SEMINARYA NAUCZYCIELSKIE W GALICYI.

C. K. SEMINARYA NAUCZYCIELSKIE

MĘSKIE I ŻEŃSKIE

KRÓLESTWA GALICYI I WIELKIEGO KSIĘSTWA KRAKOWSKIEGO

W OKRESIE

1871—1896

PAMIĘTNIK, WYDANY Z POWODU ĆWIERĆWIEKOWEGO JUBILEUSZU GALICYJSKICH SEMINARYÓW NAUCZYCIELSKICH, OBCHODZONEGO WE LWOWIE W DNIACH 19, 20 i 21 LISTOPADA 1896 R.

WE LWOWIE

NAKŁADEM DYREKCYJ C. K. SEMINARYÓW NAUCZYCIELSKICH GALICYJSKICH

Z DRUKARNI W. A. SZYJKOWSKIEGO

1897

Słowo Wstępne.

W maju 1896. roku upłynęło lat 25 od założenia pierwszych Seminaryów nauczycielskich w Galicyi. Jeszcze przed upływem tego czasu powstała w gronie nauczycielskiem lwowskiego żeńskiego Seminaryum myśl uroczystego obchodu ćwierć-wiekowego jubileuszu Seminaryów nauczycielskich, mianowicie: urządzenia *I. Zjazdu nauczycieli seminaryalnych* oraz wydania *Pamiętnika*, zawierającego historyę tych zakładów naukowych.

Myśl ta zyskała poparcie i zatwierdzenie władz szkolnych, dzięki czemu obchód jubileuszowy i Zjazd odbył się w listopadzie 1896 roku. Na wydanie Pamiętnika, w myśl wniosku Dyrekcyi lwowskiego Seminaryum żeńskiego, Wysoka Rada szkolna krajowa wyjednała u Wysokiego Ministerstwa Wyznań i Oświaty subwencyę w kwocie 300 zł., poruczając wykonanie sprawy podpisanemu Dyrektorowi Seminaryum.

W porozumieniu z Dyrekcyami innych Seminaryów postanowiono nadać Pamiętnikowi taką formę, ażeby odbitki działów, odnoszących się do poszczególnych Seminaryów, mogły być wydane w charakterze sprawozdań, jakie w myśl istniejących przepisów wydają Dyrekcye innych szkół średnich z końcem każdego roku szkolnego. Tak się

też stało. Niemal wszystkie Dyrekcye Seminaryów zażądały osobnych odbitek z niniejszego Pamiętnika i wydały je jako sprawozdania dyrekcyjne za rok 1895/6.

Opracowaniem Sprawozdań, przedstawiających dzieje i rozwój każdego Zakładu od założenia do roku 1895/6, zajęły się już to całe grona nauczycielskie, już też dyrektorowie lub profesorowie Zakładów.

Rzecz samą oparto na aktach szkolnych a przedewszystkiem na kronikach Zakładów, założonych w myśl obowiązujących przepisów Statutu organizacyjnego prawie w każdym Zakładzie.

Pogląd na rozwój Seminaryów nauczycielskich w pierwszych 25 latach ich istnienia, umieszczony na czele Pamiętnika, opracował krajowy inspektor szkół ludowych *Bolesław Baranowski*. Rzecz ta była odczytaną na publicznym obchodzie jubileuszowym Seminaryów w sali ratuszowej w dniu 20. listopada 1896 r.

Autorów różnych działów Pamiętnika wymieniono w spisie rzeczy, a częściowo w toku samej książki.

Układem i przejrzeniem całości, oraz drugą korrektą, rewizyą i imprimaturą zajął się podpisany Dyrektor, który też kierował wydawnictwem całego Pamiętnika seminaryalnego.

Pierwotną myśl uczestników Zjazdu jubileuszowego nauczycieli seminaryalnych, ażeby równocześnie i razem z historyą Seminaryów wydać Pamiętnik Zjazdu, zawierający oprócz opisu obchodu sprawozdanie z posiedzeń sekcyjnych, ważniejsze referaty i uchwały, nie mogliśmy zrealizować, najpierw dla braku funduszów, a następnie ponieważ książka niniejsza urosła i tak do zbyt wielkich rozmiarów, bo objęła przeszło 36 arkuszy druku. — Myśli tej jednak nie porzucamy, lecz porozumiawszy się z uczestnikami Zjazdu jubileuszowego

i z gronami Seminaryów nauczycielskich, będziemy starali się nieco później ją wykonać.

Dziękując wszystkim P. T. Kolegom, którzy podjęli się opracowania różnych działów tego Pamiętnika i umożliwili tem dojście do skutku pożytecznego wydawnictwa, nie możemy zamilczeć tego, że przedewszystkiem dzięki życzliwości i poparciu Wysokiej Rady Szkolnej krajowej, Seminarya galicyjskie mogły święcić w tak uroczysty sposób ćwierćwiekowy swój jubileusz, a wydaniem niniejszej książki wzbogacić jak dotąd ubogą jeszcze w zakresie dziejów szkolnictwa czasów nowszych literaturę pedagogiczną polską.

Mieczysław Baranowski
dyrektor lwowskiego Seminaryum nauczycielskiego żeńskiego.

Pogląd
na rozwój seminaryów nauczycielskich w Galicyi
w okresie
od roku 1871 — 1896.

Przed 100 laty zaczęto zajmować się więcej szkolnictwem ludowem jako takiem. Od tego czasu datują też usiłowania około stworzenia instytucyi specyalnych, któreby kształciły nauczycieli zawodowych z powołania. Słynne dzieło Grzegorza Piramowicza »Powinności nauczyciela«, napisane z polecenia Komisyi Edukacyi narodowej i ogłoszone urzędownie jako zbiór przepisów, odnoszących się do praktycznego wypełniania obowiązków nauczycielskich w szkołach ludowych, ma dodany rozdział, traktujący o urządzeniu zakładu dla kształcenia nauczycieli [1]).

Sprawa urządzenia instytucyi tego rodzaju tworzy także ważną część korespondencyi między Czackim a Kołłątajem.

W Monarchii Austryackiej reformy Maryi Teresy i Józefa II., sięgające tak głęboko w sprawę organizacyi szkolnictwa ludowego, nie pominęły także kwestyi przysposabiania nauczycieli, mających pracować w szkołach ludowych. Usiłowania cesarza

---

[1]) Rozdział ten nosi tytuł: „Rada o założeniu szkoły czyli *Seminarii* nauczycielów parafialnych“. Zob. G. Piramowicza: „Powinności Nauczyciela“. Wydanie IX. Lwów, 1894. Nakładem Tow. Pedagog. str. 98.

Leopolda II., zmierzające do zorganizowania całego stanu nauczycielskiego jako poważnej korporacyi, podobnie jak inne zamiary tego światłego i patrzącego daleko w przyszłość Monarchy, nie wydały pokaźnych owoców, gdyż krótkie trwanie jego rządów nie pozwoliło mu zrealizować planów, nakreślonych przezeń w kilku ważnych enuncyacyach. Burze polityczne, które po śmierci Leopolda II. nad Monarchią i nad całą Europą szalały, nie pozwoliły na wydatną pracę na polu szkolnictwa ludowego; zwarzyły one wiele nadziei a nadto — co gorsza — obudziły różnorodne obawy i nieufność w zbawienność reform, dokonanych w ciągu XVIII. stulecia. Następstwem tej nieufności było znaczne zredukowanie poziomu i ścisłe bardzo ograniczenie skromnego zakresu, w którym miały obracać się zadania szkoły ludowej. Wyrazem ustawodawczym tych dążeń była tak zwana *»Politische Schul-Verfassung* [1]) z r. 1805, która na przeciąg większej połowy XIX. stulecia wycisnęła piętno na całem szkolnictwie ludowem w Austryi. Ustawa ta miała w rozwoju szkolnictwa austryackiego pewne niewątpliwe zasługi: wprowadziła ona w niem pewien konsekwentny system, a następstwem tej konsekwencyi było ustalenie form, w jakich ukształtowały się i rozwinęły się stosunki szkolne w zachodnich krajach Monarchii. Tam zdziałała ona to, że szkoła ludowa stała się potrzebą społeczeństwa. Tym sposobem przygotowała ona grunt pod reformy, wprowadzone w życie w r. 1867—1869. Tam

[1]) Pełny tytuł ustawy tej brzmi: *Politische Verfassung der deutschen Volksschulen für die k. k. österreichischen Provinzen mit Ausnahme von Ungarn, Lombardie, Venedig und Dalmatien.* Miała ona 9 wydań, drukowanych w c. k. wydawnictwie książek szkolnych (*Schulbücher-Verlag*) w Wiedniu. Uzupełniano i objaśniano ją ciągle późniejszymi dekretami Nadwornej Komisyi Naukowej (*Studien-Hof-Commission*), która do roku 1848 była tem, czem późniejsze Ministerstwo Oświecenia. Wydanie IX. przedrukowywano już bez zmiany i po r. 1848 kilkakrotnie. W naszej pracy cytujemy edycyę z r. 1859.

przyzwyczaiła ona ludność do posyłania dzieci do szkoły i rozpowszechniła naukę czytania i pisania tak, że zmiana ustawodawstwa szkolnego w r. 1869 zastała w zachodnich krajach Monarchii daleko mniejszy procent analfabetów, niż ich Galicya posiada jeszcze dzisiaj. Tam bowiem urządzenia, podyktowane tą ustawą, były, mimo swej wielostronnej wadliwości i mimo swych braków, wynikiem historycznego rozwoju tych krajów a pod wielu względami wyrazem właściwych im konkretnych stosunków.

Inaczej było u nas. Autorowie tej ustawy nie oglądali się wcale na przeszłość naszego kraju i nie uwzględniali jego właściwości. Urządzone według niej szkoły były czemś obcem, trudnem do przyswojenia żywemu organizmowi kraju, a pielęgnując przedewszystkiem niemiecki język, który we wszystkich miastach i w przeważnej ilości wsi był językiem wykładowym, stały zawsze w pewnej sprzeczności wobec faktycznych stosunków społeczeństwa.

Polityczna ustawa szkolna, mająca zaletę zamkniętego w sobie i wykończonego wszechstronnie systemu, nie zapomniała i o kształceniu nauczycieli.

Kwestyę przysposobienia kandydatów do zawodu nauczycielskiego traktuje rozdział VIII. ustawy, obejmujący §§. 109—131 włącznie. W tym celu §. 115. postanawia, że w »normalnej« czyli »wzorowej« »szkole głównej« każdego kraju ma odbywać się (corocznie) prawidłowy kurs pedagogiczny *(Präparanden-Curs)* celem wykształcenia nauczycieli dla »szkół głównych« *(Hauptschulen)*, które w myśl §. 23. miały istnieć w takiej ilości, ażeby w każdym cyrkule była jedna taka szkoła. (Galicya była wraz z Bukowiną podzielona na 19, a później na 20 cyrkułów *[Kreise]*. Szkoła główna obejmowała 4 klasy, a przysposabiała według §. 23. do sztuk i rzemiosł, do niższorzęd-

nych zajęć handlowych i do przechodzenia do gimnazyum lub do szkoły realnej).

Dodatkowy dekret Nadwornej Komisyi Naukowej *(Studien-Hof-Commission)* z r. 1823, uzupełniający postanowienia tego paragrafu, żądał jednakże, ażeby kandydat, ubiegający się o posadę, systemizowaną dla klasy IV. szkoły głównej, poddawał się jeszcze egzaminowi konkursowemu, od którego mógł być uwolniony, jeżeli wykazał się świadectwami z odbytych wyższych studyów. (Egzamina te były podobne do tych, jakie w duchowieństwie naszem do dzisiaj odbywają kandydaci, pragnący otrzymać prezentę na samoistne probostwo. Podobne egzamina odbywali wówczas także kandydaci do posad nauczycielskich w gimnazyach).

Unormowany w tym paragrafie 6-miesięczny kurs pedagogiczny mieli odbywać w myśl §. 116. także kandydaci do posad nauczycielskich w szkołach realnych, które §. 16. zalicza także do szkolnictwa ludowego, a których urządzeniu poświęcone są §§. 25. i 26. — §. 116. stawia tylko co do takich kandydatów wyższe wymagania pod względem postępu; wyraża życzenie, aby sami mieli ukończoną z doskonałym postępem szkołę realną, i postanawia co do nich, że o wyborze między kilku kompetentami tej kategoryi ma rozstrzygać prawidłowy konkurs.

O przysposobieniu nauczycieli dla najliczniejszej kategoryi szkół, to jest dla tak zwanych szkół trywialnych, mówi §. 117. Kontentuje się on dla takich kandydatów trzymiesięcznym kursem, który ma odbywać się przy szkole głównej każdego cyrkułu. Po ukończeniu takiego kursu kandydat ma poddać się teoretycznemu i praktycznemu egzaminowi w obecności okręgowego nadzorcy szkolnego *(Schul-Districts-Aufseher)*. Takimi nadzorcami mieli być w myśl §. 133: *»ausgezeichnete Schulmänner unter den Pfarrern«*, mianowani przez Ordynaryat Biskupi, a potwierdzeni przez

Gubernium). W razie korzystnego wyniku kandydat otrzymywał świadectwo, opatrzone klauzulą, że »może być użyty jako pomocnik«. Po jednorocznej praktyce w charakterze pomocnika kandydat, mający ukończonych lat 20, mógł ubiegać się o wydanie patentu nauczycielskiego. §. 120. określa bardzo szczegółowo, w jaki sposób okręgowy nadzorca szkolny ma przekonywać się o aplikacyi i zachowaniu tych kandydatów i jak ma o tem relacyonować do Konsystorza. Konsystorz miał zarządzić ścisły egzamin *(strenge Prüfung)*, ustny i piśmienny, po którym kandydat otrzymywał na wydanem mu przez preparandę świadectwie dopisek, że »może być prezentowany jako nauczyciel«, czyli brany w propozycyę do stałego obsadzenia posad nauczycielskich.

W podobny sposób normuje §. 124. postanowienia co do przysposobienia kandydatek na nauczycielki, jednakże z tą wyraźną różnicą, że dla nich nie urządza się publicznych kursów pedagogicznych (preparand); ustawa postanawia tedy wyraźnie, że mają one pobierać naukę zawodową od jakiegoś nauczyciela lub od jakiejś nauczycielki »szczególnie uzdolnionej« *(von vorzüglicher Geschicklichkeit)*. Dalsze zaś paragrafy zawierają postanowienia co do studyów i egzaminów, których należy wymagać od ludzi, chcących trudnić się nauczaniem prywatnem i t. d.

Jak skromne były wymagania co do wiadomości przygotowawczych, wynika ze specyalnych dekretów Nadwornej Komisyi Naukowej, które — »chcąc zapobiedz zbytniemu natłokowi kandydatów do stanu nauczycielskiego« — postanawiają, że nie należy przyjmować do preparand kandydatów, nie mogących się wykazać dobrem świadectwem z ukończonej III. klasy szkoły głównej. Jednakże musimy tu dodać, że zawierający ten warunek dekret z roku 1822 nie rozciągał się na Galicyę i Bukowinę, z czego wynika,

że u nas wymagania do przyjęcia na kurs preparandów były jeszcze niższe.

Ważne do ocenienia poziomu wymagań »Politycznej Ustawy szkolnej« na tem polu są także §§. 209—220. w rozdziale XI., traktującym o przymiotach i obowiązkach nauczyciela ludowego. W tych paragrafach bowiem podany jest najdokładniej wymagany zakres uzdolnienia (kwalifikacyi) nauczyciela ludowego.

§. 209. zawiera obowiązujące i dzisiaj postanowienia, wykluczające od przyjmowania do tego zawodu ludzi ułomnych.

§. 210. mówi ogólnikowo o zdrowym rozsądku a §. 211. o bogobojności nauczyciela.

§. 212. wymaga, aby nauczyciel sam dobrze rozumiał te przedmioty, których ma uczyć, i traktuje następnie o zdolności do wywierania religijno-moralnego wpływu wychowawczego i do powtarzania nauki religii, udzielanej przez katechetę.

§. 213. powiada dosłownie: »Nauczyciel powinien umieć czytać biegle *(fertig)* wszystkie rodzaje druku *(Drucksorten)*, znajdujące się w przepisanych książkach szkolnych, z uwzględnieniem reguł intonacyi«.

§. 214. brzmi: »Powinien on umieć pisać pięknie i biegle wszystkie przepisane rodzaje pism«.

§. 215. »Cztery działania rachunkowe liczbami całemi i ułamkami tudzież regułę trzech powinien posiadać gruntownie i umieć je biegle zastosowywać na poszczególne przypadki. W rachunku pamięciowym *(Im Rechnen mit Zahlen ohne Ziffern)* powinien mieć wielką wprawę.

§. 216. »Reguły (metodyczne) o poznawaniu liter (to znaczy o rozróżnianiu samogłosek i spółgłosek), o sylabizowaniu, czytaniu, kaligrafii i ortografii *(Schön- und Rechtschreiben)* jakoteż o rachowaniu powinny mu być dokładnie znane«.

§. 217. »Powinien rozumieć gramatykę niemiecką przynajmniej o tyle, o ile to jest niezbędnie potrzebnem dla ortograficznego pisania; powinien też być uzdolnionym do sporządzania najniezbędniejszych pism z zakresu codziennego życia«. [Stylistyka ta figurowała w IV. klasie szkół głównych jako osobny przedmiot pod nazwą »*Schriftliche Aufsätze*«, rozumie się w języku niemieckim].

§. 218. »Tam, gdzie język niemiecki nie bywa powszechnie rozumiany, powinien znać *(kundig sein)*, nie tylko język niemiecki, ale także język, używany w kraju«.

§. 219. »Powinien należycie rozumieć przepisane książki szkolne i znać dobrze rozporządzenia, wydane w sprawach szkolnych«.

§. 220. zawiera w obszerniejszem zestawieniu niektóre postanowienia, dotyczące praktyki szkolnej, których zachowywanie było nakazanem, a przeto których znajomości należało wymagać od nauczyciela.

Postanowienia co do preparand uległy później zmianom, mianowicie po roku 1848. i po zawarciu ze Stolicą Apostolską w r. 1855. »konkordatu«, który w bardziej jeszcze stanowczych formach, niż Polityczna ustawa szkolna, unormował oddane Kościołowi kierownictwo spraw szkolnych.

W ostatnim okresie swego istnienia przed utworzeniem Rady szkolnej krajowej miały preparandy w Galicyi kurs dwuletni, a porządek ich był unormowany specyalnem rozporządzeniem Ministerstwa Oświecenia z r. 1854 do L. 19.143., noszącem tytuł: »Zarys zasadniczy, urządzający kurs preparandy w Galicyi«. Jak wiele postanowień innych »zarysów« ówczesnych rozbiło się o trudności wykonania, tak i ten »Zarys zasadniczy« nie został wszechstronnie wprowadzony w życie.

Jeżeli zaś urządzenie tych preparand nawet w czysto niemieckich prowincyach Monarchii nie wydawało bardzo

świetnych rezultatów, to tem mniej mogło ono uczynić zadość potrzebom Galicyi, gdyż tutaj nawet dla pryncypalnego wówczas zadania nauczyciela ludowego, to jest dla nabycia wprawy w języku niemieckim, program, wytknięty tym instytucyom, był nie wystarczający.

Według postanowień »Zarysu zasadniczego« urządzono preparandy tylko w następujących miejscowościach: w Krakowie, we Lwowie, (dwie, rzymsko-katolicką i grecko-katolicką), w Tarnowie, w Przemyślu, w Jarosławiu i w Buczaczu.

Dla nauczycielek pozwoliło Ministerstwo Oświecenia rozporządzeniem z dnia 10. października 1856 do L. 8.135. urządzać kursa pedagogiczne przy niektórych szkołach żeńskich. Na podstawie tego rozporządzenia powstał za skromnym bardzo zasiłkiem 433 zł. w. a. rocznie z funduszów państwowych przy szkole u św. Jana w Krakowie u PP. Prezentek głośny w swoim czasie kurs preparandy dla kształcenia nauczycielek. Później urządzono preparandę w klasztorze PP. Benedyktynek w Staniątkach (w powiecie bocheńskim), a wreszcie przy szkole PP. Benedyktynek w Przemyślu. W całości objęła Rada szkolna krajowa w r. 1868 w Galicyi 10 preparand, a to 7 męskich i 3 żeńskie. Dopiero w r. 1869, już za staraniem Rady szkolnej krajowej, urządzono taki zakład przy szkole PP. Benedyktynek obrządku ormiańskiego we Lwowie.

Byłoby to rzeczą niesłuszną zapominać o tem, cośmy winni przeszłości, i przeczyć zasługom pokoleń umarłych. Preparandy galicyjskie wydały mimo swych braków sporą ilość dobrych nauczycieli. Jeszcze dzisiaj widujemy gdzieniegdzie na posadach osiwiałych weteranów, imponujących wytrwałością i hartem, zdobytym w ciężkiem pasowaniu się z niedostatkiem i z niepowodzeniami, którzy wyszli z tych zakładów i samodzielną pracą uzupełnili niekiedy bardzo wie-

lostronnie swe wykształcenie. Wypada też zaznaczyć, że wartość różnych preparand, a nawet w tej samej preparandzie wartość różnych okresów była bardzo rozmaita.

W ogóle jednakże potrzeba powtórzyć z naciskiem, że wyniki ich nie stały na wysokości zadań chwili. Były to zakłady, przyczepione tylko do tak zwanych szkół wzorowych, których dyrektorowie i nauczyciele co do swego wykształcenia nie wychodzili ponad poziom ogółu ówczesnych nauczycieli szkół głównych. Zresztą dyrektorowie i nauczyciele ci mieli główne swe zadanie w poruczonych im najczęściej bardzo przepełnionych szkołach i klasach, które ich obarczały aż nazbyt wytężającą pracą; udzielanie nauki na kursach preparandów i kierowanie naukowem i metodycznem wykształceniem kandydatów stanu nauczycielskiego było dla nich zajęciem dodatkowem, ubocznem, spełnianem poza zwykłemi godzinami, za skromną bardzo remuneracyę.

Toteż skoro tylko Galicyi była dana możność wypowiadania swych życzeń w Sejmie krajowym, w publicystyce, w zgromadzeniach i stowarzyszeniach, odezwały się też głosy, domagające się zmiany w urządzeniu preparand. Naturalną jest rzeczą, że sprawy preparand nie traktowano osobno, lecz w związku z reformą całego szkolnictwa ludowego w ogóle.

Już w czasie długiej kadencyi sejmowej, która przypadła na zimę z r. 1865 na 1866, odezwały się w Sejmie wymowne głosy Dra Józefa Dietla, Dra Józefa Majera i hr. Adama Potockiego, domagające się gruntownej reformy szkół. Nim nadeszła następna sesya sejmowa, ogłosił Dr. Józef Dietl cenne swe dzieło »*O reformie szkół krajowych*«[1]), którego drugi zeszyt poświęcony jest »Szkołom ludowym«.

---

[1]) Kraków, 1866, w Drukarni c. k. Uniwersytetu Jagiellońskiego. „Czysty dochód na rzecz ubogich uczniów szkół krakowskich".

Praca ta odznaczała się niezwykłą gruntownością i poglądami, opartymi na zestawieniu obrazu rozwoju szkolnictwa w całym świecie cywilizowanym. Jest to pomnikowe źródło do historyi rozwoju naszego szkolnictwa. Godziłoby się przeto publikować je jako cenny zabytek na nowo. Na str. 90—93 podany tu jest obraz ówczesnego urządzenia preparand, czyli, jak je autor nazywa, »Szkół nauczycielskich« w Austryi i specyalnie w Galicyi, zaś na str. 114—120, w rozdziale, zatytułowanym »Wnioski«, krytyka tych instytucyi, porównanie ich wartości z analogicznymi zakładami za granicą, a nawet z preparandami w Wiedniu, Pradze i Peszcie; w końcu sformułowane są jasno postulata co do tego, jak »Szkoły pedagogiczne« w naszym kraju powinny być urządzone. Powiedziano tu wyraźnie:

»Szkoły nasze pedagogiczne powinny być zakładami naukowymi wyższego rządu, z wykładami więcej umiejętnymi, obejmującymi wszystkie działy nauki, do zawodu nauczycielskiego wchodzące« (str. 116). A dalej:

»Nauczyciele szkół pedagogicznych powinni być przeto ludźmi, wyżej wykształconymi, a przedewszystkiem pedagogami, bo tylko pod okiem wytrawnego pedagoga wykształcą się nauczyciele, którzy potrafią pokierować umysłem dziecięcym i wzniecić w nim cnoty, uszlachetniające człowieka.... Że takich nauczycieli lepiej wynagrodzić należy, słuszną jest rzeczą...«

»Kurs preparandy powinien trwać najmniej lat trzy: dwa lata teoryi, trzeci rok praktyce poświęcony«.

»Prócz tych wyższych zakładów pedagogicznych wypadałoby w naszym kraju, w którym konkurencya jest mała a ubóstwo wielkie, urządzić, jeżeli nie przy wszystkich, to przynajmniej przy niektórych szkołach głównych preparandy niższe, z dwuletnim kursem dla nauczycieli wiejskich, z odpowiednim temu przeznaczeniu planem naukowym, ażeby i tej ubogiej młodzieży, która nie może lub nie chce się udać do większych miast na kursa pedagogiczne wyższe, podać sposobność kształcenia się w tym zawodzie«.

Dzisiaj może nam się myśl urządzenia takich niższych preparand przy szkołach głównych wydać dziwną, gdyż nawykliśmy do tego, że seminarya nasze sposobią kandydatów do wszelakich kategoryi szkół, pozwalając im potem wybierać sobie szkoły i kształcić się dalej więcej zawodowo. Pamiętajmy jednakże, że słowa Dietla były napisane przed 30 laty i że one w porównaniu z poprzednimi stosunkami znamionowały olbrzymi postęp, że jednakże nawiązywały do faktycznie w kraju już istniejących urządzeń, starając się drogą reformy o ulepszenie. Nadto pamiętajmy o tem, że pod wpływem Politycznej Ustawy szkolnej wytworzyła się była w praktyce między szkołami głównemi (po miastach) a trywialnemi (po wsiach i małych miasteczkach) olbrzymia różnica, większa niż nawet ustawa ta zamierzała. Różnica ta była może nawet większa od tej, jaka jest między szkołą wydziałową a pospolitą naszych nowszych ustaw i planów. Różnicę tę autor pracy »O reformie szkół krajowych« uznawał jako uzasadnioną w realnych stosunkach kraju i nie występował przeciw niej, tylko przeciw wadliwemu procederowi, który kandydatów celujących zatrzymywał w szkołach głównych a miernych i słabych wysyłał do szkół trywialnych na wieś — tak jak gdyby do uczenia dzieci wiejskich wystarczały mniejsze zdolności. Powiada on bowiem dalej: »Najmylniejszą jest rzeczą kształcić w tej samej preparandzie nauczycieli wyższych i niższych szkół ludowych, jak się to teraz dzieje na tej zasadzie, żeby kandydatom z lepszym postępem dawać patent na nauczyciela szkół wyższych, kandydatom zaś z gorszym postępem na nauczyciela szkół niższych lub wiejskich. Bo co liche jest dla szkół wyższych, lichem także jest dla szkół niższych; zresztą przedmioty naukowe i sposób uczenia

tak wielce się różnią w tych szkołach, iż przyszłym ich nauczycielom różne dać wypada wykształcenie« (str. 117—118). Pragnął tedy autor widocznie, ażeby każda z obu przez niego proponowanych kategoryi seminaryów miała zaokrąglony w sobie ściśle naukowy program, różniący się stosownie do różnorakiego celu, wytkniętego tym dwom kategoryom, ale przeprowadzony w sposób umiejętny.

Nie pominął też Dietl urządzenia »preparand żeńskich«, którym poświęcił str. 118. i 119. swej pracy.

Wpływ pracy Dietla w całym kraju był bardzo potężny. W pismach publicznych rozpoczęła się ożywiona dyskusya o sprawach szkolnych. Rok 1867 wywołał wprawdzie chwilową stagnacyę w załatwieniu kwestyi realnych, dotyczących urządzenia szkół i seminaryów, ponieważ na pierwszy plan wysunęły się pierwszorzędne sprawy prawno-polityczne: był to bowiem rok, w którym uregulowały się sprawy Monarchii na podstawie istniejącego ustroju dualistycznego. Rok ten zadecydował o stosunku Galicyi do reszty krajów koronnych a przy końcu dał krajom, reprezentowanym w Radzie Państwa, grudniowe »Ustawy zasadnicze«. W toku tych zmian jednakże zaszły dwa doniosłe dla szkolnictwa naszego fakta, to jest: sankcyonowanie krajowej ustawy o języku wykładowym i ogłoszenie Najwyższego postanowienia Cesarskiego, ustanawiającego w Galicyi Radę szkolną krajową.

Pierwsze posiedzenie Rady szkolnej krajowej odbyło się dnia 24. stycznia 1868. Wyciąg z protokołu posiedzeń Rady szkolnej, publikowany w jednym z najpierwszych numerów czasopisma »Szkoła«, zawiera jako 2. punkt tego posiedzenia: »Rada wybiera z pomiędzy siebie komisyę celem zbadania kwestyi seminaryów nauczycielskich i przedłożenia projektu założenia tychże». Na posiedzeniu z dnia 29. lutego »traktowano — według ogłoszonego wyciągu z protokołu — o zasadniczych podstawach, na których

ma się oprzeć urządzenie seminaryów nauczycielskich«, tożsamo na posiedzeniu z dnia 25. kwietnia i z 9. maja. Wspominamy o tem dla tego, aby zaznaczyć, że świeżo zawiązana Rada uważała sprawę urządzenia seminaryów nauczycielskich za jedno z najdonioślejszych zadań.

Równocześnie odbywała się nad przedmiotem tym bardzo ożywiona dyskusya w pismach publicznych. Czasopismo »Szkoła«, wydawane w r. 1868 nakładem zasłużonego księgarza Karola Wilda, od pierwszego swego zeszytu określiło swe zadanie jako »pismo, poświęcone sprawom szkół ludowych i średnich, tudzież seminaryów nauczycielskich«. W pierwszym tym zeszycie pojawił się też artykuł ówczesnego redaktora »Szkoły«, profesora techniki Karola Maszkowskiego, »O seminaryach nauczycielskich«, w którym autor domagał się zastosowania organizacyi seminaryów do warunków krajowych. Radził w nim też redaktor »Szkoły«, by wysłać zdolnych nauczycieli za granicę na czas dłuższy dla studyowania seminaryów. Dotknął tej sprawy także nie zapomniany Andrzej Józefczyk w V. zeszycie »Szkoły« w artykule »Potrzeby szkolne«. Jak wysokie pojęcie Józefczyk miał o zadaniach seminaryów, świadczy ten moment, że w artykule tym wypowiedział zdanie, iż »radby w seminaryach mieć ukończonych uczniów gimnazyalnych a mianowicie realnych«. Pojmował on więc seminarya jako zakłady dla kandydatów, posiadających już wystarczające przygotowanie naukowe, którzy w samem seminaryum mieli się poświęcać wyłącznie tylko studyum pedagogicznym i praktycznemu przysposobieniu do zawodu nauczycielskiego.

Jak zaś sprawy te poruszały ogół kraju, o tem świadczy fakt, zapisany w protokole Rady szkolnej krajowej z 3. posiedzenia (z dnia 21. lutego 1868): »Rada odsyła prośbę Wydziału powiatowego w Stanisławowie o zaprowadzenie

seminaryum nauczycielskiego do wyznaczonej w tym celu komisyi«.

Mimo tak gorącego zajęcia się sprawą ze strony wszystkich czynników Galicya czekała przeszło 3 lata na wprowadzenie w życie seminaryów nauczycielskich, a głównym powodem tego opóźnienia był spór o kompetencyę do uchwalenia zasad, według których seminarya miały być urządzone. W tych pierwocinach życia konstytucyjnego Monarchii granice kompetencyi ciał ustawodawczych i wykonawczych nie były jeszcze ściśle określone i ustalone. Sejm krajowy uważał, że całe ustawodawstwo co do urzadzenia seminaryów nauczycielskich należy do kompetencyi sejmów krajowych; Rada Państwa zaliczała tę rzecz do spraw własnej kompetencyi. Rada szkolna krajowa podzielała zapatrywanie Sejmu; jednakże z powodów, wyłuszczonych wyżej, nie była jeszcze unormowaną forma, w jakiejby wniosek Rady szkolnej krajowej mógł być wniesiony do Sejmu. Nie stykając się ze Sejmem bezpośrednio w drodze urzędowej, nie mogła więc Rada szkolna przedłożyć Sejmowi projektu urządzenia seminaryów nauczycielskich, który był przedmiotem jej obrad. Uczynił to jednakże członek Rady szkolnej krajowej, który był równocześnie członkiem Wydziału krajowego, Oktaw Pietruski. Na posiedzeniu Sejmu krajowego z dnia 29. sierpnia 1868 [1]) przedłożył Oktaw Pietruski jako sprawozdawca Wydziału krajowego projekt p. t. »Ustawa, ważna dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem o seminaryach nauczycielskich«, z następującem krótkiem sprawozdaniem motywującem: »Wydział krajowy w przekonaniu, iż pierwszym warunkiem do tworzenia dobrych szkół ludowych jest uzyskanie

[1]) Stenograficzne sprawozdania Sejmu krajowego. W r. 1868. str. 62.

należycie wykształconych nauczycieli ludowych, przedkłada w załączeniu projekt do ustawy o seminaryach nauczycielskich i wnosi: Wysoki Sejm raczy załączony ten projekt uchwalić«.

Projekt ten, ujęty w 22 paragrafy [1]), odesłał Sejm w pierwszem czytaniu bez dyskusyi do Komisyi edukacyjnej. Komisya edukacyjna przedłożyła Sejmowi sprawozdanie o tym projekcie na posiedzeniu z dnia 28. września 1868. Sprawozdanie to, ułożone i referowane w Izbie przez posła Zygmunta Sawczyńskiego, jest również cennym pomnikiem do historyi instytucyi naszej, gdyż daje wyraz zapatrywaniom, jakie wówczas panowały w społeczeństwie i w Sejmie tak o stanie i urządzeniu ówczesnych preparand, jak o tem, co na ich miejsce wejść powinno [2]). Wystarczy wspomnąć, że komisya między innymi momentami zastanawiała się także nad tem, czy można Sejmowi doradzać utworzenia takich seminaryów, któreby były równocześnie internatami. Nad tym momentem, obok kwestyi języków wykładowych i ilości seminaryów, mających się założyć, zatrzymywała się też głównie dyskusya, w której zabierali głos posłowie: Ambroży Janowski, Euzebiusz Czerkawski, X. Teofil Pawlików, Antoni Golejewski, Oktaw Pietruski, Bazyli Kowalski, Ludwik Skrzyński, Zygmunt Sawczyński, Józef Majer, Hönigsmann, Klemens Rutowski, Koczyński [3]). Mimo licznych proponowanych poprawek utrzymał się z bardzo nielicznemi modyfikacyami projekt komisyi, który na tem zaraz posiedzeniu Izba przyjęła w trzeciem czytaniu.

[1]) Allegata do sprawozdań stenograficznych Sejmu galicyjskiego w r. 1868, Nr. XXV.

[2]) Allegata do Sprawozdań stenograficznych Sejmu krajowego w r. 1868. Allegat XLII., stronic 12.

[3]) Stenograficzne sprawozdania Sejmu krajowego w r. 1868 str. 505 — 599

Projekt ten zawiera paragrafów 24, których stylizacya i porządek różni się częściowo dość znacznie od projektu Wydziału krajowego.

Zasadniczy moment tego projektu ustawy, wypowiedziany w §. 1., polega w tem, że rozróżnia, tak jak i broszura Dra Józefa Dietla, dwojakie seminarya: *a)* wyższe o trzech całorocznych kursach i *b)* niższe o dwóch całorocznych kursach. Ustawa nie orzeka tego wyraźnie, do jakich szkół jedne i drugie seminarya mają kwalifikować swoich uczniów: miały to uczynić szczegółowe rozporządzenia wykonawcze. §. 24. pozostawia bowiem Radzie szkolnej krajowej wydanie rozporządzeń, mających określić bliżej — prócz innych momentów — »warunki, pod jakimi uczeń z kursu seminaryum niższego przejść ma na kurs seminaryum wyższego, lub kandydat, ukończywszy seminaryum niższe, uzupełnić może wykształcenie swe w seminaryum wyższem«. Paragraf ten w ogóle postanawiał, że »Rada szkolna krajowa wyda rozporządzenia, normujące stan przejścia z dotychczasowych stosunków w stosunki nowe, jakie wynikną z zaprowadzenia seminaryów jako nowych zakładów nauczycielskich i trybu nowego kształcenia nauczycieli«, i że Rada ta »w ogóle oznaczy wszystkie bliższe szczegóły, nieodłączne od zaprowadzenia nowych instytucyi, i wyda podwładnym organom potrzebne do tej ustawy instrukcye«.

Można przypuszczać, że seminarya wyższe miały przysposabiać nauczycieli do szkół więcejklasowych po miastach, a niższe do szkół przeważnie wówczas jednoklasowych po wsiach; jednakże określenie zakresu nauki, przepisanego dla seminaryów wyższych w §. 3. a dla seminaryów niższych w §. 4., nie zaznacza różnicy tych dwóch kierunków bardzo wybitnie, jakkolwiek na nią niektórymi szczegółami naprowadza.

Tak n. p. między przedmiotami seminaryów wyższych wymieniona jest »Arytmetyka z uwzględnieniem rachunkowości przemysłowo-rolniczej« i »Geometrya« — którymto przedmiotom w programie seminaryów niższych odpowiada »Arytmetyka i geometrya z uwzględnieniem zasad miernictwa praktycznego«.

Podobnie można zestawić:

a) w programie seminaryów wyższych »Nauki przyrodnicze, przedewszystkiem w zastosowaniu do gospodarstwa wiejskiego, do technologii, tudzież zachowania zdrowia człowieka« i »Najpotrzebniejsze wiadomości z nauki o gospodarstwie społecznem, objaśnione datami ze statystyki krajowej i austryackiej« — a

b) w programie seminaryów niższych »Elementarne wiadomości z nauk przyrodniczych« i »Rolnictwo i ogrodnictwo praktyczne«.

Charakterystycznym jest ten moment, że tylko w programie seminaryów wyższych umieszczona jest »Psychologia jako nauka przygotowawcza do pedagogii« i »Pedagogia w połączeniu z dydaktyką i nauką o szkolnictwie«. W programie seminaryów niższych występują natomiast tylko »Powinności nauczyciela wiejskiego co do wychowania młodzi i udzielania nauki«.

Wielką wagę przypisuje projekt ustawy do »Wiadomości o konstytucyi krajowej ze szczególnem uwzględnieniem instytucyi autonomicznych«, które w programie seminaryów wyższych tworzą przedmiot osobny, a w programie seminaryów niższych podane są w połączeniu z »historyą krajową w zarysie«.

Z innych postanowień wypada podnieść jeszcze to, że koszta założenia i utrzymania seminaryów miał ponosić fundusz szkół normalnych (§. 10); że mianowanie dyrektorów i nauczycieli wraz z wszelkiemi dalszemi następstwami miały

należeć do Rady szkolnej krajowej jako »najwyższej władzy nadzorczej, dyscyplinarnej i wykonawczej nad seminaryami« (§. 14); że uczeń, zgłaszający się do przyjęcia do seminaryum, miał mieć ukończonych przynajmniej lat 16 (§. 15. 1); że do egzaminu dojrzałości mieli być przypuszczani nie tylko uczniowie seminaryów, lecz i tacy, którzy się kształcili prywatnie, mający co najmniej 18, a w seminaryach 3-letnich 19 lat, którzy jednakże po złożonym z pomyślnym skutkiem egzaminie mieli »odbyć w szkole, do seminaryum przyłączonej, przynajmniej trzechmiesięczną praktykę«, poczem im dopiero miało być wydane świadectwo (§. 19); dalej, że kandydaci, mający świadectwo dojrzałości, winni byli po trzech a najdalej czterech latach praktyki w zawodzie nauczycielskim poddać się egzaminowi kwalifikacyjnemu pod zagrożeniem utraty praw, zdobytych świadectwem dojrzałości (§. 20); wreszcie, że Komisye egzaminacyjne do odbywania egzaminów kwalifikacyjnych miały być każdorazowo mianowane przez Radę szkolną krajową i zgromadzać się co roku w terminach i miejscach, wskazanych przez Radę szkolną krajową i ogłoszonych (§§. 21. i 22). — §. 23. przewiduje także możliwość zakładania prywatnych seminaryów nauczycielskich.

Projekt ten ustawy doznał już w kraju bardzo różnorodnego ocenienia. Czasopismo »Szkoła«, którego redaktorem był wówczas Bronisław Trzaskowski, podało go w Nr. 27. rocznika z r. 1869, ale zarazem umieściło uwagi ogólne redaktora o urządzeniu seminaryów, a w uwagach tych poddało projekt bardzo surowej krytyce. Mianowicie zaakcentowała redakcya »Szkoły« brak ścisłych postanowień co do zakresu przedwstępnego przygotowania, jakiego należy wymagać od wstępujących kandydatów, i bardzo niedostateczne uwzględnienie studyów psychologiczno-pedagogicznych, na których podstawie musi się opierać kształcenie przyszłych nauczycieli. Również wystąpiła »Szkoła« przeciw podziałowi na seminarya niższe i wyższe, pragnąc w ogóle znaczniejszego podniesienia poziomu naukowego, jaki nauczyciel ze seminaryum wynieść powinien. Nie omieszkała też zaznaczyć, że sprawa urządzenia seminaryów stoi w ścisłym związku z kwestyą polepszenia bytu nauczycieli ludowych, gdyż na to było powszechna zgoda, że zakładom o bardzo wysokim zakresie wymagań zabraknie uczniów, którzyby byli gotowi tylu uciążliwemi studyami dobijać się tak licho udotowanych i pod względem społecznym tak nizko cenionych stanowisk publicznych. Tymczasem sprawa uregulowania płac i stosunków prawnych nauczycieli ludowych musiała, podobnie jak sprawa organizacyi szkół ludowych wogóle, długo jeszcze czekać na jakotako zadowalające załatwienie, gdyż — jak wiadomo — dopiero trzy ustawy krajowe z r. 1873 położyły podwaliny urządzeń, na których opiera się i na których podstawie wznosi się obecny ustrój szkolnictwa ludowego.

Tymczasem Ministerstwo Wyznań i Oświecenia samo ze swojej strony zaczęło zajmować się tak sprawą urządzenia seminaryów nauczycielskich, jak i reformą ustawodawstwa szkolnego wogóle i rozesłało swój projekt zasadniczej ustawy szkolnej krajowym władzom szkolnym do zaopiniowania. Krajowa Rada szkolna odpowiedziała na ten projekt dnia 14. listopada 1868 pismem, ogłoszonem w całej rozciągłości w »Gazecie Lwowskiej«[1]), w którem między innemi rzeczami zaznaczyła wyraźnie swe zapatrywanie w tym duchu, że »organizacya seminaryów nauczycielskich jest wyłącznie rzeczą ustawodawstwa krajowego«.

Ministerstwo tego zapatrywania nie podzielało i dlatego projekt ustawy o urządzeniu seminaryów, uchwalony przez

[1]) „Opinia Rady szkolnej krajowej galicyjskiej o projekcie Ministerstwa Wyznań i Oświecenia do nowej ustawy o szkołach ludowych". Opinia ta, w „Gazecie Lwowskiej" wydrukowana w tekście niemieckim, podana jest w polskim przekładzie w Nrze 20. i 21. „Szkoły" z r. 1869.

Sejm galicyjski, nie uzyskał sankcyi Najwyższej. Natomiast wniosło Ministerstwo w Radzie Państwa obszerny projekt ustawy o organizacyi szkolnictwa ludowego wogóle, który wywołał ożywioną polemikę w pismach publicznych i w Izbie i po doniosłych rozprawach, bogatych w charakterystyczne epizody, przeszedł przez obie Izby Rady Państwa a uzyskawszy sankcyę, znany jest pod nazwą państwowej ustawy szkolnej z dnia 14. maja 1869.

Tytuł III. tej ustawy, obejmujący §§. 26—42, poświęcony jest przepisom co do kształcenia nauczycieli i co do kwalifikacyi do zawodu nauczycielskiego.

§. 28 oznacza czas trwania nauki w seminaryach nauczycielskich na 4 lata; jednakże §. 75 tej samej ustawy pozwala ustawodawstwu krajowemu Dalmacyi, Galicyi i Krakowa, Krainy, Bukowiny, Istryi, Gorycyi i Gradyski między innymi wyjątkami także na poczynienie zmian co do postanowień, zawartych w paragrafie 28, to znaczy na przedłużenie lub skrócenie tego czasu. Również dopuszcza §. 75 modyfikacye i co do postanowień, zawartych w §. 38, który podaje zasadnicze normy, dotyczące kwalifikacyi nauczycieli szkół ludowych pospolitych i wydziałowych.

Wobec zasadniczej różnicy zapatrywań co do kompetencyi ustawodawczej do urządzania seminaryów nauczycielskich Sejm krajowy nie zrobił formalnie użytku z prawa przyznanego mu w §. 75, o ile postanowienia tego paragrafu odnosiły się do trwania nauki w seminaryach. Ministerstwo ze swojej strony nie czekało na ustawodawcze uregulowanie sprawy, lecz postanowiło drogą rozporządzenia zainicyować organizacyę seminaryów w Galicyi w duchu ustawy z d. 14. maja 1869.

Reskryptem z dnia 26. lipca 1870 do L. 8.544 przysłało Ministerstwo Wyznań i Oświecenia ówczesnemu kierownikowi Namiestnictwa we Lwowie, baronowi Possingerowi plan

naukowy, przepisany dla seminaryów nauczycielskich męskich i żeńskich, »które niedawno przedtem wprowadzono w krajach, reprezentowanych w Radzie Państwa z wyjątkiem Galicyi« [1]). Kierownik Namiestnictwa przesłał te akta Radzie szkolnej krajowej, dodając następującą uwagę:

»Przy tej sposobności oświadczył P. Minister, że gdy środki materyalne ku temu celowi są budżetem zapewnione, nie tylko nic nie stoi na przeszkodzie, ale nawet jest bardzo pożądanem, aby i w Galicyi reorganizacya seminaryów nauczycielskich i nadzorów szkolnych w duchu nowej ustawy szkolnej jak najśpieszniej podjętą i w życie wprowadzoną została. Dalej oświadczył, że tylko oczekuje przedłożenia dotyczących wniosków, zastosowanych do wspomnianej ustawy i do potrzeb Galicyi, ze strony Rady szkolnej krajowej, ażeby także i ze swej strony jak najusilniej przyczynić się do podniesienia oświaty w kraju«.

Rada szkolna krajowa zajęła się tą sprawą na posiedzeniach z dnia 1. i 3. października 1870 i wypracowała projekt, dotyczący urządzenia 9 męskich i 3 żeńskich seminaryów nauczycielskich w Galicyi o kursie trzechletnim, który relacyą z dnia 25. października 1870 do L. 6.425 wraz z projektem planu naukowego przedłożono Ministerstwu. Minister Stremayr zatwierdził rozporządzeniem z dnia 22. listopada 1870 do L. 11.238 przedłożone sobie wnioski z niektóremi modyfikacyami. Ze zmian,

---

[1]) W innych krajach koronnych zaprowadzono seminarya rozporządzeniem Ministerstwa Wyznań i Oświecenia z dnia 12. lipca 1869. Jeszcze wcześniej powstało prywatne seminaryum nauczycielskie w bezpośredniem sąsiedztwie Galicyi, to jest w Bielsku (*Bielitz*) na Śląsku. Tam naczelna Rada wyznaniowa ewangelicka dla dobra wyznaniowych szkół ewangelickich założyła i bardzo starannie według najnowszych norm urządziła seminaryum wyznaniowe, którego organizacyą zajął się sprowadzony w tym celu z Jeny Volkmar Stoy, uczeń słynnego Kehra. Seminaryum to ma prawo publiczności.

poczynionych przez Ministerstwo, godzi się zanotować następujące dwie jako mające szczególniejszy interes:

1) Co do seminaryów żeńskich zażądał P. Minister, ażeby nauka gospodarstwa domowego *(Haushaltungskunde)* była traktowana jako przedmiot odrębny i żeby na nią wyznaczano na III. roku jedną godzinę tygodniowo.

2) Co do tak zwanych szkół ćwiczeń tendencya pierwotna Ministerstwa zmierzała do tego, ażeby do tego celu służyły wybrane specyalnie publiczne miejskie (komunalne) szkoły ludowe. W tym celu miało się przeprowadzić rokowania ze stronami interesowanemi co do określenia stosunku, w jakimby się Rząd miał do utrzymania tych szkół przyczyniać. Tylko tam, gdzieby te rokowania nie odniosły pożądanego skutku, miały seminarya otrzymać odrębne szkoły ćwiczeń, o jednej a najwyżej o dwóch klasach.

Czynności przygotowawcze, mianowicie wyszukanie i adaptowanie ubikacyi, zaopatrzenie ich w sprzęty, ogłoszenie konkursu celem powołania tymczasowych dyrektorów i nauczycieli i załatwienie tego konkursu, który wywołał niezwykły napływ podań — wszystko to wymagało wiele trudu i pracy. Toteż P. Minister, przyjmując do wiadomości sprawozdanie Rady szkolnej krajowej o poczynionych w tych kierunkach zarządzeniach, reskryptem z d. 1. kwietnia 1871 do L. 2.118 sam zwrócił uwagę na potrzebę odroczenia otwarcia seminaryów nauczycielskich do nowego roku szkolnego 1871/2, zezwalając na natychmiastowe otwarcie tylko tam, gdzie można było być pewnym natychmiastowego pozyskania dostatecznej ilości stosownie przygotowanych kandydatów i kandydatek stanu nauczycielskiego.

Otrzymawszy to rozporządzenie 11. kwietnia, uchwaliła Rada szkolna krajowa na posiedzeniu z d. 15. kwietnia 1871 do L. 3.144: »otworzyć z dniem 1. maja 1871 seminaryum nauczycielskie męskie w Krakowie, żeńskie w Przemyślu,

męskie i żeńskie we Lwowie, zaś z d. 1. września 1871 seminaryum żeńskie w Krakowie, męskie w Nowym Sączu, Rzeszowie, Tarnopolu i Stanisławowie«. Ekspedyowano tedy natychmiast dekrety nominacyjne do powołanych przez Radę szkolną prowizorycznych dyrektorów i nauczycieli a otwarcie zakładów tych nastąpiło w porządku zapowiedzianym, jak o tem świadczy historya szczegółowa każdego zakładu.

Przytoczona wyżej ilość 6 męskich i 3 żeńskich seminaryów nauczycielskich utrzymała się przeszło 20 lat bez zmiany. (Seminaryum nauczycielskie nowosądeckie przeniesiono w roku 1874 do Tarnowa, gdzie zakład ten korzystniej niż w poprzedniem miejscu rozwijać się począł. Przyczyniły się do tego nie tylko zewnętrzne ale i wewnętrzne okoliczności, mianowicie zupełna zmiana składu personalu nauczycielskiego).

Dopiero około roku 1890 poczęły odzywać się głosy za pomnożeniem ilości seminaryów nauczycielskich. Rada szkolna krajowa poparła je, wskazując mianowicie na ten fakt, że frekwencya męskich seminaryów składa się z biednej młodzieży, rekrutującej się przeważnie z ludności miejscowej albo z najbliższego otoczenia tego miejsca, w którem się seminaryum znajduje. Moment ten wykazały dosadnie zebrane przez Radę szkolną krajową daty statystyczne. Uzyskawszy przyzwolenie Ministerstwa na przedłożenie wniosku co do wyboru miejsc, w którychby się przyszłe seminarya miały znajdować, wskazała Rada szkolna krajowa Sambor jako najstosowniejszy punkt do otwarcia siódmego męskiego seminaryum. Otwarto je 1. września 1892, a silny napływ młodzieży do tego zakładu, utrzymujący się dotychczas, potwierdził trafność wyboru miejsca. W ślad za tym zakładem poszły otwarte w r. 1895 seminarya męskie w Sokalu i Krośnie, a równocześnie odzywają się głosy, domagające się kreowania nowych seminaryów męskich na najdalszym południowym

wschodzie i na najdalszym zachodzie kraju, w okolicach, oddalonych znacznie od seminaryów, już istniejących.

Ilość seminaryów żeńskich pozostała dotychczas bez zmiany, a okoliczności, które tego są przyczyną, poruszymy przy końcu w uwagach ogólnych, dotyczących urządzenia seminaryów żeńskich.

Frekwencya seminaryów jednych a drugich była od samego początku istnienia bardzo różna. Seminarya żeńskie miały od razu silną frekwencyę, mianowicie w obu stolicach. (W Przemyślu była ona zrazu o wiele słabsza ale wzrastała statecznie, a w ostatnim czasie poczyna już i Przemyśl doznawać napływu, dochodzącego do najdalszych granic, zakreślonych statutem). Frekwencya seminaryów męskich była z początku, mianowicie w niektórych miastach prowincyonalnych, bardzo słaba, co nie może dziwić wobec nieuregulowanych wówczas stosunków personalu nauczycielskiego w szkołach ludowych. Podniosła się ona znacznie pod wpływem trzech krajowych ustaw z r. 1873, ulegała jednakże zawsze bardzo silnym fluktuacyom, stosownie do tego, jakie stanowisko ustawodawstwo krajowe zajmowało wobec szkolnictwa ludowego wogóle, a mianowicie wobec ponawiającej się w ubiegłym okresie dwudziestopięcioletnim kilkakrotnie kwestyi regulacyi płac nauczycielskich.

Lwów miał już począwszy od r. 1876 okres taki, w którym okazywała się potrzeba tworzenia klas równorzędnych nie tylko w seminaryum żeńskiem, ale i w seminaryum męskiem; klasy te ustały jednakże po kilkoletniem istnieniu wskutek zasadniczego postanowienia Ministerstwa, które orzekło, że na klasy równorzędne, mianowicie ze względu na wymagania co do hospitacyi na roku III. i co do praktyk na roku IV., zezwolić nie może.

Rada szkolna krajowa zauważyła jednakże pewien charakterystyczny moment, który kwestyę klas równorzędnych

postawił w seminaryach męskich w innem świetle. Kiedy bowiem w żeńskich seminaryach frekwencya, zapisana do klasy I., z bardzo nieznacznymi ubytkami utrzymuje się w pełnej sile aż do najwyższej klasy i do egzaminu dojrzałości: to w męskich seminaryach obserwowano dawniej bardzo gwałtowne niekiedy ubywanie frekwencyi w klasach wyższych, a objaw ten nie ustał dotychczas, chociaż w niektórych zakładach obecnie mniej jaskrawo występuje. Wobec tego Rada szkolna krajowa przedstawiła Ministerstwu, że, chcąc w seminaryach męskich otrzymać przy egzaminie dojrzałości pełną cyfrę abituryentów, potrzeba pozwolić na dzielenie klas niższych. Można bowiem przypuszczać, że w razie przyjęcia 80 uczniów do 2 oddziałów klasy przygotowawczej cyfra ta będzie stopniowo topniała na roku I. do 70, na roku II. do 60, na III. do 50, i że tym sposobem na roku IV. około 40 abituryentów zasiędzie do egzaminu dojrzałości. Ze względu na to zezwoliło Ministerstwo w r. 1893 zasadniczo na dzielenie obu klas najniższych, to jest klasy przygotowawczej i I. roku, na oddziały równorzędne a z zezwolenia tego obecnie wszystkie seminarya męskie prócz Sokala albo w obu tych klasach albo w jednej z nich faktycznie korzystają.

Tą uwagę nawiasową, nawiązaną do frekwencyi seminaryów, wybiegliśmy mimo woli do czasów najnowszych. Wracając do założenia seminaryów, nadmieniamy, że Rada szkolna krajowa zdała sprawę krajowi o założeniu i urządzeniu seminaryów w sprawozdaniu swem o stanie wychowania publicznego w kraju w latach 1870 i 1871 [1]). Przy końcu tego sprawozdania wydrukowany jest jako dodatek »Plan naukowy seminaryów nauczycielskich« [2]).

---

[1]) Str. 13 — 17.
[2]) Str. 51 - 59.

Planem tym rządziły się seminarya nasze aż do ostatecznego ustalenia swej egzystencyi, to jest do roku 1874/5.

Rozporządzeniem z dnia 26. maja 1874 do L. 7.114 ogłosiło Ministerstwo Wyznań i Oświecenia »Statut organizacyjny seminaryów nauczycielskich« męskich i żeńskich i plany normalne dla każdej kategoryi tych zakładów.

Statut ten przysłało Ministerstwo Radzie szkolnej krajowej do sprawozdania, żądając wniosków co do trwałego urządzenia seminaryów nauczycielskich w Galicyi.

Rada szkolna krajowa przedłożyła sprawozdaniem z d. 10. sierpnia 1874 do L. 8.386 swoje wnioski. Żądała w nich Rada szkolna krajowa mianowicie uzupełnienia seminaryów żeńskich do czterech kursów, a to uwzględniając silny napływ młodzieży do tych zakładów. Co do seminaryów męskich Rada szkolna krajowa uznawała wielkie znaczenie dodania IV. roku dla wykształcenia naukowego i zawodowego kandydatów; jednakże liczyła się z panującym brakiem nauczycieli, mianowicie na posady w szkołach po wsiach, i dlatego proponowała fakultatywne urządzenie seminaryów, mianowicie w tym kierunku, ażeby kandydaci mogli zdawać egzamin dojrzałości już po trzech latach i ażeby z tem świadectwem dojrzałości mogli udawać się na posady w szkołach 1-i 2-klasowych, znajdujących się po wsiach. Natomiast miał istnieć rok IV. dla tych, którzyby się chcieli przysposobić do szkół więcejklasowych. Załatwiając sprawozdanie to reskryptem z dnia 2. września 1874 do L. 11.608, Pan Minister sprzeciwił się temu fakultatywnemu urządzeniu IV. roku i dwoistości kwalifikacyi dla różnych kategoryi szkół ludowych pospolitych; uznał jednakże racye, przemawiające za zatrzymaniem trzechletniego kursu dla seminaryów męskich. Natomiast postanowił zgodnie z wnioskiem Rady szkolnej krajowej dodać IV. rok do seminaryów żeńskich, a to począwszy od dnia 1.

września roku 1875, jako początku roku szkolnego 1875/6. Odtąd więc miały seminarya męskie przez dalszych 15 lat 3-letni, a żeńskie 4-letni kurs nauki.

Równocześnie uregulowano sprawę klas przygotowawczych. Ministerstwo już rozporządzeniem z dnia 13. czerwca 1873 (publikowanem w Dzienniku rozporządzeń Ministerstwa Wyznań i Oświecenia) unormowało przepisy, dotyczące urządzenia i planu naukowego klas przygotowawczych. Postanowienia te weszły następnie w całości do Statutu (§§. 9—13). Przesyłając ten statut do zaopiniowania Radzie szkolnej krajowej, zażądało Ministerstwo także opinii co do tego punktu. Rada szkolna krajowa oświadczyła się za urządzeniem klas przygotowawczych przy seminaryach męskich, a natomiast uznała je zbędnemi dla seminaryów żeńskich. P. Minister zaakceptował te zapatrywania i zarządził otwarcie klas przygotowawczych przy męskich seminaryach już od początku roku szkolnego 1874/5, zezwalając na aktywowanie ich nawet w tym przypadku, gdyby się w którym zakładzie zgłosiło tylko 12 aspirantów, posiadających potrzebne warunki. We wszystkich męskich seminaryach prócz stanisławowskiego otwarto klasy przygotowawcze z dniem 1. września 1874, stanisławowskie otrzymało taką klasę o rok później. Od tego czasu wszystkie nasze seminarya męskie mają te klasy, które są zazwyczaj pełne, a nawet często przepełnione i które dają główny kontyngent frekwencyi I. roku. Tylko jedno seminaryum w Sokalu nie otrzymało klasy przygotowawczej a to z tego względu, ponieważ przy otwarciu tego zakładu istniała w Sokalu 8-klasowa szkoła wydziałowa męska. Gdy zaś szkoły wydziałowe obok innych celów w ustawie mają wskazane także przygotowywanie do seminaryów nauczycielskich jako swoje zadanie: przeto uważano, że istniejąca w Sokalu szkoła wydziałowa czyni klasę przygotowawczą w tamtejszem seminaryum zbędną. Jednakże

już i co do tego zakładu poruszono potrzebę dodania klasy przygotowawczej, a to z tego głównie względu, że nowa ustawa krajowa z 23. maja 1895 ustanawia w miastach, mających szkoły wydziałowe, 7-letni obowiązek uczęszczania i 7-klasowe szkoły wydziałowe. Jeżeli zaś uczeń, wstępujący do szkoły wydziałowej ze skończonym 6-tym lub 7-mym rokiem życia, przejdzie ją prawidłowo, w takim razie kończy ją, mając lat 13 lub co najwyżej 14; gdy zaś warunkiem do przyjęcia na I. rok seminaryum jest ukończony rok 15. życia, przeto może taki uczeń mieć 1-lub 2-roczną przerwę w studyach, szkodliwą dla jego naukowego i moralnego rozwoju.

Poziom naukowy klas przygotowawczych był z początku bardzo rozmaity. Z czasem podnosił się on statecznie, mianowicie od czasu powstawania szkół 5-i 6-klasowych, to jest od r. 1893, zwłaszcza gdy Rada szkolna krajowa specyalnem rozporządzeniem zabroniła przyjmowania uczniów, którzy — uczęszczając do szkoły w mieście — nie ukończyli prawidłowo 6-tej klasy lub 2-go roku V. klasy.

W okresie między r. 1871 a 1875 nastąpiło także skompletowanie etatu szkół ćwiczeń, połączonych z seminaryami nauczycielskiemi. W tej kwestyi odstąpiono od razu od myśli używania miejscowych szkół komunalnych do ćwiczeń praktycznych. Seminarya stołeczne otrzymały zaraz w drugim roku swego istnienia 4-klasowe szkoły ćwiczeń seminarya na prowincyi otrzymały zrazu po 2 klasy, które — naturalnym biegiem rzeczy — odpowiadały dwom najniższym klasom szkół miejscowych. Wkrótce jednakże zaczęto je kompletować stopniowo przez dodawanie klas wyższych, tak że w roku szkol. 1874|5 już wszystkie seminarya prócz rzeszowskiego i przemyskiego miały po 4 klasy. Rzeszowskie otrzymało klasę IV. w roku następnym, przemyskie dopiero w r. 1893|4.

Skompletowanie szkoły ćwiczeń w Przemyślu opóźniło się częściowo wskutek braku ubikacyi, częściowo z powodów

finansowych. Poruszono też w Ministerstwie myśl, czy nie byłoby rzeczą wskazaną utrzymać 3 klasy z przyczyn zasadniczych i wprowadzić w nich nawet plan szkoły 3-klasowej, ażeby kandydatki miały sposobność dokładnego obznajomienia się ze sposobem prowadzenia nauki w takich szkołach, w których nauczyciele pracują równocześnie z młodzieżą różnego stopnia nauki, mając przed sobą klasy, skombinowane z wyższych i niższych oddziałów. Rada szkolna krajowa uznawała zawsze potrzebę takiego obznajomienia kandydatów i kandydatek stanu nauczycielskiego przez praktyczne ćwiczenia w klasach skombinowanych, dlatego też zarządzano i zarządza się kombinowanie oddziałów 2 klas istniejących szkół więcejklasowych. Również nalega Rada szkolna krajowa na to, ażeby jak najczęściej odbywały się hospitacye w szkołach niższego rzędu w miejscowościach, sąsiadujących z siedzibą każdego seminaryum. Trwałe urządzenie klas skombinowanych przy seminaryach byłoby jednakże możliwem tylko w tym razie, gdyby zakłady te były umieszczone w mniejszych miasteczkach lub po wsiach albo po bardzo oddalonych przedmieściach miast większych, gdzie ludność z natury rzeczy oddaje się więcej wiejskim zajęciom i gdzie nie można urządzić szkoły więcejklasowej. W obecnem położeniu seminaryów nadanie takiej organizacyi szkołom ćwiczeń wydało się Radzie szkolnej krajowej niemożliwem, ponieważ utrudniałoby przechodzenie uczniów i uczenic tych szkół do innych szkół w tem samem miejscu; następstwem tego byłoby, że szkoły ćwiczeń nie miałyby uczniów.

Odrębne stanowisko co do urządzenia szkoły ćwiczeń zajmowało męskie seminaryum nauczycielskie we Lwowie. Miało ono zrazu jedną tylko szkołę ćwiczeń z językiem wykładowym polskim, do której uczęszczali tylko chłopcy. Później dodano odrębnie umieszczoną i zorganizowaną szkołę ćwiczeń z językiem wykładowym ruskim, mieszaną co do

płci dzieci szkolnych. Szkoła ta przechodziła rozmaite fazy, które należą do historyi specyalnej tego seminaryum. Wkońcu stanęło na tem, że oba seminarya lwowskie, tak męskie, jak żeńskie, otrzymały po 2 szkoły 4-klasowe, jedną z językiem wykładowym polskim, drugą z językiem wykładowym ruskim. Podobne urządzenie otrzymały także szkoły ćwiczeń przy seminaryach utrakwistycznych w Stanisławowie i Tarnopolu.

Myśl używania miejscowych szkół komunalnych do praktycznych ćwiczeń seminarzystów wyłoniła się jeszcze raz później, gdy myślano o pomnożeniu ilości seminaryów nauczycielskich, a więc o zakładaniu nowych seminaryów w Samborze, Sokalu i Krośnie. Naturalnie, że pobudką do tego był głównie wzgląd na to, ażeby usunąć trudności finansowe, stojące na przeszkodzie prędkiemu aktywowaniu nowych seminaryów. Seminaryum samborskie rozpoczęło nawet swe praktyki w r. 1894 w miejscowych szkołach męskich. Wkrótce jednakże przekonano się, że urządzenie takie połączone jest z wielu niedogodnościami i dla seminaryum i dla gminy interesowanej, i dlatego wyjednała Rada szkolna krajowa u Ministerstwa Wyznań zezwolenie dla Sambora na stopniowe przeprowadzenie organizacyi, analogicznej urządzeniom, przyjętym za normę w innych seminaryach utrakwistycznych, a w bieżącym roku szkolnym w tem seminaryum aktywowano już I. klasę obu 4-klasowych szkół ćwiczeń, polskiej i ruskiej.

I tu doszliśmy do chwili dzisiejszej, ażeby nie powracać już drugi raz do sprawy szkół ćwiczeń. Wypada nam tedy powrócić do dziejów dalszych faz w organizacyi seminaryów właściwych.

W r. 1883 uchwaliła Rada Państwa nowelę do państwowej ustawy szkolnej z dnia 14. maja 1869, którato nowela znana jest pod nazwą ustawy państwowej z d. 2. maja 1883 (Dz. p. p. Nr. 53). Ponieważ nowela ta zmodyfikowała także

niektóre paragrafy, odnoszące się do urządzenia seminaryów nauczycielskich, przeto przedsięwzięło Ministerstwo Wyznań i Oświecenia rewizyę statutu organizacyjnego seminaryów nauczycielskich i ogłosiło w r. 1886 nowy »Statut organizacyjny«, publikowany rozporządzeniem Ministerstwa Wyznań i Oświecenia z dnia 31. lipca 1886 do L. 6.031. Zmiany, wprowadzone na podstawie tego statutu, weszły w życie także i w seminaryach galicyjskich. Nie były one bardzo zasadnicze. Tylko co do składu personalu nauczycielskiego seminaryów wypada zanotować, że katecheci, którzy na mocy ustawy z r. 1869 mieli charakter nauczycieli pomocniczych, albo, w razie stałego systemizowania posad, rangę nauczycieli szkoły ćwiczeń, otrzymali obecnie prawa i pobory nauczycieli głównych (starszych). Otrzymawszy jednakże nowy statut, poddała Rada szkolna krajowa postanowienia, dotyczące dotychczasowej organizacyi seminaryów galicyjskich, dokładnej rewizyi i doszła na podstawie doświadczeń kilkunastoletnich do przekonania, że seminarya galicyjskie w porównaniu do seminaryów normalnych, w których tylko jeden język jest przedmiotem obowiązkowym, mają zadanie bardzo utrudnione, ponieważ przybywa w nich wszędzie obowiązkowa nauka języka niemieckiego, a w seminaryach utrakwistycznych zamiast jednego nauka dwóch języków wykładowych. Następstwem tego było niezwykłe obarczenie młodzieży, mianowicie w seminaryach męskich, których frekwencya przynosi z reguły słabsze przysposobienie naukowe, a to tem bardziej, że w seminaryach tych materyał, rozłożony w seminaryach normalnych na 4 lata, był wtłoczony w ciasne ramy trzech lat. Obarczenie to występowało mianowicie w ostatnim roku, który w duchu zasadniczych postanowień planu naukowego seminaryów powinien głównie służyć na rekapitulacyę i pogłębienie nauki tudzież na zawodowe przysposobienie kandydatów do praktyki nauczycielskiej, a który u nas z powo-

dów, wykazanych wyżej, musiał pokonywać z trudem i mozołą olbrzymi materyał świeży. Na tem cierpiało mianowicie praktyczne przysposobienie kandydatów, ponieważ praktyki metodyczne nie mogły odbywać się dość często, a młodzież przystępowała do nich znużona nadmiarem pracy. Dalszem następstwem ujemnem tego stanu było to, że we wszystkich przedmiotach naukowych potrzeba było przy końcu śpieszyć się pod ciągłą obawą niewyczerpania przepisanego materyału naukowego. Szczególnie niekorzystnie przedstawiał się w tych stosunkach stan takich przedmiotów, jak rysunki, muzyka, śpiew i gimnastyka, w których z natury rzeczy potrzeba dłuższego ćwiczenia dla nabrania należytej wprawy. Niemniej także ważna w naszych krajowych stosunkach nauka gospodarstwa wiejskiego nie mogła w tych warunkach cieszyć się bardzo wydatnymi owocami.

Na ten ostatni moment zwrócił szczególniejszą uwagę Sejm krajowy, który na posiedzeniu z dnia 16. październ-1888 wystosował do Rządu następującą rezolucyę:

»1. Wzywa się c. k. Rząd, aby wspólnie z Radą szkolną krajową przystąpił jak najrychlej do utworzenia posad profesorów gospodarstwa wiejskiego przy seminaryach nauczycielskich. Posady te winny być stałe i dotowane na równi z innemi posadami profesorów przy tychże zakładach.

»2. Wzywa się c. k. Rząd, aby wspólnie z Radą szkolną krajową postarał się o wydanie podręcznika do wykładów gospodarstwa wiejskiego w seminaryach nauczycielskich, a zarazem i elementarza gospodarstwa dla szkół ludowych«.

Wskutek pisma Marszałka krajowego z dnia 16. października 1888 do L. 780 zakomunikowało Prezydyum c. k. Namiestnictwa odezwą z d. 24. października 1888 do L. 11.536/pr. c. k. krajowej Radzie szkolnej powyższe uchwały sejmowe, dołączając do nich sprawozdanie komisyi gospodarstwa krajowego. W odpowiedzi na tę odezwę zakomunikowała Rada

szkolna krajowa c. k. Namiestnictwu, a pośrednio Wydziałowi krajowemu, następujące uwagi:

»1. C. k. Rada szkolna krajowa uznaje, że ze względu na zasadnicze postanowienia ustępu I. art. 1. krajowej ustawy z dnia 2. lutego 1885 (Dz. u. kr. Nr. 28.) i ze względu na szczegółowe postanowienia ostatniej alinei art. 4. tejże ustawy, tudzież ze względu na wymagania statutu organizacyjnego nauki dopełniającej, ogłoszonego w duchu tej ustawy rozporządzeniem P. Ministra W. i Oświaty z d. 17. czerwca 1886 do L. 7.203, jak najgruntowniejsze obznajomienie nauczycieli szkół ludowych z nauką gospodarstwa wiejskiego jest pożądane. Statut organizacyjny seminaryów nauczycielskich, wprowadzony w życie rozporządzeniem c. k. Ministerstwa W. i O. z dnia 26. maja 1874 do L. 7.114, a zmieniony co do niektórych szczegółów rozporządzeniem c. k. Ministerstwa W. i O. z d. 31. lipca 1886 do L. 6.031, wyznacza na ten przedmiot w seminaryach nauczycielskich męskich w §. 26. po 2 godziny tygodniowo w klasie III. i IV., polecając nadto odbywanie ułożonych według pewnego planu praktycznych ćwiczeń w ogrodzie szkolnym i ekskursyi w sprzyjającej temuż zadaniu porze roku, w czasie wolnym od nauki szkolnej, i żądając, ażeby w ćwiczeniach praktycznych także uczniowie I. i II. roku brali udział.

»Nie da się zaprzeczyć, że wymiar czasu, przeznaczony na przerobienie materyału naukowego, zakreślonego w §. 26. statutu, jest bardzo szczupły. W c. k. seminaryach nauczycielskich w Galicyi wynik tej nauki tem skromniejsze może wydawać owoce, że seminarya męskie mają kurs nauki trzyletni. W seminaryach trzyletnich w myśl §. 104. statutu organizacyjnego nauka gospodarstwa wiejskiego przypada na rok II. i III., odpada zaś jeden rok ćwiczeń praktycznych w ogrodzie szkolnym.

»Nadto należy tutaj podnieść, że w seminaryach galicyjskich do programu nauki, wytyczonego w normalnym planie statutu organizacyjnego, przybywa obowiązkowa nauka języka niemieckiego, a w seminaryach wschodnio-galicyjskich także i ruskiego. Przeprowadzenie §. 104. statutu wywołuje przeto w tutejszo-krajowych seminaryach nauczycielskich daleko sięgające obarczenie młodzieży, dochodzące w niektórych klasach do 37 godzin tygodniowo, albo i wyżej.

»C. k. krajowa Rada szkolna wobec tej okoliczności mogłaby traktować sprawę pomnożenia godzin na naukę gospodarstwa wiejskiego w seminaryach, którą inwolwuje w sobie punkt 1. rezolucyi sejmowej z d. 16. października 1888, tylko razem z zasadniczem rozszerzeniem zakresu nauki w męskich seminaryach nauczycielskich na okres czteroletni.

»Myśl takiego rozszerzenia seminaryów męskich przez dodanie IV. roku nauki była w c. k. Radzie szkolnej krajowej niejednokrotnie podnoszoną.

»2) W razie ewentualnego podwyższenia czasu nauki w męskich seminaryach galicyjskich do lat czterech byłoby możliwem podwyższenie czasu, wyznaczonego obecnie na naukę gospodarstwa wiejskiego. Przy podwyższeniu tem musianoby jednakże mieć wzgląd na ogólne postanowienia, dotyczące seminaryów czteroletnich. Nawet umiarkowane podwyższenie dotychczasowej liczby godzin nauki gospodarstwa wiejskiego wymagałoby znacznego odstąpienia od normalnego planu seminaryów nauczycielskich, zawartego w statucie z d. 31. lipca 1886. Nadto nadmienia się, iż wymiar czasu nauki, podany dla seminaryów czteroletnich, przepisuje dla I. i II. roku po 28, a dla III. i IV. roku po 30 godzin tygodniowo — i to dla seminaryów, w których obowiązkowym przedmiotem jest tylko jeden język. Wymiar ten wymaga w Galicyi bezwarunkowo znacznego podwyższenia z powodu przybycia języka niemieckiego, a w seminaryach wschodnio-galicyjskich także i ruskiego jako przedmiotów obowiązkowych, w seminaryach zaś zachodnio-galicyjskich języka ruskiego jako przedmiotu nadobowiązkowego, jakim on tam jest faktycznie od lat kilkunastu. Za tem idzie, że pomnożenie godzin na naukę gospodarstwa wiejskiego musiałoby być połączone z redukcyą wymiaru godzin w innych przedmiotach, a przedewszystkiem w obu językach krajowych.

»Dodanie IV. roku byłoby dla nauki gospodarstwa wiejskiego niewątpliwie korzystnem, gdyż możnaby P. Ministrowi W. i O. zaproponować pomnożenie wymiaru godzin tej nauki na poszczególnych latach w pewnych granicach, nie rozszerzając jednakże ogólnego programu nauki gospodarstwa wiejskiego, zakreślonego w §. 26. statutu, któryto program — prócz potrzeby położenia większego nacisku na naukę pszczelnictwa, tak ważną w naszym kraju — dla celów tej nauki ze względu na przyszłe zadanie nauczycieli szkół ludowych jest zupełnie wystarczający, a którego wykonanie zyskałoby przez to na gruntowności.

»3. Ustanowienie stałych posad nauczycieli gospodarstwa wiejskiego przy seminaryach nauczycielskich, dotowanych na równi z innemi posadami profesorów przy tychże zakładach, jakiego domaga się 1. punkt rezolucyi sejmowej, również możliwem jest tylko w razie dodania IV. roku do seminaryów nauczycielskich męskich. Etat seminaryów ustanowiony jest w §. 35. państwowej ustawy z d. 14. maja 1869 (Dz. p. p. Nr. 62] w maksymalnej cyfrze 4 nauczycieli głównych (bez dyrektora i katechetów). Obowiązkową pracę profesora (nauczyciela głównego) wyznacza §. 67. statutu organizacyjnego w 20 godzinach tygodniowo. Oczywistą przeto jest rzeczą, że nauczyciel gospodarstwa wiejskiego tylko wtedy mógłby mieć stanowisko i prawa nauczyciela głównego, gdyby miał 20 godzin tygodniowo. Gdy

*

zaś wymiar godzin nauki gospodarstwa wiejskiego w seminaryach z 4 na 20 godzin w tygodniu nie mógłby być podniesiony, przeto widoczną jest rzeczą, że w razie utworzenia tych posad nauczyciel gospodarstwa musiałby udzielać także nauki innych przedmiotów, coby nastąpić musiało w razie dodania IV. roku. W tym wypadku okazałaby się istotnie potrzeba dodania czwartego nauczyciela głównego. Seminarya 3-letnie miały etat, złożony z 3 głównych nauczycieli *(Hauptlehrer)*. Od tego dodanego czwartego nauczyciela możnaby w konkursie wymagać, ażeby się wykazał uzdolnieniem do uczenia nauk przyrodniczych (historyi naturalnej i fizyki) do szkół średnich, a przynajmniej de szkół wydziałowych, a nadto osobnym egzaminem z nauki gospodarstwa wiejskiego, złożonym przed komisyą egzaminacyjną, ustanowioną do kwalifikowania nauczycieli do niższych szkół rolniczych.

»4. Co do żądań, zawartych w 2. punkcie rezolucyi, nadmieniono, że seminarya nauczycielskie w Galicyi wogóle walczą z brakiem podręczników, specyalnie dla ich celów przeznaczonych. Głównym tego powodem brak funduszów na wydanie książek, które wobec ubóstwa uczniów seminaryckich z natury rzeczy muszą być tanie a nie mogą liczyć na silny pokup.

»Rada szkolna krajowa zajmowała się tą sprawą, a komisya naukowa przedłożyła program całego szeregu prac w tym kierunku, na którego podstawie wezwano zawodowych nauczycieli seminaryów uauczycielskich do opracowania detajlicznych projektów do wydania potrzebnych podręczników. W tym programie miał być również opracowany przez zawodowego profesora projekt podręcznika do nauki gospodarstwa wiejskiego w seminaryach.

»Potrzeba wydania elementarza gospodarstwa dla szkół ludowych odpada wobec tego, że »książki do czytania dla nauki dopełniającej«, zaprowadzone przez Radę szkolną krajową rozporządzeniami z d. 9. września 1886 do L. 11.922, z dnia 22. października 1887 do L. 15.402 i z dnia 24. listopada 1888 do L. 18.093, zawierają obszerne rozdziały, poświęcone specyalnie nauce gospodarstwa wiejskiego, które zostały opracowane przez profesorów krajowej szkoły rolniczej w Dublanach.

5. C. k. Rada szkolna krajowa uważała za swój obowiązek dodać, że dla odpowiedzenia intencyom, wyrażonym w rezolucyi sejmowej, pożądane są następujące dwa zarządzenia:

»*a)* Urządzanie specyalnych kursów, czy to w czasie feryi wielkich, czy też w innych porach, bądź przy seminaryach nauczycielskich, bądź też w niższych szkołach rolniczych, w którychto kursach specyalnych nauczyciele, już w zawodzie nauczycielskim pracujący, mogliby pod kierownictwem zawodowych agronomów kształcić się teoretycznie i praktycznie w gospodarstwie wiejskiem. Z natury rzeczy bowiem wynika, że nawet w razie znaczniejszego podwyższenia wymiaru czasu na naukę gospodarstwa wiejskiego w seminaryach nauczycielskich, przedmiot ten w zakładach tych będzie stanowił tylko małą część ogólnego programu nauki tych zakładów. Nauczyciele będą tedy ze seminaryów wynosili tylko początki znajomości tego przedmiotu, które muszą uzupełniać dalszemi studyami lub praktyką.

b) Pożądaną jest rzeczą, ażeby na corocznych konferencyach okręgowych nauczycieli szkół ludowych zawodowi agronomowie miewali pouczenia, oparte na zbadaniu lokalnych potrzeb i warunków, o kierunku, w jakim pożądanem jest prowadzenie nauki gospodarstwa w każdej okolicy, i ażeby wydatki na urządzanie takich wykładów i demonstracyi pouczających były pokrywane ze stosownie podniesionej dotacyi na konferencye okręgowe«.

Równocześnie wzięła c. k. Rada szkolna krajowa z poruszenia tej sprawy asumpt do wydania polecenia do wszystkich dyrekcyi seminaryów nauczycielskich męskich, przypominającego im wykonywanie ścisłe wskazówek, zawartych w przedostatnim ustępie §. 26. statutu organizacyjnego seminaryów nauczycielskich, zalecając odbywanie z kandydatami praktycznych ćwiczeń i ekskursyi i pociąganie do praktycznych zajęć w ogrodzie także uczniów tych klas seminaryów, w których program jeszcze nie wchodzi teoretyczna nauka gospodarstwa.

Komisya naukowa Rady szkolnej krajowej otrzymała równocześnie wezwanie, ażeby przedłożyła w najbliższym czasie projekt urządzenia seminaryów nauczycielskich męskich w Galicyi, z uwzględnieniem przedstawionych wyżej momentów, zmierzających do podniesienia wymiaru czasu przeznaczonego na naukę gospodarstwa.

Celem ułożenia stosownego programu nauki gospodarstwa w seminaryach nauczycielskich zasięgała Komisya naukowa opinii doświadczonych rzeczoznawców a mianowicie: Pp. Władysława Boberskiego, dyrektora seminaryum nauczycielskiego w Tarnopolu; Tadeusza Langiego, posła na Sejm krajowy i dyrektora fundacyi hr. Skarbka; Władysława Lubomęskiego, ówczesnego dyrektora krajowej wyższej szkoły rolniczej w Dublanach, a obecnego profesora studyum rolniczego w Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, i prof. Zygmunta Strusiewicza, referenta zawodowego Wydziału krajowego.

Komisya naukowa, wzmocniona przez ekspertów, zaproszonych z gron nauczycieli seminaryów, tudzież wymienionych powyżej trzech rzeczoznawców z poza zawodu nauczycielskiego, omówiła szczegółowo sprawę nauki gospodarstwa i zgodziła się zaproponować na naukę tego przedmiotu po 4 godziny tygodniowo na roku III. i IV.; następnie wybrała

Komisya subkomitet, mający przedłożyć program nauki co do reszty przedmiotów w razie dodania IV. roku do seminaryów męskich.

Na podstawie wniosków tego subkomitetu przedstawiła Komisya naukowa następujące zasady co do zmian i modyfikacyi, które wypada zaproponować p. Ministrowi w rozkładzie godzin, zawartym w normalnym planie 4-letnich seminaryów nauczycielskich męskich w §. 10. i 31. statutu organizacyjnego z dnia 31. lipca 1886 do L. 6.031:

»1. Należy ułożyć osobny rozkład godzin dla 3 seminaryów nauczycielskich męskich zachodnich (w Krakowie, Tarnowie, Rzeszowie), w których język wykładowy jest polski, a osobny dla 3 seminaryów nauczycielskich męskich wschodnich (we Lwowie, Stanisławowie i Tarnopolu), które co do języka wykładowego urządzone są utrakwistycznie i w których na naukę języka ruskiego należy wyznaczać zasadniczo tę samą ilość godzin, jaka jest wyznaczona na naukę języka polskiego.

»2. Statut normalny przepisuje następujący wymiar godzin:

a)	w klasie przygotowawczej	28	godzin	tygodniowo
b)	na I. roku seminaryum	28	„	„
c)	na II. „ „	28	„	„
d)	na III. „ „	30	„	„
e)	na IV. „ „	30	„	„

Ponieważ w seminaryach galicyjskich przybywa na zachodzie obok języka wykładowego polskiege nauka języka niemieckiego, a na wschodzie nadto obowiązkowa nauka drugiego języka wykładowego, to jest ruskiego, ponieważ dalej ze względu na zasadnicze uchwały co do podniesienia nauki gospodarstwa przybywają do tego przedmiotu na rok III. i IV. po 2 godziny ponad wymiar normalny: przeto musi nastąpić w seminaryach galicyjskich znaczne pomnożenie ilości godzin

ponad cyfry, podane w §§. 10. i 31. statutu organizacyjnego. Należy jednakże dążyć do tego, aby ogólna cyfra godzin nie przewyższała nigdzie 34 na tydzień, gdyż inaczej pozostałoby nadal nadmierne obarczenie młodzieży, a obznajomienie z ważnemi pismami pedagogicznemi i z celniejszymi utworami literackimi drogą lektury domowej i praktyczne ekskursye — na co statut organizacyjny tak wielki kładzie nacisk — pozostałyby nadal życzeniami nieurzeczywistnionemi.

»3. Z powodów powyżej wskazanych musi nastąpić częściowa redukcya wymiaru normalnego, przeznaczonego na niektóre przedmioty w statucie organizacyjnym.

»4. W klasie przygotowawczej wypada ilość 8 godzin tygodniowo, przeznaczonych dla języka wykładowego, w seminaryach wschodnich przepołowić i rozdzielić je między oba języki wykładowe, dodając nadto 4 godziny dla języka niemieckiego, a w seminaryach zachodnich wypada ująć językowi wykładowemu 3 godziny na rzecz języka niemieckiego, któremu nadto wypada dodać 2 godziny nadliczbowe.

»5. Statut organizacyjny z d. 31. lipca 1886 do L. 6.031 wprowadza jako przedmiot obowiązkowy naukę fortepianu na roku I. i II., a naukę gry na organach na roku III. i IV., w każdej klasie po 2 godziny tygodniowo. Nauka ta jest ważna ze względu na to, ażeby nauczyciel ludowy mógł kierować śpiewem kościelnym, a ewentualnie nawet pełnić obowiązki organisty, gdzie ustawy krajowe na takie uboczne zajęcia pozwalają. Art. 18. krajowej ustawy z dnia 2. maja 1873 (Dz. u. kr. Nr. 251) zabraniał tego bezwarunkowo. Art. 19. krajowej ust. z dnia 1. stycznia 1889 (Dz. u. kr. Nr. 16) usunął tę przeszkodę, czyniąc zależnem obejmowanie takich ubocznych zatrudnień od przyzwolenia Rady szkolnej krajowej.

»W każdym razie znajomość gry na fortepianie i na organach ze względu na kierowanie śpiewem religijnym dzieci

szkolnych bardzo jest pożądana. W tej mierze zachodzi jednakże znaczna różnica między seminaryami zachodniej a wschodniej części Galicyi. Kandydaci ze seminaryów zachodnich wychodzą na posady w okolicach, mających zaludnienie polskie, rzymsko-katolickiego obrządku, zbliżone co do warunków obrządkowych do zaludnienia zachodnich prowincyi Monarchii. Kandydaci, wychodzący z utrakwistycznych seminaryów wschodnio-galicyjskich, wychodzą na posady w mniejszej części do miejscowości z zaludnieniem polskiem obrządku rzymsko-katolickiego, w większej zaś części do miejscowości z zaludnieniem ruskiem, obrządku grecko-katolickiego. W pierwszych, które tu są przeważnie miastami lub miasteczkami, są osobni płatni organiści, a zajmowanie tych posad przez nauczycieli ludowych byłoby ze względów społecznych i służbowych absolutnie niemożliwem. W drugich użycie organów przy nabożeństwie wykluczone jest ze względów rytuałowych. Z tych przyczyn przedstawiła Komisya naukowa co do nauki muzyki następujące propozycye:

»*a)* W trzech seminaryach nauczycielskich męskich zachodniej części kraju wypada utrzymać, obok obowiązkowej nauki muzyki i śpiewu i gry na skrzypcach, także obowiązkową naukę gry na fortepianie na roku I. i II., a gry na organach na III. i IV., jak to przepisuje plan normalny;

»*b)* w trzech seminaryach utrakwistycznych wschodniogalicyjskich należy ze względu na okoliczności, podniesione wyżej, tudzież ze względu na niezwykłe obarczenie młodzieży wysokim wymiarem godzin zaprowadzić naukę gry na fortepianie i na organach tylko jako przedmiot nadobowiązkowy.

Rada szkolna krajowa przyjęła wnioski Komisyi naukowej i uchwaliła:

I. W sprawie dodania IV. roku w seminaryach nauczycielskich męskich i rozszerzenia nauki gospodarstwa wiejskiego przedstawić P. Ministrowi następujące wnioski:

1. Nauka gospodarstwa wiejskiego ma się odbywać w seminaryach nauczycielskich na III. i IV. roku po 4 godziny tygodniowo, a mianowicie: *a)* na III. roku mają być udzielane elementarne zasady nauki rolnictwa, ogrodnictwa i sadownictwa; na IV. najważniejsze wiadomości z nauki hodowli zwierząt, pszczelnictwo, elementarna nauka zarządu ekonomicznego i urządzenia gospodarstwa, z uwzględnieniem miejscowych stosunków i potrzeb mniejszych posiadłości tudzież powtórzenie całości. Mają też nadto być podawane wskazówki metodyczne co do podawania wiadomości z dziedziny gospodarstwa w szkole ludowej, mianowicie na nauce dopełniającej, tudzież pouczenia o zakładaniu ogrodów szkolnych i o ustawach, dotyczących ochrony pożytecznych ptaków, rybołowstwa, myśliwstwa, tępienia szkodników i t. d.

2. Praktyczne ćwiczenia w robotach gospodarczych i ekskursye mają się odbywać przez cały rok regularnie przez dwie godziny tygodniowo, na które należy przeznaczyć jedno popołudnie, wolne od nauki szkolnej, w następującym porządku:

a) na roku III. mają kandydaci wykonywać dotyczące czynności podług wskazówek i pod kierownictwem kandydatów IV. roku a pod nadzorem nauczyciela gospodarstwa;

b) kandydaci IV. roku mają w porze zimowej co tydzień odbywać ćwiczenia w robotach sami, tudzież kierować robotami kandydatów kursu III., zaś w miesiącach letnich mają co drugi tydzień odbywać regularne ekskursye pod kierownictwem nauczyciela gospodarstwa.

II. Dalej uchwaliła Rada przedłożyć p. Ministrowi projekt osobnego rozkładu godzin dla trzech seminaryów męskich w zachodniej Galicyi (t. j. w Krakowie, Tarnowie, Rzeszowie), a osobnego rozkładu dla seminaryów nauczycielskich męskich we Lwowie, Stanisławowie i Tarnopolu, które są utrakwistyczne co do języka wykładowego

(polskiego i ruskiego). Według tych rozkładów liczba godzin nauki ma wynosić tygodniowo od 32 do 34 godzin.

III. Co do częściowej redukcyi wymiaru normalnego, przeznaczonego dla poszczególnych przedmiotów,

IV. co do klasy przygotowawczej i

V. co do nauki gry na fortepianie i organach uznała Rada kraj. propozycye Komisyi naukowej również za uzasadnione i przedstawiła P. Ministrowi stosowne wnioski.

Równocześnie uchwaliła Rada szkolna krajowa niektóre zasadnicze momenta co do ułożenia podręcznika do nauki gospodarstwa w seminaryach nauczycielskich i co do nauczycieli tego przedmiotu.

Rozporządzeniem z dnia 20. lutego 1890 do L. 3.001 zezwolił P. Minister Wyznań i Oświaty na rozszerzenie c. k. seminaryów nauczycielskich męskich w Galicyi przez dodanie IV. roku.

Ażeby kraj nie był pozbawiony w jednym roku nagle przybytku sił świeżych, zarządził P. Minister na wniosek Rady szkolnej krajowej, że zmiana ta miała nastąpić stopniowo, a mianowicie w ten sposób:

a) z początkiem roku szkolnego 1891/2 otrzymać miały rok IV. c. k. seminarya nauczycielskie we Lwowie i Krakowie

b) z początkiem roku szkolnego 1892/3 seminarya w Tarnowie i Tarnopolu,

c) a z początkiem roku szkolnego 1893/4 seminarya nauczycielskie w Rzeszowie i Stanisławowie.

P. Minister zatwierdził proponowane przez Radę szkolną krajową zasadnicze postanowienia, zmieniające przepisy statutu seminaryów nauczycielskich, wydanego rozporządzeniem JE. P. Ministra Wyznań i Oświaty z dnia 31. lipca 1886 do L. 6.031.

W myśl powyższego rozporządzenia wydała c. k. Rada szkolna krajowa następujące zarządzenia przejściowe:

1. Na trzecim roku seminaryów nauczycielskich męskich wprowadzono postanowienia zmienionego w myśl powyższych postanowień planu lekcyjnego:

a) we Lwowie i Krakowie z dniem 1. września 1890,

b) w Tarnowie i Tarnopolu z dniem 1. września 1891,

c) w Rzeszowie i w Stanisławowie z dniem 1. września 1892.

2. Na drugim roku postanowienia nowego planu naukowego wprowadzono w seminaryach nauczycielskich męskich w Krakowie, we Lwowie, w Tarnowie i w Tarnopolu z dniem 1. września 1890, a w c. k seminaryach nauczycielskich w Rzeszowie i w Stanisławowie z d. 1. września 1891.

3. Na pierwszym roku wprowadzono postanowienia nowego planu naukowego we wszystkich seminaryach nauczycielskich męskich z dniem 1. września 1890.

4. Na kursie przygotowawczym wprowadzono stosowne zmiany we wszystkich seminaryach nauczycielskich również z dniem 1. września 1890.

5. Egzamina dojrzałości odbywały się w r. 1891 w c. k. seminaryach nauczycielskich męskich we Lwowie i w Krakowie tylko dla prywatystów, a nie odbywały się w r. 1892 w seminaryach w Tarnowie i w Tarnopolu, a w r. 1893 w Rzeszowie i Stanisławowie.

Na mocy przytoczonego właśnie rozporządzenia Ministerstwa Wyznań mają obecnie galicyjskie męskie seminarya nauczycielskie następujący program:

Rozkład godzin tygodniowych nauki
w klasie przygotowawczej.

Przedmioty naukowe	Seminaryum nauczycielskie	
	Kraków, Tarnów, Rzeszów	Lwów, Stanisławów, Tarnopol, Sambor, Sokal
Religia	2	2
Polski język	5	4
Ruski język	.	4
Niemiecki język	5	4
Geografia i historya	2	2
Rachunki	3	3
Nauka form geometrycznych i rysunki odręczne	3	3
Naturalna historya i fizyka	3	3
Kaligrafia	2	2
Spiew	1	1
Nauka gry na skrzypcach	2	2
Gimnastyka	2	2
Ilość godzin tygodniowych nauki w całości	30	32
W porównaniu z planem normalnym, wydanym dla seminaryów o jednym języku, okazuje się nadwyżka godzin	+2	+4

1. Na trzecim roku seminaryów nauczycielskich męskich wprowadzono postanowienia zmienionego w myśl powyższych postanowień planu lekcyjnego:

a) we Lwowie i Krakowie z dniem 1. września 1890,

b) w Tarnowie i Tarnopolu z dniem 1. września 1891,

c) w Rzeszowie i w Stanisławowie z dniem 1. września 1892.

2. Na drugim roku postanowienia nowego planu naukowego wprowadzono w seminaryach nauczycielskich męskich w Krakowie, we Lwowie, w Tarnowie i w Tarnopolu z dniem 1. września 1890, a w c. k seminaryach nauczycielskich w Rzeszowie i w Stanisławowie z d. 1. września 1891.

3. Na pierwszym roku wprowadzono postanowienia nowego planu naukowego we wszystkich seminaryach nauczycielskich męskich z dniem 1. września 1890.

4. Na kursie przygotowawczym wprowadzono stosowne zmiany we wszystkich seminaryach nauczycielskich również z dniem 1. września 1890.

5. Egzamina dojrzałości odbywały się w r. 1891 w c. k. seminaryach nauczycielskich męskich we Lwowie i w Krakowie tylko dla prywatystów, a nie odbywały się w r. 1892 w seminaryach w Tarnowie i w Tarnopolu, a w r. 1893 w Rzeszowie i Stanisławowie.

Na mocy przytoczonego właśnie rozporządzenia Ministerstwa Wyznań mają obecnie galicyjskie męskie seminarya nauczycielskie następujący program:

Rozkład godzin tygodniowych nauki

w klasie przygotowawczej.

Przedmioty naukowe	Seminaryum nauczycielskie	
	Kraków, Tarnów, Rzeszów	Lwów, Stanisławów, Tarnopol, Sambor, Sokal
Religia	2	2
Polski język	5	4
Ruski język	.	4
Niemiecki język	5	4
Geografia i historya	2	2
Rachunki	3	3
Nauka form geometrycznych i rysunki odręczne	3	3
Naturalna historya i fizyka	3	3
Kaligrafia	2	2
Spiew	1	1
Nauka gry na skrzypcach	2	2
Gimnastyka	2	2
Ilość godzin tygodniowych nauki w całości	30	32
W porównaniu z planem normalnym, wydanym dla seminaryów o jednym języku, okazuje się nadwyżka godzin	+2	+4

Rozkład godzin tygodniowych nauki na kursach

Przedmioty naukowe	I. rok		II. rok		III. rok		IV. rok	
	Kraków, Tarnów, Rzeszów	Lwów, Stanisławów, Tarnopol, Sambor, Sokal	Kraków, Tarnów, Rzeszów	Lwów, Stanisławów, Tarnopol, Sambor, Sokal	Kraków, Tarnów, Rzeszów	Lwów, Stanisławów, Tarnopol, Sambor, Sokal	Kraków, Tarnów, Rzeszów	Lwów, Stanisławów, Tarnopol, Sambor, Sokal
Religia	2	2	2	2	2	2	2	2
Pedagogika i praktyczne ćwiczenia	·	·	2	2	4	4	8	8
Polski język	4	3	4	3	4	3	4	3
Ruski język	·	3	·	3	·	3	·	3
Niemiecki język	4	4	4	4	3	3	4	3
Geografia	2	2	2	2	2	2	1	1
Historya i znajomość konstytucyi monarchii austryacko-węgierskiej . .	2	2	2	2	2	2	1	1
Matematyka i geometryczne rysunki	4	4	4	4	2	2	1	1
Naturalna historya . . .	2	2	2	2	1	1	1	1
Fizyka	2	2	2	2	2	2	1	1
Nauka gospodarstwa wiejsk.	·	·	·	·	4	4	4	4
Kaligrafia	1	1	·	·	·	·	·	·
Rysunki odręczne . . .	2	2	2	2	2	2	1	1
Nauka muzyki i śpiewu .	1	1	2	2	1	1	2	2
Nauka gry na skrzypcach .	2	2	2	2	1	2	1	2
Nauka gry na fortepianie .	2	·	2	·	·	·	·	·
Nauki gry na organach .	·	·	·	·	2	·	2	·
Gimnastyka	2	2	1	1	1	1	1	1
Ilość obowiązkowych godzin tygodniowych nauki szkolnej w całości	32	32	33	33	33	34	34	34
W porównaniu z planem normalnym w rozp. JE P. M. W. i O. z 31. lipca 1886, do l. 6.031., (dla seminaryów naucz. o jednym języku) okazuje się nadwyżka godzin	+4	+4	+5	+5	+3	+4	+4	+4

Seminaryum w Krośnie ma co do języków cokolwiek odmienne urządzenie; jakkolwiek nie jest utrakwistyczne, jest w niem nauka języka ruskiego przedmiotem obowiązkowym. We wszystkich zaś seminaryach nauczycielskich zachodniej części kraju jest język ruski przedmiotem nadobowiązkowym, na który jest zapisanych wielu ochotników i wiele ochotniczek.

Od czasu wprowadzenia teraźniejszego planu naukowego weszły seminarya nauczycielskie w nową fazę rozwoju, która się znamionuje całym szeregiem ulepszeń. Do takich ulepszeń należy zaliczyć mianowicie następujące momenta:

1. Stopniowe podwyższenie dotacyi i pomnożenie środków, mających na celu podniesienie nauki muzyki i śpiewu. Jakkolwiek pod tym względem seminarya nasze jeszcze nie stoją ani co do uposażenia ani co do wyników na tym stopniu, na jakim są n. p. seminarya w Czechach i w Morawii toć jednak można powiedzieć, że w ostatniem pięcioleciu wiele w tym kierunku zrobiono. Nie tyle tutaj waży sprawienie organów i fortepianów, które to instrumenta w naszych warunkach nie mogą liczyć na bardzo gorliwe uprawianie, ani też nie mogą rokować bardzo wydatnych sukcesów. Ważniejszą dla podniesienia muzykalności abituryentów sprawą jest systemizowanie posad osobnych nauczycieli muzyki i śpiewu w randze i z prawami nauczycieli szkoły ćwiczeń.

Niepodobną jest rzeczą w przygodnej rozprawie poruszać wszystkie dezyderata, dotyczące urządzenia instytucyi, która bardziej niż inna musi wystrzegać się zastoju i nie może nigdy ustawać w dążeniu do doskonalenia się. Udotowane nadzwyczaj skromnie, musiały i muszą seminarya nauczycielskie pokonywać rozliczne trudności, nieznane innym zakładom średnim.

Jesteśmy wszyscy świadomi braków, które tamują rozwój tych zakładów. Nie mają one budynków własnych, stosownie do potrzeb urządzonych; nie mają podręczników, ułożonych specyalnie dla seminaryów i zastosowanych do ich zadań. Jedno, czem się seminarya mogą pochlubić, to szczera, dobra wola i wytrwałość mimo przeszkód. Już w pierwszych swych sprawozdaniach Rada szkolna krajowa przyznała tę gorliwość w pracy personalowi seminaryów nauczycielskich, a niech nam wolno będzie wierzyć, że te dobre przymioty nie ustąpiły, lecz spotęgowały się. A jeżeli w pierwszych latach był zapał, pełen energii, ale szukający dopiero po omacku dróg najwłaściwszych, to można powiedzieć, że pierwsze dwudziestopięciolecie wyrobiło lepszą świadomość celów i środków, niż ją mogli mieć gorący ale niedoświadczeni jeszcze pracownicy pierwszego zaciągu.

Że w warunkach takich praca nie była łatwa, mianowicie w seminaryach męskich, tego dowodzić nie potrzeba. Gdyby się były ziściły piękne myśli Józefczyka, gdyby seminarya mogły mieć uczniów z ukończoną szkołą średnią, albo przynajmniej mających 4 niższe klasy gimnazyum lub szkoły realnej, byłoby zadanie znacznie ułatwione; ale niestety tacy kandydaci byli zawsze białymi krukami śród frekwencyi seminaryów męskich. Przed uchwaleniem ustaw krajowych z r. 1873 i przed otwarciem klas przygotowawczych frekwencya seminaryów była nadzwyczaj nizka. Później poczęła się podnosić, a choć kilkakrotnie podlegała podobnym do katastrofy spadkom, stanęła wreszcie pod względem ilości w ostatniem pięcioleciu na nieznanej nigdy przedtem wysokości. Jakość materyału, garnącego się do tych zakładów, ulegała także fluktuacyom, ale zachowała mimo tego zawsze pewne stałe cechy, a najstalszą było i jest ubóstwo. Ubóstwo to bardzo często miewa charakter nędzy, a nędza jest złym mistrzem. Wszakże nie jest to rysem odosobnionym, że w pewnem

prowincyonalnem mieście stragan, opróżniony z jakiegoś powodu przez straganiarkę, dwaj czy trzej seminarzyści wynajęli sobie na mieszkanie. Stąd pochodzi, że mianowicie w większych miastach frekwencya klas wyższych w seminaryach męskich bardzo silnie topnieje. A potrzeba powiedzieć otwarcie, że zakłady te nie mogą martwić się z powodu tych ubytków, gdyż lepszą jest rzeczą, iż wcześnie odpadną żywioły, nie mające dość hartu i siły moralnej do wytrwania na obranej pięknej, ale ciernistej drodze.

Tem bardziej zasługuje na uznanie praca, umiejąca tak różnorodne i niewybredne żywioły podnieść, uobyczajnić i wykształcić. Że zaś seminarya męskie w tym kierunku swe zadania spełniają na pożytek społeczeństwa, tego najlepszym dowodem jest fakt, że ich wychowankowie znajdują zaraz po egzaminie dojrzałości umieszczenie i to nie tylko w szkolnictwie ludowem, ale w różnych zawodach praktycznych.

W ostatniem pięcioleciu rozwinęły się przy seminaryach tak męskich jak i żeńskich instytucye, których zadaniem było ułatwić seminaryom wychowawcze ich zadanie, t. j. internaty. Sprawa internatów zajmowała sfery, decydujące o urządzeniu seminaryów, już od pierwszej chwili. Kilkakrotnie później była ona poruszana w Sejmie. Odzywały się głosy za i przeciw, podnoszono strony dodatnie i ujemne internatu, gdyż i ta instytucya, jak każde dzieło ludzkie, ma swe braki i niebezpieczeństwa.

Jak to się nieraz zdarza, konieczność i praktyka dała najwłaściwszą formę rozwiązania, to jest dała nam to, że w każdem seminaryum część uczniów żyje w internacie a część poza internatem.

Internaty seminarzyckie w Galicyi powstały zabiegami prywatnymi dyrektorów, katechetów i nauczycieli, zasilają się składkami i skromnymi zasiłkami z funduszów publicznych, stypendyami wychowanków. Potrzeba w nich podzi-

wiać, co dobra wola przy nader skromnych dochodach zdziałać może. Wszakże tu naprawdę ręka Boża żywi tych biednych uczniów, podobnie jak ptaki niebieskie, i przyodziewa ich jak lilie polne.

Atoli nie wszyscy uczniowie nadają się do pożycia w internacie. Podobnie jak niekiedy najpiękniejsze kwiaty wyrastają na śmietniskach, podobnie zdarza się, że najdzielniejsze charaktery rozwijają się w najgorszych warunkach zewnętrznych. Uczy nas tego doświadczenie, nawet specyalnie w naszych seminaryach.

Więc też dobrze będzie ustalić to, co konieczność stworzyła. Niech będą uczniowie interniści i eksterniści i tu nam praktyka daje dobre wskazówki. Nie chodzi tu, by każdy zakład miał tylko jeden internat olbrzymi, kasarnianym trybem urządzony, gdyż taki internat ma swe wielkie korzyści, ale i wielkie niebezpieczeństwa. Nasze internaty są mniejsze i mieszczą po kilkudziesięciu uczniów. Gospodaruje w nich najczęściej jakiś poczciwy nauczyciel saminaryum, który mieszka obok ze swą rodziną, a tak nie brak im i tego żywiołu rodzinnego, którego wpływ ma swe znaczenie.

Udoskonalmy to, co życie stworzyło: niech młodzież seminarzycka będzie w rodzinach i w internatach, ale niekoniecznie w jednym internacie, bo takich ognisk może być więcej.

W nowszych czasach co do seminaryów męskich powstał kierunek do umieszczania ich w miastach mniejszych (Sokal-Krosno-Żywiec). W takich miejscach kandydat zawodu nauczycielskiego będzie zbliżony do stosunków, w jakich jako nauczyciel będzie żył i działał. Przyczyna tego kierunku naturalna: statystyka wykazała, że frekwencya seminaryów pochodzi tylko z miejsca albo z najbliższego otoczenia. Temu prądowi należy iść na rękę, a tym sposobem w seminaryach stwarza się nowe centra życia umysłowego dla prowincyi,

związane licznemi ogniwami nie tylko ze stanem nauczycielskim i szkolnictwem, ale z całem obywatelstwem okolicy.

Inne zupełnie jest położenie seminaryów żeńskich. Tym od samego początku nie brakło uczenic, a dzisiaj napływ jest tak silny, że w obu stołecznych seminaryach dyrekcye mogą przyjąć zaledwie 50%, czasem zaledwie 30% kandydatek, które przy egzaminie wstępnym wszystkim wymaganiom odpowiedziały. Co więcej, już obecnie prawie w każdem z męskich seminaryów prowincyonalnych zgłasza się do egzaminu dojrzałości corocznie spora ilość egzaminandek, szczęśliwych, że nie potrzebują odbywać dalekich podróży w tym celu. We wszystkich zaś większych miastach, jak n. p. w Stanisławowie, Rzeszowie, Jarosławiu, Tarnopolu i t. d., powstawały i powstają zakłady prywatne, które — nie mając charakteru seminaryów — przygotowują uczenice swe tak, że te mogą zdawać egzamin dojrzałości jako prywatystki. Zakłady takie istnieją i we Lwowie, a nadto z niektórych klasztornych instytutów, n. p. z zakładów PP. Niepokalanek, Sakramentek i Urszulanek, otrzymywały wychowanice nierzadko jako prywatystki celujące świadectwa dojrzałości. Gdyby dzisiaj w któremkolwiek z drugorzędnych miast kraju od Bochni do Kołomyi powstało żeńskie seminaryum, miałoby ono obfitość uczenic i to przedewszystkiem z inteligentnych warstw ludności.

Czego to dowodzi? Niczego innego, jak tylko tego, że seminaryum żeńskie jest tą formą, w której obudzony w nowszych czasach silniejszy prąd do wyższego wykształcenia kobiet znajduje swe zaspokojenie. Kobieta z natury swojej jest powołaną wychowawczynią i nauczycielką i to nie tylko jako nauczycielka publiczna lub guwarnantka, ucząca dzieci obce, ale przedewszystkiem w życiu rodzinnem jako matka, wychowująca dzieci własne. Jeżeli tedy żeńskie seminarya nauczycielskie przyczyniają się do rozpowszechnienia wiadomości

psychologicznych, pedagogicznych i hygienicznych między kobietami bez względu na to, czy one będą nauczycielkami z zawodu czy nie, można to uważać za moment korzystny dla społeczeństwa.

Nadto nie ulega wątpliwości, że seminarya żeńskie, przyjmujące uczenice po ukończonej szkole wydziałowej i kształcące je przez 4 lata dalej, musiały i muszą przyczyniać się do podniesienia poziomu naukowego szerokich warstw świata niewieściego. Można podnieść pytanie, czy wykształcenie to ogólne, jakie nasze seminarya żeńskie obecnie podają, nie jest w tym lub owym kierunku jednostronne i niekompletne. W każdym razie tworzy program naukowy seminaryów żeńskich pewną zaokrągloną w sobie całość. Dlatego znaczącem jest oświadczenie JE. p. Ministra oświecenia, wypowiedziane niedawno w Radzie państwa. Ponieważ z wielu stron objawiają się życzenia, ażeby kobietom był otwarty wstęp do studyów wyższych na uniwersytetach, przeto musiały się ciała kompetentne zastanowić nad tem, jakich wiadomości należy wymagać od kobiet, któreby z dobrodziejstw wyższych studyów miały korzystać. Gdy zaś powszechnie wiadomo, z jakiemi trudnościami dla kobiet jest połączone uzyskanie świadectwa dojrzałości w szkole średniej, przeto zauważył p. Minister, iż naczelny zarząd spraw wychowania bierze pod rozwagę, czy nie byłoby rzeczą wskazaną, ażeby prócz świadectw maturalnych ze szkół średnich także seminarzyckie świadectwa dojrzałości uprawniały kobiety do pobierania wyższych studyów w tych kierunkach, w jakich one dla nich obecnie będą dostępnemi. Jeżeli decyzya pod tym względem zapadnie na korzyść świadectw naszych seminaryów żeńskich, będzie to dla nich niewątpliwie impulsem do tem intenzywniejszej pracy.

Gdy się jednakże wspomina o intenzywności pracy w seminaryach żeńskich, tedy niepodobną jest rzeczą nie dotknąć

momentu, bardzo ważnego pod względem socyologicznym, mianowicie r ó w n o w a g i m i ę d z y n a u k o w y m a f i z y c z n y m r o z w o j e m m ł o d z i e ż y. Niestety, nie da się zaprzeczyć, że mimo wszelkich usiłowań, mimo wprowadzenia specyalnych wykładów hygieny, poruczonych dobranym docentom lekarskiego stanu, mimo wszelkich wskazówek zapobiegawczych seminarya nasze wogóle, a przedewszystkiem żeńskie, dalekie są od tej pożądanej równowagi.

Sprawa ta stanowi tak ważny przedmiot sama dla siebie, że nie wypada jej traktować mimochodem; nie wypadało też zapominać o niej nawet w uroczystej, jubileuszowej chwili.

Niepodobna też przy seminaryach żeńskich pominąć jednej ważnej okoliczności: kraj narzeka, że wychowanice seminaryów, mianowicie stołecznych, niechętnie wychodzą na prowincyę, gdzie im się otwiera szerokie pole działania, że niepotrzebnie kupią się w dużych miastach. To było zapewne powodem, że, kiedy kraj domagał się pomnożenia ilości seminaryów męskich, nie domagano się pomnożenia ilości seminaryów żeńskich.

Nie jest to powszechna wada; przeciwnie wiele nauczycielek pełni z heroizmem w odległych zakątkach kraju wzniosłą misyę szerzenia światła. Kronika szkolnictwa naszego przechowuje i przechowa pamięć wielu podniosłych przykładów tego rodzaju. Tak samo i co do nauczycieli, wyszłych ze seminaryów, można powiedzieć, że są między nimi tacy i tacy. Być może, że nie wszyscy z hartem i wytrwałością wywiązywali się ze swego zadania, może niejeden upadł pod brzemieniem przeciwności; ale bywają także i tacy, którzyby zasłużyli na nagrodę cnoty, gdyby u nas jaka instytucya czyny zaparcia się i poświęcenia dla bliźnich podobnie nagradzała, jak Akademia francuska nagradza cnoty premiami z fundacyi Montyona.

Różnorodne wymagania stawiają niekiedy do seminaryów: jednym kroczą one za powolnie, innym za prędko naprzód. Na to można powiedzieć, że instytucye takie, jak seminarya, nie mogą naginać się do pierwszego lepszego wiatru, którym jakiś prąd chwilowy unosi umysły w niewypróbowanym jeszcze kierunku. Muszą one kroczyć spokojnie wytkniętą sobie drogą, jak mąż dojrzały i sprawiedliwy, o którym mowa w pierwszym psalmie Dawidowym. Inaczej byliby ich wychowańcy »równi plewom, które się walają po ziemi, a wiatry, gdzie jeno chcą, władną niemi«.

W epoce przewagi interesów materyalnych zakłady te muszą z natury zachować kierunek idealistyczny, gdyż tylko świadomość wyższych idealnych dążeń, poczucie pewnego wyższego obowiązku publicznego może wychowanków ich utrzymać na wysokości zadania. Dlatego godzi się zacytować słowa, które Piramowicz postawił jako »Przestrogę« na czele swych »Powinności nauczyciela«:

»Nie jest ta książka napisana ani dla ludzi jedynie uczonych, ani dla dowcipów kształtnych, ani dla szukających tylko zabawki w czytaniu. Poświęceni na wielką usługę oświecania drugich ludzie obojej płci, szukający dobra bliźnich swoich, panowie i panie, dobroczynne dla pospólstwa, pasterze, ojcowie ludu, znajdą w niej, co szlachetnym ich umysłom i pełnym ludzkości poruszeniom serca dogodzić może.

»Najprawdziwsza i jedyna chwała jest pracować dla pożytku ludzi. Złote są słowa S. Jana Chryzostoma: *Haec est Christianismi regula, hic est vertex super omnia eminens, publicae utilitati consulere.* Ta jest reguła chrześcijaństwa, ten najwyższy wierzchołek: starać się o powszechną pożyteczność«.

Bolesław Adam Baranowski.

C. k. Seminaryum nauczycielskie żeńskie we Lwowie.

I. Pogląd na organizacyę Seminaryów nauczycielskich żeńskich w Galicyi. Założenie i organizacya Seminaryum nauczycielskiego żeńskiego we Lwowie *).

„Duszą szkoły jest nauczyciel; od dobrych też nauczycieli zależy w przeważnej części dobry stan instrukcyi. Najlepsze ustawy i plany naukowe nie przydadzą się na nic, jeśli nie znajdą zdolnych wykonawców, którzyby przejęci ich duchem, pojmowali trafnie swe zadanie i szczerze byli rozmiłowani w swem pięknem powołaniu“. Temi słowy rozpoczyna Rada szkolna krajowa w swem pierwszem sprawozdaniu z roku 1871 rozdział o nauczycielach i ówczesnych preparandach i zaznacza dalej, że „myślą podniesienia stanu nauczycielskiego i stworzenia zakładów, któreby kształciły zdolnych nauczycieli, rozpoczęła niemal Rada szkolna krajowa swoje czynności; zaraz bowiem na pierwszych swych posiedzeniach obradowała nad ustawą o seminaryach nauczycielskich i wypracowała projekt, który następnie przez Wydział krajowy przedłożony był Sejmowi“.

Starania te Rady szkolnej nie odniosły bezpośredniego skutku, bo uchwalona w maju 1869 ustawa szkolna państwowa

*) Część ogólna tego działu opracowana na podstawie artykułu dyr. Mieczysława Baranowskiego, drukowanego w czasopiśmie pedagogicznem „Rodzina i Szkoła“ w r. 1896 p. t. „Pogląd na rozwój Seminaryów nauczycielskich w Galicyi. Część szczegółowa czyli właściwie dzieje zestawione wedle Kroniki Zakładu — rozpoczętej przez pierwszego dyrektora Seminaryum Antoniego Łuczkiewicza a uzupełnionej i szczegółowo prowadzonej dalej przez następnego dyrektora Ludwika Dziedzickiego.

uregulowała sprawę organizacyi seminaryów nauczycielskich w drodze ustawodawstwa państwowego.

Przed utworzeniem seminaryów nauczycielskich przysposobienie kandydatów do zawodu nauczycielskiego w Galicyi, podobnie jak w całej Austryi, przedstawiało bardzo znaczne braki — było ono w ogóle powierzchowne i niedostateczne.

W myśl terezyańskiego ogólnego porządku szkolnego (*allgemeine Schulordnung*) z r. 1774 miała istnieć w każdej siedzibie komisyi szkolnej szkoła normalna, która obok rozszerzonego zakresu nauki szkoły głównej miała zadanie przysposabiać do zawodu nauczycielskiego. To samo zadanie szkół wzorowych (*Musterschulen*) mogło być poruczone także innym, większym i lepiej obsadzonym szkołom głównym. Zgodnie z tem postanowieniem otrzymała stolica Galicyi w r. 1775 pierwszą szkołę normalną. Nadwornym dekretem z dnia 1. czerwca 1775 (akt gubernialny ad Nr. 2.707 ex Junio 1775 Publ.) postanowiono zarazem, ażeby w tej szkole kształcili się krajowcy (*Nationalisten*) na nauczycieli szkół głównych, mających się założyć w różnych obwodach i dystryktach, a w tych znowu szkołach głównych, ażeby kształcili się nauczyciele szkół pospolitych (*gemeine Schullehrer*).

Tak się też stało. W szkole normalnej lwowskiej poczęto zaraz w r. 1775 kształcić preparandów, jak to zaznacza sprawozdanie, przedłożone przez Gubernium kancelaryi nadwornej w Wiedniu, o planie nauki szkoły normalnej w styczniu 1776. Kandydaci nauczycielscy, zwani preparandami lub preparantami (*Präparanden* lub *Präparanten*) najczęściej starsi uczniowie, którzy ukończyli klasę IV. szkoły głównej, pobierali naukę w bardzo skromnych rozmiarach, bo zaledwie w 5 godzinach tygodniowo. Udzielano im wskazówek o sposobie nauczania i nieco dokładniejsze wiadomości z niektórych przedmiotów szkolnych. W zaproszeniu urzędowem na egzamina z roku 1797 tak to określono: *Den Präparanten wurde die Lehrart und das Ausführliche einiger Gegenstände vorgetragen wöchentlich durch 5 Stunden.* W zaproszeniu na egzamin z r. 1803 czytamy, że preparanci mieli tylko 2 godziny nauki tygodniowo. Używano ich niewątpliwie także jako pomocników w klasach. W założonych w miastach obwodowych szkołach głównych *Kreishauptschulen* albo *Kreisschulen*) rozpoczęto również kształcić preparandów na nauczycieli szkół trywialnych, jednak z braku nauczycieli i takich preparandów umieszczano z czasem w szkołach głównych. Przysposobienie do zawodu tych preparandów było jeszcze gorsze, bo szkoły główne miały tylko trzy klasy, nadto przyjmowano jako preparandów nawet uczniów szkół trywialnych.

Polityczna ustawa szkolna z r. 1805 (*Politische Verfassung der deutschen Volkschulen*), wprowadzona także w Galicyi, zawiera następujące postanowienia o kształceniu kandydatów: „Dla kandydatów na nauczycieli szkół głównych, odbywać się ma w szkole normalnej sześciomiesięczny, dla kandydatów, na nauczycieli szkół trywialnych w szkole głównej, trzymiesięczny kurs pedagogiczny. Dla nauczycielek nie ma kursów pedagogicznych, muszą pobierać naukę u celniejszych nauczycieli lub nauczycielek, a potem składać egzamin". Po roku praktyki nauczycielskiej w charakterze nauczyciela młodszego (*Unterlehrer*) i po ukończeniu lat 20 zdawali ukończeni preparandzi szkół trywialnych egzamin nauczycielski w konsystorzu. Kandydaci na nauczycieli szkół głównych otrzymywali stypendya, ażeby się praktycznie w zawodzie wykształcić.

W tym samym stanie jako sześcio- względnie trzy-miesięczne kursa nauki pozostały preparandy przez lat przeszło 40. Dopiero po wstąpieniu na tron obecnie nam miłościwie panującego monarchy, cesarza i króla Franciszka Józefa I., nastały dla kursów pedagogicznych pomyślniejsze czasy. Zaraz po r. 1848 rozszerzono je z 6 miesięcy na rok, a nieco później na dwa lata, zajęto się także kształceniem nauczycielek, otwierając pierwsze kursa pedagogiczne żeńskie.

Rada szkolna krajowa, obejmując kierownictwo wychowania publicznego w Galicyi, zastała w r. 1868 następujące preparandy męskie: 1. w Buczaczu, 2. w Jarosławiu, 3. w Krakowie, 4. we Lwowie preparanda, połączona ze szkołą wzorową dla szkół ludowych rzymsko-katolickich (*k. k. Musterhauptschule für röm. kath. Volkschulen*), 5. we Lwowie preparanda, połączona z c. k. szkołą wzorową dla szkół ludowych grecko-katolickich (*k. k. Musterhauptschule für gr.-kath. Volkschulen*), 6. w Przemyślu, 7. w Tarnowie. Preparandy żeńskie dla kandydatek na nauczycielki były następujące: 1. we Lwowie przy klasztorze PP. Benedyktynek obrz. ormiańskiego (kurs ten otwarty już staraniem Rady szkolnej krajowej z początkiem roku szkolnego 1869),

2. w Staniątkach przy klasztorze PP. Benedyktynek obrządku rzymsko-katol., 3. w Przemyślu przy klasztorze PP. Benedyktynek łać., 4. w Krakowie przy klasztorze PP. Prezentek (u św. Jana).

Stan tych preparand bardzo był opłakany, jak to zaznacza Rada szkolna krajowa w swem sprawozdaniu z r. 1868; nie miały ono ani planu jednolitego, ani podręczników naukowych, ani środków naukowych, ani nauczycieli, należycie do ich zadania ukwalifikowanych, a uczniowie wynosili z nich bardzo tylko skromne wiadomości zawodowe.

Na zupełnie odmienne tory wstąpiło przysposabianie kandydatów do zawodu nauczycielskiego wskutek uchwalenia ustawy szkolnej państwowej z dnia 14. maja 1869. Ustawa ta zmieniona częściowo ustawą z dnia 2. maja 1883 określiła zasady organizacyi seminaryów nauczycielskich czteroletnich w miejsce dawnych preparand dwuletnich. Na podstawie i w duchu tej ustawy wydało Ministerstwo Wyznań i Oświecenia rozporządzeniem z d. 26. maja 1874 (l. 7.114) Statut organizacyjny dla seminaryów nauczycielskich męskich i żeńskich, zmieniony w duchu noweli państwowej z r. 1883 rozporządzeniem z dnia 31. lipca 1886 l. 6.031 (Dz. u. p. Nr. 60). Statut ten zawiera obok planu naukowego wszelkie przepisy, dotyczące wewnętrznego porządku szkolnego, obowiązków nauczycieli, egzaminów dojrzałości i t. d.

W Galicyi otwarto pierwsze seminarya w r. 1871, a mianowicie w maju dwa seminarya męskie i dwa żeńskie, a we wrześniu cztery męskie i jedno żeńskie, razem 9 seminaryów.

Seminaryum nauczycielskie żeńskie we Lwowie otwarto w dniu 26. maja 1871 r. w myśl rozporządzenia ministeryalnego z d. 22. października 1870 r. Stało się to zatem jeszcze przed wydaniem przez Ministerstwo Oświecenia przepisów organizacyjnych dla seminaryów, wskutek usilnych zabiegów Rady szkolnej krajowej, która opracowała projekt statutu dla galicyjskich seminaryów nauczycielskich i plan naukowy, a uzyskawszy ministeryalne zatwierdzenie rozporządzeniem z dnia 25. lutego 1871 (l. 1.746) wprowadzała je w nowo założonych seminaryach.

Rozkład nauki i wymiar godzin w seminaryum żeńskiem według pierwotnego planu, ułożonego przez Radę szkolną krajową był następujący:

Przedmioty naukowe	Rok I.	Rok II.	Rok III.
Religia	2	2	2
Pedagogika i dydaktyka	2	3	3
Ćwiczenia praktyczne	—	2	6
Język polski	4	4	4
Język ruski	3	3	3
Język niemiecki	4	4	4
Matematyka { Arytmetyka	2	2	2
Matematyka { Geometrya	1	1	1
Historya naturalna	2	1	2
Fizyka	2	3	2
Geografia	2	2	3
Historya i nauka o ustroju politycznym własnego kraju	2	2	3
Kaligrafia	2	1	—
Rysunki	2	2	2
Śpiew i muzyka	2	2	2
Gimnastyka	1	1	1
Nauka gospodarstwa domowego	—	—	1
Język francuski	3	3	2
Roboty ręczne	2	2	1
Razem	38	40	44
Bez języka ruskiego	35	37	41

Zawiązkiem niejako seminaryum żeńskiego we Lwowie był już wyżej wspomniany kurs pedagogiczny, istniejący przy klasztorze PP. Benedyktynek Ormiańskich, gdyż okoliczność istniejącego już na ten cel lokalu umożliwiła otwarcie zakładu jeszcze w ciągu roku szkolnego. Po rozwiązaniu tedy dawniejszego grona nauczycieli kursów pedagogicznych, utworzono z uczenic tych

kursów dwa pierwsze kursa seminaryum naczycielskiego żeńskiego pod dyrekcyą nowo mianowanego dyrektora, po wprowadzeniu w czynność świeżo zamianowanych nauczycieli.

Nowo utworzone seminaryum mieściło się w zabudowaniu klasztornem do końca roku szkolnego 1870/1, a nauka odbywała się w niem zrazu na podstawie planu prowizorycznego, wydanego przez Radę szkolną krajową.

W skład grona nauczycielskiego weszli zrazu z dniem 1. maja r. 1871. jako dyrektor:

1., *Antoni Łuczkiewicz*, były nauczyciel gimnazyum w Brzeżanach, prezes oddziału Towarzystwa pedagogicznego w Brzeżanach i burmistrz tego miasta, znany zaszczytnie z prac swych na polu pedagogii.

Starsi nauczyciele:

2. *Felicya Wasilewska*, przełożona znanego chlubnie w całym kraju zakładu wychowawczego, kobieta rozległej i gruntownej nauki, wychowawczyni kilku pokoleń zacnych matek i autorka wielu prac pedagogicznych i literackich, znana i szanowana w całym kraju.

3. *Władysław Tyniecki*, profesor akademii agronomicznej w Dublanach.

Nauczycielami pomocniczymi mianowani:

4. *Edward Pawłowicz*, członek akademii petersburskiej, jako nauczyciel rysunków.

5. *Paweł Leder-Szałkowski*, jako nauczyciel muzyki.

6. *Andrzej Majcher*, jako nauczyciel kaligrafii.

7. *Paulina Pietraszewska*, jako nauczycielka gospodarstwa domowego.

8. *Emilia Gawlikowska*, jako nauczycielka robót ręcznych.

9. *Julia Abgarowiczówna*, jako nauczycielka pomocnicza.

Młodsze nauczycielki:

10. *Stefania Wechslerowa*, na podstawie egzaminu zdanego na wszechnicy w Jasach, i patentu na przełożoną i kierowniczkę wyższego zakładu wychowawczego.

11. *Julia Lewicka*, na podstawie dyplomu nauczycielskiego z preparandy.

Obie te nauczycielki rozpoczęły naukę w szkole ćwiczeń (zrazu dwuklasowej) dopiero z dniem 1. września 1871 roku. Wechslerowa musiała natomiast już od 1. maja objąć naukę języka niemieckiego i francuskiego w zastępstwie niemianowanych jeszcze nauczycieli do tych przedmiotów.

Nadto objął naukę języka ruskiego w dniu 1. maja 1871 roku.

12. *Emil Partycki*, nauczyciel starszy seminaryum męskiego.

Naukę religii objął:

13. *Ks. Julian Axentowicz*, kanonik kapituły ormiańskiej, kierownik szkoły żeńskiej, utrzymywanej przez Zgrom. PP. Benedyktynek Orm., były dyrektor kursu preparandy.

Obie wszakże posady starszych nauczycieli wkrótce miały być opróżnione. Wasilewska oddana cała zakładowi, który od tylu lat prowadziła i pracy swej wychowawczej, tak obfitej w błogie skutki, nie mogła wymaganej ilości godzin nauce w seminaryum poświęcić, a Tyniecki nie mógł również pogodzić czynności swych jako profesora w akademii agronomicznej w Dublanach, z obowiązkami nauczyciela starszego seminaryum, (gdyż tylko co drugi dzień mógł przyjeżdżać do Lwowa), oboje więc widzieli się zmuszeni zrezygnować ze swych posad 1. lipca 1871 roku t. j. z końcem pierwszego acz paromiesięcznego tylko roku szkolnego.

Rada szkolna rozpisuje tedy d. 16. lipca 1871 r. konkurs lecz już na trzy posady starszych nauczycieli, gdyż z początkiem roku szkolnego 1871/2 miał być otwarty kurs III.

Z końcem roku szkolnego 1870/1, odbywa się w seminaryum żeńskiem we Lwowie pierwszy egzamin dojrzałości a zarazem kwalifikacyjny, pod przewodnictwem krajowego inspektora szkół ludowych Tymoteusza Mandybura, gdyż kandydatki dawnego II. kursu pedagogicznego, otrzymują pozwolenie składania egzaminu dojrzałości równocześnie z kwalifikacyjnym. Przystępujące do egzaminu kandydatki, otrzymują względnie do wyniku egzaminu, patenty kwalifikacyjne do szkół 4—5 lub 6 klasowych.

Ze względu na projektowane rozszerzenie seminaryum, lokal obok klasztoru PP. Benedyktynek Orm. okazuje się za ciasny. Wynajęto więc lokal w rynku pod l. 10, dokąd się seminaryum przenosi i od 1. września r. 1871/2 mieści. Zakład ten zajmuje tam 3 sale wykładowe, 2 sale dla szkoły ćwiczeń, 1 pokój na gabinet przyrodniczy, 1 pokój na kancelaryę, i pomieszkanie dyrektora.

Z początkiem roku szkolnego 1871/2 otwarto trzeci kurs seminaryum nauczycielskiego żeńskiego i dwie klasy szkoły ćwiczeń. Równocześnie zaś zostali zamianowani przez Radę szkolną krajową, po rezygnacyi p. Felicyi Wasilewskiej i prof. Tynieckiego, uchwałą z d. 29. sierpnia 1871 r. nauczycielami starszymi:

14. *Antonina Machczyńska*, nauczycielka literatury i języka polskiego w Hôtel Lambert w Paryżu, zaszczytnie znana z prac swych literackich tak w dziedzinie literatury pedagogicznej jako też i ludowej.

15. *Józef Żuliński*, dr. filozofii. Studya odbywał na wszechnicach w Kijowie, Pradze i Krakowie, po roku zaś 1863 w Sorbonie, muzeum Jardin des plantes i w Collège de France. Był adjunktem Akademii górniczej (Ecole des mines) w Paryżu i asystentem prof. Daubrée, wykładał także geologię wedle programu Uniwersytetu Paryskiego na kursach przy wyższej szkole Montparnasse, był członkiem francuskiego towarzystwa mineralogicznego i towarzystwa nauk ścisłych w Paryżu.

16. *Antoni Czarkowski*, profesor gimnazyum w Brzeżanach autor cennych prac pedagogicznych, odnoszących się do szkolnictwa średniego.

W roku szkolnym 1871/2 zapisuje się na trzy kursa seminaryum 97 kandydatek, a do szkoły ćwiczeń 70 dziewcząt. Między temi znajdujemy na kursach seminaryalnych 6 kandydatek, w szkole ćwiczeń 15 dziewcząt obrządku gr. katol. Uwzględniając tę okoliczność Rada szkolna krajowa mianuje uchwałą z dnia 2. października 1871 katechetę dla uczenic obrz. gr. kat.

Pierwszym katechetą gr. kat. był:

17. *Ks. Dr. Julian Pełesz*, późniejszy kanonik kapituły św. Jura, a następnie biskup przemyski.

Z nowo mianowanych nauczycieli starszych Machczyńska obejmuje urzędowanie już 1. września 1871 r. i udziela prócz nauki języka polskiego także nauki gospodarstwa domowego po p. Pietraszewskiej, nauki historyi ojczystej na roku I., a nadto geografii przez rok jeden na kursie I.

Z dniem 1. września 1871 r. obejmuje obowiązki profesor *Czarkowski*, który uczy historyi, geografii i języka niemieckiego.

Z dniem zaś 1. października 1871 r. obejmuje urzędowanie dr. *Józef Żuliński* i udziela nauki fizyki, matematyki i historyi naturalnej.

Z otworzeniem III. kursu zaprowadza Rada szkolna krajowa obowiązkową naukę gimnastyki i mianuje nauczycielem gimnastyki:

18. *Edwarda Madejskiego*, który d. 1. lutego 1872 obejmuje naukę tego przedmiotu.

Z początkiem roku 1872, bo już w drugiej połowie stycznia, odbywa się pierwsza lustracya zakładu przez inspektora krajowych szkół Tymot. Mandybura przez 2 tygodni, a z końcem roku szkolnego t. j. od 28. czerwca do 9. lipca 1872, odbywają się w zakładzie egzamina dojrzałości, będące zarazem kwalifikacyjnemi.

Z początkiem roku szkolnego 1872/3, zaprowadza Rada szkolna krajowa rozporządzeniem z dnia 19. września 1872 r. do l. 7513, trzecią klasę szkoły ćwiczeń. Klasę tę otworzono d. 24. września 1872 r., a trzecią nauczycielką młodszą mianuje Rada szkolna krajowa dekretem z dnia 27. października 1872 r. l. 8886.

19. *Paulinę Tebinczankę*, rutynowaną i doświadczoną nauczycielkę kierującą szkoły ludowej im. św. Maryi Magdaleny we Lwowie, która obejmuje urzędowanie dnia 11. listopada 1872 roku.

W miejsce ustępującego ks. Pełesza obejmuje naukę religii dla uczenic obrz. gr. kat. dnia 23. października 1872 r.

20. *Ks. Jan Wieliczko*, powołany na tę posadę dekretem Rady szkolnej z dnia 10. grudnia 1872 r.

Rozporządzeniem d. 18. czerwca 1872 r. zaprowadza Rada szkolna krajowa kursa wakacyjne dla nauczycieli ludowych, które mają trwać od 20. lipca do 26. sierpnia i odbywać się przez 5 do 6 godzin dziennie. Uczą na tych kursach z seminaryum żeńskiego: Dyr. Łuczkiewicz, prof. Czarkowski, dr. Żuliński, z sem. męs. prof. Partycki i Biczaj.

Zapisało się 46 nauczycieli (za dyetami). Wyniki kursu były bardzo dobre, o czem świadczył niezwykły zapał uczestniczących i ich objawy wdzięczności.

Z dniem 2. marca 1872 r. starszy nauczyciel seminaryum żeńskiego we Lwowie Antoni Czarkowski, został powołany na inspektora krajowego szkół średnich, zrazu prowizorycznie

a potem stale, a rozporządzeniem z. dnia 3. marca 1873 do l. 1930 Rada szkolna krajowa mianuje prowizorycznie nauczycielem starszym.

21. *Ludwika Dziedzickiego*, profesora gimnazyum w Samborze, który obejmuje obowiązki w seminaryum z dniem 10. marca 1873, i udziela nauki geografii, historyi i języka niemieckiego na wszystkich trzech kursach.

Nadmienić tu należy, że rok szkolny 1873/4 rozpoczyna się w anormalnych warunkach, dla grasującej bowiem podówczas cholery we Lwowie, otwarto kursa i szkołę ćwiczeń dopiero 1go października 1873.

Rozporządzeniem z dnia 6. marca 1873 r. zezwala Rada szkolna krajowa na otwarcie w seminaryum żeńskiem kursu wykładów dla dalszego wykształcenia nauczycielek. Wykłady te trwają do końca roku szkolnego a uczęszczają na nie prawie wszystkie nauczycielki lwowskie. Uczą na tym kursie profesor Dziedzicki i profesor Żuliński po 1 godzinie dziennie.

Po wprowadzeniu komisyi egzaminacyjnej dla nauczycieli szkół ludowych pospolitych i wydziałowych, starszy nauczyciel seminaryum żeńskiego Dr. Żuliński, urządza w lokalu seminaryum zupełnie bezintersownie kursa przygotowawcze do grupy II. i III. — chlubnie znane dziś nauczycielki szkół wydziałowych uczęszczały na te przygotowania.

Z początkiem tegoż samego roku szkolnego Ministeryum Oświecenia uwalnia z posady starszego nauczyciela profesora Józefa Żulińskiego czasowo, dla braku obywatelstwa austryackiego, dekretem z d. 28. lipca 1873. Skutkiem tego Rada szkolna krajowa powołuje dekretem z d. 22. września 1873 do l. 8557 do czasowego zastępstwa w seminaryum żeńskiem.

23. *Edwarda Hückla*, profesora z gimnazyum Franciszka Józefa, do historyi naturalnej, i

23. *Stefana Kuryłowicza*, starszego nauczyciela seminaryum męskiego we Lwowie, do fizyki i matematyki w czasie od 1. października do 24. listopada 1873 roku.

Po otrzymaniu obywatelstwa austryackiego Dr. Józef Żuliński zostaje restytuowany i po trzymiesięcznej przerwie, obejmuje napowrót naukę z d. 24. listopada 1873 r. — Złożywszy zaś w myśl pierwotnego polecenia Ministerstwa Oświecenia egzamin kwalifikacyjny do szkół średnich w r. 1874, zostaje mianowany dekretem ministeryalnym z d. 13. marca 1875 r. do l. 1743, rzeczywistym nauczycielem starszym.

Wobec stopniowego rozszerzania się zakładu dotychczasowe umieszczenie okazało sie niedostacznie i nieodpowiednie. Ówczesny dyrektor zakładu Antoni Łuczkiewicz zwraca się tedy kilkakrotnie do Rady szkolnej krajowej z usilnem przedstawieniem o zmianę pomieszczenia zakładu, wykazując wszystkie braki i niedogodności. — W gorliwem poszukiwaniu stosowniejszego lokalu, zwraca w końcu uwagę władz kompetentnych na budynek rządowy przy ulicy Skarbkowskiej pod l. 39, w którym się mieściła dawniej drukarnia eraryalna. Znalazłszy życzliwy posłuch, przedkładę ówczesnemu namiestnikowi Agenorowi Gołuchowskiemu, na ręce Radcy namiestnictwa, Zaleskiego, prośbę i projekt. Namiestnik, który upamiętnił w kraju naszym swe imię jako gorliwy opiekun szkolnictwa, zajął się gorąco tą sprawą, kazał wygotować plany i kosztorysy a osobistym swym wpływem uzyskał to, iż kosztem 30.000 złr. adaptowano budynek. Z przytykającego zaś a przynależnego do tego budynku placu utworzono mały sad i ogródek. — Z dniem tedy 14. listopada 1873 r. można już było przenieść zakład do nowego budynku, a z dniem 20. listopada odbyło się uroczyste poświęcenie budynku przez ks. prałata Soleckiego, członka Rady szkolnej krajowej, teraźniejszego biskupa przemyskiego, podczas której to uroczystości gorąco i podniośle przemawiał ś. p. Zygmunt Sawczyński, również radca szkolny i dyrektor męskiego seminaryum.

Rozporządzenie z dnia 14. listopada 1873 stabilizuje p. Minister W. i O. nauczycielki młodsze seminaryum żeńskiego Wechslerową, Lewicką i Tebinczankę. W tym samym czasie następuje również stabilizacya dyrektora Łuczkiewicza.

Rozporządzeniem Rady szkolnej krajowej z dnia 19. stycznia 1874 mianuje zastępcą katechety obrządku rz. katol.

24. Ks. *Kaliksta Turkułła* wikarego katedralnego. Urzęduje on jednak tylko od 1. października 1873 do 26. czerwca 1874 r., gdyż otrzymawszy probostwo w Jazłowcu ustępuje ze służby.

Rozporządzeniem Rady szkolnej krajowej z dnia 26. listopada 1873 r. zostaje mianowany:

25. Ks. *Aleksander Stefanowicz* zastępcą katechety obrz. gr. kat. przy seminaryum żeńskiem i męskiem.

Reskryptem ministeryalnym z d. 2. sierpnia 1874 r. stabilizowano nauczycieli starszych: Antoninę Machczyńską i Ludwika Dziedzickiego, a w obec mającej się otworzyć na mocy rozporządzenia ministeryalnego 4. klasy szkoły ćwiczeń, zamianowano tym samym reskryptem nauczycielką szkoły ćwiczeń.

26. *Joannę Zajączkowską*, dotychczasową praktykantkę w szkole im. Św. Antoniego, dawną uczenicę seminaryum.

Na opróżnioną przez śmierć ś. p. Majchera posadę nauczyciela pomocniczego do nauki kaligrafii, zamianowano rozp. z dnia 11. września 1874 praktykantkę płatną w szkole ćwiczeń:

27. *Antoninę Jarosiewiczównę*, która obejmuje kaligrafię i naukę rysunków w szkole ćwiczeń.

Reskryptem ministeryalnym z dnia 22. maja 1874 do l. 3888 zamianowano w miejsce ustępującego na probostwo w Jazłowcu ks. Turkułła katechetą obrz. rz. katol.

28. *Ks. Zenona Lubomęskiego*, a roporządzeniem z dnia 12. października 1874 r. przyznaje p. Minister katechetom obu obrządków, ks. Zenonowi Lubomęskiemu i ks. Aleksandrowi Stefanowiczowi, stopień stałych nauczycieli młodszych.

Dawno projektowany, a dla braku specyalnych sił nauczycielskich dotąd nie otworzony ogródek Froeblowski przy seminaryum żeńskiem, wchodzi 10 października w tymże samym roku szkolnym w życie, skutkiem rozporządzenia Rady szkolnej krajowej z dnia 1. września 1874 r. a kierownictwo ogródka Froeblowskiego obejmuje

29. *Fryderyka Zielonczanka*, dawna uczenica i maturzystka seminaryum lwowskiego, po odbyciu jednorocznego kursu specyalnej metodyki Froebla za granicą u proboszcza doktora Hörfartera w Kufsteinie. — Rada Szkolna krajowa reskryptem z dnia 1. września 1874 r. mianuje Zielonczankę zrazu w charakterze nauczycielki pomocniczej z płacą 500 złr. rocznie.

Nabożeństwa niedzielne, które się dotąd odbywały w kościele Ormiańskim dla uczenic seminaryum, narażały kandydatki na różne niedogodności, które grono nauczycielskie pragnęło usunąć przez zaprowadzenie nabożeństwa w murach zakładu. Prośbę, podaną w tym celu przez grono nauczycieli, Rada

szkolna krajowa życzliwie załatwia i reskryptem z dnia 26 lutego 1875 r. przeznacza na urządzenie kaplicy w zakładzie 50 złr. — Gorliwym zabiegom ks. Lubomęskiego udaje się doprowadzić rzecz do skutku w ten sposób, iż w sali, przeznaczonej na ćwiczenia gimnastyczne i śpiew, wystawiono w zagłębieniu ołtarz dębowy z obrazem Matki Boskiej Częstochowskiej i oddzielono tę nyżę od sali przegrodzeniem drewnianem. Odtąd nabożeństwa wszystkie odbywają się dla kandydatek już w murach zakładu.

Uwzględniając przeciążenie pracą Ks. Zenona Lubomęskiego i rozliczne zajęcia jako katechety w seminaryum męskiem i żeńskiem zarazem, Rada szkolna krajowa mianuje dekretem z dnia 15. września 1875:

30. Ks. *Karola Baucha* pomocnikiem katechety z obowiązkiem uczenia religii w szkole ćwiczeń. W miejsce zaś ustępującego po kilku miesiącach ks. Baucha zamianowano na tę samę posadę reskryptem z dnia 7. sierpnia 1875.

31. Ks. *Czesława Pogonowskiego*, członka zgromadzenia OO. Franciszkanów we Lwowie, który też obejmuje swoje obowiązki z początkiem roku szkolnego 1875/6.

II. Dalsze dzieje zakładu od wprowadzenia organizacyjnego statutu seminaryów do roku 1896/7.

Do 1874/5 rządziło się nasze seminaryum nauczycielskie żeńskie planem, ułożonym przez Radę szkolną krajową i wprowadzonym w r. 1871 od chwili otwarcia zakładu. W r. 1874 ogłosiło Ministerstwo Wyznań i Oświecenia „Statut organizacyjny seminaryow nauczycielskich“ i plany normalne dla tych zakładów.

Rozporządzeniem ministeryalnem z d. 26. maja 1874 l. 7.114 wprowadzono też w seminaryach nauczycielskich wydany przez Ministerstwo Oświecenia statut organizacyjny i nowy plan naukowy. Rozkład przedmiotów naukowych i wymiar tygodniowy godzin według tego planu miał być w seminaryach żeńskich następujący:

*

Przedmiot naukowy	Rok I.	Rok II.	Rok III.	Rok IV.
Religia	2	2	1	1
Pedagogika i dydaktyka	—	3	5	9
Język wykładowy	4	4	4	4
Geografia	2	2	2	1
Historya i znajomość konstytucyi państwa	2	2	2	1
Arytmetyka i nauka o formach geometrycznych	4	3	2	1
Historya naturalna	2	2	2	1
Fizyka	2	2	3	2
Pisanie	1	—	—	—
Rysunki wolnoręczne	2	2	2	1
Śpiew	2	2	2	2
Gimnastyka	2	2	1	1
Roboty ręczne kobiece	2	2	2	2
Razem	27	28	28	26

Nowy statut organizacyjny seminaryów przesłała Rada szkolna krajowa Dyrekcyi seminaryum z poleceniem, aby grono nauczycielskie ze względu na obowiązkową naukę drugiego języka krajowego i języka niemiekiego, oraz potrzeby zakładu przedstawiła wnioski, jakieby należało poczynić zmiany pod względem wymiaru godzin.

Sprawa ta była już przedtem rozważaną na konferencyi krajowej nauczycielskiej, która odbyła się podczas feryi 1874. Obecni na tej konferencyi dyrektorowie seminaryum i po jednym profesorze z każdego zakładu, pod przewodnictwem krajowego inspektora, obradowali nad tą sprawą i uchwalili niezbędne wnioski, na podstawie których następnie Rada szkolna krajowa, uwzględniając ponadto wnioski grona seminaryum nauczycielskiego żeńskiego lwowskiego zatwierdziła dla tego zakładu następujący rozkład przedmiotów i wymiar godzin:

Przedmiot naukowy	Rok I.	Rok II.	Rok III.	Rok IV.
Religia	2	2	1	1
Pedagogia	—	3	5	9
Język polski	4	3	4	3
Język niemiecki	4	4	3	3
Język ruski	3	3	3	3
Geografia	2	2	2	1
Historya ze znajomością konstytucyi państwowej	2	2	2	1
Arytmetyka z nauką o formach geometrycznych	4	3	3	1
Historya naturalna	2	2	2	1
Fizyka	2	2	2	2
Pisanie	1	—	—	—
Rysunki wolnoręczne	2	2	2	1
Śpiew	2	2	2	2
Roboty ręczne	2	2	1	1
Gimnastyka	1	1	1	1
Razem	33	33	33	30

W r. 1874/5 pozostały na razie jeszcze trzy kursa seminaryum, jednak z końcem tego roku szkolnego kandydatki nie zda-

wały egzaminu dojrzałości, lecz otrzymały promocyę na mający się otworzyć rok IV.

Dopiero z początkiem roku szkolnego 1875/6 otwarto na podstawie rozporządzenia Rady szkolnej krajowej z 15. września 1874 r. 4-ty rok seminaryum nauczycielskiego, według powyższego rozkładu przedmiotów i wymiaru godzin.

Z powodu otwarcia 4-go roku seminaryum, okazała się potrzeba jednej jeszcze siły nauczycielskiej. Rada szkolna krajowa zamianowała rozporządzeniem z 11. września 1875 r., zastępcą starszego nauczyciela:

32. *Adolfa Zajączkowskiego*, egzaminowanego suplenta z gimnazyum Franciszka Józefa we Lwowie, który objął czynności 16. września 1875 r., udzielając matematyki i fizyki.

W miejsce ustępującej nauczycielki robót ręcznych Gawlikowskiej, która przyjmuje posadę nauczycielki w Śniatynie, Rada szkolna krajowa mianuje rozporządzeniem z dnia 5. września 1875 r. pomocniczą nauczycielką do robót ręcznych.

33. *Anielę Grzywińską.*

W tymże samym roku szkolnym bo 2. października 1875 r. zwiedza zakład podczas pobytu swego we Lwowie, JE. P. Minister Wyznań i Oświecenia Dr. Stremayer.

Celem obznajomienia kandydatek Seminaryum z teoryą i metodyką dziecęcych ogrodków Froeblowskich, i wykształcenia dla kraju ukwalifikowanych ogrodniczek Froeblowskich, zaprowadza Rada szkolna krajowa kurs ogrodniczek Froeblowskich reskryptem z dnia 8. stycznia 1876 r., i mianuje rzeczywistą kierowniczką tego kursu reskryptem ministeryalnym z dnia 2. czerwca 1876 r.

34. *Fryderykę Zielonczankę*, którą wprowadzono w czynności już dnia 28. września 1874 r. mocą rozporządzenia Rady szkolnej krajowej. Celem wprawienia Froeblanek w modelowaniu i wygniataniu różnych przedmiotów z gliny, co ułatwia znacznie naukę w ogródku Froeblowskim, zamianowała Rada szkolna krajowa rozporządzeniem z d. 18. maja 1876 nauczycielem modelowania na kursie Froeblowskim

35. *Celestyna Hoszewskiego*, nauczyciela rysunków szkoły realnej.

Zaznaczyć wypada, że kandydatki z wielkim zapałem i korzyścią oddawały się tej nauce — i żałować należy, że nauka ta nie została planem utrwalona.

Powtórny kurs wakacyjny nauczycielski, który się w tym roku zaczyna dnia 26. lipca, a na którym uczą profesorowie: dyr. *Antoni Łuczkiewicz*, prof. *Antoni Czerkawski*, prof. dr. *Józef Żuliński*, prof. *Emil Partycki* i prof. *Jan Biczaj* z seminaryum męskiego, wykazuje mianowicie wysoką frekwencyę. Zapisuje się bowiem na ten kurs 62 nauczycieli.

Z dniem 1. września 1876 dostaje kierowniczka ogródka Froeblowskiego polecenie obznajomiania kandydatek z metodą Froeblowską (2 godziny tygodniowo).

Z początkiem roku szkolnego 1876/7 napływ młodzieży żeńskiej należycie przysposobionej do seminaryum, jest tak wielki, że Rada szkolna krajowa wskutek przedstawienia Dyrekcyi, widzi się spowodowaną otworzyć 1. września 1876 r. klasę równorzędną dla roku I. i mianuje równocześnie zastępcą starszego nauczyciela

36. *Maksymiliana Kawczyńskiego*, nauczyciela szkoły ćwiczeń seminaryum nauczycielskiego męskiego we Lwowie.

W miejsce zmarłego 4. listopada 1876 r. nauczyciela kaligrafii Majchera, obejmuje naukę kaligrafii na kursach Jarosiewiczówna.

Zastępcę starszego nauczyciela Adolfa Zajączkowskiego, uwalnia Rada szkolna krajowa rozporządzeniem z d. 30. grudnia 1876 r. od obowiązków służbowych, a wprowadza natomiast mianowanego nauczycielem starszym reskryptem ministeryalnym z d. 15. grudnia 1876 r.

37. *Jana Biczaja*, byłego nauczyciela szkoły ćwiczeń w seminaryum męskiem naucz. we Lwowie. Nauczycielowi temu powierzono naukę matematyki i języka ruskiego w seminaryum żeńskiem, a oprócz tego naukę gospodarstwa w seminaryum męskiem.

Pomocnikiem katechety obrz. rzym. kat. został w tym roku mianowany dla szkoły ćwiczeń rozporz. Rady szkolnej krajowej z d. 31. marca 1877 *Ks. Adam Widajewicz.*

W pierwszej wystawie krajowej, urządzonej w r. 1877, seminaryum żeńskie we Lwowie bierze bardzo żywy udział i uzyskuje odznaczenie za urządzenie i okazy ogródka Froeblowskiego i roboty ręczne. Równocześnie przyznaje medal zasługi starszemu

nauczycielowi drowi Żulińskiemu za przyrządy do uzmysławiania nauki matematyki oraz geografii matematycznej, mianowicie zaś za nowy model globu niebieskiego.

Nauczyciel Kawczyński wyjeżdża na dłuższy czas w celach naukowych za granicę i otrzymuje dłuższy urlop od Ministerstwa.

Rozszerzenie zakładu przez otwarcie ogródka i kursu Freblowskiego, pociąga potrzebę większej liczby ubikacyi, aniżeli jej gmach adoptowany posiadał, musiano więc zawrzeć 28. sierpnia 1877 kontrakt o najem lokalności dla ogródka Freblowskiego z właścicielem sąsiedniej kamienicy Loschen, 27. sierpnia 1877 r.

Z początkiem roku szkolnego 1877/8 otworzono dla kandydatek klasy równorzędnej roku I., klasę równorzędną roku II., a równocześnie zaprowadza Rada szkolna krajowa wobec bardzo wielkiej liczby zgłaszających się uczenic, na przedstawienie Dyrekcyi, po raz wtóry równorzędną klasę roku I. i mianuje rozporządzeniem z d. 23. września 1877 jeszcze jednego zastępcę nauczyciela starszego, mianowicie:

38. *Antoniego Kaweckiego*, do nauki matematyki i fizyki, zwłaszcza, że z przyczyny zbyt wielu zajęć, które z powodu klas równorzędnych spadły na dyrektora, dr. Żuliński objął na II. i III. roku naukę pedagogii.

Z początkiem roku szkolnege 1878/9 zezwala Rada szkolna krajowa na ponowne otwarcie klasy równorzędnej dla roku I. i II., poleca jednak reskryptem z d. 14. stycznia 1878 połączyć uczenice II. r. *a* i II. r. *b* w jeden oddział, wskutek czego powstaje niezmiernie liczna klasa III.

W tym samym roku szkolnym widzi się Rada szkolna krajowa spowodowaną do unormowania opłaty szkolnej w ogródku Froeblowskim — rozp. z d. 5. września 1878, gdyż napływ dzieci do ogródka przy seminaryum żeńskiem wzmaga się coraz bardziej.

Zastąpca starszego nauczyciela: *Dr. Maksymilian Kawczyński*, otrzymuje na mocy reskryptu ministeryalnego z d. 11. kwietnia powtórny urlop celem dopełnienia studyów germanistycznych na wszechnicy w Monachium.

Równocześnie otrzymuje urlop nauczycielka szkoły ćwiczeń z Zajączkowskich *Bandrowska*, a zastępstwo obejmuje praktykantka Mukaczyńska od 7. lutego 1879 do 30. lutego 1880. W czasie trwania urlopu dra Maksymiliana Kawczyńskiego, Rada

szkolna krajowa poleca nauczycielce szkoły ćwiczeń *Stefanii Wechslerowej* objąć naukę języka niemieckiego na wszystkich 4 kursach; do nauki historyi i geografii powołuje zaś rozporządzeniem z dnia 20. kwietnia 1879 jako zastępcę nauczyciela starszego:

39. *Stanisława Majerskiego*, który pełni swe obowiązki do końca roku szkolnego 1878/9.

Z początkiem roku szkolnego 1878/9 zamknięto z polecenia Rady szkolnej krajowej klasę równorzędną roku I., a pozostawiono klasy równorzędne roku II. i III.

Rozporządzeniem z dnia 23. września 1879 przeznacza Rada szkolna krajowa do zastępstwa starszego nauczyciela Kawczyńskiego bawiącego na urlopie:

40. *Michała Stepka*, a w miejsce ustępującego ks. Zenona Lubomęskiego, którego Rada szkolna powołuje na rzeczywistego katechetę do gimnazyum II. — został zamianowany zastępcą katechety 27. grudnia 1879:

41. *Ks. Leon Trusiewicz* z zakonu OO. Bernardynów. Zastępstwo chorego katechety obrz. gr. kat. ks. Stefanowicza, powierza Rada szkolna krajowa rozporządzeniem z d. 29. grudnia 1879:

42. *Ks. Sewerynowi Torońskiemu*. W kwietniu 1880 przeznacza Rada szkolna krajowa na zastępczynię nauczycielki szkoły ćwiczeń Bandrowskiej — praktykantkę:

43. *Petronelę Mukaczyńską*, która też bezzwłocznie obejmuje swoje obowiązki w szkole ćwiczeń.

Pobyt Najjaśniejszego Pana, Cesarza Franciszka Józefa, we Lwowie we wrześniu r. 1880 obchodzi Seminaryum radośnie wespół z wszystkimi innymi zakładami naukowymi, a grono nauczycielskie bierze udział w straży obywatelskiej i w pochodzie z pochodniami.

Z początkiem roku szkolnego 1881/2 Rada szkolna krajowa poleca rozporządzeniem z dnia 1. października 1880 utworzenie klas równorzędnych dla kandydatek roku II. i III. w miejsce paralelek dla kandydatek roku III. i IV. (jak to w roku szkolnym ubiegłym było postanowione).

W tymże samym roku szkolnym uwalnia Rada szkolna krajowa zastępcę starszego nauczyciela *Michała Stepka* dnia 5. października 1881 r. od obowiązków w Seminaryum żeńskiem,

przenosząc go w tym samym charakterze służbowym do Seminaryum męskiego, również jak i *Antoniego Medarda Kaweckiego*, przeniesionego na posadę zastępcy nauczyciela do gimnazyum w Przemyślu. W miejsce przeniesionych na inne posady dwóch wymienionych nauczycieli mianuje Rada szkolna krajowa rozporządzeniem z dnia 13. września 1880 zastępcą starszego nauczyciela:

44. *Juliana Zubczewskiego*, który też obejmuje swe obowiązki dnia 13. października 1880 r.

Dla chorób nagminnych, panujących we Lwowie między młodzieżą pod koniec roku 1880, poleca Rada szkolna krajowa rozporządzeniem z dnia 4. października 1880 roku przerwać naukę w Seminaryum żeńskiem aż po dzień 21. października.

Rozporządzeniem Ministerstwa Oświecenia z dnia 18. grudnia 1880 zniesiono zwyczaj przyznawania abituryentkom przy egzaminie dojrzałości w poszczególnych wypadkach języka niemieckiego jako wykładowego, praktykowany dotąd na mylnej interpretacyi odnośnych przepisów.

Z początkiem 1881 roku mianuje Ministerstwo Oświecenia reskryptem z dnia 10. marca 1881 roku katechetą rzeczywistym obrządku rzym. kat.

45. *Ks. Feliksa Königa*, dotychczasowego katechetę zakładu sierót i ubogich w Drohowyżu. Gdy jednak ks. König dla poratowania zdrowia otrzymuje urlop do końca sierpnia 1881 roku, zastępuje go i nadal ks. Trusiewicz.

Dzień 10. maja jako dzień zaślubin Najdostojniejszego Następcy tronu, ś. p. Arcyksięcia Rudolfa, z Najdostojniejszą Królewną belgijską Stefanią — obchodzono w zakładzie uroczystem nabożeństwem, odprawionem w kaplicy zakładu, oraz uwolnieniem młodzieży szkolnej od nauki.

Z początkiem roku szkolnego 1881/2, Rada szkolna krajowa poleca otworzyć w miejsce przeszłorocznych klas równorzędnych dla kandydatek II. i III. roku, klasy równorzędne dla kandydatek III. i IV. roku:

W tym roku szkolnym obejmuje obowiązki stałej nauczycielki szkoły ćwiczeń na mocy reskryptu Ministerstwa Wyznań z dnia 6. października 1881 roku.

46. *Antonina Mandyburówna* dotychczasowa nauczycielka szkoły wydziałowej.

Celem gruntowniejszego obznajomienia kandydatek z metodą ogródka Froeblowskiego i podania im sposobności nabycia wprawy w nauczaniu, Ministerstwo Oświecenia poleca reskryptem z dnia 3. czerwca 1881 roku, by kandydatki roku III. i IV. od początku roku szkolnego 1881/2 odbywały hospitacye i ćwiczenia praktyczne w ogródku Froeblowskim.

W miejsce uwolnionego od obowiązków z końcem roku szkolnego 1881/2 *ks. Adama Widajewicza*, mianuje Rada szkolna krajowa pomocnikiem katechety *ks. Leona Trusiewicza*, dotychczasowego zastępcę katechety (od 1. lutego 1880 do 15. czerwca 1881) z obowiązkiem udzielania nauki religii w obrządku rzym. katol. w szkołach ćwiczeń obu seminaryów oraz odbywania egzorty co niedzieli i święta w jednem z seminaryów nauczycielskich.

Ze względu na zbytnie obciążenie uczenic w Seminaryum z powodu nauki dwóch języków krajowych oprócz języka niemieckiego na przedstawienie Dyrekcyi zezwala Rada szkolna krajowa rozporządzeniem z dnia 26. września 1881 roku na zmniejszenie liczby godzin nauki języka polskiego na roku III. z 4 na 3, a nauki języka ruskiego z 3 na 2.

Zastępcą katechety obrządku rzymsko katolickiego mianuje Rada szkolna krajowa rozporządzeniem z dnia 21. grudnia 1881.

47. *Ks. Władysława Wankowicza*, który obejmuje swe czynności dnia 30. grudnia 1881 roku.

W przejeździe przez Lwów zaszczyciła zakład swą obecnością dnia 26. marca 1882 r. znakomita poetka polska Deotyma (Jadwiga Łuszczewska), a wzruszona serdecznem przyjęciem i pięknym na jej cześć ułożonym wierszem, przez ówczesną uczenicę a znaną dziś autorkę Jadwigę Zubrzycką, wpisała w podzięce bardzo piękną improwizacyę do księgi pamiątkowej zakładu.

Przy pomienionej uroczystości obecnym był również p. Emanuel Tonner, dyrektor Akademii przemysłowej w Pradze, który przybył do Lwowa, by mieć, na rzecz pomnika A. Mickiewicza, odczyt publiczny o narodowem odrodzeniu Czech.

Przystępując stopniowo do zwijania kursów równorzędnych, poleca Rada szkolna krajowa zwinąć z początkiem roku szkolnego 1882/3 klasę równorzędną dla kandydatek roku III. a pozwala otworzyć ją tylko dla kandydatek roku IV.

Z początkiem roku szkolnego otrzymują z powodu choroby dłuższe urlopy: starsza nauczycielka *Machczyńska*, kierowniczka

ogródka Froeblowskiego *Zielonczanka* i nauczycielka szkoły ćwiczeń *Tebinczanka*. W zastępstwie p. Tebinczanki obejmują naukę w szkole ćwiczeń praktykantki *Mukaczyńska* i *Schaffekówna* w ogródku Froeblowskim zaś *Prędki*.

Reskryptem z dnia 15. grudnia 1882 roku wprowadza Ministerstwo Wyznań naukę religii mojżeszowej w seminaryum żeńskiem dla kandydatek wyznania mojżeszowego za remuneracyą 250 zł. i mianuje nauczycielem religii mojżeszowej

48. *Nehemiasza Landesa*, który naukę rozpoczął dnia 1. marca 1883.

Rocznicę sześćsetletnią objęcia rządów w Austryi przez Dynastyę Habsburgów, obchodziło seminaryum w dniu 21. grudnia 1882 uroczystem nabożeństwem, poczem profesor Ludwik Dziedzicki podniósł i zaznaczył w dłuższej przemowie dziejowe znaczenie tej rocznicy.

Zwinięcie zupełnie klas równorzędnych następuje z polecenia Rady szkolnej krajowej na mocy reskryptu Ministerstwa Wyznań z dnia 23. września 1881 r. z początkiem roku szkolnego 1883/4 i odtąd istnieją już tylko: 4 kursa seminaryum — 4 klasy szkoły ćwiczeń — kurs dla Froeblanek i ogródek Froeblowski.

W następstwie zwinięcia klas równorzędnych, Rada szkolna krajowa uwalnia rozporządzeniem z dnia 21. września 1883 roku od obowiązków w seminaryum żeńskiem *Maksymiliana Kawczyńskiego* i przenosi go na dawne stanowisko do seminaryum męskiego również jak i *Juliana Zubczewskiego*. Ten ostatni udziela odtąd w seminaryum żeńskiem rysunków na roku I. i na kursie Froeblowskim.

W celu godnego uczczenia dwóchsetnego jubileuszu wiekopomnej odsieczy Wiednia przez Jana Sobieskiego, odprawiono 12. września 1883 roku solenne nabożeństwo w kaplicy zakładu, poczem profesor Ludwik Dziedzicki miał stosowną przemowę do kandydatek, w której wyjaśnił i podniósł znaczenie i powód obchodu jubileuszowego. Zakończono uroczystość produkcyami muzykalnemi i deklamacyami uczenic, a na pamiątkę dnia rozdano między młodzież rycinę, nadesłaną przez komitet jubileuszowy.

Ś. p. ks. Zygmunt Szczęsny Feliński, były arcybiskup warszawski, w czasie pierwszego krótkiego pobytu we Lwowie, zaszczycił swą obecnością seminaryum żeńskie, przyjmowany ze

czcią i uroczystością Mu należną. W kaplicy zakładowej odprawił mszę św. w asystencyi ks. kan. Lewickiego i katechetów obu obrządków, poczem przemówił do uczenic o szczytnem powołaniu kobiety w naszem społeczeństwie i o znamionach zdrowego a odpowiedniego temuż powołaniu wykształcenia, poczem udzielił wszystkim arcypasterskiego błogosławieństwa. Przed opuszczeniem zakładu zatrzymał się czas jakiś w kancelaryi, — gdzie całe grono nauczycielskie było Mu przedstawione i gdzie wpisał się do księgi pamiątkowej.

W zastępstwie chorego nauczyciela starszego *Emiliana Partyckiego* obejmuje z polecenia Rady szkolnej krajowej d. 1. marca 1884 roku naukę języka niemieckiego i ruskiego

49. *Dymitr Lewkowicz*, dotychczasowy zastępca nauczyciela w gimnazyum akademickiem we Lwowie.

Rozporządzeniem z dnia 1. marca 1884 zaprowadza Rada szkolna krajowa zmianę świadectw dla ukończonych uczenic kursu Froeblowskiego. Miasto dotychczasowego napisu: „Świadectwo uzdolnienia na kierowniczkę zakładu Froeblowskiego“ — poleca Rada szkolna napis: „Świadectwo uzdolnienia na mistrzynię zakładu Froeblowskiego“.

W czasie trzymiesięcznego urlopu profesora *Józefa Żulińskiego* z początkiem roku szkolnego 1884/5 zastępuje go p. *Zubczewski* i p. *Mandyburówna*.

Dyrekcya seminaryum żeńskiego udaje się 11. marca 1885 z przedstawieniem do Rady szkolnej krajowej o zaprowadzenie na kursach nauki sadownictwa i ogrodnictwa dla kandydatek. W motywach podaje dyrekcya, jak niezmiernie pożądaną i jak wielkiego znaczenia ta nauka być może dla przyszłych nauczycielek wiejskich.

Z powodu intronizacyi Najprzew. Metropolity grecko kat. ks. Sylwestra Sembratowicza — w celu ułatwienia młodzieży wzięcia udziału w uroczystości — na mocy rozporządzenia Rady szkolnej krajowej nie było nauki szkolnej w dniu 5. maja 1885.

Najprzewieleb. Biskup stanisławowski obrządku grecko kat. *ks. Julian Pełesz*, czyniąc zadość prośbie grona nauczycielskiego, które składając po nominacyi ks. biskupa najszczersze swe życzenia, prosi go by raczył, jako pierwszy katecheta zakładu, odprawić mszę św. w kaplicy zakładu i udzielić zakładowi swego błogosławieństwa, zaszczycił seminaryum dnia 22. listopada 1885 roku swemi odwiedzinami.

Po mszy św. przemówiła po rusku jedna z kandydatek IV. roku, dziękując Najprzewielebniejszemu ks. biskupowi za odwiedzenie tej winnicy, w której niegdyś pracował i prosząc w imieniu wszystkich koleżanek o błogosławieństwo. W dłuższem, naprzemian po polsku i po rusku wygłoszonem przemówieniu, podziękował ks. biskup za daną Mu sposobność zwiedzenia zakładu podniósł trudność i doniosłość przyszłego powołania kandydatek, zachęcał je do pielęgnowania św. wiary i pracy około oświaty ludu, przyczem szczególny położył nacisk na pielęgnowanie zgody i miłości dwóch bratnich narodów, które, mieszkając z wyroków Bożych na jednej i tej samej ziemi, wzajemnie też szanować, miłować i wspierać się powinny. W służbie Bożej, którą tu odprawiłem — zakończył ks. biskup — błagałem Najwyższego, ażeby Wam pozwolił żyć i pracować w tym duchu, w jakim przemówiłem.

Z pełni serca płynące to przemówienie od ołtarza czcigodnego pasterza utkwiło głęboko w pamięci wszystkich obecnych, a wyrazy: „Ora et labora et Deus dabit tibi omnia bona“ — napisane w księdze pamiątkowej, będą hasłem dla pracowników zakładu teraźniejszych — da Bóg i późniejszych.

Przedstawienie Dyrekcyi, odnoszące się do nauki ogrodnictwa i sadownictwa dla kandydatek seminaryum, załatwia Ministerstwo Wyznań przychylnie reskryptem z dnia 26. maja 1886 roku i zezwala, by kandydatki pobierały naukę ogrodnictwa i sadownictwa w łączności z historyą naturalną. Na zakupno nasion i remuneracyę nauczyciela wyznacza w tym celu 50 zł.

JE. P. Minister rozporządza, aby dzień 19. listopada jako dzień imienin Najjaśniejszej Pani, wolny był od lekcyi szkolnych.

Na wniosek Dyrekcyi zezwala Rada szkolna krajowa na zbieranie dobrowolnych datków dla młodzieży szkolnej w Stryju, dotkniętej klęską pożaru.

Ważne zmiany planu nauk wchodzą w życie z nowym statutem organizacyjnym, wydanym reskryptem Ministerstwa Wyznań z d. 31. lipca 1886 roku. Zmiany planu wedle tego statutu przeprowadzono w seminaryum żeńskiem we Lwowie na roku I. w całej rozciągłości już z początkiem roku szkolnego 1886/7 — na innych zaś latach stopniowo w miarę możności je wprowadzono.

Plan nauk wedle tego statutu dotąd obowiązuje w zakładzie, a w seminaryach wschodnio-galicyjskich żeńskich utrakwistycznych, z językiem wykładowym polsko-ruskim rozkład przedmiotów naukowych i wymiar godzin przedstawia się jak następuje:

Przedmioty naukowe	Rok I.	Rok II.	Rok III.	Rok IV.	Kurs Froe-blow.
Religia	2	2	2	2	2
Pedagogia wraz z ćwiczeniami praktycznemi	—	2	5	9	3+8
Jezyk polski	4	3	3	4	6
Język ruski	3	3	3	3	—
Jezyk niemiecki	4	4	3	3	—
Geografia	2	2	2	1	—
Historya	2	2	2	1	—
Matematyka	3	3	2	1	—
Fizyka	2	2	2	1	—
Historya nat. (względnie somatologia i hygiena w II. półr. r. I. a w I. półroczu roku IV.)	2	2	1	1	—
Roboty	2	2	2	2	2
Rysunki	2	2	2	2	2
Kaligrafia	1	—	—	—	—
Śpiew	2	2	2	2	2
Gimnastyka	2	1	1	1	1
Ogrodnictwo i sadownictwo	—	—	2	—	—
Język francuski nadobowiązkowo	8 godz. w 3 oddz.				—
Gra na fortepianie nadobowiąz.	6 godz. w 3 oddz.				—
Gra na skrzypcach nadobowiąz.	6 godz. w 3 oddz.				—
Razem	33	32	34	33	26

Z d. 15. września 1886 roku poleca Rada szkolna krajowa profesorowi Dziedzickiemu zastępstwo inspektora szkolnego okręgu miejskiego we Lwowie, obok zajęć nauczycielskich w seminaryum. Obowiązki te pełni profesor Dziedzicki do dnia 1. lutego 1887 roku.

Z końcem tegoż samego roku szkolnego przenosi się wielce zasłużony długoletni i sędziwy dyrektor zakładu w stan spoczynku.

Przy sposobności zakończenia roku szkolnego odbyła się pożegnalna uroczystość ustępującego dotychczasowego dyrektora *Łuczkiewicza Antoniego.*

Naprzód pożegnały go uczenice i nauczycielki szkoły ćwiczeń, oraz dzieci ogródka Froeblowskiego, przy stosownych śpiewach i przemowach.

Następnie — w pięknie przystrojonej sali zebrały się kandydatki seminaryum, oraz uczenice kursu Froeblowskiego wraz z gronami nauczycielskiemi.

Tu po odśpiewaniu stosownej, umyślnie na ten cel ułożonej pieśni, w rzewnych przemowach żegnały swego dyrektora uczenice zakładu. Następnie w imieniu grona nauczycielskiego zabrał głos dr. Żuliński Józef. Przedstawił on w krótkości wyjątkowe warunki, w których seminarya nasze powstały — oraz trudności, z jakiemi walczyć przyszło pierwszym pracownikom tych instytucyi. Bez wzorów żadnych i pomocy, własną pracą, wiedzą i intuicyą nawet musieli torować ścieżki, nietylko dla swych następców, ale i dla tych, dla których seminarya prawdziwą macierzą być miały. Im to przypadło stwarzać ożywcze tradycye tak w zakładzie samym, w którym służyli, jak i dla całych zastępów nowozaciężnych adeptów tego szczytnego lecz ciężkiego zarazem zawodu — nauczyciela ludowego.

A jeżeli trudnem było zadanie w tych pierwszych chwilach seminaryów wogóle, o ileż było trudniejszem, a w pewnym względzie i donioślejszem w seminaryach żeńskich. Były to pierwsze wyższe zakłady żeńskie, do których tłumnie cisnęły się kandydatki, ze wszystkich i najwyższych sfer — i to przeważnie nie młodziutkie, jak dziś, uczenice szkół wydziałowych, których wówczas nie było, ale starsze nawet niewiasty. Jak łatwo

było w takich warunkach — czy to zaciemnić pojęcia głównego celu zakładu — czy posiać nasiona błędnych kierunków i dążności.

Jeżeli jednak w tych warunkach zakład nasz spełnił zadanie swoje, jeżeli nieraz spotkał się z uznaniem władz, a objawami wdzięczności u tych, których najdroższymi zdobyczami ducha swego obdzielał, poświęcając im niejedną chwilę i po za urzędowemi godzinami, jeżeli seminaryum nasze potrafiło wzniecić zapał do pracy nad ludem — a podnieść poziom wykształcenia przyszłych matek i przewodniczek ludu — to niezawodnie wielka cząstka zasługi spada na Tego, który, stojąc na czele — ducha nie gasił, który, widząc zapał i poświęcenie obok fachowej wiedzy, całem zaufaniem obdarzał nauczycieli i widział w nich przedewszystkiem swych współpracowników i kolegów, a nie podległych tylko jego władzy urzędników.

Na znak tej łączności duchowej i szczerego przywiązania do swego pierwszego przewodnika — starsza nauczycielka p. Machczyńska wręczyła Mu w imieniu całego grona złoty pierścień z stosownym napisem, prosząc zarazem o zezwolenie, by przygotowany Jego portret mógł zawisnąć na ścianach tego zakładu, w którym lat tyle z pożytkiem dla niego pracował.

Rozrzewniony do łez sędziwy dyrektor, w serdecznych i przejmujących słowach podziękował i pożegnał tak uczenice jak i grono nauczycielskie.

Uroczystość cała niezatarte wywarła na wszystkich wrażenie i zaliczoną być musi do najpodnioślejszych chwil zakładu.

Po przeniesieniu w stan spoczynku pierwszego dyrektora zakładu *Antoniego Łuczkiewicza* z końcem roku szkolnego 1886|7 objął tymczasowe kierownictwo zakładu profesor *Ludwik Dziedzicki* na mocy reskryptu Rady szkolnej krajowej z dnia 17. lipca 1887.

Dnia 24. 25. i 26. sierpnia odbywała się we Lwowie krajowa konferencya nauczycielska, w której brał udział zastępca dyrektora. W czasie tej konferencyi odbywały się osobne narady dyrektorów wszystkich seminaryów nauczycielskich. Przedmiotem obrad było zastosowanie nowego statutu seminaryów nauczycielskich do naszych warunków.

Z początkiem roku szkolnego 1887|8 przestał udzielać nauki rysunków na I. roku prof. *Zubczewski* (przeniesiony na prowizo-

rycznego nauczyciela starszego do seminaryum nauczycielskiego w Tarnopolu) a uwolniono także na własne żądanie p. *Jarosiewiczównę* od udzielania nauki kaligrafii na I. roku.

Na mocy rozporządzenia Rady szkolnej krajowej z dnia 13. czerwca 1887 l. 13.642 objęła naukę rysunków na I. roku

49. *Władysława Gostyńska*, nauczycielka rysunków w lwowskiej szkole wydziałowej, a naukę kaligrafii na I. roku

50. *Karolina Lewicka*, praktykantka szkoły wydziałowej.

Dnia 6. października 1887 zwiedził zakład Jego Ekscelencya Pan Minister Wyznań i Oświecenia *dr. Gautsch von Frankenthurn*. Przybył on do zakładu o godz. 10 w towarzystwie Jego Ekscelencyi Pana Namiestnika Filipa Zaleskiego i inspektorów szkolnych Antoniego Czarkowskiego i Bolesława Baranowskiego. Na wstępie powitał go inspektor szkolny krajowy p. Tymoteusz Mandybur i zastępca dyrektora, Ludwik Dziedzicki. Pan Minister zwiedził klasę III. szkoły ćwiczeń, kurs Froeblowski, następnie udał się do kaplicy zakładu. Tu powitały go uczenice roku IV. Z kolei zwiedzał P. Minister klasę I. i II. szkoły ćwiczeń, III. rok seminaryum, II. roku seminaryum, I. roku seminaryum i IV. roku seminaryum. Następnie zwiedził P. Minister muzeum przyrodnicze i fizykalne, potem w sali konferencyjnej oglądnął wystawę robót i rysunków, a o godz. 11 opuścił zakład.

Okólnikiem z dnia 18. września 1887 l. 12.110 uwiadamia Rada szkolna krajowa, że z dniem 1. września 1887 wchodzą w używanie nowe formularze katalogów i świadectw dla c. k. seminaryów nauczycielskich, zastosowane do zmienionego statutu.

Rozporządzeniem z dnia 23. września 1887 zezwoliła Rada szkolna krajowa na zaprowadzenie w I. klasy szkoły ćwiczeń jednorazowej nauki od listopada do kwietnia.

Rozporządzeniem z dnia 4. października 1884 l. 13.977 zatwierdziła Rada szkolna krajowa podział uczenic roku II. i III. na 2 grupy do nauki rysunków.

Pismem z dnia 27. października 1887 l. 704 zawiadomiło Prezydyum Rady szkolnej krajowej, że inspekcyę nad żeńskiem seminaryum nauczycielskiem we Lwowie poruczono krajowemu inspektorowi szkół ludowych, *Bolesławowi Baranowskiemu*.

Dnia 3. listopada 1887 objął w zakładzie czynności urzędowe

51. *Dr. Maksymilian Kawczyński*, młodszy nauczyciel męskiego seminaryum nauczycielskiego we Lwowie, na mocy rozporządzenia Rady szkolnej krajowej z d. 31. października 1887 do l. 16.413.

Od 18—24. listopada 1887 roku odbywało się skontrum zakładu. Obecni byli przy tej czynności ze strony Rady szkolnej krajowej pp. Halecki, sekretarz c. k. Namiestnictwa i Jabłoński, rewident rachunkowy.

Reskryptem z dnia 4. grudnia 1887 do l. 24.042 zamianował Jego Ekscelencya Pan Minister Wyznań i Oświecenia dyrektorem zakładu

52. *Ludwika Dziedzickiego.*

Dnia 21. listopada witali go na tem nowem stanowisku grono nauczycielskie i uczenice zakładu.

Reskryptem ministeryalnym z d. 27. listopada 1887 do l. 20 postanowiono wypłacać Dyrekcyi seminaryum ryczałt 1000 zł. na wszystkie wydatki kancelaryjne, administracyjne i domowe.

Reskryptem z d. 15. grudnia 1887 do l. 23.014 zezwala P. Minister W. i O. na pomnożenie ilości godzin przeznaczonych na udzielanie religii mojżeszowej z 4 na 5 w tygodniu i na podwyższenie remuneracyi ze 150 zł. na 180 zł. dla nauczyciela tejże religii.

Dnia 18. marca 1888 zawiadomiło Dyrekcyę Prezydyum Rady szkolnej krajowej o mianowaniu katechetą rzym. kat.

53. *Ks. Atanazego Niżynieckiego*, byłego katechety seminaryum w Tarnopolu.

Dnia 22. marca rozpoczął inspektor szkolny krajowy, Bolesław Baranowski, wizytacyę zakładu, która trwała z przerwami do 24. kwietnia.

Celem skuteczniejszego rozwoju nauki gry na skrzypcach, udała się Dyrekcya do Rady szkolnej krajowej z prośbą o zaliczkę na sprawienie instrumentów, a JE. Pan Minister udzielił na ten cel 50 zł. reskryptem z d. 25. stycznia 1888 do l. 25.988.

Dnia 13. maja 1888 odbył się w zakładzie poranek muzykalno-deklamacyjny w celu uczczenia rocznicy otwarcia seminaryum.

Dnia 19. i 20. maja odbywały się w Radzie szkolnej posiedzenia komisyi naukowej celem ułożenia planu do wydawnictwa podręczników naukowych dla seminaryów nauczycielskich. W naradach tych brali także udział z członków tutejszego grona na-

uczycielskiego dyrektor jako referent i profesorowie Kawczyński i Żuliński.

Dnia 14. lipca po uroczystości zakończenia roku szkolnego zebrało się grono nauczycielskie na ostatnią konferencyę, przy końcu której grono nauczycielskie pożegnało ustępującego *ks. Wankowicza*, przyczem dyrektor podziękował temuż za kilkuletnią pracę w zakładzie, za uporządkowanie biblioteki i za gorliwe opiekowanie się kaplicą, która dzięki jego zabiegom zaopatrzoną została we wszystkie najważniejsze potrzeby.

Dnia 2. września odprawił ks. Atanazy Niżyniecki nowy katecheta mszę św., powitawszy przed nabożeństwem uczenice.

Od 14 – 18. września odbył się nadzwyczajny egzamin dojrzałości prywatystek, na mocy specyalnego pozwolenia Rady szkolnej.

Rada szkolna krajowa zezwala, aby w r. 1888|9 nauka rysunków i kaligrafii na rokn I., a nauka rysunków na r. II., III. i IV. odbywała się w 2 grupach.

Dnia 13. października 1888 obchodzono w sposób uroczysty 900-letnią rocznicę zaprowadzenia wiary chrześciańskiej na Rusi.

O godzinie 9 rano zebrały się w kaplicy zakładu wszystkie uczenice z gronem nauczycielskiem na czele. Ks. Aleksander Stefanowicz, katecheta obrządku grecko katolickiego, przemówił do zebranych od ołtarza. W swem przemówieniu podniósł on znaczenie przyjęcia wiary chrześcijańskiej dla narodu ruskiogo. Zaznaczył dobitnie, że wówczas, gdy Włodzimierz Wielki przyjął chrzest św., nie było schyzmy, lecz jedyny kościół katolicki, a wykazawszy następnie, jak później, po nastaniu schyzmy, także Ruś oderwano od unii z kościołem rzymsko-katolickim i jak Ruś do tej unii pod koniec 16-go wieku wróciła, przeszedł do czasów najnowszych, wskazał na gwałtowne zaprowadzenie schyzmy w tej części Rusi, która jest pod panowaniem rosyjskiem, a w przeciwieństwie do tego na swobodny rozwój cerkwi grecko-katolickiej pod łagodnem i sprawiedliwem berłem Najjaśniejszego Cesarza Franciszka Józefa I. Po tej przemowie odprawił ks. katecheta mszę św. poczem uczenice odśpiewały „Mnohaja lita“ na cześć Ojca św. i Najjaśniejszego Pana, na czem się zakończyła ta podniosła uroczystość.

Dnia 14. listopada przesłała Rada szkolna krajowa dekret dla profesora *dr. Maksymiliana Kawczyńskiego*, mianujący go starszym nauczycielem seminaryum nauczycielskiego.

Pismem z dnia 4. listopada 1888 r. l. 730 uwiadamia Dyrekcyę Rada szkolna krajowa, że według reskryptu ministeryalnego z dnia 1. października 1888 l. 18.712 obowiązany jest

54. *Aleksander Barwiński*, starszy nauczyciel seminaryum nauczycielskiego w Tarnopolu, przeniesiony do lwowskiego seminaryum nauczycielskiego męskiego, do brania udziału w udzielaniu nauki języka ruskiego w żeńskiem seminaryum nauczycielskiem.

Z początkiem też grudnia 1888 r. zaczął prof. Barwiński brać udział w lekcyach praktycznych kandydatek r. IV. w ruskiej szkole ćwiczeń.

W dniu 29. listopada 1888 zwiedził zakład JE. Namiestnik Kazimierz hrabia Badeni w towarzystwie inspektora szkolnego Bolesława Baranowskieno.

Dnia 1. grudnia 1888 odprawiono w kaplicy zakładu uroczyste nabożeństwo jako w 40-tą rocznicę wstąpienia na tron Jego ces. i król. Apostolskiej Mości Franciszka Józefa I. Dzień ten był wolny od nauki szkolnej. Na pamiątkę tego dnia rozdano między uczenice szkoły ćwiczeń rycinę z portretem Najjaśniejszego Pana.

Dnia 2. grudnia przedstawiła Dyrekcya Radzie szkolnej krajowej potrzebę sprawienia przyborów do odprawiania mszy św. w obrządku grecko kat. i sprawę powiększenia liczby godzin na naukę języka ruskiego.

Od 1. stycznia 1889 począwszy podwyższyła Rada szkolna krajowa remuneracyę dla nauczycielki kaligrafii Karoliny z Lewickich Zdobnickiej z 60 na 100 zł.

Dnia 5. lutego 1889 odprawiono w kaplicy zakładu żałobne nabożeństwo za duszę ś. p. Najdostojniejszego Następcy tronu Arcyksięcia Rudolfa. Dzień ten był wolny od nauki szkolnej.

Pomocniczy nauczyciel gimnastyki *Edward Madeyski* otrzymał tytuł profesora.

Z początkiem II. półrocza powiększono liczbę godzin na naukę języka ruskiego na roku III. i IV. z dotychczasowych 2 na 3.

Pomocnicza nauczycielka robót ręcznych Aniela Grzywińska, została w marcu zamianowana tymczasową nauczycielką robót w szkole im: Czackiego, ale obok tego pozostaje i nadal przy tutejszym zakładzie.

Dnia 18. marca 1889 odniosła się Dyrekcya do Rady szkolnej krajowej z piśmiennem przedstawieniem w sprawie koniecznego rozszerzenia budynku szkolnego.

Rada szkolna krajowa uwiadamia o postanowieniu ministeryalnem, normującem sprawę przyznawania języka ruskiego jako wykładowego dla kandydatek, składających egzamin dojrzałości.

Dnia 20. marca otrzymała Dyrekcya uwiadomienie, że JE. Pan Minister Wyznań i Oświecenia udzielił kwotę 100 zł. na sprawienie przyborów potrzebnych do odprawiania mszy św. według obrządku grecko katolickiego.

Dnia 26. marca uwiadomiła Rada szkolna krajowa Dyrekcyę, że ks. Aleksander Stefanowicz, katecheta obrz. gr. kat. będzie pobierał za drugą egzortę od r. szk. 1888|9 począwszy stałą roczną remuneracyę w kwocie 140 zł., a mianowicie w 2 równych ratach, po zakończeniu każdego półrocza, na podstawie odnośnej relacyi Dyrekcyi.

Dnia 6. kwietnia otrzymała dyrekcya rozporządzenie Rady szkolnej krajowej, według ktorego wspólne nabożeństwo szkolne i egzorta, ma się odbywać nie tylko, jak dotąd, w niedzielę, ale także w święta uroczyste, z wyjątkiem (jak to później dokładniej określono wskutek zapytania Dyrekcyi) świąt Bożego Narodzenia, Wielkiej nocy, Zielonych Świątek, Bożego Ciała, Nowego Roku, Jordanu.

Dnia 26. maja 1889 odbył się z powodu otwarcia zakładu doroczny poranek muzykalno-deklamacyjny w obecności inspektora Bolesława Baranowskiego.

Z końcem września 1889 uwolniła dyrekcya z upoważnienia Rady szkolnej krajowej *Edwarda Pawłowicza*, dotychczasowego nauczyciela rysunków, na jego własne żądanie od dalszego pełnienia obowiązków, a od d. 1. października 1889 objęła naukę rysunków we wszystkich klasach seminaryum, *Władysława Gosłyńska*.

Dnia 6. października w niedzielę żegnało grono nauczycielskie Edwarda Pawłowicza swego serdecznego kolegę i długoletniego towarzysza pracy, czynnego w zakładzie od chwili założenia. Po mszy św., odprawionej w kaplicy zakładu, na której był także Pawłowicz, zebrało się grono nauczycielskie i uczenice w sali, stosownie ozdobionej. Tutaj przemówił do ustępującego kolegi słów kilka dyrektor, wyrażając mu w imieniu Rady szkolnej krajowej uznanie za gorliwą i z zamiłowaniem prowadzoną 18-letnią pracę, a dziękując w imieniu zakładu za wszystko, co zdziałał na pożytek młodzieży, pożegnał w imieniu grona nauczycielskiego. Z kolei żegnały swego ukochanego nauczyciela uczenice, a w końcu w imieniu dawnych uczenic zakładu, a zwłaszcza tych, które po ukończeniu seminaryum kształciły się dalej w muzeum Ossolińskich pod przewodnictwem Pawłowicza w rysunkach i malarstwie przemówiła p. Olga Modzelewska. P. Pawłowicz odpowiedział wszystkim, dziękując serdecznymi słowy, poczem odbyły się produkcye wokalno-muzykalne i deklamacye. P. Pawłowicz ofiarował zakładowi na pamiątkę swój portret wykonany kredką przez dawną uczenicę zakładu. Grono zaś nauczycielskie wręczyło p. Pawłowiczowi w koleżeńskim upominku „Pana Tadeusza“ z ilustracyami.

Na konferencyi dnia 16. listopada postanowiono, że w szkole ćwiczeń będą się odbywały stale dwa razy w tygodniu lekcye w klasach kombinowanych. Rozpoczęły się 22. listopada.

Reskryptem z dnia 25. listopada do l. 23.208 przyzwolił JE. P. Minister Wyznań i Oświecenia 450 zł. na zakupienie drugiego fortepianu, który dnia 31. grudnia nabyto i ustawiono w I. klasie szkoły ćwiczeń.

Dnia 30. grudnia 1889 nabyto za kwotę 100 zł. ornat z przyborami — dla odprawiania mszy św. według obrządku gr. katol.

Dnia 13. lutego umarł *ks. Anatazy Niżyniecki* rzym. kat. katecheta. Pogrzeb zmarłego odbył się dnia 17. listopada, w którym wzięło udział całe grono nauczycielskie i uczenice zakładu.

Na godzinę przed śmiercią przysłał nieboszczyk za pośrednictwem jednego z dawniejszych swych uczniów wyrazy pożegnania i błogosławieństwa dla dyrektora, grona nauczycinlskiego i uczenic zakładu, oraz prośbę, by się za niego pomodlono w niedzielę podczas mszy św., polecił zarazem oświadczyć, że dla biednych uczenic zakładu legował 100 zł. na wsparcie jednorazowe. Zamiast wieńca na trumnę złożyło grono nauczycielskie kwotę 30 zł. na pomnożenie tego funduszu. Ś. p. ks. A. Niżyniecki przysłał zakładowi w darze 8 tomów Misyj katolickich, prosił by grono nauczycielskie przyjęło także jego portret na pamiątkę.

Rozporządzeniem z dnia 28. lutego 1890 l. 99 zamianowała Rada szkolna krajowa zastępcą katechety

55. *Ks. dr. Jana Wilkickiego.*

Dnia 9. marca 1890 odprawił ks. dr. Jan Wilkicki nabożeństwo żałobne w kaplicy zakładu za spokój duszy ś. p. ks. Atanazego Niżynieckiego, po którem dyrektor rozdzielił, jak zawsze dyskrecyonalnie, zapomogi z funduszu, legowanego przez nieboszczyka i sumy, złożonej przez grono nauczycielskie zamiast wieńca.

W dniu 24. marca był obecnym JE. Pan Namiestnik Kazimierz hr. Badeni na lekcyi praktycznej kandydatek roku IV. w ruskiej szkole ćwiczeń w Domu Narodnym.

Dnia 15. maja odbył się poranek muzykalno-deklamacyjny. Po odbytej uroczystości zarządziły uczenice między sobą dobrowolną składkę, na co już przedtem Rada szkolna krajowa zezwoliła, a uzbieraną kwotę 20 zł. złożyły w ręce dyrektora, przeznaczając ją dla jednej z biednych koleżanek, potrzebującej wyjechać na wakacye w celu poratowania zdrowia.

Dnia 17. czerwca odbył się pogrzeb ś. p. *ks. Juliana Axentowicza*, kanonika kapituły orm. kat., pierwszego katechety seminaryum nauczycielskiego. W pogrzebie wzięło udział grono nauczycielskie i kandydatki.

Dnia 20. czerwca umarła *Leonia Frankowska* praktykantka w szkole ćwiczeń. Pogrzeb jej odbył się dnia 22. czerwca przy udziale grona nauczycielskiego, uczenic szkoły ćwiczeń i uczenic seminaryum.

Dnia 3. lipca z okazyi uroczystości złożenia zwłok Adama Mickiewicza do grobu w katedrze wawelskiej (4. lipca) odbyła się, za zezwoleniem Rady szkolnej krajowej, stosowna uroczystość w tutejszym zakładzie, którą radca szkolny p. Zygmunt Sawczyński rozpoczął wstępnem słowem, kreśląc w wymownych wyrazach znaczenie Mickiewicza i znaczenie uroczystości sprowadzenia zwłok Jego do kraju, do królewskich grobowców. Potem nastąpiły deklamacye utworów Mickiewicza. Następnego dnia odbyło się w kaplicy zakładu żałobne nabożeństwo, a po nabożeństwie dostała każda uczenica numer „Szkoły“, poświęcony wyłącznie pamięci nieśmiertelnego wieszcza.

Zakończenie roku szkolnego 1889|90 odbyło się wśród niezwykle trudnych okoliczności. Z końcem maja zachorował obłożnie nauczyciel muzyki i śpiewu Szatkowski, w połowie czerwca zaniemógł nauczyciel gimnastyki prof. Madejski, a pod koniec czerwca przed samym egzaminem dojrzałości prof. dr. Józef Żuliński. Do pomocy przy egzaminach dojrzałości zaproszono pp. inspektora szkolnego okręgowego Mieczysława Baranowskiego, prof. Bazylego Tysowskiego, starszego nauczyciela seminaryum męskiego i p. Czubskiego pomocn. nauczyciela męskiego seminaryum. P. Szatkowskiego zastępowała w udzielaniu lekcyi śpiewu jego córka rzeczywista nauczycielka szkoły ludowej św. Anny niegdyś uczenica tutejszego zakładu.

Dnia 31. sierpnia 1890 uwolniono od pełnienia obowiązków zastępcę katechety obrządku rzymsko katolickiego ks. dr. Jana Wilkickiego, wprowadzono zaś w czynności urzędowe

56. *Ks. Walentego Wołcza* zamianowanego rzeczywistym katechetą reskryptem JE. Pana Ministra Wyznań i Oświecenia z dnia 27. czerwca 1890 r. do l. 11.566.

Z początkiem roku szkolnego nie mógł jeszcze objąć swoich obowiązków prof. Żuliński. Celem poratowania zdrowia musiał wziąć urlop do 15. października. W jego zastępstwie naukę fizyki i historyi naturalnej, za poradą i życzeniem dra Żulińskiego, poruczono Maryi Strzeleckiej, bezpłatnej praktykantce szkoły ćwiczeń.

Pomocniczy nauczyciel muzyki i śpiewu Paweł Leeder Szatkowski nie mógł również objąć swych obowiązków. W udzielaniu lekcyi śpiewu i gry na fortepianie zastępowała go nadal jego córka; nauka zaś gry na skrzypcach nie odbywała się wcale.

Prof. dr. Żuliński zniewolony był podać się o przedłużenie urlopu do końca I. półrocza, zarządzone wszakże z początkiem roku zastępstwo pozostawiono już bez zmiany.

Z końcem października 1890 zrezygnował z posady *Paweł Leeder Szatkowski*, pomocniczy nauczyciel muzyki i śpiewu od samego istnienia zakładu, to jest od 1. maja 1771. Dyrekcya wyraziła ustępującemu nauczycielowi w piśmie, uwalniającem go od służby, serdeczne słowa żalu i uznania, uczenice zaś pożegnały go również odpowiedniem pismem ze swymi podpisami.

Z dniem 1. listopada objął obowiązek nauczyciela muzyki i śpiewu, nauki gry na fortepianie i skrzypcach

57. *Adolf Peter*, zamianowany pomocniczym nauczycielem muzyki i śpiewu rozporządzeniem Rady szkolnej krajowej z dnia 31. października 1890 do l. 19.066.

Dnia 30. listopada 1890 uczciła młodzież zakładu rocznicę zgonu Adama Mickiewicza uroczystym obchodem, który się odbył za staraniem uczenic roku IV. i na mocy zezwolenia Rady szkolnej krajowej.

Dnia 2., 4., 5. i 6. grudnia wizytował zakład inspektor szkolny krajowy p. Bolesław Baranowski.

Dnia 13. grudnia umarł Paweł Leeder Szatkowski, długoletni nauczyciel muzyki i śpiewu, czynny w zakładzie od samego początku aż do połowy maja r. 1890. W pogrzebie wzięły udział uczenice zakładu i całe grono nauczycielskie, które zamiast wieńca złożyło 26 zł. na rzecz biednych uczenic. Dnia 19. t. m. odprawił ks. katecheta Wołcz w kaplicy zakładu żałobną mszę za spokój duszy ś. p. Pawła Szatkowskiego.

Reskryptem z dnia 19. grudnia 1890 do l. 24.356 przyznał JE. Minister Wyznań i Oświecenia prof. dr. J. Żulińskiemu VIII. klasę rangi.

Z początkiem II. półrocza 1890|1 wrócił z urlopu prof. dr. J. Żuliński i objął swe czynności.

Dnia 21., 22., 24., 25., 27., 28., 29. stycznia i d. 3., 4. i 7. lutego wizytował zakład inspektor szkolny p. Bolesław Baranowski.

Dnia 16. lutego odbyło się w kaplicy zakładu żałobne nabożeństwo za duszę ś. p. ks. At. Niżynieckiego, byłego katechety obrządku rzym. kat., zmarłego 15. lutego 1890 jako w pierwszą rocznicę śmierci.

Dnia 4. kwietnia 1891 umarł we Lwowie Antoni Czarkowski emeryt. inspektor szkół średnich, a niegdyś od września 1871 do marca 1873 profesor tutejszego seminaryum nauczycielskiego. Za spokój duszy ś. p. zmarłego odprawiono w kaplicy zakładu d. 9. kwietnia żałobną mszę św. W pogrzebie zaś nieboszczyka wzięło udział grono nauczycielskie.

Dnia 10. maja odbyła się uroczystość ku uczczeniu 20-letniej rocznicy otwarcia seminaryum. Uroczystość ta przybrała w tym roku zakres znacznie szerszy, albowiem połączoną była z I-szym Zjazdem koleżeńskim urządzonym przez dawne uczenice mianowicie te, które uczęszczały do zakładu w trzech pierwszych latach jego istnienia. Dnia tego odbyło się o 9 godzinie nabożeństwo w kościele archikatedralnym ormiańskim, w którym, w pierwszych latach seminaryum, odbywały się szkolne nabożeństwa naszego zakładu. Mszę św. odprawił JE. Najprzew. ks. Arcybiskup Issakowicz. Po skończonem nabożeństwie przemówił w podniosłych słowach do licznie zebranych uczenic teraźniejszych i dawnych i udzielił błogosławieństwa dla nich i ich pracy na pożytek kościoła i Ojczyzny. Po nabożeństwie zeszły się w zakładzie w sali r. I. uczenice z przed lat 20 w liczbie około 50. Z pośród członków pierwszego grona nauczycielskiego byli: ówczesny dyrektor A. Łuczkiewicz, dr. Żuliński i E. Pawłowicz. Z pań zaś: Machczyńska, Wechslerowa, Lewicka Julia i Tebinczanka. Zebranych powitał dyrektor Dziedzicki, na co odpowiedział słów kilka p. Łuczkiewicz. Następnie prof. Żuliński, po odczytaniu swego podręcznego katalogu z trzech pierwszych lat istnienia zakładu i spisaniu nazwisk obecnych a osobno nazwisk zmarłych w przeciągu tego czasu w gorętszej przemowie skreślił obraz ówczesnego zapału do pracy i podniosłego nastroju, który ożywiał wszystkich i łączył w jeden zastęp zwarty, idący śmiało naprzód w imię Boga i Ojczyzny. Na zakończenie przemówiła jeszcze do zebranych p. Machczyńska a dyrektor zaprosił obecnych na popołudniową uroczystość szkolną. Uroczystość ta odbyła się o godzinie 3 popołudniu. Zaszczycił ją swą obecnością członek Rady szkolnej krajowej ks. kanonik Rudolf Lewicki i były dyrektor zakładu Antoni Łuczkiewicz, oraz były nauczyciel rysunków Pawłowicz. Uroczystość rozpoczęła się odśpiewaniem stosownej modlitwy przez wszystkie uczenice zakładu.

Z kolei przemówił dyrektor, a kreśląc historyę powstania zakładu i jego stopniowego rozwoju, wezwał uczenice by się sumiennie sposobiły do swego nauczycielskiego zawodu i by wyszedłszy z zakładu pamiętały zawsze o tych hasłach i zasadach, które w nie tutaj wszczepiono. Potem nastąpiły produkcye muzykalne, wokalne i deklamacyjne, wykonane głównie przez uczenice roku IV. Na zakończenie przemówiła imieniem uczenic z przed lat 20 p. Bąkowska, kierowniczka szkoły żeńskiej im. Piramowicza, składając w ręce dyrektora książeczkę kasy Oszczędności na sumę 100 zł., którą zebrały uczenice z przed lat 20, przeznaczając ją jako zawiązkowy fundusz na rzecz projektowanego internatu dla uczenic seminaryum nauczycielskiego. Imie-

niem zakładu podziękował dyrektor za dar złożony i pożegnał dawne uczenice zakładu z życzeniem, by w niedalekiej przyszłości, z okazyi 25-letniego istnienia seminaryum nauczycielskiego, mogły znowu urządzić podobny zjazd koleżeński. (Bliższe szczegóły uroczystości znajdują się w broszurze p. n. „Po latach 20-tu“).

Na wniosek konferencyi zezwoliła Rada szkolna krajowa urządzać raz w tygodniu dobrowolne składki na rzecz ubogich uczenic. W tym celu sporządzono puszkę z napisem „Pomoc koleżeńska“ i rozpoczęto zbieranie datków dnia 5. czerwca, wyznaczając piątki jako stałe dnie do obnoszenia puszki po klasach. Równocześnie grono nauczycielskie zobowiązało się do miesięcznych na ten cel datków.

Dnia 10. czerwca wyszły z druku „Przepisy karności dla uczenic seminaryum nauczycielskiego żeńskiego we Lwowie“, ułożone przez grono nauczycielskie, a zatwierdzone rozporządzeniem Wys. Rady szkolnej krajowej z dnia 28. stycznia 1891 do l. 100.

Rozporządzeniem z dnia 29. maja 1891 do l. 11.157 postanowił JE. Pan Minister Wyznań i Oświecenia, że w seminaryum nauczycielskiem o zupełnym kursie nauk — ustny egzamin dojrzałości ma odbywać się w ostatnich czternastu dniach roku szkolnego. Dniem przed rozpoczęciem tego egzaminu należy zakończyć naukę w całym zakładzie. W szkole ćwiczeń nie doznaje nauka z tego powodu żadnej zmiany.

Dnia 21. czerwca jako w 300 rocznicę zgonu świętego Alojzego, patrona młodzieży, obchodzono odpowiednią uroczystość w kościele PP. Benedyktynek łać. W uroczystości tej wzięło udział całe grono i uczenice zakładu.

Dnia 31. sierpnia uwolniono od pełnienia obowiązków nauczyciela muzyki i śpiewu *Adolfa Petera*, przeniesionego do seminaryum nauczycielskiego męskiego we Lwowie, a w miejsce jego wprowadzono w czynności

58. *Mieczysława Tadeusza Sołtysa*, a to na mocy ustnego porozumienia się z p. inspektorem szkolnym krajowym. Nominacya nastąpiła dopiero dekretem Rady szkolnej krajowej z dn. 21. września 1891 do l 17.306.

Rozporządzeniem z dnia 31. sierpnia 1891 do l. 13.154 zamianowała Rada szkolna krajowa

59. *Anielę Lewicką*, aż dotąd bezpłatną praktykantkę w ogródku Froeblowskim, pomocnicą kierowniczki tegoż ogródka. Na utworzenie tej posady zezwolił JE. Minister Wyznań i Oświecenia rozporządzeniem z d. 31. maja 1890 do l. 2.834.

Z początkiem roku szkolnego 1891|2 otrzymało seminaryum nauczycielskie ustrój utrakwistyczny, a to w myśl reskryptu JE. Ministra Wyznań i Oświecenia z dnia 4. marca 1891 do l. 2.837.

Wskutek tego ma się odbywać na r. IV. nauka arytmetyki, geometryi i historyi naturalnej w ruskim języku wykładowym z uwzględnieniem języka polskiego, a nauka innych przedmiotów w języku wykładowym polskim z uwzględnieniem języka ruskiego. Na niższych stopniach ma się nauka odbywać w sposób przygotowujący kandydatki do utrakwistycznego traktowania nauk na r. IV. tudzież umożliwiający gruntowniejsze przysposobienie kandydatek do udzielania nauki szkolnej w szkołach ludowych w języku ruskim.

Od roku szkolnego 1891|2 począwszy miały wykłady somatologii i hygieny na r. I. i IV. być poruczone specyalnie ukwalifikowanemu lekarzowi, a to w myśl reskryptu JE. P. Ministra Wyznań i Oświecenia z dnia 12. stycznia 1891 do l. 719.

Z początkiem roku szkolnego 1891|2 wszedł w życie nowy plan nauki religii dla uczenic obrządku rzym. kat.

Od listopada 1891 zaczęto udzielać nauki rysunków w seminaryum nauczycielskiem na podstawie nowego planu.

Dnia 28. listopada obchodził zakład uroczyście rocznicę zgonu Adama Mickiewicza.

Dnia 11. czerwca 1892 otrzymała Dyrekcya okólnik Rady szkolnej krajowej zawiadamiający, iż od dnia doręczenia tegoż zaczyna we wszystkich szkołach obowiązywać nowa pisownia polska, ułożona na podstawie uchwał Akademii Umiejętności w Krakowie i wniosków Ankiety specyalnej.

Dnia 17. czerwca 1892 otrzymała Dyrekcya rozporządzenie Rady szkolnej krajowej z dnia 13. czerwca 1892, regulujące rozdawnictwo i wypłatę stypendyów nauczycielskich.

Dnia 1. lipca po uroczystości zakończenia roku szkolnego odbyło się uroczyste pożegnanie przez uczenice prof. dra Maksymiliana Kawczyńskiego, opuszczającego zakład z powodu, iż został mianowany profesorem filologii romańskiej w Uniwersytecie Jagiellońskim.

Z końcem czerwca 1892 zachorował obłożnie prof. dr. Żuliński. Zgodnie z wydanem już poprzednio zarządzeniem przy egzaminie dojrzałości z fizyki zastępowała go p. Marya Strzelecka.

Dnia 15. lipca po uroczystem zakończeniu roku szkolnego w szkole ćwiczeń zebrali się członkowie grona nauczycielskiego w kancelaryi zakładu, by pożegnać prof. dr. Kawczyńskiego.

Rozporządzeniem Ministerstwa zarządzono, by należytości remuneracyjne nauczycieli pomocniczych wypłacano od r. 1892|3 w 12 miesięcznych ratach z góry.

Z początkiem roku szkolnego otwarto pierwszą klasę szkoły ćwiczeń, z językiem wykładowym ruskim, na mocy reskryptu JE. Ministra Wyznań i Oświaty z dnia 27. marca 1892 do l. 22.926, zakomunikowanego pismem Rady szkolnej krajowej z dnia 20. marca 1892 no l. 6.326. Prowadzenie tej klasy poruczono byłej nauczycielce szkoły wydziałowej w Tarnopolu

60. *Maryi Emilii Teiseyre*, zamianowanej zastępczynią nauczycielki szkoły ćwiczeń na mocy rozporządzenia Rady szkolnej krajowej z dnia 30. sierpnia 1893 l. 18.623.

We wrześniu z początkiem roku szkolnego 1892|3 nie mógł z powodu choroby objąć czynności urzędowych prof. dr. Żuliński, zastępowała go do końca półrocza *Marya Strzelecka*.

Reskryptem z dnia 6. września 1892 l. 19.289 zamianował JE. Pan Minister Wyznań i Oświecenia

61. *Tytusa Słoniewskiego*, profesora c. k. seminaryum żeńskiego w Przemyślu, starszym nauczycielem żeńskiego seminaryum nauczycielskiego we Lwowie, który rozpoczął swe czynności z d. 27. września 1892.

Z początkiem roku szkolnego 1892|3 zaszła ważna i korzystna zmiana w rozdawnictwie i wypłacie stypendyów z funduszu krajowego. Rozdawnictwo przyznano wprost gronu nauczycielskiemu, Rada szkolna krajowa zastrzegła sobie tylko dodatkowe zatwierdzenie. Wypłatę polecono również samej Dyrekcyi zakładu za składaniem miesięcznych rachunków.

Na rok szkolny 1892|3 wyasygnowano dla uczenic zakładu na stypendya z funduszu krajowego kwotę 4.000 zł. Ponieważ z tej kwoty przypadało 3.200 zł. dla dawnych stypendystek, przeto pozostało dla nowych stypendystek 800 zł.

Z d. 1. listopada 1892 otwarto we Lwowie „Internat dla kandydatek seminaryum nauczycielskiego żeńskiego“ pod opieką „Sióstr Rodziny Maryi“, po uzyskaniu na ten cel, za głównem staraniem starszej nauczycielki p. Machczyńskiej, hojnego zapisu w kwocie 27.000 od znakomitej filantropki hr. z Golejewskich Czarkowskiej.

Dnia 7. listopada odbyło się uroczyste poświęcenie internatu przez ks. Biskupa Puzynę. (Bliższe szczegóły znajdują sie w tej księdze na innem miejscu).

Dnia 9. listopada zwiedzali ogródek Froeblowski ks. Jerzy Czartoryski, członek Rady szkolnej krajowej z żoną w towarzystwie inspektora szkolnego krajowego Bolesława Baranowskiego.

JE. Pan Minister Wyznań i Oświecenia reskryptem z dnia 19. października 1892 l. 5.241 poruczył profesorowi c. k. wyższej szkoły realnej we Lwowie, *Antoniemu Stefanowiczowi*, funkcye inspektora fachowego nauki rysunków w szkołach średnich i seminaryach nauczycielskich w Galicyi i Bukowinie na przeciąg 3 lat.

Reskryptem z dnia 14. października 1892 l. 10.263 poruczył JE. Pan Minister Wyznań i Oświecenia udzielanie nauki somatologii i hygieny szkolnej począwszy od roku szkolnego 1892|3 magistrowi chirurgii, a oraz pomocniczemu nauczycielowi gimnastyki w tutejszym zakładzie Edwardowi Madejskiemu.

Rozporządzeniem z dnia 10. grudnia 1892 r. zaliczyła Rada szkolna krajowa „Internat dla kandydatek sem. naucz. żeń. we Lwowie“ do rzędu tych internatów, którym przyznaje się prawo do pobierania stypendyów pedagogicznych.

Reskryptem z dnia 15. grudnia 1392 do l. 25.744 przyznał JE. Pan Minister Wyznań i Oświecenia prof. Tytusowi Słoniewskiemu VIII. klasę rangi.

Dnia 19. lutego 1893 obchodził zakład uroczyście 50-letnią rocznicę biskupstwa Jego Świątobliwości Papieża Leona XIII.

Dnia 18., 21. i 22. kwietnia odbywał wizytacyę *Antoni Stefanowicz*, inspektor fachowy nauki rysunków.

Dnia 26. kwietnia odbyła się konferencya z powodu odbytych hospitacyj w obecności dyrektora zakładu, na której p. Stefanowicz podniósł jako dotkliwy brak tę okoliczność, że nie ma osobnej sali rysunkowej, wskutek czego nie mogą kandydatki wygodnie siedzieć przy nauce rysunków, ani też nie ma gdzie

umieścić wzorów i modeli rysunkowych. Następnie wskazał, jakie środki naukowe należałoby jeszcze sprowadzić.

Jego ces. i kr. Apostolska Mość raczył Najwyższem postanowieniem z dnia 8. kwietnia 1893 nadać najłaskawiej Ludwikowi Dziedzickiemu, dyrektorowi zakładu, tytuł radcy szkolnego z uwolnieniem od taksy.

Dnia 6. maja odbyła się uroczystość szkolna na uczczenie rocznicy otwarcia zakładu.

Dnia 17. maja 1893 umarł we Lwowie Zyg. Sawczyński, em. dyrektor seminaryum nauczycielskiego męskiego we Lwowie, członek Rady szkolnej krajowej, prezes komisyi egzaminacyjnej dla naucz. szkół ludowych i wydziałowych, znakomity pedagog, mąż głębokiej wiedzy. Jako członek Rady szkolnej krajowej przewodniczył on często w tutejszym zakładzie w komisyi egzaminacyjnej dla egzaminów dojrzałości. Brał też często udział w uroczystościach szkolnych zakładu, a przy każdej takiej sposobności zachęcał młodzież swem ciepłem, serdecznem i rozumnem słowem do należytego pojmowania i pełnienia przykrych obowiązków. To też cały kraj odczuł nader boleśnie tę dotkliwą dla naszego społeczeństwa stratę. Flaga powiewała z budynku szkolnego na znak żałoby, na grobie złożyli członkowie grona nauczycielskiego wieniec.

Cały zakład wziął udział w pogrzebie, który się odbył d. 19. maja 1893.

Dnia 31. maja odprawił w kaplicy zakładu ks. katecheta Al. Stefanowicz żałobne nabożeństwo za spokój duszy zmarłego.

Dnia 23., 24. i 25. maja wizytował zakład inspektor szkolny krajowy Bolesław Baranowski.

Dnia 19. czerwca 1893 r. wizytował naukę religii dla uczenic obrządku grecko kat. ks. Prałat Andrzej Bielecki, jako komisarz delegowany przez konsystorz metropolitalny obrz. grecko kat.

Dnia 3., 4. i 5. lipca 1893 odbyła się we Lwowie konferencya krajowa nauczycieli szkół ludowych i seminaryów naucz. W obradach konferencyi brał udział dyrektor zakładu. Głównym celem konferencyi było omówienie i objaśnienie nowych planów naukowych, wchodzących z początkiem roku szkolnego 1893|4. Za podstawę omówienia były referaty sprawozdawców, powołanych przez c. k. Radę szkolną krajową. Ponieważ w konferencyi krajowej brali udział wszyscy dyrektorowie seminaryów nauczycielskich i tworzyli osobną sekcyę, przeto odbyło się posiedzenie tej sekcyi dnia 4. lipca popołudniu, w konferencyjnej sali Seminaryum nauczycielskiego żeńskiego we Lwowie. Sekcya seminaryjna zastanawiała się między innemi nad pytaniem, w jaki sposób należy urządzić hospitacye i lekcye praktyczne uczniów i uczenic seminaryów nauczycielskich, by ich praktycznie obznajomić z tokiem i metodą nauczania w rozmaitych kategoryach szkół. Po ożywionej dyskusyi zapadły uchwały, normujące sposób postępowania. Uchwały te wzięła Dyrekcya za podstawę do sprawozdania w odnośnej sprawie, przekazanej jej przez Radę szkolną krajową.

Z dniem 30. czerwca 1893 roku uwolniono od obowiązków na własne żądanie *Nehemiasza Landesa*, nauczyciela religii mojżeszowej. Naukę religii mojżeszowej poruczono z początkiem września 1893:

62. *Natanowi Szyperowi*, nauczycielowi religii w szkole im. św. Anny we Lwowie.

Również z końcem czerwca 1893 uwolniono od obowiązków służbowych *Edwarda Milewskiego*, pomocniczego nauczyciela do nauki języka francuskiego. Przez długie lata udzielał on nauki tego przedmiotu z wielkiem zamiłowaniem i gorliwością a tylko wiek podeszły zniewolił go do opuszczenia stanowiska. W uznaniu jego pracy przyznano mu w drodze łaski 200 zł. rocznej płacy.

Z początkiem roku szkolnego 1893|4 zaprowadzono w polskiej i ruskiej szkole ćwiczeń nowy plan naukowy dla szkół sześcioklasowych.

Od roku szkolnego 1893|4 wprowadzono z polecenia Rady szkolnej krajowej pisownię ruską fonetyczną, oraz otwarto drugą klasę ruskiej szkoły ćwiczeń.

JE. Pan Minister Wyznań i Oświecenia zamianował reskryptem z d. 22. sierpnia 1893 l. 17.244 zastępczynię nauczycielki, w ruskiej szkole ćwiczeń we Lwowie, *Maryę Emilię Teysseyre* nauczycielką szkoły ćwiczeń w seminaryum nauczycielskiem żeń. w Krakowie zaś:

63. *Cezarynę Ludomirę Nowicką* tymczasową nauczycielkę młodszą szkoły wydziałowej żeńskiej w Tarnopolu,

64. *Barbarę Lityńską* naucz. 6 klas. szkoły żeńskiej w Przemyślu i

65. *Maryę Jadwigę Strzelecką*, tymczasową nauczycielkę młodszą w szkole im. Staszica we Lwowie, nauczycielkami szkoły ćwiczeń dla c. k. Seminaryum nauczycielskiego żeńskiego we Lwowie.

Dnia 9. października 1893 rozpoczął lekcye języka francuskiego, jako przedmiotu nadobowiązkowego:

66. *Maciej Świtalski* profesor gimnazyum V.

Dnia 21. października odprawiono w kaplicy zakładu nabożeństwo żałobne za spokój duszy ś. p. Maryi z hr. Golejewskich Czarkowskiej, fundatorki domu dla „Internatu uczenic seminaryum nauczycielskiego“ zmarłej w Paryżu.

Z początkiem roku szkolnego 1893|4 postanowiły panie nauczycielki zaopiekować się biedną dziatwą szkoły ćwiczeń i rozwinęły w tym celu skrzętną działalność.

Od 1. grudnia 1893 otrzymywało 21 uczenic polskiej i ruskiej szkoły ćwiczeń w szkole sąsiedniej im. Staszica bezpłatne obiady, urządzane staraniem Towarzystwa przyjaciół uczącej się młodzieży.

Dnia 17. grudnia urządzono w zakładzie loteryjkę fantową a za zebrane pieniądze kupiono odzież, obuwie i urządzono drzewko dla dziatwy dnia 21. grudnia.

Podczas pobytu we Lwowie JE. Ministra Oświaty Dra Madeyskiego, dyrektor zakładu, na prywatnej audyencyi, przedłożył sprawę budowy nowego gmachu jako nagłą i od której w znacznej mierze przyszłość zakładu zawisła. Pan Minister oświadczył, że sprawę zna, jest jej życzliwy i że P. Minister finansów zgodził się zasadniczo na propozycyę Rady szkolnej krajowej co do budowy na upatrzonym placu przy ulicy Sakramentek, gdzie się znajdował do niedawna zakład św. Heleny. Co do potrzeby sali na uroczystości szkolne i ćwiczenia gimnastyczne, uznał motywa, podniesione przez dyrektora jako uzasadnione i słuszne. Upoważnił też go do starania się o przydłużenie terminu oferty co do zakupna gruntu przez rząd, bez którego to upoważnienia uczyniona oferta ze strony dawnych właścicieli byłaby cofnięta.

Rozporządzeniem z d. 8. stycznia 1894 Rada szkolna krajowa wydaje przepisy, określające modłę klasyfikacyjną w szkołach ludowych, oraz formularze katalogów i zawiadomień szkolnych, zastosowane do nowych planów. Według normy tej odbyła się klasyfikacya już z końcem I. półrocza 1894|5.

W sobotę d. 17. lutego rozstał się z tym światem prof. gimnazyum Maciej Świtalski, który w tutejszym zakładzie udzielał nauki języka francuskiego. Pogrzeb odbył się dnia 20. lutego. W obrzędzie tym wzięli udział członkowie grona nauczycielskiego i uczenice seminaryum. W miejsce wieńca zebrane przez grono 42 zł. przesłano Dyrekcyi gimnazyum V. do stosownego użycia.

Ks. Aleksander Stefanowicz, dotychczasowy katecheta gr. kat. przy obu c. k. seminaryach nauczycielskich we Lwowie, zostaje mianowany nauczycielem religii dla uczenic obrządku grecko katol. w c. k. Seminaryum żeńskiem, reskryptem ministeryalnym z dnia 11. marca 1894. Równocześnie został ks. Stefanowicz uwolniony od pełnienia obowiązków służbowych w męskiem Seminaryum nauczycielskiem.

Rada szkolna krajowa dnia 16. kwietnia przesyła okólnik, normujący egzamina dojrzałości w seminaryach nauczycielskich, zgodnie z odnośnym reskryptem ministeryalnym.

Reskryptem z dnia 18. kwietnia 1894 zezwoliła Rada szkolna krajowa na tymczasowe poruczenie języka francuskiego nauczycielce szkoły ćwiczeń Cezarynie Ludomirze Nowickiej.

Dnia 5. czerwca jako w dzień otwarcia powszechnej wystawy krajowej nie było lekcyj szkolnych.

Zakład nasz wespół z innemi szkołami uczestniczy w szpalerze, podczas przejazdu Najdostojniejszego Arcyksięcia Karola Ludwika celem otwarcia wystawy w Imieniu Najjaśniejszego Pana.

W powszechnej wystawie krajowej Seminaryum nasze bierze udział, wystawiając w pawilonie szkolnym Rady szkolnej krajowej plany naukowe, przepisy karności, instrukcye i protokoły z konferencyi, dotyczących hospitacyj i lekcyj praktycznych, oraz zbiór środków do zabaw i zajęć dzieci ogródka Froeblowskiego i kursu ogrodniczek. Dalej prace naukowe i literackie członków grona nauczycielskiego i różne środki naukowe profesora dr. J. Żulińskiego (hors-concours) i profesora Biczaja, dodatkowo zaś album Internatu dla kandydatek seminaryum wraz z regulaminami, statutem i sprawozdaniami. Z końcem roku szkolnego dołączono i wypracowania uczenic.

Dnia 12. czerwca otrzymał zakład od JE. Pana Ministra Wyznań i Oświecenia dra Stanisława Madeyskiego Jego portret

z własnoręczną dedykacyą, a to na prośbę dyrektora zakładu, by upamiętnić imię państwowego zwierzchnika oświaty, zasłużonego około zakładu zapewnieniem nowego gmachu dla seminaryum.

Dnia 15. sierpnia t. j. podczas wakacyi zmarł we Lwowie Antoni Łuczkiewicz, emerytowany dyrektor zakładu, który sprawował urząd kierownika od chwili otwarcia Seminaryum aż do końca roku szkolnego 1886|7.

Zaraz też w pierwszych dniach września staraniem grona nauczycielskiego urządzone zostało uroczyste żałobne nabożeństwo za spokój duszy tego wielce zasłużonego, pierwszego dyrektora zakładu w kościele katedralnym łać., a jednocześnie złożono, na zasilenie funduszu imienia śp. Łuczkiewicza, utworzonego przy Związku Koleżeńskim byłych uczenic seminaryum, przez Jego małżonkę, na zapomogi zwrotne dla nauczycielek.

Z początkiem roku szkolnego 1894|5 otwarto trzecią klasę szkoły ćwiczeń z językiem wykładowym ruskim.

Reskryptem z dnia 13. sierpnia 1894 zamianował JE. Pan Minister Oświecenia płatną praktykantkę szkoły żeńskiej im. Piramowicza we Lwowie

67. *Józefinę Fedak* nauczycielką ruskiej szkoły ćwiczeń w c. k. seminaryum nauczycielskiem żeńskiem we Lwowie.

Dnia 7. września przybył do Lwowa Najjaśniejszy Pan, w celu zwiedzenia tutejszej wystawy krajowej. Podczas przyjazdu, oraz przejazdu na wystawę i do katedry łać. Seminaryum wespół z innymi zakładami naukowymi i korporacyami, brało udział w utworzeniu szpaleru. Wieczorem iluminowano budynki seminaryów, oraz ubikacye ogródka Froeblowskiego i ruskiej szkoły ćwiczeń. Z gmachu powiewały flagi.

Jego Cesarska Apostolska Mość raczył Najwyższem postanowieniem z dnia 1. września 1894 zamianować najmiłościwiej Ludwika Dziedzickiego, c. k. radcę szkolnego i dyrektora żeńskiego seminaryum nauczycielskiego, c. k. krajowym inspektorem szkolnym.

Prezydyum Rady szkolnej krajowej poruczyło reskryptem z d. 14. września 1894 do l. 44.916, złożyć Dyrekcyę w ręce najstarszego w służbie nauczyciela, aż do obsadzenia tej posady w drodze konkursowej.

Dnia 30. września oddał ustępujący dyrektor Ludwik Dziedzicki urzędowanie w ręce profesora:

68. *Tytusa Słoniewskiego.* Wykład pedagogii na IV. roku, przygotowania do praktycznych lekcyj, oraz kierowanie hospitacyami kandydatek III. roku objął aż do zamianowania nowego dyrektora dr. Józef Żuliński.

Tego samego dnia odbyło się uroczyste pożegnanie byłego dyrektora przez grono nauczycielskie wraz z młodzieżą seminaryalną, uczenicami szkoły ćwiczeń polskiej i ruskiej, tudzież dziatwy ogródka Froeblowskiego.

Dyrektor Ludwik Dziedzicki, powołany do Rady szkolnej krajowej na stanowisko inspektora krajowego, opuścił zakład po 20-letniej w nim pracy nauczycielskiej. Przez 7 lat pracował jako dyrektor zakładu. Wielce zasłużony na tem stanowisku mąż ten był czczonym i kochanym przez wszystkich w zakładzie.

Pożegnanie odbyło się nadzwyczaj serdecznie i uroczyście. Na intencyę ustępującego dyrektora, odbyły się nabożeństwa w kaplicy zakładowej, następnie zebrali się wszyscy w pięknie przystrojonej sali, w której na naczelnem miejscu wisiał przybrany w kwiaty portret solenizanta. Naprzód żegnały go dzieci obu szkółek i ogródka Froeblowskiego przy stosownych śpiewach i złożeniu mnóstwa kwiatów. Gdy przyszła kolej na starszych, rozpoczęto uroczystość odśpiewaniem przez kandydatki podniosłej kantaty, układu prof. Sołtysa, zastosowanej do słów p. Antoniny Machczyńskiej. W imieniu uczenic Zakładu pożegnała ukochanego dyrektora jedna z kandydatek IV. r. Imieniem grona nauczycielskiego przemawiał dr. Józef Żuliński, jako jeden z najstarszych i najdawniejszych świadków i współpracowników w rozwoju i dziejach zakładu. Przedstawił między innemi niepospolite zasługi obywatelskie, pedagogiczne i administracyjne ustępującego dyrektora, jego niezrównaną pracowitość, sprężystość i skrupulatność w wypełnieniu obowiązków, a zarazem prawdziwie koleżeńską serdeczność i wyrozumiałość, jego gotowość do popierania każdej inicyatywy i sprawy dla dobra młodzieży i zakładu służącej jak n. p. Internatu dla seminarzystek itp. Jego zabiegi w celu zyskania nowego dla Zakładu budynku — uwieńczone o tyle pomyślnym skutkiem, iż zostały wprowadzone, przy pomocy Rady szkolnej krajowej, na tory praktyczne, z których już cofnąć je trudno.

P. Machczyńska w imieniu byłych kolegów ofiarowała Mu album pamiątkowe, zawierające podobizny wszystkich żyjących i zmarłych członków grona nauczycielskiego, którzy dotąd w tym Zakładzie służyli, prosząc zarazem, by portret Jego, zdobiący salę a wykonany przez dawną uczenicę, Olgę Modzelewską, mógł stale zdobić ściany Zakładu.

Rozrzewniony do łez dyrektor, dziękując za wszystkie objawy uznania i życzliwości, zapewnił, że chociaż zakładem kierować nie będzie, rozwój jego zawsze na sercu leżeć mu nie przestanie.

Nazajutrz po pożegnaniu złożył były dyrektor na ręce Dyrekcyi Seminaryum dar 100 zł. na rzecz pomocy koleżeńskiej dla kandydatek, która to instytucya za Jego właśnie kierownictwa wprowadzoną została w życie.

Reskryptem Ministerstwa W. i O. z dnia 30. września 1894 polecono wcielić czwartą klasę dziewcząt szkoły ćwiczeń Seminaryum nauczycielskiego męskiego, z językiem wykładowym ruskim, do Seminaryum nauczycielskiego żeńskiego.

Pan Minister W. i O. reskryptem z dn. 6. listopada 1894 l. 2731 rozszerzył utrakwistyczne zarządzenia na roku IV. także i na r. III. Seminaryum żeńskiego lwowskiego.

Ministerstwo Oświecenia podwyższa roczną remuneracyę docentowi somatologii przy tutejszym zakładzie z 300 na 400 zł. (Reskrypt z dnia 7. listopada 1894).

Rada szkolna krajowa komunikuje reskrypt ministeryalny z d. 7. lipca 1894, aby Dyrekcye seminaryów wpływały na abituryentki, by te poddawały się rewakcynacyi.

Jego Ces. Apostolska Mość raczył, najwyższem postanowieniem z d. 7. grudnia 1894, przyznać w najwyższej swej łasce ks. Aleksandrowi Stefanowiczowi dodatek osobisty, niewliczalny do emerytury w kwocie 200 zł. (Reskrypt z d. 19. grudnia 1894 l. 29.044).

Dnia 1. lutego umarł we Lwowie, niemal nagle, ś. p. Emil Partycki, profesor języka ruskiego w obu seminaryach nauczycielskich, mąż wielkich zasług na polu badań naukowych języka i literatury ruskiej, szlachetny, łagodny, bezstronny i sprawiedliwy, kochający młodzież i przez nią kochany, dobry i zacny kolega. Toż mimo, że śmierć wypadła podczas małych wakacyi, cała młodzież i grono nauczycielskie gremialnie wzięło udział w pogrzebie, składając na trumnie Jego wieńce.

W dniu pierwszym nowego półrocza odprawiono w zakładzie żałobne nabożeństwo za spokój duszy nieodżałowanego profesora i kolegi. Dla upamiętnienia Jego zasług i długoletniej pracy w Seminaryum, postanowiono sprawić portret nieboszczyka do sali konferencyjnej.

Rada szkolna krajowa pismem z dnia 7. marca 1895 zawiadamia o nominacyi *Mieczysława Baranowskiego*, c. k. inspektora szkół ludowych miasta Lwowa, dyrektorem seminaryum nauczycielskiego żeńskiego we Lwowie.

Naukę języka ruskiego po zmarłym ś. p. prof. Partyckim Rada szkolna krajowa reskryptem z dnia 13. marca 1895 poruczа:

69. *Dr. Włodzimierzowi Kocowskiemu.*

Z dniem 1. sierpnia 1895 obejmuje kierownictwo Zakładu dyrektor:

70. *Mieczysław Baranowski*, który, jakkolwiek zamianowany dyrektorem od 1. lutego 1895, sprawował urząd inspektora okręgowego w lwowskim okręgu miejskim do końca sierpnia 1895.

Reskryptem z dnia 30. sierpnia 1895 r. l. 450 Prezydyum Rady szkolnej krajowej zawiadamia, że Ministerstwo Wyznań i Oświecenia zamianowało *dra Włodzimierza Kocowskiego*, prowizorycznym nauczycielem starszym w Seminaryum męskiem, poruczając mu zarazem naukę języka ruskiego w Seminaryum nauczycielskiem żeńskiem.

W uznaniu zasług prof. dr. Żulińskiego JE. P. Minister Oświecenia przyznaje mu 300 zł. osobistego dodatku.

Rada szkolna krajowa reskryptem z dnia 13. kwietnia 1895 komunikuje reskrypt ministeryalny, normujący liczbę zadań w seminaryach utrakwistycznych.

Marya Strzelecka zaraz z początkiem roku szkolnego, z polecenia lekarskiego, bierze urlop 4 miesięczny, który następnie przedłuża do końca roku szkolnego 1895|6.

Dyrekcya, po dokładem roztrząśnieniu sprawy przez grono nauczycielskie, przedkłada 14. września wniosek o zaprowadzenie nauki jednorazowej w zakładzie, oraz o zniesienie czesnego w obu szkołach ćwiczeń.

Reskryptem z dnia 5. października zezwala Rada szkolna krajowa na zaprowadzenie w obu szkołach ćwiczeń nauki jednorazowej.

Wskutek motywowanego przedstawienia Dyrekcyi, z powodu przybycia III. i IV. klasy ruskiej szkoły ćwiczeń, Rada szkolna krajowa podwyższa ryczałt z 1.200 zł. na 1.400 zł. — a z tego samego powodu, z d. 10. października 1895, przyznaje ryczałt 240 zł. na drugiego sługę pomocniczego.

Mieczysław Sołtys, profesor konserwatoryum, tymczasowy nauczyciel w seminaryum nauczycielskiem żeńskiem, mianowany przez Ministerstwa Wyznań i Oświecenia stałym nauczycielem śpiewu i muzyki, czem posada ta została systemizowaną, składa w listopadzie przysięgę służbową.

Rozporządzeniem z dnia 16. listopada 1895 l. 27.801 zezwala Rada szkolna krajowa, ażeby w zakładzie całym zaprowadzono, w porze zimowej, naukę jednorazową. Zarządzenie to ma wielką doniosłość dla zakładu, ponieważ kandydatki, mieszkające często na samych krańcach przedmieść, musiały nieraz w najgorszą słotę przychodzić dwa razy do szkoły, w której nauka przedpołudniowa w porze zimowej kończyła się o 12 godzinie, a zaczynała już o 2 godzinie popołudniu.

Dyrekcya dostaje upoważnienie do najęcia lokalu dla klasy IV. ruskiej szkoły ćwiczeń, wskutek czego wszystkie cztery klasy tejże szkoły z d. 1. stycznia 1896 umieszczono razem w parterze, a ogródek Froeblowski przeniesiono na I. piętro.

Udzielony, w krótkiej drodze, wykaz potrzeb, dotyczących urządzenia zakładu, w przyszłym budować się mającym budynku, po przejrzeniu i uzupełnieniu, Dyrekcya przedstawia ponownie Departamentowi budownictwa c. k. Namiestnictwa we Lwowie.

Rada szkolna krajowa rozporządzeniem z 24. lutego 1896 wydaje przepisy, normujące praktyki religijne młodzieży kat. w szkołach ludowych pospolitych i wydziałowych, oraz poleca zaznajamiać z nimi kandydatki IV. roku.

Radca szkolny, dr. Dniestrzański Seweryn, wizytował po raz pierwszy zakład w styczniu, poczem odbył z gronem konferencyę wizytacyjną.

Dnia 16. marca Dyrekcya, na podstawie porozumienia z gronem, przedłożyła Radzie szkolnej krajowej wniosek wydania księgi pamiątkowej seminaryów galicyjskich, z powodu ćwierćwiekowego ich istnienia, oraz wniosek urządzenia obchodu jubileuszowego we Lwowie. Rada szkolna krajowa aprobuje ten

wniosek i wyjednywa na wydanie księgi pamiątkowej subwencyę u Ministerstwa W. i O. w kwocie 300 zł.

Wprowadzona nauka jednorazowa okazała się praktyczna, przeto Rada szkolna krajowa na wniosek grono zezwala zatrzymać ją i nadal na cały rok.

Dnia 15. kwietnia 1896 wyjeżdża dyrektor Mieczysław Baranowski na miesiąc w podróż naukową do Włoch, Szwajcaryi i Południowych Niemiec, ażeby poznać urządzenia tamtejszych seminaryów nauczycielskich, uzyskawszy na ten cel subwencyę od Ministerstwa Oświecenia.

Rada szkolna krajowa podaje w maju wykaz podręczników naukowych, których można w przyszłości używać w seminaryum.

Wobec bardzo znacznej liczby eksternistek, które zgłosiły się do egzaminu dojrzałości, na przedstawienie Dyrekcyi, Rada szkolna krajowa zezwala, aby ten egzamin rozpoczął się już w czerwcu i odbywał się do końca tegoż miesiaca w godzinach popołudniowych, wolnych od lekcyi szkolnych, w lipcu zaś rano i popołudniu.

Na mocy wyjątkowego pozwolenia Rady szkolnej krajowej odbywa się we wrześniu ponadto nadzwyczajny egzamin dojrzałości z 10 kandydatkami.

W dniu 13. października obchodził zakład uroczyście trzechsetną rocznicę Unii brzeskiej. Naprzód zeszła się cała młodzież w kaplicy zakładowej, gdzie katecheta obrządku rzym. kat. miał stosowną naukę o znaczeniu Unii kościelnej, dokonanej wśród narodu ruskiego w granicach i za czasów niepodległego państwa Polskiego. Następnie zakład cały udał się do kościoła ormiańskiego. Tu ks. Stefanowicz w dłuższej przemowie skreślił szczegółowo dzieje Unii brzeskiej, podnosząc zarazem uświęcające ją męczeństwo, na jakie, od czasu św. Józefata po dziś, wyznawcy jej ponosić musieli ze strony wrogiej dla Unii schyzmy. Wreszcie odprawione były jednocześnie dwie msze przez katechetów obu obrządków, podczas których na chórze kandydatki śpiewały pieśni religijne — naprzemian ruskie i polskie. W końcu celebrant zaintonował „Mnohaja lita“ na intencyę Ojca św. i Najjaśniejszego Pana.

Na przedstawienie Dyrekcyi Rada szkolna krajowa rozporz. z dn. 1. listopada 1896 r. podwyższa ryczałt na obsługę o 60 zł.

Rada szkolna krajowa upoważnia Dyrekcyę zgodnie z jej wnioskiem do przeprowadzenia rokowań, celem nowego pomieszczenia ogródka Froeblowskiego, przez co by się zarazem uzyskało odpowiednie pomieszczenie dla III. klasy polskiej szkoły ćwiczeń i salę na naukę religii grecko katolickiej.

Młodzież urządziła w grudniu wieczór muzykalno-deklamacyjny ku uczczeniu pamięci poetów: Adama Mickiewicza i Tarasa Szewczenki. Na życzenie Dyrekcyi odbył się ten obchód po raz pierwszy wspólnie w tym samym dniu.

Dyrekcya szeregiem szczegółowo umotywowanych relacyi prosi Rady szkolnej krajowej:

a) o sprawienie fortepianów i skrzypiec, aby nauka mogła się należycie odbywać;

b) o uzupełnienie inwentarzy gabinetu fizykalnego i przyrodniczego;

c) o przyspieszenie budowy własnego gmachu;

d) o systemizowanie posady jednego nauczyciela starszego extra statutem;

e) o wyjednanie środków na pomoc kancelaryjną;

f) o zezwolenie, w celu podniosienia nauki robót ręcznych, na podział kandydatek każdego roku przy nauce tychże robót na 2 oddziały;

g) o systemizowanie posady nauczycielki ręcznych robót kobiecych.

III. Praktyki religijne.

W pierwszych latach po otwarciu seminaryum uczęszczały tak kandydatki, jak i uczenice szkoły ćwiczeń, w niedzielę i święta uroczyste na nabożeństwo do katedry ormiańskiej. Początkowo było to nawet dogodnie, gdyż zakład mieścił się tymczasowo w zabudowaniu klasztornem PP. Benedyktynek ormiańskich.

Gdy jednak Seminaryum przeniesiono do kamienicy Lewakowskich w Rynku, a następnie do własnego lokalu przy ul. Skarbkowskiej, uczęszczanie do kościoła ormiańskiego napotykało na rozmaite trudności i przykrości, zwłaszcza, że kandydatki narażone były na liczne zaczepki; to też ówczesny katecheta ks. Zenon Lubomęski i całe grono nauczycielskio pragnęło złemu zaradzić.

W roku 1875 udało się wyrobić pozwolenie tak władzy duchownej, jak i szkolnej na urządzenie kaplicy w budynku szkolnym. Na pierwsze potrzeby liturgiczne dał ówczesny Namiestnik Agenor hr. Gołuchowski 100 zł., a Rada szkolna krajowa 50 zł.

Od tego czasu mogą uczenice spokojnie i bezpiecznie uczynić zadość obowiązkowi katolickiemu słuchania mszy św. i kazania (egzorty) w samym Zakładzie.

Z powodu szczupłości kaplicy szkolnej, w której nie mogą pomieścić się wszystkie uczenice naraz, uwalnia się kolejno w niedzielę i święta kandydatki jednego kursu od wspólnego nabożeństwa szkolnego, natomiast mają one obowiązek wysłuchać wtedy mszy św. i kazania w kościołach, w których im to wraz z rodziną uczynić jest najdogodniej.

Na początku i przy końcu roku szkolnego odprawia się uroczyste nabożeństwo. Aby dać możność wszystkim uczenicom uczestniczenia w tem nabożeństwie, odprawiano o godz. 8-mej z rana mszę św. w obrządku grecko katolickim, a brała w niej udział młodzież obydwu szkół ćwiczeń i kandydatki IV. roku seminaryum, które podczas mszy św. śpiewały cerkiewne pieśni, o godzinie 9 zaś odprawiała się msza św. w obrządku łacińskim, a brały w niej udział kandydatki pozostałych trzech lat i uczenice kursu Froeblowskiego.

Codzienne lekcye szkolne rozpoczynają się i kończą pacierzem i pieśnią kościelną lub cerkiewną, zastósowaną do roku kościelnego. Pieśni rozpoczynają i odmawiają pacierz kandydatki w porządku alfabetycznym po polsku, lub po rusku, odpowiednio do tego, na jakiego obrządku kandydatkę kolej przyszła.

Nabożeństwa niedzielne i świąteczne rozpoczynają się w miesiącach zimowych o godzinie 9, a w miesiącach letnich o godzinie 8 z rana. Mszę św. poprzedza egzorta dla kandydatek, którą równocześnie mają w osobnych salach obaj ks. katecheci dla uczenic swojego obrządku.

Uczenice III. i IV. klasy szkoły ćwiczeń mają egzorty w sobotę o godzinie 12 w południe, a mszy św. słuchają wspólnie z kandydatkami.

Po egzorcie zbierają się kandydatki bez różnicy obrządku w kaplicy na wspólne nabożeństwo. Uwzględniając potrzeby, aczkolwiek szczupłej stosunkowo liczby, kandydatek obrządku grecko kat. odprawia mszę św. co czwartą niedzielę katecheta

obrządku grecko katolickiego. Podczas mszy św. śpiewają kolejno kandydatki poszczególnych kursów pod kierunkiem nauczyciela muzyki i śpiewu, pieśni kościelne lub cerkiewne odpowiednio do tego, w jakim obrządku odprawia się msza św.

Do sakramentów św. Pokuty i Ołtarza przystępują uczenice stosownie do przepisów szkolnych 3 razy do roku: 1. na początku, 2. w czasie wielkanocnym, 3. przy końcu roku szkolnego. Oprócz tego spowiadają się z własnej gorliwości wszystkie kandydatki przed świętami Bożego Narodzenia, a niektóre częściej w roku w dniach wolnych od nauki szkolnej.

Przed każdą ogólną spowiedzią jest osobne przygotowanie w kaplicy zakładowej; spowiedź wielkanocną poprzedzają trzydniowe rekolekcye, których dotychczas udzielali sami ks. katecheci równocześnie dla uczenic swojego obrządku. W czasie rekolekcyi słuchają kandydatki codziennie mszy św. w kaplicy szkolnej, a po nauce popołudniowej idą gremialnie pod nadzorem grona nauczycielskiego do blizkiego kościoła PP. Benedyktynek łacińskich na krótkie nieszpory i błogosławieństwo Przenajświętszem Sakramentem.

Dla podniesienia ducha religijnego i pogłębienia śpiewu kościelnego, uczą się kandydatki pod kierunkiem nauczyciela śpiewu i muzyki w niedzielę i święta po nabożeństwie śpiewu chóralnego. Przed egzaminem dojrzałości odprawia się w kaplicy msza św. na intencyę maturzystek.

Pamięć zmarłych członków grona i uczenic święci corocznie Zakład uroczystem nabożeństwem żałobnem w kaplicy własnej.

Nadzwyczajne uroczystości kościelne, jakoteż dworskie i krajowe, w myśl ogólnych lub specyalnych rozporządzeń władzy, obchodzono w Zakładzie, ile razy one przypadały, z okazałością.

IV. Nasze czynniki wychowawcze *).

Ze wszystkich środków karności, jakimi rozporządzają tego rodzaju zakłady jak seminarya, najskuteczniejszym niezawodnie jest ten, który zdoła przygotować w samychże wychowankach dzielnych współpracowników w walnej sprawie wychowania.

*) Dział ten opracowała starsza nauczycielka Zakładu Antonina Machczyńska, pracująca w Zakładzie niemal od chwili jego założenia.

Nie dokaże tego nigdy sama groza przymusu i surowość kar; ale dokażą tego węzły współczucia i szacunku, jakie muszą się zawiązać dla skuteczności pracy między młodzieżą i jej przewodnikami.

Węzłów tych zaś nie podobna zawiązać ani martwymi przepisami ani despotycznem pilnowaniem ich wykonania. Trzeba czegoś więcej, zwłaszcza jeśli się ma do czynienia z młodzieżą dojrzalszą wiekiem.

Ta dojrzałość młodzieży jest do pewnego stopnia i utrudnieniem i ułatwieniem dla wychowawcy. Utrudnieniem — bo ślepego posłuszeństwa, jak u dzieci, nie umiejących osądzić pobudek rozkazu, wymagać tutaj nie można; ułatwieniem — bo dojrzałość większa lepiej pojmuje umotywowany rozkaz i tem chętniej robi sobie sama z niego prawo.

Trudności w kształceniu dojrzalszej młodzieży występują jeszcze o jeden stopień wyżej, jeżeli ta młodzież sposobi się do zawodu nauczycielskiege, bo wtedy stosowana względem niej karność musi być zarazem metodą i uzmysłowieniem systemu prowadzenia wychowanka ku ideałom wychowawczym, a młodzieniec, przypuszczany przez mistrza do tajemnic wychowania, staje się wtedy właśnie jego współpracownikiem, bo wstępuje na pełen godności stopień samodzielnej pracy nad sobą.

Seminarya nasze znajdują się właśnie w tem położeniu, że mają do czynienia z młodzieżą starszą wiekiem i przeznaczoną do zawodu nauczycielskiego, najważniejszym więc dla niej środkiem karności i moralnego kształcenia jest okazywanie jej, we wszystkich formach codziennej działalności i codziennego życia szkoły — tego ideału godności ludzkiej i obywatelskiej, jaki jest zarazem ideałem istotnym każdego prawdziwie religijnego i narodowego wychowania.

Im młodzież starsza wiekiem, tem naturalnie pomyślniejsze odnosi się z takiej metody rezultaty; to też w najdawniejszych latach istnienia seminaryum kiedy kandydatki stosunkowo bywały najstarsze wiekiem, uchybień przeciw przyjętemu porządkowi prawie nie bywało wcale.

I nic w tem dziwnego, panienki te przybywały do zakładu, spragnione dla siebie zakresu samodzielnego działania, którego im znane już po części życie światowe dotąd nie dało. Nauka w seminaryum stawała się dla nich nowym okresem życia: pod

wpływem czekających je obowiązków i zasług w pracy dla ludu rozkwitły ich dusze i oblicza nową wiosną, nową młodością dążeń i nadziei.

Z czasem przy coraz większym rozwoju Zakładu, zmieniły się stosunki o tyle, że coraz większy napływ młodziutkich uczenic i różnolitość stosunków wychowania domowego tej młodzieży, wymagały więcej skomplikowanynh i szczegółowych urządzeń dla przyprowadzenia całej masy do jednolitości celów i dążeń, przy zachowaniu wszakże takiej delikatności i taktu, aby połączyć ścisłe obowiązkowe wymagania karności z zaufaniem i poszanowaniem samodzielności dorosłych panienek.

Z tych to przekonań, panujących w gronie nauczycielskiem, wytworzyła się pewna modła postępowania, pewien, że tak powiem, obyczaj pedagogiczny, którego atmosfera, obejmująca coraz szersze kręgi młodzieży, stawała się prawem tradycyjnem, powagą Zakładu, spiżowym pierścieniem, poza który wyłamywać się nie dozwalała ani ambicya, ani własny interes, ani dbałość o zaszczyt swojej szkoły.

Najogólniejsze zarządzenia codziennego porządku, przez długi szereg lat obowiązujące kandydatki Seminaryum lwowskiego, zostały przed niewielu laty, staraniem Dyrekcyi wespół z całem gronem nauczycielskiem spisane i wydrukowane w osobnych książeczkach, noszących tytuł: „Przepisy karności".

Każda kandydatka, nowo wstępująca do zakładu, otrzymuje na początku roku szkolnego egzemplarz tych przepisów na własność; a dyrektor pierwsze godziny nauki szkolnej poświęca odczytaniu i omówieniu tych przepisów. Rzeczą gospodarza lub gospodyni klasy jest wdrożyć nowo przyjęte do wykonywania tych przepisów, a starszym kandydatkom przypomnieć je i odświeżyć w pamięci.

Przepisy te dotyczą:

1. Ćwiczeń religijnych — 2. karności w szkole — 3. karności poza szkołą.

Stanowią one regulamin codziennego postępowania, warunki, pod którymi można być w zakładzie, klauzulę, której przestąpić nie wolno; a ponieważ, jak już powiedziano, są one osobno ogłoszone drukiem, nie będziemy ich tutaj streszczać, wspomniemy za to o urządzeniach i środkach, które nie są tam szczegółowo

omówione, a które stanowią ducha karności i uobyczajenia naszych uczenic.

Co do ćwiczeń religijnych — to są one w tej księdze kompetentnem piórem osobno omówione; przypomnimy więc tylko tutaj, że od chwili urządzenia własnej kaplicy dla odbywania wspólnych nabożeństw w obrębie budynku szkolnego — mimo nawet niekorzystnego, z powodu ciasnoty, umieszczenia tej kaplicy, nabożeństwo szkolne zyskało na spokoju, skupieniu, kontroli, a nawet na pewnej poetycznej i rzewnej tradycyi, która je otaczała i otacza.

Starsze kandydatki zwykle obejmują kolejno pieczę nad porządkiem, bielizną i aparatami kościelnymi; to też przywiązują się szczerze do tych cichych nabożeństw i jeszcze po wielu latach widziano niejedną z nich roniącą łzy dziecięcego rozczulenia u stóp tego ołtarza, gdzie ze czcią klęczały przed Barankiem Bożym, gdzie im brzmiały radosne głosy kolendy, Alelluja, uroczyste Te Deum, lub wreszcie żałosne Requiem po zgonie drogich koleżanek lub nauczycieli.

Tutaj sypano im na młode czoła popiół pokutniczy, dawano w rękę palmy święcone; tu wreszcie — jak przystało na przyszłe nauczycielki, służyły dziatwie szkolnej przy pierwszej Komunii św. trzymając przed nią śnieżny obrus i patrząc radośnie na białe jej sukienki, które niejednokrotnie własnemi szyły rękami.

W tej kaplicy błogosławili kandydatkom i przemawiali do nich pamiętnemi słowy tacy dostojnicy kościelni, jak śp. Szczęsny Zygmunt Feliński, arcybiskup Warszawy i Tarsu, kapłan-męczennik, wygnaniec, myśliciel-pisarz i ś. p. ks. Pełesz, znakomity biskup przemyski obrządku grecko katolckiiego — tutaj wreszcie w dni majowe zbierały się na litanię do Najśw. Panny, której obrazy w klasach swoich stroiły w zieleń i światło.

Wychowawczy wpływ nauk wogóle z nauką religii na czele, zwłaszcza gdy w powołanych spoczywają rękach — znanym jest powszechnie. Nie do nas też należy orzekać, czy i o ile Zakład nasz spełnił tu swe zadanie. Kiedyś niezawodnie wyręczą nas w tem liczne zastępy wychowanek naszych, które po całym rozeszły się kraju. Paru chociaż słowy należy zaznaczyć stanowisko i wpływ nauki, która dopiero w seminaryach po raz pierwszy dla kobiet wykładaną była. Jest nią psychologia. Nauka

ta, roztaczając przed oczyma kobiet widnokrąg badań filozoficznych, dostępnych dla ogólnie wykształconego umysłu, a tak ważnych w sprawie wychowania — znamienicie i przez nasz Zakład przyczyniła się do podniesienia u nas poziomu wykształcenia kobiecego.

A nauka języka ojczystego jakimże jest skarbem w rękach nauczyciela, jakim środkiem potężnym do wszechstronnego oddziaływania na umysł i serce ucznia?

Ukochanie mowy ojczystej i pilność w jej starannem przyswojeniu sobie, straż nad jej czystością i ozdobą jest pierwszym aktem czynnej miłości ojczyzny już nawet u dziecka. To patryotyzm, zaznaczony w młodej duszy nie czczem słowem, ale pracą i czynem, z którego kolejno wszystkie inne będą powstawać do życia, jak rycerze Bolesławów w legendowej skale uśpieni.

Obfita i wspaniała literatura ojczysta dostarczy materyału do pielęgnowania w młodzieży tych wszystkich uczuć i idei, jakie powinniśmy w niej rozbudzić, jeżeli tylko możliwym niedostatkom szkolnych wypisów zapobiegać będziemy starannym wyborem lektury poza podręcznikami i obfitszem zaopatrzeniem niż dotąd, oraz programowym układem biblioteki szkolnej, mającej przychodzić w pomoc domowemu czytaniu.

Nierozwodząc się też dłużej nad ważnością ojczystego języka tej podwaliny i tarczy każdej narodowości zakończymy niniejsze uwagi przytoczeniem trzech zasadniczych zdań, jakie o nim wyrzekła gramatyka, filozofia i poezya.

„Mowa jest obrazem myśli“ powiada sędziwy Onufry Kopczyński; więc myśl jest pierwej, potem mowa: pamiętaj to sobie, młodzieży... nie tylko w gramatyce, ale przedewszystkiem w życiu: pierwej myśl, potem mów!

„Język ojczysty jest kluczem do wszystkich innych umiejętności“ — przypomina Nepomucen Kamiński — a w tem orzeczeniu podaje niespożytą psychologiczną i pedagogiczną zasadę, że wszelkie wykształcenie tylko na gruncie narodowym przyjąć, się może i zaszczepić daje z pożytkiem.

„Usta nasze są panteonem, z którego słowa mają wychodzić jak — bogi:

Tak uczy idealna poetka Deotyma, stawiając straż honorową przy ustach naszych — jak przed świątynią, z której idące wy-

razy mają mieć majestat i prostotę, wdzięk i piękno, naturalność i prawdę najwykwintniejszych kreacyi greckiej twórczości.

Nie potrzebuję również mówić o znanym powszechnie wpływie wychowawczym nauki dziejów; ale ona wtedy jest istotną mistrzynią życia, wykształca charaktery, hartuje wolę i rodzi obywatelskie cnoty, kiedy ma gruntowną podstawę w obszerniejszym wykładzie dziejów ojczystych. Przytoczona wyżej zasada Jana Nepomucena Kamińskiego, da się i tutaj wybornie zastosować, bo jak język ojczysty jest kluczem do wszystkich innych umiejętności, tak nauka dziejów ojczystych daje nam najodpowiedniejszy punkt oparcia do badania dziejów powszechnych.

Traktowanie zaś ojczystych dziejów urywkowo, wypadkowo i nie z rodzimego stanowiska naraża młodzież na dwojaki zawód: nie nauczy się ona obejmować historyi ojczystej jako odrębnej całości organicznej i będzie na nie patrzyła ze stanowiska tego lub owego społeczeństwa. Byłoby też pożądanem, by co do tego przedmiotu, przywrócono plan pierwotny, który na dzieje ojczyste oddzielne wyznaczał godziny, co przez pierwsze trzy lata było już praktykowanem.

Ćwiczenia praktyczne w nauczaniu dziatwy, obowiązujące starsze kandydatki zakładu, obowiązek dozorowania jej, przestrzegania, konieczność wystawiania się na sąd tych kilkudziesięciu par oczek ciekawych, główek zbudowanych już do myśli i sądu, jest wielkim bodźcem dla uczącej do czuwania nad sobą wszechstronnie, począwszy od ułożenia postawy, stroju i głosu aż do zasobu wiadomości, metody i talentu.

Ćwiczenia fizyczne, gimnastyka, troskliwość o zdrowie kandydatek nie jest bynajmniej rzeczą obojętną w kwestyi ich moralnego ukształcenia; pomijam zbyt nadużywany dogmat starożytnej hygieny: „zdrowy duch w zdrowym ciele,..“ ale doświadczenie przekonywa, że często słabość sił fizycznych wywołuje słabość woli i niejednostajność usposobienia, wpływającą ujemnie na charakter kobiet; gdy tymczasem równowaga umysłu, spokój, pogoda, łatwiejsze są do osiągnięcia tam, gdzie się można oprzeć na poczuciu własnej siły.

Poza naukami, objętemi planem naukowym, zakład nasz, dla poparcia swoich dążeń, korzystał jeszcze i z innych ubocznych źródeł.

I tak: dla wyrobienia ducha obowiązkowości u kandydetek, ustanowił, zmieniające się co tydzień, dozorczynie porządku, które opiekują się ładem i czystością w klasie, i czuwają nad przyborami szkolnymi. Dalej urządza dla uczenic zbiorowe lekcye deklamacyi, oraz w sali szkolnej, pod dozorem nauczycielek, zbiorowe lekcye tańca, aby ułatwić panienkom nabycie potrzebnego im układu towarzyskiego, a uchronić od lekcyi zbiorowych u tancmistrzów, które są zabronione pod grozą utraty miejsca w zakładzie.

Zakład dawał także kandydatkom sposobność, zawsze pod swoją opieką, do zwiedzania wystaw krajowych, wystawy dzieł sztuki, wynalazków naukowych, muzeów miejscowych, jak n. p. muzeum im. Dzieduszyckich lub muzeum nar. im. Ossolińskich, gdzie widok dawnej i obecnej twórczości i ofiarności narodowej tak silnie przemawiają do duszy młodej na korzyść uczuć patryotycznych, obywatelskich i estetycznych, ucząc zarazem praktycznie obowiązku interesowania się sztuką i literaturą narodową — ucząc czci i poszanowania dla wielkich zasług w narodzie.

Ku temu samemu celowi zmierzają przyjęcia znakomitszych gości w Zakładzie *), obchody pamiątkowe, w obrębie seminaryum urządzane, przy których kandydatki krzątają się z całym zapałem młodzieńczym, dając folgę szlachetnym porywom i składając chętnie na rzecz uroczystości pierwiastki swoich talentów w poezyi, śpiewie, muzyce i deklamacyi.

Jedne z tych uroczystości bywają przygodne, jak n. p. czterdziestoletnia rocznica wstąpienia na tron Najjaśniejszego Pana, Franciszka Józefa, dwóchsetna rocznica zwycięztwa Sobieskiego pod Wiedniem, pięćdziesięcioletni jubileusz literackiej pracy Bohdana Zaleskiego, Jozefa Ign. Kraszewskiego i innych, oraz stałe — jak na przykład: coroczny obchód pamiątki otwarcia Seminaryum, drzewko dla dziatwy ze szkoły wzorowej na Boże Narodzenie, obchody na cześć Adama Mickiewicza.

Ostatnimi czasy Zakład nasz z uroczystością Mickiewicza połączył obchód pamiątkowy imienia Tarasa Szewczenki, kierując się w tem zarządzeniu zasadą, która mu w całym przebiegu lat dwudziestupięciu przyświeca — aby wzmacniać węzły rodzinne między kandydatkami obu bratnich narodowości.

*) Ś. p. Arcybiskup Feliński, ś. p. ks. biskup gr. kat. obrz. Pełesz, Deotyma (Jadwiga Łuszczewska) i inni.

Okazywanie wdzięczności przewodnikom swoim w chwilach uroczystych ich życia, jak n. p. w dzień imienin, uważane jest także za czynnik wychowawczy, bo wdzięczność — jest jednem z najszlachetniejszych uczuć i potrzebuje być pielęgnowaną; byle tylko ćwiczenie jej było w warunkach najściślej pedagogicznych. Zebranie się serdeczne i poważne młodzieży obok swego nauczyciela lub nauczycielki, wzajemne wynurzenia w ciepłem i podniosłem słowie, wywołują nieraz słodkie i ciche łzy, długo dla obu stron pamiętne, a przynoszące jednym pokrzepienie wśród trudów, drugim — lepsze rozumienie zadań swej własnej przyszłości.

Wycieczki letnie, tak zwane majówki, jako też naukowo-przyrodnicze, oraz pedagogiczne wyprawy do szkół wiejskich za miastem, zbliżając do siebie młodzież i jej przewodników w dłuższem a swobodnem obcowaniu, przykładają się także do jej uobyczajenia.

Do ważnych środków moralnego kształcenia się uczenic należy niezawodnie wpływ ich samych jednych na drugie; nadzór szkolny do pewnego stopnia może nim kierować, ale właściwe jego działanie może się uchylać z pod widocznej kontroli. Wiele tu nieraz zależy od doboru młodzieży i wytwarzającego się stąd ducha klasy.

Bywają czasem całe lata pod dzielną ręką kilku wybitniejszych indywidualności, wyciskających swoje zbawienne piętno na koleżeńskiem gronie. Jeżeli między niemi nie zawsze są celujące zdolności, to za to zawsze celują one wolą i charakterem, szlachetnem poczuciem dobra i obowiązku, młodzieńczą ambicyą i przywiązaniem do swoich przewodników. Grono nauczycielskie starało się zawsze o pielęgnowanie uczuć koleżeńskich między kandydatkami, a jednym ze środków ku temu, było ustanowienie puszki koleżeńskiej, w którą co piątek młodzież składa drobne datki na pożytek potrzebujących pomocy. Puszka koleżeńska wogóle ma za zadanie szczepić współczucie dla drugich i serdeczną a delikatną pamięć o ich potrzebach i niedostatku.

Wszystkie środki, przedsiębrane przez grono nauczycielskie do kształcenia serc i charakterów uczenic w obrębie zakładu, zmierzają w pierwszej linii do tego, aby one poza szkołą umiały

samodzielnie się prowadzić, z pojęciem odpowiedzialności moralnej za swoje czyny, z umiejętnością szanowania samej siebie i zarysowanego w młodej duszy ideału godności dziewczęcej, niewieściej i rodzinnej.

Grono nauczycielskie czuje się jednak obowiązanem i do bliższego wglądania w położenie domowe panienek, zwłaszcza zamiejscowych, mieszkających po tak zwanych stancyach.

W takich sprawach delikatnej domowej natury, jak i w wielu innych sprawach obyczajowych w Zakładzie żeńskiem — okazuje się niezbędna potrzeba opieki i współudziału nauczycielek-kobiet.

Odwiedziny u kandydatek na stancyach, przedsiębrane w duchu rodzicielskiej troskliwości, wiele zaiste nauczyły nas, nasunęły dużo myśli poważnych, wrażeń smutnych, pełnych obawy i współczucia. Warunki materyalne i psychiczne, w jakich kandydatki nieraz pracują, wymagają koniecznej pomocy.

Stypendya i internaty mają tu wielką rolę do spełnienia; ale Seminaryum żeńskie we Lwowie jest w porównaniu z wszystkiemi innemi seminaryami w kraju najmniej uposażone w stypendya, jest nawet, rzec można, na tym punkcie — upośledzone.

Internat zaś dla kandydatek Seminaryum lwowskiego, do którego inicyatywę podało odwiedzanie uczenic zamiejscowych po tak zwanych stancyach, które w duchu tego, co powiedziano, od pierwszej chwili powierzano starszej nauczycielce Zakładu, powstał po długoletnich jej staraniach, z funduszów wyłącznie prywatnych. Starania te uwieńczone zostały pomyślnym skutkiem uzyskaniem od szlachetnej filantropki hr. Felicyi Maryi z Golejewskich Czarkowskiej kwoty, odpowiedniej na zakupno domu na Internat. Wówczas komitet, zawiązany pod protektoratem ks. Jana Kniazia Puzyny, podówczas biskupa we Lwowie, a dziś księcia biskupa krakowskiego, a pod prezydencyą księżny Jadwigi z Sanguszków Adamowej Sapieżyny, oraz przy hojnym współudziale i opiece hr. Włodzimierzowej Dzieduszyckiej, hrabiny Cecylii Stanisławowej Badeniowej, Kornelowej Krzeczunowiczowej, Felicyi hr. Mierowej, prezydentowej Bobrzyńskiej i Ludwikowej Dziedzickiej zajął się wyposażeniem domu w potrzebne mu urządzenia, dostarczył pierwszych stypendyów i powierzył zarząd wychowawczy i gospodarczy Siostrom ze Zgromadzenia Rodziny Maryi, zawiązanego przez ś. p. ks. Zygmunta Szczęsnego Felińskiego, Arcybiskupa warszawskiego.

Do najpierwszych, a szczodrych protektorów Internatu należeli także ś. p. ksiądz Arcybiskup Feliński, JE. ksiądz Arcybiskup Seweryn Morawski, Ordynat Tadeusz Czarkowski-Golejewski i Związek koleżeński byłych seminarzystek. Należy przytem zaznaczyć, że pierwszy datek w sumie 100 zł. złożyły na ten cel byłe uczenice Zakładu na I. Zjeździe koleżeńskim w 20-tą rocznicę założenia seminaryum.

Uroczystości poświęcenia i otwarcia Internatu dokonał w obecności opiekunek, protektorów i młodzieży szkolnej czcigodny ks. Biskup Jan Puzyna, dnia 7. listopada 1892 r. o godz. 11 rano po odprawieniu mszy św. w kaplicy zakładowej.

W rok potem komitet opiekuńczy zamienił się za uchwałą walnego zgromadzenia — na Towarzystwo opieki obywatelskiej nad Internatem, z odpowiednim statutem, potwierdzonym przez c. k. Namiestnictwo. Wydział składa się z osób 15, z których trzy stanowią komisyę wykonawczą i najbliższą władzę dla Internatu.

Do nich należą każdorazowi:

Ksiądz katecheta Seminaryum obrządku rzym. kat.;

delegatka grona nauczycielskiego;

przełożona Internatu;

Po dokupieniu sąsiedniej realności z darów dostojnych opiekunek, Internat daje u siebie schronienie, utrzymanie i uzupełnienie wychowania 43 kandydatkom, umieszczonym na koszcie stypendyów krajowych lub prywatnych oraz na koszcie własnym.

Internat istnieje od lat pięciu, przy ulicy Słodowej l. 6, a wszystkie wychowanki, które dotąd z niego wyszły, są nauczycielkami na prowincyi.

Pod koniec roku powstał także Internat ruski w klasztorze panien Bazylianek, przy ulicy Zyblikiewicza, wyłącznie dla kandydatek grecko kat. obrządku.

Na zakończenie tego bardzo pobieżnego szkicu, pozwolę sobie dołączyć kilka spostrzeżeń, zrobionych tak w dodatnim jak i ujemnym kierunku, nad przysposobieniem fizycznem i psychicznem dziewcząt, uczęszczających do szkół.

I tak, w kierunku ujemnym często widzieć się dają: mniej lub więcej rozwinięte skłonności do blednicy i idącą za nią bezsilność, bole głowy, usposobienie do cięższych jeszcze dolegliwości, obrząknięcia twarzy skrofuliczne, zapalenie okostny,

owrzodzenie dziąseł, bole zębów, wzrok krótki, postacie pochyłe, wyraźny brak krzepkości i dzielności w trzymaniu się, oraz brak umiejętnego układu i starannej uwagi na siebie. Twarzy zaokrąglonych i pełnych, cery świeżej i kwitnącej stosunkowo — za mało.

Czy przeciążanie naukowe jest tego powodem? Mnie się zdaje, że — przynajmniej nie jedynym powodem. Źródła chorobliwych wyżej skreślonych częstych objawów i złego wyglądania dzieci trzeba szukać głębiej, w niedostatku, biedzie, w atmosferze życia ich rodzin oraz w niedość może ścisłem czuwaniu nad doborem towarzystw i książek do czytania, a stąd nieraz przedwczesnego dojrzewania.

Od dawna dziatwa biednych ludzi bywała wynędzniałą, wybladłą i chorowitą, ale kryła się zazwyczaj po suterenach, piwnicach, dziedzińcowych izbach i tylko miłosierdzie chrześcijańskie o jej doli się dowiadywało; dziś, kiedy przymus szkolny wyprowadził z ukrycia na światło dzienne tysiączne szeregi tych maleńkich nędzarzy, głodnych, przeziębłych i niewyrośniętych, zdumiewamy się nad ich upośledzeniem i jednostronnie sądząc, ubolewamy nad przeciążeniem naukowem.

Ale punkt ciężkości upośledzenia leży gdzieindziej, i dla tego to dobroczynność i filantropia, do dzieci zwrócona, czy to pod formą kolonii letnich i leczniczych, w organizowaniu których nasz Zakład, przez akcyę poszczególnych swych członków, tak wybitną odegrał rolę, będą zawsze moralne i logiczne, bo działają u podstawy i działają dla lepszej przyszłości.

Między ujemnemi właściwościami u młodzieży żeńskiej wogóle jest także ciche, przytłumione mówienie; głos w mowie, recytowaniu lekcyi i wygłaszaniu ustępów niewykształcony, bez pewności siebie, nierówny, lub nieśmiały; wymowa zaniedbana, niewyraźna, niezrozumiała, samogłoski pozaciskane, spółgłoski bez oddźwięku czystego jak dzwonek, końcówki popołykane; a pod tem zaniedbaniem wymowy krzewią się, ukrywają i niedają wykorzenić rażące językowe błędy. Za mało powszechnem jest zamiłowanie porządku, za mało u starszej młodzieży systematyczności w pracy, rozumienia ważności piśmiennych dokumentów, za mało starannego utrzymania i ułożenia własnej osoby, oraz poczucia prawdziwego piękna, powodującego długo walkę z pierwotną jaskrawością barw i kształtów.

Wszystkie te braki i usterki, pojawiające się tu i ówdzie w szeregach młodzieży i starszej dziatwy szkolnej płci żeńskiej, są, powtarzamy, najczęściej owocem niemocy lub niedbałości domowego wychowania, przez które i szkolne wychowanie zostało utrudnionem; dla tego też zaradzanie złemu zarówno muszą brać na siebie i dom rodzinny i szkoła.

Ale jeżeli serce wychowawcy zasmuci się nieraz widokiem wad dziecięcych, jakąż za to napełnia się radością i nadzieją na widok młodzieży starszej, która za wpływem czynników wychowawczych i własnej pracy nad sobą rozwija się bujnie ku światłu, pięknu i cnocie!...

Niwa to zazwyczaj bujna i wdzięczna, serca szczere, wrażliwe i otwarte na wszystko, co szlachetne i dobre, co ojczyste i boże, co rodzinne i święte.

Takiemi bywały zawsze kandydatki Seminaryum naszego, dołączając do tych zalet powszechnych, jeszcze charakterystyczny zapał do nauki i pilność tak usilną, że raczej ją powstrzymywać, niż podsycać było potrzeba.

Obok tego duch koleżeński zacny, ofiarny i pełen współczucia. Nieraz z ujmą własnych potrzeb sposobiły odzież zimową dla najbiedniejszej, nieraz z osobistych oszczędności wypłacały punktualnie stypendyum dla pozbawionej środków do życia koleżanki.

Zdolnościom zaś swoim, rzęsiście jak brylanty ręką Opatrzności pośród nich rozsianym, zawsze zbawienny nadawały kierunek: to też z grona ich wyszły na chwałę Bogu, na pożytek Ojczyźnie, zacne i światłe matki rodzin; obywatelki i nauczycielki, zaszczyt przynoszące domowi i szkole; autorki, chlubnie pracujące na niwie wychowania i oświaty ludowej, oraz przewodniczki rozumnych dążności ku samodzielnej pracy i wyższemu wykształceniu kobiet.

V. Praktyczne przysposabianie kandydatek do zawodu nauczycielskiego *).

Przykład i ćwiczenie są podstawami każdej pracy, każdej instytucyi pedagogicznej.

*) Dział ten opracował starszy profesor Zakładu Dr. Józef Żuliński.

W seminaryach nauczycielskich, spełnienie tego zadania w kierunku nauczania i praktyki nauczycielskiej, spoczywać musi, jeśli nie głównie, to w przeważnej mierze, na tak zwanej szkole ćwiczeń, którą Zakład nasz — w duchu pedagogii polskiej a zgodnie z istotnym jej celem, nazwał szkółką wzorową.

Nie tajmy bowiem — szkoła ta, o tyle tylko spełni doniosłe swe zadanie, o ile pod każdym względem będzie wzorową: wzorową pod względem sił i wykonywania zawodowej pracy - wzorową pod względem pomieszczenia i urządzenia.

I nie może być inaczej.

W jakiż że bowiem sposób osiągnąć mamy, w myśl organizacyi Seminaryów nauczycielskich, przygotowanie kandydatek do praktyki nauczycielskiej? Oto:

1. Przez t. zw. hospitowanie lekcyj w szkółce, których celem jest dostarczanie wzorów — jak uczyć należy.
2. Przez dopuszczanie do praktycznych zajęć w tejże szkółce — w charakterze pomocnic klasowych, których zadaniem jest: pilnowanie i zajęcie się dziećmi przed i po nauce szkolnej oraz podczas przerw.
3. Przez samo nauczanie czyli lekcye praktyczne kandydatek.

a) Hospitacye.

Odbywają je kandydatki roku III. w pierwszem półroczu raz na tydzień — w drugiem dwa razy tygodniowo.

Jakkolwiek przykład jest tu najważniejszy i dla tego nigdy nadto nie można dokładać starań by był prawdziwym wzorem — z drugiej strony, staje się on dopiero wtedy trwałą duchową własnością — gdy jesteśmy świadomi, dlaczego tak a nie inaczej postąpiono lub jak postąpić jeszcze można. Dla wyrobienia tej świadomości rzeczy, poucza się kandydatki, zaraz z początkiem roku, na co głównie podczas hospitowania zwracać mają uwagę. Instrukcyę każda streścić na piśmie jest obowiązaną, by wedle niej sprawę z lekcyj hospitowanych zdawała. Z końcem każdego tygodnia odbywają się t. zw. konferencye hospitacyjne, kandydatki zdają właśnie sprawę z lekcyj, na których były obecne poczem dyrektor lub profesor specyalnej metodyki — wyjaśniają rzecz bliżej na podstawie ogólnych zasad dydaktycznych.

Ponieważ Zakład nasz jest utrakwistyczny, połowa kandydatek udaje się do szkoły polskiej połowa do ruskiej (dawniej

do szkoły przy Seminaryum męskiem w Domu Narodnym), jedne z dyrektorem, drugie z profesorem specyalnej metodyki. Ażeby dostarczyć kandydatkom wzorów nauczania, w różnych a najważniejszych kierunkach — i w pracy tej nie być zależnym od przypadku — nauczycielki szkoły ćwiczeń na podstawie szczegółowych planów, układają wraz z dyrektorem i profesorem metodyki plan lekcyj do hospitacyi.

Z reguły wszakże — przez pierwsze dwa miesiące w roku kandydatki uczęszczają tylko do klas pierwszych — by się zapoznać z najtrudniejszemi początkami nauczania.

W drugiem zaś półroczu — od kwietnia lub z końcem marca — przynajmniej raz na tydzień, urządza się tak zwane lekcye kombinowane. W tym celu zwykle połowa I. z połową II. klasy lub III. z IV. się łączą, by dać sposobność poznać sposób uczenia w szkołach jednoklasowych.

W tym samym też celu udają się kandydatki zawsze pod kierunkiem dyrektora i profesora metodyki, w letnich miesiącach, do szkół w okolicy miasta Lwowa (Zamarstynów, Zniesienie, Pasieki, Kleparów itp.).

Wtedy to zwyczajnie zapoznają się kandydatki z okolicą pod względem przyrodniczym i geograficznym, herboryzują, zwiedzają kamieniołomy, fabryki, jak garbarnię, browar i t. p.

Każdego roku zwiedzają też Zakład ciemnych i głuchoniemych, gdzie kierownicy i nauczyciele z całą gotowością wyjaśniają sposoby uczenia tych nieszczęśliwych.

Zwiedzanie tych zakładów — jak tyloletnie doświadczenie poucza — wywiera wielkie wrażenie i korzystnie wpływa na rozjaśnienie wielu zagadnień psychologicznych i humanitarnych, zwłaszcza przy stosownem, obszerniejszem omówieniu tychże, na zwykłych konferencyach hospitacyjnych.

W końcu zaznaczyć należy, że sprawozdania i omawianie lekcyj hospitowanych, odbywa się w języku polskim lub ruskim, stosownie do tego, w której szkole lekcya się odbywała.

b) Pomocnice klasowe.

Instytucya pomocnic klasowych, niemniej jest ważnym czynnikiem w praktycznem przysposobieniu kandydatek do zawodu nauczycielskiego: jest wstępem do właściwej pracy nauczycielskiej i pierwszym, że tak rzec można, występem w tym zawodzie.

Niema ono na celu wyręczania nauczycielek — ale by pod ich czujnem okiem przyzwyczajały się do dzieci, zbliżały do nich, wglądały w ich potrzeby, przestrzegały grzeczności i przyzwoitości oraz porządku w klasie a wszystko bez zbytniego, nieustannego ich krępowania. W chwilach przerw kierować mają ich zabawami, a po skończonej nauce wyprowadzać je parami aż do drzwi zakładu. Ważniejsze spostrzeżenia, czynione na dzieciach podczas tych zajęć, a wpływające na poznanie ich usposobień i temperamentów — omawiane bywają na konferencyach hospitacyjnych. Jak czynić podobne obserwacye, na co przedewszystkiem baczyć należy, poucza się je z końcem pierwszego półrocza. Obowiązki bowiem pomocnic klasowych kandydatki III. roku obejmują dopiero w II. półroczu, a spełniają je następnie i przez I. półrocze IV. roku. Jest to koniecznem, by choć półrocznem hospitowaniem lekcyi nowe kandydatki III. roku przysposobiły się do tychże zajęć.

c) Lekcye praktyczne.

Są one bezsprzecznie najważniejszym, środkiem, przysposabiającym kandydatki do ich przyszłego zawodu.

Niema bowiem wątpliwości, że wychowanie wogóle a nauczanie w szczególności jest przedewszystkiem sztuką.

Jak artysta, jeżeli niema wrodzonego talentu, mimo głębokiej wiedzy estetycznej i licznego pocztu oglądanych arcydzieł, stworzyć sam prawdziwie pięknego dzieła nie potrafi — toż samo i pedagog. Może znać całą pedagogiczną literaturę, umieć na pamięć wszelkie reguły nauczania, słuchać najznakomitszych profesorów, a jeśli nie umie stosować podanych mu reguł i przepisów, jeśli niema wrodzonego daru, który właśnie w praktyce samej się przedewszystkiem objawia i rozwija — zawsze będzie pośledniem tylko pedagogiem i nauczycielem.

Z drugiej znów strony i największy talent — niekierowany i na wiedzy nie oparty — okupić często musi swój rozwój szeregiem nieudałych prób i zmarnowanego materyału. Dobrze to, gdy idzie o materyał martwy: marmur, farby lub płótno. Lecz czyż nam wolno, czyż nam się godzi odbywać podobne próby z tymi, których nam rodzice powierzają, jako swój skarb najdroższy — z tymi, w których łonie złożone są żywe zarody może największych zdolności, ku chlubie i pożytkowi całego spo-

łeczeństwa... i z których kiedyś przyjdzie nam zdawać ciężki rachunek przed Bogiem samym?

Jeżeli czynić prób takich nie wolno w klinice — to tem mniej w szkole — którą Zakład nasz nierad nawet nazywać szkołą „ćwiczeń“.

Stąd to od samego początku, zanim jeszcze ustawodawczo określono bliżej modły postępowania przy tak zwanych praktykach — nie przypuszczano kandydatek do nauczania w szkole wzorowej, pokąd nie były należycie do tego przygotowane.

Lekcye praktyczne z reguły odbywają tylko kandydatki IV. roku, które już słuchały pedagogii (na II. r.) i dydaktyki (na III. r.) hospitowały przez cały rok trzeci lekcye w szkole wzorowej, a przez pół roku spełniały czynności „pomocnic klasowych“.

Przygotowania do lekcyj praktycznych pierwotnie odbywały się w sposób następujący:

W drugiej połowie tygodnia mianowicie w piątek od 11 do 12 godz. kandydatki podzielone na grupy, zbierały się w odpowiednich klasach szkoły wzorowej, gdzie pp. nauczycielki wydzielały mającym praktykować kandydatkom przypadający materyał lekcyjny, udzielając przytem stosownych wskazówek, jak naukę daną przeprowadzić należy.

Na podstawie tych wskazówek, wyznaczone z kolei kandydatki, po dwie do każdej lekcyi, opracowywały cały metodyczny tok lekcyi. Następnego dnia — również od 11—12 godz. według tychże opracowań, zdawały ustnie sprawę, jak uczyć będą, przyczem, na żądanie, niektóre ustępy szczegółowo przeprowadzały. Błędnie lub niemetodycznie pojęte rzeczy, były prostowane i wyjaśnione bliżej. Były to swego rodzaju próbne lekcye — i tak je też nazywano.

Przygotowaniami i tak pojętemi próbnemi lekcyami kierował dyrektor, zachodząc przytem raz do jednej, drugi raz do innej klasy.

W ten sposób przygotowane kandydatki opracowywały daną lekcyę w szczegółowo specyalnych do tego zeszytach, które to przygotowania przeglądały jeszcze nauczycielki klasowe, następnie fachowi profesorowie Seminaryum i dyrektor, udzielając w razie potrzebnych dopełnień i wyjaśnień.

Ważniejsze lub trudniejsze lekcye, zwłaszcza z realiów lub rachunków, nierzadko fachowi profesorowie Seminaryum, na

tydzień naprzód, na swych godzinach, wobec całej klasy omawiali lub przeprowadzali metodycznie. Do takich lekcyj, bez względu na podział na grupy i przypadającą kolej, więcej kandydatek, a niekiedy wszystkie robiły przygotowania, a profesor sam wyznaczał, które w szkole uczyć będą. Takie lekcye nazywano wzorowemi.

Pisemne preparacye do lekcyj w opisany wyżej sposób i szczegółowo, przygotowywały kandydatki w pierwszem tylko półroczu — w drugiem zaś półroczu, w miarę jak nabywały wprawy w uczeniu, ograniczano je do zaznaczenia najważniejszych momentów. Do lekcyi z działu realiów używano nawet w tym celu drukowanych formularzy, które obejmowały następujące tytuły:

1. Cel ustępu; 2. wyszczególnienie najważniejszych zjawisk i przedmiotów opisywanych; 3. tok i metoda; 4. podział ustępu na części; 5. wyrazy wymagające pojaśnienia słownego (językowego); 6. wyrazy wymagające wyjaśnienia rzeczowego; 7. niezbędne okazy i doświadczenia; 8. uwagi dodatkowe, sposób wyjaśnienia trudniejszych szczegółów, uzupełnienia.

Omawianie lekcyj praktycznych początkowo odbywano zaraz w klasie wobec całej grupy — przy stole nauczycielki. Wkrótce wszakże czyniono to na t. zw. konferencyach tygodniowych, które się odbywały w klasie roku IV. pod przewodnictwem dyrektora Zakładu.

Brali w nich udział profesorowie i nauczycielki, udzielający na IV. r. języków, matematyki, historyi, geografii i nauk przyrodniczych — oraz wszystkie nauczycielki szkoły ćwiczeń. Porządek omawiania lekcyi praktycznych zwyczajnie był następujący: naprzód zdawała sprawę sama kandydatka, podnosząc to wszystko, co wedle jej rozumienia było mniej odpowiedniem. Następnie wypowiadały swój sąd, dodatni lub ujemny, te kandydatki, z odpowiedniej grupy, których do tego wezwał przewodniczący, wszystkie bowiem obecne na lekcyi obowiązane były spisywać w specyalnych na to zeszytach wszelkie uwagi dotyczące tejże lekcyi. Przychodziła następnie kolej na nauczycielki klasowe szkoły ćwiczeń, wreszcie na profesorów fachowych, obecnych na lekcyi. W końcu przewodniczący wypowiadał ostatnie słowo.

Celem wprawiania kandydatek do normalnego prowadzenia obrad, oraz jasnego, a związłego formułowania tychże, wreszcie dla samego podniesienia powagi konferencyi, po ukończeniu tejże dyrektor wyznaczał jedną z kandydatek do spisania protokołu. Odczytaniem tegoż rozpoczynano następną konferencyę.

Żeby zaś ułatwić zdawanie sprawy z odbytych lekcyi praktycznych i ująć je w pewną metodyczną całość, pouczano kandydatki z początkiem roku — na co i w jakiej mierze zwracać należy uwagę i kiedy daną lekcyę za dobrą uznać można — co zresztą, na lekcyach dydaktyki jakoteż przy konferencyach hospitacyjnych na roku III. bliżej bywa omawiane.

Do punktów tych zasadniczych między innemi należą:

a) Cel lekcyi; *b)* tok czyli t. zw. artykulacya; *c)* forma; *d)* sposób (duch nauczania); *e)* wyjaśnianie i pytania, ich rodzaj, jasność i ścisłość; *f)* karność.

Lekcye praktyczne odbywały się trzy razy na tydzień, w poniedziałek, wtorek i środę od 9—10 godz., we wszystkich czterech klasach szkoły wzorowej — konferencye pedagogiczne co czwartek od 2—4 po południu.

Wydanie nowego statutu dla Seminaryów a zwłaszcza, zwiększenie liczby klas szkoły wzorowej aż do ośmiu, przez zaprowadzenie klas równorzędnych z językiem wykładowym ruskim, musiało z konieczności pociągnąć za sobą pewne zmiany co do przygotowań i samych lekcyi praktycznych, jakoteż co do konferencyi i podziału pracy w kierowaniu temiż między dyrektora i profesora specyalnej metodyki.

I tak: co do lekcyi t. zw. próbnych *(Lehrversuche)* — te mają obecnie w myśl statutu, zupełnie inny charakter. Odbywają się one nie na temat przerobiony, na przygotowaniach do lekcyi praktycznych i nie w sposób częściowo sprawozdawczy wobec kandydatek, dyrektora i nauczycielek klasowych.

Obecnie kandydatki, podzielone na grupy wedle liczby klas w dniach przeznaczonych na lekcye próbne na początku godziny przysłuchują się, jak nauczycielka uczy, na jej wezwanie zaś, prowadzą same dalej rozpoczętą naukę. Podczas samego nauczania przez kandydatki, gdy zajdzie potrzeba, nauczycielka wchodzi w tok lekcyj, czy to dla sprostowania czy lepszego rozjaśnienia i ugruntowania nauki.

Kandydatek do tych próbnych lekcyj całkiem się nie przygotowuje, tylko podaje temat, nad którym same zastanowić się mają.

W miarę, jak nabywają wprawy, nauczycielka coraz mniej, a kandydatki coraz więcej uczą, a nawet mogą być powoływane do rozpoczęcia lekcyi.

Lekcyj tych również nie omawia się na konferencyach — chyba w jakimś wyjątkowym wypadku, nastręczającym szczególniejszy moment dydaktyczny lub pedagogiczny. Natomiast zaraz po lekcyi, na miejscu, nauczycielka a względnie dyrektor lub profesor obecny udzielają swych uwag.

Tygodniowo lekcyj takich odbywa u nas się trzy, w poniedziałek, wtorek i piątek.

Prócz opisanych dopiero lekcyj próbnych odbywają się praktyczne lekcye wzorowe *(Probelectionen)*. Statut właściwie przepisuje na tydzień dwie lekcye wzorowe, na których wszystkie kandydatki i wszyscy profesorowie, uczący na IV. roku, mają być obecni.

Z uwagi wszakże, że Zakład nasz ma dwie nie jedną szkoły wzorowe, nie ma zaś takich sal, w którychby się połowa chociaż kandydatek wraz z uczenicami i gronem nauczycielskiem pomieścić należycie mogła, przeto lekcye wzorowe odbywają się u nas dwa razy na tydzień i to jednego dnia (środa) we wszystkich czterech klasach szkoły polskiej, a drugiego dnia (czwartek) we wszystkich klasach ruskiej szkoły wzorowej.

Lekcye praktyczne t. zw. kombinowane, celem nastręczenia kandydatkom sposobności uczenia w klasach połączonych, o różnych stopniach nauki, urządzane bywają od kwietnia. Łączy się zwyczajnie dzieci z I. i II. klasy, a III. z IV. klasą.

Rozkład godzin w Seminaryum tak jest nadto ułożony — co przy szczupłym personalu nauczycielskim nie jest łatwem, by wszyscy profesorowie, udzielający na IV. r., mogli w odpowiednich klasach być obecnymi przy lekcyach wzorowych.

Odmiennie też nieco, niż pierwotnie, odbywają się przygotowania do tych lekcyi, mianowicie: nie w poszczególnych klasach szkół wzorowych — lecz tylko w dwóch salach Seminaryum.

W jednej zbierają się te grupy kandydatek, które mają praktykować w I-szych i II-gich klasach obu szkół polskiej i ruskiej, w drugiej sali te, które lekcye wzorowe odbywać mają w obu trzecich i obu czwartych klasach.

Rozkład podobny przedstawia następujące korzyści:

1. Że z metodycznych wskazówek, dotyczących pewnych ustępów w czytankach lub ważniejszych momentów nauki języków, matematyki i in. korzysta nie tylko ta grupa kandydatek, która w danej klasie praktykuje — ale i inne;
2. że przez takie łączenie odpowiednich klas polskich i ruskich utrzymuje się jednolitość nauczania w obu szkołach, w tych oczywiście granicach, w których ona może i powinna istnieć, a to tem bardziej, że szczegółowy plan lekcyjny dla każdej klasy ułożony został jednolicie, za wspólnem porozumieniem się klasowych nauczycielek obu szkół a pod pod kierunkiem dyrektora. Samo się przytem rozumie, że momenta zupełnie odrębne — dla każdej klasy odrębnie się omawia; wreszcie
3. że wszędzie odbywa się akcya pod przewodnictwem dyrektora lub profesora specyalnej metodyki — co przy innem zarządzeniu byłoby niepodobnem.

Odpowiednio do tego odbywają się i dwie konferencye: na jednej omawiane są lekcye z klas I. i II. na drugiej z III. i IV. również pod przewodnictwem dyrektora lub profesora specyalnej metodyki, stosownie do tego, którym przygotowaniom każdy z nich przewodniczył.

Przygotowania odbywają się we czwartek od 11—12 godz., konferencye tegoż dnia od 12—2 godz. Tu i tam lekcye polskie omawiają się po polsku, lekcye ruskie po rusku.

Z tego, co powiedziano, widać z łatwością, że do lekcyj wzorowych kandydatki dzielą się na cztery grupy a nie na dziewięć jak to dotąd praktykowanem było.

Każda bowiem grupa udaje się do tej samej klasy ruskiej, w jakiej poprzedniego dnia było w polskiej lub odwrotnie.

Do próbnych zaś lekcyi, które wedle statutu we wszystkich klasach odbywać się mają, każda grupa rozpada się na dwa oddziały, również w tejże samej klasie uczące — z tą tylko różnicą, że gdy n. p. oddział *a* grupy I. udaje się do III. klasy polskiej, to oddział *b* jednocześnie do III. klasy ruskiej — na drugi zaś dzień odwrotnie itd.

Obraz kolejności praktyk, w okresach dwutygodniowych, przy podziale kandydatek na dziewięć grup, odpowiednio do ośmiu klas szkółek i Ogródka Froeblowskiego uwidocznia następująca tabelka:

Rozkład lekcyi praktycznych 1896/7.

Miesiąc	Wrzesień	Październik		Listopad		Grudzień		Styczeń	
	Szczegółowy wykaz dni								
Grupa	Klasy								
I.	1 p.	2 p.	3 p.	4 p.	1 r.	2 r.	3 r.	4 r.	F.
II.	2 p.	3 p.	4 p.	1 r.	2 r.	3 r.	4 r.	F.	1 p.
III.	3 p.	4 p.	1 r.	2 r.	3 r.	4 r.	F.	1 p.	2 p.
IV.	4 p.	1 r.	2 r.	3 r.	4 r.	F.	1 p.	2 p.	3 p.
V.	1 r.	2 r.	3 r.	4 r.	F.	1 p.	2 p.	3 p.	4 p.
VI.	2 r.	3 r.	4 r.	F.	1 p.	2 p.	3 p.	4 p.	1 r.
VII.	3 r.	4 r.	F.	1 p.	2 p.	3 p.	4 p.	1 r.	2 r.
VIII.	4 r.	F.	1 p.	2 p.	3 p.	4 p.	1 r.	2 r.	3 r.
IX.	F.	1 p.	2 p.	3 p.	4 p.	1 r.	2 r.	3 r.	4 r.

Zauważyć wszakże należy, że co do następstw praktyk ruskich po polskich i odwrotnie, bywała używaną i inna kolej tak n. p. po 1 p. następowała 2 r., dalej 3 p. 4 r. i t. d. Oba systemy mają swe dodatnie strony, które za niemi przemawiają. Można też używać w jednem półroczu jednego, a w drugiem półroczu drugiego systemu.

VI. Polska szkoła wzorowa czyli t. zw. szkoła ćwiczeń.*)

Szkoła ta zorganizowaną została dopiero we wrześniu 1871 roku, a nie w chwili otwarcia Seminaryum t. j. w maju t. r. Z końcem bowiem roku szkolnego otwarcie nowej szkoły dla dzieci było trudnem — a zresztą wówczas nie było to konieczne, gdyż Seminaryum mieściło się w klasztorze PP. Benedyktynek Ormiańskich, gdzie istniała żeńska szkoła, przez to Zgromadzenie utrzymywana.

Początkowo otwarto klas dwie. Pierwszą prowadziła Julia Lewicka — drugą Stefania Wechslerowa. Z uwagi wszakże, że p. Wechslerowej powierzono również udzielanie na kursach języka francuskiego i niemieckiego, mianowano p. Julię Abgarowicz jako trzecią siłę nauczycielską w charakterze nauczycielki pomocniczej. W r. 1872|3 otwarto klasę trzecią, którą objęła Paulina Tebinka. Z początkiem 1873|4 otworzono czwartą klasę. Na posadę tę w sierpniu 1874 zamianowano Joannę Zajączkowską. Po wyjściu tejże za mąż w r. 1880 zastępuje ją czasowo Petronela Mukaczyńska a po definitywnem ustąpieniu mianowaną zostaje d. 6. czerwca 1881 na tę posadę Antonina Mandyburówna, była uczenica Seminaryum, a następnie nauczycielka szkoły wydziałowej lwowskiej.

Jest to pierwsza wychowanica naszego Zakładu, powołana na stanowisko nauczycielki. P. Mandyburówna bywa w razie potrzeby powoływaną do udzielania nauki historyi i geografii na kursach Seminaryum, ewentualnie także historyi naturalnej.

Z uwagi też, że z powodu nielicznego grona profesorów seminaryalnych — nauczycielki szkoły ćwiczeń bywają wedle potrzeby powoływane do uczenia na kursach — przeto w 1895 r. JE. Pan Minister na wniosek Dyrekcyi, poparty przez Radę szkolną, zezwala na utworzenie posady nauczycielki szkoły wzorowej *extra statum*. Na posadzie tej stabilizowano Maryę Strzelecką również byłą uczenicę Seminaryum — a nadto byłą praktykantkę szkoły wzorowej.

Ogólna frekwencya szkoły wzorowej zaraz po jej założeniu była bardzo dobra. I tak w r. 1871|2, w pierwszej i drugiej klasie razem było 75 uczenic. W r. 1873|4 we wszystkich trzech klasach

*) Dział ten skreśliła nauczycielka szkoły ćwiczeń Antonina Mandyburówna.

razem 149 uczenic. W r. 1874|5 w czterech klasach 173 uczenic. W r. 1875|6 uczenic 199. W latach 1876|7 i 1877|8, kiedy klasy pierwsze miały po dwa oddziały połączone (niższy *A*, wyższy *B*), dochodzi frekwencya uczenic do znakomitej liczby, mianowicie do 189 w roku 1876|7, a w 1877|8 do swego maximum 210. W r. 1878 mamy jeszcze w całej szkółce uczenic 181. Od roku 1879|80 aż do r. 1883|4 utrzymuje się liczba 130 uczenic. Od r. 1883|4 do r. 1887|8 wykazują jeszcze zapisy wszystkich uczenic 100. Rok 1888|9 ucz. 83, w 1889|90 ucz. 80. Krytycznym dla szkółki jest rok 1890|1, frekwencya spada do minimum 66 uczenic. Od tego jednak roku frekwencya naszej szkółki znów podnosi się i tak: w r. 1891|2 73 uczenic, w r. 1892|3 86 uczenic, w roku 1893|4 81 uczenic, w r. 1894|5 72 uczenic, w r. 1895|6 73 ucz.

Powody upadku frekwencyi są następujące: 1. W szkole wzorowej jest opłata szkolna, a niema jej w szkołach miejskich. Wobec ogólnego przymusu szkolnego, zawsze i wszędzie powinna nauka być bezpłatna. 2. Nieodpowiedni bo ciasny i licho urządzony lokal mianowicie klasy II. i III., podczas gdy w pobliżu będące szkoły miejskie (n. p. Staszica i Mickiewicza) mają okazałe budynki. 3. Liczne w pobliżu Seminaryum sześcio i ośmio klasowe szkoły jakoto PP. Benedyktynek łać. tudzież Ormiańskich, szkoła Staszica, Mickiewicza — rodzice wolą posyłać dzieci do szkoły wyższej kategoryi — niż do 4-klasowej, aby dziecko w szkole, w której zaczęło uczęszczać do klasy I., ukończyło 6 lub 8 klas. Z upragnieniem myślimy o tem, żebyśmy otrzymali przy naszym Zakładzie szkołę ośmio-klasową, z zazdrością spoglądamy na Seminaryum żeńskie we Wiedniu, które taką szkołę posiada. Jakaby to była korzyść dla kandydatek i dla szkółki wzorowej i wtedy dopiero podniosłaby się frekwencya szkoły naszej odpowiednio do jej stanowiska. 4. W szkołach miejskich rozdają od łuższego czasu uboższym dzieciom obuwie, ubranie, książki szkolne i obiady bezpłatnie, a dzieciom naszym dopiero od kilku lat. 5. W szkołach miejskich udzielają począwszy od IV. klasy nauki języka francuskiego, do czego rodzice przywiązują wielkie znaczenie, w szkole wzorowej niema tej nauki 6. W szkołach miejskich odbywa się nauka jednorazowa od dłuższego już czasu a w szkole wzorowej zaprowadzono ją dopiero w z. r. szkolnym

Jakkolwiek Rada szkolna krajowa uwalnia dzieci niezamożne od opłaty rocznej 4 zł., to jednak dla rodziców jest rzeczą ambarasowną, a poniekąd żenującą, starać się o świadectwo ubóstwa w urzędzie parafialnym i w komisaryacie, pisać podania; tego wszystkiego nie potrzebują, jeżeli posyłają dzieci do szkół miejskich. Frekwencya w szkółkach wzorowych przy Seminaryach męskich jest liczniejszą, ale to tem się tłómaczy, że niema nigdzie szkół męskich ośmioklasowych.

Najlepszym dowodem, że nie brak zaufania do szkółki naszej jest przyczyną małej frekwencyi jest to, że rodzice, którzy szkółkę naszą poznali, wszystkie swe córki kolejno, w miarę jak dzieci wieku szkolnego dorosną, nam powierzają. Jeżeli władze postanowią znieść tak nienaturalną opłatę w szkole ludowej, jeżeli będziemy mieli lokal równie dobry jak inne szkoły, jeżeli będziemy mieli szkołę wydziałową, jeżeli mieć będziemy pieniądze na obuwie i książki dla uczenic biednych, jeżeli słowem warunki nasze równe będą warunkom w szkołach miejskich, frekwencya się wzmoże, bo zostaną usunięte te przyczyny, które wywołały jej zmniejszenie. Oby tylko nie trzeba czekać na zmianę warunków zbyt długo. Wszystkie nauczycielki szkoły ćwiczeń niczego tak nie pragną, jak zwiększenia się frekwencyi w klasach a pracy swojej i sił nie skąpią, aby ją podnieść, ale są sprawy, które w ich mocy nie leżą.

Jakkolwiek sprawa budowy nowego gmachu dla Seminaryum jest już postanowioną — dla historyi rozwoju naszego Zakładu nie będzie obojętnem skreślić stan obecny budynku, choćby tylko szkoły wzorowej. Stan ten jeden bowiem jest wystarczającym, by skłonić powołane czynniki do jak najrychlejszego doprowadzenia do skutku naszej budowy.

Obecny lokal szkółki wzorowej jest następujący: Klasa I. jestto sala o trzech oknach, wychodzących na ogród, światło ma dobre i jest na klasę szkoły wzorowej wogóle odpowiednia. Obok klasy I. jest klasa II. nadzwyczaj mała, bo ledwie połowy klasy I. dochodzi, na klasę wzorową stanowczo za mała pomieści się w niej ledwo dwadzieścioro dzieci, a jeżeli przyjdzie kilkanaście kandydatek z dyrektorem lub profesorem na hospitacyę, jest w niej ciasnota i wielki brak powietrza. Wogóle klasa II. ma mało światła, jest wilgotna i smutna. Klasa I., II. i III. mieszczą się w parterze, klasa IV. jest na pierwszem piątrze obok kancelaryi dyrektora; jestto sala średniej wielkości, widok ma na szkolny ogródek, powietrze dobre i wielkość dostateczną.

*

Klasa I., II. i IV. mogą być użyte bez szkody dla zdrowia dzieci i nauczycielki, inna rzecz co do klasy III. Powierzchnia klasy III. wynosi 22·4 metry kwadratowe, objętość powietrza 71·68 metrów sześciennych. Okna klasy III. wychodzą na ulicę Skarbkowską. Turkot z ulicy w piątki i wtorki jest ogłuszający. Nauczycielka głosem swoim turkotu przemódz nie może; dzieci nie słyszą nauczycielki, a nauczycielka dzieci. Co chwila staje ktoś pod oknem, dzieci spoglądają mimowolnie, a nauczycielka trudne ma zadanie, żeby utrzymać uwagę w klasie. Stół nauczycielki stał zwykle na metr oddalony od pieca, metr od drzwi wchodowych, dwa metry od zawsze otwartego okna (okno musi być latem i zimą ciągle otwarte, bo inaczej groziłoby dzieciom omdlenie z powodu zaduchu. Piec w zimie rozpalony, od drzwi do okna przeciąg bezustanny.

W tych samych warunkach są dzieci, siedzące w pobliżu nauczycielki. Dzieci i nauczycielka muszą mieć niezwykły zapas sił i zdrowia, żeby wyjść cało z tej ogniowej próby. Wilgoć bardzo silna na ścianach występuje do połowy ścian klasy, wskutek czego ściany tejże od strony wschodniej obłożono do połowy deskami, ale nie wielka z tego pociecha, wilgoć jak była tak jest. W klasie tej o powierzchni 22·4 *m* o objętości powietrza 71·68 m^3 mieści się dwadzieścioro dzieci codzień, podczas lekcyi wzorowej przychodzi dyrektor lub profesor i 25 hospitantek, razem więc z nauczycielką klasy jest osób 47. Jest to wzór klasy, jaka nie powinnaby istnieć, a nie klasy szkoły wzorowej.

Narzekamy na małą frekwencyę w szkółce, ależ klasa II. i III. nie mogą żadną miarą więcej pomieścić uczenic niż dwadzieścia. W klasie III. jest miejsce tylko dla 14 uczenic najwyżej, dla większej liczby dzieci niema ani przestrzeni, ani powietrza do oddychania. Dziwić się należy rodzicom, którzy chcą narażać dzieci swoje na tak zabójcze warunki hygieniczne; wszak tuż obok są wspaniałe budynki szkół miejskich o pięknych, dużych świetlistych salach, z któremi nasza stara rudera bez wentylacyi nie może iść w porównanie. Szczególny jest obraz takiej klasy podczas hospitacyi. Na osobę wypada niespełna 1·5 metra sześciennego powietrza, a więc wbrew wszelkim przepisom hygieny szkolnej, która wyznacza najmniej trzy metry sześć. na osobę. W tych nieprawidłowych warunkach nauczycielka ma uczyć wzorowo, dzieci ściśnione w malutkich ławkach po

trzy, a nawet cztery, mają dobrze, uważnie odpowiadać (o pisaniu jakiegokolwiek zadania niema nawet mowy), kandydatki mają podług przepisu bardzo pilnie zapisywać swoje uwagi, nie mając nawet oparcia dla notatek, bo ławek nie ma. Dziwna to jednak rzecz, że stan taki może istnieć w publicznym zakładzie w czasach, kiedy tyle prawi się o hygienie, o fizycznem wychowaniu dzieci, o pielęgnowaniu wzroku (w klasie III. pada światło od prawej ręki).

Muszę jeszcze dodać kilka słów o rzeczy bardzo ważnej w naszym ostrym i twardym klimacie t. j. o wychodkach dla szkółki. Znajdują się one także w parterze, a są wystawione na mróz i zimno w złej porze roku. Dzieci z wszystkich klas szkółki chorują wskutek tych wychodków, bo nawet przyodziane w płaszcze i ciepło ubrane muszą się tam przeziębiać.

Praktykantki polskiej szkoły ćwiczeń.

Praktykantki szkoły wzorowej były przeważnie uczenicami Seminaryum. Mała tylko liczba zdawała prywatnie egzamin dojrzałości. W podanym poniżej poczcie odznaczono je znakiem *Pr.* dodanym po nazwisku. Skrócenie *Adj.* oznacza, że praktykantka pobierała roczne adjutum w kwocie 100 zł.

1. *Horoszkiewicz Zofia*, Pr. od 1872|3—1873|4.
2. *d'Abancourt Ludwika*, Pr. 1872|3.
3. *Jarosz Kazimiera* 1872|3.
4. *Marklówna Wanda* 1872|3.
5. *Jarosiewicz Aleksandra* od d. 11. września 1872 do 6. września 1879.
6. *Więckowska Eugenia* od 1873|4—1877|8 Adj.
7. *Zygadłowicz Wanda* od 3. kwietnia 1873 do 28. października 1874 Adj.
8. *Jaworska Sabina* od 2. grudnia 1874 do 10. września 1878 Adj.
9. *Jasińska Ludwika* od 12. stycznia 1878 do 10. września 1878.
10. *Paklerska Krystyna* od 31. stycznia 1878 do 30. września 1879 Adj.

11. *Strizower Rozalia* 1878|9 do 6. października 1880.

12. *Mukaczyńska Petronela* od 1. września 1878 do końca 1885|6 Adj.

13. *Mikłaszewicz Marya* od d. 1. września 1879 do d. 12. lipca 1881.

14. *Tarczyńska Wanda* od 1879—1880.

15. *Zdobnicka Antonina* od 1877—1883 Adj.

16. *Łempicka Antonina* od 8. września 1876 do 11. lipca 1879.

17. *Schaffeck Marya* od maja 1880 do końca r. szk. 1886|7.

18. *Blasowitz Emma* od 1. czerwca 1881 do czerwca 1884.

19. *Perwesler Olga* od 1. września 1882 do 1. września 1885.

20. *Świątkowska Kazimiera* od października 1882.

21. *Wagner Marya* od 1. września 1883.

22. *Schaffeck Teofila* od 1. września 1883 do końca grudnia 1886 Adj.

23. *Landes Salomea* od 1. września 1884 do 15. lipca 1887.

24. *Landes Franciszka* od 1. września 1885 do 15. lipca 1887.

25. *Wierzbicka Marya* od 1. listopada 1885.

26. *Wagner Rozalia* od 1. lutego 1886 do 15. lipca 1889.

27. *Porąbalska Klementyna* od 1. listopada 1886 do 1. maja 1887.

28. *Strzelecka Marya* od 1. września 1887.

29. *Sedlaczek Janina* od 1. września 1887 do 31. sierp. 1888.

30. *Garfunkel Gizela* od 1. września 1887 do 31. sierp. 1889.

31. *Sawicka Marya* od 5. listopada 1887.

32. *Pogorzelska Michalina* od lutego 1888. W ogródku Froebla.

33. *Frankowska Leonia* † od 22. kwietnia 1888 do 1. marca 1890.

34. *Zach Janina* od 1. września 1888 do 31. sierpnia 1891.

35. *Lewicka Joanna* od 1. września 1889 do 31. sierp. 1891.

36. *Popowicz Marya* od 1. września 1889 do 31. sierp. 1891.

37. *Z Pfeifrów Aleksandra Barańska* od 1. marca 1890 do 31. sierpnia 1891.

38. *Anna Opalińska* od września 1891 do 13. listop. 1891

39. *Schneidl*

40. *Löw* od 15. listopada 1891|2 do końca tegoż roku.

41. *Raschek Emilia* od 15. listopada 1891|2 do końca tegoż roku.

42. *Schneckówna* od 15. listopada 1891|2 do końca tegoż roku.

43. *Medyńska Marya Zofia* od 7. września 1891—1893|4.

44. *Müller Wanda* od 1891|2 po dziś.

45. *Filippi Jadwiga* od 1891|2 po dziś.

46. *Lewicka Aniela* od 1892|3 do końca 1893|4.

47. *Gostkowska Zofia Anna* Pr. od listopada 1893 do lipca 1895.

48. *Gójska Kazimiera Seweryna* od roku 1894|5 do dziś.

49. *Nenyczkowa z Krzaczkowskich Bronisława* Pr. od 1894|5 do końca 1895|6.

50. *Baranowska Jadwiga* od lutego 1896 do października 1896.

51. *Grottówna Helena* od września 1895|6 po dziś.

Tabela frekwencyjna

szkoły ćwiczeń z językiem wykładowym ruskim przy c. k. Seminaryum nauczycielskiem żeńskiem we Lwowie.

Rok szkolny	Ilość dziewcząt			
	Klasa I.	Klasa II.	Klasa III.	Klasa IV.
1892|3	18	—	—	—
1893|4	12	17	—	—
1894	5	16	15	19	13
1895	6	16	23	20	14
1896	7	19	22	24	21

VII. Szkoła ćwiczeń z językiem wykładowym ruskim*).

Założenie dla dziewcząt szkoły ćwiczeń z językiem wykładowym ruskim przy żeńskiem seminaryum nauczycielskiem we Lwowie bierze początek od założenia ruskiej szkoły ćwiczeń mieszanej w Seminaryum nauczycielskiem męskiem. Tę mięszaną szkołę ćwiczeń założono w roku szkolnym 1877|8.

Załączona na str. 146 tablica statystyczna uwidocznia obraz frekwencyi, a w pewnym względzie i dzieje tej szkoły aż do roku 1892, kiedy JE. Pan Minister Wyznań i Oświecenia reskryptem z dnia 27. marca do l. 22.925 zezwolił na utworzenie osobnej ruskiej szkoły dziewcząt przy żeńskiem Seminaryum nauczycielskiem we Lwowie. Ustęp odnośny pomienionego reskryptu brzmi:

„Zarazem zezwolił Pan Minister, żeby połączona z męskiem Seminaryum nauczycielskiem we Lwowie szkoła ćwiczeń z językiem wykładowym ruskim, mająca w trzech pierwszych klasach ustrój co do płci młodzieży mieszany, została z początkiem następnego roku szkolnego na szkołę męską przeistoczona, a istniejąca przy tej szkole IV. klasa dziewcząt zwinięta. Natomiast urządzi się dla dziewcząt przy c. k. Seminaryum żeńskiem we Lwowie osobną szkołę ćwiczeń z językiem wykładowym ruskim i otworzy się w tym celu z początkiem roku szkolnego 1892|3 w powyżej wzmiankowanym zakładzie klasę pierwszą, do której w miarę frekwencyi uczenic będą przybywać dalsze klasy, aż do uzupełnienia tej szkoły ćwiczeń do kategoryi szkoły czteroklasowej".

Na podstawie powyższego rozporządzenia otworzono w roku szkolnym 1892|3 w c. k. żeńskiem Seminaryum nauczycielskiem pierwszą klasę szkoły ćwiczeń z językiem wykładowym ruskim, a szkołę tę umieszczono w prywatnym domu powyżej Seminaryum, gdzie już mieścił się ogródek Froeblowski. Klasę pierwszą prowadziła w tym roku *Marya Teisseyre.*

W następnym roku szkolnym 1893|4 otworzono drugą klasę, a do obu tych klas mianowano stałemi nauczycielkami: *Barbarę Lityńską* i *Ludomirę Nowicką*. B. Lityńska objęła klasę pierwszą, a Nowicka drugą, dla której to klasy wynajęto znów jeden pokój w tym samym lokalu tak, że klasa II. była umieszczona obok I.

*) Dział ten opracowała nauczycielka szkoły ćwiczeń Barbara Lityńska.

VII. Школа вправ з язиком викладовим руским.

Заснованє школи вправ для дівчат з руским язиком викладовим при учительскій женьскій Семінарії у Львові бере початок від заснованя рускої школи вправ мішаної, полученої з Семінарією учит. муж. Засновано ту школу вправ мішану в році шкільнім 1877/78.

Долучена на стор. 146 таблиця статистична вказує образ фреквенції, а під певним взглядом і істнованє тої школи аж до року 1892., коли Є. Е. Пан Міністер просьвіти і віроісповідань рескриптом з дня 27 марця до ч. 22.925 призволив на відкритє окремої рускої школи для дівчат при женьскій Семинарії учительскій у Львові.

Зміст сего рескрипту є слідуючий:

»Заразом зізволив П. Міністер, щоби получена з муж. Семінарією учит. школа вправ з язиком викладовим руским, маюча в трех перших клясах устрій що до полів молодежи мішаний, зістала з початком слідуючого року шкільного на школу мужеску перемінена а істнуюча при тій школі IV кляса дівчат звинена. Натомість урядить ся для дівчат при ц. к. Семінарії уч. жень. у Львові осібну школу вправ з язиком викладовим руским і отворить ся в тій цілі з початком року шкіль. 1892/93 в вище згаданім закладі клясу першу, до котрої в міру фреквенції учениць будуть прибувати дальші кляси аж до доповненя сеї школи вправ до категорії школи чотиро-клясової«.

На підставі повищого розпорядженя отворено в році шкільнім 1892/93 при женьскій Семінарії учит. першу клясу школи вправ з язиком викладовим руским, а школу сю поміщено в приватнім домі повище Семінарії, де вже містив ся огородець фроебльівский. Клясу першу провадила в тім році Мария Теіссейрівна.

В слідуючім році шкільнім 1893/94 отворено другу клясу а до обох сих кляс іменовано сталими учительками: Варвару Литиньску і Людоміру Новіцку. В. Литиньска обняла клясу I. а Новіцка II, для котрої то кляси винаняли знов одну кімнату в тім самім льокалю, так, що кляса II. була побіч I-ої.

W roku szkolnym 1894|5 otworzono III. klasę, a równocześnie przeniesiono IV. klasę, która obejmowała same dziewczęta z męskiej ruskiej szkoły ćwiczeń, połączonej z Seminaryum nauczycielskiem męskiem. Jako trzecią siłę nauczycielską mianowano *Józefę Fedak* i ona objęła klasę I., a klasa IV. miała już swą nauczycielkę *Olgę Georgerową*, która w r. 1890|1 do ruskiej szkoły ćwiczeń przy Seminaryum nauczycielskiem męskiem zamianowaną została. Tego roku 1894|95 dla klasy III. i IV. wynajęto dwa pokoje na pierwszem piętrze tego samego domu, tak że I. i II. klasa były w parterze, a III. i IV. na górze. Dopiero w roku szkolnym 1895|6 nastąpiła zmiana, a mianowicie Dyrekcya donajęła jeszcze dwie izby i przeniosła ogródek dziecięcy Froebla na pierwsze piętro, a wszystkie cztery klasy ruskiej szkoły ćwiczeń umieszczono w parterze.

Tak więc z rokiem szkolnym 1894|5 była już zorganizowana cztero-klasowa ruska szkoła ćwiczeń dla dziewcząt i umieszczona w prywatnym domu. Lecz właśnie umieszczenie w osobnym budynku szkoły ćwiczeń, która z Seminaryum nauczycielskiem tak nierozłączną stanowi całość i nieustanne ma z niem stosunki, jest przyczyną, że nauka w tej szkole utrudniona i z wielkiemi niedogodnościami połączona. Bo, weźmy chociażby przybory naukowe, które w każdej szkole, w każdem nauczaniu niezbędne, w nauczaniu małych dzieci są konieczne, bo nauka opiera się dziś głównie na poglądzie. Każdy z nas wie, ile to tych różnych przyborów naukowych potrzeba, toć i nic dziwnego, że w ruskiej szkole ćwiczeń pod tym względem brak wielki i że zasilać się musimy przyborami z właściwego naszego źródła, to jest z muzeów seminaryalnych. Lecz na wyszukanie potrzebnych rzeczy traci się wiele czasu, każdemu z nas tak drogiego, a nieraz nawet daremnie, bo odpowiedni przedmiot jest już zajęty do której z klas seminaryum lub polskiej szkoły ćwiczeń. Dalej wielkiem utrudnieniem w nauce, wypływającem z umieszczenia tej szkoły w osobnym budynku jest, że kandydatki mające praktykować lub hospitować w żaden sposób punktualnie na czas przyjść nie mogą, bo nim ubiorą się w głównym budynku, przejdą ulicą, zrzucą okrycia w ruskiej szkole minie najmniej 10 minut! a to strata wielka, gdy zważymy, że dzieje się to kilka razy w tygodniu.

Przypatrzmy się teraz położeniu domu, w którym mieści się ruska szkoła. Wprawdzie można wejść do niej z ulicy Skarb-

В році шкільнім 1894/95 отворено III клясу а рівночасно перенесено клясу IV, що обіймала вже самі дівчата, з мужеської рускої школи вправ полученої з Семінарією учит. муж. Яко трету силу учительску іменовано Йосифу Федаківну, і она обняла клясу I, а кляса IV мала вже свою учительку Ольгу Ґеорґерову, котра в р. 1890/91 до рускої школи вправ при Сем. учит. муж. іменованою зістала. — Того року 1894/5 для кляси III. і IV. винанято дві комнати на першім поверсї в тім самім домі, так, що I. і II. класа були на долї а III. і IV. на горі. Доперва в слїдуючім році шк. 1895/96 наступила зміна і Дирекция Семінарії винаняла єще дві комнати: огород дїточий Фроебля перенесла на перший поверх, а всї чотири кляси рускої школи вправ поміщено в партері.

Так отже з роком шк. 1894/95 була вже з'орґанїзована чотиро-клясова руска школа вправ для дївчат і поміщена в приватнім домі. Но власне то поміщенє в осібним будинку школи вправ, котра з Семінарією учит. так нерозлучну звязь становить і безнастанні зносини з нею має, є причиною, що наука в нїй дуже утруднена та з великими перешкодами і недогідностями получена. Бо возьмім хоч би прибори наукові, котрі в кождій школї, в кождій науцї необходимі, в научаню так дрібних дїтий конечні, бо наука опираєсь днесь головно на поглядї. А кождий з нас знає, кілько то тих ріжних приборів наукових потреба, тож і не дивниця, що в рускій школї вправ мимо змагань Дирекциї Сем. під тим взглядом брак великий і що часто-густо заспятись мусимо приборами з властивого нашого жерела се є з музеїв семінарийних. А на се вишуканє потрібних річий тратить ся богато часу (розуміє ся не з годин шкільних) кождому так дорогого, а нераз надармо, бо відповідний предмет є вже занятий до котрої з кляс Семінарії або польскої школи вправ. — Дальше великим утрудненєм в науцї, випливаючим з поміщеня сеї школи в осібнім будинку, є, що кандидатки маючі практикувати або госпітувати, не можуть нїяк точно в час прийти, бо заким уберуть ся в головнім будинку, перейдуть улицею, роздягнуть ся в нашій школї, мине найменьше 10—15 мінут! а се велика страта, коли зважимо, що се дїєсь тижднево 6 разів.

kowskiej, lecz właściwie okna klasy I., II. i III. wychodzą na plac Strzelecki. Plac ten żadnego dnia ciszą się nie odznacza, a dwa razy tygodniowo w dnie targowe rozlega się tam taki turkot wozów, gwar, nawoływania, odgłosy podniesionych rozmów, zwyczajne objawy między sprzedającym a nabywcą, że w dnie te (osobliwie w lecie) nauka w tych klasach jest prawdziwą torturą dla nauczycielki, która wszelkich sztuk, fortelów używać musi, aby opanować uwagę dzieci i odwrócić ją od tych zaokiennych zdarzeń, które tak wabią do siebie ciekawość nierozwiniętych dzieci. W dnie zwyczajne, nie targowe, raz po raz przejedzie, to zaturkocze jaka fura lub powóz, to bęben zwiastuje maszerujące wojsko, to znów dzieci, przebiegając po pod okna zastukają w szyby; oto czynniki, które tamują najgorliwszą pracę nauczycielki, z którymi ona nieustannie walczyć musi, bo chyba dowodzić tego nie trzeba, że podstawą nauki jest utrzymanie uwagi dzieci, co z wyżej przytoczonych przyczyn jest sztuką niezwykłą i zasługą nauczycielki. Tu wspomnę jeszcze że do tych zewnętrznych przeszkód, do tego gwaru dochodzącego z placu Strzeleckiego, w pierwszych latach założenia tej szkoły dołączał się gwar dochodzący do I. i II. klasy z ogródka Froeblowskiego, który mieścił się obok tych klas — był to na przemianę płacz któregoś dziecka, to bieganie po pod drzwi, to przy budowaniu ich głośne pytania: „ciociu, co teraz?“ — „ciociu ja nie wiem“ i t. p. – to znowu maszerowały w takt silnie stąpając i przyśpiewując — co wszystko razem ogromną dystrakcyę sprawiało w nauce.

A jak położoną jest klasa IV?

Okna tej klasy nie wychodzą wprawdzie na plac Strzelecki, lecz na podwórze; po pod okna idzie ganek, który od strony podwórza z trzech stron kamienicę okrąża. A więc od samego rana do popołudnia z małemi przerwami akompaniuje nauce trzepanie dywanów, chodników i t. p., od podwórza co chwila dolatują głosy zwiastujące: „piasek“ i t. p., to znów przeraźliwe płacze dzieci żydowskich, w które ta kamienica obfituje. Zdaje się, że to wystarczy, aby wykazać, jak i w tej klasie trudnem jest utrzymanie należytej uwagi, do czego przyczynia się i ciasnota tej małej klasy, najmniejszej i najbardziej niewygodnej ze wszystkich — bo, o ile tamte trzy klasy I., II., III. są dość obszerne i wygodnie nauczycielkę z dziećmi pomieścić mogą, a kandy-

Придивім ся тепер положенію дому, в котрім містить ся руска школа вправ. Вправдї можна до неї зайти з улицї Скарбківскої, але властиво вікна кляси I. II. III. виходять на площу Стрілецку, котра жадного дня спокоєм не відзначаєсь, а вже-ж два рази в тиждні в днї торгові розлягаєсь по нїй такий туркіт возів, гамір, накликування, всї ті відгомони піднесених голосів, звичайні обяви між продавцем а купуючим. В ті дни особливо лїтом наука в тих клясах є правдивою тортурою для учительки, що всїляких штук та хитрощів уживати мусить, щоби опанувати увагу дїтий, та відвернути єї від тих завіконних подій, що так манять до себе цїкавість нерозвиненої дїтвори. А в днї звичайні, не торгові раз в раз то переїде та затуркотить яка фіра чи повіз, то тарабан звіщає машеруюче військо, то дїти які перебігаючи попід вікна застукотять у шиби — ото могутні чинники, котрі вспиняють найревнїйшу працю учительки, з котрими она безнастанно боротись мусить, бо хиба доказувати сего не треба, що підставою науки є утриманє уваги дїтий, а се з висше наведених причин є дїйсно штукою незвиклою і заслугою учительки. Ту згадаю ще, що до сих внїшних перешкід до сего гамору, доходячого з площи Стрілецкої, в перших роках заснованя сеї школи прилучав ся єще гамір, доходячий до I. і II. кляси з городця Фроеблївского, котрий побіч тих кляс розтягав ся: на переміну був се плач котрої дитини, то біганє по-під двери, то при будованю їх питаня голосні: »ciociu, co teraz? — ciociu, ja nie wiem« і т. п. — то знов машпрували в такт, наступаючи сильнїйше та сьпіваючи, що все разом огромну дистракцию в науцї спонукувало і ми находились як би поміж двома огнями, так обняті з обох сторін туркотом, криками, що часто ми дїтий, а они нас не розуміли.

А як має ся річ з положенєм кляси IV.? Вікна сеї кляси не виходять вправдї на площу Стрілецку, але за те на подвірє а по-під вікна іде ґанок, що від сторони подвіря з трех сторін каменицю окружає. Отже від самого рана до полудня з малими перервами акомпанює науцї тріпанє диванів, хідників і п., від подвіря що хвиля долїтають голоси звіщаючі: »piasek« і т. п., то знов переразливі плачі дїтий жидівских, в котрих ся каменица богато винасажена. Здаєсь,

datki hospitujące również dość miejsca mają, to w tej klasie nauczycielka ma dla siebie zaledwie mały stoliczek, a kandydatki hospitujące, mając dla siebie tylko jedną ławkę, w żaden sposób pomieścić się nie mogą, zabierają miejsce dzieciom, które ściśnięte w zbitą gromadkę czyż mogą należycie uważać i odpowiadać? Do tego całe położenie tej IV. klasy jest fatalne: dzieci i nauczycielka siedzą między dwoma drzwiami na samym przeciągu, który osobliwie daje się uczuwać, jak tylko otworzą drzwi od pierwszego przedpokoju; druga część dzieci umieszczona jest pod samemi oknami, co także nie zgadza się z hygieną. Ale cóż robić? „Głową muru nie przebijesz" mówi przysłowie. Z czasem, da Bóg będzie lepiej, gdy stanie wspaniały budynek dla seminaryum i dla obu szkółek wzorowych; podnoszę powyższe okoliczności dlatego tylko, aby okazać, na jakie trudności i przeszkody narażona nauka w tej szkole, jak intensywną musi być praca nauczycielki, aby te przeszkody pokonać.

Z powyższego widzimy, że okoliczności, wśród których nauczycielki w ruskiej szkole ćwiczeń pracują, są ciężkie — bardzo ciężkie, osobliwie gdy weźmiemy pod rozwage materyał dziecięcy, nad którym nauczycielki pracują. Przeważna część uczenic tej szkoły to dzieci nędzy i gorzkiej niedoli, dzieci zarobników, stróżów, dzieci, które przychodzą do szkoły z mało rozwiniętem pojęciem, a często języka ruskiego zgoła nie znają, pełne strachu, nieśmiałości, co wszystko jest wypływem ich smutnych stosunków domowych i trzeba jakiś czas pracować, aby po prostu te dzieci oswoić. Ruskie sfery inteligentne posełają swe dzieci dopiero do drugiej a chętniej jeszcze do trzeciej i czwartej klasy; chociaż pod tym względem widać już pewien postęp. Postęp ten widać wogóle w całej frekwencyi tej szkoły, która co roku się zwiększa, a byłaby jeszcze znaczniejsza, gdyby nie odstręczały ludzi następujące rzeczy: 1. opłata szkolna, 2. sąsiedztwo kilku ludowych szkół polskich i jednej ruskiej imienia Marcyana Szaszkiewicza. 3. Szkoła ćwiczeń jest tylko cztero-klasowa, gdy tamte szkoły (z wyjątkiem szkoły Szaszkiewicza) są 6—8 klasowe; więc rodzice wolą posełać dzieci do jednej z tamtych szkół, aby później przy przeniesieniu dziecka z jednej do drugiej szkoły nie narażać go na nieprzyjemności.

Jednak, jak mówię, teraz frekwencya każdego roku się zwiększa, szkoła zyskuje sobie zaufanie w coraz szerszych kołach,

се досить, щоби вказати, як і в сій клясї трудним є утриманє належитої уваги, до чого причиняєсь і тїснота сеї малої кляси найменшої і найбільше невигідної зі всїх; — бо коли тамті три кляси I., II., III. є досить обширні і вигідно учительку з дїтьми помістити можуть, а і кандидатки госпітуючі також в них місце найдуть, то в сій клясї учителька ледво маленький столичок для себе має, а кандидатки госпітуючі, маючи лише одну лавку для себе, нїяк поміститись не можуть, забирають місце дїтям, котрі стиснені в збиту громадку чи можуть взорово уважати і взорово відповідати? До того цїле положенє сеї четвертої кляси є фатальне: дїти і учителька сидять поміж двома дверми на самім перетязї, котрий особливо дає ся в знаки, як тілько двері до першого передпокою ся отворять; — друга же часть дїтий є поміщена під самими вікнами, що також з гігієною не годить ся. Але що робити! »Головою муру не перебєш« кажуть. З часом, дасть Бог лїпше буде, коли стане величавий обіцяний будинок для Семінарії і обох шкілок взорових; я згадую про ті обставини длятого, щоби вказати, на які трудности та перешкоди наражена наука в сій школї, як інтензивною мусить бути праця учительки, щоби ті перешкоди побороти.

Видимо з повисшого, що обставини, в яких учительки в рускій школї працюють є тяжкі — дуже тяжкі, особливо, коли зважимо, який є той материял дитячий, над котрим учительки ті працюють.

Ото переважна часть учениць то дїти нужди та тяжкої недолї, дїти зарібників, сторожів, дїти, що приходять до школи з мало розвиненим понятєм, повні страху, несьмілости, що є випливом їх смутних обставин домашних і треба якийсь час працювати, щоби по просту освоїти ті дїти.

Рускі сфери інтелїґентні посилають дїти доперва до другої а радше ще до третої і четвертої кляси, хотяй під тим взлядом видно вже поступ. Поступ сей видно взагалї в цїлій фреквенциї нашої школи, котра з року на рік збільшаєсь, а булаби ще більша, слиби не відстрашувала людий: 1) оплата шільна, 2) се, що в сусїдстві маємо кілька людових шкіл польских і одну мішану руску ім. Маркіяна Шашкевича. 3) що школа вправ є лише чотиро-клясова, коли тамті школи (з виключенєм школи Шашкевича) є 6—8 клясові, тож

a przyczyna tego pocieszającego faktu to serdeczna opieka nad szkołą wszystkich, od których ona zależy i którzy z nią stykają się. I tak w pierwszym rzędzie: Dyrekcya Seminaryum daje każdego roku pewną liczbę książek dla biednych dzieci, każdego roku zakupuje potrzebne przybory naukowe, dalej z prawdziwą wdzięcznością wspomnieć należy o wszystkich ruskich towarzystwach, które chętnie udzielają zapomóg dla biednych dzieci. Także grono nauczycielskie tej szkoły szczerze i niestrudzenie zajmuje się dziećmi.

Grono bowiem nietylko za własne pieniądze kupuje biedniejszym przybory naukowe, ale również jego staraniem urządzaną bywa co roku uroczysta „kolęda“ z zapomóg, których na prośbę nauczycielek udzielają towarzystwa ruskie: Szkolna pomoc, Towarzystwo im. Szewczeńki, Proświta, Klub Rusinek, Ruska besida, Narodna Torhowla, Dom Narodny, Ruskie Damy, i niektóre prywatne osoby.

Drugą uroczystością ruskiej szkoły ćwiczeń jest: uroczyste zakończenie roku szkolnego, połączone z wystawą robót, rysunków i piśmiennych wypracowań uczenic; na to szkolne święto zaprasza się całe grono nauczycielskie Seminaryum, obydwóch szkół ćwiczeń i wybitniejszych Rusinów. Podobne uroczystości, o ile wymagają od nauczycielek trudu i pracy, przyczyniają się niemało do wzmocnienia tych więzów serdecznej miłości i wdzięczności między dziećmi a nauczycielką, gdyż napełniają serca dziatwy wyższemi, szlachetnemi uczuciami radości i wewnętrznego zadowolenia — z drugiej strony są one temi rzadkiemi chwilami, gdzie nauczycielka w objawach serdecznych uczuć dla powierzonych sobie dzieci, w ich oczach błyszczących szczęściem, w twarzyczkach radością zarumienionych, odżywa duchem, nabiera otuchy do dalszej pracy i wiary, że praca ta, chociażby w jak przykrych prowadzona okolicznościach, przyniesie bogate plony, przyczyni się do podniesienia moralnego, uszlachetnienia duszy i serca dzieci.

родичі волять вже посилати дїти до одної з тамтих шкіл, щоби відтак при переходї дитини з одної до другої школи не наражати єї на непріємности.

Однак, як кажу і тепер фреквенция кождого року збільшаєсь, школа находить довірє в щораз дальших кругах а причина сеї потїшаючої події: то сердечне заопікованє ся сею школою всїми, від котрих она залежить і котрі з нею стикають ся.

І так в першім рядї: дирекция Семінариї кождого року дає певне число книжок для наших бідних людий, — кождого року закупить які потрібнїйші прибори наукові; — дальше з правдивою вдячностию згадати належить про всї рускі товариства, котрі так охітно удїляють запомоги для нашої бідної дїтвори, котрою також щиро та запопадливо займає ся цїлий збір учительский сеї школи. Збір учительскій не тілько що за власні гроші купує біднїйшим прибори шкільні, але єго заходом уряджаєсь що року торжественна »коляда« з запоміг, яких на просьби учительок удїляють товариства рускі як: Шкільна поміч, Товариство ім. Шевченка, Просьвіта, Клюб Русинок, Руска Бесїда, Народна Торговля, Дім Народний, Рускі Дами і деякі приватні особи.

Другим торжеством є: торжественне закінченє року шкільного сполучене з виставою робіт, рисунків і письменних виробів учениць; на се шкільне сьвято являє ся цїлий збір учительский Семінариї, обох шкілок вправ та виднїйші Русини. Подібні торжества причиняють ся немало до затисненя тих узів сердечної любви і вдячности між дїтьми а учительками, позаяк наповняють серця дїтвори висшими, шляхотними чувствами радости і внутрішного вдоволеня, — з другої сторони є они тими рідкими хвилями, де учителька при виливах сердечних чувств собі повірених дїтий, відживає духом, набирає заохоти до дальшої працї та віри, що праця ся хотьби в як прикрих проваджена обставинах принесе богаті плоди, та причинить ся до піднесеня морального, ублагороденя душі і серця дїтий, сли працї сеї товаришами: щирий запал, самовідверженє, непохитна воля, а провідницею: любов дїтий і званя!

Tabela frekwencyjna

szkoły ćwiczeń z językiem wykładowym ruskim przy c. k. Seminaryum nauczycielskiem męskiem we Lwowie.

Rok szkolny	Klasa I.		Klasa II.		Klasa III.		Klasa IV.		Klasa V.		Klasa VI.	
	chłopców	dziewcząt	chłopców	dziewcząt	chłopców	dziewcząt	chłopców	dziewcząt	chłopców	dziewcząt	chłopców	dziewcząt
1877|8	—	44	16	12	32	6	—	12	—	—	—	—
1878|9	—	56	—	41	30	12	—	13	—	15	—	—
1879|80	—	34	—	30	—	36	—	13	—	11	—	5
1880|1	—	39	—	29	—	40	—	23	—	12	—	9
1881|2	—	30	41	21	38	24	—	22	—	16	—	6
1882|3	—	37	—	34	—	22	—	12	—	12	—	8
1883|4	—	36	—	26	—	30	—	7	—	12	—	—
1884|5	15	25	6	27	31	18	—	17	—	—	—	—
1885|6	9	34	24	48	12	14	—	13	—	—	—	—
1886|7	24	28	13	21	15	21	—	10	—	—	—	—
1887|8	27	23	31	28	13	18	—	14	—	—	—	—
1888|9	25	16	26	13	26	24	—	13	—	—	—	—
1889|90	24	16	18	13	19	8	—	23	—	—	—	—
1890|1	20	21	29	10	20	16	—	13	—	—	—	—
1891|2	28	12	25	17	23	11	—	13	—	—	—	—
1892|3	26	—	26	14	26	16	—	16	—	—	—	—
1893|4	25	—	—	—	26	12	—	10	—	—	—	—

VIII Kurs i Ogródek Froeblowski.*)

W roku 1873 c. k. Rada szkolna krajowa postanowiła wysłać cztery kandydatki z ukończoną maturą do Kufsteinu w Tyrolu dla wykształcenia i zapoznania się z metodą Froebla, która w państwie austryackiem była już znaną i na wystawie tegoż roku w osobnym pawilonie szkolnictwa przedstawioną.

W tym celu wysłano we wrześniu tegoż roku trzy maturzystki ze Lwowa, mianowicie Julię Widman, Wandę Marklównę i Fryderykę Zielonczankę; z krakowskiego Seminaryum Maryę Schilling. Pod przewodnictwem Stefanii Wechslerowej, nauczycielki Seminaryum, pojechały wyż wymienione kandydatki do Zakładu dra Mateusza Hoerfartera do Kufsteinu. Każda kandydatka otrzymała stypendyum krajowe po 400 zł. i były obowiązane po 10-miesięcznym pobycie w Zakładzie złożyć egzamin z teoryi Froebla i praktyki ogródkowej. Po upływie trzech miesięcy Marklówna zapadła na zdrowiu i musiała wracać do kraju; na jej miejsce przysłano z Krakowa Witosławę Radwańską, która później w Przemyślu pracowała. Po złożeniu w czerwcu przed komisyą rządową w Insbruku egzaminu na kierowniczki Zakładu Froebla, powróciły kandydatki do kraju. Maryę Schilling przeznaczono dla Krakowa, Radwańską dla Przemyśla, Fryderykę Zielonczankę dla Lwowa, Widmanównę zaś dla Tarnowa.

We wrześniu r. 1874 otwarto Ogródek przy c. k. Seminaryum, przeznaczając na ten cel mały przedpokój i dwa pokoiki, mogące pomieścić zaledwie 30 dziatwy. W następnym roku otworzono również kurs dla Froeblanek, na który zgłosiło się uczenic 17. A gdy liczba dzieci wzrastała, szczupły lokal zaś nie mógł pomieścić nad 30 — w dodatku wilgoć ogromna zaczęła się wzmagać — wynajęto lokal w sąsiednim domu, składający się z trzech obszernych pokoi. Wówczas liczba dzieci wzrosła i przekraczała czasem 100. Wyszło w tym czasie rozporządzenie ministeryalne, aby kurs trzeci hospitował w Ogródku, a czwarty praktykował. Trzeba więc było liczbę dzieci zredukować do najwyższej liczby 60, aby dać możność swobodnego obracania się w pokojach przy zajęciach z dziećmi. W roku 1886 dozwolono przyjmować zgłaszające się kandydatki na kurs Froeblowski po za terminem prze-

*) Skreśliła Fryderyka Grottowa.

pisanym, jako prywatystki, któreby obowiązane były praktykować trzy miesiące w ogródku dziecięcym i zdawać egzamin przy końcu roku szkolnego z przedmiotów przepisanych na kursie.

Według obliczenia począwszy od roku 1875 do 1895 było uczenic stałych 456, a prywatystek 86, razem 542 Froeblanek wyszło z Zakładu. Połowa tych pracuje dzisiaj na wsi, w charakterze ludowych nauczycielek, mała część pracuje w prywatnych domach.

Frekwencya uczenic na kursie Froeblowskim.

Rok szkolny	Liczba zapisanych	Liczba kwalifikowanych uczenic	Liczba kwalifikowanych prywatystek	Razem świadectwo uzdolnienia na mistrzynie ogródk. Froebl. otrzymały
1875/6	17	14	—	14
1876/7	9	8	—	8
1877/8	7	7	—	7
1878/9	8	4	—	4
1879/80	20	14	—	14
1880/1	20	18	—	18
1881/2	16	16	—	16
1882/3	25	23	—	23
1883/4	11	10	—	10
1884/5	19	18	—	18
1885/6	28	28	—	28
1886/7	13	13	9	22
1887/8	23	22	—	22
1888/9	23	20	4	24
1889/90	22	17	4	21
1890/1	35	26	5	31
1891/2	31	28	10	38
1892/3	28	26	11	37
1893/4	30	30	8	38
1894/5	24	24	19	43
1895/6	47	47	16	63
Razem .	456	413	86	499

IX. Frekwencya zakładu i wyniki egzaminów.

Od chwili założenia zakładu frekwencya kandydatek nauczycielskich statecznie wzrastała, jak o tem świadczy tabela frekwencyi, umieszczona na str. 152. W r. 1876|7 okazała się konieczność podziału roku I. na dwa oddziały równorzędne a w r. 1877|8 także i roku II. Na podział innych kursów władze szkolne nie zezwoliły, dlatego w r. 1879|80 posunęły się oddziały równorzędne roku I. i II. na rok II. i III., na roku I. zaś, mimo znacznej liczby kandydatek przyjętych (66), oddziału równorzędnego już nie otwarto. W r. 1880|1 miał rok II. i III. oddziały równorzędne, a w r. 1881|2 rok III. i IV. W tym też roku wydało Ministerstwo polecenia zwinięcia klas równorzędnych, dlatego w r. 1882|3 już tylko rok IV. był podzielony, a od r. 1883|4 ustał zupełnie podział klas, co statut organizacyjny seminaryów z r. 1886 uznał za normę, wykluczając zasadniczo podział kursów na klasy równorzędne z tego powodu, ponieważ to utrudniałoby prawidłowe kształcenie kandydatek do zawodu nauczycielskiego.

Jakkolwiek statut organizacyjny z r. 1886 oznacza maksymalną liczbę kandydatek na kursach na 40, w Galicyi dozwala Ministerstwo Wyznań i Oświecenia z powodu szczupłej liczby seminaryów żeńskich, a znacznej liczby zgłaszających się uczenic, przyjmować w razie potrzeby do 60. Już od r. 1879|80 na rok I. lwowskiego Seminaryum przyjmowano prawie co roku 60, a nawet więcej uczenic i ta liczba utrzymuje się do chwili obecnej. Napływ zgłaszających się uczenic, które ukończyły 8-klasową szkołę wydziałową, bywa co roku bardzo znaczny i przekracza często 200. Gdy zważymy, że przy egzaminie wstępnym przepada najwyżej 25%, okazuje się, że konferencya grona nauczycielskiego po odbytym egzaminie musi z pośród 150 uczenic, które egzamin zdały z pomyślnym skutkiem, wybierać 50 do 60, a odrzucać 90 do 100. Czynność ta jest i bardzo mozolna i bardzo przykra. Egzamin wstępny trwa zwykle 5 całych dni, mimo że całe grono dzieli się na kilka komisyi egzaminacyjnych.

Czwarty rok Seminaryum ukończyło w latach 25 ogółem 1000 kandydatek. Z tych zdało egzamin dojrzałości 981 uczenic zwyczajnych, a mianowicie 481 z odznaczeniem 500 bez odznaczenia.

Oprócz kandydatek zgłasza się corocznie do egzaminu dojrzałości pewna liczba eksternistek. Liczba ta w ostatnich latach statecznie wzrasta i w r. 1895|6 wynosiła 70, a w r. 1896|7 dosięgła 115. W 25 latach zdało ogółem egzamin dojrzałości 426 eksternistek, z tych 77 z odznaczeniem, 346 bez odznaczenia. Egzamin dojrzałości uzyskało w tym czasie ogółem 1.404 kandydatek. Obraz egzaminów dojrzałości w dwudziestopięcioleciu daje tablica statystyczna na str. 153.

Frekwencyę uczenic w obu szkołach ćwiczeń, połączonych ze Seminaryum nauczycielskiem, omówiono wyżej, a obraz jej przedstawia tablica na str. 154.

W Seminaryum naszem istnieje od r. 1878 osobna komisya egzaminacyjna, kwalifikująca nauczycielki robót ręcznych kobiecych. Przewodniczącym tej komisyi jest dyrektor Zakładu. Sposób odbywania tych egzaminów normuje rozporządzenie Ministerstwa Wyznań i Oświecenia z dnia 31 lipca 1886 l. 6.031. Komisya ta wydała do r. 1896 ogółem 316 świadectw uzdolnienia na nauczycielki robót ręcznych kobiecych, z tego 114 kandydatkom do szkół ludowych pospolitych i wydziałowych a 202 tylko do szkół ludowych pospolitych. Obraz tych egzaminów daje tablica na str. 151.

Od r. 1893 jest też połączona z Zakładem Komisya egzaminacyjna dla nauczycieli szkół ludowych pospolitych i wydziałowych, a dyrektor Zakładu prowadzi kancelaryę i akta tejże Komisyi.

Tablica statystyczna egzaminów

na nauczycielki robót ręcznych kobiecych, odbytych w Seminaryum nauczycielskiem żeńskiem we Lwowie od r. 1878|9 do 1896|7.

Rok szkolny	Złożyło egzamin na nauczycielkę robót ręcznych kobiecych w szkołach ludowych		Razem
	pospolitych	wydziałowych	
1878|9	1	—	1
1880|1	—	1	1
1882|3	1	—	1
1884|5	1	3	4
1885|6	1	2	3
1886|7	—	4	4
1887|8	2	5	7
1888|9	3	17	20
1889|90	—	14	14
1890|1	2	12	14
1891|2	5	16	21
1892|3	17	20	37
1893|4	8	28	36
1894|5	25	24	49
1895|6	28	47	75
1896|7	20	9	29
Razem	114	202	316

Wykaz liczby kandydatek

na kursach Seminaryum naucz. żeńskiego we Lwowie w latach od 1871—1896.

Rok szkolny	Seminaryum nauczycielskie kursa				Razem na kursach
	I.	II.	III.	IV.	
1870/1	22	23	—	—	45
1871/2	45	32	31	—	108
1872/3	50	37	39	—	126
1873/4	41	45	38	—	124
1874/5	43	41	31	—	115
1875/6	44	41	29	24	138
1876/7	*a* 38 *b* 41	46	32	23	180
1877/8	*a* 45 *b* 43	*a* 37 *b* 33	39	25	222
1878/9	*a* 52 *b* 54	*a* 41 *b* 37	65	36	285
1879/80	66	*a* 50 *b* 50	*a* 40 *b* 30	55	291
1880/1	65	*a* 39 *b* 32	*a* 46 *b* 47	59	288
1881/2	62	61	*a* 35 *b* 32	*a* 43 *b* 37	270
1882/3	60	63	55	*a* 31 *b* 31	240
1883/4	52	55	54	52	213
1884/5	61	51	46	48	206
1885/6	58	57	48	45	208
1886/7	53	56	51	45	205
1887/8	56	48	53	50	207
1888/9	57	54	49	52	212
1889/90	50	55	47	46	198
1890/1	57	48	55	49	209
1891/2	57	57	48	51	213
1892/3	58	53	52	42	205
1893/4	60	55	52	47	214
1894/5	61	54	58	51	224
1895/6	70	64	60	58	244
Razem . . .	1521	1415	1262	1000	5198

Wynik egzaminów dojrzałości

od r. 1871 do r. 1896.

w c. k. Seminaryum nauczycielskiem żeńskiem we Lwowie.

Rok szkolny	Do egzaminu zgłosiły się uczenice			Egzamin dojrzałości zdały uczenice				razem		Razem
				z odznaczeniem		bez odznaczenia				
	zwyczajne	eksternistki	razem	zwyczajne	eksternistki	zwyczajne	eksternistki	zwyczajne	eksternistki	
1870/1	7	2	9	—	1	4	—	4	1	5
1871/2	12	2	14	6	—	2	2	8	2	10
1872/3	24	—	24	11	—	8	—	19	—	19
1873/4	29	—	29	8	—	16	—	24	—	24
1874/5	nie było egz. dojrz. z powodu reorganizacyi Sem. na 4-kl.									
1875/6	23	—	23	6	—	17	—	23	—	23
1876/7	20	—	20	3	—	17	—	20	—	20
1877/8	22	1	23	8	1	14	—	22	1	23
1878/9	33	—	33	12	—	20	—	32	—	32
1879/80	51	7	58	13	1	35	1	48	2	50
1880/1	51	14	65	27	4	22	5	49	9	58
1881/2	77	11	88	38	2	34	5	72	7	79
1882/3	60	14	74	29	3	27	9	56	12	68
1883/4	50	13	63	31	1	18	5	49	6	55
1884/5	45	24	69	24	3	19	19	43	22	65
1885/6	45	20	65	28	6	17	8	45	14	59
1886/7	42	35	77	24	5	18	23	42	28	70
1887/8	49	19	68	24	4	21	10	49	14	63
1888/9	52	34	86	24	4	27	25	51	29	80
1889/90	39	28	67	12	4	26	14	38	18	56
1890/1	48	24	72	30	—	18	17	48	17	65
1891/2	51	36	87	26	4	25	32	51	36	87
1892/3	41	46	87	20	8	21	31	41	39	80
1893/4	46	51	97	25	7	21	37	46	44	90
1894/5	50	63	113	25	9	25	43	50	52	102
1895/6	55	78	133	27	10	28	60	55	70	125
Razem . .	1022	522	1544	481	77	500	346	981	423	1404

Wykaz liczby uczenic

polskiej i ruskiej szkoły ćwiczeń Seminaryum naucz. żeńskiego we Lwowie, ułożony kolejno latami od r. 1871 do r. 1896.

Rok szkolny	Szkoła ćwiczeń				Razem
	I.	II.	III.	IV.	
1870/1	—	—	—	—	—
1871/2	45	30	—	—	75
1872/3	52	44	30	—	126
1873/4	57	49	43	—	149
1874/5	53	37	43	40	173
1875/6	61	54	43	41	199
1876/7	*a* 25 *b* 42	44	39	39	189
1877/8	*a* 40 *b* 33	39	44	54	210
1878/9	59	37	45	40	181
1879/80	29	37	38	27	131
1880/1	38	26	48	26	138
1881/2	31	33	29	38	131
1882/3	38	36	34	26	134
1883/4	26	34	28	22	110
1884/5	34	28	31	21	114
1885/6	37	35	26	25	123
1886/7	39	21	25	15	100
1887/8	29	28	24	19	100
1888/9	19	18	25	21	83
1889/90	20	24	18	18	80
1890/1	18	16	20	12	66
1891/2	19	22	16	16	73
1892/3	*p.* 25 *r.* 18	19	20	22	*p.* 86 *r.* 18 } 104
1893/4	*p.* 21 *r.* 12	*p.* 24 *r.* 17	23	13	*p.* 81 *r.* 29 } 100
1894/5	*p.* 21 *r.* 17	*p.* 20 *r.* 15	*p.* 19 *r.* 19	*p.* 12 *r.* 13	*p.* 72 *r.* 64 } 136
1895/6	*p.* 18 *r.* 16	*p.* 15 *r.* 23	*p.* 20 *r.* 20	*p.* 20 *r.* 14	*p.* 73 *r.* 73 } 143
Razem . . .	992	825	770	594	3181

p. oznacza klasę polską — *r.* klasę ruską.

X. Zbiory środków naukowych.*)

Zgodnie z tradycyą dawnych metod i praktyk, środki naukowe, które Seminaryum nasze odziedziczyło po dawnej preparandzie, nie przekraczały zbiorów biedniejszych dziś szkół ludowych. Oto np. majątek tak zwanego „gabinetu“ fizykalnego: Równoległobok sił, Waga, Machina Wintera, Butelka Leydejska, magnes, dwie igły magnesowe, probierki, retorty i wanienka chemiczna.

Jak widzimy brak tu nawet tak niezbędnego termometru i typowego dawniej barometru gruszkowego...

Do historyi naturalnej nie było żadnych okazów nawet tak ulubionego jeszcze wówczas, a figuralnie ułożonego zbioru motyli, najlepiej jeszcze przedstawiał się zbiór książek czyli „biblioteka“, aczkolwiek więcej liczbą niż jakością.

Wymownem świadectwem tego, co powiedziano, był fakt, że na odziedziczone zbiory Dyrektor zażądał tylko dwóch szafek, które do tego znalazły pomieszczenie w przedpokoju kancelaryi.

Do nauki geografii otrzymaliśmy teluryum i kilka map części świata. — O zbiorach w innych działach nauk lub zręczności i mowy nie było.

Wszystko więc, jak widzimy, stwarzać należało. Gdy zaś dotacya ogólna dla Seminaryum na środki naukowe nie przekraczała nigdy 300 zł., nie mało więc trzeba było i zapobiegliwości osobistej, ażeby zyskać to, co było niezbędnem, by przynajmniej nauki, z natury swej doświadczalne i poglądowe, czczem słowem nie były.

Chcąc dać krótki obraz stanu i rozwoju zbiorów naukowych Seminaryum zwłaszcza od czasu, gdy zakład nasz do własnego domu przeniesiony został, zająć się musimy przeważnie zbiorami do nauki fizyki i historyi naturalnej. Te bowiem jedynie zbiory — jak to powszechnie było praktykowanem — umiały się wyzwolić, i zdobyć dla siebie odrębne ubikacye, a nawet nazwę gabinetów lub muzeów.

Z pierwotnego, przedpokoju w własnym budynku zbiory fizykalne przeniesione zostały do obszernej sali z przedpokojem drugiego piętra, obok której urządzono salę na wy-

*) Pogląd historyczny na rozwój zbiorów naukowych w tym dziale opracował prof. Dr. Józef Żuliński.

kłady fizyki i historyi naturalnej. Od czasu wszakże, jak Seminaryum nasze rozszerzono do lat czterech, w sali tej mieści się rok IV., co powoduje, że uczenice tego kursu odbywać muszą ciągłe peregrynacye z jednej klasy do drugiej. Ile to powoduje niedogodności dla kandydatek zwłaszcza czwartego roku — a ile zarazem utrudnia utrzymanie należytego porządku we wszystkich klasach, zbytecznem dowodzić.

Na pomnożone przez pierwsze trzy lata zbiory fizykalne, obok posiadanych już dwóch szafek jasionowych, otrzymaliśmy następujące pomieszczenie: długą używaną sklepową ladę, a na niej oszkloną płytką szafę, z drzwiczkami, zakrętką tylko zamykanemi, nadto nową szeroką szafę jasionową, o trzy skrzydłowych, oszklonych drzwiach.

W wązkim o jednem oknie przedpokoju, prowadzącym z korytarza do gabinetu, urządzono od strony okna rodzaj laboratoryum, przy jednej ścianie szafkę na chemikalia, po drugiej stoliki na utensylia. Lewą zaś od drzwi stronę, w całości przeistoczyliśmy na głęboką szafę, sprawiając tylko półki, wierzch i drzwi oszklone. Tam były zbiory zoologiczne, mianowicie ptaki i nieco ssaków, których dostarczył nam śp. Jarolim, znany w szerszych kołach i doświadczony laborant muzeum uniwersyteckiego. Piękny zielnik flory krajowej, zawierający 1.000 okazów, nabyty od tegoż, umieszczono na półkach pod ladą wzmiankowanej wyżej szafy fizykalnej.

Jakkolwiek z tego, co opisano, widać już, o ile zbiory w tak krótkim czasie się pomnożyły, był to zaledwie początek.

Wkrótce też wobec różnych darów i zabiegów, wobec szczególnej życzliwości osobistej ś. p. Jabłońskiego, referenta rachunkowego w c. k. Namiestnictwie, który zawsze umiał wyrobić jakiś fundusz, czy to na sprawienie szafy, czy na nadzwyczajną subwencyę dla naszego gabinetu — cały kurytarz, dzielący gabinet od klatki schodowej i klasy szkółki ćwiczeń, został zastawiony szafami. Zdobyliśmy mianowicie dwie, odpowiednio urządzone szafy, jedną na zbiory mineralogiczne, drugą na geologiczno-paleontologiczne — nadto zaś dwie wielkie szafy na okazy botaniczne, zwłaszcza na modele kwiatów Brandla i poczynający wychodzić wielki specyalny zbiór grzybów Arnoldiego.

W takim stanie rzeczy — dla zabezpieczenia zbiorów, należało zamknąć korytarz ścianką drewnianą, której drzwi po godzinach szkolnych zamykały się na klucz. Tak powstała trzecia sala muzeum.

Pomyślny rozwój dodaje zawsze ochoty i otuchy do dalszych zabiegów. Postanowiono też próbować zdobyć nowe terytoryum, niezbędne do dalszych operacyi. Prosić wprost, i to jedynie w imię nadziei przyszłego rozwoju, o uwolnienie sąsiedniej sali szkółki wzorowej, w której podczas istnienia paralelek mieścił się jeden rok Seminaryum, było trudnem. Użyto więc niewinnego acz godziwego podstępu. Dzieci w szkółce było nie wiele, a sala duża. Uproszono więc Dyrektora ś. p. Łuczkiewicza, który był dla gabinetu szczególnie życzliwy i cieszył się z jego rozwoju, by pozwolił całą tylną część sali, od ziemi do pułapu, zamienić na wielką szafę, na wzór tej, o jakiej już wyżej wzmiankowano... A gdy przy jego aprobacie, znalazł się i fundusz potrzebny, udało się przy pomienionej ścianie urządzić nie jedną a właściwie sześć szaf oszklonych — trzy dolne większe a trzy górne mniejsze. Gdy zaś te zostały wypełnione, mianowicie okazami do nauki zoologii i somatologii, można było dopiero podjąć starania, by mieszczącą się tam klasę przenieść gdzieindziej, a to tak ze względu na bezpieczeństwo zbiorów, jak i trudności korzystania z tychże podczas odbywających się tam lekcyi.

Wobec słuszności argumentów wynik starań był pomyślny i nowa wielka sala oddaną została do użytku Muzeum.

Idąc dalej utartą już, a zaznaczoną wyżej drogą — nie długo trzeba było czekać, by cała sala była zajętą.

Początkowo zapełniono ją przez wniesienie kilku szaf z innych sal, gdzie było przepełnienie i przykra ciasnota. Powoli sprawiono nowe wielkie szafy zwłaszcza dla działu fizykalnego. Gdy zaś rozwój postępował dalej, uzyskano jeszcze dwa nowe obszerne pomieszczenia, a to przez zamianę framugi w klatce schodowej na pierwszem i drugiem piątrze — na okazałe szafy z obu stron oszklone; szafę na pierwszem piątrze przeznaczono na okazy dla szkoły ćwiczeń, tworząc tem zawiązek specyalnego w przyszłości, a niezbędnego w Seminaryum normalnego zbiorku dla szkół ludowych.

To był punkt kulminacyjny rozwoju naszego Muzeum — pod względem rozmieszczenia — z którym, jak zawsze, szedł w parze i rozwój wewnętrzny.

Pewne zresztą zwolnienie akcyi było koniecznem ze względu na potrzeby zbiorów naukowych w innych kierunkach: jak biblioteki, zbiorów do nauki geografii, historyi i inne, które znów znalazły swego protektora w osobie Dyrektora, Radcy Dziedzickiego.

Sprawiono po raz pierwszy na te zbiory wielką szafę, umieszczając także jak ongi fizykalne na kurytarzu, dzielącym salę konferencyjną od kancelaryi. Zakupowano coraz nowe, a niezbędne do nauki mapy i okazy geograficzne i historyczne. Pomnożono i uporządkowaną bibliotekę. Zaprenumerowano wiele pism peryodycznych, naukowych, pedagogicznych i literackich, które w sali konferencyjnej, na oddzielonym stole były ułożone.

Profesor Biczaj, na którego wniosek zaprowadzono naukę ogrodownictwa i sadownictwa jako przedmiotu nadobowiązkowego potrzebował również dla siebie okazów nowych.

Ważnym momentem w historyi rozwoju, zwłaszcza gabinetu przyrodniczego, była powszechna Wystawa krajowa 1894. W pawilonie Rady szkolnej krajowej urządzony był gabinet wzorowy dla szkół średnich. — Po zamknięciu Wystawy sprzęty i okazy tegoż gabinetu, zakłady szkolne, które się o to ubiegały, mogły nabywać, na rachunek przyszłych rocznych dotacyi, czego zwyczajnie czynić nie wolno. Tym sposobem i Zakład nasz przyszedł do niektórych droższych lub nowszych przyrządów, a nadto do większej liczby szaf z trzech stron oszklonych, bardzo odpowiednich dla gabinetu i prawdziwie go zdobiących. Oczywiście dotychczasowe sprzęty pośledniejszego gatunku, jak wspomniana wyżej lada, zostały usunięte.

Było to o tyle bardziej pożądanem, a nawet koniecznem, iż za lat parę Seminaryum przeniesie się do nowego, specyalnie dla celów zakładu zbudowanego domu, a jak wiemy największe szafy naszego gabinetu urządzone zostały w ścianach i framugach, a więc są nieprzydatne do przeniesienia.

Obowiązkiem naszym nadto zaznaczyć, że nowe to wzbogacenie zawdzięczamy głównie życzliwości byłego naszego

Dyrektora, który był referentem działu szkolnego wystawy w pawilonie Rady szkolnej krajowej

Zbyt może, bodaj czy nie ponad miarę, rozszerzyły się ramy wspomnienia, dotyczące tylko jednej strony przeszłości Zakładu naszego. Uczyniliśmy to wszakże z kilku pobudek. Raz, by i w tym ustępie pokazać, w jakich warunkach Seminarya nasze pracowały w pierwszym ćwierćwiekowym okresie i ile z tego, co one wogóle spełniły, jest owocem ich własnych zabiegów i trudów, dalej by utrwalić pamięć wszystkich, którzy około rozwoju naukowych zbiorów naszych w jakikolwiek sposób się zasłużyli, wreszcie, by dla młodszych w przyszłości pracowników nietylko w naszych zakładach wskazać drogi i zachęcić, ażeby nawet trudniejszemi warunkami się nie zrażali i byli dobrej myśli, że przy odpowiednich zabiegach niejedno zrobić mogą, ku pożytkowi Zakładu i młodzieży.

Ostatni współczesny okres rokuje dalszy pomyślny rozwój muzeów: utwierdzają nas w tem podjęte starania u władz najwyższych, zdążające ku wzbogaceniu środków naukowych we wszystkich kierunkach jak i poczynione już znaczne zakupna nawet w działach nietkniętych prawie dotąd, jak w dziale robót ręcznych. Miejmy też nadzieję, że tak upragniona chwila przeniesienia Seminaryum do nowego budynku stanie się epoką i dla zbiorów naukowych, że staną one na wysokości dzisiejszego ruchu naukowego i odpowiednio do stanowiska, jakie zająć winny Seminarya zwłaszcza w stolicy kraju.

Skreśliwszy dzieje rozwoju i stan obecny gabinetów naszych, godzi się w końcu zaznaczyć, że Muzeum przyrodnicze było pewnego rodzaju praktyczną szkołą dla całego szeregu nauczycielek ukwalifikowanych z II. i III. grupy wydziałowej.

Od pierwszej chwili bowiem założenia Seminaryum, zdolniejsze uczenice wyższych kursów były powoływane do pomocy w przygotowywaniu potrzebnych okazów, sporządzaniu tablic i rysunków, a następnie jako praktykantki szkoły ćwiczeń, skoro pragnęły poświęcić się nauczaniu przedmiotów z grupy II. i III., dopuszczane były do pracy przy sporządzaniu katalogów, rozmieszczaniu i porządkowaniu okazów i t. p. Miały one nadto prawo przygotowywać się w gabinecie do kwalifikacyjnych egzaminów, pod nadzorem i kierunkiem fachowego profesora. Podczas zajęć profesora przy komisyi egzaminacyjnej, kiedy uczenice

zaledwie parę godzin dziennie miały lekcyi, bywały powoływane do t. z. repetycyi na okazach w gabinecie, które profesor zarządzał na czas swego zajęcia.

Jakiego znaczenia była ta swego rodzaju praktyczna szkoła dla przyszłych nauczycielek-przyrodniczek, rozszerzać się chyba zbytecznem. Wystarczy zaznaczyć, że jedynie te urządzenia umożliwiały Dyrekcyi, w krytycznych chwilach, jak n p. choroby fachowego profesora, a wobec szczupłości grona nauczycielskiego powoływanie ich nawet do czasowego zastępstwa.

Do liczby tych, które korzystały z tej nowej instytucyi, a w zamian oddały niejedną znaczniejszą usługę naszemu Muzeum, należały: Józefa Pasławska, Eugenia Więckowska, Aniela Boraczek, Helena Modzelewska, ś. p. Wanda Modzelewska i Marya Strzelecka.

Z licznego pocztu tych, którzy darami swymi wzbogacali nasze zbiory z prawdziwą wdzięcznością wyszczególnić winniśmy imiona ś. p. ***Syrskiego*** profesora Uniwersytetu, który ofiarował cały zbiorek, działu najniższych typów zwierzęcych, jakie zebrał w naukowych swych podróżach, profesora ***Zubera***, któremu zawdzięczamy systematyczny zbiór skał Karpackiah z Galicyi Wschodniej i skał ogniowych, z Galicyi zachodniej, o których specyalną wydał pracę, profesora ***Łomnickiego*** typowe okazy formacyi Podolskich, wreszcie dar dyrektora ***Baranowskiego Mieczysława***, obejmujący okazy urn i wyrobów pracy ludzkiej z epoki przedhistorycznej, zebrany przez p. Kubika, starszego nauczyciela szkół lwowskich. Okazy te są bardzo pożądanem uzupełnieniem prześlicznego systematycznego zbioru, klasycznych okazów z różnych krajów w wiernych odlewach, a z wszystkich epok człowieka pierwotnego, dostarczona nam przez zasłużoną i znaną powszechnie firmę Vaclava ***Friča*** z Pragi, której również zawdzięczamy znakomite preparaty zoologiczne, oraz piękny zbiór geologiczno-paleontologiczny.

Kończąc niech mi będzie wolno zaznaczyć, że I. jubileuszowy Zjazd Nauczycieli Seminaryum naszych, na wniosek kreślącego to wspomnienie, uchwalił rezolucyę, zdążającą do tego, by przy Seminaryach utworzono płatne posady praktykantek, któreby na wzór tego, co u nas z dobrej woli się działo, spełniały obowiązki asystentek przy fachowych profesorach fizyki i historyi naturalnej.

Rezulucya ta — jeśli wejdzie w życie — spełni podwójne zadanie. Przysporzy dla szkół wydziałowych oraz 5- i 6-klasowych dobrze przysposobione siły nauczycielskie. Powtóre ułatwi zawiadującym gabinetami ciężką pracę i przyczyni się do stałego utrzymywania tychże na wysokości ich zadania. Jeśli zaś gdzie instytucya podobna musi być pożyteczną — a dodajmy konieczną — to u nas — gdzie profesorowie Seminaryów tak są obarczeni — a sił fachowych, należycie przygotowanych, taki brak się czuje...

Inwentarz zakładu obejmuje 16 działów.

W dziale I. „Inwentarz kaplicy“ spisane są przedmioty kaplicy zakładowej, jakoto: ołtarz, lichtarze, obrazy, naczynia kościelne, ornaty i t. d. razem 80 przedmiotów łącznej wartości około 1.700 zł. Przedmioty te sprawiono przeważnie staraniem księży katechetów zakładu, w części zaś z ryczałtu kancelaryjnego, ze składek kandydatek w kaplicy lub z darów członków grona i kandydatek.

Dział II. obejmuje „Inwentarz sprzętów szkolnych, kancelaryjnych i domowych“ — obejmuje 172 numerów, a przeszło 1200 przedmiotów. Sprzęty i urządzenia zakupowano jużto z dotacyi na urządzenie klas w miarę, jak przybywały, już też z ryczałtu kancelaryjnego.

Dział III. tworzy bibliotekę grona nauczycielskiego i obejmuje 2.469 dzieł o przeszło 3.000 tomach.

Dział IV. obejmuje bibliotekę dla młodzieży, a mianowicie podręczniki naukowe wypożyczane kandydatkom i książki do lektury. W dziale tym jest 2.100 dzieł, niektóre w kilkudziesięciu egzemplarzach.

W dziale V. są obrazy historyczne i wizerunki, oraz zbiór rycin z dzienników illustrowanych, naklejonych na kartonach. Dział ten liczy 341 numerów.

Dział VI. obejmuje obrazy geograficzne i rodzajowe i również kollekcyę rycin z illustrowanych pism, razem 769 numerów.

Dział VII. „Inwentarz przyborów do nauki śpiewu, gry na fortepianie, harmonium i na skrzypcach“ jest dość ubogi. W zakładzie są dotąd tylko dwa fortepiany i jedno harmonium, kilka skrzypiec i niewielka kollekcya nut.

Dział VIII. jest inwentarzem przyborów ogrodniczych, dział IX. przyborów pożarniczych, dział X. przyborów do nauki gimnastyki; w dziale VIII. jest 46 numerów, w IX. 5 numerów, w IX. tyleż. Przyborów do nauki gimnastyki prawie zgoła żadnych niema, jak wogóle nie ma sali gimnastycznej. Jedna sala niewielka w parterze, wilgotna niemal pod sufit, służy za salę gimnastyczną, salę do nauki śpiewu, a w niedzielę i święta za kaplicę. Ołtarz z urządzeniem kościelnem znajduje się obok tej sali i zamknięty jest rozbieralną ścianą z drzewa.

Dział XI. „Inwentarz przyborów do nauki rysunków liczy 66 numerów w czem okoko 200 tablic wzorów i modeli.

W dziale XII. przyborów do nauki geografii i historyi jest 69 map, 41 tablic ściennych, 19 atlantów, 85 obrazów geograficznych i historycznych i 5 innych przyborów geograficznych.

Dział XIII. zawiera Inwentarz ogródka Froeblowskiego, sprzętów, obrazów, książek z zakresu literatury Froeblowskiej, darów Froebla i t. d. razem 177 numerów a kilkaset przedmiotów.

Dział XIV. obejmuje gabinet fizykalny i do historyi naturalnej. — Wedle liczb Inwentarza gabinetu przyrodniczego liczy: Dział *A* (fizyka) 377 numerów, dział *Aa* (technologia) 15 numerów, dział *B* (zoologia) 593 numerów, dział *C* (botanika) 110 num., dział *D* (mineralogia) 1077 num.

Nadmienić wszakże wypada, że wielka część okazów, zwłaszcza z działu przyrodniczego, z powodu używania tychże przez lat 25 także przy praktykach przez kandydatki w szkole ćwiczeń, jest już zużyta i winna być usuniętą i zastąpioną nowemi. Gabinet zaś fizykalny potrzebuje wzbogacenia przedewszystkiem w kierunku zdobyczy naukowych lat ostatnich, w którym to czasie, jak wyżej nadmieniono, doroczna subwencya obracaną była na stwarzanie lub pomnażanie zbiorów historyczno-geograficznych i innych.

W dziale XIV. jest biblioteka dyrektorska obejmująca w 102 numerach zbiory ustaw, rozporządzeń, podręczników szkolnych i t. p.

W dziale XVI. są przybory do nauki robót ręcznych kobiecych.

XI. Nekrologia.*)

Wydając pamiętnik ćwierćwiekowej działalności naszego Zakładu, za obowiązek sobie poczytujemy wspomnieć i o tych współpracownikach, którzy dłużej lub krócej byli nam towarzyszami w pełnieniu żmudnych obowiązków nauczycielskich, a którzy niedoczekawszy uroczystej i pięknej chwili, jaką dane nam było święcić w dniach 20. i 21. listopada 1895 r., padli jak mężni żołnierze wśród walki, niedoczekawszy zwycięstwa. Pamięć jednak o nich żyje i żyć będzie, a te kart kilkanaście, im poświęconych, niech choć w części zadość uczynią potrzebie serc naszych i dla nas żyjących jeszcze będą przypomnieniem chwil jasnych i szczęśliwych, również i chwil ciężkich, spędzonych z tymi, którzy nam drodzy byli, a którzy uszli już

„W tę uchronę samotną, gdzie wieczność przebywa,
I którą chmura pełna tajemnic pokrywa".

Szereg zmarłych rozpoczyna *Andrzej Majcher*, który od początku istnienia naszego Zakładu do samej śmierci, t. j. przez lat 6 pracował jako nauczyciel kaligrafii, będąc zarazem starszym nauczycielem i zastępcą kierownika w szkole męskiej im. św. Anny. Zawód pedagogiczny rozpoczął w Jarosławiu jako nauczyciel języków polskiego, niemieckiego i rysunków w szkole realnej. Przez czas swej służby 29-letniej pracował gorliwie i z dobrym skutkiem.

Zmarł w dniu 4. listopada 1876 r. w 50 roku życia.

W 5 lat później, w dniu 16. listopada 1881 roku zeszedł ze świata *ks. Feliks König*, który po ukończeniu studyów we Lwowie i Wiedniu, pełnił przez lat 6 obowiązki rzym. kat. katechety i spowiednika w Zakładzie skarbkowskim w Drohowyżu, gdzie najlepszą po sobie pozostawił pamięć. W roku szkolnym 1881/2 zamianowany został zastępcą profesora religii w obu seminaryach nauczycielskich we Lwowie, a w niespełna 3 miesiące potem, bo w dniu 16. listopada zakończył życie. Ale i krótki ten czas wystarczył, aby go poznała młodzież mu powierzona i koledzy w zawodzie. Charakter prawy, umysł spokojny, pogląd na zadanie życia wytrawny, gorące umiłowanie obowiązku i rzetelna, mimo nadwątlonego zdrowia w jego pełnieniu gorliwość, z wielkiej siły i energii woli wypływająca —

*) Dział ten opracowała była b. uczenica a obecnie nauczycielka Zakładu Marya Strzelecka.

oto przymioty, które uzdatniały ś. p. ks. Königa na nauczyciela i wzór dla młodzieży uczącej się, a przedewszystkiem dla kształcącej się do zawodu nauczycielskiego. Zalety w tak młodym wieku, bo w 35 roku życia zmarłego kapłana, podniósł w mowie pogrzebowej, również już dziś nie żyjący Zygmunt Sawczyński, zaznaczając, że ks. König zawczasu już przysposabiał swe sumienie do nauczycielstwa, gdyż od najwcześniejszych lat nauki szkolnej odznaczał się wielką gorliwością i wytrwałością w pracy, jakby już wówczas dokładnie był wiedział, że kto jako kapłan lub nauczyciel ma iść w świat, temu próżnować nie wolno, kto ma nieść światło między ciemnych, temu najpierw ciemności we własnej duszy jasnem światłem rozniecić potrzeba. A w smutku, który przeniknął serca przy składaniu w mogiłę zwłok zacnego kapłana, pocieszeniem była myśl, że oddaje się ostatnią usługę sumiennemu pracownikowi, który nie zmarnował życia; a przecież nie sama długość, lecz życie, chociażby krótkie, ale pełnieniu obowiązków poświęcone, jedna zasługę przed Bogiem i ludźmi.

W r. 1884 dnia 21. maja zmarł po długich cierpieniach *Stefan Kuryłowicz*, długoletni profesor w męskiem seminaryum nauczycielskiem. W naszym Zakładzie uczył w roku 1873 przez 3 miesiące fizyki i matematyki w zastępstwie prof. dr. Żulińskiego. Jako nauczyciel odznaczał się zmarły darem żywego, zajmującego wykładu, umiejąc ścisłe prawidła naukowe okraszać licznymi przykładami i wykazywać ich zastosowanie w zjawiskach i czynnościach życia praktycznego. Wydał też wiele prac i podręczników w zakresie fizyki i matematyki, głównie jako przewodniki dla nauczycieli; mają one wielką wartość i dziś jeszcze są poszukiwane i bardzo przez tychże cenione.

W rok potem, dnia 2. maja 1885 r. złożyliśmy do grobu zwłoki kapłana w pełni rozkwitu męskiego żywota zmarłego. Był nim *ks. Leon Trusiewicz*. Urodzony w Tarnowie, 1850 r. wcześnie stracił rodziców i jako sierota znalazł pewną i bezpieczną przystań w zakonie OO. Bernardynów. Tu, od wczesnej młodości okazywał wielką miłość dla Boga i chęć poświęcenia się stanowi duchownemu. W czasie nowicyatu z dniem każdym niemal rozwijał się jego talent i wszyscy widzieli w nim przyszłego dzielnego zakonnika, który chlubą będzie dla prowincyi i zaszczytne w niej kiedyś zajmie stanowisko. Nadzieje te ziściły się w zupełności. Gdy w r. 1873 otrzymał święcenia kapłańskie,

pozostawiono go ze względu na jego zdolności we Lwowie na posadzie kooperatora i kaznodziei przy kościele parafialnym św. Andrzeja we Lwowie. Następnie pracował z jak najlepszym skutkiem w Zbarażu, jako kierownik tamtejszej szkoły ludowej. Z powodu nadwątlonego zdrowia prosił o przeniesienie, a ks. prowincyał przychylając się do jego życzenia, umieścił go w konwencie rzeszowskim, jako katechetę przy szkole ludowej. I tu znowu prócz obowiązkowych godzin w szkole, pielęgnował kaznodziejstwo; znakomite wygłosił kazanie w czasie żałobnego nabożeństwa za spokój duszy ś. p. Piusa IX., w czasie feryi zastępował duszpasterzy po parafiach i miewał publiczne odczyty na cele humanitarne. Później przebywał jako kooperator w Gwoździcu, w kołomyjskiem, skąd po kilku miesiącach powołano go do Lwowa, aby objął wakującą po ks. Zenonie Lubomęskim posadę zastępcy katechety przy seminaryach nauczycielskich. Zastąpić tak znakomitego profesora, jakim był wzmiankowany kapłan, nie łatwą było rzeczą. Pomimo to, ś. p. O. Leon wszelkich dołożył starań, by z równym skutkiem prowadzić dalej dzieło rozpoczęte przez szanownego poprzednika. Później pozostał tylko katechetą przy męskiem seminaryum nauczycielskiem, a to z powodu, że przy żeńskiem osobnego zamianowano profesora religii. W r. 1883 został członkiem komisyi egzaminacyjnej dla nauczycieli i nauczycielek szkół ludowych. W uznaniu zaś jego zdolności i zacnego charakteru zrobiono go w zakonie sekretarzem prowincyi. Prócz tego urzędu, wymagającego wiele pracy, dyskrecyi i talentu, objął katedrę profesora katechetyki i metodyki w zakładzie domowym dla zakonników. Wśród tak licznych i mozolnych obowiązków, gdy zdrowie jego coraz bardziej podupadało, koledzy i przyjaciele w zakonie uprosili konsystorza, by go uwolnił od suplentury przy seminaryum nauczycielskiem. Prośbie tej uczyniono zadość. Przedtem już jednak rozwinęła się piersiowa choroba, która z każdym dniem postępując, zniszczyła młody organizm i sprowadziła śmierć, do której zacny kapłan przygotowywał duszę swoją i sumienie z głębokiem przejęciem się, a która wyrwała go z pośród przyjaciół, gorąco go miłujących, pozbawiając zakon jednego z najzdolniejszych i najgorliwszych pracowników.

Rok 1889 zabrał z pośród żyjących *Felicyę z Wasilewskich Boberską*, która i w seminaryum nauczycielskiem żeń-

skiem pozostawiła ślad swej pracy; należała bowiem do pierwszego grona nauczycielskiego tegoż Zakładu w pierwszych miesiącach jego zorganizowania. Obszerny jednak zakres pracy wychowawczej w pensyonacie przez nią założonym, wymagał zupełnego oddania się temuż, co też było powodem, że z posady w seminaryum zrezygnowała.

Komuż nie znane imię Felicyi Boberskiej, tej postaci na wskróś idealnej, nie tylko w swych zasadach i naukach, lecz na każdym kroku własnego życia — postaci, streszczającej w sobie tak wybitnie najidealniejsze prądy epoki, w której żyła, że dość przyglądnąć się jej żywotowi, aby powiedzieć, co w tej epoce było szlachetnem, dobrem, zacnem — postaci, która wszystko ogarnęła wielką miłością ojczyzny i ludzkości i stała się w swojem życiu jedną, wiecznie płonącą ofiarą dla dobra ogólnego.

Jakkolwiek też zrezygnowała z posady, nie zerwała nigdy nawiązanych węzłów z Zakładem naszym. Co niedzieli skupiała u siebie grono starszych kandydatek. Czytywała i omawiała z nimi celniejsze nowsze utwory literackie, roztrząsała i ciepłem słowem opowiadała ważniejsze epoki dziejów ojczystych zwłaszcza ostatnich — krzewiąc i podtrzymując tego ducha, którym do ostatniego tchnienia była ożywiona.

Tegoż roku, t. j. 1889, w dniu 19. czerwca zmarł *ks. Jan Wieliczko* w 53 roku życia. Ukończywszy teologię we Lwowie i przyjąwszy w r. 1859 święcenia kapłańskie, pracował najpierw w Brodach, a w r. 1864 został kaznodzieją przy katedralnej cerkwi św. Jura we Lwowie. Równocześnie pełnił obowiązki nauczycielskie w kilku szkołach, zastępował katechetę w polskiem gimnazyum im. Franciszka Józefa, wykładał katechetykę na wszechnicy, a od 23. grudnia 1872 r. do 4. grudnia 1873 był prowizorycznym profesorem religii w obrządku gr. kat. w seminaryum nauczycielskiem żeńskiem. W r. 1879 został mianowany kanonikiem, a w ośm lat później scholastykiem lwowskiej ruskiej kapituły. I w nowej godności zajmował się ś. p. ks. Wieliczko zawsze szkołami, piastując urząd duchownego komisarza w lwowskich szkołach średnich i członka Rady szkolnej okręgowej miejskiej.

Miasto Lwów wybierało Go przez długie lata członkiem swojej rady, a Papież Leon XIII. zamianował swoim domowym prałatem i odznaczył krzyżem „Pro Ecclesia et Pontifice".

Jako prawdziwy kapłan i siewca miłości i pokoju najmilsze po sobie zostawił wspomnienie.

W dniu 15. lutego 1890 roku rozeszła się żałobna, ciężkim smutkiem cały nasz zakład przejmująca wieść: *ks. Atanazy Niżyniecki* zakończył życie. Śmierć tego zacnego kapłana-obywatela, lubo oddawna przewidywana, przeraziła wszystkich, którzy w bliższej z nim zostawali styczności, a wyrazem żalu był okazały orszak pogrzekowy, który towarzył zwłokom na miejsce spoczynku. Niedługo, bo tylko półtora roku pełnił zmarły obowiązki nauczycielskie w żeńskiem seminaryum, będąc przedtem lat 9 katechetą w niższej szkole realnej w Tarnopolu, a następnie lat 17 w męskiem seminaryum nauczycielskiem w tymże samem mieście. Przez długi ten szereg lat pracował ś. p. ks. Nizyniecki jak najgorliwiej i z jak najlepszym skutkiem, nie tylko w szkole, ale także w konwiktach i w licznych domach prywatnych, również na ambonie i konfesyonale, a zawsze dla idei, zawsze z poświęceniem i zaparciem się siebie. Byłto bowiem w najobszerniejszem tego słowa znaczeniu nie tylko przyjaciel młodzieży, ale prawdziwy jej ojciec. Nawet skromne swe mienie rozdzielał między potrzebujących, gdyż Jego serce nie mogło znieść łzy w oku bliźniego.

Kim był dla naszego zakładu, chociaż tak niedługo w nim przebywał, pamiętamy wszyscy, którzyśmy patrzyli na Jego pracę. Przestrzegał jak najsurowszej karności w zachowaniu uczenic, a religii, jako przedmiotowi naukowemu nadawał nadzwyczajnej powagi tak podczas lekcyi, jak przy egzaminie dojrzałości. Z szczególną starannością przestrzegał i przyuczał do odmawiania pacierza z przejęciem i rozumieniem, należnym słowom Boskiego naszego Nauczyciela, po czem z łatwością uczenice Jego nawet po latach można było poznać.

Był przy tem dobrym kolegą, a dla młodszych wiekiem wśród grona serdecznym opiekunem i doradcą. Trawiony piersiową chorobą, walczył z nią długo, nie dając się jej pokonać, dopiero parę tygodni przed śmiercią położył się, żeby już więcej nie powstać. Na godzinę przed zgonem słał naszemu Zakładowi swe błogosławieństwo. Skromne zaoszczędzone mienie przeznaczył dla ubogich uczenic. Pamiętał przy tem o rodzinie, kościele, cerkwi i o różnych humanitarnych zakładach. Pogrzeb odbył się z wielką uroczystością, kondukt prowadził ks. Cyryl Jahner, proboszcz

tarnopolski, umyślnie w tym celu przybyły do Lwowa. Nad otwartą mogiłą przemówił p. Ludwik Dziedzicki, ówczesny dyrektor seminaryum żeńskiego, i jego słowami kończę: „Niechaj Ci zacny księże Atanazy, Tobie nasz dobry kolego i przyjacielu ludzkości, ziemia lekką będzie. Odpoczywaj w pokoju!“.

Tegoż samego roku, t. j. 1890, w dniu 14. czerwca zmarł *ks. Julian Axentowicz*, pierwszy katecheta naszego seminaryum. Urodził się w Stanisławowie, w r. 1831. jako syn bardzo zacnych małżonków, ormiańskiego pochodzenia. Po ukończeniu studyów teologicznych został wyświęcony na kapłana w r. 1854 przez ś. p. ks. Arcybiskupa ormiańskiego Samuela Stefanowicza, wówczas już starca stuletniego. Z początku pełnił obowiązki kapłańskie przy kościele ormiańskim w Stanisławowie, skąd następnie przeniesiony został do Lwowa, jako zastępca kanonika przy kościele Archikatedralnym ormiańskim, przy którym pozostawał aż do końca życia. W tym czasie pełnił następujące funkcye: był notaryuszem i kanclerzem konsystorza i ordynariatu Metropolii obrz. orm., kanonikiem kapituły orm. i prokuratorem tejże kapituły, a w r. 1886 został zamianowany honorowym podkomorzym papieskim. Przez długi szereg lat był członkiem Rady miasta Lwowa, katechetą i dyrektorem w szkole PP. Benedyktynek orm., a gdy przy tej szkole utworzono pierwsze kursa seminaryum nauczycielskiego żeńskiego, zaczął pracować i tam jako katecheta od pierwszej chwili powstania tegoż Zakładu do r. 1874. Był także przez dłuższy przeciąg czasu sekretarzem ś. p. ks. Arcybiskupa Szymonowicza, a gdy po śmierci tegoż został Arcybiskupem ś. p. ks Grzegorz Romaszkan, objął po nim dyrekcyę instytutu „pii montis“. Od r. 1889 zaczął silnie zapadać na zdrowiu, a dłuższa choroba położyła kres jego życiu.

Do wybitnych cech jego charakteru należało: niezamącona nigdy pogoda oraz uczynność i łagodność wobec bliźnich.

Po ustąpieniu ks. Axentowicza z posady katechety w seminaryum żeńskiem, pełnił obowiązki tegoż przez pół roku ks. *Leon Turkull*, który zmarł w r. 1893 na probostwie w Dunajowie. Pomimo jednak usilnych starań z mej strony nie mogłam dostać żadnych materyałów, któreby mi posłużyły do skreślenia choćby w krótkości życia Jego. Nie chcąc pominąć żadnego ze zmarłych, którzy choć przez krótki czas w seminaryum pracowali, ograniczam się na tej krótkiej notatce.

W dniu 20. czerwca 1890 r. zgasła w kwiecie wieku, bo w 22 wiośnie życia po długich cierpieniach *Leonia Frankowska*, praktykantka w szkole ćwiczeń. Była to jedna z tych postaci kobiecych jasnych i pięknych, które przeszedłszy przez życie jak gwiazda błyszcząca, uchodzą w wieczność, pozostawiając po sobie ślad niestarty i pamięć u tych, wśród których żyły i pracowały. Już jako uczenica w lwowskiem seminaryum żeńskiem odznaczała się ś. p. Leonia niepospolitemi zdolnościami do nauk i jako taka, była nie tylko jedną z najwybitniejszych w swoim czasie uczenic, ale i jedną z najlepszych i najserdeczniejszych koleżanek; nie odmówiła nigdy swej pomocy słabszym w naukach towarzyszkom szkolnym, a przed egzaminami całe dnie na usługi dla nich poświęcała, oddając innym to, czem Ją Stwórca tak hojnie i wspaniale obdarzył. Po świetnem złożeniu egzaminu dojrzałości, pracowała przez dwa lata jako praktykantka w szkole ćwiczeń, a obowiązki swe spełniała wzorowo i ku najwyższemu zadowoleniu przełożonej władzy. W czasie wakacyjnym r. 1881 była jedną z kierowniczek leczniczej kolonii w Rymanowie, gdzie również bardzo pożytecznie pracowała. Zupełnie niespodzianie w tym pięknym i pełnym życia organizmie rozwinęła się piersiowa choroba; wyrywała się jej ofiara wszystkiemi siłami; ciężko już chora zdawała egzamin kwalifikacyjny do szkół ludowych pospolitych, a zmuszona zarabiać lekcyami prywatnemi, kaszląc i męcząc się uczyła, ciągle się pocieszając, że wyzdrowieje i żyć będzie, czego tak bardzo pragnęła. Bóg postanowił jednak inaczej w wyrokach swych niezbadanych. Nie mogąc już ostatecznie pracować, położyła się ś. p. Leonia parę tygodni przed śmiercią, a w dniu 20. czerwca zgasła ku wielkiej żałości rodziny, koleżanek, uczenic i przełożonych. Do grobu, na wieczny spoczynek odprowadziły Ją nie zwykle liczne zastępy publiczności, a niewymowna boleść uczenic przy sypaniu mogiły, była najlepszym dowodem, czem była dla nich ta „ukochana pani“, która im takie śliczne piosnki śpiewała, tak ładnie i pożytecznie uczyła i z taką miłością do swego młodego serca tuliła je, nie szczędząc trudu i pracy, żeby tylko jak najwięcej odniosły korzyści.

Cześć pamięci młodej i gorliwej pracowniczki!

Rok 1890 był dla nas nieubłagany. Przy jego schyłku w d. 15. grudnia, złożyliśmy na cmentarzu Łyczakowskim czwartego

z rzędu członka grona nauczycielskiego. Był nim *Paweł Szatkowski*, zacny i gorliwy pracownik w naszym zakładzie, jako nauczyciel muzyki i śpiewu przez lat 19. Urodzony w r. 1827 w Przemyślu, w tymże mieście ukończył szkoły. Studya muzyczne odbywał pod kierunkiem J. E. Heoslera, znakomitego muzyka-pedagoga i dyrektora konserwatoryum muzycznego we Lwowie, następnie u Fr. Withe'go. Od roku 1860 poświęcił się udzielaniu lekcyj muzyki. „Towarzystwo Przyjaciół śpiewu“ we Lwowie obrało Go swym dyrektorem za czasów prezesowstwa zasłużonego melomana W. Danka. Pracował nadto ś. p. Szatkowski jako nauczyciel śpiewu w szkołach średnich publicznych i prywatnych, a wszędzie ceniono jego zdolności muzykalne, dobrą metodę nauczania i gorliwość w pełnieniu obowiązków. Z seminaryum żeńskiego, w ciągu kilkunastoletniej Jego pracy, wyszedł cały szereg uczenic, dobrze przez Niego w śpiewie i muzyce wykształconych tak w teoryi, jak w metodyce.

Jak doniosłej wartości dla młodzieży, jako czynnik wychowawczy, są uroczystości szkolne, ku czci znakomitych postaci narodowych urządzane, wiemy o tem wszyscy, którzy na polu pedagogicznem pracujemy. Ś. p. Szatkowski i w tym kierunku wielce się dla naszego Zakładu zasłużył. Muzykalna część pokanków Mickiewiczowskich i innych w tym guście uroczystości była zawsze przez Niego jak najsumienniej i najpiękniej przygotowana. Umiał wybrać stosowne i głębszą wartość mające utwory; nie żałował swego drogiego czasu: uczył, powtarzał, urządzał liczne próby i sam zawsze akompaniował z właściwą sobie wprawą i artystycznem poczuciem. Ci, co bliżej znali zmarłego, cenili go nadto jako bardzo szlachetnego człowieka, jako najlepszego męża i ojca w rodzinie.

Popadłszy w ciężką chorobę, zmarł w dniu 13. grudnia. W pogrzebie, pomimo niezwykle silnego mrozu wzięło udział całe Seminaryum żeńskie i inne szkoły, w których zmarły pracował, członkowie Rady szkolnej krajowej i liczne grono przyjaciół.

Ś. p. Szatkowski pozostawił 3 córki, które wstąpiwszy w ślady swego zacnego ojca, pracują w mieście naszem jako nauczycielki, równie jak On gorliwie i pożytecznie.

W r. 1891 w dniu 4. kwietnia zmarł po długiej chorobie *Antoni Czarkowski*. Urodził się w Horodence w r. 1839, do gim-

nazyum uczęszczał najpierw w Buczaczu, następnie w Stanisławowie, w okresie lat 1849—1857. Kursa filozofii odbył w uniwersytecie lwowskim, gdzie oddawał się gorliwie studyum filozofii, historyi i geografii (1858—1862). Po ukończeniu kursów akademickich był przez rok suplentem w Brzeżanach. Otrzymawszy następnie stypendyum wyjechał na rok do Wiednia, gdzie złożył egzamin nauczycielski z historyi, geografii i propedeutyki filozoficznej, poczem powrócił znowu do Brzeżan na zajmowaną przedtem posadę. W z. 1865 został mianowany rzeczywistym profesorem. W r. 1871 po utworzeniu seminaryów nauczycielskich, został profesorem w seminaryum żeńskiem we Lwowie, ucząc tamże historyi, geografii i języka niemieckiego. Jako profesor odznaczał się ścisłem wykonywaniem obowiązków i wielką znajomością wykładanych przez siebie przedmiotów. W czasie krótkiego swego pobytu w naszym zakładzie rozwinął bardzo skuteczną czynność i pozyskał takie przywiązanie uczenic, że Go przy opuszczeniu zajmowanej posady ze łzami żegnały. Już bowiem w r. 1873|4 powołanym został na referenta do Rady szkolnej krajowej, a wkrótce zamianowano Go inspektorem szkół średnich. Stanowisko to zajmował do r. 1888 i w czasie kilkunastoletniej swej działalności złożył dowody, że celował niepoślednią fachową erudycyą, bystrym poglądem i głęboką znajomością stosunków szkolnych. Jeszcze jako profesor w seminaryum ogłosił w lwowskim „Dzienniku Polskim“ ciekawe studyum o naszych szkołach średnich, którem zwrócił na siebie powszechną uwagę, szczególniej ówczesnego Namiestnika hr. Agenora Gołuchowskiego, który Go też do Rady szkolnej powołał. Od chwili wstąpienia do tej magistratury szkolnej rozwinął olbrzymią energię i nader pożyteczną działalność. Ta niespożyta praca Jego znalazła też najwyższe uznanie ze strony Najjaśniejszego Pana, który z okazyi pobytu w Galicyi nadał Mu niezwykłe odszczególnienie, order żelaznej korony III. klasy.

Na polu naukowem zasłużył się ś. p. Antoni szeregiem prac statystycznych, tyczących się szkolnictwa, prac żmudnych i sumiennych, dających dokładny obraz tak naszych jak i obcych urządzeń szkolnych. Nadzwyczaj cenne, pisane piórem jego, są sprawozdania c. k. Rady szkolnej o stanie szkół średnich za lata 1872—1883, oraz tablice planów naukowych *„Die Vertheilung der obligatorischen Lehrfächer an den Gymnasien, Real-*

gymnasien und Realschulen", co już podczas choroby swej opracował.

Siły fizyczne nie mogły jednak podołać takiemu ogromowi pracy. W r. 1888 w dniu 2. maja, w czasie sesyi dostał ataku apoplektycznego. W parę miesięcy później nowy atak nadwerężył siły i zdrowie Jego jeszcze bardziej, tak iż musiał się spensyonować. Pomimo najsurowszego polecenia ze strony lekarzy, by wstrzymał się od umysłowych zajęć, pracował ciągle nad siły, a na życzliwe przestrogi odpowiadał, że bez pracy żyć nie może. W ostatnich czasach użalał się, że wzrok mu nie dopisuje, pomimo to jednak nie było można odwieźć go od pracy.

W dniu 4. kwietnia r. 1891 skutkiem ponownego ataku skończył swój żywot tak pełen pracy niezmordowanej, która Jego siły fizyczne w krótkim przeciągu czasu stargać i zniszczyć zdołała. Tragiczny koniec tego iście niepospolitego człowieka, przejął współczuciem każdego, kto ludzkiem okiem na życie innych patrzy, kto odczuć zdoła żal i nieszczęście rodziny, którą czas choroby Jego i śmierć gromem niedoli przywaliła.

Cześć Jego pamięci!

W dniu 17. lutego 1894 roku zmarł *Maciej Świtalski*, nauczyciel francuskiego języka, objąwszy naukę tego przedmiotu z rokiem szkolnym 1893/4 po nieżyjącym już dziś Henryku Milewskim. Urodzony w r. 1845 w Kaliskach, w W. Ks. Poznańskiem, uczęszczał do gimnazyum w Trzemesznie, skąd w r. 1863 wyruszył jako młodzieniaszek wraz z wielu innymi kolegami na pole walki o niepodległość. Po rozbiciu oddziału, do którego należał, udał się do gimnazyum w Głogowie, gdzie Ślązacy chętnie przyjmowali uczniów, wydalonych za udział w powstaniu; po kilku zaś latach zdał egzamin dojrzałości w Lesznie. Poświęcił się następnie studyom filologicznym w uniwersytecie wrocławskim, gdzie z ś. p. Zimmermanem i kilku innymi należał do tych, którzy pracowali nad wytworzeniem ogniska życia polskiego tak pomiędzy młodzieżą uniwersytecką, jakoteż pomiędzy tamtejszymi przemysłowcami. Ich zabiegom udało się zawiązać w r. 1863 *Kółko młodzieży polskiej*, które po kilkunastu latach istnienia rozwiązane zostało przez Bismarka, i *Towarzystwo przemysłowców polskich*, którego po opuszczeniu uniwersytetu został ś. p. Świtalski honorowym członkiem. Przez kilka lat z rzędu, aż do ukończenia studyów, był on przewodniczącym

Towarzystwa literackiego słowiańskiego, które składało się z samych akademików narodowości polskiej, starając się zjednywać Ślązaków, u których poczucie polskości było w owym czasie zbyt słabem.

Po ukończeniu studyów uniwersyteckich przeniósł się około roku 1873 do Lwowa, gdzie był przez długi szereg lat suplentem, a następnie profesorem gimnazyalnym. Jako człowiek pełen szczerości, otwartości, pogodnego umysłu i serdeczności dla wszystkich, zaskarbił sobie powszechny szacunek i miłość tak u uczniów, jakoteż i u licznych kolegów. Jako zdolny i nadzwyczaj sumienny pedagog, zjednał sobie uznanie także swych przełożonych. Nieboszczyk padł na posterunku, jako ofiara swego nieszczęśliwego zawodu, nie mogąc bowiem ze szczupłej pensyi profesorskiej wyżywić siebie i siedmiorga dzieci, był zniewolony pracować nadobowiązkowo tak w gimnazyum, jako też poza jego murami, a nocami poprawiać wypracowania uczniów polskie, łacińskie, greckie, francuskie i niemieckie. To też obarczony ciężką pracą i liczną rodziną, usunął się zupełnie od świata i żył jedynie dla ogniska domowego, osładzając sobie żmudne życie dziwnem zamiłowaniem do zawodu nauczycielskiego, w którym jak mawiał, widział szczyt zadania człowieka i obywatela, kraj serdecznie miłującego.

Śmierć przyszła nagle, straszna, nieubłagana jak zawsze i nie licząca się z tem, że zabiera człowieka w pełni sił i ojca siedmiorga dzieci; tknięty udarem mózgowym w czasie lekcyi języka francuskiego w gimnazyum, w kilka godzin potem wyzionął ducha.

Boleśnie jest patrzeć na śmierć ludzi młodych, pełnych życia i nadziei, ale niemniej smutno stanąć nad mogiłą człowieka, w sędziwych latach do grobu zstępującego, człowieka — który całe swe życie poświęcił dla dobra ogółu i którego kraj nasz cały uważał za prawdziwego przyjaciela uczącej się młodzieży, za prawdziwego obywatela i patryotę. Któż nie domyśli się o kim mowa, któż nie wie, że tą postacią tak nam drogą był ś. p. *Antoni Łuczkiewicz*. Był to prawdziwy wychowawca-pedagog, godny i wierny towarzysz tak zacnych pracowników na niwie oświaty jak ś. p. Andrzej Józefczyk, Zygmunt Sawczyński i Wincenty Jabłoński.

Ś. p. Antoni Łuczkiewicz urodził się w r. 1817 w Tartakowie, w powiecie sokalskim, jako dziecię Józefa i Maryi z Gosławskich. Ukończywszy pod troskliwem okiem rodziców szkoły elementarne w Tartakowie i gimnazyalne we Lwowie poświęcił się studyom filozoficznym, a po ukończeniu tychże wstąpił do seminaryum duchownego we Lwowie, by stosownie do woli rodziców zostać kapłanem. Chęć jednak służenia sprawie narodowej i brania czynnego udziału w bieżących wypadkach zniewoliła go do porzucenia tego zawodu, a oddania się prywatnemu nauczycielstwu. W roku 1839 został uwięziony i równocześnie z Piotrem Grossem przesiedział czas jakiś w karmelickich murach, tak dobrze z tych czasów znanych i tak obfitych w bolesne wspomnienia. Po uzyskaniu wolności poświęcił się dalej całą duszą pracy naukowej i narodowej. Wysoce wykształcony, władając znakomicie językami polskim, niemieckim i francuskim stał się jednym z tych pożytecznych nauczycieli prywatnych, których domy polskie potrzebowały i poszukiwały; pracował jako taki u Szeptyckich we Lwowie i u Nikorowiczów w Grzymałowie. W r. 1848 należał do gwardyi narodowej, a chcąc uzyskać w przyszłości byt pewniejszy, złożył przed rokiem 1848 i po tymże roku powtórnie egzamin na profesora szkół średnich z pedagogiki, matematyki i języka polskiego. Wstęp jednak do wszelkich publicznych urzędów i godności miał zamknięty, podobnie jak jego koledzy: ś. p. Józefczyk i Karol Niementowski. W r. 1850 pojąwszy za małżonkę pannę Joannę Kasprzycką wyjechał do Lubostronia w W. Ks. Poznańskiem, gdzie objął obowiązki prywatnego nauczyciela w domu hrabstwa Skórzewskich, do ich synów Leona i Kazimierza, z których pierwszy znany był później z swej pożytecznej precy obywatelskiej, jako poseł z Poznańskiego.

Rok 1854 i 55 spędził ś. p. Łuczkiewicz z swymi uczniami w Paryżu. Poznał tam Mickiewicza przed samym wyjazdem Jego na wschód, skąd przywieziono Go do Francyi już w trumnie. Później, dorosłym już dzieciom i wnukom opowiadał ś. p. Antoni, że postać ukochanego wieszcza naszego pozostała w pamięci jego, przygnębiona i złamana świeżą wówczas stratą żony i ciężkiem życiem emigranckiem.

Z czasów pobytu tych dwóch lat w Paryżu, pozostały po zmarłym Łuczkiewiczu listy do jego żony pisane; musiał się

bowiem z nią rozłączyć, jadąc do Francyi; listy te, przechowywane w rodzinie jako droga po nieboszczyku pamiątka, świadczą wymownie o jego zacnej duszy, o gorącej i tkliwej miłości do żony i dzieci; trawiony tęsknotą za niemi, pisze, że wszystkie piękności nadsekwańskiej stolicy nie mają uroku dla niego i wszystkie by je oddał za chwilę, spędzoną w towarzystwie drogiej żony i maleńkich dzieci.

Nad wszelki wyraz wdzięczną jestem Szanownej Rodzinie zmarłego, że dając mi na moje prośby szczegóły z życia ukochanego Jej Ojca, pozwoliła mi przeczytać to, co ma najdroższego: listy Jego ręką pisane. Dały mi one możność zajrzenia w głąb duszy tego zacnego człowieka, którego poznałam już starcem, którego czciłam i pod kierunkiem którego odbyłam nauki w seminaryum nauczycielskiem, przeżywszy w tymże zakładzie najpiękniejszą epokę mego życia.

Połączywszy się wreszcie z rodziną i powróciwszy do kraju zastał go ś. p. Łuczkiewicz pod rządami Agenora hr. Gołuchowskiego i dopiero teraz, jako człowiek już 40-letni otrzymał posadę suplenta w gimnazyum w Brzeżanach, gdzie przez cały szereg lat, podobnie jak ś. p. Karol Niementowski w Tarnopolu uczył wyłącznie języka polskiego. Młodzież gimnazyalna kochała go i poważała.

Gimnazyum brzeżańskie, podobnie jak rzeszowskie, buczackie i tarnopolskie było rzadkim w swoim rodzaju, jak na owe czasy zakładem, gdzie pielęgnowany był i kwitł osobliwszy patryotyzm, przywiązanie i zaufanie młodzieży do nauczycieli a serdeczne koleżeństwo między uczniami. Ś. p. Lischka był dyrektorem a kolegami Łuczkiewicza: ś. p. Wojciech Kornicki, ś. p. Antoni Czarkowski, emerytowany radca szkolny Tymoteusz Mandybur, Józef Czaczkowski, obecny dyrektor szkoły realnej w Stanisławowie i inni. Młodzież gimnazyalna przy staraunej pracy nauczycieli i ich życzliwości uczyła się z zapałem, a wielu z pośród niej zajmuje dziś w społeczeństwie zaszczytne i ważne stanowiska, jak n. p. Minister Edward Rittner, nadradca Łyszkowski we Lwowie, dr. Mieczysław Dunin Wąsowicz, chemik miejski, dyrektor policyi w Krakowie Zenon Korotkiewicz, dyrektor seminaryum naucz. w Tarnopolu Emil Michałowski, dyrektor gimnazyalny we Lwowie Franciszek Próchnicki, starosta Mikołaj Poradowski, sędzia powiatowy w Obertynie Wiktor Łu-

czakowski, proboszcz w Olesku ks. Marceli Piątkowski, proboszcz w Warążu ks. Izydor Kunaszowski, hrabiowie Jan i Mieczysław Komarniccy i wielu innych. Pamiętną jest wizytacya ówczesnego inspektora krajowego, ś. p. Linzbanera, który pochwalił Łuczkiewicza za Jego wydatną pracę i starania, podjęte około wychowania młodzieży. Rok 1857 zaznaczył się ciężką żałobą w życiu ś. p. Antoniego, zmarła mu bowiem ukochana małżonka po 7-letniem zaledwie z nim pożyciu, pozostawiając dwoje małych dzieci: córkę Wandę, obecną panią Franciszkową Próchnicką, małżonkę znanego i powszechnie szanowanego dyrektora V. gimnazyum i zasłużonego pracownika na polu literatury ojczystej, i syna Kazimierza, obecnie radcę w prokuratoryi skarbu i wiceprezesa lwowskiego stowarzyszenia urzędników. Pod ciężkim tym ciosem, chociaż strasznie zbolały, nie ugiął się ten prawy i silny mąż i teraz najwymowniejszy dał dowód, jak niezwykle zacnym był jego charakter i jak prawdziwą miłość dla osieroconych przez matkę dzieci. Sam z całą pieczołowitością poświęcił się ich wychowaniu, przy pomocy swej siostry Józefy, nie szczędząc starań i trudów, a z podwojoną tkliwością je pielęgnując stał się wzniosłym i doskonałym wzorem dla ojców, wskazując im, na czem polega rodzicielska miłość. Dopiero w wiele lat później, gdy córkę za mąż wydał, a syna wykształciwszy, jako dojrzałego człowieka od swej opieki uwolnił — wstąpił ponownie w związki małżeńskie.

Na suplenturze w Brzeżanach upływały lata i o otrzymaniu stałej posady nie było mowy. Ministerstwo Wyznań i Oświaty wydało bowiem w tym czasie nowe przepisy egzaminacyjne dla kandydatów na profesorów szkół średnich, wedle których egzaminu Łuczkiewicza nie stanowił już takiej grupy, któraby upoważniała go do objęcia stałej posady. Ś. p. Antoni nie był już wówczas tak młodym, żeby się mógł znów poddać egzaminowi. Zbolały i rozgoryczony tem, że tylko martwy przepis jest przeszkodą w zajęciu stałej posady, postanowił porzucić niewdzięczny zawód nauczycielski, co się rzeczywiście stało, a w czem przyszło Mu w pomoc ogólne poważanie, jakiem się cieszył we wszystkich warstwach obywateli. Wybrany w r. 1867 do rady miejskiej, powołany wkrótce został na naczelne jej kierownictwo: obrano Go burmistrzem miasta Brzeżan. Rozstał się więc ze swą ulubioną szkołą i z ukochaną młodzieżą, aby się poświęcić dobru miasta.

Jakim zaś był burmistrzem, poświadczy najlepiej ta okoliczność, iż i na następne trzechlecie powierzono Mu tę godność. Na tem stanowisku zastał Go rok 1871, w którym kreowano pierwsze w kraju naszym seminarya nauczycielskie za rządów ś. p. Gołuchowskiego, nie już „szefa kraju“, ale „namiestnika“. Łuczkiewicz wniósł podanie o posadę dyrektora seminaryum, załączając swój patent nauczycielski z r. 1851. Rada szkolna krajowa, gdyż w jej to zakresie wówczas leżało, zamianowała Go dyrektorem żeńskiego Seminaryum we Lwowie. Znalazł się więc ś. p. Łuczkiewicz znów na ulubionem i właściwem sobie polu pracy, a jak się z niej wywiązał, wiedzą ci, którzy wespół z nim pracowali i te, których całe szeregi z pod Jego iście ojcowskiej opieki w świat wyszły, niosąc pod strzechy wieśniacze światło i oddając młodszemu pokoleniu te skarby, których nabyły w zakładzie naukowym, pod Jego kierownictwem będącem.

Z r. 1871 pojawiają się regularnie w czasopiśmie *Szkoła* rozprawy ś. p. Antoniego, przeważnie z zakresu metodyki rozmaitych przedmiotów, co było niemałego znaczenia dla młodziutkich seminaryów nauczycielskich. Najpoważniejszą pracą zmarłego było *Szkolnictwo*, z której to książki przez wiele lat nie tylko kandydatki lecz także przystępujący do egzaminu kwalifikacyjnego nauczyciele czerpali i uzupełniali swe teoretyczne przygotowanie, a i dziś jeszcze pomimo licznych prac nowszych pedagogów, chętnie do niej zaglądają po cenne wskazówki wychowawcze. Przez wszystkie lata swego dyrektorstwa był zmarły członkiem komisyi egzaminacyjnej dla nauczycieli i nauczycielek szkół ludowych pospolitych i wydziałowych; brał przytem czynny udział w pracach Towarzystwa Pedagogicznego; będąc jeszcze w Brzeżanach, założył tam Towarzystwo zaliczkowe i bursę, instytucye dotąd kwitnące i pomyślnie się rozwijające. „Bursa towarzystwa pomocy naukowej we Lwowie“, „Związek koleżeński byłych seminarzystek“, „Towarzystwo pomocy naukowej lwowskich nauczycieli i nauczycielek“, „Towarzystwo im. Staszica“ zaliczały ś. p. Łuczkiewicza w poczet nader czynnych i dobrze zasłużonych swoich członków.

W r. 1887, z powodu wieku sędziwego przeszedł w stały stan spoczynku, dobrze zaiste zasłużonego po tylu latach pożytecznej pracy, po tylu chwilach ciężkich, nieraz bardzo bolesnych. Seminaryum żeńskie żegnając ukochanego przewodnika, godnie

Go uczciło. Dzień 15. lipca, jako dzień zakończenia roku szkolnego, przeznaczono na tę uroczystą chwilę. Do przystrojonej przez uczenice w zieleń i kwiaty sali wprowadzono sędziwego dyrektora, by Mu złożyć hołd należny i podziękować za wszystko, co dobrego zrobił dla zakładu, którym lat 17 kierował. Zgromadziło się w około niego całe grono nauczycielskie, wszystkie uczenice ówczesne i bardzo wiele z dawniejszych. Pierwszy w imieniu grona nauczycielskiego przemówił profesor dr. Józef Żuliński, podnosząc zasługi ustępującego kierownika i dziękując Mu za jego wspólną i gorącą pracę z nauczycielami, również za koleżeńskie i jak najżyczliwsze traktowanie tychże, które tak umiał pogodzić ze stanowiskiem przełożonego. Następnie, przemawiały dwie kandydatki jedna w imieniu wychodzących z zakładu uczenic, które ostatnie pod Jego przewodnictwem zdawały egzamin dojrzałości, druga w imieniu uczenic wstępujących na rok IV. dziękując za opiekę i podjętą dla ich dobra pracę wreszcie w imieniu dawnych uczenic p. Aniela Boraczkówna, starsza nauczycielka szkoły Św. Marcina. Rozrzewniony staruszek ze łzami dziękował za te objawy życzliwości i wdzięczności, a piękny ten dzień pozostał na zawsze w pamięci młodego pokolenia, które tak żywo umie odczuwać podobnie podniosłe chwile, tak dodatnio wpływające na charakter przyszłych wychowawczyń.

Po ustąpieniu z Seminaryum przeżył ś. p. Łuczkiewicz lat 7 na emeryturze, w ciszy i spokoju, oddany tylko rodzinie. Ciesząc się do ostatka czerstwem zdrowiem, zmarł po krótkich cierpieniach na udar sercowy. w dniu 15. sierpnia 1894 r. przeżywszy 77 lat. Do snu wiecznego zamknęła Mu oczy druga małżonka, Józefa z Ciszewskich, długoletnia opiekunka Jego lat sędziwych. My wszyscy, którzyśmy znali i cenili zmarłego i na Jego życie rodzinne patrzyli, stawiać będziemy zawsze w pamięci obok zasłużonego pedagoga, postać Jego szlachetnej żony.

W pogrzebie, prócz rodziny, pomimo wakacyjnej pory wzięło udział liczne grono profesorów, byłych uczenic, członkowie Rady szkolnej krajowej i wielu przyjaciół i wielbicieli zmarłego.

Cześć pamięci prawego obywatela, idącego na sąd Boży po pracy uczciwej, sumiennej i gorliwej, cześć pamięci druhowi Zygmunta Sawczyńskiego, pierwszemu dyrektorowi Seminaryum nauczycielskiego żeńskiego, cześć ś. p. Antoniemu Łuczkiewiczowi!

Na pierwszej konferencyi odbytej w Seminaryum żeńskiem na początku roku szkolnego, ówczesny dyrektor Zakładu radca Dziedzicki poświęcił Jego osobie kilka serdecznych słów wspomnienia, których grono nauczycielskie czcząc pamięć zmarłego pedagoga stojąc wysłuchało. W kilka dni potem odbyło się staraniem grona całego za duszę ś. p. Łuczkiewicza nabożeństwo żałobne w katedrze ormiańskiej, które odprawił ks. Walenty Wołcz, profesor Seminaryum.

„Związek koleżeński byłych seminarzystek“ chcąc pozostawić trwałą pamiątkę ku czci tak zacnego i zasłużonego dyrektora, ustanowił „Fundusz zwrotnych zapomóg im. ś. p. Antoniego Łuczkiewicza“, na który pierwszą kwotę złożyła Szanowna wdowa po zmarłym, dołożyło grono nauczycielskie seminaryalne, a obecnie powiększa się gorliwem staraniem członków wspomnianego Towarzystwa.

W r. 1895 w dniu 3. lutego odprowadziliśmy na cmentarz zwłoki znów długoletniego towarzysza w pracy nauczycielskiej, sumiennego pracownika i zasłużonego pedagoga. Był nim ***Emilian Partycki***, profesor języka ruskiego w obu Seminaryach od pierwszej chwili ich otwarcia. Urodzony w r. 1840 we wsi Tejsarowie, w powiecie żydaczowskim, jako syn księdza Józefa i Maryi z Abrysowskich, już w 9-tym roku życia utracił matkę a dalszem wychowaniem jego zajmował się ojciec. Po ukończeniu gimnazyum bernardyńskiego we Lwowie, wstąpił do greckokatolickiego Seminaryum duchownego, gdzie obok nauk teologicznych, oddawał się z zamiłowaniem studyom filologicznym, słuchając między innymi wykładów literatury ruskiej profesora, Głowackiego. Nie mając powołania do stanu duchownego, złożył w r. 1864 egzamin na profesora języka ruskiego i niemieckiego dla szkół średnich. Początkową swą pracę nauczycielską rozpoczął w gimnazyum czerniowieckiem, później tarnopolskiem, wreszcie w lwowskiem akademickiem, skąd ustąpił z chwilą otwarcia seminaryów nauczycielskich, mianowany profesorem w tychże zakładach, pracował w nich do końca życia.

Mąż wyższego umysłu, a niezwykłej pracowitości, mimo wątłego zdrowia, położył ś. p. Partycki niespożyte zasługi nie tylko jako wzorowy nauczyciel-pedagog, lecz także jako jeden z najdzielniejszych pracowników na polu ruskiego piśmiennictwa. Jako profesor odznaczał się wyborną metodą, wielką gorliwością

i sumiennością w nauczaniu, starając się te same przymioty przelać w swych uczniów i uczenice, którzy też wielkie korzyści z jego nauki odnosili. Cechowały go przytem szlachetność i łagodność charakteru, wyrozumiałość, niezwykły spokój i takt pedagogiczny, czem porywał i przywiązywał do siebie serca młodzieży. Jakże mi świeża w pamięci ta cicha i rzewna postać zacnego profesora, które nas, swoje uczenice, tylu pięknych rzeczy nauczył słowem i przykładem swego pracowitego życia; chociaż tak młodziutkie byłyśmy wówczas, umiałyśmy Go cenić; zachęcone jego gorliwością w pełnieniu obowiązków, wyuczałyśmy się jak najstaranniej każdej lekcyi przez Niego zadanej i uważyłyśmy za grzech najcięższy sprawienie Jemu przykrości. Wiedziałyśmy, że nie znosi nawet najlżejszego szmeru podczas nauki, to też gdy drzwi otwierał do klasy, już była cisza wzorowa, a żadna z nas niemal poruszyć się nie śmiała, żeby tylko nie zamącić spokoju temu smutnemu zawsze profesorowi, na którego twarzy nigdy uśmiech nie zajaśniał.

Wiele z młodzieży szkolnej zawdzięczało mu niejedną łaskę i niejedno dobrodziejstwo, ale robił to w największej tajemnicy, tak że ten, któremu pomógł, nawet się nie domyślił, kto był jego dobrodziejem.

Nie mniejszej wagi była działalność zmarłego na polu nauki i piśmiennictwa ruskiego, któremu oddawał się stale od r. 1863, a wszystko, co pisał, tchnęło wielką znajomością rzeczy i gruntowną wiedzą. Tę cichą a w skutkach tak dodatnią pracę uznały towarzystwa: Proświta, Szewczenki i inne, w których ś. p. Partycki pracował i obdarzyły Go najwyższą u nas nagrodą, bo zaliczyły w poczet swych członków honorowych.

Podupadłszy na zdrowiu, 2 lata przed śmiercią podał się do dymisyi, nie czując już dość sił fizycznych do żmudnej pracy nauczycielskiej. Władze jednak, uznając całą pożyteczność jego działalności w szkole, nie uwzględniły tej prośby; pozostał więc, ale z dniem każdym upadał na siłach. Ostatniego stycznia, w dniu zakończenia półrocza szkolnego, siedząc wśród koleżeńskiego grona, wyrzekł pełen zmęczenia: „Ach, gdyby już spocząć!“ Bóg wysłuchał jego życzenia: w 2 dni potem, tknięty udarem sercowym, zakończył życie. Na wieczny spoczynek odprowadziły cichego a tak zasłużonego pracownika wszystkie T-wa warzystwa ruskie, Seminarya nauczycielskie, gimnazyum akademickie, członkowie Rady szkolnej krajowej, posłowie sejmowi i do Rady państwa i znaczny zastęp inteligencyi ruskiej i polskiej. Kondukt pogrzebowy prowadziło duchowieństwo obu obrządków. Nad otwartą mogiłą przemówili serdecznie: Wachnianin, Barwiński i Ustyanowicz po rusku, Tatomir po polsku.

Odpoczywaj w pokoju zacny nasz profesorze i towarzyszu w pracy wychowawczej. Wołamy Ci z serca: „Wicznaja pamiat'!“

Tegoż samego roku, t. j. 1895, ostatnich dni lipca zmarł po krótkich cierpieniach ***Henryk Milewski***, długoletni nauczyciel języka francuskiego. Urodzony we Lwowie w r. 1817, jako syn Wojciecha i Konstancyi ze Smochowskich, a bliski krewny ś. p. Henryka Schmitta i ś. p. Jana Dobrzańskiego został w 11 roku życia oddany do wojskowej akademii w Wiener-Neustadt, gdzie równocześnie z nim odbywali studya synowie kilku innych polskich rodzin, jak świadczy wykaz współuczniów ś. p. Milewskiego. Widocznie i po upadku kraju odczuwano u nas potrzebę kształcenia synów w dobrej wojskowej szkole.

Ukończywszy z odznaczeniem wspomnianą akademię po 7 letnich studyach, został stacyonowany w r. 1835 jako podporucznik przy 10 pułku piechoty Mazuchelli.

Wskutek wypadków politycznych w r. 1845 władze wojskowe kazały podać Mu się do dymisyi, a po roku 1846-tym odebrano mu szarżę oficerską, tłumacząc się tem, że prywatne nauczycielstwo, któremu po spensyonowaniu z braku funduszów zaczął się oddawać, jest „ubliżające“ wojskowemu stanowi.

Bliższe szczegóły o ówczesnych stosunkach zawierają artykuły Schnürr-Pepłowskiego w ***Słowie polskiem***, w numerze 129 z roku 1896, jako „Kartka z dziejów Galicyi“ i życiorys H Schmitta przez Walentego Ćwika.

Mając bowiem wstęp do jakiejkolwiek służby publicznej zamknięty, oddał się po wystąpieniu z wojska, podobnie jak ś. p. Łuczkiewicz prywatnemu nauczycielstwu. Następnie, korzystając z pięknej i gruntownej swej wiedzy w wielu gałęziach nauk otworzył w Stanisławowie, a później we Lwowie zakład wychowawczo-naukowy dla szlacheckiej młodzieży, który istniał przeszło lat 20 i w swoim czasie był najświetniejszym w całym kraju. Garnęła się do niego młodzież z najzacniejszych i najlepszych rodzin polskich i ormiańskich i wielu bardzo z uczniów ś. p. Milewskiego zajmuje dziś w społeczeństwie wybitne stano-

wisko, jak n. p. JE. Minister Leon Biliński, który z dawnym swym profesorem do końca Jego życia serdeczne utrzymywał stosunki, Tadeusz Pilat, profesor uniwersytetu lwowskiego, prof. dr. Raciborski, radca dworu Seferowicz, poseł do Sejmu krajowego p. Antoni Theodorowicz, właściciel dóbr na Bukowinie p. Stanisław Bohdanowicz i i wielu innych.

Począwszy zaś od r. 1877 przez lat 16 pracował ś. p. Milewski jako nauczyciel języka francuskiego w Seminaryum nauczycielskiem żeńskiem i w IV. gimnazyum.

Jako kilkuletnia uczenica zmarłego w wymienionym zakładzie, pisząc wspomnienie o nieżyjącym już dzisiaj, z całą przyjemnością zaznaczam, żeśmy Go zaliczały do najulubieńszych i najpożyteczniejszych profesorów; a zdawałoby się może, że nauka przedmiotu nadobowiązkowego i do tego języka obcego ograniczyć się może tylko do wyuczenia słów i frazesów i pisania wypracowań w tymże języku. Jakąż potęgą jest osoba nauczyciela, który jakiegokolwiek przedmiotu uczy, wysnuć potrafi z swej własnej duszy prawdziwe skarby, którymi wyposaża umysły i serca powierzonej mu młodzieży! Ś. p. Milewski był właśnie typem takiego nauczyciela. Suchą lekcyę obcego języka zamieniał w zajmujące wykłady z różnych gałęzi nauk, a posiadając świetny dar wymowy, dowcip i wykwintne wykształcenie, należał do tych profesorów, którego lekcyi czeka się z upragnieniem. Nikt nie zaprzeczy, że młodzież, szczególniej żeńska, ma wyborny zmysł obserwacyjny i nauczycieli swoich niemal na wskróś poznać potrafi w krótkim czasie i wyzyskać umie piękne jego przymioty, odczute wrażliwą swą młodą i gorącą duszą. Tak też i my, młodziutkie uczenice, poznawszy wielostronną wiedzę i patryotyczne uczucia naszego profesora, starałyśmy się wydobywać od Niego rozmaite wiadomości, szczególniej z historyi ojczystej; karcił nas potem staruszek łagodnie, że zamiast odpytać konjugacyę francuską, musiał, zniewolony naszemi pytaniami odstąpić od przedmiotu, ale naprawdę rad był z zapału i ciekawości młodych umysłów, na czem także doskonale umiałyśmy się poznać. Posiadając przytem wytworne maniery towarzyskie, które były taką piękną cechą wychowańców minionej epoki, a które niestety obecnie coraz rzadziej się spotykają z wielką szkodą dla dzisiejszej młodzieży — był i z tego względu bardzo pożytecznym profesorem w żeńskiem zakładzie naukowym,

bo chyba wszyscy z tem się zgodzimy, że piękność form w szkołach, szczególnie kształcących przyszłych nauczycieli i wychowawczynie, powinna być z największą starannością pielęgnowaną.

W r. 1893|4 z powodu sędziwego wieku przestał w szkołach pracować; otrzymawszy w drodze łaski od Najjaśniejszego Pana dożywotnią pensyjkę, jako dawny wojskowy, zamieszkał w zakładzie im. Domsa, przeznaczonego dla adeptów sztuki, literatury itp. w charakterze dyrektora tegoż zakładu. W r. 1894 doczekał się pięknej i uroczystej chwili, może najdroższej dla pedagogów, zjechali się do Lwowa in gremio byli Jego uczniowie i wychowańcy w jego zakładzie z rozmaitych i odległych zakątków kraju, by uczcić swego dawnego i ukochanego profesora, dając Mu w ten sposób wyraz swej pamięci o Nim i niewygasłej wdzięczności. Z jakiemże rozrzewnieniem i radością witał ich osiwiały w pracy nauczycielskiej pedagog, patrząc na dojrzałych mężów, pożytecznych i zasłużonych synów Ojczyzny, którzy przed laty jako chłopacy byli Mu w opiekę oddani. Grono nauczycielskie Seminaryum żeńskiego chcąc dać wyraz swego współudziału w tej pięknej uroczystości, wysłało Mu adres pięknie ułożony przez prof. dr. Żulińskiego, z podpisami wszystkich kolegów i koleżanek przez długi szereg lat wspólnie z nim w tymże Zakładzie pracujących.

Rok jeszcze potem żył ś. p. Milewski, pozostawszy do ostatniej chwili czynnym, pełnym pogody i żywości umysłu, łagodności i dobroci w obejściu z bliźnimi, które to przymioty całe życie Go cechowały. Znany był przytem w gronie przyjaciół jako zawsze zdrów fizycznie, podobnie jak rówieśnik jego ś. p Łuczkiewicz i podobnie też jak On, w rok po Nim, po chwilowej niedyspozycyi zmarł na udar sercowy w 78 roku życia. Zwłoki złożono na cmentarzu Łyczakowskim. Byli uczniowie zmarłego, na wniosek p. Stanisława Bohdanowicza złożyli paręset złotych na pomnik, który niebawem ma stanąć na mogile tego zacnego człowieka, gorliwego i prawdziwie zasłużonego pedagoga.

W roku 1896 w dniu 22. kwietnia w Przemyślu przeniósł się do wieczności *ks. biskup dr. Julian Pełesz.* Urodził się w r. 1843 w Smerekowcu, w powiecie jasielskim. Do szkół ludowych uczęszczał w Jaśle, do gimnazyum od 1—6 klasy w Przeszowie na Węgrzech, a potem w Przemyślu. Ukończywszy teologię w Wiedniu, przyjął święcenia kapłańskie, a oddawszy się tamże

dalszym naukom, złożył w r. 1870 doktorat teologii. Następnie przybył do Lwowa na prefekta seminaryum duchownego i jako taki spełniał od 2. października 1871 do 1. listopada 1872 obowiązki grecko kat. katechety w żeńskiem Seminaryum nauczycielskiem. Stąd został przeniesiony na profesora fakultetu teologicznego w Przemyślu i zamianowany członkiem komisyi dla układania ruskich książek szkolnych. W r. 1874 powołany był na proboszcza przy grecko kat. cerkwi św. Barbary w Wiedniu oraz rektora wiedeńskiego seminaryum duchownego, w r. 1883 zostaje archidyakonem lwowskiej grecko kat. kapituły a w r. 1885 pierwszym biskupem ruskim w Stanisławowie.

Grono nauczycielskie Seminaryum żeńskiego wraz po zamianowaniu Go tak wysokim dostojnikiem Kościoła, złożyło Mu swe życzenia: a oraz prosiło żeby jako pierwszy katecheta tegoż Zakładu raczył w kaplicy Seminaryum odprawić mszę św. i udzielić Zakładowi swego błogosławieństwa. Ks. biskup chętnie na to przystał. Na godne przyjęcie dostojnego gościa ozdobiły uczenice Seminaryum budynek szkolny, a zwłaszcza kaplicę dywanami i kwiatami; na jednej ze ścian umieściły napis: „Mnohaja lita“. U wnijścia do Zakładu powitało ks. biskupa grono nauczycielskie z dyrektorem na czele i uczenice w dwie kolumny ustawione.

Wprowadzony do kaplicy, odprawił ks. biskup mszę św. podczas której uczenice wykonały chór pieśni cerkiewnych pod kierunkiem i przy akompaniamencie ówczesnego nauczyciela śpiewu i muzyki, ś. p. Pawła Szatkowskiego. Po mszy św. przemówiła p. Ludwika Szaraniewiczówna, uczenica IV. roku, dziękując Najprzewielebniejszemu ks. biskupowi za odwiedzenie winnicy, w której niegdyś pracował i prosząc w imieniu wszystkich koleżanek o błogosławieństwo. W dłuższej, naprzemian po rusku i po polsku wygłoszonej odpowiedzi, podziękował ks. biskup za daną Mu sposobność odwiedzenia Zakładu, podniósł trudności i doniosłość zawodu nauczycielskiego, zachęcał przyszłe światłodawczynie do pielęgnowania św. wiary i do szczerej pracy około oświaty ludu, przyczem szczególny położył nacisk na pielęgnowanie zgody i miłości dwóch bratnich narodów, które mieszkając z woli Bożej na jednej i tej samej ziemi, wzajemnie też szanować, miłować i wspierać się powinny. „W służbie Bożej, którą tu odprawiłem“ — zakończył ks. Biskup — „błagałem Najwyższego, aby Wam pozwolił żyć i pracować w tym duchu, w jakim przemówiłem“.

Skończywszy pięknie przemówienie, udzielił ks. biskup wszystkim obecnym swego błogosławieństwa, poczem uczenice odśpiewały „Mnohaja lita“ i wręczyły odchodzącemu dostojnikowi bukiet. Z kaplicy udał się ks. biskup wraz z gronem nauczycielskiem do kancelaryi dyrektora, wpisał swe imię w księdze pamiątkowej, następnie zwiedził gabinet fizykalny i muzeum przyrodnicze i opuścił zakład, pozostawiając najmilsze wspomnienie tak u uczenic jak i całego grona. Piękna ta uroczystość odbyła się w niedzielę w dniu 22. listopada 1885 r.

W roku 1891 przeniesiony został ks. dr. Pełesz ze Stanisławowa na biskupstwo przemyskie. Nie tylko sprawom kościelnym z całą gorliwością się oddawał, pracował także na polu literatury. Długi czas był głównym współpracownikiem ruskiego kościelnego czasopisma *Ruski Sion*, napisał »Учебник христіяньско-католицкои религіи« dla szkół gimnazyalnych, książkę dla kleru: »Пасторске богословіе«, znakomite historyczne dzieło: „Geschichte der Union der ruthenischen Kirche mit Rom“ w dwóch wielkich tomach, brał udział w wydawnictwie niemieckiego „Kirchenlexikon“ itd.

Był to mąż pełen energii, silnego i prawego charakteru, przytem wysoko wykształcony, w społeczeństwie zajmował poważne stanowisko. Zgasł przedwcześnie w 53 roku życia, z wielką szkodą dla ruskiego Kościoła i narodu.

W tym samym roku t. j. 1896, w dniu 30, września zmarł *Edward Hückel*, znany w szerokich kołach nauczycielskich całego niemal kraju pedagog i zdolny przyrodnik, który w Seminaryum żeńskiem uczył historyi naturalnej przez 3 miesiące w r. 1873 w zastępstwie profesora Żulińskiego. Urodzony w r. 1831 w Głębowicach, w powiecie wadowickim, uczęszczał do gimnazyum w Samborze i we Lwowie, gdzie pod Urbańskim i Czerkawskim składał maturę. Filozofię ukończył również we Lwowie. Pracę nauczycielską rozpoczął jako suplent w Czerniowcach, następnie mianowany został profesorem i jako taki przeznaczony do Drohobycza. Głównie poświęcał sie botanice, wydając przytem cenne monografie: „Botanische Ausflüge in die Karpathen des Stryer und Samborer Kreises (1865)“, „Über Flora der Umgegend von Drohobycz (1866)“, „Wycieczka bota-

niczna w Karpaty stryjskie do źródeł Świcy (1867)". Równocześnie zajmował się filozofią, studyując przeważnie Herbarta, czego owocem był „Rys pedagogii" (1868). Z Drohobycza został przeniesiony do Przemyśla, gdzie napisał „Botanikę dla szkół niższych gimnazyalnych i realnych" (1870), która doczekała się trzech wydań i chociaż dzisiaj, z powodu licznych nowych podręczników nie jest już używaną, ma jednak zawsze swoją wartość, ze względu na obfity materyał, który zawiera. W wymienych dwóch miastach wybierano Go jako radnego i na tem stanowisku zyskał również uznanie. Z kolei pracował we Lwowie w gimnazyum Franciszka Józefa, następnie w szkole realnej. W r. 1873 został mianowany dyrektorem świeżo kreowanej szkoły realnej w Stanisławowie, a w sześć lat potem dyrektorem również świeżo założonego gimnazyum IV. we Lwowie.

W r. 1885 ze względu na swe zasługi na polu pedagogicznem i naukowym został mianowany inspektorem krajowym. Na każdem stanowisku, jakie zajmował, odznaczał ś. p. Hückel szlachetnym charakterem, łagodnością i serdeczną miłością dla młodzieży szkolnej. Przy egzaminach dojrzałości, jakby tkliwy ojciec obchodził się z uczniami i też nawzajem przez nich był uwielbiany. W r. 1889 spensyonował się, wysłużywszy przepisany czas, a pozostałe do końca życia lat 7 były dla Niego szeregiem cierpień nieskończonych. Straciwszy bowiem córkę w kwiecie wieku, ukochaną przez całą rodzinę, ślicznej urody i pełną cnót niewieścich panienkę, w parę miesięcy potem składał znów do grobu małżonkę zacną, która nie mogąc przeżyć straty najdroższego dziecka, z wielkiej żałości za niem pospieszyła. Dwa te ciosy przybiły i złamały zupełnie ś. p. Edwarda Hückla i zaprawdę serce się krwawiło patrząc na tego tak jeszcze niedawno, pełnego zdrowia, energii i zapału do pracy człowieka, który teraz pochylony, zbolały, bez słowa skargi, z wyrazem niewymownego cierpienia na twarzy snuł się samotny po bezludnych ulicach miasta, nie biorąc już udziału żadnego ani w życiu publicznem, ani w nauce, której się dawniej tak chętnie oddawał. Przyszła wreszcie śmierć, tak bardzo przez Niego wyczekiwana i upragniona, a położywszy kres cierpieniom, dała w zamian „wieczne odpoczywanie i światłość wiekuistą".

Zasłużony ten pedagog kończy szereg zmarłych, którzy za życia pracowali gorliwie dłużej lub krócej w Seminaryum na-

uczycielskiem żeńskiem dla dobra społecznego, przedewszystkiem dla młodzieży, z której znaczna część dzisiaj oddaje tę pracę następnemu pokoleniu. Wszyscy Oni jednak, Ci nasi drodzy nieobecni, duchem wśród nas żyją; kwiaty, któreśmy Im niegdyś na mogile złożyli zwiędły i w proch się rozsypały, ale pozostały kwiaty żywe: uczucia w sercach i żywa o zmarłych pamięć, co dla pozostałych niech będzie pokrzepieniem w zmartwieniu, otuchą w zwątpieniu we własne siły, a plony z zasiewu, Ich ręką rzuconego, niech dla młodzieży staną się zachętą do pracy w pięknych i tyle mówiących słowach Wincentego Pola:

„To moja wiara, że nic nie przepada,
Co się na ołtarz jak ofiara składa".

XII. Tysiąc uczenic naszych, które uzyskały w Zakładzie świadectwo dojrzałości *).

Poważny poczet wychowanek Seminaryum naszego, który poniżej podajemy, jak z jednej strony poświadcza o nieprzepartej, nie dającej się dziś ani odroczyć ani zaprzeczyć potrzebie wyższego wykształcenia i fachowej nauki dla dziewcząt, tak z drugiej dowodzi konieczności pomnożenia w kraju naszym Seminaryów żeńskich, oraz utworzenia nowych wyższych Zakładów naukowych, mogących otworzyć kobietom nowe drogi do pracy.

Daty i cyfry, wykazujące dalsze losy i koleje życia byłych uczenic Seminaryum lwowskiego, po przejściu ich w świat ze szkoły — stanowić będą najlepsze poparcie i najwymowniejszą illustracyę powyższych uwag.

Na blizko siedmiomilionową ludność Galicyi, z której połowa przynajmniej na płeć żeńską przypada, niema żadnych innych szkół wyższych, dających fachowe przygotowanie kobietom do zarobkowej pracy na drodze naukowej, oprócz trzech Seminaryów nauczycielskich, mianowicie: we Lwowie, w Krakowie i w Przemyślu.

Seminarya te są przepełnione i oblężone dobijającą się do nich młodzieżą, liczba kandydatek do wstępnego egzaminu

*) Skreśliła starsza nauczycielka, Antonina Machczyńska.

z każdym rokiem wzrasta; a ktokolwiek zna bliżej stosunki lwowskie, widzi z boleścią, jak setki młodych dziewcząt, po skończeniu szkół wydziałowych, dobrze przygotowane, zdolne, zdrowe, odchodzić muszą od drzwi Zakładu dla braku miejsca; rodzice załamują ręce, nie wiedząc, co robić z córkami; a córki te chcą pracować, mogą pracować, powinny pracować i trzeba im dać naukę i pracę w rękę — dla dobra rodzin, dla pomyślności kraju, dla godności społeczeństwa.

Środkiem zaradczym w takiem położeniu jest nietylko otwarcie innej kategoryi szkół wyższych dla kobiet, ale i pomnożenie liczby już istniejących Seminaryów nauczycielskich żeńskich; tem bardziej, że w tym ostatnim razie potrzeby naukowe, ekonomiczne i rodzinne kobiet schodzą się najzupełniej z potrzebami szkolnictwa ludowego, któremu one już dzisiaj dzielnej użyczają podpory, a z czasem niezawodnie zaważą stanowczo na szali tej obywatelskiej pracy.

Pobudką dla decydujących sfer w tym względzie może być stwierdzenie faktu, że ćwierćwiekowa działalność trzech istniejących u nas Seminaryów zaznaczyła się wybitnie w trzech mianowicie kierunkach:

a) podniosła poziom wykształcenia umysłowego ogółu kobiet w Galicyi;

b) otworzyła drogę kobietom do zaszczytnej obywatelskiej pracy na polu oświaty ludowej i wychowania publicznego;

c) przygotowała krajowi cały zastęp sumiennych, zdolnych, świadomych celu, miłujących Boga i ojczyznę nauczycielek, które już dzisiaj gęstą siecią pokrywają wioski, miasta i miasteczka nasze; wreszcie podała tylu kobietom chleb w rękę, zapracowany mozolnie, lecz zaszczytnie.

Samo Seminaryum lwowskie wydało 1406 świadectw dojrzałości, a i kurs Froeblowski, przy niem istniejący, przeszło 200 nauczycielek dał szkole ludowej.

Między ukwalifikowanemi w Seminaryum lwowskiem było tysiąc jego własnych uczenic, których większa połowa zdała egzamin dojrzałości z odznaczeniem, a $^3/_4$ z dwoma językami wykładowymi, to jest: polskim i ruskim.

Gdzie jest ten tysiąc?

Idąc w ślad za dalszymi losami byłych seminarzystek lwowskich; zebrawszy daty i dane, o ile było możebnem ich

zebranie, wielce utrudnione — chociażby samą zmianą nazwisk tych, co wstąpiły w związki małżeńskie, widzimy, że historya naszego tysiąca tak się mniej więcej przedstawia:

Z niewielkim wyjątkiem szczupłej garstki zamożniejszych panienek, które po ukończeniu nauk mogły pozostać w rodzinie; jako też tych, które, niestety, zbyt wcześnie śmierć nam zabrała; wszystkie inne, nie wyłączając tych, co wstąpiły w związki małżeńskie, najpiękniejsze i najdzielniejsze lata życia swojego, dłużej lub krócej poświęciły szkole, były lub są dotąd nauczycielkami.

Z tej tysiącznej liczby nauczycielek musiała pewna ilość, naturalnym porządkiem rzeczy, pozostać przy szkołach we Lwowie; bo przecież pierwszym obowiązkiem Seminaryum lwowskiego było zaopatrzyć potrzeby wzmagających się corocznie szkół w stolicy, dopełniło też sumiennie tego obowiązku, zaopatrując je kwiatem nauczycielstwa ludowego, który jest zadatkiem i rękojmią, że kobiety zaszczytnie i umiejętnie podołają i wyższym, a projektowanym funkcyom, w zakresie szkoły wydziałowej żeńskiej.

Jeżeli w niektórych latach zdawało się, że większa, nad zwyczajną potrzebę, ilość młodych nauczycielek szukała stanowiska przy szkołach lwowskich, to były to chwile przejściowe, chwile regulowania się nowych stosunków; wreszcie okoliczności rodzinne i życiowe, zmuszające młodziutki pracownice, w pierwszym okresie ich wystąpienia, do trzymania się domowego ogniska i opieki, której tak srodze, niestety, bywała pozbawiona nieraz nauczycielka na prowincyi. Zdana na łaskę i niełaskę tych, którzy z mocy ustawy i natury rzeczy powinni być dla niej i dla szkoły prawdziwymi opiekunami, a często niedorośli do pojęcia jej znaczenia, przerzucana nieraz z posady na posady, których nauczyciel wziąć nie chciał, żyła, pracowała, a niejednokrotnie i gasła w zapadłej okolicy, gdzie się nią nikt prawie nie interesował.

Pomimo jednak tych trudności, seminarzystki lwowskie już od wielu lat tłumnie wyruszają na prowincyę; łamią się zwycięsko z przeciwnościami, w pogodzie ducha, bo przyświecają im ideały cnót obywatelskich, bo zagrzewa je młodzieńczy zapał w pracy dla narodu.

Wobec dat i cyfr niezaprzeczonych upada więc dość rozpowszechniona a mylna opinia o ich małym odpływie na prowincyę, a wyświetla się stosunek obfitego zasilania szkolnictwa ludowego po wsiach i miasteczkach przez młode siły nauczycielskie, wykształcone we Lwowie.

Zresztą i te wszystkie młode osoby, co złożywszy najpierw daninę szkole ludowej ze swoich lat najdzielniejszych, w dalszym ciągu swego życia poświęciły się wyłącznie własnej rodzinie, nie zginęły dla szkolnictwa narodowego; bo wniósłszy w zakres wychowania domowego poważniejszy pogląd na życie przez swoje wykształcenie pedagogiczne, uczyniły zeń najskuteczniejszą podstawę dla publicznego wychowania, wszyscy bowiem wiemy, co znaczy światła i rozumna małżonka i matka.

Spostrzegamy w tem zarówno zajmujące i znaczące zjawisko, że wykształcenie pedagogiczne kobiety uznawanem jest w społeczeństwie naszem coraz powszechniej za droższe nad inne wiano i klejnot rodzinny.

Na podstawie nakreślonego powyżej obrazu, opartego na datach i cyfrach, ten pierwszy tysiąc naszych uczenic przedstawia się nam jako pierwszy hufiec nie szermierek tylko, ale i pracowniczek Bożych, ku zapewnieniu przyszłości dziatwy wiejskiej i strzechy wieśniaczej, ku podniesieniu pojęć wychowawczych w rodzinach i odpowiedniego stanowiska kobiety w społeczeństwie.

Oby pierwszy tysiąc postępowaniem roztropnem, użytecznem i szlachetnem, ugruntował pokładane w nim nadzieje i coraz większe poważanie Instytucyi naszej.

Wykaz imienny kandydatek
Seminaryum nauczycielskiego żeńskiego we Lwowie

które po ukończeniu w niem nauk

otrzymały świadectwo dojrzałości.

Rok 1871.

Babel Teresa, zamężna Poeche, żona urzędnika Magistratu we Lwowie.

Bochnig Marya, zam. Nowicka, wdowa po urzędniku sąd. we Lwowie.

Gubrynowicz Olimpia †

Halska Eufemia, zam. Bochnig, żona emerytow. Radcy w Krakowie, b. naucz. w Tarnowie.

Poh Emilia, zam. Boszniakowa, wdowa po kapitanie we Lwowie.

Porzycka Malwina, zam. Kowaczowicz na Węgrzech †

Seys Teofila, starsza nauczycielka w szkole im. św. Antoniego we Lwowie.

Schindler Matylda, zam. Groszkowa, wdowa po urzędn. kolei państwowej we Lwowie.

Strażnicka Biruta, zam. Łukaszewicz, wdowa po księgarzu, naucz. w szkole im. Staszica we Lwowie.

Turusiewicz Walerya, nauczyc. w szk. im. Staszica we Lwowie.

Zajączkowska Joanna, zam. Bandrowska, żona sędziego w Mościskach, b. naucz. szkoły ćwicz. przy Seminaryum żeńsk. we Lwowie.

Zielonka Fryderyka, zam. Grottowa, żona dyrektora kancelaryi Wydziału kraj. i kierowniczka ogródka Froeblowskiego przy Seminaryum żeńsk. we Lwowie.

Rok 1872.

Abancourt Ludwina, zam. Tworkowska b. prakt. w Seminar. żeńskiem we Lwowie.

Dembowska Emilia, naucz. we Lwowie †

Fischer Olga, naucz. w Łobzowie w Krakowskiem.

Fritz Emilia, starsza nauczycielka w sz. im. św. Anton. we Lwowie.

Horoszkiewicz Zofia, przełożona pensyonatu we Lwowie.

Janiszewska Michalina, zam. Maramorosz b. naucz. w szkole im. św. Zofii we Lwowie. †

Jarosz Kazimiera, b. Przełożona wyższego zakładu naukowego żeńsk. we Lwowie. †
Kłuszkiewicz Matylda, zam. Harlender wdowa po dyrektorze szkoł. męskiej i naucz. szkoły żeńskiej w Drohobyczu.
Krupska Franciszka, b. starsza naucz. szkoły im. św. Antoniego we Lwowie †
Łempicka Helena, zam. Cossowa, żona Radcy Magistr., b. naucz. szkoły wydz. we Lwowie.
Makan Paulina, zam. Ottochal we Lwowie. †
Markl Wanda, b. nauczycielka we Lwowie †
Morstadt Matylda, starsza naucz. w szkole im. św. Anny we Lwowie.
Misiągiewicz Zofia, zamężna Grudzińska, wdowa po literacie w Warszawie.
Nunberg Karolina, zam. Sowińska, żona urzędn. sąd. w Husiatynie.
Pleszkiewicz Władysława, naucz. prywatna.
Rzepecka Petronela, nauczycielka w Zbarażu.
Seelig Marya, zam. Bąkowska, wdowa po profesorze seminaryum męskiego we Lwowie i kierowniczka szkoły im. Piramowicza we Lwowie.
Steinberg Amelia.
Weiser Natalia, starsza naucz. w szkole im. św. Anny we Lwowie.
Widmann Julia, starsza naucz. w Drohobyczu.
Wodkiewicz Marcela, naucz. prywatna w Kotowie w Brzeżańskiem.
Wolańska Marya, zam. Kuźniewiczowa, żona budow. weLwowie.
Zegadłowicz Klotylda, star. naucz. w szkole imien. Elżbiety we Lwowie.

Rok 1873.

Barewicz Julia, starsza naucz. w szkole wydz. im. królowej Jadwigi we Lwowie.
Bernhard Marcela, zam. Czaplicka, żona inż. Wydziału krajowego.
Birkenmayer Elżbieta, naucz. prywatna †
Bylina Sabina, starsza naucz. w szkole żeńsk. im. Piramowicza we Lwowie.
Ciszewska Józefa, zam. Łuczkiewiczowa, wdowa po dyrektorze Semin. żeńsk. we Lwowie.
Fischer Marya, zam. Langowa, żona urzędn. przy telegrafie we Lwowie.
Halama Wilhelmina, zam. Bilińska, żona urzędn. Magistratu we Lwowie, b. nauczycielka.
Jarzymowska Teodozya, b. naucz. w Tarnopolu †
Kwaśniewska Wiktorya, zamężna Szwarcowa, żona urzędn. sąd. w Rohatynie i kier. szk. tamże.
Lachowicz Michalina †
Lewicka Anna, zam. Lewicka, wdowa po dziennikarzu i redak. czasopisma „Mały Światek".
Nossig Felicya, zam. Próchnikowa, żona urzędn. banku właściań. we Lwowie.
Pasławska Józefa, emer. st. naucz. szkoły wydź. w Jarosławiu.
Piepes Helena, zam. Katzowa, żona dyrekt. banku w Gratzu.
Ruebenbauer Eleonora, zam. Mejbaum, żona kierownika Zakładu głuchoniemych we Lwowie,

nauczycielka w tymże Zakł.
Semenowicz Irena, starsza naucz. w szk. im. Elżbiety we Lwowie.
Szymańska Agnieszka, nauczyciel. w Kozowie w Brzeżańskiem.
Wallek Wilhelmina, zam. Nemetzowa, naucz. kierująca w szkole wydz. w Stanisławowie.
Więckowska Eugenia, zam. Supińska, wdowa po urzędniku kasy oszczędności we Lwowie, b. prakt. w Sem. żeń. we Lwowie.
Wild Eugenia, zam. Starklowa, żona prof. gimn. we Lwowie. †
Wolańska Ludmiła, starsza naucz. szkoły im. Staszica we Lwowie.
Zwinger Anna, zam. Umowa, żona prof. gimn. w Samborze, b. naucz.
Zygadłowicz Wanda, star. naucz. w szk. im. Elżbiety we Lwowie.

Rok 1874.

Blachut Bronisława, Wanda, zam. Koniuszewska, była naucz. we Lwowie. †
Blachut Marya, b. naucz w szkole św. Anny we Lwowie.
Busch Józefa †
Chowanetz Adela, zam. Bandrowska, żona prof. uniwersytetu w Krakowie.
Finkelstein Zofia, zam. Kleinerowa, żona urzędn. kolei we Lwowie
Furch Wanda, zam Skorobohata, kierowniczka szkoły żeńskiej w Gródku.
Jarosiewicz Antonina, star. naucz. w szkole im. św. Antoniego, była naucz. rysunków i kaligr. w Seminaryum żeńskiem we Lwowie.
Kowarzyk Leopoldyna, przełoż. w Zgromadzeniu Panien Sakramentek we Lwowie.
Kraus Leopoldyna b. naucz., zam. Schweizerowa †
Kulińska Józefa, starsza naucz. szkoły wydz. im. królowej Jadwigi we Lwowie.
Letnik Franciszka, naucz †
Lubowicz Hermina, zam. Szuchewiczowa żona prof. szkoły realnej we Lwowie
Lubowicz Eugenia, zam. Barwińska, żona prof. Semin. męsk. we Lwowie i posła do Rady państwa.
Michalewska Eugenia, zam. Temczykowa, żona urzędn sądowego w Samborzo.
Nasturkiewicz Stefania, zam. Lisicka we Lwowie †
Onyszkiewicz Cecylia, star. naucz. w Drohobyczu.
Pyszłowska Marya, naucz. w szkole im. Piramowicza we Lwowie.
Pryma Aleksandra, emeryt. naucz. szk. św. Antoniego we Lwowie, †
Schlifka Zofia, zam Hausirer b. naucz. szkoły. im Czackiego.
Sokołowska Joanna, naucz. w Bolechowie.
Taubeles Joanna, zam. Planerowa, naucz. w szkole izraelickiej we Lwowie.
Terlecka Antonina, nauczycielka †
Twardowska Aniela, zam. Dzierzyńska, żona urzędnika kolejowego we Lwowie.
Wolter Marya, zam. Skrzyńska, wdowa po dyrektorze szkoły wydz. im. król. Jadwigi i kierowniczka szkoły im. Czackiego we Lwowie.
Zawirska Marya, starsza naucz. w szkole im. św. Maryi Magdaleny we Lwowie.
Zielińska Honorata, naucz. szkoły im. św. Anny we Lwowie. †

Rok 1876.*)

Adamiak Helena, zamęż. Stanecka, wdowa po naucz. we Lwowie.
Benoni Antonina, starsza naucz. sz. im. Piramowicza we Lwowie.
Boraczek Aniela, zam. Rudnicka, star. naucz. sz im. św. Marcina we Lwowie.
Dąbrowska Michalina, zam. Popiel, żona komisarza przy Starostwie, w Krosnie, b. naucz. w Stanisławowie.
Donges Anna.
Druziewicz Marya, zam. Argosińska, żona sędziego powiat. w Rawie ruskiej.
Göldner Emilia, b. naucz. w Samborze, obecnie zamężna Hutowska, żona inżyniera
Kalicka Wanda. naucz. w Stanisławowie, wdowa po prof. uniw. lwowsk. Syrskim, b. naucz. u PP. Benedyktynek łacińskich we Lwowie.
Kowarzyk Adela, b. naucz. we Lwowie u św. Marcina. †
Łempicka Antonina, zam. Janowska, b. naucz. szk. wydz. we Lwowie, mieszka w Samborze.
Michalczewska Kazimiera, naucz. w Złoczowie.
Miśniakiewicz Barbara, zakonnica w Zgrom. sióstr Sercanek we Lwowie. †
Nossig Emilia, zam. Friedowa, żona weterynarza.
Rebsam Agniszka, zam. Kruszyńska, star. naucz. szkoły wydz. im. król. Jadwigi we Lwowie.
Riegelhaupt Rebeka, zam. Rappaportowa, Wiedeń.
Seelig Olimpia, zam. Wachtlowa, star. naucz. w szkole Konarskiego.
Szatkowska Wanda, naucz. w szk. im Piramowicza.
Sznaufert Marya, zamężna.
Sokołowska Rozalia naucz. w Bolechowie.
Weigel Regina, zam. Adamowa, star. naucz. szkoły im. Staszica we Lwowie.
Witwicka Antonina, zam. Zajączkowska, żona Radcy sądowego w Kołomyi, b. naucz. kierująca w Dolinie.
Wolter Adolfina, star. naucz. szk. im. Mickiewicza we Lwowie.
Zaleska Czesława, zam. Adamczykowa, żona kierow. w Rawie ruskiej i b. naucz. tamże.

Rok 1877.

Bunsch Karolina. †
Dydacka Franciszka, zam. jest naucz. na prowincyi.
Girtler Julia, zam. Hochleitner, urzęd. poczt. w Samborze.
Glazar Kazimiera. †
Gura Augusta, naucz. w szkole im. Elżbiety.
Kaczmarska Józefa, była naucz. zam. Matkowska we Lwowie.
Kleeberg Krystyna. †
Kopitzówna Antonina. †
Paklerska Krystyna, star. naucz. w szkole im. kr. Jadwigi.
Papée Helena. †

*) W roku 1875 nie zdawano egzaminów dojrzałości, bo kandydatki z r. III. przeszły na rok IV. wówczas po raz pierwszy otworzony.

Piechowicz Aniela, zam. Pokińska, żona urzęd. przy starostwie w Mościskach.
Ponurska Janina, nauczycielka w Rudkach.
Pyszłowska Janina, zam. Pierzchałowa, żona urzędn. kolejowego w Krakowie, b. naucz. ludowa w Zbarażu.
Rękaś Stanisława, zam. jest nauczycielką na wsi.
Sołtykiewicz Olga, zam. Kałużniacka, żona profesora uniwersytetu w Czerniowcach.
Swoboda Marya, z. Szczurowska naucz. przy szkole im. Konarskiego.
Sondermayerówna Marya, zamęż. Bernowska, żona zarządcy dóbr w Delastowicach za Tarnowem.
Wallek Zofia, nauczycielka w Stanisławowie.
Witoszyńska Ludwika, była nauczycielka w Stanisławowie, zamężna.
Wybranowska Helena, zam. Górska, b. naucz. we Lwowie.
Zdobnicka Antonina, star. naucz. szkoły wydz. im. król. Jadwigi.
Żurowska Marya.

Rok 1878.

Bąkowska-Czerszyk Marya, naucz. przy szkole św. Anny.
Blauth Marya, Elektorowiczowa wdowa, nauczycielka w Stanisławowie.
Blauth Władysława, zam. Bischofowa, naucz. kieruj. w Stryju.
Buczak Anna, naucz. w Nowym Kałuszu.
Finkelstein Karolina, zam. Oberhardowa, nauczycielka w szkole Czackiego.
Kałużnicka Malwina, nauczycielka w Drohobyczu.
Kummer Eugenia, star. naucz. szkoły im. św. Antoniego we Lwowie.
Leitner Marya, zam. Szylerowa, b. naucz w Psarach, w Rohatyńskiem.
Leixner Wilhelmina, zam. Zaleska, żona fizyka miasta Sanoka. b. naucz. szkoły wydz. im. król. Jadwigi we Lwowie.
Majewska Bronisława, b. naucz. we Lwowie, zam. Proskurnicka, żona adj. sąd. w Peczyniżynie. †
Misiągiewicz Marya, zam. Ordonowa, naucz. w Samborze.
Mierzwińska Marya, zam. Łaska, żona urzędnika przy cukrowni w Uładowce gub. podolska zam.
Mukaczyńska Petronela, st. nauczycielka szkoły imienia Staszica we Lwowie.
Niedźwiedzka Eugenia, naucz. na prowincyi.
Nowak Józefa, wdowa, Orska.
Sawicka Helena, zam. Festenburgowa żona lekarza mieszka we Lwowie.
Semkowicz Joanna, była naucz. w Dolinie.
Scheremeth Sabina, zam. Janowska, mieszka we Lwowie.
Striżower Rozalia, była naucz. we Lwowie w szkole im. Czackiego, obecnie zamężna.
Szczepankiewicz Stanisława, b. naucz. w Brodach, mieszka we Lwowie.
Syroczyńska Tekla, zam. Wojakowska, żona właściciela dóbr.

Tarczyńska Wanda, zam. Ciesielska, żona urzędn. kolejowego, naucz. przy szkole św. Anny.
Weinmann Klementyna.
Wereszczyńska Aleksandra, naucz. w Jaryczowie.

Rok 1879.

Blumenthal Leontyna.
Brzechowska Apolonia, nauczyc. w szkole św. Elżbiety.
Bylina Aleksandra, n. w Tarnopolu.
Cierpiał Marya, naucz. u Benedyktynek łacin. we Lwowie.
Charanza Józefa, zam. Lewkowa była nauczycielka. †
Chomińska Emilia.
Daubner Bronisława, zam. Misiołkowa w Stanisławowie, żona profesora przy żeńskiem prywat. Seminaryum.
Dobrowolska Izabela, zam. Glazarewicz, żona notaryusza w Manasterzyskach.
Dziedzicka Marya, naucz. na prow.
Frenkel Cecylia, była naucz.
Grabowska Wanda, zam. Niwińska, żona nadkomisarza dyrekcyi skarb. w Jarosławiu.
Gromadzińska Karolina, zam. Sołtysowa, żona sekr. Rady szkol. okręgowej, naucz. w szkole im. Staszica.
Haidinger Łucya, ksieni w Zgrom. Panien Klarysek w Starym Sączu.
Karczmarska Helena, b. naucz. †
Kampel Ludwika, b. naucz. zam.
Karczmarz Marcela, zam. Kawska, naucz. szk. im. Kon. we Lwowie.
Kohl Sara.
Krogulska Karolina, była naucz.
Kwiatkowska Janina.
Lassnig Marya, zakon. w Zgrom. Pan. Benedykt. łać. we Lwowie.
Lubowicz Helena, naucz. na wsi.
Mikłasiewicz Marya, zam. Seniów długoletnia nauczyc. lud. we wsi Chłopach. †
Okólska Amelia, zam. Wendorfowa, żona obywatela ziemsk.
Połturak Jetti, naucz. szk. izr.
Robakowska Julia, zamężna Jorkaszowa.
Schulbaum Betti, naucz. szkoły izraelickiej konfesyjnej we Lwowie.
Stengel Leonia, zam. Wopaterniowa, żona urzęd. poczt. we Lwowie.
Śliwińska Marya, naucz. na prow.
Styka Alojza, zam. Chlebowska, żona obywatela wiejskiego.
Wawrausch Helena, nauczycielka na prow.
Woińska Marya, zam. Abgarowiczowa, żona sekret. Wydz. kraj. we Lwowie.
Żurowska Florentyna, zam. Chodzińska, żona kierow. 5-klasowej szkoły w Sokołowie, naucz. tejże szkoły.

Rok 1880.

Amirowicz Janina, zam. Glińska, wdowa po aptekarzu, mieszka w Warszawie.
Bandrowska Marta, zam. Kulikowska, żona adwokata we Lwowie.
Baudisch Sydonia, nauczyciel. we Lwowie, w szk. im. Czackiego.
Boczarska Eugenia, nauczycielka w Stryju.
Bojarska Walerya, naucz. w Hanaczówce.

Boner Józefa.
Braun Berta, zam. Schorr, w Wiedniu.
Chlebowska Marya, zam. Hauptmanowa, żona urzędn. kolei, jest naucz. we Lwowie, w szkole im. król. Jadwigi.
Chowanetz Marya, zam. Kadyi, żona lekarza.
Czerny Ida, zamężna.
Czortkower Antonina, naucz. przy szkole izrael. we Lwowie.
Dąbczewska Olga, zam. Georgerowa, naucz. szkoły wzorowej ruskiej przy Semin. nauczyc. żeńsk. we Lwowie.
Domanik Honorata, zam. Wizimirska, żona naucz. lud. jest nauczycielką w Saranczukach koło Brzeżan.
Dymitr Marya, zam., jest naucz.
Filous Matylda, b. naucz., zam. Aleksandrowicz, żona kapitana
Finkelstein Augusta, naucz.
Franz Antonina, młod. naucz. w szkole im. król. Jadwigi we Lwowie.
Gaberle Ernestyna, nauczycielka w Jarosławiu.
Gross Łucya, zam Żulińska, żona dr. prf. Semin. żeńsk. we Lwowie.
Gruszecka Zofia, zam. Niedźwiecka jest naucz.
Grzywińska Marya, zam. Deskurowa, żona urzędn. przy poczcie, naucz. przy szkole Staszica we Lwowie.
Hładyłowicz Natalia, zam. Czajkowska, żona adw. w Brzeżanach.
Hodak Aniela, zam. Piszowa, żona właścic. drukarni w Tarnowie, b. naucz.
Horbacz Ludwika. †
Kalinowska Marya, naucz. we Lwowie w szk. św Antoniego.
Kasparek Ignaca, naucz. w szkole im. król. Jadwigi we Lwowie.
Kitlas Marya, zam. Janikowska, żona urzędn. Wydz. kraj. jest naucz. w szkole im. Staszica we Lwowie.
Kołarzek Marya, naucz. na prow.
Kotowicz Jadwiga, zam.
Kotowicz Natalia, naucz.
Kozub Józefa, naucz.
Lewak Michalina, naucz. w Husiatynie.
Lubinger Cecylia, zam. Gablowa naucz. w szkole im. Czackiego we Lwowie.
Leitner Joanna, zam. Ostafińska nauczycielka.
Leixner Julia, zakonnica w Zgrom. Sióstr Sercanek we Lwowie.
Łotocka Adela, zam. Strzelbicka, żona inż., była naucz. w Brodach.
Menkes Ernestyna, naucz.
Mentszel Hildegarda, zam. we Lwowie.
Nossig Helena, zam. Feldsteinowa, żona urzędn. banku hipt.
Pineles Adela, zam.
Radewicz Ludwika, naucz. w szkole św. Anny.
Resich Anna, zam. Chwalibóg, żona leśniczego w Kościeliskach.
Richter Wilhelmina, b. naucz. zamęż. Dmytrów, żona prof. gimn. w Tarnopolu.
Schirmer Karolina, zam. Wittich, żona nadporucznika, naucz. przy szkole żeńsk. w Jarosławiu.
Schnepp Agata. †
Skulicz Marya, naucz. w Samborze.
Smerekowska Antonina, zamęż. Terlikowska, żona leśniczego w Jaśle, była naucz.
Spryń Olga, b. naucz szkoły ruskiej we Lwowie. †
Stokaluk Józefa, nauczycielka w Szczercu.
Szatkowska Helena, nauczycielka we Lwowie.

Szczurowska Marya, naucz. w szk. im. Konarskiego we Lwowie.
Szpetmańska Antonina, zam. Dębicka, naucz. szkoły im. A. Mickiewicza we Lwowie.
Troczyńska Marya, naucz. w Jarowie Nowym.
Wiśniewska Zofia, nauczycielka.
Wierzbowska Jadwiga. †

Rok 1881.

Ambes Rozalia, naucz w szkole im. Czackiego we Lwowie.
Blasowits Emma, zam. Zajączkowska b. naucz. w szkole im. Elżbiety, żona urzęd. menniczego.
Biernacka Józefa, nauczycielka w Kołomyi.
Bełdowska Anna.
Buzath Anna
Brandstaetter Kamila, b. naucz. †
Czermińska Bogumiła, zakonnica w Zgrom. Sióstr miłosierdzia w Galicyi.
Domańska Henryka.
Fischer Fryderyka, była naucz. w Tartakowie.
Flecker Ernestyna, zam. Herschdörfer, naucz. młod. przy szkole mieszanej w Borysławiu.
Golańska Antonina, naucz.
Gottlieb Dorota, naucz. w szkole im. Czackiego.
Grabscheid Otylia.
Jasińska Marya, naucz.
Jaworska Mieczysława, zamężna Bętkowska, naucz. w szkole im. Mickiewicza.
Jacyk Leontyna, b. naucz., obecnie zamężna Kocowska.
Henig Ludwika, naucz. na prow.
Kaczor Bronisława, naucz. szkoły im. św. Zofii we Lwowie.
Kaczyńska Helena, naucz. na prow.
Kisielewska Wiktorya, naucz.
Kraus Jadwiga, naucz. w Łopatynie.
Krepuszewska Eugenia, zam. Sabatowiczowa, żona urzędnika magistratu w Trembowli.
Kołodziejska Kazimiera.
Kwaschis Helena.
Limanowska Józefa.
Mahur Marya, zamężna Zeńczuk, naucz. we Lwowie.
Makulska Aniela, nauczycielka w Humieńcu.
Michałowska Alojza.
Makowska Helena.
Michalczewska Marya, była naucz. we Lwowie, zamężna Bordolowa, żona urzędnika sądowego.
Modzelewska Helena, zam. Weidlichowa, żona właściciela dóbr na Wołyniu.
Mozer Helena.
Necheles Regina zam.
Nowicka Stefania, naucz.
Piwernetz Janina, naucz. w szkole św. Anny.
Pfeifer Aleksandra, zam. Barańska, prakt. przy szkole wydz. im. król. Jadwigi we Lwowie.
Poh Marya, zam. Eustachiewiczowa, żona dyr. szkoły męsk. w Chodorowie, naucz. szkoły żeńskiej tamże.
Redl Otylia, naucz. w szkole św. Jadwigi.
Schneider Julia, zam. Niementowska, b. naucz. w Solcu, żona naucz. w Truskawcu.
Schlifka Anna, naucz. w szkole Czackiego.
Sidorowicz Marya, nauczycielka w Kołomyi.
Soroka Emilia, naucz. na prow.

Strzetelska Sydonia, naucz. przy szkole wydz. w Samborze.
Strumieńska Klaudya, b. naucz. w Tarnopolu.
Szeberle Antonina, zam. Lisowska, żona kierow. szkoły lud., star. naucz. przy szkole żeńskiej w Rohatynie.
Szydłowska Kazimiera, zamęż. Bortowa, żona adjukt. sądow.
Uścieńska Helena, naucz. szkoły im. Elżbiety we Lwowie.
Wartyńska Emma, starsza naucz. szkoły im. A. Mickiewicza we Lwowie.
Warywoda Sabina, zam. za adj. sąd. w Bolechowie, Scherffowa.
Witkowicka Teodozya, st. naucz. w Kutach.
Wysokińska Kazimiera, zamęż, Mary, żona fechtmistrza we Lwowie.
Zabierzewska Michalina, nauczycielka
Zacharska Marya, Helena, naucz. szk. im. św. Anny we Lwowie. †
Zalewska Marya.
Zimmermann Ryszarda, Antonina, młodsza naucz. szkoły ludw. w Brodach.
Ziołkowska Wanda, nauczycielka w Złoczowie.

Rok 1882.

Bartoń Eugenia, nauczycielka w Kołomyi.
Barb Helena.
Bętkowska Joanna.
Blaustein Zofia, naucz. na prow.
Biernacka Olga, naucz. pryw.
Ciołkówna Helena, zam. Zajączkowska, nauczycielka szkoły im. Staszica.
Chabło Józefa.
Chrzanowska Marya, naucz. we Lwowie.
Czernecka Marya, Jadwiga, zam. Sojka, naucz. w Brzeżanach.
Czarnecka Aniela.
Danda Emilia, n. w Stanisławowie.
Dobrzańska Marya, zam. Fabiańska, żon. inż. w Kolbuszowej.
Dostal Kamila.
Dzierzanowska Wanda, naucz. w Kozłowie, zam. Szwejkowska, żona prof. Semin. męsk. w Tarnopolu.
Fiałkowska Emilia, nauczycielka w Trembowli.
Filowicz Józefa, zam. Śleczkowska, naucz. we Lwowie.
Freundlich Ernestyna, naucz. pr.
Glińska Celestyna, b. naucz.
Grünes Ernestyna, b. naucz.
Halska Wandy, naucz. we Lwowie przy szkole im. Konarskiego, zam. Torosiewiczowa.
Holländer Ernestyna, wyszła za mąż.
Hoeflich Wanda, zam. Harasymowicz, żona malarza.
Jabłońska Helena, naucz. we Lwowie w szk. im. Mickiewicza.
Janiszewska Marya, b. naucz.
Jędrzejowska Julia, zam. Podczaska, naucz. szkoły wydz. w Brodach.
Kalinowicz Wanda, naucz. we Lwowie w szk. Szaszkiewicza.
Kamińska Helena. †
Kaufmanówna Walerya, zamęż. Zygmuntowa, naucz. szk. św. Marcina we Lwowie.
Knoppówna Ema.
Koniuszewska Marya, nauczycielka w szk. im. kr. Jadwigi
Konstankiewicz Marya, b. naucz.

Korkes Matylda, b. naucz. we Lwowie, zamężna Tybergowa, owdowiała.
Kozak Anna, była naucz.
Lisiewicz Marya, zam. Bałabanowa w szkole M. Magdaleny.
Litwinowicz Anna, Kamila, naucz. w Stanisławowie.
Łuczkiewicz Jadwiga, zam. Borecka za urzęd. kolejowym w Tarnopolu, była naucz.
Makowska Eugenia. †
Marie Marya, naucz. szkoły św. Zofii we Lwowie.
Margoles Anna.
Matzek Marya, naucz. szk. im. kr. Jadwigi we Lwowie.
Mayerówna Adela, naucz.
Misiągiewicz Jadwiga, naucz. w Samborze.
Mikołajewicz Marya, zam. Świątkiewiczowa, naucz. w Stanisławowie.
Mosiewicz Anna, była naucz.
Nowicka Ludomira, naucz. szkoły wzorowej przy Seminaryum żeń. we Lwowie.
Perwesler Olga, naucz. w szkol. wyzn. we Lwowie.
Piekarska Ludwika, Marya, naucz. szk. im. Staszica we Lwowie.
Przeorska Jadwiga. †
Rachlewicz Irena.
Richter Joanna, wdowa po naucz. Asler, w Łanach koło Szczerca.
Ron Rozalia, była naucz.
Rosenöhl Antonina.
Rumanstorfer Marya, zam. Seelig, naucz. szkoły im. św. Marcina we Lwowie.
Schaeffer Kazimiera, zam. Stankiewiczowa, za lekarzem, naucz. szk. im. św. Anny we Lwowie.
Schiller Michalina, zam. Stachiewiczowa, za kupcem w Stanisławowie, naucz. przy szkole w Stanisławowie
Sembratowicz Teodozya, naucz. w Kałuszu.
Sławska Paulina, naucz. w Jasionowcach.
Smirits Wanda, wdowa po aptek. Przedrzymirskim, naucz. robót szkół wydz. im. kr. Jadwigi we Lwowie.
Straszyńska Emilia, zam. Tokarska, żona kandydata notaryalnego we Lwowie.
Świątkowska Kazimira, zakonnica, b. naucz. we Lwowie.
Szafrańska Serafina, b. naucz. na prowincyi, zam. Lohińska, żona adjunkta podatk. w Kulikowie.
Taniaczkiewicz Marya, naucz. szk. im. Staszica we Lwowie.
Thulliée Helena, zakon. w Zgrom. Imienia N. M. Panny Niepokalanego poczęcia w Jazłowcu.
Twardowska Józefa, była naucz. w Tarnopolu, zam. Niemiłowiczowa.
Weiss Karolina, zam. była naucz.
Wołoszynowicz Klement., naucz. pryw. we Lwowie.
Wyczółkowska Wanda. b. naucz.
Zarzycka Helena, b. naucz. szk. im. św. Anny we Lwowie.
Zawadyńska Bronisława, b. kierowniczką szkoły w Haliczu. †
Zeitleben Wanda
Złochowska Janina, zam. Labitzka, wdowa po c. k. poruczniku żandarmeryi, naucz. w Zaleszczykach.
Zontak Marya. †
Zubrzycka Jadwiga, naucz. w Łanowicach, w Łobzowie, obecnie zam. Strokowa, żona inżyniera kolei państw. Redaktorka czasopisma „Polski Lud“.
Żymirska Paulina. †

Rok 1883.

Bodenstein Sabina.
Braun Gustawa, była naucz.
Bogdanyi Hermina, zamężna za majorem we Lwowie.
Cieczkiewicz Bogumiła, Ewelina, zamężna Tchorzewska, wdowa, nauczycielka w Tartakowie.
Chrzanowicz Teofila, nauczycielka w okręgu lwowskim.
Diamand Anna, b. nauczycielka we Lwowie, zamężna.
Gondkowska Stefania, zam. Pieczonka, b. nauczycielka.
Gottlieb Antonina, nauczycielka we Lwowie.
Gottlieb Rebeka, zam. Tiegermann, żona kand. notaryalnego w Łańcucie.
Hrehorowicz Helena, zam. Łuczkiewiczowa.
Hubisz Marya, zam. Skalecka, naucz. w Bóbrce. †
Ilnicka Zofia, zam. Sienkiewicz, była nauczycielka.
Janicka Julianna, naucz. szkoły im. Mickiewicza we Lwowie.
Januszewska Paulina, Zakonnica w Zgrom. Sióstr Miłosierdzia we Lwowie.
Jaworowska Sabina, nauczycielka w Kałuszu.
Kadajska Emilia, naucz. na prow.
Kehlmann Gizela, naucz. szkoły im. Czackiego.
Kijańska Zofia, Wincenta, naucz. szkoły im. Konarskiego we Lwowie, zamężna Biegańska.
Klausal Emilia, zam. Zajączkowska.
Kobylańska Leokadya, st. naucz. szkoły wydział. w Brodach.
Kohl Lea, nauczycielka.
Kotulska Helena, naucz. w Obertynie, zam.
Korol Emila, naucz. w Sokalu.
Krakauer Marya, zam. Fleckerowa, naucz. we Lwowie.
Krynicka Marya.
Lewicka Karolina, zam. Zdobnicka, naucz. kaligr. w Semin. żeńskim we Lwowie, żona inżyniera kolei państwowej.
Linzbauer Helena, naucz. szkoły im. Elżbiety we Lwowie.
Lipecka Bolesława, Zakonnica w Zgrom. PP. Sakramentek we Lwowie, b. naucz. we Lwowie.
Łuczkiewicz Joanna, zam. Töpferowa, wdowa, była nauczycielka.
Małecka Marya. †
Matuszkiewicz Marya, zam. Papée, naucz. szkoły im. Konarskiego we Lwowie.
Michlewicz Marya, była naucz.
Milianówna Marya, była naucz. na wsi, zamężna. †
Modzelewska Wanda, nauczyc. w szkole im. św. Anny we Lwowie, zakonnica w Zgrom. PP. Benedyktynek łacińskich we Lwowie. †
Muszyńska Helena, zam.
Nazarowicz Leontyna, zam. Czypczarowa wdowa, obecnie naucz. w Stryju.
Niżałowska Karolina, była naucz. we Lwowie.
Oleksianka Bolesława, zam. Łeszegowa, żona inspektora okręgu szkolnego w Bóbrce, b. naucz. w Zamarstynowie.
Ortyńska Julia, Michalina, była naucz. w Sokalu.
Pasternak Joanna, była naucz., zam., wdowa.
Piekarska Ludwika, Marya, naucz. szk. im. św. Anny we Lwowie.
Pniewska Filipina.
Porąbalska Marya, Arkadya, naucz. szkoły żeńskiej w Rohatynie.

Rudnicka Helena, była naucz. †
Sarnowicz Rudolfa, była naucz.
Seelieb Wilhelmina.
Schmidt Marya, zamęż. Mariowa.
Skrzyszowska Marya, była naucz.
Sobota Wanda, zamężna, b. naucz.
Sokol Władysława, Paulina, naucz. kierująca szkoły żeńsk. w Sokalu, zam. Liskowiczowa, żona Inspekt. okręgu szkolnego w Sokalu.
Stróżecka Zofia, naucz.
Szymańska Ignaca, naucz.
Sieńkiewicz Ewelina, nauczyc. w szkole wydz. Panien Benedyktynek ormiań. we Lwowie.
Sitowska Teodora, zam. w Ameryce północnej.
Strauss Jadwiga, była praktyk. †
Tchórzewska Jadwiga, zamężna Lepszy w Krakowie. †
Trzaskowska Antonina.
Wagner Marya, żona urzędnika kolejowego.
Wronka Teresa, naucz. na prow.
Zarzycka Marya, naucz. szkoły im. św. Anny we Lwowie.
Zeimer Heine.

Rok 1884.

Bielecka Józefa, naucz.
Braun Marya.
Borodajkiewicz Teodora naucz. na prow.
Bojarska Bronisława, nauczyciel. w Hanaczówce.
Brzezicka Karolina.
Czermak Anna, zamęż. Jentisowa, za profesorem akad. Jagiell. w Krakowie.
Diaków Katarzyna, naucz. na wsi †
Drobner Franciszka, naucz. w szk. im. Czackiego we Lwowie.
Dziczek Wanda, zamężna była naucz. w Kołomyi.
Fangor Marya. zam. Proskurowa żona urzędnika w Kołomyi.
Feingold Augusta, zamężna, naucz. szkoły Czackiego we Lwowie.
Gabrigel Alojza †
Gilewska Bronisława, nauczyc. w Stojanowie.
Glas Klara.
Goldstaub Eugenia, zamężna.
Gocka Apolonia, nauczycielka.
Halikowska Michalina, nauczyc. przy szkole św. Marcina we Lwowie.
Holländer Rozalia.
Kaszyc Kazimiera, zamęż. Sklepińska, żona ogrodnika, b. naucz.
Karczewska Stefania, zamężna.
Kobierska Marya.
Kluger Petronela, b. nauczycielka we Lwowie. †
Korczyńska Michalina. †
Korsak Kamila, naucz. prywatna w krajach zabranych.
Landes Salomea, zamężna.
Lilien Rozalia.
Łukowska Stanisława, naucz. przy szkole im. Konarskiego we Lwowie.
Majewska Jadwiga, naucz. w Pustomytach.
Modzelewska Olga, zakonnica w Zgrom. Panien Sakramentek we Lwowie.
Niedźwiedzka Władysława, naucz. szkoły żeńsk. w Złoczowie.
Nowicka Kazimiera, naucz. przy szkole wydz. w Stanisławowie.
Ogonowska Marya, Teofila, naucz. przy szkole Mickiewicza we Lwowie.
Onyszkiewicz Adela, nauczyciel. w Drohobyczu.
Perlmutter Salomea, naucz. przy szkole im. Czackiego we Lwowie.

Porąbalska Klementyna, naucz. na prowincyi, zam. Angermanowa.
Radzikiewicz Marya, zamężna Wolska, żona inżyniera kolei państwowej w Stryju.
Rawska Ludwika, zamężna, była nauczycielka.
Sawczyńska Joanna.
Sękowska Wanda, Lucyna, zam. Pajączkowska, była nauczyc.
Seńkowska Wanda, naucz. przy szkole Mickiewicza we Lwowie.
Schindler Anna, zamęż. Michniewiczowa, żona inżyniera starostwa, pozostaje przy szkole w Stanisławowie.
Szatkowska Marya, naucz. przy szkole św. Anny we Lwowie.
Weigel Wanda, naucz. szkoły męskiej im. Staszica we Lwowie.
Wieder Lea.
Woszczyńska Lucyna, zamężna za inspek. podatk. w Podhajcach.
Wstążkiewicz Barbara, zamężna naucz. we Lwewie i była na prowincyi.
Zdanowicz Michalina, naucz. rysunków w szkole we Lwowie. †
Zgliniecka Marya, zamęż. Lewicka, żona urzędn. asekuracyjnego we Lwowie.
Żurowska Bronisława, zamężna.

1885.

Aleksandrowicz Marya, Aniela, starsza naucz. szkoły wydz. im. król. Jadwigi we Lwowie.
Berwid Wincenta.
Biczaj Henryka, naucz. szkoły im. A. Mickiewicza we Lwowie, zam. Romanowska.
Bieńkowska Bolesława, naucz. we Lwowie.
Bilińska Marya, wdowa po księdzu Łyseckim, naucz. w Łuce, powiat złoczowski.
Bocheńska Eugenia, w Holeszowie okręg żydaczowski, naucz. na wsi a teraz w Buczaczu.
Bogdanyi Helena, mieszka we Lwowie.
Boss Alfreda, wstąpiła do zakonu PP. Benedyktynek Ormiańskich.
Celewicz Julia, zamęż. Tańczakowska, żona nauczyciela we Lwowie.
Erben Eugenia.
Fruzińska Walerya, zam. sędzina Jakubowska w Skolem.
Gabryelska Bronisława, Amalia, naucz. w Tarnowie, zamężna Borkowska.
Gross Janowska Stanisława, była naucz. w szkole PP. Benedyktynek orm. we Lwowie, zamęż. Mostowska, żona inżyniera.
Guzik Marya, zam. Zbyszewska, żona kancel. w Kamionce Strum.
Karaczewska Julia, zam. Czyżowa, naucz. w Kleparowie.
Kołodziej Toefila, Marya, naucz. w Mielcu.
Kochanowicz Marya, Klaudya, zam. Grabowska, nauczycielka w Ruzdwianach.
Kwasik Teresa, zamęż. Szwarcowa, żona kierownika w Zubrzy.
Landes Franciszka, zam. b. naucz.
Lang Marya, zam. Masinkiewiczowa, żona inżyniera w Stanisławowie.
Lewak Michalina, Franciszka, naucz. w Warężu.
Lenz Józefa. †
Lewicka Joanna, zam. Daszyńska, nauczycielka, wdowa.
Lisińska Marya, Maksymiliana, wdowa po lekarzu, nauczyc.

Mayer Stefania, naucz. szkoły wydz. PP. Benedektynek łac. we Lwowie
Modes Marya, Anna, zam. Dudrewiczowa, naucz. przy szkole im. Czackiego.
Müller Ignaca, zamęż. Monasterska naucz. w szkole im. św. Anny.
Podolka Augustyna, Katarzyna naucz. we Lwowie przy szkole św. Magdaleny.
Pfisterer Joanna, Julia, zam. Rosowska współredaktorka „Małego Światka". †
Pekel Klara, zamężna Horowitz, była nauczycielka.
Perlmutter Anna, nauczyciel. we Lwowie, w szkole im. Czackiego.
Pochowska Marya, zam. Malinowska, żona grec. kat. proboszcza w Grzymałowie.
Rudeńska Zofia, naucz na wsi.
Scheffer Eugenia, naucz. w Trembowli.
Sokołowska Jadwiga, Aleksandra, naucz. w Złoczowie.
Sommer Franciszka, zam. Kobrzyńska, żona lekarza w Kołomyi.
Stecz Klara, Matylda, naucz. na prowincyi.
Świerczyńska Marya, Amalia, naucz. w szk. im. Szaszkiewicza.
Sternal Marya, Klementyna, wstąpiła do klasztoru PP. Benedyktynek łać.
Szenderowicz Apolonia, naucz. we Lwowie w szk. św. Marcina.
Turteltaub Anna, naucz. w Drohobyczu.
Wagner Zofia, Marya, b. naucz. w Stupnicy, w samborskiem. zam. Czarnecka, żona kupca we Lwowie.
Wagner Rozalia, zam. Horszowska, żona wł. składu fortep. we Lwowie.
Wagner Henryka, Marya.
Walawska Aleksandra, zam. Nowosielska, żona adjunk. w Grzymałowie, b. naucz. w Trembowli.
Weber Sabina, zamęż. naucz. w Drohobyczu.
Zagórska Aniela, naucz. w Hodyszczu p. Kranzberg.
Zeńczuk Melania, Filomena, naucz. w Sieniawie.
Żółkiewska Jadwiga, Marya. †
Zagórowska Emilia, w Bośnii, za urzędnikiem ambasady.

Rok 1886.

Babiów Anna.
Bierzyńska Władysława.
Borzęcka Marya, Jadwiga, zam. Frankowa, wdowa po oficerze.
Carina Rozalia, Łucya, naucz. w Mokrzanach.
Czemeryńska Marya, naucz w szk. PP. Benedyktynek orm.
Czajkowska Nikodema, naucz.
Fabry Bolesława, naucz. przy szk. ewang. we Lwowie.
Grillmayer Albina, b. naucz. we Lwowie, zakonnica Zgromadz. Sióstr Miłosierdzia.
Herzog Ludmila, Józefa, naucz. na prowincyi.
Idzińska Marya, b. naucz. w Bartatowie, zam. Szydłowska, żona urzędnika kolejowego.
Kaczmarska Helena, naucz. na wsi, zamężna Terlikowska. żona kierownika szkoły ludowej.
Karasińska Kazimiera, zamęż. Toepferowa, miesz. w Krakowie.
Kucharska Prospera, nauczyciel. w Wiązie.

Kułaczkowska Helena, nauczyc. szk. im. Mickiewicza we Lwowie.
Laurecka Kamila, naucz. we wsi Załukiew.
Liniewicz Janina, nauczycielka.
Łęczyńska Marya, Paulina, naucz. w Humieńcu (samborskiem).
Maerc Adela.
Majewska Eugenia.
Mazurek Marya, naucz. na prow. w Komarnie.
Moroz Anna, naucz. na prow.
Nakoneczny Józefa, naucz. w szk. im. św. Zofii.
Nunberg Marya, zamężna.
Opolska Marya, Franciszka.
Offe Marya, zamężna.
Pańkiewicz Franciszka, naucz. na prowincyi.
Poh Zofia, naucz. w Przemyślanach.
Prager Sabina, naucz. na prow.
Rzepecka Marya, Filomena, naucz. we Lwowie.
Smutny Emilia, Wilhelmina, zamężna we Lwowie.
Słojowska Katarzyna, zamęż. Moniakowa, naucz. we Lwowie.
Stütz Eliza.
Świerczyńska Józefa.
Sztokało Jadwiga. †
Skawińska Michalina, naucz. na prowincyi.
Sternal Bronisława, naucz. przy szk. św. Antoniego we Lwowie.
Straus Michalina, zam. Łuszczkiewiczowa.
Szaraniewicz Salomea, praktyk. w szkole im. kr. Jadwigi.
Tiegerman Antonina, nauczyc. w Drohobyczu. † 17. maja 1894.
Tychowska Malwina, naucz. szk. św. Marcina.
Uleniecka Felicya.
Witkowicka Emilia, pryw. naucz. szkoły żeńsk. w Zaleszczykach.
Witkowicka Marya, zam. Baryczko żona ks. adm. w Kiejdanowie, b. nauczycielka w Kutach.
Zajączkowska Bronisława, naucz. w Buczaczu.
Żabka Zofia.
Zawadyńska Weronika, zamęż. Staszkiewiczowa, nauczyciel. kierująca w Haliczu.

Rok 1887.

Bielowska Marya, zamężna.
Bieńkowska Marya, Helena, zamęż, naucz. w Skolem.
Blauthówna Stanisława, zamęż. Mokrzycka, w Przemyślanach.
Des Loges Kamila, nauczycielka w Przemyślanach.
Fedakówna Józefa, zam. Pańkowska, naucz. wzorowej szk. ruskiej przy Seminaryum żeń. we Lwowie.
Fischlerówna Matylda, nauczyc. w szk. im. Czackiego we Lwowie.
Frankowska Leonia, b. praktykantka szkoły wzorowej polsk. przy Seminaryum żeńskim we Lwowie. †
Garfunkel Gizela, b. prakt. przy szkole wzorowej, w Seminaryum żeńskiem we Lwowie, zam.
Gomolińska Helena, zamęż. Gończarczyk.
Groo Wanda, Bronisława, naucz. szkoły lud. w Zamarstynowie, zamężna Jaksmaniecka.
Haniewska Zofia, Barbara, zam. Stankiewiczowa naucz. przy szkole św. Anny we Lwowie.
Heriadin Joanna, zamęż. Pilawska była nauczycielka.
Jaworowska Stanisława, naucz. w Kałuszu.
Kalinowicz Eugenia, zam. była naucz. na prowincyi.

Kałachurska Marya, zam. Szczerbanowska, żona kierującego naucz. szk. męsk. w Rohatynie, naucz. tamże.
Kerekjarto Józefa, naucz. w Stanisławowie.
Kiełbasówna Joanna, naucz. w Ropnicy polskiej.
Kisielewska Joanna, była naucz. zamężna Radwanowa.
Krasuska Marya, nauczycielka w Kołomyi.
Lityńska Eugenia, nauczycielka w Stanisławowie.
Łąbecka Amalia, zamężna, była naucz. w Bóbrce.
Łopuszyńska Józefa, nauczyciel. w Stanisławowie.
Łozińska Antonina, zakonnica w Zgrom. Panien Benedyktynek łac. w Staniątkach.
Łuczkiewicz Helena, Wanda, naucz. przy szkole im. Elżbiety.
Magdówna Marya, naucz. przy szkole im. Konarskiego we Lwowie.
Majewska Helena, naucz. przy szkole św. Marcina we Lwowie.
Matecka Helena, Marya, zamęż. Kurpiel, żona prf. w Jarosławiu.
Mogilnicka Helena, nauczyc. na prowincyi.
Morecka Anna, naucz. w Sieniawie.
Rauscher Albina, Marya, zamężna Kaczorowska, w Mikołajowie.
Sarnowicz Marya, zamężna Rychwicka. †
Schäftler Rachela, naucz. w Drohobyczu.
Schmidt Kazimiera, nauczycielka w Stanisławowie.
Sedlaczek Joanna, Marya, młodsza naucz. przy szkole św. Marcina i redaktor. czasp. „Przedświt".
Seelig Hermina, zam. Paparowa, b. naucz. we Lwowie.
Sołtysówna Marya, naucz. w filii św. Anny we Lwowie.
Strzelecka Marya, naucz. młod. przy Semin. naucz. żeńsk. we Lwowie.
Szenderowicz Marya, nauczyc. w szkole im. Piramowicza we Lwowie, zamężna.
Vorzimmer Rozalia, pryw. naucz.
Witwicka Eugenia, naucz. w szk. im. Jadwigi we Lwowie.
Wojakowska Joanna, zam. Truszewska, żona prof. uniwers. we Lwowie, b. prakt. przy szkole Jadwigi i 6-let. naucz. w Skale.
Zubalewicz Marya, b. naucz. przy szkołach we Lwowie. †

Rok 1888.

Benoni Julia, zam. Dobrowolska, żona prof. w Zakopanem.
Blaustein Rozalia.
Borzewska Marya.
Daczkowska Franciszka, zakonnica w Zgrom. Siostr Benedyktynek łać. w Staniątkach. †
Dębicka Joanna, Karolina, naucz. szk. im. św. Marcina we Lwowie.
Dobrowolska Kazimiera, naucz. w szk. im. Piramowicza.
Dyakowska Teofila, b. nauczyc. w szkole Staszica. †
Dydnszyńska Kazimiera, naucz. św. Anny we Lwowie.
Filip Eugenia, naucz na prow.
Gulin Marya, Józefa, zamężna.
Hinker Róża, Marya.
Hładyływicz Olga, zam. Prima żona prof. gimn.
Hubisz Katarzyna, nauczycielka w Bóbrce.

Jakób Eugenia, zam. Horodyska, żona urzęd. assekuracyi krak., była naucz. prywatną.
Jakób Marya, naucz. w szkole im. św. Marcina we Lwowie.
Jekiel Marya, Stanisława, naucz. w Boratynie. †
Kalicińska Franciszka, naucz.
Kerekjarto Olga, urzęduje przy kolei państw. w Stanisławowie.
Kiełbasówna Karolina, naucz. na prowincyi
Kostakowska Romana, zam. Pytlikowa, star. naucz. 5-klasowej szkoły w Jaworowie.
Kostórkiewicz Eleonora, zamęż. we Lwowie.
Lewicka Zofia, naucz. w Złoczowie.
Ligęza Marya, naucz. na prow.
Łuszczyńska Zofia, naucz. robót w Jarosławiu.
Niewiadomska Zofia, nauczycielka w Kołomyi.
Oziębłowska Katarzyna, naucz. we Lwowie.
Pini Wanda, zam. Jędrzejowska żona profes., gimn. w Tarnowie b. nauczycielka.
Pokulińska Marya.
Poturajówna Antonina.
Prystaiko Marya, naucz. wiejska †
Radoniówna Stanisława, zamęż. Hanuszowa, naucz. w Wiszniowie.
Rappaport Helena.
Remer Stanisława, Zofia, naucz. w Chreniowie
Rewakowicz Helena, zam. Urbańska, nauczycielka.
Rogalska Alojza, naucz.
Serbeńska Marya, naucz. w Budzanowie.
Sochaniewicz Józefa, naucz. szk. im. św. Anny we Lwowie.
Schmindówna Joanna.
Staromiejska Filipina, nauczyc. w Krecowie.
Stebnicka Jadwiga, naucz. szk. im. Mickiewicza we Lwowie.
Sabor Izabela, zam. Laskownicka żona literata, naucz. w szk. Mickiewicza męskiej
Syc Stanisława, b naucz. zam.
Uścieńska Zofia †
Wallek Michalina, naucz. w Stanisławowie
Weber Emilia, naucz. we Lwowie.
Witkowicka Joanna, star. naucz. w Stryju.
Zach Joanna, naucz. szkoły Czackiego we Lwowie.
Zarzycka Julianna.
Zimnówna Kazimiera, naucz. przy szkole Elżbiety we Lwowie.

Rok 1889

Aignerówna Anna, naucz. w Rzeszowie
Becher Kazimiera.
Bieńkowska Michalina, nauczyc. wdowa.
Bokszówna Michalina.
Dziubińska Stanisława. †
Eglerówna Julia.
Filipówna Józefa. †
Fołusiewicz Marya, naucz. w Nadwórnie.
Hawryszówna Anna, naucz. w Haliczu, zamęż. Mitkiewiczowa, żona urzędn. kol. w Kołomyi.
Hołowiecka Felicya, nauczyc. w Brzeżanach.
Janicka Marcela, naucz. szk. im. Antoniego we Lwowie.
Kerbesówna Karolina.
Kerbes Laura recte Freudelis Lea.
Khunówna Hermina, naucz. we Lwowie.
Kleineder Marya.

Kolbówna Lea Laura, naucz. we Lwowie.
Kułakowska Zofia, zam. Frylingowa.
Kuntze Emilia, zamężna Grzębska żona prof. szkoły realnej, była naucz. szk Staszica we Lwowie.
Laskowska Emilia, naucz. szkoły św. Zofii we Lwowie.
Lewicka Joanna, zam. Harlenderowa, żona naucz. Sem. męsk. w Krakowie, b. nauczycielka.
Linde Helena, w szk. św. Anny.
Lischkówna Józ., naucz. w Stryju.
Lisińska Emilia.
Markoni Marya, zam. Popielowa za artystą rzeźb., b. naucz.
Marossanyi Marya, naucz. szk. Elżbiety we Lwowie.
Mazurek Malwina, zamężna za adjunktem podat. w Komarnie.
Miśniakiewicz Magdalena, zakonnica w Zgrom. PP. Sercanek we Lwowie, b naucz. we Lwowie.
Model Helena, naucz. w szkole im. św Zofii.
Morgenstern Fryderyka.
Mrozowska Paulina, w Bolechowie.
Neistein Wilhelmina.
Nick Laura, naucz. we Lwowie.
Nieprzecka Adolfina, naucz. na prowincyi.
Pelczarska Marya, naucz. w szkol. im. Zimorowicza.
Piotrowska Sabina, nauczycielka w szkol. św. Anny we Lwowie.
Popowicz Marya, naucz. szk. św. Anny we Lwowie.
Raschek Marya, zam. Beinlich w Ciśnie, była nauczycielką.
Rogalska Franciszka, nauczyc. w Miłoszowicach.
Unterricht Julia, naucz. szkoły Czackiego we Lwowie.
Zacharska Zofia, była naucz. we Lwowie.
Zawicka Michalina.
Zielińska Kazimira, b. naucz. u św. Anny.
Ziemborowska Dyoniza, naucz. w szkole im. Maryi Magdaleny.
Żółkiewska Zofia, naucz. szk. św. Antoniego we Lwowie.
Ruf Zuzanna, naucz. szkoł. św. Antoniego we Lwowie.
Sanocka Olga, naucz. w Szczercu.
Starowiecka Józefa.
Szumska Anna.
Tralka Marya, zamęż.
Tranda Olga, nauczycielka.
Tridondani Helena, we Lwowie naucz., zamęż. za urzędnikiem kasy Oszczęd., b. prakt. naucz.

Rok 1890.

Bereżańska Antonina.
Bieńkowska Zofia, prakt. przy szkole im. Piramowicza.
Brandówna Rozalia.
Chwojka Marya, Anna, zamęż. Kotik była naucz. w Cieszanowie.
Czajkowską Nikodema, nauczyc. w Stryju.
Duliba Marya.
Dutkiewicz Michalina, naucz. we Lwowie.
Fedyszczak Stef., zam., b. naucz.
Gajdacz Zofia, naucz. na prowincyi.
Gluncer Chana.
Hołubowicz Paulina, nauczyc. w Stryju.
Kawalerska Bronisława, naucz. w pow. lwowskim.
Kijakówna Marya, zamężna Nawrocka, młod. naucz. w Poltwi.
Kubik Antonina.
Kwiatkowska Aniela, zam., mieszka w Bieczu.

Lamówna Zofia. †
Langer Wanda, w Krakowie.
Liniewicz Idalia, zam. Ablewicz. weterynarz w Gródku.
Ludkiewicz Władysława, naucz. w Żórawnie.
Łyżnicka Helena, naucz. na prow.
Mannówna Augustyna. zam. Łabody nowa naucz. w Brzozdowcach.
Onderka Antonina, w Zgromadz. Sióstr Miłosierdzia.
Perlmutter Laura, naucz. szkoły im. Czackiego we Lwowie.
Pollakówna Helena, nauczyciel. w Sanoku.
Popielówna Marya, zam. mieszka w Tarnopolu.
Procajło Marya, naucz.
Schubert Gabryela. nauczycielka we Lwowie.
Skwirzyńska Olga, nauczycielka w Stryju.
Sochocka Adela, przy szkole im. Elżbiety.
Stotołowicz Amalia, koło Komarna nauczycielka.
Świstelnicka Kazimira, zam. Wasylewska, żona fizyka w Rohatynie.
Szczotkówna Marya, nauczyc. w Buczaczu.
Terlecka Eleonora.
Urbówna Michalina, naucz. w Kamionce Strumiłowej.
Wąsowicz Benedykta, nauczyc. w Dobrotworze.
Wolischówna Aniela.
Zakrzewska Leopoldyna, zamęż. mieszka w Brodach.
Zygmuntowicz Józefa, przy szkole św. Anny we Lwowie.

Rok 1891.

Baranowska Janina, zam. Dziamowa, żona prof. gimn. w Krakowie.
Borecka Kazimira, naucz. w szk. im. Elżbiety.
Bukaczewska Julia, naucz. we Lwowie.
Chmielewska Marya, naucz. na Zniesieniu.
Dawidowska Ludwika, Marya, zam. Dobrzańska nauczycielka w Limanowej.
Dolińska Anna, naucz. na prow.
Glińska Ludwika, zamęż. †
Gołogórska Józefa, naucz. w szk. im. Mickiewicza. Lwów.
Jakobi Wanda, Anna, naucz. w szk. im Marcina Lwów.
Kerekjarto Marya, Wanda, naucz. w Stanisławowie.
Kernicka Serafina, naucz. na prowincyi.
Kozińska Eugenia. †
Kubikówna Antonina.
Kamińska Marya, zam. Pohorecka we Lwowie.
Kuhn Wiktorya, naucz. w szkole św. Antoniego Lwów.
Kułakowska Helena.
Kułakowska Wanda, nauczyciel. w szkole św. Jadwigi.
Krzyżanowska Marya, zam. była naucz. w Kołomyi.
Lisowska Bronisława, nauczyc. w powiecie samborskim.
Löw Scheindel, naucz. we Lwowie.
Ładoś Stefania, zamęż. Kalaus w Stanisławowie (była naucz. w szkole św. Zofii we Lwowie.
Łuczakowska Joanna, nie praktykuje.
Łucyk Marya.
Łucyk Włodzimira, wyszła zamąż.
Malicka Konstancya, nauczyc. w Haliczu.
Mikłasiewicz Michalina, naucz. w Komarnie.

Medyńska Marya, Zofia, nauczyc. we Lwowie.
Oleszkiewicz Teodora, nauczyc. w Krzeszowicach.
Opalińska Anna, naucz. w szkole św. Marcina we Lwowie.
Rakowiecka Helena, nauczycielka w Czortkowie.
Rap Barbara, zamęż. Stapińska, była nauczycielka.
Rappaport Udel, naucz. w szkole im. Czackiego we Lwowie.
Raschek Emilia, była prakt. przy szkole im. Piramowicza.
Schneck Chawa, Pesla, naucz. w szkole wyznaniowej izr.
Stankiewicz Filomena, zamężna Falecka.
Szczotkówna Karolina, nauczyc. w Dolinie.
Szczurkowska Justyna, naucz. w szkole św. Anny we Lwowie.
Świtalska Henryka, zam. Snierkowa w Rudkach obok Gródka była naucz.
Sąsiada Jadwiga, b. naucz. zam. mieszka w Serajawie.
Schwarc Adol, naucz. w Złoczowie.
Szmar Wanda, naucz. w Zaszkowie pow. złoczowski.
Szyjkowska Józefa, naucz. u św. Antoniego we Lwowie.
Wałaszkiewicz Eugenia, naucz. w szkole im. Konarskiego.
Wasylewicz Bronisława, naucz. w Nowosielcach p. sanocki.
Zacharska Aleksandra, prywatna naucz. na Wołyniu.
Zakrzewska Zofia.
Zawadzka Leontyna, naucz. u PP. Benedyktynek łac. we Lwowie.
Zimmer Sara.
Żmurko Melania, zam., była naucz. w Samborze.

Rok 1892.

Ardanówna Marya, w szkole PP. Benedyktynek orm.
Aksentowicz Marya, zam. Metzgerowa za urz. kolej. w Stanisławowie.
Baranowska Leokadya.
Bardach Zirla, w szkole im. Czackiego.
Barszczyńska Marya, zam. Halkowa, naucz. w Barszczowicach.
Brzeżańska Aleksandra, zamęż. Bieleszowa, za urz. Namiestn.
Buczyńska Marya, w szk. im. św. Antoniego.
Drabikówna Marya, na urlopie, b. naucz. w Laszkach Dolnych.
Ekiertówna Matylda, w Busku naucz.
Filippi Jadwiga, naucz. pomocn. w ogródku Froeblowskim przy Semin. naucz. żeń. we Lwowie.
Frankowska Bronisława, naucz. w Dobrotworze koło Kamionki Strum.
Frankowska Ludmiła, nauczyc. w Husiatynie.
Gasińska Marya, naucz. we wsi Adamy.
Gójska Kazimiera, prakt. w szkole wzorowej polskiej przy Semin. naucz. żeńsk. we Lwowie.
Gołogórska Helena, zam. Gergowiczowa za kupcem we Lwowie, była nauczycielka.
Jamrozik Marya, naucz. w Rzeszowie.
Jurkiewicz Marya, w szkole im. Konarskiego.
Jurkiewicz Natalia, w Peczenizynie nauczycielka.
Karasińska Joanna, w Krakowie nauczycielka.
Kislinger Helena, prakt. w szk. Maryi Magdaleny.

Koncowicz Helena, naucz. w Kossowie.
Kozaczewska Marya, praktyk. w szkole Zimorowicza.
Liszkówna Helena, Marya, naucz. w Stryju.
Müller Wanda, Marya, prakt. szkoły wzorowej przy Semin. naucz. żeńsk. we Lwowie.
Nazarowicz Olga, w Bolechowie nauczycielka.
Nowakówna Marya.
Nowicka Marya, Anna, naucz. w Zubrzy.
Oberska Marya, naucz. w Horodence.
Opałek Antonina. naucz. we Lwow
Pleśniak Marya, naucz. w Mikołajowie nad Dniestrem.
Reiss Hermina, naucz. w szk. im. Czackiego.
Ruxer Marya, naucz. we Lwowie.
Scharf Jadwiga, zam. Jackowska za weterynarzem.
Schmidt Helena, b. naucz. w złoczowskiem.
Ślaska Wanda, zam. Niesiołowska za urz. Tow. kred
Starak Józefa., naucz. na prow.
Starkel Felicya, naucz. we Lwowie.
Steciewicz Kazimiera, nadetatowa naucz. szkoły pospol. w Brodach.
Szenderowicz Joanna, b. naucz.
Szczepańska Joanna.
Spinka Zofia, † w Krakowie.
Szyndralewicz Paulina.
Terlecka Petronela, w okręgu Samborskim.
Tridondani Stefania, zamęż. Żmudzińska, za urzęd. kasy Oszczęd.
Wałaszkiewicz Emma naucz. pryw.
Wasserówna Sprinze, w szkole na Zamarstynowie.
Wierzbicka Marya, naucz. w Nadwórnie obecnie na urlopie.
Wójcik Marya, naucz. w Kleparowie.
Wojtasiewicz Emilia.
Wolańska Jadwiga, u PP. Benedyktynek orm.
Wolańska Marya, w szkole im. Staszica.

Rok 1893.

Antoniewicz Ewelina, Marya, prak. w szk. im. Konarskiego.
Antonowicz Jadwiga, zam. Arkusiewiczowa za urz. pocztowym.
Anstreicher Feiga.
Arztówna Janina, naucz. w Czyżowie pow. Złoczowski.
Barwińska Olga, w szkole wydz. im. kr. Jadwigi.
Berlstein Amalia.
Białoskórska Klementyna.
Borowicka Wilhelmina, nauczyc. w Sokolnikach.
Brzezicka Antonina, zam. Kachnikiewiczowa współredaktor (Diła) Narodnoi Czasopysy.
Cybryńska Julia.
Dyhdalewicz Leopoldyna, zamęż. Spolska, naucz. w Szczercu.
Dolińska Klementyna, nauczyc. w Międzyhorcach pod Haliczem.
Filippi Olga, prakt. we Lwowie nauczycielka w Kamionce Strumiłow.
Fitiówna Marya.
Gawronówna Zofia, nauczycielka w Bóbrce.
Hickiewicz Stanisława, nauczyc. u PP. Bened. łac.
Jaworska Elżbieta, zam. Ludwigowa, naucz. w okr. Bóbreckim.
Kępińska Marya, Sabina, w szk. im. Staszica.

Korczyńska Antonina, naucz. na prowincyi.
Kropiwnicka Cecylia, nauczyciel. w Białym Kamieniu.
Lang Joanna, Marya, nauczyc. w szkole Mickiewicza.
Loeblówna Jadwiga, nauczycielka w Złoczowie.
Łukijanów Marya, naucz. w Mołodyatynie.
Marossanyi Henryka, Janina, naucz. w Tłumaczu.
Modzelewska Felicya, zakonnica w Zgrom. Panien Franciszkanek we Lwowie.
Piórkiewicz Kazimiera, naucz. przy szkole im. Staszica we Lwowie.
Redlówna Adolfina, naucz. przy szkole im. Staszica we Lwowie.
Rotarówna Emilia, naucz. we wsi Drohowycz p. Borynicze.
Rosolska Marya, naucz. we Lwow.
Rachwałówna Józefa, zam. Muchowa, naucz. w Czyszkach.
Steglówna Helena, naucz. w szk. PP. Bened. łac.
Sternalówna Klementyna, naucz. u PP. Bened. łac.
Szemańska Wiktorya, Petronela, zamężna Zienkowiczowa pomocnik. księgarskim.
Toczyska Helena, naucz. w Tłumaczu.
Trochimczukówna Józefa, Marya, naucz. w Haliczu.
Tyszyńska Eustachia.
Wagnerówna Karolina, zamężna Langbank za doktorem.
Wierzbicka Aniela, naucz. pryw. w Odesie.
Wiśniewska Jadwiga, nauczyc. w szkole św. Zofii.
Wszelaczyńska Julia, Eufrozyna, we Lwowie.
Zajączkowska Teodora, praktyk. we Lwowie.
Ziembicka Seweryna, nauczyc. w Horodysławicach.

Rok 1894.

Biłeńka Helena, nauczyc. przy 2-klasowej szkole w Brzyszczkach pow. Jasielski.
Bisikiewicz Józefa, naucz. zam.
Błażowska Zofia, naucz. w Stanisławowie.
Bogdalska Eugenia, naucz.
Braunseis Janina, naucz. w Żurawnie pow. Żydaczowski.
Bułatówna Helena, obecnie we Lwowie, na urlopie. nauczyc. w Kamionce.
Chodorowska Aleksandra, prakt. przy szkole wydz. PP. Sakramentek we Lwowie.
Chorążanka Bronisława, naucz. w Brzeżanach.
Czescher Zilla, Debora, prakt. przy szk. im. Czackiego we Lwowie.
Daczkowska Joanna, zam. Loeblowa, praktyk. we Lwowie, w szkole Jadwigi.
Dornhelm Brajndel, prakt. przy szk. im. Czackiego we Lwowie.
Ehrenpreis Lea, prakt. przy szk. im. Czackiego we Lwowie.
Fulińska Marya, naucz. w Radziechowie.
Gilewicz Aniela, prakt. przy szkole Mickiewicza.
Gołembiowska Michalina, prakt. przy szkole św. Marcina we Lwowie.
Grottówna Anna, Helena, prakt. w szkole ćwiczeń przy Semin. żeńskim we Lwowie.
Horska Olga, Jadwiga, prakt. we Lwowie.

Jedlińska Władysława, prakt. przy szkole im. Elżbiety.
Kisielewska Stanisława, prakt. w szkole im. św. Antoniego.
Komarnicka Marya, nauczycielka w Brzeżanach.
Korpak Hermina, prakt. przy szk. św. Magdaleny we Lwowie.
Laskowska Józefa, zamężna.
Lewandowska Jadwiga, nauczyc. w Gródku.
Mayer Gabryela.
Mszanecka Kazimiera, zamęż. we Lwowie.
Oleśnicka Elżbieta, naucz. w Krysowicach.
Ostrowska Marya, nauczycielka w Nowym Sączu.
Pepłowska Bronisława, prakt. przy szkole wydz. PP. Sakramentek we Lwowie.
Piotrowska Helena, naucz.
Pirga Józefa, naucz. w Niestorowcach.
Pochmaska Stanisława, prakt. przy szkole im. Piramowicza we Lwowie.
Podgórska Kazimiera, zakonnica w Zgrom. PP. Nazaretanek.
Prokesz Helena, przy szkole im. Szaszkiewicza.
Prokopowicz Anna, naucz. w Sołonce pow. lwowski.
Radoniówna Czasława, zam. Tyniecka, była naucz. na wsi w przemyskiem.
Sawczyńska Stefania, nauczyc. w Bolechowie.
Schenkel Rose, naucz. szk. wydz. w Jarosławiu.
Schmidt Konstancya, nadetatowa młodsza naucz. szkoły pospol. w Brodach.
Schnazke Marya, Ewa, prakt. przy szkole im. Staszica we Lwowie.
Schreyer Marya, Wanda, prakt. szk. im. św. Anny we Lwowie.
Sosnicka Helena, naucz. w Podciemnem.
Skrzyńska Klementyna, zamęż. Sienkowa za urzęd. pocztowym b. prakt. w szkole Elżbiety.
Studzieniecka Wiktorya, naucz. w Skale pow. Bohorodczański.
Swoboda Bronisława, nauczyciel. w Żółkwi, zam. Klimkowa.
Tullisówna Ludmiła, nauczyciel. w Dolinie.
Zamojska Marya, Wincenta, naucz. w Trembowli.

Rok 1895.

Antoniewicz de Bug Helena, naucz. w Nadwórnie.
Baranowska Jadwiga, Jul., naucz. w Białej na Śląsku.
Braunseis Janina, naucz. w Żurawnie.
Czajkowska Anna, naucz. na prow.
Cybryńska Marya, naucz.
Daszkiewicz Marya, Emilia, naucz. w Gródku.
Donichtówna Wanda, nauczyciel. w Strzeliskach.
Frankowska Emilia, nauczycielka w Busku.
Fuchsówna Emilia, nauczycielka w Podjarkowie.
Gańczakowska Helena.
Gergowicz Jadwiga, nauczycielka w Bóbrce.
Głogowska Kazimiera, Zof., naucz. w Chodorowie.
Golczewska Antonina, nauczyc. w Szczercu.

Dornhelm Beile.
Engel Marya.
Filińska Bronisława, nauczyc. w Buczaczu.
Grabowska Marya, Anna, naucz. w Bursztynie.
Grabowska Wanda naucz. na prow.
Hankiewicz Michalina.
Hoeflich Jadwiga, naucz. na prow.
Ikałowicz Marya, naucz. †
Kamm Eleonora.
Kirchner Marya.
Kmytówna Helena, naucz. w Lisku.
Koch Fryderyka, prakt. w szkole im. Elżbiety.
Kostrzębska Karolina.
Kosowicz Marya.
Kotowicz Stanisława.
Marconi Zofia, b. prakt. u Benedyktynek łac.
Medyńska Ludwika, prakt. w szk. Piramowicza.
Mudrycka Julia, naucz. w pow. bobreckim.
Müller Stanisława, naucz. w Tarnopolu.
Olszańska Zofia, Marya, naucz. na prowincyi.
Radwańska Helena, w Ochowcu, pow. Bobrecki.
Russocka Aniela, naucz w Sokalu.
Sagańska Felicya.
Schimakówna Marya.
Skulska Olimpia. prakt. św. Antoniego. †
Stankiewicz de Magiła Adela.
Stetkiewicz Olga, naucz.
Stroner Janina, prakt. w szkole im. Jadwigi.
Spindura Julia, naucz. w Borynach.
Tischler Blima, naucz.
Węclewska Kazimiera, prakt. we Lwowie.
Widtówna Stanisława, praktyk. w szkole im. Konarskiego.
Włodzimirska Marya, naucz.
Wolańska Aleksandra, naucz.
Zawadzka Aniela, naucz. w Otynii.
Zalewska Kazimiera, naucz. w pow. Kamionockim.
Zwolińska Marya.
Żurawel Augustyna, naucz. pod Lwowem.

Rok 1896.

Ansion Michalina, naucz. w Mikołajowie nad Dniestrem.
Augustyn Amalia, naucz. w Rzęsnie polskiej.
Bezkorowajna, naucz. w Tarnopolu.
Bielska Helena, prakt. przy szk. wydz. PP. Benedyktynek orm. we Lwowie.
Czayka Marcela, naucz. w Wichrowicach w Tarnopolskim pow.
Czepiel Teofila, naucz. w Bobreckim powiecie.
Dańczewska Marya, nauczycielka w Samborze.
Freund Sara, prakt. przy szkole izraelickiej we Lwowie.
Gołogórska Kazimira, prak. w szk. PP. Sakramentek we Lwowie.
Górska Jadwiga, Marya, naucz. w Zakliczynie.
Grottówna Marya, prakt. przy szkole im. Staszica we Lwowie.
Gruder Regina, prakt. przy szk. wydziałowej im. Czackiego we Lwowie.
Gruszkiewicz Zofia, prakt. przy szkole ludowej we Lwowie.
Hadrawa Elżbieta, nauczycielka w Dublanach.
Hewakówna Marya, nauczycielka w Dzwinogrodzie.

Hoeflich Marya, zakon. w Zgrom. PP. Sakramentek we Lwowie.
Iwanicka Weronika, naucz. na wsi.
Jasińska Helena, naucz. w Pałachyczach.
Kozik Salomea, naucz. w Wybranówce.
Krupa Marya, Izabela, prakt. we Lwowie.
Krzaczkowska Helena, naucz. w Komarnie.
Kwiatkowska Konstancya, w Wiedniu na kursie robót.
Lejman Katarzyna, nauczyciel. w Gródku.
Maciejowska Ludmiła, nauczyc. w Czarnokońcach koło Skałek.
Makusch Adela, Jadwiga, prakt. przy szkole żeńsk. im. Staszica.
Matkowska Aniela, nauczycielka w Przemyślanach.
Mochnacka Jadwiga, nauczyciel. w Winnikach.
Nowożeniuk Marcela, nauczyc. w Śniatynie.
Ostrowska Kazimira, prak. przy szkole PP. Benedyktynek orm.
Reiter Eugenia, naucz. w Kamionce Strumiłowej.
Roskosz Kazimiera, praktyk. przy szkole im. św. Anny męskiej.
Rzepkówna Marya, nauczyciel. w Iwanowcach pow. Żydaczowski.
Schmidt Celina, Marya, praktyk. w Brodach.
Schwarzówna Stanisława, naucz. w Kamionce Strumiłowej.
Seidler Teofila, naucz. w Dzwinogrodzie.
Seltenreich Marya, naucz. na prow.
Sembratowicz Marya, naucz. na prowincyi.
Seńkowska Wanda, Karolina, nauczyc. w Stanisławowie.
Skrzyszewska Michalina.
Stetkiewicz Józefa, nauczyciel. w Przemyślanach.
Sulatycka Helena, nauczycielka w Stanisławowie.
Szatkowska Marya, Jadwiga, praktyk. przy szkole św. Marcina.
Szczepańska Bronisława, naucz. w Mikołajowie.
Trentówna Kazimiera, nauczyc. w Kałuszu.
Trusiewicz Wiara, nauczycielka w Grzybowicach.
Turkowska Zofia, praktyk. przy szkole Czackiego.
Urba Marya, Bronisława, prakt. we Lwowie.
Warywoda Zofia, naucz. w Kossowie w Bolechowskim pow.
Weigel Leontyna, zam. Gabryszewska, żona lek. w Bóbrce.
Wielgus Marya.
Winnicka Zofia, naucz. w Podhajcach.
Zawicka Eleonora, nauczycielka w Jaworowie.
Zornówna Karolina, nauczycielka w Mikołajowie.
Żegestowska Marya, nauczycielka w Rudkach.

Grono nauczycielskie
w roku szkolnym 1896|7.

A) Dyrektor.

1. *Baranowski Mieczysław*, zast. dyrektora Komisyi egzaminacyjnej dla nauczycieli szkół ludowych i wydziałowych, uczył pedagogiki na roku II. i IV., kierował hospitacyami roku III. i lekcyami praktycznemi roku IV.

B) Profesorowie.

2. *Biczaj Jan*, zawiadowca gabinetu gospodarskiego i biblioteki ruskiej dla młodzieży, gospodarz roku IV, uczył matematyki na roku I., II., III. i IV., języka ruskiego na roku I. i III., ogrodnictwa i sadownictwa na roku III.
3. *Machczyńska Antonina*, zawiadowczyni biblioteki polskie: dla młodzieży, gospodyni roku I., uczyła języka polskiego na roku I., II., III. i IV.
4. *Kocowski Włodzimierz*, dr. fil., członek Komisyi egzaminacyjnej, starszy nauczyciel na etacie c. k. Seminaryum nauczycielskiego męskiego, zawiadowca biblioteki ruskiej dla młodzieży, uczył języka ruskiego na roku II. i IV.
5. *Słoniewski Tytus*, w VIII. randze, zast. dyrektora Komisyi egzaminacyjnej, zawiadowca biblioteki nauczycielskiej, gospodarz roku II., uczył historyi i geografii na rok III. i IV., języka niemieckiego na roku II. i III.

6. *Ks. Stefanowicz Aleksander*, członek Komisyi egzaminacyjnej, uczył religii gr. kat. na roku I., II., III. i IV., na kursie Froeblowskim i w obu szkołach wzorowych, z językiem wykładowym polskim i ruskim.
7. *Ks. Wołcz Walenty*, członek Komisyi egzaminacyjnej, zawiadowca biblioteki podręczników naukowych dla młodzieży, uczył religii rzym. kat. na roku I., II., III. i IV., na kursie Froeblowskim i w szkole wzorowej z językiem wykładowym polskim.
8. *Żuliński Józef*, dr. filozofii, w VIII. randze, członek Komisyi egzaminacyjnej, zawiadowca gabinetu fizykalnego, i przyrodniczego, gospodarz roku III., uczył fizyki w kl. I., II., III. i IV., pedagogiki na roku III., wespół z Dyrektorem kierował hospitacyami roku III. i lekcyami praktycznemi roku IV.

C) Nauczyciele.

9. *Sołtys Mieczysław*, nauczyciel muzyki, członek Komisyi egzaminacyjnej, uczył muzyki, śpiewu, gry na fortepianie i na skrzypcach, na roku I., II., III. i IV.

D) Nauczycielki szkoły wzorowej.

a) Z językiem wykładowym polskim.

10. *Lewicka Julia*, gospodyni klasy II.
11. *Mandybur Antonina*, gosp. kl. III., nadto uczyła na roku I. historyi i geografii.
12. *Strzelecka Marya*, była współzawiadowczynią gabinetu przyrodniczego, uczyła robót ręcznych w kl. II. III. i IV. szkoły wzorowej z językiem wykładowym polskim; na kursie Froeblowskim języka polskiego, pedagogii wraz z realiami i rysunków; na kursach Seminaryum historyi naturalnej na roku I., II., III. i IV.
13. *Tebinka Paulina*, gospodyni I. klasy.
14. *Wechslerowa Stefania*, członek Komisyi egzam., gospodyni kl. IV., nadto uczyła na roku I. i IV. Seminaryum języka niemieckiego.

b) Z językiem wykładowym ruskim.

15. *Georgerowa Olga*, gospodyni klasy II.
16. *Lityńska Barbara*, gospodyni klasy IV.

17. *Nowicka Cezaryna Ludmiła*, zawiadowczyni biblioteki dla szkół ludowych, gospodyni klasy I.; uczyła na kursach Seminaryum na roku II. geografii i historyi.
18. *Pańkowska Józefa*, gospodyni kl. III.

E) Nauczycielka kursu Froeblowskiego i mistrzyni ogródka Froeblowskiego.

19. *Grottowa Fryderyka*, mistrzyni ogródka Froeblowskiego uczyła na roku II. metodyki Froeblowskiej, na kursie Froeblowskim śpiewu, gimnastyki i robót i kierowała lekcyami praktycznemi Froeblanek.
20. *Filippi Jadwiga*, pomocnica mistrzyni ogródka Froeblewskiego.

F) Nauczyciele pomocniczy.

21. *Gostyńska Władysława*, nauczycielka szkoły wydziałowej im. król. Jadwigi we Lwowie, uczyła rysunków na roku I., II., III. i IV.
22. *Grzywińska Aniela*, uczyła robót ręcznych kobiecych na roku I., II., III. i IV.
23. *Madeyski Edward*, profesor, uczył gimnastyki na roku I., II., III. i IV., somatologii na roku I., hygieny na roku IV.,
24. *Nowicka Cezaryna Ludmiła*, uczyła języka francuskiego.
25. *Szyper Natan*, nauczyciel religii szkół ludowych miejskich, uczył religii mojż. na roku I., II., III. i IV. i w czterech klasach szkoły wzorowej z językiem wykład. polskim.
26. *Zdobnicka Karolina*, uczyła kaligrafii na roku I.

G) Praktykantki.

a) W szkołach wzorowych.

27. *Müller Wanda.*
28. *Grottówna Anna Helena.*

b) W ogródku Froeblowskim.

29. *Koczyndyk Jadwiga.*
30. *Lang Marya.*
31. *Obtułowicz Stefania.*
32. *Pogorzelska Michalina.*
33. *Srokowska Marya.*
34. *Szmajkowska Wanda.*

Wyznanie kandydatek.

Rok	I.	II.	III.	IV.	Razem
Religii rzymsko-katolickiej	46	55	45	47	193
Religii grecko-katolickiej	13	6	10	9	38
Religii ormiańsko-katolickiej	—	1	1	—	2
Wyznania mojżeszowego	1	3	3	2	9
Razem	60	65	59	58	242

Wiek kandydatek.

Urodzone w roku	I.	II.	III.	IV.	Z początkiem roku szkolnego 1896/7 ukończyło razem	
					lat	kandyd.
1873	—	—	—	1	23	1
1874	—	—	—	1	22	1
1875	—	1	4	5	21	10
1876	—	1	12	12	20	25
1877	1	9	17	21	19	48
1878	3	11	15	18	18	47
1879	16	34	11	—	17	61
1880	24	9	—	—	16	33
1881	16	—	—	—	15	16
Razem	60	65	59	58	—	242

Imienny spis kandydatek

c. k. Seminaryum nauczycielskiego żeńskiego we Lwowie

w roku szkolnym 1896/7.

Rok I.

1. Budzińska Rozalia
2. Chumińska Antonina
3. Czapran Marya
4. Danilewicz Seweryna Olimpia
5. Delong Klementyna Stanisł.
6. Dubicka Emilia
7. Düll Marya Franciszka
8. Gofryk Bronisława
9. Greiss Amalia
10. Hawran Eleonora
11. Hecker Blanka
12. Hubecka Marya
13. Kobylańska Henryka
14. Kołowska Aniela
15. Kołychanowska Sabina
16. Konopka Zofia
17. Kostkiewicz Wanda
18. Kremidowicz Marya
19. Ledwina Marya
20. Leśków Katarzyna
21. Lewicka Jadwiga
22. Marczak Marya
23. Meixner Romana
24. Michałowska Józefa
25. Miśków Katarzyna
26. Nemeth Janina
27. Olesiak Ludmiła
28. Pająk Helena
29. Podlaszecka Eugenia
30. Pokorny Augusta
31. Pordes Emilia
32. Pulikowska Marya
33. Pyłypeć Joanna
34. Schmidt Emilia
35. Schmidt Marya
36. Scheiblich Marya
37. Seja Eugenia
38. Siatecka Gabryela
39. Skowrońska Józefa
40. Śliziuk Marya
41. Słupska Józefa
42. Smyk Jadwiga
43. Sojkowicz Fryderyka
44. Sośnicka Klementyna
45. Stein Karolina
46. Stolba Emilia
47. Szadkowska Eugenia
48. Szarek Adela
49. Szelestak Julia
50. Szubert Julia
51. Szwedzicka Janina
52. Szybalska Kamila
53. Turzańska Wiktorya
54. Tychowicz Janina
55. Tysowska Marya
56. Wierzbowska Marya
57. Wojtowicz Jadwiga
58. Zeniuk Julia
59. Zielonka Józefa
60. Żulińska Barbara

Rok II.

1. Bajkowska Marya
2. Barszczyńska Helena
3. Bernadiuk Zofia
4. Bętkowska Zofia
5. Bilińska Olga
6. Brylska Anna
7. Bury Franciszka
8. Demianowska Eugenia
9. Dobrzańska Leonia
10. Dołżycka Władysława

11. Feszowicz Marya
12. Futyma Julia
13. Gajewska Marya
14. Gańczakowska Emilia
15. Gofryk Marya
16. Grzymalska Wanda
17. Gustowicz Jadwiga
18. Hanula Zofia
19. Ilnicka Aleksandra
20. Janisio Helena
21. Irkowska Romana
22. Klob Helena
23. Krug Paulina
24. Kubin Eugenia
25. Kussy Janina
26. Kuźmer Sara
27. Łagan Aniela
28. Malawska Olga
29. Malfait Józefa
30. Marconi Anna
31. Marynowska Wiktorya
32. Maschka Henryka
33. Miarkowska Genowefa
34. Mojzesowicz Marya
35. Momot Michalina
36. Mozołowska Helena
37. Nazarowicz Helena Joanna
38. Nemec Franciszka Amalia
39. Popowicz Jadwiga
40. Radecka Marya
41. Rosenbach Adela
42. Rychnowska Anna
43. Salaniak Stefania
44. Schneid Dora
45. Schulz Zofia
46. Siedmiograj Marya
47. Starak Jadwiga Wanda
48. Stefurak Helena
49. Szandro Antonina
50. Świtlik Marya Eugenia
51. Świtalska Anna Eufemia
52. Szwedzicka Marya
53. Terlifaj Marya
54. Trembicka Kazimiera
55. Turczynowicz Marya
56. Udrycka Roberta
57. Weidner Romana
58. Werechowska Helena
59. Winiarz Jadwiga
60. Winnicka Marya
61. Wojciechowska Eleonora
62. Wolla Stanisława
63. Zając Józefa Wanda
64. Zwolińska Józefa
65. Żołyńska Stefania.
66. Dydyńska Antonina

Rok III.

1. Birgfellner Wiktorya
2. Bodnar Joanna
3. Bommersbach Włodzimira
4. Brodowska Karolina
5. Chrzanowicz Helena
6. Cordella Michalina
7. Dawidowicz Marya
8. Dąbrowska Julia
9. Dyhdalewicz Kazimira
10. Freiberger Chasche
11. Georg Władysława
12. Gołębiowska Michalina
13. Gołogórska Marya
14. Góra Antonina
15. Grudzińska Wiesława
16. Guszuł Julianna
17. Heldenburg Jadwiga
18. Hickiewicz Marya
19. Homik Anna
20. Hrycak Olga
21. Jakimów Anna
22. Kalińska Marya Zofia
23. Karpińska Jadwiga
24. Klos Józefa
25. Kmicikiewicz Helena
26. Koreniec Marya
27. Korner Heni
28. Korol Izabela
29. Kot Stanisława
30. Kropiwnicka Eleonora
31. Kryczkowska Ewa Marya
32. Laskowska Marya

33. Lewicka Olimpia
34. Łączkowska Emilia
35. Makowska Karolina
36. Marczak Wanda
37. Müller Karolina
38. Nazarewicz Julia
39. Obidniak Jadwiga
40. Oryszkiewicz Józefa
41. Parfanowicz Józefa Eugenia
42. Piórkiewicz Helena
43. Praschil Helena
44. Podlaszecka Ludwika Olga
45. Rogalska Paulina
46. Romanowska Ździsława
47. Rześniowiecka Julianna
48. Sawicka Janina
49. Scharnagel Helena
50. Schlosser Marya
51. Sokal Sime
52. Sopotnicka Ida
53. Staszkiewicz Karolina
54. Titz Kazimiera
55. Turzańska Janina
56. Wierzbicka Kazimiera
57. Wilk Emilia
58. Wiśniewska Kazimiera
59. Wołczuk Julianna

Rok IV.

1. Abrysowska Marya
2. Ancuta Honorata
3. Arbaszewska Emilia
4. Arendarczyk Bronisława
5. Baczyńska Michalina
6. Bandrowska Eugenia
7. Bartoszyńska Eugenia
8. Batycka Ewelina
9. Bojkówna Bronisława
10. Brunarska Mechtylda
11. Chowaniec Jadwiga
12. Danek Zofia
13. Danilewicz Olga
14. Dembińska Marya
15. Dorożewska Kazimiera
16. Doubrawa Floryana
17. Gilewicz Kazimiera
18. Jasińska Marya
19. Kachnikiewicz Janina
20. Kazecka Agnieszka
21. Knapp Helena
22. Knapp Wilhelmina
23. Koszla Michalina
24. Kozłowska Ludwika
25. Kramer Olga
26. Krug Marya
27. Kubin Wanda
28. Kunke Klara
29. Leurman Władysława
30. Lewicka Marya
31. Lewicka Leontyna Zofia
32. Łesiów Tekla
33. Łukaszewicz Bogumiła
34. Malik Stefania
35. Markowska Emilia
36. Marossanyi Helena
37. Martynów Stefania
38. Modelska Joanna
39. Nemeth Irena
40. Ostrowska Wilhelmina
41. Pietraszkiewicz Marya
42. Pietruska Marya
43. Piotrowska Anna
44. Piotrowska Józefa
45. Reinold Marya
46. Rogalska Melania
47. Sawicka Marya Wanda
48. Schilowska Adela
49. Schuttera Ida
50. Seńkowska Eugenia
51. Suszczyńska Anna
52. Szenderowicz Celestyna
53. Szymańska Romana Wanda
54. Trusiewicz Teodora
55. Wank Rochme
56. Wojtowicz Aleksandra
57. Wojtowicz Emilia
58. Zahaczewska Izabela.

C. k. Seminaryum nauczycielskie żeńskie w Przemyślu.

Chociaż rozwój szkolnictwa ludowego uważano zawsze za czynnik wysoce cywilizacyjny w każdem społeczeństwie, to jednak zaprzeczyć się nie da, że dopiero naszemu wiekowi przypadła zasługa podniesienia oświaty ludowej do rzędu spraw publicznych. Troska o dobrą szkołę ludową stała się w naszych czasach hasłem najpopularniejszem, zajęła miejsce najpoczestniejsze, dowodem czego fakt, że gdy przed 25 laty prastara monarchia Habsburgów odmłodziła się wskutek ustroju konstytucyjnego, gdy nowy duch pracy powiał ożywczo po wszystkich sferach życia publicznego, wtedy to powstała nowa szkoła ludowa, której zadanie daleko pozostawiło za sobą dawniejsze jej przeznaczenie.

Rozumie się, że wobec szkoły ludowej tak rdzennie zmienionej nie wystarczały już dawniejsze kursa nauczycielskie ze swymi szablonami. Nowe szkoły ludowe wymagały nowych nauczycieli, odpowiednio do wymagań czasu wykształconych, znających gruntownie swój zawód — i z tej to potrzeby powstały Seminarya nauczycielskie tak męskie, jak żeńskie.

Ustanowienie Seminaryów pozostaje wtedy w ścisłym związku z postępem i rozwojem szkolnictwa ludowego w naszym kraju, ustrój tychże sprowadził u nas zupełne przeobrażenie stosunków szkolnych na polu wychowania elementarnego — z tego względu nie powinno być dla nikogo rzeczą obojętną dowiedzieć się choćby z okazyi 25-letniego jubileuszu istnienia Seminaryów nauczycielskich, jakie koleje przechodziły te zakłady

w naszym kraju, w jaki sposób rozwijały się w ciągu tej doby, które były wybitniejsze momenty ich działalności i t. d., czyli jaka była kronika domowa tego lub owego zakładu; w tym to celu ogłaszamy drukiem wyciąg kroniki urzędowej tutejszego Seminaryum, ograniczając się do skreślenia ogólnego szkicu na podstawie urzędowych dokumentów!

Seminarya pierwsze nauczycielskie w Galicyi powołało do życia rozporządzenie Ministerstwa wyznań i oświaty z dnia 22. października 1870 r., otwarcie jednak tychże przypadło dopiero w roku następnym, a to męskich we Lwowie i Krakowie, a żeńskich we Lwowie i w Przemyślu od d. 1. maja 1871, podczas gdy inne Seminarya nauczycielskie, jak męskie w Nowym Sączu, Rzeszowie, Tarnopolu i Stanisławowie, a żeńskie w Krakowie weszły w życie dopiero z dniem 1. września 1871 roku. Widzimy z tego że c. k. seminaryum nauczycielskie żeńskie w Przemyślu co do kolejności ustanowienia z Seminaryami Lwowa i Krakowa jednaki ma początek. Czemu właśnie te miasta wybrano na umieszczenie seminaryów nauczycielskich, domyśleć się łatwo — oto chciano te zakłady, które miały służyć za rozsadniki ulepszonego szkolnictwa ludowego w kraju — umieścić w ogniskach znaczniejszych i bardziej wpływowych, chciano zarazem także znaleźć grunt odpowiedni dla rozwoju samychże seminaryów nauczycielskich; z tego powodu należało przedewszystkiem uwzględnić te miejsca, w których już zakłady osobne dla kształcenia nauczycieli lub nauczycielek istniały choćby w formie dawniejszej, jako dwuletnie kursa pedagogiczne czyli preparandy. Mianowicie co do Przemyśla, nie będzie od rzeczy zaznaczyć tę okoliczność, że w tem mieście istniały dwa takie kursa pedagogiczne: męski i żeński, pierwszy połączony z niższą szkołą realną, drugi z szkołą 4-klasową żeńską, prowadzoną przez tutejszy zakon PP. Benedyktynek, mających klasztor a w nim własną szkołę w części miasta zwanej Zasaniem. Szkoła ta żeńska wraz z 2-letnim kursem pedagogicznym miała jak najlepsze tradycye, znakomity kierunek, wyborowe siły nauczycielskie i ten to właśnie zakład posłużył za pierwszy podkład do założenia i umieszczenia żeńskiego Seminaryum nauczycielskiego w Przemyślu.

Otwarcie Seminaryum nauczycielskiego żeńskiego w Przemyślu.

Dzień 1. maja 1871 będzie na kartach kroniki tutejszego zakładu stanowił datę nazawsze pamiętną — dzień ten bowiem wyznaczyła urzędująca już wtedy c. k. Rada szkolna krajowa — rozporządzeniem z dnia 24. kwietnia l. 3144 na pierwszy dzień otwarcia tutejszego c. k. Seminaryum nauczycielskiego.

Wykonanie tego rozporządzenia poruczyła c. k. Rada szkolna krajowa ostatniemu dyrektorowi preparandy żeńskiej, a pierwszemu następnie dyrektorowi Seminaryum nauczycielskiego żeńskiego w Przemyślu *ks. Teofilowi Łękawskiemu.*

Sam akt otwarcia Seminaryum tutejszego połączony był, jak się słusznie spodziewać można było, ze stosowną uroczystością szkolną i kościelną. Ówczesny c. k. starosta przemyski Seidler, burmistrz miasta Wajgart, scholastycy kapitulni obu obrządków, nadto wielu innych znakomitszych osób tak świeckich jak duchownych uświetniło tę uroczystość swoją obecnością. Po odprawieniu Mszy św. przez ks. Infułata Józefa Hoppego w kościele PP. Benedyktynek na uproszenie u Boga błogosławieństwa i powodzenia nowemu zakładowi, zgromadziły się pierwsze seminarystki, których zastępu dostarczyły uczenice byłego kursu pedagogicznego, w sali szkolnej, stosownie przyozdobionej, i tu odbyła się właściwa inauguracya nowego c. k. Seminaryum nauczycielskiego wobec zaproszonych do tego władz szkolnych. Uroczystość samą zakończyły przemowy do młodzieży szkolnej; kreślono w nich pięknemi słowy zadanie naukowe i wychowawcze nowego Seminaryum, zwracano uwagę na szczytne powołanie nauczycielek ludowych, dla kształcenia których Seminaryum powstało, przypomniano obowiązek niewygasłej wdzięczności dla osoby Najjaśniejszego Monarchy, Franciszka Józefa I., pod którego ojcowskiem berłem reforma edukacyi narodowej stała się możliwą. Szczególnie wyróżniała się niepospolitą siłą przemowa ks. dyr. Teofila Łękawskiego, który, przedstawiwszy cel tak rzadkiej uroczystości szkolnej, nie szczędził młodzieży przy tej sposobności życzliwych słów zachęty do pracy, opartej na poczuciu obowiązku, do pilności w naukach a pobożności w obyczajach. Że uroczystość ta zapisała się głęboko w umyśle pierwszych seminarzystek, że była dobrą wróżbą na przyszłość, tego dowodzić nie potrzeba. To też cześć i pamięć szczera należy się dziś tym

mężom, co pierwsi kolebkę tego zakładu powitali, co fundamenta pod jego istnienie i rozwój położyli, co tchnieniem ducha swego nadali mu ten kierunek zacny, prawy, szlachetny, jakim po dzień dzisiejszy się odznacza.

W ślad za otwarciem Seminaryum poszły inne czynności organizacyjne. C. k. Rada szkolna krajowa, zarządziwszy otwarcie tutejszego zakładu, zawiadomiła Dyrekcyę równocześnie o zamianowaniu nauczycielami starszymi dla tegoż Seminaryum *Tytusa Słoniewskiego*, dotychczasowego zastępcy nauczyciela gimnazyum Franciszka Józefa we Lwowie i *Stanisława Twaroga*, nauczyciela gimnazyum samborskiego. Inne nominacye nastąpiły w najbliższym roku szkolnym. Nauka w Seminaryum rozpoczęła się natychmiast na podstawie nowego planu, tymczasowym statutem dla Seminaryów wskazanego. Z tego powodu musiała Dyrekcya w jak najkrótszym czasie plan lekcyi ułożyć. Był to jednak stan przejściowy, kursów nowych seminarzyckich dawniejsze kursa pedagogiczne na razie jeszcze zastąpić nie mogły, szkoła ćwiczeń także jeszcze nie istniała — przeto też w Seminaryum tutejszem zamiast egzaminów dojrzałości, których statut organizacyjny dla Seminaryów się domaga — odbyły się z końcem roku szkolnego 1870|71 egzamina kwalifikacyjne dawniejszego autoramentu z kandydatkami nauczycielskiemi. Z 5 kandydatek, które przystąpiły do egzaminu, otrzymało patent kwalifikacyjny 4. — Liczba wszystkich uczenic w Seminaryum wynosiła tylko 14.

1871|72.

W roku tym postąpiło skompletowanie zakładu tutejszego o tyle, iż Seminaryum liczyło już 2 kursa. Na kurs I. Seminaryum weszły przeważnie nowozapisane, które musiały poprzednio przy egzaminie wstępnym dowieść należytego uzdolnienia do studyów seminarzyckich, kurs zaś II. powstał z uczenic przeszłorocznych. Równocześnie otwarte zostały z polecenia c. k. Rady szkolnej krajowej 2 klasy ćwiczeń, przeznaczone do odbywania w nich lekcyi praktycznych kandydatek nauczycielskich. Naukę w nich objęły tymczasowo 2 nauczycielki zakonu PP. Benedyktynek, *Kazimira Wolszczakiewicz* i *Gertruda Cisło*. Tutaj nie będzie od rzeczy nadmienić, że pomimo przeistoczenia

byłych kursów pedagogicznych na Seminaryum nauczycielskie szkoła dotychczas 4-klasowa, a później 5-, 6-, 7- i 8-klasowa żeńska PP. Benedyktynek nie została wcale odłączoną od Seminaryum nauczycielskiego. Powodem tego była najpierw tradycya, że dyrektor preparandy żeńskiej był oraz dyrektorem szkoły żeńskiej klasztornej, powodem drugim umieszczenie obu szkół w jednym budynku i pod jednym dachem. Były jeszcze i głębsze powody. W pierwszych czasach Seminaryum tutejsze nie miało kompletnej to jest 4-klasowej szkoły ćwiczeń, seminarzystki musiały przeto odbywać hospitacye i lekcye praktyczne w sąsiedniej szkole żeńskiej PP. Benedyktynek. Nie można przemilczeć także następującej okoliczności. Ponieważ pierwsze seminarzystki tutejsze dla braku wyższych szkół żeńskich po innych miastach odbierały głównie wykształcenie swoje przygotowawcze w tutejszej szkole żeńskiej PP. Benedyktynek, w której przez niejaki czas nawet nauczyciele Seminaryum nauki niektórych przedmiotów udzielali — przeto połączenie jednej i drugiej szkoły w osobie jednej dyrekcyi do pewnego stopnia usprawiedliwić można, zwłaszcza, iż ingerencya Seminaryum na sposób udzielania nauki — w szkole żeńskiej przyczynić się mogła tylko do ulepszenia metody nauczania, tamże, a po drugie, że przez takie złączenie Seminaryum z późniejszą szkołą wydziałową stało się możebnem w pierwszych latach przysposobienie znacznego zastępu uczenic szkoły wydziałowej dla zawodu nauczycielek. — Taki stan unii dwu zakładów trwał przeszło lat 20. Rozumie się, że gdy się warunki obu zakładów zmieniły, gdy ilość klas i młodzieży w obu szkołach nadmiernie urosła, natenczas przy tylu skomplikowanych czynnościach połączenie dyrekcyi 2 zakładów w jednym ręku stało się niepodobieństwem i wtedy też dyrekcye obu zakładów rozdzielono. Temu epizodowi w rozwoju tutejszego Seminaryum poświęcam dlatego dłuższą uwagę, albowiem bez tej wzmianki kronika naszego zakładu w wielu razach byłaby niezrozumiałą.

Po zamianowaniu tedy tymczasowem 2 zakonic w szkole ćwiczeń, istniejącej przy c. k. Seminarynm nauczycielskiej w Przemyślu, przypadają jeszcze w r. 1871|72 nominacye reszty członków grona nauczycielskiego. I tak zamianowani zostali w tym roku: *Ignacy Kulisseki*, nauczyciel gimnazyalny w Sączu, nauczycielem starszym przy tutejszem Seminaryum, ks. *Henryk*

Biega, katechetą dla młodzieży ob. łac., ks. *Emilian Sembratowicz* katechetą dla młodzieży gr. kat., obaj przeznaczeni dla Seminaryum nauczycielskiego i szkoły żeńskiej PP. Benedyktynek. Ten obowiązek udzielania nauki w jednym i drugim zakładzie przez tego samego nauczyciela względnie nauczycielkę szczególnie przedmiotów naukowych technicznych, jak rysunków, robót, kaligrafii, śpiewu, odnosi się do grona nauczycielskiego tak jednego, jak drugiego zakładu tylko, że rozkład zajęć z początkiem każdego roku c. k. Radzie szkolnej krajowej przedkładano wraz z planem lekcyjnym do zatwierdzenia. Z nominacyi powyższych wynika, że już w pierwszym roku istnienia Seminaryum tutejszego — było 3 nauczycieli starszych, czego statut organizacyjny się domaga dla Seminaryów nauczycielskich o 3 kursach, a takiemi były wówczas wszystkie Seminarya z wyjątkiem Seminaryów dwukursowych w Nowym Sączu, Stanisławowie i Tarnopolu. Podział zajęć nauczycieli starszych odpowiadał ich fachowemu uzdolnieniu. Ignacy Kulisseki uczył języka polskiego i niemieckiego. Tytus Słoniewski, uczył języka ruskiego, geografii i historyi powszechnej. Stanisław Twaróg uczył matematyki, fizyki i historyi naturalnej.

Językiem wykładowym był w początkach język polski, lecz za to język ruski był przedmiotem obowiązkowym.

Ponieważ zamierzona reforma szkolnictwa ludowego była ściśle złączona z rozwojem samychże Seminaryów nauczycielskich, przeto c. k. Rada szkolna krajowa zaraz w początkach istnienia Seminaryów baczną zwróciła uwagę, czy i o ile Seminarya założone odpowiadają swojemu zadaniu. Wyrazem dbałości o rozwój rzeczonych zakładów były peryodycznie odbywane lustracye tychże przez c. k. inspektorów szkolnych krajowych. Pierwszej takiej urzędowej lustracyi z końcem I. półrocza dokonał c. k. inspektor krajowy dla szkół ludowych, Stanisław Olszewski. Tej pierwszej lustracyi zawdzięcza tutejszy zakład znakomitą instrukcyę dydaktyczno-metodyczną (rozp. z dnia 7. lutego 1873 do l. 216 Rady szkol. kraj.), następnie kierunek indukcyjny w nauce, uregulowanie ćwiczeń praktycznych, wogóle dyraktywę na przyszłość. Z lustracyi tutaj przeprowadzonej powzięła także c. k. Rada szkolna krajowa przekonanie, że w zbiorach naukowych tutejszego Seminaryum są wielkie braki, utrudniające skuteczność nauki; z tego powodu wyasygnowała

c. k. Rada szkolna krajowa fundusze potrzebne na zakupno brakujących środków naukowych.

Ze względu na wielki brak nauczycieli (nauczycielek) pozwoliła krajowa Rada szkolna wyjątkowo w bieżącym roku szkolnym przystępować do egzaminu kwalifikacyjnego tym kandydatkom, które z końcem roku przeszłego odbyły egzamin dojrzałości, a celem dalszego kształcenia się uczęszczały do 3 klasy Seminaryum. Wskutek tego ułatwienia odbył się w tym roku egzamin kwalifikacyjny z 3 kandydatkami nauczycielskiemi. Frekwencya uczenic była następująca: liczba uczenic wynosiła na I. roku 15, na drugim roku 10 uczenic.

Na ten rok zarządziła c. k. Rada szkolna krajowa po raz pierwszy otwarcie (od 20. lipca do 20. sierpnia) tak zwanych kursów wakacyjnych dla nauczycieli ludowych, powołanych z najbliższych okręgów szkolnych celem uzupełnienia ich wykształcenie zawodowego. Wykład poszczególnych przedmiotów, wchodzących w program szkoły ludowej, powierzyła c. k. Rada szkolna krajowa nauczycielom tutejszego Seminaryum.

1872|3.

W roku 1872/3 Jego Eks. Pan Minister wyznań i oświaty zezwolił na zaprowadzenie trzeciej klasy ćwiczeń przy wszystkich Seminaryach nauczycielskich w kraju. Na tej podstawie poleciła c. k. krajowa Rada szkolna bezwłoczne otwarcie trzeciej klasy ćwiczeń przy tutejszem c. k. Seminaryum, zanim jednak posada nauczycielki w drodze konkursu została obsadzona, powierzono tymczasowe prowadzenie jednej klasy ćwiczeń zakonnicy *Mechtyldzie Wysockiej*.

Zaraz w początkach roku szkolnego zarządziła c. k. Rada szkolna krajowa, aby w każdem Seminaryum dla każdej klasy wyznaczony był przez Dyrekcyę jeden nauczyciel starszy na gospodarza, jak to istnieje w szkołach średnich, a to w tym celu, aby gospodarz utrzymywał porozumienie wzajemne między nauczycielami, zatrudnionymi w tej samej klasie, ze względu na potrzebę jednolitości w postępowaniu pedagogiczno-dydaktycznem i koncentracyę nauki. W tym celu nauczyciele, zatrudnieni w tej samej klasie, winni byli odbywać pod przewodnictwem dotyczącego gospodarza klasy 2 razy w miesiącu konferencyę, której

uchwały miały stanowić podstawę do uchwał na konferencyach miesięcznych.

Niemniej ważne są rozporządzenia c. k. Rady szkolnej krajowej, normujące odbywanie egzaminów wstępnych, poprawczych, i prywatnych. Mianowicie co do egzaminów wstępnych, celem zapobieżenia obniżeniu poziomu nauki przez zbyt pobłażliwe ocenianie uczenic, rozporządziła c. k. krajowa Rada szkolna, aby wynik egzaminu wstępnego przy przyjęciu kandydatek do klasy I. zapisany był co roku w osobnym na ten cel założyć się mającym katalogu, który c. k. Inspektorowi zakład zwiedzającemu ma być przedłożony.

Również obostrzyła c. k. Rada szkolna krajowa przepisy co do odbywania egzaminów dojrzałości w Seminaryach nauczycielskich tak męskich, jak żeńskich, a to z powodu tego, że uzyskanie egzaminu dojrzałości daje kandydatkom prawo odbywania praktyki nauczycielskiej w szkołach publicznych, nie wolnej od ciężkiej odpowiedzialności. Te i tym podobne przepisy przyczyniły się do podniesienia poziomu nauki w Seminaryach, dodały większej powagi egzaminom, stanowiącym przejście do zawodu publicznego, co dla nowo założonych Seminaryów, nie wyjmując żadnego, było bardzo pożądane, zwłaszcza w epoce ich organizacyi. Z końcem też roku tego odbył się pierwszy egzamin dojrzałości w tutejszem c. k. Seminaryum z całą ścisłością. Frekwencya uczenic była następująca:

Na I. r. było zapisanych uczenic 16, na II. r. 13, na III. r. 7 uczenic = razem 36 uczenic.

1873|4.

Z powodu grasującej w tym roku epidemii cholerycznej odroczyła krajowa Rada szkolna rozpoczęcie nowego roku szkolnego we wszystkich szkołach publicznych średnich, wydziałowych, ludowych i Seminaryach nauczycielskich do 15. września, następnie przedłużyła ten termin do 1. października.

W roku 1873/4 zamianowała Rada szkolna krajowa nauczycielem starszym przy tutejszem c. k. Seminaryum *Józefa Twaroga*, poprzednio zastępcę nauczyciela przy gimnazyum w Przemyślu, a to w miejsce Stanisława Twaroga, który został z końcem r. 1872|3 zamianowany dyrektorem Seminaryum nauczycielskiego męskiego w Nowym Sączu.

Ponieważ dotąd nie pojawiło się czasopismo fachowe, poświęcone wyłącznie sprawom Seminaryów nauczycielskich, polecił J. Ekscel. P Minister oświaty i wyznań wydawanie od czasu do czasu przez dotyczące zakłady programów rocznych i udzielanie ich sobie nawzajem, o czem c. k. Rada szkolna krajowa zawiadamiając, wskazała zarazem, jakie punkta wytyczne programy rzeczone powinny w sobie zawierać, by mogły z pożytkiem wpływać na sprawę oświaty ludowej, a mianowicie by mogły i szerszą publiczność treścią swoją zainteresować.

Również zarządził J. Eks. P. Minister wyznań i oświecenia usunięcie dotychczasowych podręczników do nauki historyi kraju rodzinnego w Seminaryach, natomiast poleciło Prezydyum Rady szkolnej krajowej udzielać naukę tego przedmiotu według tabelaryczno-chronologicznej metody przy pomocy ustnego uzupełniającego wykładu.

Celem uzyskania jednolitego planu dla nauki religii w Seminaryach nauczycielskich przeprowadziła c. k. Rada szkolna krajowa w tym roku rokowania z konsystorzami obu obrządków, a zapewniwszy się o ich zgodzie przepisała jednakowy plan wspomnianej nauki.

Na czas feryi przypadła konferencya szkolna krajowa. Do wzięcia udziału w jej obradach wyznaczony został Tytus Słoniewski. Egzamin dojrzałości złożyło z końcem roku szkolnego 1873|4 10 kandydatek. Liczba uczenic na wszystkich 3 kursach wynosiła 37.

1874|5.

W tym roku szkolnym zamianował Jego Eks. P. Minister wyznań i oświecenia dla tutejszego zakładu stałemi nauczycielkami młodszemi *Kazimirę Wolszczakiewicz*, *Antoninę Maliszewską* i *Laurę Als*, dotychczasowe zaś prowizoryczne nauczycielki młodsze Gertruda Cisło i Mechtylda Wysocka zostały uwolnione od obowiązków służbowych.

Ponieważ dotychczasowy katecheta obrz. gr. kat., ks. Emilian Sembratowicz, na inne stanowisko został przeznaczony, mianowała c. k. Rada szkolna krajowa na jego miejsce na przedstawienie Ordynaryatu biskupiego ks. *Antoniego Matiuka*.

Wiadomo, że w myśl statutu organizacyjnego dla Seminaryów nauczycielskich żeńskich powinny kandydatki obznajamiać się ze sposobem zakładania i utrzymywania ogródków Froe-

blowskich czyli dziecięcych, przeto już w r. 1873|74 wysłała c. k. Rada szkolna krajowa kandydatki nauczycielskie z Galicyi do Kufsteinu, gdzie jest wzorowy taki ogródek i zakład do kształcenia zawiadowczyń czyli mistrzyń ogródków Froeblowskich. Po 10 miesięcznym tamże pobycie i po złożeniu egzaminu z pomyślnym skutkiem 3 z nich umieszczone zostały przy Seminaryach żeńskich w Krakowie, Lwowie i Przemyślu celem urządzenia podobnych szkółek. Pierwszą kierowniczką ogródka Froeblowskiego w Przemyślu była *Witosława Radwańska.*

W tym roku ułożyła Dyrekcya zakładu w porozumieniu z gronem nauczycielskim pierwsze przepisy karności. Aby zrozumieć późniejszą zmianę w ustroju Seminaryum tutejszego winienem nadmienić, że Minister wyznań i oświecenia reskryptem z dnia 26. maja 1874 zaprowadził w miejsce dotychczasowego statutu nowy statut organizacyjny dla Seminaryów nauczycielskich męskich i żeńskich, rozszerzający zakłady te do klas 4-ech i wprowadzający klasę przygotowawczą. Na przedstawienie jednak c. k. Rady szkolnej krajowej, zezwolił Minister wyznań i oświecenia reskryptem z dnia 2. września 1874, ażeby jedynie w Seminaryach nauczycielskich żeńskich zaprowadzony został rok IV., a to od początku roku szkolnego 1875|6, Seminarya zaś nauczycielskie męskie ze względu na wielki brak nauczycieli mają obejmować i nadal tylko 3 klasy i przy nich też tylko mają być zaprowadzone klasy przygotowawcze. Tym samym reskryptem przedłużył Minister ułatwienia z roku 1873, odnoszące się do składania egzaminów kwalifikacyjnych na nauczycieli szkół ludowych, które z końcem r. 1875 ustać miały, na dalsze 3 lata t. j. do końca 1878. Z wymienionego powodu nie odbył się egzamin dojrzałości w roku szkolnym 1874|5.

W czasie tegorocznych feryi należy z boleścią zanotować w kronice szkolnej śmierć męża, któremu Galicya zawdzięcza odrodzenie swoje polityczne, zaś w szkolnictwie utworzenie Seminaryów nauczycielskich, ustanowienie szkół wydziałowych, znaczne pomnożenie szkół średnich i ludowych, reorganizacyę wszystkich szkół ludowych, polepszenie dotacyi nauczycieli, utrzymanie powagi władz szkolnych. Mężem tym nieodżałowanej pamięci był Agenor hr. Gołuchowski, Namiestnik Galicyi i Przewodniczący najwyższej krajowej magistratury szkolnej. Liczba uczenic wynosiła 53.

1875|6.

W tym roku została zaprowadzoną na mocy nowego statutu IV. klasa na kursach seminarzyckich, tak, iż odtąd 3-letnie Seminarya żeńskie zamieniono na 4-letnie.

Zmiany w gronie nauczycielskiem i w podziale zajęć wskutek tego były następujące: Zastępcą nauczyciela starszego zamianowany został *Antoni Kozłowski*, dotychczasowy nauczyciel szkoły realnej w Jarosławiu. C. k. Rada szkolna krajowa powierzyła odtąd naukę rysunków i kaligrafii *Józefowi Obstowi*, nauczycielowi kaligrafii i rysunków przy szkole wydziałowej męskiej w Przemyślu, naukę śpiewu *Józefowi Ratyńskiemu*, naukę języka francuskiego jako przedmiotu nadobowiązkowego nauczycielce młodszej, *Laurze Als.*

W roku tym rozporządził JE. P. Minister wyznań i oświecenia, celem zbadania stanu nauki rysunków wolnoręcznych w Seminaryach nauczycielskich poszczególnych krajów koronnych, aby komisarz ministeryalny, do tego wyznaczony, odbywał, inspekcyę nauki rysunków, do czego z polecenia Rady Szkolnej krajowej Dyrekcya każdego zakładu winna mu udzielić żądanych wyjaśnień.

Również w tym roku uwiadomiła c. k. Rada szkolna krajowa Dyrekcyę, że w myśl reskryptu ministeryalnego świadectwa półroczne kandydatów (ek) mają zawierać cenzurę z pisania, i że wszyscy członkowie grona nauczycielskiego winni żądać od kandydatów (ek) pisma regularnego, czystego, ładnego i czytelnego. — Nareszcie, aby usunąć wszelkie wątpliwości co do interpretacyi przepisów o półroczach szkolnych, feryach i czasie dziennej, nauki, orzekła krajowa Rada szkolna, że normy, obowiązujące w tym względzie szkoły średnie, mają być zastosowane także do Seminaryów nauczycielskich. Liczba uczenic zakładu: 85. Patent dojrzałości otrzymało 8.

1876|7.

W roku tym zmarł nauczyciel starszy, Ignacy Kulisseki. Na miejsce jego powołała c. k. Rada szkolna krajowa. *Stefana Klinga*, zastępcę nauczyciela gimnazyalnego w Tarnowie.

Jego Ekscelencya P. Minister wyznań i oświecenia zamianował *Tytusa Słoniewskiego* okręgowym inspektorem szkolnym na okres czasu od 1. września 1877 do końca roku szkolnego

1879|80, równocześnie powołała c. k. Rada szkolna krajowa *Wandę Dembowską* na zastępczynię nauczycielki młodszej przy tutejszem c. k. Seminaryum.

W roku tym otwartą była wystawa rolniczo-przemysłowa we Lwowie w czasie od 7. września do 4 października 1877, nie pominięto w niej także działu szkolnictwa krajowego wszelkiej kategoryi. Zakład tutejszy, wezwany do wzięcia udziału w tej wystawie, był w dziale szkolnym należycie reprezentowanym, mianowicie przedmioty okazowe składały się z robótek ręcznych kobiecych według zasady stopniowania ułożonych, z ćwiczeń piśmiennych, geograficznych i rysunkowych.

Również w tym roku c. k. Ministerstwo wyznań i oświaty wygotowało plan nauki rysunków wolnoręcznych w Seminaryach nauczycielskich wraz z instrukcyą i wyszczególnieniem przyborów dotyczących. W związku z tą sprawą zostaje wysłanie tutejszego nauczyciela rysunków Józefa Obsta do Wiednia na kurs metodyki nauczania rysynków, otwarty w c. k. austryackiem Muzeum dla sztuki i przemysłu od 30. lipca do 18. sierpnia 1877 przez prof. Grandauera. Frekwencya uczenic 85. Egzamin dojrzałości złożyło 12.

1877|8.

W tym roku rozporządził J. Eks. P. Minister wyznań i oświaty, by począwszy od 1878|9 pobieraną była w ogródkach dziecięcych, istniejących przy zakładach nauczycielskich, od dzieci uczęszczających do tych ogródków, opłata miesięczna po 50 ct, która składaną być ma do kas rządowych. W tymsamym roku poleciło Ministerstwo wyznań i oświaty, aby Dyrekcye szkół średnich i Seminaryów nauczycielskich wykazywały każdego roku najdalej do 15. lutego takie potrzeby swoich zakładów, które są albo nadzwyczajne, albo pociągają za sobą podwyższenie wydatków zwyczajnych. Uzupełniając dawniejszy okólnik w sprawie dni feryalnych, uwiadomiła krajowa Rada szkolna Dyrekcyę zakładu o nowo wydanem rozporządzeniu ministeryalnem, aby ferye Bożego Narodzenia na przyszłość trwały w szkołach średnich zachodniej części Galicyi od 23. grudnia do 1. stycznia, zaś wschodniej części od 23. do (włącznie) 28. grudnia, natomiast należy odbywać lekcye szkolne w ostatni poniedziałek i wtorek zapustny we wszystkich szkołach średnich całego kraju.

Z powodu zgonu Jego Świątobliwości Papieża Piusa IX., odbyło się uroczyście żałobne nabożeństwo szkolne dla tutejszej młodzieży seminarzyckiej i grona nauczycielskiego.

W roku tym otwarto po raz pierwszy kurs Froeblowski w tutejszym zakładzie — musiano go atoli zwinąć w następnym roku, gdyż zbyt mała liczba Froeblanek na ten kurs się zapisała. Cyfra frekwencyi uczenic 109. Egzamin dojrzałości złożyło 12.

1878|9.

W tym roku zarządziła c. k. Rada szkolna krajowa, aby rozporządzenie ministeryalne o ochronie wzroku uczenic w szkole uważane było za dyrektywę przy układaniu planów nauki dla tych przedmiotów, które wymagają silniejszego i przez dłuższy czas trwającego natężenia ócz, jak n. p. przy robotach ręcznych kobiecych, przy pisaniu i rysowaniu i t. d.

J. Eks. P. Minister wyznań i oświecenia postanowił, by w szkołach ćwiczeń, istniejących przy c. k. Seminaryach nauczycielskich, począwszy od r. 1879|80 pobieraną była opłata szkolna a mianowicie we Lwowie i Krakowie po 2 zł. na każdy kurs, we wszystkich innych szkołach ćwiczeń po 1 zł. za każde półrocze. Do ważniejszych zdarzeń zaliczyć należy 25-letnią rocznicę srebrnego wesela Ich Cesarskich Mości Najjaśniejszego Pana i Najjaśniejszej Pani w tym roku przypadającą. Uroczystość tę obchodził zakład tutejszy w sposób następujący. W dniu oznaczonym odprawił ks. katecheta Henryk Biega uroczyste nabożeństwo z wystawieniem Najśw. Sakramentu podczas: „Te Deum“, Na nabożeństwie była obecna młodzież szkolna i grono nauczycielskie zakładu. Po skończonej Mszy św. odśpiewały kandydatki hymn ludowy, poczem Dyrektor wyjaśnił młodzieży znaczenie uroczystości, wspominając o licznych dobrodziejstwach, które z rąk monarszej pary w czasie Jej panowania na kraj nasz spłynęły, a między któremi Seminarya pierwszorzędne zajmują miejsce. Po nabożeństwie, w katedrze obrz. łac. i gr. odprawionem, udał się Dyrektor zakładu z gronem nauczycielskiem do gmachu c. k. Starostwa, gdzię w rece c. k. Starosty jako przedstawiciela Rządu złożył homagialne wyrazy czci, wierności i lojalności w imieniu zakładu dla Najjaśniejszej Pary cesarskiej.

Jako dalszy epilog wspomnianej uroczystości uważam akt uwiadomienia wszystkich zakładów szkolnych, że Jego C. i Kr.

Apostolska Mość Najjaśniejszy Pan raczył przyjąć ze szczególnem zadowoleniem do wiadomości te liczne objawy szczerej miłości i wiernego przywiązania ze strony nauczycielstwa i młodzieży szkolnej. W roku tym (1879) przypadł odpust jubileuszowy ogłoszony światu chrześcijańskiemu przez Papieża Leona XIII. Z tego powodu pozwoliła c. k. Rada szkolna krajowa, ażeby uczenice tutejszego zakładu oprócz przepisanych 3 spowiedzi odprawiły w bieżącym roku szkolnym (do dnia 1. czerwca) wyjątkowo spowiedź czwartą jubileuszową, również pozwoliła wysoka Rada szkolna, aby młodzież szkolna pod przewodnictwem ks. ks. katechetów mogła w myśl warunków jubileuszu odwiedzać kościoły w celu wspólnego odprawienia modlitw przepisanych. Z powodu ciężkiej choroby Józefa Twaroga, nauczyciela starszego Seminaryum, powierzyła krajowa Rada szkolna tymczasowo naukę matematyki i fizyki w tutejszem Seminaryum nauczycielskiem *Tymonowi Słupnickiemu*, kandydatowi nauczycielskiemu w Bachorcu. Liczba uczenic 122. Egz. dojrz. złożyło 12.

1879|80.

C. k. Rada szkokna krajowa zamianowała w miejsce zmarłego ś. p. Konstantego Łuczki tymczasowym katechetą gr. kat. ks. *Karola Wołoszyńskiego*. Miejsce nauczyciela starszego Tytusa Słoniewskiego, piastującego posadę prow. inspektora okręgowego w Kołomyi, zastępowała, jak w roku poprzednim, nauczycielka młodsza *Laura Als*, którą wyręczała na ten czas w szkole ćwiczeń Wanda Dembowska. Ponieważ zamknięcie roku szkolnego nie przypada równocześnie we wszystkich szkołach, a dla zapisków statystycznych skonstatowanie faktycznych stosunków wszystkich szkół w jednakowym czasie wielkie ma znaczenie, przeto wyjaśniono reskryptem ministeryalnym, że przez wyrażenie „z końcem roku szkolnego ma być rozumiany lipiec wogóle". Liczba uczenic 161. Egz. dojrz. złożyło 24.

1880|81.

W roku tym objął katecheturę grec. katol. po ks. Karolu Wołoszyńskim, ks. *Zacharyasz Podlaszecki*. Dotychczasowi katecheci przy Seminaryach nauczycielskich byli tylko prowizorycznie ustanowieni, gdyż nie było dla nich posad systemizowanych. Dopiero w roku 1881 rozpisała c. k. Rada szkolna krajowa konkurs na posadę katechetów obrz. łac. przy c. k. Seminaryach nauczycielskich w Tarnowie, w Rzeszowie, w Stanisławowie, w Tarnopolu i Przemyślu, tudzież katechetów obrządku gr. kat. przy c. k. Seminaryach nauczycielskich w Stanisławowie i Tarnopolu. Z posadami temi miały być połączone prawa i obowiązki nauczycieli szkół wzorowych, istniejących przy Seminaryach nauczycielskich, a nawet nowi katecheci w myśl konkursu musieli celem dopełnienia 25 tygodniowych godzin udzielać nauk świeckich. J. Eks. P. Minister wyznań i oświaty rozporządził w tym roku, aby na przyszłość na odprawienie przepisanej ustawami szkolnemi spowiedzi i na przyjęcie Komunii św. w Seminaryach nauczycielskich męskich i żeńskich przeznaczono cały dzień albo też popołudnie i przedpołudnie dnia następnego, tudzież aby w niedzielę kwietnią, następujący poniedziałek i wtorek dla katolickich kandydatek stanu nauczycielskiego miewano nauki passyjne, albo rekolekcye duchowne z uchyleniem lekcyi szkolnych, natomiast zaś, aby w sobotę przed Zielonemi Świętami i we wtorek po tych świętych odbywała się także we wschodniej części kraju nauka szkolna.

J. Eks. P. Minister wyznań i oświecenia zarządził w tym roku, aby pisownia niemiecka w szkołach średnich była ujednostajnioną, do czego krajowa Rada szkolna podała odpowiednie wskazówki.

Z powodu zaślubin Najdostojniejszego Następcy tronu Arcyksięcia Rudolfa z Najdostojniejszą królewną belgijską Stefanią obchodzono dzień 10. maja 1881 w tutejszem c. k. Seminaryum uroczyście nabożeństwem na intencyę Najdostojniejszych Nowożeńców, przyczem młodzież szkolna uwolniona była od nauki.

W dniu 30. maja 1881 brał tutejszy zakład udział w pogrzebie ś. p. ks. Macieja Hirschlera, biskupa obrz. łac. przemyskiego.

Dnia 14. lutego 1881 dokonał życia w Kulparkowie Józef Twaróg nauczyciel starszy tutejszego Seminaryum.

Liczba uczenic 159. Złożyło egz. dojrz. 28.

1881|2.

W tym roku nastąpiły nominacye ks. *Henryka Biegi* rzeczywistym katechetą, a *Adolfa Zajączkowskiego* nauczycielem

starszym przy tutejszem c. k. Seminaryum nauczycielskim żeń. Celem ujednostajnienia postępowania na przyszłość przy zakończeniu pierwszego półrocza przypomniała krajowa Rada szkolna, że pierwsze półrocze ma się skończyć w myśl rozporządzenia ministeryalnego dnia 30. względnie 29. stycznia, przyczem poleciła, ażeby uczenicom doręczono świadectwa nie wcześniej, jak dnia tego w ostatniej godzinie szkolnej, aż do tego czasu zaś aby odbywano naukę bez uszczerbku w przepisanym porządku.

Odnośnie do egzaminów dojrzałości orzekła krajowa Rada szkolna, że prywatystki, chcące złożyć egzamin dojrzałości, winny się zgłosić do Dyrekcyi z końcem marca każdego roku, niemniej, że przystąpienie do egzaminu dojrzałości po raz trzeci jest dozwolone.

Z powodu panującego w tym roku tyfusu i ospy w Przemyślu zezwoliła c. k. Rada szkolna krajowa na rychlejsze zakończenie roku szkolnego. Liczba uczenic 166. Złożyło egzamin dojrzałości 36.

1882|3.

Wskutek coraz bardziej zwiększającej się frekwencyi młodzieży w tutejszem Seminaryum nauczycielskiem, przekraczającej nawet liczbę 40 w niektórych klasach, co byłoby sprzecznem z przepisami statutu organizacyjnego dla Seminaryów — zmuszoną była Dyrekcya upraszać c. k. Radę szkolną krajową o przyzwolenie przyjęcia niektórych kandydatek ponad liczbę przepisaną.

Zgodnie z poleceniem Wysokiego Prezydyum Rady szkolnej krajowej, obchodził zakład tutejszy dnia 21. grudnia pamiątkę 600-letniego panowania Najjaśniejszej Dynastyi Habsburgskiej w Austryi, a to w sposób następujący:

W dniu wspomnianym po odprawionem przez WW. księży katechetów nabożeństwie, na którem młodzież z gronem nauczycielskiem była obecną, zgromadzili się wszyscy w sali budynku szkolnego stosownie przyozdobionej, gdzie po odśpiewaniu pieśni nabożnej nauczyciel historyi, Stefan Kling, miał stósowny odczyt. Wyjaśniając w nim znaczenie uroczystości i kreśląc panowanie cesarza Rudolfa z Habsburga wykazał, że te same wysokie cnoty, które zdobiły protoplastę dynastyi Habsburgskiej, zdobią

także obecnie szczęśliwie nam panującego cesarza Franciszka Józefa I., jednając Mu miłość i wdzięczność ludów austryackich.

Po odczycie nastąpiły deklamacye przeplatane śpiewem i zastósowane do uroczystości. Na zakończenie odśpiewały kandydatki pieśń Szuberta i hymn ludowy. Uroczystość tę zaszczycić raczyli obecnością swoją: Najprzewielebniejsi księża Biskupi Łukasz Solecki i Ignacy Łobos, WP. Starosta Zajączkowski, burmistrz miasta p. Dworski, inspektor okręgowy szkół Petryka i inni znakomitsi obywatele miasta.

Opuszczając zakład raczył Najprzewielebniejszy IMĆ ksiądz biskup Łukasz Solecki przemówić do młodzieży, wzywając ją, aby wywdzięczając się Najmiłościwszemu Monarsze, korzystała pilnie z nauk jej w tym zakładzie udzielanych i sposobiła się do zawodu nauczycielek, tak pożytecznego Państwu i Kościołowi! Cyfra frekw. wynosiła 154. Egz. dojrz. złożyło 34.

1883|4.

Zmiany w gronie nauczycielskiem: C. k. Rada szkolna krajowa zamianowała pod dniem 19 września b. r. *księdza Leona Wolańskiego* katechetą prow. dla młodzieży obrz. gr. kat.

Ważniejsze rozporządzenia:

C. k. Rada szkolna krajowa przysłała pod dniem 21. marca 1884 l. 4480 spis znaków skróconych na oznaczenie metrycznych miar i wag. Cyfra frekw. 145. Egz. dojrz. złożyło 26.

1884|5.

Zmiany w gronie nauczycielskiem:

J. Eks. Pan Minister wyznań i oświaty uwolnił od obowiązków inspektora okręgowego, nauczyciela starszego tutejszego Seminaryum *Tytusa Słoniewskiego*, który wskutek tego objął na nowo obowiązki swoje służbowe.

Adolf Zajączkowski nauczyciel starszy Seminaryum otrzymał urlop aż do końca roku szkolnego z powodu ciężkiej choroby, Laura Als, nauczycielka młodsza, zatrzymała i nadal zastępstwo na kursach seminarzyckich, a Wanda Dembowska praktykantka przy szkole żeńskiej PP. Benedyktynek pełniła zastępczo czynności gospodyni w jednej z klas ćwiczeń. Z końcem drugiego półrocza zmarł Józef Obst, zasłużony nauczyciel kaligrafii i rysunków w tutejszem Seminaryum.

Ważniejsze rozporządzenia:

Jego Eks. Pan Minister wyznań i oświecenia, rozporządził reskryptem z dnia 15. kwietnia 1885 l. 4965, ażeby na przyszłość nie przedkładano mu podań, żądających zwolnienia kandydatów i kandydatek naucz. szkół ludowych od wieku przepisanego ustawami celem przyjęcia do Seminaryum nauczycielskiego, gdyż przepisy dotyczące nie pozwalają na uwzględnienie podań tego rodzaju.

C. k. Rada szkolna krajowa, ogłosiła okólnik ministeryalny polecający, ażeby tak przy prowizorycznem, jak przy stałem posad nauczycielskich w szkołach ludowych, władze szkolne przed wystawieniem każdego dekretu nominacyjnego ściśle obsadzaniu i dokładnie badały przeszłość wchodzących w propozycyę kandydatów pod względem moralnym, (z d. 5. czerwca 1885 r. l. 210 Pr. R. Sk.) Aż do roku 1885 odbywał lustracye tutejszego Seminaryum rok rocznie c. k. inspektor szkolny krajowy Stanisław Olszewski.

Odtąd wskutek powiększenia liczby krajowych inspektorów szkół w Galicyi zarządził Pan Minister wyznań i oświaty reskryptem z dnia 28. stycznia 1885 do l. 84 nowy rozkład czynności pomiędzy 3 inspektorów krajowych dla szkół ludowych i Seminaryów nauczycielskich, a mianowicie przydzielił krajowemu inspektorowi szkolnemu Bolesławowi Baranowskiemu Seminaryum naucz. żeńskie w Przemyślu, o czem Dyrekcyę c. k. Rada szkolna krajowa pod dniem 23. lutego 1885 do l. 66 Pr. R. sk. k. uwiadomiła.

Ogólna cyfra uczenic 150. Egz. dojrz. złożyło 30.

1885|6.

Zmiany w gronie nauczycielskiem.

Nauczyciel starszy Adolf Zajączkowski został przeniesiony w stan spoczynku. C. k. Rada szkolna krajowa zamianowała *Teofila Czykla* nauczycielem rysunków, *Wandę Dembowską* nauczycielką kaligrafii (rozporządzeniem z dnia 15 paźdz. 1885 l. 10224), a ks. *Maksymiliana Kopkę* katechetą dla młodzieży gr. kat. (rozporządzeniem z dnia 15. grudnia 1885 l. 13245).

Ważniejsze rozporządzenia tyczące się zakładu:

C. k. Rada szkolna krajowa ogłosiła okólnikiem z dnia 5. września 1885 l. 6605 zarządzenie Pana Ministra wyznań

i oświecenia, w którem zabroniono dołączania do książek przeznaczonych do użytku szkolnego jakichkolwiek anonsów z jedynym wyjątkiem używanych zwykle ogłoszeń co do aprobowanych książek szkolnych tego samego nakładu.

C. k. Rada szkolna krajowa ogłosiła pod dniem 15. września 1885 l. 10948 rozporządzenie P. Ministra wyznań i oświecenia, zabraniające ze względów zdrowotnych używania w szkołach wszelkiego rodzaju tabliczek i zeszytów kratkowanych, zeszytów rachunkowych z poziomemi i pionowemi liniami, zeszytów kaligraficznych, mających oprócz linij poziomych linie ukośne dla oznaczenia kierunku pisma i t d.

Odnośnie do reskryptu Wys. Ministerstwa wyznań i oświaty zarządziła c. k. Rada szkolna krajowa pod dniem 28. stycznia 1886 l. 15988 przeprowadzenie ścisłej rewizyi wszystkich pism i książek dla młodzieży, znajdujących się w tutejszej bibliotece szkolnej z poleceniem na przyszłość, aby Dyrekcya czuwała nad tem, aby do księgozbioru, przeznaczonego dla młodzieży szkolnej, nie dostała się ani drogą zakupna, ani drogą darowizny żadna książka, którejby ustanowieni przy szkole nauczyciele, dokładnie nie przeczytali; w tym celu co do wszystkich nabytków obowiązuje przepis, aby książka zrewidowana nosiła datę rewizyi i podpis nauczyciela tego, który ją przeczytał.

C. k. Rada szkolna krajowa podała do wiadomości pod dniem 1. maja 1896 l. 15989 reskrypt Ministerstwa wyznań i oświaty z dnia 16. grudnia 1885 l. 23323, tyczący się podręczników szkolnych, a mianowicie, że wolno używać tylko zatwierdzonych podręczników, że bez potrzeby podręczników używanych zmieniać nie wolno, nareszcie, że nie należy polecać młodzieży kupowania innych obok aprobowanych.

Z powodu grasującej epidemii musiało być przez niejaki czas Seminaryum zamknięte.

Lustracyę zakłada odbył po raz pierwszy c. k. inspektor krajowy szkół, Bolesław Baranowski.

Cyfra frekwencyi rocznej 146. Egz. dojrz. złożyło 45.

1886|7.

W tym roku nie wykazuje kronika zakładu żadnych ważniejszych zmian w gronie nauczycielskiem.

Ważniejsze rozporządzenia:

Rozporządzeniem z dnia 7. kwietnia 1887 do l. 2684 ustanowił J. Eks. Pan Minister wyznań i oświaty komisye egzaminacyjne dla nauczycieli i nauczycielek szkół ludowych przy każdem Seminaryum nauczycielskiem w Galicyi z tą uwagą, że komisya egzaminacyjna w Przemyślu będzie wydawała patenta do szkół ludowych z językiem wykładowym polskim i ruskim.

Rozporządzeniem z dnia 31. lipca 1886 l. 6031 ogłosił J. Eks. Pan Minister wyznań i oświaty „Statut organizacyjny Seminaryów dla nauczycieli i nauczycielek publicznych szkół ludowych w Austryi“ w zmienionym układzie. W związku ze zmienionym statutem zostaje rozporządzenie ministeryalne co do używania podręczników i przyborów szkolnych, zastosowanych do zmian przez statut wprowadzonych. Z początkiem roku szkolnego 1886|7 utraciły też ważność wszystkie dotychczasowe ogólne rozporządzenia i szczegółowe przepisy administracyjne, odnoszące się do poszczególnych postanowień dawniejszego statutu, o ile zawarte w nich polecenia różniły się od przepisów ogłoszonego właśnie zmienionego statutu.

C. k. Rada szkolna krajowa ogłosiła pod dniem 26. stycznia 1887 l. 10039 zarządzenia w celu zapobieżenia szerzeniu się zakaźnych chorób po szkołach.

Ważniejsze zdarzenia:

W czasie od 28. czerwca do 7. lipca przypadła podróż Jego Ces. i król. Wysokości Najdostojniejszego Arcyksięcia Następcy Tronu do Galicyi. Podróż ta podała nauczycielstwu szkół średnich i Seminaryów nauczycielskich tudzież młodzieży szkolnej tych zakładów sposobność powitania Najdostojniejszego Gościa.

Ogólna cyfra ucz. 138. Egz. dojrz. złożyło 30.

1887|8.

Zmiany w gronie nauczycielskiem:

Reskryptem z dnia 20. czerwca 1887 l. 8561 zamianował J. Eks. Pan Minister wyznań i oświecenia *Wilhelma Nowinę Przybylskiego* starszym nauczycielem c. k. Seminaryum naucz. żeńskiego w Przemyślu, wskutek tego zbędnemi stały się substytucye nauczycielek młodszych na kursach Seminaryum, mianowicie: Laury Als i Wandy Dembowskiej, natomiast przydzielono

Wandzie Dembowskiej naukę rysunków na kursach c. k. Seminaryum w miejsce Teofila Czykla.

C. k. Rada Szkolna krajowa uwiadomiła księdza Teofila Łękawskiego, dotychczasowego Dyrektora tutejszego c. k. Seminaryum nauczycielskiego żeńskiego, że Jego Eks. Pan Minister wyznań i oświecenia reskryptem z dnia 20. stycznia 1888 do l. 124 uwolnił go na jego prośbę od obowiązków dyrektora tegoż Seminaryum przyczem c. k. Rada szkolna krajowa wyraziła ze swojej strony byłemu ks. dyrektorowi a odtąd grem. kanonikowi kap. rzym. kat. w Przemyślu zupełne uznanie i podziękowanie za skuteczną jego działalność na polu szkolnictwa ludowego. Nadto Jego Ces. i król. Apostolska Mość raczył Najwyższem postanowieniem nadać najmiłościwiej ks. Teofilowi Łękawskiemu z okazyi jego ustąpienia z zawodu nauczycielskiego krzyż kawalerski orderu Franciszka Józefa. Wspomnieć się także godzi, że tutejsza młodzież szkolna tak c. k. Seminaryum nauczycielskiego, jak również szkoły wydziałowej żeńskiej łącznie z gronem nauczycieli i nauczycielek zgotowała swemu długoletniemu, a tak ukochanemu Przewodnikowi rzewną uroczystość pożegnalną.

Wskutek ustąpienia ks. kan. Teofila Łękawskiego ze stanowiska dyrektora c. k. Seminaryum powierzyła c. k. Rada szkolna krajowa aż do dalszego postanowienia tymczasowe kierownictwo tutejszego zakładu wraz z szkołą wydziałową klasztorną księdzu profesorowi katechecie, *Henrykowi Biedze*, powołując równocześnie na jego zastępcę do nauki religii w obu zakładach ks. Wawrzyńca Pilszaka.

W dniu 31. stycznia 1888 odbyło się protokolarne oddanie ze strony ustępującego dyrektora aktów, pieniędzy dotacyjnych tudzież ubikacyj, sprzętów, przyborów i zbiorów c. k. Seminaryum nowo mianowanemu zastępcy dyrektora, a to w obecności prof. Słoniewskiego, Klinga, Kozłowskiego i Przybylskiego.

Ważniejsze rozporządzenia:

W tym roku ogłosiła c. k. Rada szkolna krajowa przepisy, tyczące się egzaminów kwalifikacyjnych dla nauczycieli szkół ludowych pospolitych, określiła bliżej zakres wymagań z języka niemieckiego przy egzaminach kwalifikacyjnych i wydała instrukcyę dotyczącą egzaminów dla robót ręcznych kobiecych.

Ważniejsze zdarzenia:

J. Eks. Pan Minister Dr. Gautsch podczas podróży po Galicyi zwiedzając Przemyśl (w październiku 1887) wizytował szkoły tutejsze, a między innemi także c. k. Seminaryum nauczycielskie. Gazeta Lwowska w ten sposób opisuje tę wizytacyę. „Przyjęcie J. E. dr. Gautscha w gmachu PP. Benedyktynek, mieszczących w sobie tyle szkół żeńskich i tyle uczenic było bardzo wspaniałe. U wejścia a dalej wzdłuż schodów, prowadzących z parteru aż na 2 piętro stały w długich szeregach dziewczątka w białych strojach i z pięknymi bukietami w rękach. Sala rysunkowa na 2 piętrze było udekorowaną a nadto urządzono w niej wystawę pięknych rysunków i ręcznych robót uczenic, wykonanych w r. z. Nauczycielką tych robót jest Wielebna Kazimira Wołszczakiewicz z zakonu PP. Benedyktynek, a nauczycielką rysunków p. Dembowska. J. E. P. Minister wstąpił najpierw do sali, w której były zgromadzone kandydatki IV. r. Seminaryum. Odśpiewały one bardzo poprawnie hymn ludowy, poczem nauczycielka p. Als pytała z języka niemieckiego. Deklamacya i opowiadania w języku niemieckim wypadły bardzo dobrze. J. E. P. Minister był z tego popisu bardzo zadowolony i dał kilkakrotnie wyraz, dziękując p. Als za rezultaty tak piękne. Żegnając kandydatki, życzył im, ażeby również świetnie wypadł popis przy maturze. Po kolei zwiedził P. Minister inne klasy, w których egzaminowano z matematyki i z nauk przyrodniczych. Odpowiedzi uczenic były zawsze śmiałe i trafne i świadczyły o dobrej nauce. Zwiedziwszy wszystkie niemal klasy wszedł P. Minister do sali rysunkowej, gdzie zgromadziły się uczenice wszystkich szkół, mieszczących się w gmachu PP. Benedyktynek. Tu nastąpiły przedewszystkiem produkcye wokalne pod przewodnictwem p. Ratyńskiego, byłego kapelmistrza wojskowego. Po skończonych produkcyach, które podobały się J. E. P. Ministrowi, małe dziewczątka, a było ich bardzo liczna gromadka, obrzuciły dostojnego gościa kwiatami, a po tej owacyi wystąpiła kandydatka z IV. kursu Seminaryum p. Smutnówna i w bardzo poprawnej niemczyźnie miała przemowę do J. E. P. Ministra, w której podziękowała za łaskawe odwiedziny tego zakładu i wyraziła nadzieję, że dostojny Gość otoczy troskliwą opieką mieszczące się tu instytucye (t. j. żeńskie Seminaryum nauczycielskie, trzy-klasową szkołę ćwiczeń, ośmio-klasową szkołę żeńską

mającą wtedy 8 klas paralelnych, a liczącą razem 1039 uczenic i specyalną szkołę robót praktycznych pod kierunkiem p. Pöllmann. — Wszystkie te szkoły były pod jedną Dyrekcyą! — J. Eks. Pan Minister podziękował za przyjęcie, a zwracając się jeszcze raz tak do grona nauczycielskiego, jakoteż do kandydatek IV. roku Seminaryum, wyraził swoje uznanie, oświadczając, że z popisu kandydatek jest bardzo zadowolony. Oglądnął wreszcie P. Minister roboty ręczne, wyrażając się o nich z uznaniem, poczem pożegnawszy wszystkich najuprzejmiej — opuścił zakład celem zwiedzenia szkół innych".

Liczba seminarzystek wynosiła w tym roku 141 uczenic.

1888/9.

Zmiany w gronie nauczycielskiem zaszły w tym roku następujące:

W skutek ustąpienia z posady kierowniczki ogródka Froeblowskiego, Witosławy z Radwańskich Ingarden, powierzyła c. k. Rada szkolna krajowa kierownictwo ogródka *Tekli Hanulance*, Laura Als objęła ponownie naukę na kursach seminaryckich — a gdy posada nauczyciela śpiewu, którą dotychczas zajmował chlubnie Józef Ratyński, przez zgon tegoż została opróżnioną — powołała c. k. Rada szkolna krajowa do nauki tego przedmiotu dyrektora artystycznego *Ludwika Dietza*.

Ważniejsze zdarzenia tyczące się zakładu były następujące:

W dniu 2. grudnia 1888 roku przypadła 40 rocznica wstąpienia na tron Jego Ces. i król. Apostolskiej Mości Franciszka Józefa I. Wskutek reskryptu ministeryalnego zaniechano atoli w tym dniu wszelkich uroczystości, których urządzenie c. k. Rada szkolna krajowa poleciła, a jedynie to tylko zarządzenie pozostało w mocy, by dzień 1. grudnia 1888 roku był wolny od nauki szkolnej, tudzież, aby młodzież seminarzycka była w tym dniu na nabożeństwie szkolnem.

Na czas zastępstwa dyrektora zakładu, którego posada przez 2 lata nie była obsadzona, przypadają odwiedziny, któremi zaszczycił tutejsze Seminaryum nauczycielskie JEks. hr. Kazimierz Badeni, Namiestnik Galicyi, przy sposobności pobytu swego w Przemyślu.

Cyfra frekw. uczenic 137. Egz. dojrz. złożyło 23 uczenic.

1889|90.

Zmiany w gronie nauczycielskiem:

Jego Eks. Pan Minister wyz. i ośw. zamianował reskryptem z dnia 16. czerwca 1889 roku do l. 74006 *Teklę Hanulankę* rzeczywistą kierowniczką ogródka Froeblowskiego.

Jego Eks. Pan Minister wyz. i ośw. zamianował reskryptem z dnia 20. stycznia 1890 do l. 26430 ks. *Józefa Fałata*, dotychczasowego katechetę obrz. łac. przy c. k. Seminaryum męskiem nauczycielskiem w Rzeszowie — dyrektorem c. k. Seminaryum nauczycielskiego żeńskiego w Przemyślu. Nowo zamianowanego dyrektora wprowadził w obowiązki służbowe c. k. inspektor krajowy szkół Bolesław Baranowski.

W skutek tej zmiany osób w kierownictwie zakładu powrócił ks. Henryk Biega, dotychczasowy zastępca dyrektora, na stanowisko katechety przy tutejszem c. k. Seminaryum, podczas gdy ks. *Wawrzyniec Pilszak*, dotychczasowy zastępca katechety, przeniesiony został do Seminaryum nauczycielskiego w Rzeszowie.

Nowo zamianowany dyrektor pełnił z początku zarówno jak jego poprzednicy obowiązki dyrektora obu tutejszych zakładów t. j. seminaryum i szkoły wydziałowej, póki stanowcze orzeczenie o potrzebie rozdzielenia obu zakładów nie nastąpiło. W tym roku zanotować też wypada rozporządzenie c. k. Rady szkolnej krajowej z dnia 4. maja 1890 roku l. 6071. na mocy którego oznaczenie i odgraniczenie ubikacyj, wynajętych na pomieszczenie c. k. Seminaryum nauczycielskiego, od ubikacyj, należących do prywatnej szkoły P. P. Benedyktynek, na podstawie aktów kontraktowych przeprowadzone zostało, co uważać należy za pierwszy krok do odłączenia jednego i drugiego zakładu także pod względem kierownictwa.

Ważniejsze rozporządzenia:

Ponieważ dotychczasowe doświadczenie w dostatecznej mierze dało możność do ocenienia wyników, jakie w warunkach naszego kraju osiągnąć można przez zastosowanie zmienionego planu naukowego, wprowadzonego rozporządzeniem Wys. c. k. Ministerstwa wyzn. i ośw. z dnia 31. lipca 1886., przeto wezwała c. k. Rada szkolna krajowa Dyrekcyę zakładu, aby wraz z gronem nauczycielskiem opracowała nowy plan naukowy, z uwzględnieniem statutu normalnego, a to w tym celu, aby ustalić i ujednostajnić

program nauki w seminaryach nauczycielskich żeńskich w Galicyi, do których wkradły się znaczne różnice, odbiegające od planu normalnego.

W tym roku podała c. k. Rada szkolna krajowa do wiadomości Dyrekcyi zarządzenie c. k. Najwyższej Izby obrachunkowej, że każda dotacya, a względnie zaliczka na potrzeby naukowe ma być używaną w tym roku, w którym asygnowaną została, a najdalej do końca lutego roku następnego, również ważnem jest rozporządzenie c. k. Rady Szkolnej krajowej z dnia 31. marca 1890 l. 4135, że w szkołach ludowych i Seminaryach nauczycielskich podczas upałów letnich w czasie między 1. czerwca a końcem roku szkolnego nauki popołudniowej zaniechać należy w tym razie, gdyby temperatura na wolnem powietrzu w cieniu dosięgła 18° R. o godzinie 10 przed południem. Na dniu 4. lipca 1890 złożone zostały do grobu w katedrze krakowskiej na Wawelu zwłoki ś. p. Adama Mickiewicza, przewiezione poprzednio z Paryża. Wszystkie dzielnice Polski brały udział w tym pamiętnym obchodzie. Aby także młodzież szkolna mogła duchowo uczestniczyć w tej uroczystości, pozwoliła c. k. Rada szkolna krajowa na odprawienie nabożeństwa żałobnego, za duszę ś. p. Adama Mickiewicza dla młodzieży szkolnej, tudzież na urządzenie stosownej uroczystości w godzinach wolnych od nauki.

Cyfra frekw. seminarzystek 141 ucz. Egz. dojrz. złożyło 34.

1890|1.

W tym roku nie zaszły żadne zmiany w gronie nauczycielskiem.

Ważniejsze rozporządzenia, tyczące się zakładu, są następujące:

C. k. Rada szk. kraj. poleciła, aby Dyrekcya przed przyjęciem do zakładu kandydatek, które z jednego seminaryum nauczycielskiego do drugiego przejść zamierzają, dokładnie zbadała zachowanie się tychże w zakładzie, do którego dotychczas uczęszczały, w tym celu, aby przenoszeniu się kandydatek z jednego zakładu do drugiego bez naglącej przyczyny tamę położyć.

W myśl reskryptu J. Eks. Pana Ministra wyz. i ośw. poleciła c. k. Rada szkolna krajowa wszystkim dyrekcyom Seminaryów nauczycielskich, ażeby zaprowadziły u siebie także ćwiczenia z nauki rysunków.

W roku bieżącym zezwoliła c. k. Rada szkolna krajowa na wniosek Dyrekcyi naukę dwurazową w ogródku Froeblowskim, zamienić na jednorazową.

W tym roku podała c. k. Rada szkolna krajowa do wiadomości rezolucyę Wysokiego Sejmu, by kandydatki nauczycielskie, wnoszące prośbę o stypendyum pedagogiczne, na przyszłość do alegatów podaniowych dołączały także rewers, w którym zobowiązać się mają po ukończeniu Seminaryum naucz. do służby nauczycielskiej publicznej.

Jednem z najważniejszych rozporządzeń był reskrypt J. Eks. Ministra wyz. i ośw. z dnia 4. marca 1891 do l. 2837 polecający, aby zakład tutejszy co do języka wykładowego począwszy od roku szkolnego 1891|2 otrzymał urządzenie utrakwistyczne, co też rzeczywiście nastąpiło w roku następnym.

Ważniejsze zdarzenia: Odezwą z dnia 29 listopada 1890 do l. 379 zawiadomił Najprzewielebniejszy Ordynaryat biskupi rzym. kat. c. k. Radę szkolną krajową, że postanowił powierzyć zarząd tutejszej szkoły żeńskiej PP. Benedyktynek członkowi kapituły, ks. kanonikowi *Teofilowi Łękawskiemu*, wskutek tego c. k. Rada szkolna krajowa poleciła, aby Dyrektor sem. ks. Józef Fałat dyrekcyę szkoły wydziałowej żeńskiej PP. Benedyktynek wraz ze wszystkimi aktami, dotyczącymi tego zakładu, oddał w ręce ks. kanonika Teofila Łękawskiego. W ten sposób zostało ostatecznie przyprowadzone do skutku rozdzielenie obu zakładów tak co do rozgraniczenia terytoryalnego, jak też co do zakresu działania jednej i drugiej Dyrekcyi.

W roku tym zmarł Najprzewielebniejszy ks. biskup ruski przemyski Jan Stupnicki; — w pogrzebie jego wziął udział także korporacyjnie tutejszy zakład.

Z powodu epidemicznie grasującej ospy w marcu 1891, która nawet z pośród młodzieży seminarzyckiej porwała kilka ofiar — c. k. Rada szkolna krajowa zwolniła na wniosek fizykatu tutejszego na czas trzytygodniowy młodzież od nauki szkolnej.

Cyfra frekw. sem. 127. Egz. dojrz. złożyło 34.

1891|2.

Zmiany w gronie nauczycielskiem:

C. k. Rada szkolna krajowa zezwoliła na wzmocnienie komisyi egzaminacyjnej, mającej kwalifikować nauczycielki robót kobiecych w szkołach ludowych, przez powołanie do komisyi tej Teofili Tęczarówny.

C. k. Rada szkolna krajowa powierzyła naukę języka francuskiego *Maryi Pochmarskiej*.

C. k. Rada Szkolna krajowa powierzyła czasowo obowiązki inspektora szkolnego okręgowego w Przemyślu — tutejszemu nauczycielowi starszemu Tytusowi Słoniewskiemu, powołując na jego miejsce do nauki ruskiego języka *Olgę Ciepanowską*.

Ważniejsze rozporządzenia:

W roku tym zatwierdziła c. k. Rada szkolna krajowa nowe przepisy dyscyplinarne, z tą uwagą, że zatwierdzone przepisy mają być na początku każdego roku szkolnego uczenicom wszystkich klas odczytywane i stosownie objaśnione (z dnia 26. maja 1891 l. 9529).

Rozporządzeniem z dnia 26. kwietnia 1891 do l. 2472 pozwoliła c. k. Rada szkolna krajowa w tych razach, w których brak jest podręczników ułożonych umyślnie do użytku w Seminaryach nauczycielskich, używać w zakładach tych książek aprobowanych do użytku podręcznego w niższych klasach szkół średnich.

Okólnikiem z dnia 12. marca 1892 do l. 1978 doniosła c. k. Rada szkolna krajowa, że na mocy ministeryalnego rozporządzenia dawniejsze przepisy co do udzielania nauki rysunków odręcznych w Seminaryach nauczycielskich tracą moc obowiązującą, i że odtąd należy postępować przy tej nauce według wskazówek podanych w nowej instrukcyi.

J. Eks. Pan Minister wyz. i ośw. rozporządził zasadniczo reskryptem z dnia 12. stycznia 1891 l. 749, ażeby w Seminaryach nauczycielskich męskich i żeńskich począwszy od roku szkolnego 1891|2 wykłady somatologicznej i hygienicznej części nauki historyi naturalnej na I. na IV. roku poruczone były specyalnie ukwalifikowanym lekarzom.

W roku bieżącym nastąpiło pod względem języka utrakwistyczne urządzenie tutejszego zakładu, mianowicie na IV. r. nauka arytmetyki, geometryi i historyi naturalnej poczęła się odbywać w języku ruskim, a nauka geografii, historyi, fizyki i pedagogii w języku polskim, przyczem zauważyć należy, że już na niższych stopniach odbywała się nauka w sposób przygotowujący kandydatki do utrakwistycznego traktowania nauki

na roku IV. Również została podniesiona liczba godzin na naukę języka ruskiego, tak na kursach, jako też w klasach ćwiczeń, w tych ostatnich w tym celu, ażeby kandydatki czwartego roku c. k. Seminaryum nauczycielskiego miały sposobność odbywania ćwiczeń praktycznych w ruskim języku także z zakresu nauki realiów.

W tym roku wprowadziła wreszcie c. k. Rada szkolna krajowa w tutejszym zakładzie napowrót w życie kurs dla kształcenia kandydatek na mistrzynie dla ochronek i zakładów Froeblowskich, motywując potrzebę kursu Froeblowskiego tą okolicznością, że nietylko statut organizacyjny dla Seminaryów nauczycielskich żeńskich tego się domaga, ale, że Froeblanki, jak doświadczenie uczy, mogą być z korzyścią w szkołach ludowych jako zastępczynie i pomocnicze siły nauczycielskie używane.

Ważniejsze zdarzenia:

W tym roku był zakład tutejszy zaszczycony odwiedzinami J. W. P. Wiceprezydenta Rady szkolnej krajowej, Dr. Michała Bobrzyńskiego, który przy sposobności bytności swojej w Przemyślu, zwiedzając wszystkie szkoły tutejsze, nie pominął także c. k. Seminaryum nauczycielskiego żeńskiego. Lustracya zakładu, mająca za cel zbadanie ogólnego stanu nauki w nim, trwała 2 godziny. J. W. P. Wiceprezydent przysłuchiwał się lekcyom z historyi powszechnej, mineralogii i języka polskiego, przyczem sam zadawał pytania i materyał naukowy przerabiał.

Liczba sem. 148, Fr. 12. Egz. dojrz. złożyło 30.

1892|3.

Zmiany w gronie nauczycielskiem:

C. k. Rada szkolna krajowa powierzyła naukę robót kobiecych ręcznych na wszystkich kursach Seminaryum *Sydonii Sikorskiej*. J. E. Pan Minister wyznań i oświecenia w skutek przeniesienia Tytusa Słoniewskiego nauczyciela starszego w tym samym charakterze do Sem. naucz. żeń. we Lwowie — zamianował (6. wrz. 1892 l. 19.289) *Laurę Przybylską* dotychczasową nauczycielkę szkoły ćwiczeń nauczycielką starszą przy tutejszem c. k. Seminaryum — na miejsce zaś opróżnione w szkole ćwiczeń powołała tymczasowo c. k. Rada szkolna krajowa nauczycielkę rysunków *Wandę Dembowską*.

J. E. P. Minister wyznań i oświecenia zamianował docentem somatologii i hygieny przy tutejszem c. k. Seminaryum *Dr. Ferdynanda Cassinę*.

C. k. Rada szkolna krajowa, uwzględniając użyteczność szkoły żeńskiej PP. Benedyktynek i stosunki wyjątkowe tego zakładu, zezwoliła na przeciąg bieżącego roku szkolnego, ażeby ks. katecheci tutejszego c. k. Seminaryum nauczycielskiego tudzież nauczycielki szkoły ćwiczeń Wanda Dembowska i Tekla Hanulanka udzielali pomocniczo nauki w szkole PP. Benedyktynek, o ile zajęcia te nie będą połączone z uszczerbkiem służbowych czynności we własnym zakładzie.

Najważniejsze rozporządzenia:

W roku tym wydało Prezydyum c. k. Rady szkolnej krajowej pod dniem 13. czerwca 1892 do l. 302 bardzo ważną instrukcyę, wprowadzającą zupełną zmianę w sposobie rozdawnictwa dotychczasowego stypendyów pedagogicznych tak z funduszów państwowych, jak krajowych, a mianowicie: 1. że stypendya pedagogiczne mogą być odtąd nadawane i odjęte tylko na podstawie uchwały grona nauczycielskiego, w osobnym protokole zapisanej, który ma być przedkładanym c. k. Radzie szkolnej krajowej do dodatkowego zatwierdzenia; 2. że kwoty przeznaczone na stypendya będzie odtąd c. k. Rada szkolna krajowa asygnować na ręce Dyrekcyi Seminaryum, która co miesiąc po uskutecznieniu wypłaty kwity odnośne przedłoży c. k. Radzie szkolnej krajowej do sprawdzenia; 3. że stypendya te mogą być odtąd przyznane tylko uczenicom zamiejscowym, które zobowiążą się osobnym rewersem, że po ukończeniu Seminaryum przyjmą posady nauczycielskie także i w szkołach wiejskich.

Orzeczeniem z d. 16. lut. 1893 l. 2238 wyjaśniła Wys. c. k. Rada szkolna krajowa z powodu poszczególnego wypadku niewłaściwej interpretacyi § 67. statutu organizacyjnego przyzwalającego niekiedy na redukcyę tygodniowego wymiaru godzin, — że tylko w tym razie redukcya godzin nastąpićby mogła, gdyby korektura zbyt wielkiej ilości wypracowań piśmiennych polskich, ruskich lub niemieckich, a nawet matematycznych tego wymagała, co znowu tylko wtedy ma być wzięte w rachubę, gdy frekwencya dotyczącej klasy przewyższa normalną cyfrę 40 uczenic — w takim bowiem razie korekturę wypracowań piśmiennych językowych należy uważać za jedną godzinę tygodniową

w każdej klasie, korekturę zaś wypracowań piśmiennych matematycznych dopiero w dwóch klasach — można liczyć za jedną godzinę. Orzeczenie to Wys. c. k. Rady szkolnej krajowej było bardzo pożądanem przy obliczaniu należytości za godziny nadliczbowe, tudzież przy rozkładzie dorocznym zajęć w gronie nauczycielskiem.

C. k. Rada szkolna krajowa wydała rozporządzenie co do współdziałania władz szkolnych z władzami sanitarnemi w sprawie szczepienia ospy — a względnie żądania od uczenic szkoły ćwiczeń przy wpisach świadectwa szczepionej ospy.

C. k. Rada szkolna krajowa podała do wiadomości reskrypt ministeryalny, w myśl którego przypomina członkom grona nauczycielskiego, że przy egzaminie dojrzałości, jak najściślej przekonywać się należy, czy abituryentki we wszystkich przedmiotach wchodzących w zakres nauki szkół ludowych, posiadają wymagane przysposobienie, przyczem poleciła c. k. Rada szkolna krajowa ścisłe traktowanie przy egzaminie dojrzałości nauki śpiewu.

C. k. Rada szkolna krajowa wezwała tutejszy zakład do wzięcia udziału w wystawie powszechnej krajowej we Lwowie przypadającej w r. 1894, przyczem uwiadomiła, że sama zajmie sie wykonaniem przeważnej części programu działu szkolnego.

C. k. Rada szkolna krajowa wydała zarządzenia w sprawie zaprowadzenia przy nauce muzyki i śpiewu stroju normalnego niezmiennego.

J. Eks. Pan Minister wyznań i oświecenia poruczył *Antoniemu Stefanowiczowi*, prof. c. k. wyższej szkoły realnej we Lwowie funkcye inspektora fachowego nauki rysunków w szkołach średnich, tudzież w Seminaryach nauczycielskich męskich i żeńskich w Galicyi i Bukowinie na przeciąg lat trzech t. j. do końca roku szkolnego 1894|5.

Najważniejsze zdarzenia tyczące się zakładu:

Prezydyum c. k. Rady szkolnej krajowej wyraziło nauczycielce szkoły ćwiczeń Kazimirze Wolszczakiewiczównie zakonnicy przy sposobności jej 50-letniego jubileuszu służby nauczycielskiej, a zarazem z powodu jej rezygnacyi z posady nauczycielki, pisemne uznanie za położone zasługi około wychowania tutejszej młodzieży szkolnej tudzież za benedyktyńskie iście poświęcenie się, z jakiem udzielała przez tyle lat nauki robót kobiecych

ręcznych, zanim powołaną została przez siostry zakonne na urząd ksieni klasztoru PP. Benedyktynek w Przemyślu.

J. Eks. Pan Minister wyznań i oświecenia nadał reskryptem z dnia 15. grudnia 1892 l. 25744 Stefanowi Klingowi, nauczycielowi starszemu tutejszego c. k. Seminaryum nauczycielskiego VIII. klasę rangi.

W roku tym przypadł 50-letni jubileusz biskupstwa Jego Świątobliwości Leona XIII. Papieża, z tego powodu c. k. Rada szkolna krajowa poleciła młodzieży szkolnej dzień 19. lutego uroczyście obchodzić.

Z powodu zatrzymania się Najjaśniejszego Pana na dworcu kolejowym w Przemyślu podczas podróży do Lwowa na dniu 1. września 1892 wzięło udział w powitaniu Go także tutejsze grono nauczycielskie wraz z Dyrekcyą składając Jego Apostolskiej Mości korporacyjnie wyrazy najgłębszego hołdu i najszczerszej lojalności!

Liczba seminarz. 155, Froebl. 15. Egz. dojrz. złożyło 31.

1893|4.

Zmiany w gronie nauczycielskiem:

J. Eks. Pan Minister wyznań i oświecenia zamianowa łreskryptem z dnia 23. sierpnia 1893 l. 17244 Olgę Ciepanowską i Wandę Dembowską, dotychczasowe zastępczynie nauczycielek szkoły ćwiczeń, rzeczywistemi nauczycielkami szkoły ćwiczeń.

C. k. Rada szkolna krajowa przyjęła rezygnacyę z posady Kazimiry Wolszczakiewiczówny, nauczycielki szkoły ćwiczeń do wiadomości zatwierdzającej, a powierzyła tymczasowe zastępstwo w jednej z klas ćwiczeń *Sydonii Sikorskiej*, nauczycielce robót, w tutejszym zakładzie.

Na czas dłuższej choroby dwóch członków grona nauczycielskiego powierzyła c. k. Rada szkolna krajowa naukę niektórych przedmiotów w tutejszym zakładzie profesorom gimnazyalnym *Aleksemu Nakonecznemu* i *Janowi Milanowskiemu*. Przy egzaminie dojrzałości przewodniczył w tym roku jako delegat c. k. Rady szkolnej, krajowej *Wincenty Jabłoński*, dyrektor c. k. Seminaryum naucz. żeńskiego w Krakowie.

Najważniejsze rozporządzenia:

C. k. Rada szkolna krajowa poleciła pod dniem 7. lipca 1893 l. 13301, aby z nowym rokiem szkolnym członkowie grona

nauczycielskiego z prawidłami fonetycznej pisowni ruskiej obznajomili się i o zasadach tej pisowni uczenice pouczyli.

C. k. Rada szkolna krajowa, wprowadzając w tym roku pod dniem 12. sierpnia 1893 l. 16435 nowe plany naukowe dla szkół ludowych typu wyższego i niższego przeznaczonych, poleciła, aby kandydatki III. i IV. roku zapoznały się z ustrojem wszystkich kategoryi szkół ludowych, z tokiem nauki i z podręcznikami nowymi, wchodzącymi w program szkoły ludowej obu typów.

C. k. Rada szkolna krajowa wydała nowe rozporządzenie w sprawie przypuszczania prywatystek do egzaminu dojrzałości wyznaczając termin podań i warunki pozwolenia do składania rzeczonego egzaminu.

Wobec zwiększonego niebezpieczeństwa rozszerzenia epidemii cholery przypomniała c. k. Rada szkolna krajowa okólnikiem do Dyrekcyi szkół średnich i Seminaryów nauczycielskich potrzebę użycia skuteczniejszych środków ochronnych do zwalczenia epidemii.

J. Eks. Pan Minister wyznań i oświecenia zezwolił na zaprowadzenie w tutejszym zakładzie nauki gry na skrzypcach jako przedmiotu nadobowiązkowego w 4 godzinach tygodniowo.

C. k. Rada szkolna krajowa, przesłała pod dniem 16. kwietnia 1894 l. 7881 instrukcyę zawierającą w 10 punktach najważniejsze przepisy, których przy odbywaniu egzaminów dojrzałości w c. k. Seminaryach nauczycielskich przestrzegać należy.

C. k. Rada szkolna krajowa postanowiła w tym roku wyjątkowo zarządzić zamknięcie roku szkolnego dnia 12. lipca 1894.

C. k. Rada szkolna krajowa podała do wiadomości rozporządzenie c. k. Ministerstwa skarbu co do oznaczenia pieniędzy nowej waluty.

Najważniejsze zdarzenia tyczące się zakładu:

Z powodu Wystawy krajowej otwartej we Lwowie w roku 1894 przesłała Dyrekcya tutejszego zakładu do pawilonu c. k. Rady szkolnej krajowej następujące przedmioty okazowe.

1. Pracę kompozytorską Ludwika Dietza, nauczyciela muzyki i śpiewu przy tutejszym zakładzie. 2. Plan naukowy szczegółowy dla c. k. Seminaryów nauczycielskich. 3. Plany lekcyjne dla 1. 2. i 3. klasy ćwiczeń. 4. Przepisy karności szkolnej.

5. Graficzny wykaz frekwencyi od czasu założenia tutejszego Seminaryum aż po r. 1893. 6. Plan miasta Przemyśla. 7. Mapę powiatu przemyskiego. 8. Wypracowania stylistyczne i rachunkowe z kursów Seminaryum w języku polskim, ruskim i niemieckim. 9. Ćwiczenia kartograficzne i rysunkowe uczenic zakładu. 10. Roboty kobiece, metodycznie ustopniowane z 4 kursów seminarzyckich. 12. Objaśnienia do obrazów geograficznych Hölzla. 13. Sprawozdania z hospitacyi uczenic roku III. i protokoły oceny lekcyi praktycznych uczenic roku IV. 14. Instrukcye, odnoszące się do metody nadzoru szkolnego. 15. Instrukcye, obowiązujące przy przeprowadzeniu lekcyi próbnych czyli wzorowych.

Liczba seminarzystek 162, Froebl. 12. Egz. dojrzałości złożyło 42 ucz.

1894|5.

Zmiany w gronie nauczycielskiem:

Reskryptem z dnia 7. sierpnia 1894 l. 17927, zamianował J. Eks. Pan Minister wyznań i oświecenia *Sydonię Sikorską* nauczycielkę starszą 6-klasowej szkoły żeńskiej w Przemyślu, nauczycielką szkoły ćwiczeń przy tutejszem c. k. Seminaryum nauczycielskiem.

J. Eks. Pan Minister wyznań i oświecenia ustanowił rozporządzeniem z dnia 21. marca 1895 do l. 27402 dla Seminaryum tutejszego posadę nauczyciela muzyki i śpiewu z obowiązkami, prawami i poborami nauczyciela szkoły ćwiczeń i nadał tę posadę dotychczasowemu pomocniczemu nauczycielowi muzyki i śpiewu w zakładzie tutejszym, Ludwikowi Dietzowi.

J. Eks. Pan Minister wyznań i oświecenia zamianował reskryptem z dnia 17. czerwca 1895 do l. 12501 starszą nauczycielkę 6-klasowej szkoły żeńskiej w Przemyślu *Stanisławę Zaleską*, nauczycielką szkoły ćwiczeń, istniejącej przy tutejszem c. k. Seminaryum nauczycielskiem.

Ważniejsze rozporządzenia:

C. k Rada szkolna krajowa zezwoliła reskryptem z dnia 21. września 1894 l. 17694, aby frekwentantkom tutejszego kursu Froeblowskiemu dana była możność pobierania nauki także w języku ruskim i zdawania egzaminów końcowych celem uzyskania uzdolnienia na mistrzynie ogródków Froeblowskich w obu językach krajowych.

C. k. Rada szkolna krajowa zezwoliła rozporządzeniem z dnia 31. grudnia 1894 l. 26630 na wprowadzenie nauki jednorazowej w tutejszej szkole ćwiczeń.

J. Eks. Pan Minister wyznań i oświaty zezwolił reskryptem z dnia 19. listopada 1894 l. 77381 na rozszerzenie utrakwistycznego urządzenia nauki na roku IV. także na roku III. w tutejszym zakładzie, począwszy od roku szkolnego 1895|6.

C. k. Rada szkolna krajowa zarządziła pod dniem 8. grud. 1894 l. 29450 coroczne szczepienie ospy względnie rewakcynacyi wszystkich abituryentek, będących w ostatnim roku nauki.

C. k. Rada szkolna krajowa zezwoliła rozporządzeniem z dnia 31. grudnia 1894 l. 26630, na przyjmowanie maksymalnej ilości 60 uczenic, zgłaszających się na rok I. Seminaryum — począwszy od następnego roku szkolnego.

Jego Ces. i królewska Apostolska Mość raczył przyznać księdzu Henrykowi Biedze, katechecie tutejszego zakładu dodatek osobisty niewliczalny do emerytury w kwocie 200 zł.

Wskutek utrudnienia komunikacyi między Zasaniem a Śródmieściem z powodu zerwania mostu na Sanie zezwoliło c. k. Prezydyum Rady szkolnej krajowej na zaprowadzenie nauki jednorazowej w tutejszem c. k. Seminaryum aż do czasu usunięcia rzeczonej przeszkody.

J. Eks. Pan Minister wyznań i oświecenia zarządził, że ilość zadań piśmiennych z języka polskiego i ruskiego wynosić ma w Seminaryach utrakwistycznych na II. r. po 18, na III. r. po 14, na IV. roku po 12 rocznie, nie wliczając zadań, przeznaczonych do wypracowania piśmiennego podczas egzaminu dojrzałości.

J. Eks. Pan Minister wyznań i oświecenia zezwolił pod dniem 24. sierpnia 1894 l. 14258 na systemizowanie IV. klasy ćwiczeń, której tutejszemu c. k. Seminaryum brakowało.

C. k. Rada szkolna krajowa postanowiła pod dniem 13. lutego 1895 do l. 863 wprowadzić do tutejszego c. k. Seminaryum naukę gimnastyki jako przedmiotu obowiązkowego.

W roku tym zarządził J. Eks. Pan Minister wyznań i oświecenia pod dniem 18. czerwca 1895 zamknięcie roku szkolnego na dniu 13 lipca.

Ważniejsze zdarzenia:

W czasie od dnia 25. kwietnia do 1. maja 1895 zwiedził tutejsze c. k. Seminaryum nauczycielskie c. k. krajowy inspektor szkolny, Ludwik Dziedzicki.

W roku tym na dniu 7. września brało tutejsze grono udział korporacyjny w powitaniu uroczystem Najjaśniejszego Pana, który w przejeździe do Lwowa zatrzymał się kilka minut na dworcu kolejowym w Przemyślu.

Liczba seminarzystek 174, Froebl. 19. Egz. dojrzałości złożyło 46.

Uwaga. Biblioteka w tutejszym zakładzie zaopatrzona jest w cenne dzieła z dziedziny językoznawstwa, matematyki i działu przyrodniczego, również znakomicie reprezentowana w niej jest literatura pedagogiczna i dydaktyczno-metodyczna — atoli brak był tu zupełny książek dla dorastającej młodzieży stosownych do lektury domowej. — Z tego to powodu stosownie do okólnika Wys. c. k. Rady szkolnej krajowej z dnia 12. maja 1890 l. 8152 postanowiła Dyrekcya z gronem nauczycielskiem utworzyć w tutejszej bibliotece osobny dział biblioteczny, jedynie do użytku uczenic Seminaryum przeznaczony. Obecnie istnieje zatem w tutejszym zakładzie, tak jak w szkołach średnich, obok biblioteki dla nauczycieli biblioteka dla kandydatek nauczycielskich, zostająca pod osobnym zarządem bibliotekarza, a zawierająca nietylko dzieła zawodowe, ale oraz znaczny zapas powieści kształcących — i nadających się do lektury domowej młodzieży starszej.

1895|6.

Zmiany w gronie nauczycielskiem i nominacye.

J. Eks. Pan Minister wyznań i oświecenia reskryptem z dnia 3. listopada 1895 do l. 25349 poruczył z powodu śmierci ś. p. Dr. Ferdynanda Cassiny — naczelnemu lekarzowi miejskiemu w Przemyślu *Dr. Zygmuntowi Smolarskiemu*, wykłady somatologii i hygieny szkolnej w tutejszem c. k. Seminaryum nauczycielskiem.

Nauka gimnastyki dla braku kwalifikowanego nauczyciela tegoż przedmiotu nie mogła w tym zakładzie odbywać się przez długie lata, w ciągu tego roku dopiero powierzyła c. k. Rada

szkolna krajowa naukę gimnastyki prof. Seminaryum *Wilhelmowi Przybylskiemu.*

Ważniejsze rozporządzenia:

Z powodu, że Seminarya nauczycielskie powinny kandydatkom dawać nietylko ogólne wykształcenie, ale oraz i zawodowe, wkłada statut organizacyjny dla Seminaryów nauczycielskich na nauczycieli obowiązek obznajamiania kandydatek z treścią i układem podręczników, przeznaczonych dla szkół ludowych. Dotąd zwracali nauczyciele uwagę na materyał naukowy z zakresu szkół ludowych — dopiero na roku IV. przy nauce specyalnej metodyki. Ponieważ jednak doświadczenie wykazało, że w ciągu jednego roku, w którym należy cały materyał naukowy z lat poprzednich powtórzyć i usystemizować, mało czasu zostaje do zaznajomienia gruntownego kandydatek z układem i treścią wszystkich podręczników dla szkół ludowych obu typów, przeto zarządziła c. k. Rada szkolna krajowa, p. d. 10. wrz. 1895 l. 19790, aby nauczyciele Seminaryum, uczący na kursach, już od I. roku Seminaryum stopniowo wdrażali kandydatki do poznania materyału naukowego wszystkich przedmiotów, wchodzących w program szkoły ludowej. Zarządzenie to było i z tego także względu pożądanem, ile że podręczniki używane dotychczas przy nauce rozmaitych przedmiotów na kursach seminaryckich, za mało uwzględniają i pod względem metody traktowania i zakresu rzeczy — przyszły naukowy zawód nauczycielki w szkole ludowej, w której nauczycielka powinna zupełnie panować nad przedmiotem.

C. k. Rada szkolna krajowa wydała pod dniem 24. lutego 1886 l. 18595 w porozumieniu z kościelnemi władzami dyecezalnemi przepisy normujące praktyki religijne uczniów i uczenic religii katolickiej obrządku łacińskiego i greckiego w szkołach ćwiczeń, mających młodzież mieszaną co do obrządku.

C. k. Rada szkolna krajowa przesłała pod dniem 16. marca 1896 l. 5533 wskazówki do układania szczegółowych planów nauki na III i IV stopniu szkół 1—4 klasowych z uwzględnieniem i wyróżnieniem ustępów pierwszo- drugo- i trzeciorzędnych — a to jako instrukcyę. która ma być zużytkowaną przy nauce metodyki specyalnej poszczególnych przedmiotów naukowych na IV roku Seminaryum.

Najważniejsze zdarzenia tyczące się zakładu:

Zakład tutejszy miał od początku swego ustanowienia wiele trudności do pokonywania z powodu umieszczenia pod jednym dachem ze szkołą wydziałową. Jak długo jedna Dyrekcya obu tymi zakładami kierowała, nie występowały te trudności tak rażąco, odkąd jednak obie Dyrekcye rozdzielono, — stało się sąsiadowanie dwu szkół odrębnych sobie celem i charakterem istną anomalią pedagogiczną. Anomalia ta trwała aż do czasu wygaśnięcia dawnego kontraktu najmu, który się skończył w roku 1896 Dopiero nowy kontrakt najmu zmienił zupełnie postać stosunków tak jednego jak drugiego zakładu. Obecnie jest już Seminaryum tutejsze od szkoły wydziałowej nawet pod względem wejścia zupełnie odgraniczone. Nadto całe skrzydło gmachu szkolnego wraz z parterem i dwoma piątrami służy do umieszczenia ubikacyi seminaryalnych, stanowiących ze sobą jednolitą łączność, co bardzo ułatwia utrzymanie zarządu tak pod względem administracyjnym jak szkolnym, szczególnie zaś podnieść należy, że Seminaryum nauczycielskie tutejsze wskutek ostatnich zmian nie tylko wewnątrz zyskało, ale także zaznaczyło na zewnętrz odtąd wyraźniej i wybitniej charakter swój własny indywidualny, jako zakład kształcący przyszłe nauczycielki. — Kontrakt nowy najmu obowiązuje na lat 12.

Liczba seminarzystek 180, Froebl. 13. Egz. dojrzałości złożyło 42 ucz.

1896|7.

Zmiany w gronie nauczycielskiem:

W tym roku nie zaszła żadna zmiana w gronie nauczycielskiem z wyjątkiem stabilizacyi na posadzie katechety obrz. gr. kat. Gdy bowiem w myśl § 36. ustawy państwowej z dnia 2. maja 1883 r. posady systemizowane rzeczywistych katechetów w randze nauczycieli starszych przy c. k. Seminaryach nauczycielskich utworzono i stale obsadzono, otrzymał charakter rzeczywistego nauczyciela religii w tutejszym zakładzie jedynie katecheta dla młodzieży rzym. kat., podczas, gdy nauczyciel religii grecko kat. był tylko prowizorycznym, a to z powodu, że ilość młodzieży gr. kat. nie odpowiadała jeszcze wtedy liczbie, statutem do systemizowania posady katechety wymaganej. Gdy atoli w ostatnich latach Seminaryum tutejsze otrzymało chara-

kter utrakwistyczny pod względem języka, nadto, gdy statystyka frekwencyi zakładu wykazywała coraz bardziej wzrastającą liczbę uczenic obrz. gr. kat., po części w skutek zaprowadzenia 4 kl. ćwiczeń, po części wskutek zezwolenia na przyjmowanie w większej ilości kandydatek na rok I. — widziała się c. k. Rada szkolna krajowa spowodowaną do rozpisania konkursu na posadę katechety rzeczywistego obrządku gr. kat. Posadę tę nadał J. Eks. Pan Minister wyznań i oświaty reskryptem z dnia 17. lipca 1896 r. l. 17017 dotychczasowemu prowizorycznemu katechecie, księdzu Maksymilianowi Kopce.

Uwaga. W tym roku ustanowił reskryptem z d. 1. lipca 1896 do l. 15385 Jego Ekscel. Pan Minister wyznań i oświaty skład komisyi egzaminacyjnych dla nauczycieli szkół ludowych w Galicyi na 3-letni okres funkcyjny t. j. od początku roku szkolnego 1896|7 do końca roku szkolnego 1898|9. W myśl tego reskryptu weszli w skład komisyi egzaminacyjnej dla nauczycieli szkół ludowych pospolitych w Przemyślu jako dyrektor komisyi: Ks. Józef Fałat, dyrektor c. k. Seminaryum naucz. żeńsk. w Przemyślu, jako zastępca dyrektora komisyi: ks. Teofil Łękawski, kanonik kapituły katedralnej obrz. rz. kat. w Przemyślu.

Na członków komisyi powołani zostali: Grzegorz Cegliński, dyrektor c. k. II. gimnazyum; Stanisław Goliński, profesor c. k. I. gimnazyum, Stefan Kling, Antoni Kozłowski i Wilhelm Przybylski, profesorowie c. k. Seminaryum nauczycielskiego żeńskiego; Władysław Relinger, c. k. inspektor szkolny okręgowy; Wiktor Krzanowski, kierownik 6-klasowej szkoły ludowej męskiej; Antoni Żurakowski, kierownik 4-klasowej szkoły ludowej męskiej; ks. Maksymilian Kopko, nauczyciel religii w c. k. Seminaryum nauczycielskiem żeńskiem; Ludwik Dietz, nauczyciel muzyki; Olga Ciepanowska i Wanda Dembowska, nauczycielki szkoły ćwiczeń c. k. Seminaryum naucz. żeńsk., wszyscy w Przemyślu; Stefan Takliński kierownik 3-klasowej szkoły ludowej w Skołoszowie.

Najważniejsze rozporządzenia Wysokich Władz szkolnych odnoszące się do historyi kroniki rocznej zakładu są następujące:

Z uwagi na to, że plany naukowe kładą wielki nacisk szczególnie przy nauce języków na konieczność uzupełnienia lektury szkolnej lekturą domową, okazała się nagląca potrzeba skompletowania i pomnożenia dzieł w tutejszej bibliotece dla

uczenic, a ponieważ dotacya roczna, na środki naukowe przeznaczona, była niewystarczająca na pokrycie tego rodzaju wydatków, zezwoliła c. k. Rada szkolna krajowa z dnia 23. sierpnia 1896 r. l. 19207 na pobieranie przez Dyrekcyę przy wpisach dobrowolnych datków od uczenic zakładu na rzecz biblioteki szkolnej.

Reskryptem z dnia 7. listopada 1896 r. l. 25900 poleciła c. k. Rada szkolna krajowa Dyrekcyom Seminaryów, aby w nieprzekraczalnym terminie do końca grudnia każdego roku, przedkładały c. k. Radzie Szkolnej krajowej szczegółowo umotywowane wnioski o wyjednanie w preliminarzu państwowym roku następnego odpowiednich funduszów na nadzwyczajne potrzeby zakładu, któreby nie dały się pokryć z przyzwolonego na dotyczące cele zwyczajnego funduszu.

Scisłemu zastosowaniu się do powyższego rozporządzenia zawdzięcza tutejszy zakład w tym roku znaczne pomnożenie brakujących dotychczas sprzętów szkolnych, tak w klasach jak i w gabinetach naukowych.

Jego Eksc. Pan Minister wyznań i oświaty wydał pod datą dnia 9. października 1896 do l. 24091 rozporządzenie, aby celem unormowania zajęć ubocznych nauczycieli państwowych Dyrekcya zakładu państwowego z przyszłym rokiem szkolnym utrzymywała dokładną ewidencyę zajęć ubocznych wszystkich nauczycieli, należących do tegoż zakładu, tudzież by nauczyciel na etacie państwowym będący, a pragnący udzielać nauki w jakimkolwiek innym zakładzie, podał na przyszłość dokładnie Dyrektorowi ilość godzin, które w tym zakładzie ma objąć, o czem Dyrektor c. k. Radę Szkolną krajową zawiadomi, bez której zezwolenia wzbronionem będzie nauczycielowi obejmować obowiązki nauczycielskie w innym zakładzie.

Reskryptem z dnia 27. grudnia 1896 r. l. 149 zezwolił J. Eks. Pan Minister wyzn. i ośw., ażeby nauczycielom szkoły ćwiczeń każdą godzinę nauki udzielanej na kursach właściwego Seminaryum nauczycielskiego liczono w wymiarze ich zajęć za $^5/_4$ godziny, do obliczenia zaś remuneracyi za nadobowiązkowe godziny tychże nauczycieli ma być za podstawę wzięta płaca zastępowanej posady z dzielnikiem 12 (miesięcy).

Jego Eks. Pan Minister wyzn. i ośw., wydał reskryptem z dnia 17. grudnia 1896 l. 4189 dla docentów, w c. k. Semina-

ryach nauczycielskich do udzielania nauki somatologii i hygieny szkolnej ustanowionych, prowizoryczną instrukcyę, określającą obowiązki docentów pod względem pedagogicznym i dydaktycznym, jak niemniej stanowisko ich służbowe w zakładzie, w którym pełnią obowiązki nauczycielskie.

Rozporządzeniem z dnia 23. października 1896 r. do l. 14611. J. Eks. Pan Minister wyzn. i ośw., wydał normy dodatkowe co do egzaminów dojrzałości w c. k. Seminaryach nauczycielskich — orzekające 1) że uczniowie i uczenice IV. r. Seminaryum naucz. mają być przypuszczani z końcem roku szkolnego do egzaminu dojrzałości bez względu na rezultat klasyfikacyi z ostatniego półrocza, 2) że w wyjątkowych razach mogą abituryenci, którzy wskutek zasłabnięcia albo dla innej słusznej przyczyny z końcem roku szkolnego nie przystąpili do egzaminu dojrzałości, wnosić do c. k. Rady szkolnej krajowej podania o przypuszczenie do egzaminu dojrzałości po wielkich feryach w porze, w której będą przedsiębrane egzamina poprawcze.

Jak poprzednio c. k. Rada szkolna krajowa osobnym okólnikiem uregulowała a raczej zredukowała ilość ćwiczeń stylistycznych na kursach Seminaryów utrakwistycznych, tak w roku bieżącym szkolnym określiła dokładnie pod dniem 6. kwietnia 1897 do l. 6103 ilość wypracowań piśmiennych polskich, ruskich, niemieckich i rachunkowych w szkołach ludowych różnej kategoryi, a pośrednio także w szkole ćwiczeń, istniejącej przy każdem Seminaryum nauczycielskiem, — w ten to sposób uzupełnioną została niejasna stylizacya co do ilości zadań piśmiennych, zawarta w instrukcyi czyli metodyce specyalnej planów naukowych w roku 1894 wprowadzonych.

Ważniejsze zdarzenia odnoszące się do kroniki zakładu:

Najważniejszym wypadkiem, który odbił się radośnem echem w tutejszym zakładzie — było przybycie Najjaśniejszego Pana do Przemyśla. W dniu powitania Jego Cesarskiej król. Mości, następnie, gdy w gmachu tutejszego c. k. Starostwa przedstawiciele wszystkich władz i instytucyi miejscowych składali korporacyjnie według programu oznaczonego hołd lojalności Najjaś. Panu, nareszcie w dniu uroczystego pożegnania Najdostojniejszego Gościa (dnia 16. września), brała Dyrekcya tutejszego zakładu wraz z gronem nauczycielskiem udział urzędowy.

Ponieważ Najjaśniejszy Pan dwakroć na ulicach Przemyśla w odkrytym powozie ukazał się, przeto mogła także młodzież tutejsza seminarzycka, ustawiona tuż obok gmachu Seminaryum pod przewodnictwem nauczycieli, przy powitaniu i pożegnaniu Najmiłościwszego Monarchy głośnymi okrzykami objawić swe uczucia patryotyczne.

W roku bieżącym szkolnym przypadł także w pierwszej połowie listopada pamiętny jubileusz 25-lecia istnienia Seminaryów nauczycielskich. Istnienie Sem. naucz. w naszym kraju jest, jak wiadomo, ściśle związane z nastaniem obecnej ery konstytucyjnej. — Seminarya to najpierwsze dzieło patryotyczne pierwszego sejmu galicyjskiego, — do rozwoju Seminaryów przywiązywał kraj nasz tyle nadziei, mianowicie swe odrodzenie moralne i materyalne, podniesienie poziomu oświaty ludowej i t. d. Słuszną tedy było rzeczą, że w gronach nauczycielskich powstała myśl uczczenia ćwierćwiekowego bytu tej instytucyi, na którą od czasów naszej komisyi edukacyjnej daremnie czekaliśmy. Wykonaniem tej myśli zajął się osobny komitet nauczycielski we Lwowie, na którego czele stanęli dwaj dyrektorowie Seminaryów lwowskich, Mieczysław Baranowski i Lucyan Tatomir. Dzięki ich inicyatywie obchód jubileuszowy wypadł też pomyślnie, dowodem czego jest księga pamiątkowa, której wydanie było jednym z punktów programu jubileuszowego — drugą nie mniej ważną korzyścią z obchodem 25-letniego istnienia Seminaryów szczęśliwie połączoną było bezprzecznie to, że taki obchód pamiątkowy nastręczał gronom nauczycielskim, po całym kraju rozrzuconym, sposobność pożądaną do zetknięcia się i poznania wzajemnego, a w dalszem następstwie do poruszenia i omówienia wielu spraw, dotyczących ustroju Seminaryów, ich potrzeb i t. d. Że nawet najwyższa nasza magistratura szkolna przykładała do wiecu tego rodzaju wielką wagę, świadczy fakt, że Dyrekcye c. k. Seminaryów nauczycielskich otrzymały upoważnienie do zwalniania od udzielania nauki w zakładzie tych członków grona nauczycielskiego, którzyby w zjeździe zamierzonym we Lwowie udział osobisty i czynny wziąć chcieli. Z członków grona nauczycielskiego tutejszego Seminaryum udali się do Lwowa na uroczystość jubileuszową: Ks. dyr. Józef Fałat, ks. katecheta prof. Maksymilian Kopko, profesorowie Wilhelm Przybylski, Laura Przybylska, nauczyciel muzyki Ludwik Dietz,

nauczycielka Olga Ciepanowska i Stanisława Zaleska. Opis szczegółowy całego przebiegu uroczystości tej podniesionej słusznie do rzędu ważniejszych zdarzeń kraju — nie nadaje się do skromniutkich ramek kroniki tutejszego zakładu, przeto pomijamy go; — za to w kronice domowej zakładu przemilczeć nie możemy, że taką samą uroczystość, choć w bardzo malutkich rozmiarach obchodził tutejszy zakład na pamiątkę swego 25-letniego istnienia w Przemyślu.

Oto korespondencya jaką tutejsze „Echo Przemyskie“ z powodu wspomnianej jubileuszowej uroczystości zamieszcza:

Dwudziestopięcio-letni jubileusz istnienia obchodziło dnia 30. listopada b. r. tutejsze Seminaryum żeńskie skromną, bo tylko na ściany domowe ograniczoną, ale bardzo podniosłą uroczystością. Po nabożeństwie dziękczynnem w kościele PP. Benedyktynek zgromadziła się młodzież wszystkich kursów pod przewodnictwem grona nauczycielskiego w odświętnie przystrojonej sali na poranek jubileuszowy. Program jego kilka obejmował punktów ale pozostanie na zawsze w miłej i wdzięcznej pamięci uczestniczek jego.

W pięknym historycznym wywodzie wykazał Dyrektor zakładu, czem była i jest dla narodów oświata, jak z rozwojem prawdziwej oświaty i racyonalnego wychowania narody rosły w dobrobycie, sławie i wielkości, a naodwrót jak z upadkiem oświaty nawet potężne narody marniały; narody zagrożone w swoim politycznym bycie, w oświacie prawdziwej szukały ratunku dla siebie, czego dowodem nasza Komisya edukacyjna. Posiew tej przesławnej Komisyi nie mógł zejść odrazu. Wstrząsające światem wypadki obecnego stulecia nie sprzyjały rozwojowi jego, aż dopiero w ciszy konstytucyjnej myśl głębokich myślicieli naszego narodu konkretne przyoblekła formy. W poczuciu, że na wychowaniu i oświacie młodych pokoleń opiera się pełna chwały i szczęścia przyszłość ludów, narody podały sobie ręce i wyjednały u rządu w październiku 1870 r., dekret, wprowadzający w życie instytucyę Seminaryów nauczycielskich tak męskich jakoteż żeńskich. Na mocy tego dekretu Seminaryum przemyskie na równi ze lwowskiem przed innemi, bo jeszcze 1. maja 1871 r. otworzone zostało przy współudziale Wysokich Władz szkolnych i duchownych obojga obrządków.

Rzut oka na 25-letnią działalność zakładu, chlubne mu daje świadectwo, iż spełniał należycie swoje wielkie zadanie. To dało mowcy sposobność zwrócenia się do przyszłych nauczycielek z pełną powagi siłą, a nadewszystko ojcowskiego ciepła apostrofą, aby pomne chlubnej tradycyi zakładu, który je kształci; pomne, że wychowanie i oświata szerokich warstw ludowych, to interes kościoła, państwa, narodu, — to budowanie szczęśliwej narodu przyszłości, — z poświęceniem, z zamiłowaniem i otuchą uchwyciły w swe dłonie sztandar ciężkiej ale zaszczytnej na tem polu pracy.

Dwie znakomicie wygłoszone deklamacye, polska „*Do polskich dziewcząt*“ i ruska „*Do matki Rusi*“ — — oraz dwie okolicznościowe kantaty w polskim i ruskim języku, układu p. Dietza — złożyły się na dalsze wypełnienie programu, w zakresie swoim szczupłego, ale dla historyi zakładu i pod względem pedagogicznym dla uczącej się młodzieży bardzo doniosłego znaczenia.

Na zakończenie uroczystości ukazały się jako symbol działalności Seminaryów nauczycielskich żywe obrazy przedstawiające gromadkę dziatwy wiejskiej, wychodzącej ze szkoły — tuż obok niej malownicze grupy polskich i ruskich niewiast, wskazujących z błogosławieństwem na szkołę i nauczycielkę.

W roku bieżącym szkolnym, mianowicie w I. półroczu obchodził także tutejszy zakład z polecenia c. k. Rady szkolnej krajowej uroczystość religijną na pamiątkę 300-letniej rocznicy Unii kościelnej na Rusi, zawartej w r. 1596 w Brześciu litewskim. W dniu oznaczonym przez tutejszą władzę dyecezalną i wolnym od nauki szkolnej obaj księża katecheci, jeden w polskim, drugi w ruskim języku przedstawili w salach egzhortacyjnych zebranym uczenicom wspaniały obraz dziejowy zawarcia Unii Brzeskiej, wykazując całą doniosłość religijną i narodową tego zdarzenia tak dla Polski, jak dla Rusi, poczem młodzież seminarzycka obu obrządków w towarzystwie całego grona nauczycielskiego udała się korporacyjnie do katedry ruskiej, gdzie była obecną na nabożeństwie solennem według obrządku gr. kat. połączonem ze stosownem kazaniem o: „jedności kościoła katolickiego“.

Wielkie znaczenie pod względem pedagogicznym i narodowym zdobyły sobie od lat kilkunastu tak zwane „wieczorki

Mickiewiczowskie“ urządzane przez młodzież szkolną w obrębie zakładów szkolnych. Faktem jest, że im staranniej program tychże wieczorków ułożony i wykonany, tem dłużej wpływ ich dodatni odbija się na uczniach i uczenicach. Poezya Mickiewiczowska ma bowiem tę właściwość, że duch młodzieży pod jej tchnieniem staje się zdrowszym, szlachetniejszym, idealniejszym, a temsamem odporniejszym przeciw wszelkiej zarazie moralnej, o czem w dzisiejszych czasach zaniku wszelkich ideałów pedagogia zapominać nie powinna. Z tego też powodu Dyrekcya pozwoliła, jak po inne lata, na odbycie takiego wieczorku Mickiewiczowskiego w pierwszych dniach grudnia.

Wieczorek rozpoczął się odczytem o: „ideałach Mickiewiczowskich“, potem nastąpiły według programu deklamacye, śpiewy i muzykalne produkcye. Obrazy żywe, illustrujące niektóre sceny z dzieł nieśmiertelnego wieszcza, zakończyły całą tę prawdziwie szkolną uroczystość.

Rok bieżący szkolny jest także rokiem pierwszych usiłowań do założenia internatu dla uczenic Seminaryum tutejszego. Powodem do założenia tej instytucyi jest przedewszystkiem brak odpowiednich pomieszkań dla młodzieży szkolnej szczególnie biedniejszej, a stąd wielka trudność utrzymania nadzoru pozaszkolnego nad uczenicami.

Wprawdzie przez długie lata spełniał i spełnia wzorowo opiekę domową nad znaczną liczbą tutejszych seminarzystek, powierzonych na wikt i stancyę — tutejszy konwikt klasztorny PP. Benedyktynek — pomimo to z powodu zwiększonej w ostatnich latach ilości seminarzystek założenie oprócz konwiktu PP. Benedyktynek osobnego internatu okazało się koniecznem i zupełnie usprawiedliwionem.

Seminaryum nauczycielskie żeńskie w Przemyślu należało od czasu swego założenia najpierw do rejonu inspekcyjnego emerytowanego obecnie c. k. inspektora krajowego dla szkół ludowych i Seminaryów, Stanisława Olszewskiego, następnie pełnił czynności inspekcyjne w tutejszem c. k. Seminaryum przez kilka lat c. k. inspektor krajowy dla szkół ludowych, radca szkolny Bolesław Baranowski; obecnie od lat 3 przydzielonem zostało Seminaryum tutejsze, c. k. radcy i inspektorowi krajowemu szkolnemu p. Ludwikowi Dziedzickiemu. Lustracya tegoroczna zakładu tutejszego odbyła się w dniach 19., 20. i 21. stycznia.

Wykaz maturzystek.

Rok 1872/3.

Hanulówna Tekla.
Meklerówna Eleonora, z odzn.
Oleska Kamila, z odz.
Paulówna Malwina.
Sabarówna Malwina, z odzn.
Schenkówna Eugenia.

Rok 1873/4.

Asłanowiczówna Ksawera.
Borysiewiczówna Olga.
Dembowska Wanda.
Kołodziejówna Joanna.
Oskardówna Tekla, z odzn.
Pietraszkiewiczówna Maryanna.
Szotówna Ludmila.
Tyrawska Wiktorya.
Wilecka Ludwika, z odzn.
Zieglerówna Joanna, z odzn.

Rok 1874/5.

Niema żadnej maturzystki.

Rok 1875/6.

Aleksiewiczówna Maryanna, z odz.
Bociówna Józefa.
Leimsnerówna Klementyna, z odz.
Wisłocka Maryanna, z odzn.
Sikorska Maryanna.
Sinkiewiczówna Jadwiga, z odzn.
Wujcikówna Karolina.

Rok 1876/7.

Alsówna Wilhelmina, z odzn.
Buriakówna Józefa.
Dobiecka Emilia, z odzn.
Dolińska Helena.
Gołębianka Anatalia.
Gorazdowska Maryanna.
Guniewiczówna Aleksandra.
Hornicka Olga.
Kaczówna Teresa.
Kędzierska Zofia, z odzn.
Pospischillówna Paulina, z odzn.
Zakrzewska Klementyna.

Rok 1877/8.

Baraniecka Marya.
Beacockówna Marya.
Drużbacka Marya.
Dobrowolska Antonina.
Fiałowska Alojza.
Iżykiewicz Leopoldyna, z odzn.
Kaszelewska Zofia.
Kawówna Marya, z odzn.
Kosińska Kunegunda, z odzn.
Kulczycka Eugenia.
Kumorówna Kunegunda, z odzn.
Łobarzewska Stanisława.
Maciejowska Anna, z odzn.
Miarkowska Wanda.
Michalewska Marya.
Ościsławska Marya.
Petrykówna Justyna.
Rozłucka Olga.
Schirlówna Melania, z odzn.
Sieklucka Kazimira, z odzn.
Stangenberg Wilhelmina.

Rok 1878/9.

Foedrychówna Matylda, z odzn.
Janeczkówna Wincencya.
Janiszewska Marya.
Krysakowska Helena, prywat.
Kuliżanka Karolina, z odzn.
Lityńska Leontyna, prywat.
Łazorówna Julia.
Monnéówna Bronisława.
Pasiutówna Kunegunda, z odzn.
Pohlmanówna Florentyna, z odzn.
Sikorska Sydonia
Studzińska Aniela, z odzn.
Tarnawska Kazimira.
Zehówna Amalia.

Rok 1879/80.

Aulikówna Marya, z odzn.
Buszczakowska Marya, z odzn.
Chmielewska Filomena, z odzn.
Ciepanowska Olga, z odzn.
Dębicka Emilia.
Gawlikowska Henryka.
Gelbówna Adela.
Hornicka Marya, z odzn.
Jaworska Józefa, z odzn.
Kublińska Marya, z odzn.
Lityńska Teodora, z odzn.
Mężykówna Walerya.
Pawlikowska Józefa, z odzn.
Pelcówna Joanna.
Pyszyńska Konstancya, z odzn.
Rogowska Marya.
Rosenbach Franciszka.
Sielińska Karolina, z odzn.
Sławikówna Marya.
Wąsowicz Eugenia, z odzn.
Liebermann Rosa, z odzn.

Rok 1880/1.

Bajanówna Marya, z odzn.
Biesiadecka Marya.
Chęcińska Walerya. z odzn.
Felsztyńska Wilhelmina, z odzn.
Golachowska Wiktorya.
Hnatowicz Walerya, z odzn.
Jasienicka Marya.
Jaworska Józefa.
Kamińska Wanda, z odzn.
Keffermüller Wilhelmina.
Kornerówna Zofia.
Krajczanka Bronisława, z odzn.
Kuczyńska Marya, z odzn.
Lityńska Olga.

Matkowska Eleonora, z odzn.
Meklerówna Marya, prywatystka.
Męcińska Julia.
Olszańska Józefa.
Persówna Honorata, z odzn.
Piasecka Marya, z odzn.
Radlmesser Marya.
Suska Zofia, prywatystka.
Suwaldówna Albina.
Szczerbińska Klementyna.
Szyszkowska Jadwiga, z odzn.
Tudorowicz Marya.
Wackówna Kazimira.
Wesselówna Julia, z odzn.
Wilecka Helena, z odzn.
Władyczanka Helena, z odzn.

Rok 1881/2.

Balawajder Emilia, z odzn.
Ciepanowska Eugenia, z odzn.
Dobiecka Marya. z odzn.
Ehrlichówna Debora.
Ferensówna Aurelia.
Filimowska Marcela.
Hanulówna Felicya, z odzn.
Haszczycówna Michalina.
Kalecianka Michalina.
Kammerling Berta.
Kammerling Józefa, z odzn.
Kasparówna Leopoldyna, z odzn.
Katolińska Marya, z odzn.
Kobakówna Gizela, z odzn.
Krupiecka Zofia.
Lesiecka Zenonia.
Lisikiewiczówna Justyna.
Löwenthalówna Sara, z odzn.
Łodwińska Zofia, z odzn.
Moskalikówna Eugenia, z odn.
Motykiewiczówna Amalia.
Motykiewiczówna Eugania, z odz.
Müllerówna Stanisława.
Pająkówna Feliksa.
Pohlmannówna Marya.
Pykoszówna Katarzyna, z odzn.
Reisnerówna Ernestyna, z odzn.
Sobieska Eleonora, z odzn.
Sokolińska Bronisława.
Solecka Jadwiga.
Schneiderówna Marya.
Szemelakówna Antonina, z odzn.
Szuwalska Jadwiga.
Tałpaszówna Tekla.
Truszówna Marya, z odzn.
Veithówna Zofia.
Warecka Konstancya.

Rok 1882/3.

Andrusikiewicz Magdalena, z odz.
Biesiadecka Julia.
Bilińska Eleonora.
Błażkiewiczówna Paulina.
Brodowicz Salomea, z odzn.
Chmielowska Marya, z odzn.
Czerewkówna Marya.
Gembarowiczówna Emilia, z odzn.
Grossówna Jadwiga, z odzn.
Harlender Czesława.
Haassówna Fryderyka.
Hillówna Karolina.
Hładyłowicz Paulina, z odzn.
Jakubiczkówna Otylia.
Jarolimówna Stanisława.
Kaszelewska Feliksa.
Kliszówna Julia.
Kołczykiewicz Eugenia.
Krupińska Paulina.
Lityńska Barbara, z odzn.
Lorkówna Aurelia.
Ludkiewicz Marya.
Łomińska Jadwiga. z odzn.
Męcińska Melania.
Obstówna Ludwika, z odzn.
Pazdanowska Stanisława, z odzn.
Schmidtówna Anna.
Szemelowska Marya.

Smolkówna Bronisława, z odzn.
Stachurska Franciszka.
Strnadłówna Franciszka.
Stępieniówna Kazimira, z odzn.
Wibiralówna Ida, z odzn.
Wojtylakowna Ludwika.

Rok 1883/4

Arbesbauer Zofia.
Bednarska Julia, z odzn.
Bernacka Wincenta, z odzn.
Demel Józefa.
Fiałowska Marya.
Gaberlówna Józefa, z odzn.
Goldschmidt Debora, z odzn.
Gruntowicz Agnieszka, z odzn.
Jaworska Marya, z odzn.
Kozłowska Władysława.
Kólkiewicz Wanda.
Kruszyńska Marya.
Metzgerówna Freuda, z odzn.
Milkówna Amalia.
Milkówna Bronisława.
Petzówna Zofia.
Poellmann Adolfina, z odzn.
Sikorska Jadwiga.
Skuliczówna Wanda.
Sokolińska Wincenta.
Szurgotówna Aniela, z odzn.
Tigrówna Wilhelmina.
Waszkiewicz Helena.
Wąsowicz Jadwiga.
Wrzeszczyńska Florentyna.
Zapałówna Stanisława.
Zieglerówna Alojza, z odzn.

Rok 1884/5

Bachman Jadwiga.
Chlebińska Józefa, z odzn.
Drozdowska Amalia, z odzn.
Graffówna Kamila.
Jacynianka Julia z odzn.
Kaczówna Weronika.
Kałużniacka Antonina, z odzn.
Kolasińska Zofia.
Kołczykiewicz Helena, z odzn.
Lewicka Jadwiga.
Mierzeńska Aniela.
Olszewska Marya.
Pawłowska Stanisława, z odzn.
Onyszkiewicz Adela.
Peszkowska Stanisława, z odzn.
Pawlikowska Ksawera.
Płaskaczówna Marya, z odzn.
Pociejówna Helena.
Polakówna Aniela.
Rachlewicz Irena.
Rohozińska Stanisława.
Rotyńska Michalina.
Skibińska Stefania.
Spirydowiczówna Julia.
Studzińska Józefa, z odzn.
Szymańska Antonina, z odzn.
Tenczarówna Teofila.
Tymińska Konstancya.
Wittekówna Sydonia, z odzn.
Wolfówna Antonina, z odzn.

Rok 1885/6.

Bobkówna Maryanna, z odzn.
Berecka Jadwiga.
Brieferówna Rozalia.
Buczaniewicz Wacława.
Ciepanowska Helena, z odzn.
Czajkowska Apolonia, z odzn.
Czechowicz Stefania.
Duszyńska Jadwiga.
Gawińska Karolina.
Hładyłowicz Amalia.
Jaglarska Katarzyna.
Jarecka Idalia.

Janowska Wanda, z odzn.
Jasińska Michalina, z odzn.
Klonowska Paulina.
Kmietowiczówna Michalina.
Konratowiczówna Karolina, z odz.
Korczyńska Józefa.
Krzanowska Marya.
Kucharska Eleonora, z odzn.
Kwiecińska Felicya.
Ligęzianka Helena.
Lisówna Olga, z odzn.
Malawerówna Lieba.
Malicka Paulina.
Ryziewiczówna Marya.
Skibińska Jadwiga.
Starkiewicz Wacława.
Stelmachniewicz Walerya.
Stępieniówna Franciszka.
Szulakiewiczówna Zofia.
Szymalanka Helena, z odzn.
Sorońska Jarosławia.
Trnkówna Aniela, z odzn.
Truszówna Karolina.
Warwarzanka Barbara.
Wilecka Leontyna.
Zakrzewska Mieczysława.
Zakrzewska Wanda.
Zalewska Stanisława, z odzn.
Zawadzka Amalia, z odzn.
Żurakowska Anna.

Rok 1886/7.

Dobiecka Zofia, z odzn.
Ferencewiczówna Kamila.
Gabrigelówna Bolesława.
Galantówna Cecylia, z odzn.
Gardzielówna Paulina.
Gawłówna Stanisława, z odzn.
Gottliebówna Rozalia, z odzn.
Grunnerówna Olga.
Herzówna Helena.
Kieryczyńska Marya.
Koszkówna Józefa.
Kolkiewiczówna Jadwiga, z odzn.
Köbówna Teresa.
Krakowska Stanisława, z odzn.
Krzechlikówna Walentyna.
Kubalówna Marya.
Liwczakówna Teofila.
Łomińska Karolina, z odzn.
Mikiewska Marya, z odzn.
Nasalska Konstancya.
Obstówna Władysława, z odzn.
Obstówna Zofia, z odzn.
Okońska Augustyna, z odzn.
Pasiutówna Józefa.
Peszkowska Zofia, z odzn.
Salverówna Ludwika.
Schmidtówna Michalina.
Starzewska Eleonora.
Witekówna Stanisława.
Wolańska Marya.
Wolfówna Antonina, z odzk.
Zawadzka Marya, z odzn.
Żebrowska Zofia.

Rok 1887/8.

Barówna Aniela.
Bessarzówna Stanisława.
Bogdańska Apolonia, z odzn.
Chuchlanka Aniela, z odzn.
Czechowska Stanisława, z odzn.
Drzewicka Zuzanna.
Frankowska Julia, z odzn.
Graffowna Amalia.
Harlenderówna Janina.
Herlosówna Amalia, z odzn.
Kochanowiczówna Marya.
Kołczykiewiczówna Franciszka.
Konopnicka Wanda, z odzn.
Kowalówna Tacyanna, z odzn.
Kropińska Stanisława, z odzn.
Krukowska Marya.
Kwiatkowska Marya.
Lerchówna Michalina.

Lionówna Henryka, z odzn.
Liszkówna Lubina.
Makulska Helena.
Mesterówna Berta, z odzn.
Neuwirthówna Emilia.
Pesławska Anna, z odzn.
Pociejówna Natalia, z odzn.
Pólmanówna Florentyna, z odzn.
Ptaszkówna Wiktorya.
Radwanówna Jadwiga.
Rodowiczówna Zofia, z odzn.
Rybotycka Marya.
Rzechowiczówna Filipina.
Smutnówna Eugenia, z odzn.
Solecka Bronisława.
Szostkiewiczówna Aniela, z odzn.
Tokarska Marya, z odzn.
Zawirska Jadwiga.
Zieglerówna Adela, z odzn.
Żelewska Marya.

Rok 1888/9

Baranowska Marya.
Bednarska Ludwika.
Czermińska Helena, z odzn.
Ekertówna Jadwiga.
Fichmanówna Sara, z odzn.
Ficherówna Aleksandra.
Hreczańska Marya.
Kliszówna Marya, z odzn.
Kobrynowiczówna Karolina.
Koterbicka Aniela.
Krajczanka Jadwiga.
Lindnerówna Stefania.
Łozińska Józefa.
Mazaraczanka Wanda.
Mielnikówna Julia, z odzn.
Sikorska Marya.
Skalska Kunegunda, z odzn.
Tigermannówna Anna.
Tordikówna Bożena, z odzn.
Wąsowiczówna Marya.
Zalewska Julia.

Rok 1889/90.

Będzińska Izabela.
Ekertówna Ludwika.
Ekertówna Tekla.
Fediówna Zenobia.
Glińska Zofia.
Golcówna Kamila, z odzn.
Jankowska Aniela.
Józkówna Franciszka, pryw.
Kołaciakówna Helena.
Kołodziejówna Stanisława.
Kozłowska Helena.
Kozłowska Wincencya, z odzn.
Lissakówna Aniela, z odzn.
Mayerówna Julia, z odzn.
Neuwirthówna Stefania.
Nędzowska Wanda.
Olearska Gabryela.
Orzechowska Józefa, z odzn.
Popkiewicz Wawrzyna z odzn.
Różańska Joanna, z odzn.
Rzaska Joanna, z odzn.
Skowrońska Michalina.
Spandorfówna Salomea, z odzn.
Strumieńska Zofia, z odzn.
Sudiówna Zofia, z odzn.
Symówna Stanisława.
Szustaczyńska Maryanna.
Szymańska Maryanna.
Temnicka Olga.
Tokarska Magdalena.
Tygrówna Gizela, z odzn.
Veitówna Teofila.
Wątorska Helena.
Golińska Maryanna, pryw.

Rok 1890/91.

Alexówna Bronisława, z odzn.
Bielawska Maryanna.
Bierżyńska Malwina.
Borejkówna Jadwiga.
Buczaniewicz Helena.
Czermińska Adela, z odzn.
Lewicka Zofia, z odzn.
Dąbrowska Jadwiga.
Dworzakówna Franciszka, pryw.
Gocka Marya, z odzn.
Grabska Marya.
Inesówna Wanda, z odzn.
Jabłońska Helena.
Janiszewska Zofia, z odzn.
Kaszewska Maryanna.
Kühnelówna Aniela.
Kosowiczówna Aniela.
Kosowiczówna Helena.
Kukułczanka Walerya.
Kulczycka Jadwiga.
Mayerówna Józefa, z odzn
Müllerówna Bronisława.
Oskardówna Helena, z odzn.
Pazdanowska Maryanna, z odzn.
Schaftlerówna Pepi.
Słoniewska Marya, z odzn.
Opielowska Malwina.
Szafranówna Marya, z odzn.
Tarnawska Franciszka.
Urbańska Adolfina.
Warywodzianka Eugenia.
Wójcikiewiczówna Józefa.
Żurowska Mieczysława.
Zborowska Kazimira.

Rok 1891/92.

Bartmańska Helena, z odzn.
Bernacka Walerya.
Bierzyńska Emilia, z odzn.
Bieżanka Amalia, z odzn.
Chmurzanka Anna, z odzn.
Gmitrykówna Paulina, z odzn.
Gottliebówna Klara, z odzn.
Hańska Bronisława.
Helczyńska Leopoldyna.
Howorkówna Albina, z odzn.
Kaczanowska Marya.
Karasińska Seweryna, z odzn.
Klinżanka Teofila, z odzn.
Klużanka Karolina.
Korasiewiczówna Teresa.
Koszkówna Katarzyna, pryw.
Kozłowska Melania.
Kwaśniewska Michalina.
Morgenstern Marya, z odzn.
Nadachowska Zofia.
Nasalska Olga.
Schorrówna Szifra.
Steczówna Stanisława, pryw.
Stocka Teodozya.
Świerzowiczówna Marya.
Świstacka Aniela, z odzn.
Temnicka Stefania.
Truszkówna Józefa.
Turzańska Zygmunta.
Wojnowska Jadwiga, z odzn.

Rok 1892/93.

Bohaczykówna Rozalia.
Czaplińska Marya, z odzn.
Czeppówna Marya, z odzn.
Dalecka Albina.
Dawidówna Malwina, z odzn.
Demblowska Feliksa, z odzn.
Dietzówna Marya, z odzn.
Dutkiewiczówna Zofia.
Eberlówna Ludwina.
Fitkałówna Marya.
Gmitrykówna Zofia.
Haraszczak Julia, prywatystka.
Iwaniw Julia.
Jaworska Marya.

Kaczanowska Zofia.
Karpińska Józefa, prywatystka.
Kossowiczówna Zofia.
Kmentówna Michalina.
Lasiewiczówna Zofia, z odzn.
Nazarewiczówna Zofia, z odzn.
Pelicówna Karolina, z odzn.
Peszkowska Julia
Roeslerówna Anna, z odzn.
Rybiańska Marya, z odzn.
Smolarska Barbara, z odzn.
Strzyżowska Helena, z odzn.
Świszczowska Franciszka, pryw.
Troszkiewiczówna Filipina.
Tylawska Marya.
Zaczkówna Marya.
Żabianka Rozalia.

Rok 1893/4.

Baczyńska Aniela.
Bednarska Zofia, nowicyuszka.
Dadakówna Maryanna.
Dobiecka Jadwiga, z odzn.
Ekertówna Marya, z odzn.
Futyma Aniela.
Golcówna Eugenia, z odzn.
Guthy'ówna Franciszka, z odzn.
Gockówna Marya, nowicyuszka.
Helebrandtowa z Puchalskich Tekla, prywatystka.
Jarolimówna Seweryna.
Justówna Adela, z odzn.
Kinelówna Bibiana.
Kleinberg Sprinca, z odzn.
Kosowska Zofia.
Kraśnicka Marya.
Koszacka Bronisława, z odzn.
Kwakówna Anna, z odzn.
Leśna Kazimiera, pryw.
Leszczyńska Wiktorya, nowic.
Lochschmid Józef, prywatysta.
Olechowska Helena.
Peszkowska Marya.
Rozinerówna Debora, z odzn.
Schmidtowna Julia.
Skalicka Helena.
Skorobohata Joanna, pryw.
Skwirzyńska Kazimiera.
Swaryczewska Zofia.
Szałowska Jadwiga z odzn.
Szczygłówna Cecylia, z odzn.
Szechowiczówna Jeremia, z odn.
Świdzicka Marya, pryw.
Tańczukówna Helena, z odz.
Töpperówna Zofia, z odzn.
Unsinnówna Zofia, z odzn.
Wasilewska Janina, pryw.
Weirichówna Marya, z odzn.
Wiśniewska Michalina, z odzn.
Wittekówna Wanda, z odzn
Wojnarowska Helena, z odzn.
Zajączkowska Helena, z odzn.

Rok 1894/5.

Baranowiczówna Marya, z odzn.
Barówna Adela, z odzn.
Chmurzanka Marya, prywatystka.
Czechowiczówna Kornelia, pryw.
Dalecka Maryanna.
Denkiewiczówna Maryanna.
Dietzówna Stanisława, z odzn.
Etingerówna Elka.
Fichmanówna Anna.
Filaczyńska Izabela.
Galińska Stefania, z odzń.
Hausmerówna Michalina, z odzn.
Jachimecka Stanisława, prywat.
Jurkiewiczówna Helena, z odzn.
Kaczorowska Wanda.
Kapłańska Wanda, z odzn.
Korpakówna Julianna.
Kozłowska Jarosława, z odzn.
Kozłowska Karolina, z odzn.
Kropińska Łucya.

Krzaklewska Julianna, z odzn.
Kuciarzanka Eleonora, z odzn.
Kulikówna Elżbieta.
Markówna Feliksa.
Maszczykowska Helena.
Miarkowska Leontyna.
Michałowska Maryanna, prywat.
Mochnacka Helena, z odzn.
Nazarewiczówna Anna.
Pilecka Leontyna.
Pietschówna Amalia.
Potocka Jadwiga.
Pochmarska Marya, pryw.
Ringer-Gadomska Maryanna, z odz.
Rydlówna Aleksandra.
Skwirzyńska Włodzimira.
Szymańska Władysława.
Taubenschlag Freida, z odzn.
Trzeciakówna Józefa, z odzn.
Wilmouthówna Marya, prywat.
Winklerówna Zofia.
Wrześniak Jan, prywatysta.
Wiszniewska Marya.
Wojcicka Ludwika.
Zawałkiewiczowa z Komarów Klementyna, prywatystka.
Zborowska Stanisława.

Rok 1895/6.

Banger Cyrla.
Bereska Wanda.
Bieżanka Józefa.
Burdowicz Stefania, z odzn.
Chruniówna Wanda, z odzn.
Chrząszczówna Marya.
Czerewko Zofia, z odzn.
Elner Gitla.
Głuchowska Marya.
Ilnicka Aniela.
Jawdyk Stefania.
Jonakowska Marya, prywatystka.
Kaszewska Józefa.
Kaszubska Franciszka.
Krechowicz Józefa.
Kreisberg Dwore.
Leszczyńska Wanda.
Löwenthal Freide.
Lucas Helena, z odzn.
Matzner Adela.
Męcińska Helena.
Müller Maryanna.
Petrolewicz Włodzimiera, z odz.
Przybyłowska Stefania prywat.
Ropicka Eugenia, z odzn.
Sobol Maryanna.
Sonnenstrahl Antonina, z odzn.
Stefanówna Jadwiga, z odzn.
Strzelecka Marcela.
Szewerniak Michalina.
Szyrajew Marya, prywat.
Taklińska Kazimiera.
Tesarz Alojza, z odzn.
Traczewska Marya.
Tuna Aleksandra.
Tyll Gizela.
Wernberger Helena, prywat.
Wdówka Marya, z odzn.
Wywiórska Eugenia, z odzn.

Skład grona nauczycielskiego

c. k. Seminaryum nauczycielskiego żeńskiego w Przemyślu

w roku szkolnym 1896/7.

A. Dyrektor:

1. *Ks. Fałat Józef*, urodzony w Tuligłowach w Galicyi 12. września 1841 r., mianowany nauczycielem 26. listopada 1881 r., profesorem 1. sierpnia 1883 r., dyrektorem 20. stycznia 1890 r. uczył pedagogii, dydaktyki, historyi pedagogii, ustaw szkolnych i planów naukowych.

B. Profesorowie:

2. *Kling Stefan*, urodzony w Gumniskach w Galicyi w roku 1839, mianowany profesorem 13. października 1876 roku, w VIII. randze — uczył geografii, historyi powszechnej i języka polskiego.
3. *Kozłowski Antoni*, urodzony w Lacku w Galicyi w r. 1846, mianowany profesorem 15. grudnia 1876 r., uczył matematyki i historyi naturalnej.
4. *Ks. Biega Henryk*, urodzony w r. 1844 w Sanoku, mianowany nauczycielem religii rzym. katolickiej 13. listopada 1881, profesorem 1. sierpnia 1883 r., uczył pedagogii i religii.
5. *Nowina-Przybylski Wilhelm*, urodzony w Woli Zabierzowskiej w r. 1848, mianowany profesorem 20. czerwca 1887 r., uczył fizyki, niemieckiego języka i gimnastyki.
6. *Nowina-Przybylska Laura*, urodzona w r. 1850 w Nisku w Galicyi, mianowana nauczycielką w r. 1874, posunięta

do rangi nauczycielki starszej 6. września 1892 r., uczyła polskiego i niemieckiego języka.

7. *Ks. Kopko Maksymilian*, urodzony w r. 1859 w Borszowicach w Galicyi, mianowany profesorem religii gr. kat. 17. lipca 1896 r., uczył religii gr. kat. i języka ruskiego.

C. Nauczyciel muzyki.

8. *Dietz Ludwik*, urodzony w r. 1847 w Zgierzu, w Królestwie Polskiem, mianowany nauczycielem muzyki 21. marca 1895 r., uczył śpiewu jako przedmiotu obowiązkowego, a gry na skrzypcach i fortepianie jako przedmiotów nadobowiązkowych.

D. Kierowniczka ogródka Froebla.

9. *Hanula Tekla*, urodzona w Przemyślu w 1855, zamianowana kierowniczką ogrodu Froeblowskiego dnia 16. sierpnia 1889 r., uczyła metodyki Froeblowskiej, modelowania, śpiewu i gimnastyki na kursie Froebla.

E. Nauczycielki szkoły ćwiczeń.

10. *Gutteter Antonina*, urodzona w r. 1846 w Rzeszowie, zamianowana nauczycielką 2. sierpnia 1887, uczyła w I kl. ćwiczeń.
11. *Dembowska de Dembowa Wanda*, urodzona w r. 1856 w Cyganowicach, w Galicyi, zamianowana nauczycielką 22. sierpnia 1893 r., prowadziła III. kl. ćwiczeń, uczyła rysunków i kaligrafii na 4 kursach seminarzyckich i na kursie Froebla.
12. *Ciepanowska Olga*, urodzona w r. 1861 w Mizuniu, w Galicyi, zamianowana nauczycielką 22. sierpnia 1893 r. uczyła ruskiego języka na kursach seminarzyckich, i w szkole ćwiczeń, języka polskiego i ruskiego na kursie Froebla.
13. *Sikorska Sydonia*, urodzona w r. 1858 w Dębnikach, w Galicyi, zamianowana nauczycielką 7. sierpnia 1894 r., prowadziła IV. klasę ćwiczeń i uczyła robót ręcznych kobiecych na kursach seminarzyckich.

14. *Zaleska Stanisława*, urodzona w r. 1867 w Drohobyczu, zamianowana nauczycielką 17. czerwca 1895, prowadziła II. klasę ćwiczeń.

F. **Docent somatologii i hygieny.**

15. *Smolarski Zygmunt* Dr. wszech nauk lekarskich.

G. **Nauczycielka języka francuskiego.**

16. *Pochmarska Marietta.*

Frekwencya uczenic

c. k. Seminaryum nauczycielskiego żeńskiego w Przemyślu

od 1871 do 1896 roku.

Rok szkolny	KLASA				Kurs Froebla	Razem
	I.	II.	III.	IV.		
1871/2	15	10	—	—	—	25
1872/3	16	13	7	—	—	36
1873/4	19	8	10	—	—	37
1874/5	29	16	8	—	—	53
1875/6	18	45	14	8	—	85
1876/7	38	13	23	12	—	86
1877/8	39	29	13	22	6	109
1878/9	51	33	26	12	—	122
1879/80	57	47	32	25	—	161
1880/1	50	39	40	30	—	159
1881/2	44	46	36	40	—	166
1882/3	56	34	36	34	—	160
1883/4	43	47	28	27	—	145
1884/5	37	35	47	31	—	150
1885/6	34	37	32	43	—	146
1886/7	41	28	37	32	—	138
1887/8	40	37	26	38	—	141
1888/9	38	39	35	25	—	137
1889/90	40	34	35	32	—	141
1890/1	40	30	29	31	—	130
1891/2	48	39	29	27	12	155
1892/3	43	46	32	27	15	163
1893/4	49	40	39	32	12	172
1894/5	50	47	38	39	19	193
1895/6	58	50	47	36	12	203
1896/7	59	52	47	34	21	213

Imienny spis kandydatek Zakładu
w roku 1896/7.

I. klasa.

1. Ardan Olga.
2. Baczyńska Anna.
3. Bakonyi Kornelia.
4. Bautro Stefania.
5. Biega Marya.
6. Brzezowska Ludwika.
7. Chmielewska Marya.
8. Ciepanowska Eustachia.
9. Dorosz Helena.
10. Falęcka Marya.
11. Gałuszkiewicz Emilia.
12. Germak Balbina.
13. Gierula Michalina.
14. Glazer Marya.
15. Głowacka Elżbieta.
16. Gonet Emilia.
17. Haszlakiewicz Stanisława.
18. Hauzer Marya.
19. Huńczak Helena.
20. Isajczyk Zofia.
21. Jachimowska Helena
22. Janowska Helena.
23. Juszyńska Leontyna.
24. Karpińska Olga
25. Krwawicz Helena.
26. Kubala Michalina.
27. Kupczyńska Olga.
28. Kurzeja Józefa.
29. Klein Helena.
30. Kuzia Kazimiera.
31. Kotyrha Stefania.
32. Kociaba Katarzyna.
33. Lehrman Jutta.
34. Małecka Anna.
35. Milko Klementyna.
36. Olech Michalina.
37. Cstrowska Klara.
38. Ostrowska Ludwika.
39. Ozimkiewicz Helena.
40. Paszyńska Amalia.
41. Panek Antonina.
42. Pawlik Klementyna.
43. Podgórska Zofia.
44. Pleskacz Aniela.
45. Reszetyłowicz Helena.
46. Reben Anna.
47. Rataj Anna.
48. Swynczuk Anna.
49. Tańczuk Marya.
50. Tebinka Marya.
51. Trella Marya.
52. Urbanyi Emila.
53. Wasyan Olga.
54. Wanielista Zofia.
55. Wyszatycka Marya
56. Wirth Eleonora.
57. Zając Marya.
58. Zaleska Helena.
59. Zawadzka Joanna.

II. klasa.

1. Adlof Anna.
2. Bandyra Walerya.
3. Bierzecka Helena.
4. Boberska Aniela.
5. Byrka Stanisława.
6. Chruniów Walerya.
7. Czarnecka Marya.
8. Dobrzańska Olga.
9. Dzierzyńska Marya.
10. Ekiert Sabina.
11. Futyma Franciszka.
12. Gilowska Helena.
13. Graf Zofia.
14. Herwy Eugenia.
15. Ilnicka Józefa.
16. Jonasek Karolina.
17. Kleczkowska Wanda.
18. Klonowska Augustyna.
19. Kostowiecka Seweryna.
20. Kotys Teofila.
21. Koziej Zofia.
22. Koznarska Marya.
23. Kroll Zofia.
24. Kusiba Jadwiga.
25. Lityńska Olga.
26. Liwczak Helena.
27. Liżewska Zofia.
28. Łobaza Sydonia.
29. Łosoś Marya.
30. Maślanik Olga.
31. Mikuła Helena.
32. Milko Konstancya.
33. Patryn Wanda.
34. Pazdanowska Kazimiera.
35. Pilawska Honorata.
36. Podolińska Julia.
37. Praszałowicz Felicya.
38. Radwańska Eleonora.
39. Ringler Karolina.
40. Ryziewicz Jadwiga.
41. Sawicka Julia.
42. Schenker Sybilla.
43. Schlam Henryka.
44. Solon Seweryna.
45. Stern Szeindla.
46. Wać Emilia.
47. Wachal Maryanna.
48. Witolska Weronika.
49. Zacharyasiewicz Teofila.
50. Zając Helena.
51. Zygadłowicz Aloiza.
52. Żurakowska Stefania.

III. klasa.

1. Barańska Honorata.
2. Chłopecka Antonina.
3. Czerkawska Jadwiga.
4. Dawidiak Weronika.
5. Dietz Eugenia.
6. Drabicka Paulina.
7. Dufrat Marya.
8. Glanz Bronisława.
9. Gocka Olga.
10. Golińska Helena.
11. Juszczyńska Aleksandra.
12. Juszyńska Olga.
13. Kapłanska Helena.
14. Kapłańska Włodzimira.
15. Karasińska Wanda.
16. Kozłowska Stanisława.
17. Kulik Marya
18. Kwiatkowska Agnieszka.
19. Laskowska Stefania.
20. Lisowska Józefa.
21. Maszczak Jarosława.
22. Maszczykowska Krystyna.
23. Michalczyk Stanisława.
24. Michałowska Józefa.
25. Migalska Zofia.
26. Mossoczy Helena.
27. Nebenzahl Estera.
28. Nowakowska Marya.
29. Olejarska Ludwika.
30. Płożyńska Józefa.
31. Rawicka Karolina.
32. Reisner Berta.

33. Rohan Barbara.
34. Różycka Zofia.
35. Sarnecka Zofia.
36. Sijak Marya.
37. Smereczańska Paulina.
38. Sokołowska Stanisława.
39. Szarlińska Zofia.
40. Sznyrkiewicz Helena.
41. Tokarz Julia.
42. Turkowska Marya.
43. Tustanowska Marya.
44. Tylawska Aniela.
45. Ulanowska Emilia.
46. Wojna Wilhelmina.
47. Zaręba Michalina.
48. Żołdak Marya..

IV. klasa.

1. Błażejowska Zofia.
2. Ciepanowska Zenobia.
3. Dietz Ksawera.
4. Ekiert Marya.
5. Ficowska Marya.
6. Hermann Karolina.
7. Kaszuba Eugenia.
8. Kościńska Maryanna.
9. Krupa Natalia.
10. Krupa Emilia.
11. Kulczycka Julia.
12. Kupiec Antonina.
13. Langbank Pepi.
14. Maksymowicz Marya.
15. Michniowska Bronisława.
16. Mięsowicz Olga.
17. Mochnacka Romana.
18. Olinkiewicz Elżbieta.
19. Paklikowska Aniela.
20. Palch Honorata.
21. Przybylska Wanda.
22. Rogowska Ewa.
23. Ropicka Zofia.
24. Rzeszódko Helena.
25. Schneuer Mina.
26. Szołdra Aniela.
27. Targowska Anna.
28. Tańczuk Eugenia.
29. Włazłowska Helena.
30. Wójcik Zofia.
31. Wojtyna Władysława.
32. Zaleska Eleonora
33. Zaleska Marya.
34. Zaleska Wanda.

Razem: 193 kandydatek.

Uczenice kursu Froebla.

1. Bukietyńska Józefa.
2. Fuksa Malwina,
3. Gendzińska Leontyna.
4. Gołąb Ludwika.
5. Hankiewicz Jarosława.
6. Jarosiewicz Emilia.
7. Klimczuk Cecylia.
8. Kopestyńska Józefa.
9. Kuhn Eleonora.
10. Michalska Katarzyna.
11. Müller Zofia.
12. Olechowska Elżbieta.
13. Oliwa Marya.
14. Olszewska Kamila.
15. Opolska Marya.
16. Płożyńska Emilia.
17. Reissner Michalina.
18. Rozumkiewicz Julia.
19. Sabara Katarzyna.
20. Sym Aniela.
21. Tarczyńska Marya.
22. Włodarczyk Antonina.

C. k. Seminaryum nauczycielskie żeńskie

w Krakowie

od r. 1871/2 do r. 1895/6.

OPRACOWAŁ

JÓZEF DOBROWOLSKI.

W miejsce dwuletniego kursu pedagogicznego żeńskiego, istniejącego od r. 1856 przy szkole żeńskiej PP. Prezentek przy kościele św. Jana w Krakowie, powstało seminaryum nauczycielskie żeńskie, składające się z trzech kursów i dwuklasowej szkoły ćwiczeń. Otwarcie tego nowego zakładu nastąpiło w d. 1 września 1871 r. Po uroczystem nabożeństwie w kościele OO. Franciszkanów zgromadzili się wszyscy profesorowie i uczenice przeważnie ze swymi rodzicami w salach szkolnych obecnie przebudowanego domu pod l. 7 przy ulicy Wiślnej, gdzie dyrektor Wincenty Jabłoński w krótkiem, serdecznem, do okoliczności zastósowanem przemówieniu, podniósł powołanie kobiety jako nauczycielki, zachęcając przedewszystkiem młode kandydatki do pracy i wytrwałości na obranej drodze. Zapisało się na kurs I. uczenic 46, na II. 32, na III. 15.

Uchwałą Rady szkolnej krajowej z 21 kwietnia 1871 l. 3144 zamianowany został prowizorycznym dyrektorem *Wincenty Jabłoński*, profesor gimnazyum św. Anny w Krakowie, prow. nauczycielami starszymi dr. *Julian Zgorzalewicz* i dr. *Władysław Seredyński*, zastępcy nauczycieli w gimn. św. Anny w Krakowie, a nauczycielkami szkoły ćwiczeń *Antonina Machczyńska* i *Ludwika Gerlingerówna*, nadto pomocniczemi nauczycielkami *Józefa Smagłowska* do udzielania nauki języka

francuskiego i muzyki, *Joanna Rogowska* do nauki robót ręcznych, *Stanisław Mirecki* do udzielania nauki śpiewu, *Maksymilian Cercha* do nauki rysunków i *Henryk Tarczyński* do nauki kaligrafii.

Uchwałą Rady szk. kraj. z d. 29 sierpnia 1871 l. 7365 zamianowany został trzecim prowizorycznym nauczycielem starszym *Franciszek Popper*, zast. naucz. w gimn. św. Anny w Krakowie, zaś uchwałą z d. 4 października 1871 l. 6945 katechetą ks. *Ludwik Karczewski*, penitencyaryusz w kościele św. Anny.

W dniu 5 września 1871 zwiedził zakład JE. Namiestnik Agenor hr. Gołuchowski.

Wskutek zamianowania Antoniny Machczyńskiej prow. starszą nauczycielką w seminaryum naucz. żeńskiem we Lwowie otrzymała na mocy rozporządzenia Rady szk. kraj. z dnia 8 września 1871 l. 771 *Celestyna Rozwadowska* posadę zastępczyni młodszej nauczycielki szkoły ćwiczeń.

W d. 21 listopada 1871 r. zrzekł się ks. Ludwik Karczewski posady katechety a w jego miejsce zamianowany został uchwałą Rady szk. kraj. z d. 30 listopada 1861 l. 10196 prow. katechetą ks. *Jozafat Sobierajski*. wikaryusz w kościele N. P Maryi.

Rozporządzeniem Rady szk. kraj. z dnia 12 marca 1872 l. 1880 przydzielona została do szkoły ćwiczeń *Rozalia Markiewiczówna* jako praktykantka a rozporządzeniem Rady szk kraj. z d. 19 marca 1872 l. 1259 Celestyna Rozwadowska zamianowana została prow. nauczycielką szkoły ćwiczeń.

Wskutek rozporządzenia Rady szk. kraj. z d. 26 czerwca 1873 l. 4532 odbył się w zakładzie kurs wakacyjny dla nauczycieli szkół ludowych w czasie od 25 lipca do 25 sierpnia 1872; w tym kursie wzięło udział czterdziestu nauczycieli z okręgu krakowskiego zamiejskiego, bocheńskiego, wadowickiego i tarnowskiego.

Uchwałą Rady szk. kraj. z d. 21 sierpnia 1872 l. 153 pozwolono *Maryi Bałwańskiej* odbywać bezpłatną praktykę w szkole ćwiczeń.

Rozporządzeniem Rady szk. kraj. z d. 31 sierpnia 1872 l. 3852 zamianowany został dr. *Szymon Dankowicz*, kaznodzieja izraelicki, pomocniczym nauczycielem religii mojżeszowej.

Z początkiem roku szkolnego 1872/3 została szkoła ćwiczeń powiększona klasą trzecią, wskutek czego rozporządzeniem Prezydyum Rady szk. kraj. z d. 27 października 1872 l. 287 zamianowana została *Marya Bizańska* trzecią prow. nauczycielką szkoły ćwiczeń.

W marcu 1873 r., zrzekł się Stanisław Mirecki, nauczyciel śpiewu swej posady a w jego miejsce zamianowany został rozporządzeniem Rady szk. kraj. z d. 1 kwietnia 1873 l. 2075 *Józef Mikuszewski*, który w końcu lipca 1873 r. umarł na cholerę.

Rok szkolny 1873/4 rozpoczął się z powodu srożącej się cholery w d. 1 października 1873. Naukę śpiewu poruczyła Rada szk. kraj. rozp. z d. 4 października 1873 l. 8621 prow. starszemu naucz. Fr. Popperowi.

Rozporządzeniem Ministeryum W. i O. z d. 8 listopada 1873 l. 8832, (reskrypt Rady szk. kraj. z d. 16 grudnia 1873 l. 11220) zamianowany został Wincenty Jabłoński rzeczywistym dyrektorem, dr. Wł. Seredyński rzeczywistym starszym nauczycielem, Celestyna Rozwadowska i Ludwika Gerlingerówna rzeczywistemi nauczycielkami szkoły ćwiczeń, zaś reskryptem Min. W. i O. z d. 22 maja 1875 l. 3888 zamianowany został ks. Jozafat Sobierajski rzeczywistym katechetą dla obydwóch seminaryów nauczycielskich.

Wskutek rozp. Rady szk. kraj. z d. 18 maja 1874 l. 4214 odbył się w zakładzie kurs wakacyjny dla nauczycieli szkół ludowych w czasie od 25 lipca do 25 sierpnia 1874; w tym kursie wzięło udział 45 nauczycieli i nauczycielek z okręgu krakowskiego zamiejskiego. wadowickiego, bocheńskiego i jasielskiego.

Uchwałą Rady szk. kraj. z d. 4 lipca 1874 l. 6060 powołani zostali na pierwszą konferencyę szkolną krajową dyr. W. Jabłoński i dr. J. Zgorzalewicz.

Rozporządzeniem Min. W. i O. z d. 2 sierpnia 1874 l. 9236, ogłoszonem reskryptem Rady szk. kraj. z d. 26 sierpnia 1874 l. 135 zamianowany został dr. Julian Zgorzalewicz rzeczywistym starszym nauczycielem, a Marya Bizańska rzeczywistą nauczycielką szkoły ćwiczeń.

W końcu sierpnia 1874 r. zakład przeniesiono do domu p. Götza przy ulicy Podwale l. 4, gdzie obecnie znajduje się c. k. III. gimnazyum.

Od roku szkolnego 1874/5 na mocy zezwolenia Min. W. i O. i reskryptu Rady szk. kraj. z d. 19 stycznia 1874 l. 405 szkoła ćwiczeń doznała powiększenia, przybyła bowiem klasa czwarta, wskutek czego reskryptem Rady szk. kraj, z d. 2 sierpnia 1874 l. 9236 zamianowana została nauczycielka w szkole wydziałowej żeńskiej w Krakowie *Marya Wyrobiszówna* rzeczywistą nauczycielką szkoły ćwiczeń.

Rozporządzeniem Rady szk. kraj. z d. 6 września 1874 l. 8923 w miejsce Joanny Rogowskiej zamianowana została *Amalia Kittlowa* nauczycielką robót ręcznych.

Z dniem 1 września 1874 uległ zakład częściowemu przekształceniu pod względem dydaktycznym; dotychczasowy statut i plan naukowy przestał obowiązywać, a na mocy uchwały Rady szk. kraj. z dnia 4 lipca 1874 l. 6625, tudzież reskryptu Min. W. i O. z d. 2 września 1874 l. 11608 wszedł w życie nowy statut organizacyjny dla c. k. seminaryów naucz. męskich i żeńskich z d. 26 maja 1874 l. 7114, czego następstwem było rozszerzenie zakresu nauk w seminaryach żeńskich do lat czterech.

Równocześnie poleciła Rada szk. kraj. rozporządzeniem z d. 1. września 1874 l. 9134 otworzyć w zakładzie ogródek Froeblowski, mianując pomocniczą nauczycielką *Maryę Schilling*, która, ukończywszy studya w tutejszym seminaryum, wysłana została do zakładu ks. dra M. Hörfartera w Kufsteinie i tamże uzyskała patent na nauczycielkę ogródków Froeblowskich.

Rozp. Min. W. i O. z d. 2 listopada 1874 l. 15258, (reskrypt Rady szk. kraj. z d. 16 listopada 1874 l. 193) zamianowany został Fr. Popper rzeczywistym starszym nauczycielem.

Z powodu chorób wysypkowych, epidemicznie między młodzieżą panujących, ferye Bożego Narodzenia rozpoczęły się wr. 1874 18 grudnia i trwały do 2 stycznia 1875.

Uchwałą z d. 22 grudnia 1874 l. 12904 przedłużyła Rada szk. kraj. praktykantce Rozalii Markiewiczównie adjutum pedagogiczne w kwocie 150 złr. na rok jeden.

Wskutek rozporządzenia Rady szk. kraj. z d. 27 stycznia 1875 l. 13114 rozpoczął dr. *Bolesław Lutostański* w d. 11 lutego 1875 wykłady hygieny ogólnej.

Uchwałą Rady szk. kraj. z d. 1 marca 1875 l. 1705 zamianowany został ks. *Eustachy Szczeniowski* pomocnikiem katechety.

W d. 20 maja 1875 otwarto ogródek Froeblowski pod kierunkiem Maryi Schilling; liczba wpisanych dzieci wynosiła 40 (dziewcząt 25, chłopców 15). Opóźnienie w otwarciu tego ogródka nastąpiło z powodu długich bezskutecznych rokowań z Radą miasta Krakowa o dostarczenie odpowiedniego lokalu.

Wskutek rozporządzenia Min. W. i O. z d. 26 maja 1874 l. 7114 i uchwały Rady szk. kraj. z d. 15 maja 1875 l. 6731 zastósowano naukę w szkole ćwiczeń do nowych planów dla szkół ludowych pospolitych i wydziałowych.

Rozporządzeniem Rady szk. kraj. z d. 30 sierpnia 1875 l. 8794 zamianowany został zastępca nauczyciela w c. k. gimnazyum w Wadowicach *Piotr Prysak* zastępcą starszego nauczyciela.

W d. 6 października 1875 zwiedził zakład JE. Minister W. i O. dr. Stremayr, który rozmawiał sam z kandydatkami i zadawał pytania.

Rozporządzeniem z d. 28 marca 1876 l. 2619 przyznała Rada szk. kraj. praktykantce Rozalii Markiewiczównie adjutum pedagogiczne w rocznej kwocie 150 złr. za czas od 1 września 1875 do końca sierpnia 1876.

Rozp. z d. 30 maja 1876 l. 2745 wyznaczyła Rada szk. kraj. *Matyldzie Łuszczyńskiej* w miejsce Józefy Smagłowskiej remuneracyę w rocznej kwocie 360 złr., począwszy od 1 kwietnia 1876 do końca czerwca 1876 za udzielanie nauki języka francuskiego na I., II. i III. kursie.

Rozporz. Min. W. i O. z d. 2 czerwca 1876 l. 7847, (reskrypt Rady szk. kraj. z d. 15 lipca 1976 l. 5842) została zamianowana tymczasowa kierowniczka ogródka Froeblowskiego Marya Schilling rzeczywistą kierowniczką tego ogródka z rangą i obowiązkami nauczycielki szkoły ćwiczeń od 1 września 1876.

Uchwałą z d. 6 września 1876 l. 8611 Rada szk. kraj. ustanowiła katechetę ks. Jozafata Sobierajskiego exhortatorem.

Wskutek rezygnacyi Ludwiki z Gerlingerów Hankiewiczowej z zajmowanej posady nauczycielki szkoły ćwiczeń zamiano-

wała Rada szk. kraj. rozp. z d. 8 września 1876 l. 8387 *Helenę Strażyńską* zastępczynią nauczycielki młodszej.

Rozporządzeniem z d. 11 września 1876 l. 8857 powierzyła Rada szk. kraj. naukę robót ręcznych *Matyldzie Szynglarskiej* za remuneracyą w rocznej kwocie 200 złr. a naukę języka francuskiego *Wiktorowi Ciechomskiemu* za remuneracyą w rocznej kwocie 400 złr.

Rozporządzeniem Rady szk. kraj. z d. 16 września 1876 l. 8294 zamianowany został ks. *Wojciech Gac*, wikaryusz w kościele św. Floryana w Krakowie, pomocnikiem katechety obydwóch seminaryów naucz. za remuneracyą w rocznej kwocie 200 złr.

Rozp. Rady szk. kraj. z d. 7 października 1876 l. 9775 został zamianowany właściciel pensyonatu *Franciszek Preisendanz* zastępcą nauczyciela dla równorzędnego I. kursu.

Rozp. Rady szk. kraj. z d. 7. października 1876 l. 9885 został zamianowany *Walery Eljasz*, artysta-malarz, nauczycielem rysunków wolnoręcznych za remuneracyą w rocznej kwocie 500 złr.

Rozp. z d. 1 listopada 1876 l. 10060 przyznała Rada szk. kraj. Helenie Strażyńskiej za zastępstwo chorej naucz. Maryi Bizańskiej remuneracyę w rocznej kwocie 480 złr., począwszy od 1 października 1876.

Rozp. z d. 12 listopada 1876 l. 9883 przyznała Rada szk. kraj. *Wiktorowi Ciechomskiemu* z powodu podzielenia I. kursu na dwa równorzędne oddziały remuneracyę w rocznej kwocie 500 złr., począwszy od 1 października 1876.

Rozp. z d. 21 listopada 1876 l. 10856 przyznała Rada szk. kraj. od 1 września 1876 Franciszkowi Popperowi za udzielanie nauki śpiewu remuneracyę w roczuej kwocie 350 złr., *Henrykowi Tarczyńskiemu* za udzielanie nauki kaligrafii w rocznej kwocie 150 złr. i Piotrowi Prysakowi za udzielanie nauki gimnastyki w rocznej kwocie 150 złr. Równocześnie wstrzymała dalszą wypłatę remuneracyi nauczycielowi religii Mojżeszowej dr. Szymonowi Dankowiczowi.

Uchwałą z d. 28 listopada 1876 l. 11250 nadała Rada szk. kraj. *Annie Babireckiej* adjutum pedagogiczne w rocznej kwocie 150 złr., począwszy od 1 listopada 1876 r.

Rozporządzeniem Min. W. i O. z dnia 30 listopada 187 6 l. 18822, (reskrypt Rady szk. kraj. z d. 18 grudnia 1876 l. 12155) zamianowana została Matylda Łuszczyńska, tymczasowa nauczycielka szkoły wydziałowej w Krakowie nauczycielką robót ręcznych i języka francuskiego z prawami i obowiązkami nauczycielki szkoły ćwiczeń. Wskutek tej nominacyi zostali rozp. Rady szk. kraj. z d. 28 grudnia 1876 l. 12539 Matylda Szynglarska i Wiktor Ciechomski uwolnieni od obowiązków służbowych z końcem grudnia 1876.

Rozporządzeniem Min. W. i O. z d. 15 grudnia 1876 l. 6827 (reskrypt Rady szk. kraj. z d. 30 grudnia 1876 l. 12555) Piotr Prysak, zastępca naucz. starszego, został zamianowany rzeczywistym naucz. starszym.

Rozp. Min. W. i O. z d. 26 marca 1877 l. 3414, (reskrypt Rady szk. kraj. z d. 14 kwietnia 1877 l. 3155) została zamianowana *Aleksandra Remerówna*, kierująca naucz. szkoły pospolitej w Przeworsku, rzeczywistą nauczycielką młodszą w randze klasy X. Równocześnie Rada szk. kraj. wstrzymała dalszą wypłatę płacy zastępczyni nauczycielki Helenie Strażyńskiej z końcem kwietnia 1877.

Z początkiem roku szkolnego 1877/8 przyznała Rada szk. kraj. adjutum pedagogiczne w rocznej kwocie 150 złr. praktykantce *Józefie Januszównie*, która je pobierała także w następnych dwóch latach.

Rozp. z dnia 31 października 1877 l. 10136 zamianowała Rada szk. kraj. zastępcą nauczyciela starszego dla równorzędnego II. kursu *Stefana Kasprzyckiego*, który przedtem pełnił obowiązki zast. nauczyciela w c. k. szkole wyższej realnej w Krakowie.

Rozp. z d. 9 marca 1879 l. 23 Pr. Rsk. poruczyła Rada szk. kraj. dyr. Wincentemu Jabłońskiemu tymczasowe kierownictwo tutejszego seminaryum naucz. męskiego, przeznaczając zarazem jako zastępcę w kierownictwie zakładu starszego nauczyciela dr. Władysława Seredyńskiego.

Rozp. z d. 17 marca 1879 l. 2868 Rada szk. kraj. zamianowała *Anastazyę hr. Dzieduszycką*, zastępczynię nauczycielki szkoły wydziałowej żeńskiej w Krakowie, zastępczynią nauczycielki starszej.

W dniu 24 kwietnia 1879 obchodził zakład uroczystość 25-letniej rocznicy zaślubin Najjaśniejszych Państwa, podczas której starszy nauczyciel Franciszek Popper wygłosił odczyt p. t. „Trzydzieści lat panowania cesarza Franciszka Józefa I.“

Rozp. z d. 28 kwietnia 1879 l. 4217 przyznała Rada szk. kraj. ks. *Teofilowi Jarynkiewiczowi*, zastępcy katechety w obydwóch seminaryach naucz. wynagrodzenie w kwocie miesięcznej po 48 złr., począwszy od 1 maja 1879 do końca czerwca 1879.

Ponieważ Aleksandra z Remerów Mazurowa z powodu choroby nie mogła w d. 1 września 1879 objąć obowiązków służbowych, przeto w jej zastępstwie uczyła w szkole ćwiczeń praktykantka Józefa Januszówna od 1 września 1879 do 1 stycznia 1880 za remuneracyą w miesięcznej kwocie 48 złr.

Rozp. z d. 2 marca 1880 l. 2110 zawiadomiła Rada szk. kraj., że Wydział krajowy przeznaczył jako płacę nauczycielki szkoły koszykarstwa, urządzonej w zakładzie na rok 1879 kwotę 200 złr. z nadmienieniem, że delegatom Wydziału krajowego służy prawo nadzoru nad tym kursem.

Rozp. Min. W. i O., ogłoszonem pismem Rady szk. kraj. z d. 21 września 1880 l. 8584, został zastępca dyrektora dr. Wł. Seredyński zamianowany rzeczywistym dyrektorem od 1 sierpnia 1880.

Rok szkolny 1880/1 rozpoczął się z powodu trzechdniowego pobytu Najjaśniejszego Pana w Krakowie w d. 5 września, poczem przeniesiono zakład do nowego, obok położonego budynku p. Goetza przy ul. Podwale l. 6, w którym dotąd na I. i II. piętrze pozostaje.

Rozp. z d. 1 grudnia 1880 l. 12702 poruczyła Rada szk. kraj. dr. *Julianowi Zgorzalewiczowi* naukę kaligrafii w miejsce zmarłego nauczyciela Henryka Tarczyńskiego.

Odezwą Konsystorza dyecezyi krakowskiej z d. 23 grudnia 1880 l. 2807 został zamianowany ks. *Edward Drews* pomocniczym katechetą dla szkoły ćwiczeń.

W d. 19 marca 1881 umarł starszy nauczyciel Franciszek Popper. Grono nauczycielskie w wdzięcznej pamięci wystawiło zasłużonemu koledze z własnych funduszów piękny pomnik.

Rozp. Rady szk. kraj. z d. 11 kwietnia 1881 l. 3342 został zamianowany *Józef Dobrowolski*, zast. nauczyciela w gimn. św. Jacka w Krakowie, zastępcą nauczyciela starszego. Naukę śpiewu

objął Wiktor Barabasz za remuneracyą w miesięcznej kwocie 40 złr., począwszy od 1 kwietnia 1881 do końca czerwca 1881.

Rozp. Min. W. i O. z d. 11 czerwca 1881 l. 7731, (reskrypt Rady szk. kraj. z d. 30 sierpnia 1881 l. 187 Pr. Rsk.), zamianowany został *Józef Dobrowolski* rzeczywistym starszym nauczycielem. Równocześnie zamianowana została także *Anastazya hr. Dzieduszycka* rzeczywistą nauczycielką starszą.

Rozp. z d. 4 września 1881 l. 6702 powierzyła Rada szk. kraj. Wiktorowi Barabaszowi udzielanie nauki śpiewu za remuneracyą w rocznej kwocie 400 złr., począwszy od 1 września 1881.

Rozp. z d. 5 listopada 1881 l. 11387 Rada szk. kraj. przeniosła zast. nauczyciela starszego Franciszka Preisendanza w tym samym charakterze do seminaryum naucz. męskiego w Krakowie, a w jego miejsce zamianowała w d. 28 grudnia 1881 l. 12894 *Józefa Tatara* kandydata stanu nauczycielskiego, asygnując mu remuneracyę od 1 grudnia tego roku.

W miesiącu czerwcu 1882 odbywał się egzamin dojrzałości pod przewodnictwem Wincentego Jabłońskiego, dyrektora seminaryum męskiego w Krakowie.

Rozp. z d. 18 października 1882 l. 6732 Rada szk. kraj. zezwoliła w myśl §. 55 statutu organizacyjnego c. k. semin. naucz. z d. 26 maja 1874 l. 7114 na zaprowadzenie i urządzenie pracowni szkolnej z zawiadomieniem, że Sejm krajowy wyznaczył na ten cel kwotę 500 złr. Z tego powodu Dyrekcya zakładu przedłożyła w d. 1 listopada 1882 l. 162 tymczasowy statut pracowni szkolnej.

W d. 22 grudnia 1882 obchodził zakład w obecności inspektora krajowego Stanisława Olszewskiego 600-letni jubileusz dynastyi Habsburskiej. Uroczystość, poprzedzona nabożeństwem w kaplicy Męki Pańskiej kościoła OO. Franciszkanów, składała się z wstępnego przemówienia dyr. Wł. Seredyńskiego, stosownego odczytu naucz. starszego Józefa Dobrowolskiego, deklamacyj i produkcyj muzykalnych, wykonanych przez uczenice zakładu pod kierunkiem Wiktora Barabasza..

W dniach 4, 5, 6 i 7 maja 1883 otwarta była w salach ogródka Froeblowskiego wystawa robót uczenic, kształcących się w pracowni szkolnej. Zakres wystawy obejmował przedmioty z dziedziny sztuki, zastósowanej do przemysłu, jakoto malowidła

na aksamicie, atłasie, rypsie, drzewie, blasze, glinie i porcelanie oraz wyroby sztucznych kwiatów i koszyków.

Rozp. z d. 4 września 1883 l. 7437 przeniosła Rada szk. kraj. zast. naucz. starszego Józefa Tatara w tym samym charakterze do seminaryum naucz. męskiego w Krakowie.

Z powodu 200-letniej rocznicy odsieczy Wiednia opowiedział naucz. starszy Józef Dobrowolski w d. 12 września 1883 zgromadzonym uczenicom wszystkich kursów historyę tego dziejowego zdarzenia.

Z powodu choroby naucz. starszej Anastazyi hr. Dzieduszyckiej, naukę przedmiotów, przez nią udzielanych, powierzyła Rada szk. kraj. rozp. z d. 6 stycznia 1884 l. 105 nauczycielkom szkoły ćwiczeń, wskutek czego okazała się potrzeba oddania jednej klasy szkoły ćwiczeń nowej praktykantce, którą Rada szk. kraj. uchwałą z d. 4 kwietnia 1884 l. 4375 zamianowała w osobie *Amalii Zimlerówny* za wynagrodzeniem w kwocie miesięcznej 30 złr., począwszy od 1 lutego 1884 do końca czerwca 1884.

W d. 13 marca 1884 zwiedził zakład JE. Namiestnik Filip Zaleski.

Od 26—29 kwietnia 1884 otwarta była wystawa pracowni szkolnej, której zakres jak w ubiegłym roku stanowiły przedmioty artystyczno-przemysłowe.

Rozp. Min. W. i O. z d. 18 sierpnia 1884 l. 15626, (reskrypt Rady szk. kraj. z d. 27 sierpnia 1884 l. 11284) otrzymała naucz. starsza Anastazya hr. Dzieduszycka sześciomiesięczny urlop dla poratowania zdrowia, wskutek czego *Jan Wroński*, zast. naucz. starszego w seminaryum naucz. w Rzeszowie uchwałą Pr. Rady szk. kraj. z d. 16 września 1884 l. 256 przeniesiony został w tym samym charakterze do tutejszego zakładu.

W d. 18 października 1884 dyr. dr. Wł. Seredyński przeniesiony został w tym samym charakterze do seminaryum naucz. w Rzeszowie, kierownictwo zaś zakładu objął na mocy reskryptu Prezydyum Rady szk. kraj. z d. 11 października 1884 l. 306 Wincenty Jabłoński, dyr. semin. naucz. męskiego w Krakowie.

Rozp. Min. W. i O. z d. 15 czerwca 1885 l. 10427, (reskrypt Rady szk. kraj. z d. 1 lipca 1885 l. 8981) naucz. starsza Anastazya hr. Dzieduszycka została przeniesiona w stały stan spoczynku z powodu nieudolności fizycznej, przyczem otrzymała jednorazową odprawę w kwocie 1000 złr.

Rozp. z d. 15 lipca 1885 l. 7470, (reskrypt Rady szk. kraj. z d. 19 sierpnia 1885) przeniósł pan Minister W. i O. byłego dyrektora dra Wł. Seredyńskiego na posadę starszego naucz. seminaryum męskiego w Tarnowie, zarazem przeniósł także starszego naucz. w dopiero wymienionem seminaryum Władysława Etgensa na posadę starszego nauczyciela, opróżnioną wskutek przeniesienia Anastazyi hr. Dzieduszyckiej w stały stan spoczynku. Przydzielony do tego zakładu starszy nauczyciel *Władysław Etgens* pełnił obowiązki c. k. okręgowego inspektora szkół w Bochni i na tej posadzie nadal pozostał.

W d. 6 marca 1886 rozstał się z tym światem zast. naucz. starszego Jan Wroński. Bardzo wielka gorliwość i niezwykła ścisłość cechowała jego pracę zawodową.

Rozp. Rady szk. kraj. z d. 27 marca 1886 l. 3996 został *Leon Szydłowski*, kandydat stanu naucz. we Lwowie, zamianowany zast. naucz. starszego. Ćwiczeniami praktycznemi, wykonywanemi przez uczenice IV. kursu, kierowała do końca roku szkolnego 1885/6 nauczycielka szkoły ćwiczeń Marya z Bizańskich Błociszewska.

Rozp. Min. W. i O. z d. 31 sierpnia 1886 l. 16523, (reskrypt Rady szk. kraj. z d. 7 września 1886 l. 554 Prez. Rsk.) zast. naucz. w II. gimnazyum we Lwowie *dr. Józef Treliak* został zamianowany prowizorycznym nauczycielem starszym na czas urlopu prof. Władysława Etgensa, pełniącego obowiązki c. k. okręgowego inspektora szkół ludowych w Bochni, zaś zastępca naucz. starszego Leon Szydłowski został w d. 30 września 1886 uwolniony od obowiązków służbowych.

Z powodu wprowadzenia w miejsce dotychczasowego statutu organ. z d. 26 maja 1874 l. 7114 nowego statutu organizacyjnego dla seminaryów nauczycielskich męskich i żeńskich, ogłoszonego reskryptem Min. W. i O. z d. 21 lipca 1886 l. 6031, ustał w rokn szkolnym 1886/7 w zastósowaniu zmienionego planu nauk stan przejściowy. Ten statut był wynikiem narad ankiety ministeryalnej w r. 1885, w której jako reprezentant seminaryów galicyjskich brał udział dyrektor zakładu Wincenty Jabłoński.

Rozp. z d. 2 lutego 1887 l. 23505, (reskrypt Rady szk. kraj. z d. 25 lutego 1887 l. 2335) przyznał pan Minister W. i O. dyrektorowi Wincentemu Jabłońskiemu „w uznaniu znako-

mitej jego działalności“ dodatek zasługi na czas trwania czynnej służby w rocznej kwocie 300 złr., począwszy od 1 marca 1887.

Rozp. z d. 5 lutego 1887 l. 24496, (reskrypt Rady szk. kraj. z d. 12 marca 1887 l. 2099) przyznał pan Minister W. i O. drowi Julianowi Zgorzalewiczowi VIII. klasę rangi i połączony z tą rangą wyższy dodatek aktywalny począwszy od dnia 1 marca 1887.

W zastępstwie chorego katechety ks. Jozafata Sobierajskiego wskutek rozp. Rady szk. kraj. z d. 24 marca 1887 l. 4490 objęli proboszcz parafii św. Anny ks. dr. *Julian Bukowski* i kierujący katecheta w szkole żeńskiej PP. Franciszkanek u św. Andrzeja w Krakowie ks. *Wawrzyniec Centt* w d. 13 kwietnia 1887 naukę religii w ten sposób, że ks. dr. Bukowski udzielał nauki religii w czterech kursach, zaś ks. Centt w szkole ćwiczeń i w kursie Froeblowskim.

W d. 13 czerwca 1887 rozpoczął się egzamin dojrzałości pod przewodnictwem ks. kanonika dra Rudolfa Lewickiego, członka Rady szkolnej krajowej.

Uchwałą Rady szk. kraj. z d. 4 września 1887 l. 12334 pomocnik katechety w c. k. gimnazyum św. Jacka w Krakowie ks. dr. *Czesław Wądolny* został zamianowany na czas urlopu ks. katechety Jozafata Sobierajskiego zastępcą katechety i objął obowiązki służbowe w d. 16 września 1887.

W d. 1 października 1887 zwiedził zakład JE. pan Minister W. i O. dr. Paweł Gautsch, który był obecny na lekcyi języka niemieckiego na III. i IV. kursie i w ogródku Froeblowskim.

W d. 4 kwietnia 1888 powrócił ks. Jozafat Sobierajski jako katecheta do zakładu; w tym samym dniu ks. dr. Czesław Wądolny otrzymał od Dyrekcyi zakładu dekret nominacyjny Rady szk. kraj. z d. 20 marca 1888 l. 3184 na zastępcę katechety w gimn. św. Anny w Krakowie.

Rozp. Rady szk. kraj. z d. 12 lutego 1889 l. 1315 praktykantka *Ludwika Bojarska* pełniła w zastępstwie Maryi z Wyrobiszów Ciszewskiej obowiązki nauczycielskie w szkole ćwiczeń do końca roku szkolnego 1888/9.

W d. 16 czerwca 1888 rozpoczął się egzamin dojrzałości jak w ubiegłym roku pod przewodnictwem ks. kanonika dra Rudolfa Lewickiego, członka Rady szkolnej kraj.

Wskutek rezygnacyi ks. katechety Jozefata Sobierajskiego, zamianowanego kanonikiem gremialnym katedry krakowskiej, został ks. dr. Czesław Wądolny uchwałą Rady szk. kraj. z dnia 31 sierpnia 1889 l. 862 Prez. Rsk. przeniesiony jako zastępca katechety napowrót do zakładu.

W d. 28. sierpnia 1889 rozstał się z tym światem po kilkudniowej chorobie zast. naucz. starszego ś. p. Stefan Kasprzycki, przeżywszy lat 65. Cześć pamięci gorliwego, cichego i skromnego człowieka!

Rozp. Min. W. i O. z d. 24 października 1889 l. 20276, (reskrypt Rady szk. kraj. z d. 13 listopada 1889 l. 1091 Prez. Rsk.) został ks. dr. Czesław Wądolny zamianowany rzeczywistym katechetą w charakterze nauczyciela starszego.

Po ustąpieniu inspektora krajowego Stanisława Olszewskiego z zajmowanego stanowiska dokonał lustracyi zakładu po raz pierwszy radca szkolny *Bolesław Baranowski* w czasie od 25 marca do 2 kwietnia 1890 r.

W d. 15 maja 1890 zwiedził zakład JE. Namiestnik dr. Kazimierz hr. Badeni.

Rozp. z d. 16. października 1890 l. 18869, (reskrypt Rady szk. kraj. z d. 9 listopada 1890 l. 19691) uwolnił pan Minister W. i O. Władysława Etgensa, pełniącego obowiązki c. k. inspektora okręgowego w okręgach szkolnych bocheńskim i brzeskim na własną jego prośbę od funkcyj inspektorskich i przeniósł go na zastrzeżone mu stanowisko nauczyciela starszego w tym zakładzie, wskutek czego prow. nauczyciel starszy dr. Józef Tretiak przeniesiony został w dotychczasowym charakterze do c. k. wyższej szkoły realnej w Krakowie celem tymczasowego pełnienia obowiązków w miejsce jednego z suplentów tejże szkoły.

Rozp. Rady szk. kraj. z d. 14 lutego 1891 l. 2823 została zamianowana praktykantka *Kazimiera Haitlingerówna* zastępczynią nauczycielki szkoły ćwiczeń za remuneracyą w rocznej kwocie 480 złr., począwszy od 1 lutego na czas choroby Maryi Ciszewskiej.

Od roku szkolnego 1890|1 ustny egzamin dojrzałości, wskutek reskryptu Min. W. i O. z d. 29 maja 1891 l. 11157 odbywa się zawsze w ostatnich czternastu dniach roku szkolnego, poprzedzony zakończeniem roku szkolnego w d. 15 czerwca.

Reskryptem Min: W. i O. z d. 24 czerwca 1891 l. 11499, ogłoszonym uchwałą Rady szk. kraj. z d. 3 sierpnia 1891 l. 577 Prez. Rsk. dr. Józef Tretiak, prow. nauczyciel starszy, przydzielony do służby w szkole wyższej realnej w Krakowie, został zamianowany stałym nauczycielem w tej szkole.

W d. 15 października 1891 otrzymał prof. dr. Julian Zgorzalewicz sześciomiesięczny urlop dla poratowania zdrowia, wskutek czego Wojciech Polek, kandydat stanu nauczycielskiego, uchwałą Rady szk. kraj. z d. 12 października 1891 l. 19856 zamianowany został zastępcą nauczyciela starszego, i objął naukę matematyki i historyi naturalnej na wszystkich kursach.

W d. 26 października 1891 zwiedził zakład wiceprezydent Rady szk. kraj. dr. Michał Bobrzyński.

Wskutek rozp. Min. W. i O. z d. 5 lutego 1892 l. 1182 i rozp. Rady szk. kraj. z d. 2 czerwca 1891 l. 1125 i z d. 14 lutego 1892 l. 2804 wprowadzono z początkiem drugiego półrocza roku szkolnego 1891/2 naukę języka ruskiego, jako przedmiotu nadobowiązkowego, udzielanego w sześciu godzinach tygodniowych za remuneracyą w rocznej kwocie 300 złr. Naukę tego języka rozpoczął dr. Józef Tretiak w d. 4 marca 1892, udzielając jej w drugiem półroczu roku szkolnego 1891/2 bezpłatnie, zaco Rada szk. kraj. przedłużyła mu urlop do końca tegoż półrocza, udzielony mu reskryptem Min. W. i O. z d. 15 sierpnia 1891 l. 16700 jako profesorowi c. k. wyższej szkoły realnej w Krakowie.

Rozp. Rady szk. kraj. z d. 11 marca 1892 l. 1892 został *Wojciech Polek*, który w zastępstwie na urlopie będącego dra Juliana Zgorzalewicza pełnił obowiązki zast. naucz. starszego, w tym samym służbowym charakterze przeniesiony do seminaryum naucz. męskiego w Krakowie.

Rozp. Rady szk. kraj. z d. 30 marca 1892 l. 5375 nauczycielka szkoły ćwiczeń Marya Ciszewska otrzymała urlop od 1 marca 1892 do 31 maja 1892, który następnie uchwałą Rady szk. kraj. z d. 29 czerwca 1892 przedłużono jej do końca roku szkolnego 1891/2.

Odezwą z d. 14 maja 1892 l. 2047 książęco-biskupi Konsystorz dyecezyi krakowskiej zawiadomił Dyrekcyę zakładu, że na mocy reskryptu Min. W. i O. z d. 8 maja 1892 l. 9631 otrzymał katecheta ks. dr. Czesław Wądolny upoważnienie do wykładania teologii moralnej na wydziale teologicznym uniwersytetu Jagiellońskiego w półroczu letniem 1892. Ks. dr. Wądolny ze względów dydaktyczno-pedagogicznych zatrzymał pełnienie obowiązków katechety w wszystkich czterech kursach, naukę religii jednak w szkole ćwiczeń i w kursie Froeblowskim, tudzież wygłaszanie exhort do uczenic całego zakładu rozpoczął w d. 16 maja ks. Jan Łabaj wikarjusz katedralny.

Rozp. Min. W. i O. z d. 26 sierpnia 1892 l. 18878, (reskrypt Rady szk. kraj. z d. 25 września 1892 l. 20738) otrzymał prof. Władysław Etgens urlop do końca stycznia 1892 dla poratowania zdrowia. Przez krótki jednak czas mógł z udzielonego urlopu korzystać, bo w d. 9 października 1892 umarł nagle licząc lat 56. Sumienną pracą i dobrocią serca zjednał sobie powszechne uznanie. W jego zastępstwie objęli naukę języka polskiego prof. wyższej szkoły realnej *Czesław Pieniążek* od 13 września 1892 i *Zofia Baraniecka* od 1 października 1892.

Uchwałą Rady szk. kraj. z d. 5 sierpnia 1892 l. 14132 otrzymała Matylda Łuszczyńska urlop na miesiąc wrzesień 1892 dla poratowania zdrowia; w jej zastępstwie naukę robót w całym zakładzie objęła praktykantka *Flora Tułasiewiczówna*.

Ponieważ katecheta ks. dr. Czesław Wądolny w dalszym ciągu pełnił obowiązki zastępcy profesora teologii moralnej w uniwersytecie Jagiellońskim, przeto na wniosek książęco-biskupiego Ordynaryatu rozp. Rady szk. kraj. z d. 25 października 1892 l. 22756 zamianowany został zastępcą katechety wikaryusz w d. w kościele św. Anny w Krakowie ks. *Józef Kulinowski*, który 13 października 1892 roku objął naukę religii w całym zakładzie.

Rozp. z d. 19 października 1892 l. 5241, (reskrypt Rady szk. kraj. z d. 29 listopada 1892 l. 695 Prez. Rsk.) pan Minister W. i O. poruczył profesorowi w c. k. wyższej szkole realnej we Lwowie *Antoniemu Stefanowiczowi* funkcye inspektora fachowego nauki rysunków w zakładzie.

Rozp. Rady szk. kraj. z d. 22 października 1892 l. 22893 otrzymała naucz. szkoły ćwiczeń Aleksandra Mazurowa urlop na wrzesień i październik 1892, który następnie rozp. Rady szk. kraj. z d. 30 grudnia 1892 l. 25965 przedłużony został do 1 stycznia 1893.

Wskutek reskryptu Min. W. i O. z d. 14 października 1892 l. 10263 i Rady szk. kraj. z d. 4 grudnia 1892 l. 25808 prywatny docent c. k. uniwersytetu w Krakowie dr. *Kazimierz Grabowski* rozpoczął w d. 14 grudnia 1892 naukę somatologii i hygieny szkolnej za remuneracyą w rocznej kwocie 150 złr.

W zastępstwie chorej naucz. szkoły ćwiczeń Maryi Błociszewskiej, pełniła wskutek rozp. Rady szk. kraj. z d. 30 marca 1892 l. 5375 praktykantka *Bronisława Huppenthalówna* obowiązki nauczycielki szkoły ćwiczeń od 15 marca 1892 do końca roku szkolnego 1891/2, a wskutek rozp. Rady szk. kraj. z d. 21 września 1893 l. 20324 w dalszym ciągu w zastępstwie naucz. szkoły ćwiczeń Maryi Ciszewskiej od 1 września 1892 do końca listopada 1892.

W d. 5 lutego 1893 umarła nauczycielka szkoły ćwiczeń Aleksandra Mazurowa, przeżywszy lat 49. W gronie nauczycielskiem i w szerszych sferach miejscowych pozostawiła serdeczne wspomnienie.

W d. 19 lutego 1893 obchodził zakład 50-letni biskupi jubileusz J. S. papieża Leona XIII. Uroczystość rozpoczęła się po nabożeństwie wspólnem kantatą, wykonaną przez kandydatki przy dźwiękach fortepianu pod kierunkiem nauczyciela śpiewu Wiktora Barabasza, poczem prof. Józef Dobrowolski skreślił znakomite zasługi Ojca św. jako najwyższego pasterza, nauczyciela i kapłana.

Rozp. Rady szk. kraj. z d. 21 lutego 1893 l. 3495 z powodu choroby Maryi Błociszewskiej pełniła obowiązki zastępczyni nauczycielki praktykantka Flora Tułasiewiczówna, wskutek zaś śmierci ś. p. Aleksandry Mazurowej zamianowana została praktykantka *Aniela Malewska* rozp. Rady szk. kraj. z d. 28 lutego 1893 l. 3044 zastępczynią nauczycielki szkoły ćwiczeń do końca roku szkolnego 1892/3.

Rozp. Min. W. i O. z d. 31 stycznia 1893 l. 28585/92, (reskrypt Rady szk. kraj. z d. 21 lutego 1893 l. 3702) został prof. c. k. gimnaz. w Bochni *Szymon Matusiak*, pełniący obowiązki tymczasowego inspektora szkolnego w okręgach brzeskim i bocheńskim, zamianowany starszym nauczycielem i objął w d. 6 marca 1893 obowiązki służbowe.

Rozp. Rady szk. kraj. z d. 3 kwietnia 1893 l. 6050 został Wiktor Barabasz uwolniony na własne żądanie, spowodowane stanem zdrowia, od obowiązków pomocniczego nauczyciela śpiewu

przy tej sposobności Rada szk. kraj. poleciła Dyrekcyi wyrazić mu w jej imieniu podziękowanie za skuteczną dwunastoletnią pracę. Naukę śpiewu objął w d. 5 kwietnia 1893 *Antoni Brandys.*

Od 1 maja 1893 uczęszczają uczenice szkoły ćwiczeń w miesiącach maju, czerwcu i wrześniu codziennie na mszę św., odbywającą się przed rozpoczęciem nauki w kościele św. Anny.

W d. 1 września 1893 przeniesiono wspólne nabożeństwo szkolne z kaplicy arcybractwa Męki Pańskiej w klasztorze OO. Franciszkanów do odpowiednio urządzonego kościółka Bożego Miłosierdzia na Smoleńsku.

Rozp. Min. W. i O. z d. 22 sierpnia 1893 l. 17244, (reskrypt Rady szk. kraj. z d. 7 września 1893 l. 17181) została zastępczyni nauczycielki szkoły ćwiczeń w c. k. Seminaryum naucz. żeńskim we Lwowie *Marya Teisseyre* zamianowana nauczycielką szkoły ćwiczeń, w d. 19 września 1893 objęła obowiązki służbowe.

Rozp. Rady szk. kraj. z d. 10 października 1893 l. 20295 została *Bronisława Huppenthalówna* zamianowana zastępczynią nauczycielki szkoły ćwiczeń do końca roku szk. 1893/4.

Rozp. Rady szk. kraj. z d. 22 listopada 1893 l. 24262 został zamianowany *Michał Pociecha*, artysta malarz, nauczycielem pomocniczym rysunków. Obowiązki służbowe objął jednak już w d. 1 września 1893 i odtąd, stósownie do rozp. Rady szk. kraj. z d. 26 grudnia 1892 l. 26918 nauka tego przedmiotu odbywa się w każdym kursie w dwóch równorzędnych oddziałach.

Rozp. Min. W. i O. z d. 4 grudnia 1893 l. 26748 i Rady szk. kraj. z d. 17 grudnia 1893 l. 25824 nauczycielka szkoły ćwiczeń Marya Ciszewska przeniesiona została na własne żądanie z końcem grudnia 1893 w stały stan spoczynku, z przyznaniem jej emerytury w rocznej kwocie 550 złr. od 1 stycznia 1894.

W pierwszem półroczu roku szkolnego 1893/4 udzielał dr. *Stanisław Ponikło*, tymczasowo nauki somatologii i hygieny za remuneracyą w kwocie 75 złr., przyznaną uchwałą Rady szk. kraj. z d. 16 lutego 1894. W drugiem zaś półroczu tego roku wskutek rozp. Rady szk. kraj. z d. 13 lutego 1894 l. 24733/93 objął dr. *Odo Bujwid*, profesor uniwersytetu Jagiellońskiego tymczasowo naukę somatologii i hygieny.

Z powodu urlopu, który prof. Szymon Matusiak wskutek rozp. Rady szk. kraj. z d. 3 marca 1894 l. 4417 od 1 marca 1894 do końca roku szkolnego 1893/4 otrzymał, objęła nauczycielka szkoły ćwiczeń Marya Teisseyre naukę języka polskiego na wszystkich kursach.

Rozp. Min. W. i O. z d. 8 marca 1894 l. 3645, (reskrypt Rady szk. kraj. z d. 26 marca 1894 l. 6383) został dr. Odo Bujwid zamianowany stałym docentem dla nauki somatologii i hygieny za remuneracyą w rocznej kwocie 150 złr.

Rozp. Min. W. i O. z d. 6 sierpnia 1894 l. 17676, ogłoszonym reskryptem Rady szk. kraj. z d. 20 sierpnia 1894 l. 18063 tymczasowa nauczycielka młodsza szkoły XVII. w Krakowie *Ludwika Bojarska* została zamianowana naucz. szkoły ćwiczeń

W d. 16 września 1894 zakład poniósł bolesną stratę. Matylda Łuszczyńska, bawiąca dla poratowania zdrowia na urlopie w Immenstadt (Bawarya) umarła wskutek ataku apoplektycznego. Znana w szerokich kołach, cieszyła się ogólną sympatyą.

Naukę robót kobiecych objęła zaraz w wszystkich kursach nauczycielka szkoły ćwiczeń Ludwika Bojarska, w której zastępstwie w miesiącu wrześniu 1894 uczyła w szkole ćwiczeń praktykantka *Marya Skubówna* naukę zaś języka niemieckiego na I. kursie objęła Marya Teisseyre, w której zastępstwie przez trzy miesiące, mianowicie od 15 stycznia 1895 do 15 kwietnia 1895 uczyła tego przedmiotu praktykantka *Marya Karlińska*.

Rozp. Rady szk. kraj. z d. 6 października 1894 l. 22323 została praktykantka Aniela Malewska zamianowana zastępczynią nauczycielki szkoły ćwiczeń.

Rozp. Rady szk. kraj. z d. 17 marca 1895 l. 6962 została *Zofia Baraniecka*, wdowa po profesorze uniwersytetu w Krakowie, zamianowana zastępczynią nauczycielki szkoły ćwiczeń do końca czerwca 1895 za remuneracyą w rocznej kwocie 480 złr. i w d. 16 marca 1895 objęła naukę języka francuskiego w wszystkich kursach, nadto języka polskiego na kursie Froeblowskim z powodu choroby Maryi Błociszewskiej, którą w szkole ćwiczeń zastępowała od 15 marca 1895 do 30 czerwca 1895 praktykantka Marya Skubówna. W tym samym czasie trwała także choroba dwóch nauczycielek szkoły ćwiczeń, mianowicie Ludwiki Bojarskiej i Maryi Teisseyre. W zastępstwie pierwszej pełniła obowiązki służbowe praktykantka *Stanisława Dundaczkówna*, w zastępstwie drugiej *Aniela Malewska*, zastępczyni nauczycielki szkoły ćwiczeń.

Rozp. z d. 12 marca 1895 l. 4373, (reskrypt Rady szk. kraj. z d. 21 marca 1895 l. 7421) pan Minister W. i O. zamianował nauczycielkę robót kobiecych w szkole wydziałowej żeńskiej imienia św. Jadwigi we Lwowie *Julię Stahlbergerównę* nauczycielką robót kobiecych z obowiązkami i prawami nauczycielki szkoły ćwiczeń; naukę tego przedmiotu objęła ona w d. 4 kwietnia 1895.

Wskutek reskryptu Min. W. i O. z dnia 20 maja 1895 l. 28677/94 i rozp. Rady szk. kraj. z d. 26 czerwca 1895 l. 13276 istniejący w zakładzie kurs koszykarstwa został zwinięty z końcem roku szkolnego 1894/5, kurs malarstwa nadal pozostał z tą zmianą, że bezpośredni nadzór i kierownictwo nauki poruczone zostało Dyrekcyi c. k. szkoły przemysłowej w Krakowie. Nauczycielce tego kursu *Agnieszce Bufle* przyznał pan Minister W. i O. remuneracyę w rocznej kwocie 180 złr., zaś na sprawienie środków potrzebnych do udzielania nauki malarstwa wyżej przytoczonym reskryptem jednorazowy zasiłek w kwocie 100 złr.

Egzaminowi ustnemu dojrzałości, który się odbywał w drugiej połowie czerwca 1895, przewodniczył po raz pierwszy nowo zamianowany inspektor krajowy *Mieczysław Zaleski*.

W d. 6 września 1895 zakład okrył się grubą żałobą wskutek śmierci swego dyrektora Wincentego Jabłońskiego. Wielki pedagog, dla niezwykłej czystości i szlachetności charakteru otoczony na różnych publicznych stanowiskach głęboką czcią i miłością, po 44-letniej, pełnej zasług pracy, w 70 roku życia odszedł do Boga po wieczną nagrodę. Spokój jego duszy! Obok ustanowienia stypendyum imienia Jabłońskiego, staraniem grona nauczycielskiego przy pomocy dobrowolnych datków, zbieranych w gronach naucz. tutejszych i zamiejscowych szkół ludowych, i zasiłku wydziału krakowskiego oddziału Towarzystwa pedagogicznego i Koła nauczycieli szkół wyższych wykonana została przez rzeźbiarza Michała Korpala według planu i pod kierunkiem architekta Teodora Talowskiego kosztem 297 złr. z kamienia szydłowieckiego tablica pamiątkowa z popiersiem zmarłego, pędzla

nauczyciela rysunków artysty-malarza Walerego Eljasza i umieszczona po lewej stronie ściany w kościele OO. Kapucynów. (Uroczyste odsłonięcie tej tablicy, połączonej z wieczystą fundacyą mszalną w kwocie 150 złr., odbyło sie w d. 3czerwca 1896).

Trzy dni przed śmiercią ś. p. dyr. Jabłońskiego Rada szk. kraj. poruczyła telegraficznie kierownictwo zakładu profesorowi dr. Julianowi Zgorzalewiczowi, który na tem stanowisku pozostał do końca roku szkolnego 1895/6.

Wskutek rozp. Min. W. i O. z d. 12 lipca 1895 l. 9703, (reskrypt Rady szk. kraj. z dnia 17 września 1895 l. 17027) wszystkie kursa podczas nauki robót ręcznych, z początkiem roku szkolnego 1895/6, zostały podzielone na dwa równorzędne oddziały. Zarazem ustanowiona została osobna siła pomocnicza do nauki języka francuskiego jako przedmiotu nadobowiązkowego. Naukę tego przedmiotu poruczyła Rada szk. kraj. rozp. z d. 10 października 1895 l. 23923 Zofii Baranieckiej za remuneracyą w rocznej kwocie 480 złr. Lekcye języka francuskiego rozpoczęły się już w d. 1 października 1895.

Rozp. z d. 15 listopada 1895 l. 26756 Rada szk. kraj. zezwoliła na zaprowadzenie, począwszy od 15 listopada 1895 jednorazowej nauki w godzinach od 8—1, dodając, że w tym wymiarze czasu należy odbywać lekcye przedmiotów obowiązkowych, tudzież lekcye przedmiotów nadobowiązkowych, o ile na to czas wystarczy, z tem wszakże zastrzeżeniem, że lekcye nadobowiązkowe nie mogą poprzedzać lekcyj obowiązkowych przedmiotów. Resztę lekcyj nadobowiązkowych przedmiotów należy odbywać w godzinach popołudniowych.

Wskutek zajęć, połączonych z kierownictwem zakładu, nie mógł prof. dr. Julian Zgorzalewicz udzielać nauki w pełnej liczbie godzin; w jego zastępstwie Szczęsny Tobiczyk, zast. naucz. w c. k. wyższej szkole realnej w Krakowie, uczył matematyki i fizyki na I. i II. kursie w 10 tygodniowych godzinach.

W d. 7 grudnia 1895 zwiedził zakład JE. Namiestnik Eustachy ks. Sanguszko.

Rozp. Min. W. i O. z d. 12 maja 1896 l. 8635, (reskrypt Rady szk. kraj. z dnia 17 czerwca 1896 l. 175 Prez.) został ***Roman Vimpeller***, dyrektor seminaryum naucz. męskiego w Rzeszowie, zamianowany dyrektorem zakładu i objął urzędowanie w d. 5 lipca 1896.

TABLICA I.

Obraz frekwencyi zakładu na kursach i w szkole ćwiczeń.

Rok	Kursa				Klasy szkoły ćwiczeń			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV
1872	58	41	19	—	42	43	—	—
1873	39	44	37	—	41	46	26	—
1874	52	33	29	—	39	34	40	—
1875	51	44	23	—	46	59	56	49
1876	56	44	30	22	58	59	52	53
1877	77	45	37	28	60	57	62	51
1878	98	66	38	30	55	57	54	52
1879	109	81	49	37	55	59	57	43
1880	92	84	57	35	37	45	54	36
1881	81	60	77	47	46	33	47	50
1882	85	66	56	56	35	42	41	30
1883	62	72	62	45	43	37	32	29
1884	58	54	61	48	41	38	35	23
1885	52	45	51	44	39	33	31	41
1886	49	45	44	42	47	32	29	31
1887	57	32	43	41	52	41	33	20
1888	60	54	30	43	44	37	42	21
1889	62	57	50	27	41	33	45	40
1890	60	59	58	40	49	38	31	37
1891	62	61	59	50	45	36	32	25
1892	63	61	58	60	31	42	36	29
1893	63	61	60	60	41	31	33	32
1894	60	61	60	58	36	37	27	30
1895	61	64	60	56	38	39	24	20
1896	62	60	61	55	37	44	38	17
Razem	1629	1394	1209	924	1098	1052	947	758

TABLICA II.

Obraz wyniku egzaminu dojrzałości.

Rok	Uczenice zdały		Prywatystki zdały	
	z odznaczeniem	bez odznaczenia	z odznaczeniem	bez odznaczenia
1872	—	3	—	1
1873	12	18	—	—
1874	10	12	—	—
1875	*) —	—	—	—
1876	5	14	—	—
1877	8	20	—	—
1878	14	15	—	—
1879	8	22	—	3
1880	12	22	—	3
1881	17	26	—	3
1882	14	43	—	10
1883	13	31	1	3
1884	12	33	—	1
1885	12	29	—	6
1886	11	28	—	7
1887	16	23	—	6
1888	17	21	—	17
1889	6	19	—	10
1890	11	35	—	10
1891	13	31	—	19
1892	13	48	2	6
1893	21	38	—	13
1894	21	39	—	20
1895	19	34	—	9
1896	8	45	—	8
Razem	303	639	3	155

Ogółem 1.110.

*) Z powodu dodanego IV. kursu nie odbył się egzamin dojrzałości.

TABLICA III.

Obraz podziału kursów na dwa równorzędne oddziały.

Objaśnienie znaków: — kurs niepodzielony, p. kurs podzielony.

Rok		Rok		Rok	
1877	I p. II p. III — IV —	1880	I p. II p. III — IV —	1883	I — II p. III p. IV —
1878	I p. II p. III — IV —	1881	I p. II — III p. IV —	1884	I — II — III p. IV —
1879	I p. II p. III — IV —	1882	I p. II p. III — IV —		

Od roku szkolnego 1884/5 przestały istnieć równorzędne oddziały w myśl rozporządzenia Min. W. i O. z d. 23. października 1881 l. 15.906.

TABLICA IV.

Obraz wpisu na I. kurs.

Rok	Liczba uczenic	Rok	Liczba uczenic	Rok	Liczba uczenic
1872	46	1881	96	1890	97
1873	46	1882	98	1891	106
1874	68	1883	86	1892	133
1875	64	1884	76	1893	110
1876	65	1885	74	1894	121
1877	78	1886	45	1895	125
1878	122	1887	49	1896	110
1879	128	1888	68		
1880	112	1889	105		

Ogółem zgłosiło się 2.228 uczenic do egzaminu wstępnego na I. kurs.

TABLICA V.

Obraz frekwencyi na kursie Froeblowskim.

Rok	Liczba uczenic	Rok	Liczba uczenic	Rok	Liczba uczenic
1876	6	1883	3	1890	16
1877	6	1884	10	1891	17
1878	2	1885	3	1892	36
1879	7	1886	4	1893	29
1880	6	1887	12	1894	31
1881	13	1888	9	1895	24
1882	11	1889	9	1896	25

Ogółem 279 uczenic uczęszczało na kurs Froeblowski.

TABLICA VI.

Obraz frekwencyi w ogródku Froeblowskim.

Z początkiem każdego roku liczba zapisanych dzieci dochodziła do najwyższej, statutem oznaczonej wysokości 40. W ciągu roku niektóre dzieci opuszczały ogródek a w ich miejsce wstępowały nowe. Liczby niżej podane oznaczają ogólną ilość dzieci, które w dotyczącym roku w ogródku się znajdowały.

Rok	Liczba dzieci	Rok	Liczba dzieci	Rok	Liczba dzieci
1875	40	1883	42	1891	40
1876	72	1884	41	1892	51
1877	62	1885	44	1893	50
1878	55	1886	48	1894	47
1879	64	1887	50	1895	50
1880	50	1888	50	1896	56
1881	54	1889	46		
1882	50	1890	45		

Ogółem 1.107 dzieci korzystało z ogródka Froeblowskiego.

TABLICA VII.

Obraz wyniku egzaminu na nauczycielki robót ręcznych kobiecych.

Na zasadzie §. 89 statutu organizacyjnego dla seminaryów naucz. istnieje od r. 1881 w zakładzie osobna komisya egzaminacyjna dla nauczycielek robót ręcznych kobiecych, ustanowiona przez Radę szkolną krajową rozp. z d. 15. marca 1881 l. 1628. W poprzednim trzechletnim okresie dotyczące świadectwa wydawała c. k. komisya egzam. dla nauczycieli szkół ludowych pospolitych i wydziałowych.

Rok		Rok		Rok	
1878	13	1885	3	1892	2
1879	—	1886	2	1893	3
1880	—	1887	8	1894	3
1881	—	1888	9	1895	7
1882	1	1889	9	1896	10
1883	—	1890	4		
1884	—	1891	5		

Ogółem 79 kandydatek otrzymało patent na nauczycielki robót ręcznych.

Rok szkolny 1896|7.

A) Skład grona nauczycielskiego:

a) Nauczyciele zwyczajni:

1. *Vimpeller Roman*, dyrektor, oraz dyrektor c. k. Komisyi egzaminacyjnej dla nauczycieli szkół ludowych pospolitych i wydziałowych; uczy: historyi pedagogiki i ustawodawstwa szkolnego na IV. r., bierze udział w hospitacyi uczenic III. i IV. r. i w konferencyach: sprawozdawczej (III. r.), informacyjnej i krytycznej (IV r.).
2. *Dr. Zgorzalewicz Julian*, profesor w VIII. randze, członek c. k. Komisyi egzaminacyjnej dla nauczycieli szkół ludowych pospolitych i wydziałowych, uczy: arytmetyki, geometryi, fizyki i kaligrafii na wszystkich kursach, oraz zawiadowca gabinetu fizykalnego.
3. *Prysak Piotr*, profesor, członek c. k. Komisyi egzaminacyjnej dla nauczycieli szkół lud. posp. i wydziałowych, uczy: pedagogiki na II. i III. r., geografii na wszystkich kursach i historyi naturalnej na I. II. i III. r., oraz zawiadowca gabinetu dla historyi naturalnej.
4. *Dobrowolski Józef*, profesor, członek c. k. Komisyi egzamin. dla szkół ludowych pospolitych i wydziałowych, uczy: języka niemieckiego na II. III. i IV. r., oraz historyi powszechnej na II. III. i IV. r.
5. *Dr. Wądolny Czesław*, ks. profesor, członek c. k. Komisyi egzaminacyjnej dla nauczycieli szkół ludowych pospolitych i wydziałowych, uczy: religii na wszystkich kursach, na kursie froeblowskim i w szkole ćwiczeń.
6. *Matusiak Szymon*, profesor, członek c. k. Komisyi egzaminacyjnej dla nauczycieli szkół ludowych pospolitych i wy-

działowych, uczy: języka polskiego na II. III. i IV. roku, historyi powszechnej na I. i zawiaduje biblioteką.

7. *Rozwadowska Celestyna*, nauczycielka młodsza, prowadzi 4. klasę i uczy języka polskiego na I. r.
8. *Błociszewska Marya*, nauczycielka młodsza, prowadzi 1. klasę i uczy języka polskiego na kursie Froeblowskim.
9. *Schilling Marya*, nauczycielka młodsza, uczy na kursie Froeblowskim i kieruje Ogródkiem Froeblowskim.
10. *Bojarska Ludwika*, nauczycielka młodsza, prowadzi 3. klasę szkoły ćwiczeń.
11. *Teisseyre Marya*, nauczycielka młodsza, prowadzi 2. klasę szkoły ćwiczeń.
12. *Stahlberger Jutia*, nauczycielka młodsza, uczy robót ręcznych kobiecych na wszystkich kursach i w 4. klasie szkoły ćwiczeń, nadto języka niemieckiego na I. r.
13. *Wereszczyński Romuald*, nauczyciel młodszy, członek c. k. Komisyi egzaminacyjnej dla naucz. szkół lud. posp. i wydz., uczy: śpiewu na wszystkich kursach, nauki gry na skrzypcach i fortepianie, jako przedmiotu nadobowiązkowego.

b) Nauczyciele pomocniczy:

1. *Dr. Bujwid Odo*, profesor publ. nadzwycz. c. k. Uniwersytetu Jagiellońskiege, uczy: somatologii na I. r. (II. półrocze) i hygieny na IV. roku (I. półrocze).
2. *Dr. Treliak Józef*, profesor publ. nadzwycz. c. k. Uniwersytetu Jagiellońskiego, członek c. k. Komisyi egzam. dla naucz. szkół lud. pospol. i wydział., uczy: języka ruskiego w III. oddziałach (po 2 godz. tyg.) jako przedmiotu nadobowiązkowego.
3. *Eliasz Walery*, artysta malarz, uczy: rysunków na I. II. i IV. roku.
4. *Pociecha Michał*, artysta malarz, uczy: rysunków na kursie Froeblowskim i na III. r.
5. *Baraniecka Zofia*, członek c. k. Komisyi egzam. dla nauczycieli szkół lud. posp. i wydz., uczy: języka francuskiego w IV. oddziałach (po 3 godz. tyg.) jako przedmiotu nadobowiązkowego.
6. *May Jadwiga*, uczy gimnastyki na wszystkich kursach i na kursie froeblowskim.

7. *Schilling Karolina*, pomocnica w Ogródku froeblowskim.

Słudzy szkolni:

1. Zawiło Józef, prow.
2. Zakólski Feliks, prow.
3. Zającowa Anna, pomocnica.

B) Statystyka zakładu.

a) Szkoła ćwiczeń:

	Klasa			
	I.	II.	III.	IV
Z początkiem roku szkolnego 1896/7 zapisało się (rodzice wszystkich tych uczenic mieszkają w Krakowie)	28	41	33	34
co do narodowości: język ojczysty polski . . .	28	41	32	32
„ „ ruski . . .	—	—	1	—
„ „ niemiecki .	—	—	—	—
„ „ czeski . . .	—	—	—	2
wyznania katol. obrządku:				
„ łacińskiego	24	40	28	33
„ greckiego	—	—	1	—
„ protestanckiego	—	—	—	—
„ mojżeszowego	4	1	4	1
opłatę szkolną:				
płaci	28	33	20	18
uwolnionych od opłaty szkolnej	—	8	13	16

b) Kursa i kurs Froeblowski:

	Kurs Froebl.	I. rok	II. rok	III. rok	IV. rok
Z początkiem roku szkolnego 1896/7 zapisało się	33	60	60	60	60
z tych postąpiło z klasy niższej	—	—	55	56	59
przyjęto na podstawie egzaminu wstępnego	33	58	5	4	1
powtarza klasę	—	2	—	—	—

	Kurs Froebl.	I. rok	II. rok	III. rok	IV. rok
Miejsce urodzenia:					
Z Krakowa	12	12	15	18	14
z okręgu krakowskiego	4	2	5	1	6
z Galicyi	15	38	38	36	37
z Bukowiny	—	1	—	—	—
ze Szląska	—	—	1	—	1
z Austryi niższej	—	1	—	—	—
z Czech	—	—	—	1	1
z Królestwa Polskiego	1	3	1	4	—
z W. Ks. Poznańskiego	1	2	—	—	—
z Rosyi	—	1	—	—	1
język ojczysty: polski	32	60	59	60	60
„ „ niemiecki	1	—	—	—	—
„ „ ruski	—	—	1	—	—
wyznanie: katol. obrządku łacińskiego	32	57	59	59	60
„ „ greckiego	—	—	1	—	—
protestanckiego	—	—	—	—	—
mojżeszowego	1	3	—	1	—
stypendya pobierało	2	12	20	26	39
w internacie SS. Nazaretanek jest umieszczonych	1	10	9	6	6

Ogólna kwota stypendyów krajowych wynosiła 5.500 zł. Wysokość pobieranego stypendyum od 40—100 zł. Nadto dwie uczenice pobierały stypendyum po 150 zł. – z nadwyżek karnych finansowych, cztery stypendya od Rad powiatowych po 50 zł. Jedna uczenica kursu Froeblowskiego pobierała stypendyum z funduszu bar. Hirscha 100 zł., a jedna z fundacyi ś. p. L. Jarosza 80 zł.

Imienny spis uczenic zakładu.

Kurs I.

1. Aroniówna Ludmiła
2. Bijakówna Jadwiga
3. Bilska Zofia
4. Brettschneider Janina
5. Bulińska Konstancya Marya
6. Chmurzanka Zofia
7. Christophori Stefania
8. Czechowska Józefa
9. Daniec Wanda Marya Stan.
10. Dobrzańska Kazimiera
11. Fiałkówna Marya
12. Fischerówna Zofia
13. Gajewska Felicya
14. Gajewska Wanda
15. Galińska Zofia
16. Gocówna Agata
17. Górkówna Teresa
18. Idzikowska Helena
19. Janku Bożenna
20. Janukajtis Helena
21. Jichówna Antonina
22. Jurasińska Jadwiga
23. Kamińska Stefania
24. Kobylska Helena
25. Kucharska Helena
26. Kuchińska Zofia
27. Kulczyńska Marya
28. Leiterówna Wanda
29. Laurynówna Aniela
30. Lewicka Aniela
31. Łodziakówna Julia
32. Madlówna Nimfa
33. Meiselsówna Amalia
34. Miecznikowska Kazimiera
35. Miodońska Marya
36. Morawiecka Stanisława
37. Nowakówna Anna
38. Nowicka Walerya
39. Mowotny Karolina
40. Nyczówna Ludwika
41. Radwańska Józefa
42. Rudnicka Marya
43. Schererówna Julia
44. Schrottówna Helena
45. Silberman Adela
46. Słowińska Józefa
47. Spornówna Janina
48. Stachowicz Marya
49. Steinsdörfer Emma
50. Süsswein Sprince
51. Szajdzicka Jadwiga
52. Trzeciakówna Helena
53. Urbanek Marya
54. Weiglówna Janina
55. Wilczyńska Anna
56. Włodyżanka Józefa
57. Zawada Marya
58. Zborowska Helena
59. Zechenter Kamilla
60. Żutkiewiczówna Julia.

Kurs II.

1. Arztówna Stanisława
2. Banikówna Franciszka
3. Bergelówna Antonina
4. Błeszyńska Marya
5. Bobrzyńska Marya
6. Bubówna Stanisława
7. Buglewicz Marta
8. Drzygiewicz Marya
9. Etgensówna Władysława
10. Garanówna Teresa
11. Godlewska Marya.
12. Gorlińska Jadwiga
13. Hajdukówna Jadwiga
14. Janicka Walerya
15. Klebertówna Ludwika
16. Klingerówna Marya
17. Komorowska Eugenia
18. Kosińska Stanisława
19. Kromerówna Lucyna
20. Kucharska Franciszka
21. Kwapniewska Jadwiga
22. Kwiekówna Katarzyna
23. Kwapniewska Marya
24. Łodyńska Eugenia
25. Malinówna Helena
26. Mazgajówna Filomena
27. Mikiewicz Apolonia
28. Morelowska Marya Zofia
29. Możnówna Jadwiga
30. Musiałówna Jagwiga
31. Mowakówna Helena
32. Nowińska Zofia
33. Nyczówna Marya
34. O' Byrn Antonina
35. Ochalska Marya
36. Pawlasówna Marya
37. Pollakówna Helena
38. Protschke Stanisława
39. Prusówna Marya
40. Przybylska Zofia
41. Puchałówna Stanisława
42. Rydarowska Stefania
43. Schedy Stefania
44. Schlosser Karolina
45. Schwalbe Walerya
46. Seltmann Zofia
47. Skowrońska Marya
48. Stefańska Jadwiga
49. Stepkówna Stanisława
50. Stieberówna Eugenia
51. Strycharska Hipolita
52. Studnicka Marya
53. Surowiecka Marya
54. Świdowska Wanda
55. Tomiakówna Hermina
56. Wądolna Antonina
57. Wichlerówna Marya
58. Wiśniewska Felicya
59. Wojciechowska Marya
60. Zajączkowska Ludmiła
61. Zasadnia Zofia
62. Zucharska Marya.

Kurs III.

1. Berwaldt Helena
2. Bilińska Helena
3. Brochocka Wanda
4. Cachlówna Helena
5. Dobrowolska Marya
6. Dubska Helena
7. Du Vall Zofia
8. Dworzańska Jadwiga
9. Fiedlerówna Kamila
10. Froniówna Aleksandra
11. Fuksiewicz Leokadya
12. Galińska Janina
13. Gawinówna Walerya
14. Głodtówna Helena
15. Górska Stefania Antonina
16. Grychowska Natalia
17. Horowitz Anna
18. Jurecka Józefa

19. Kapecówna Janina
20. Karpasówna Zofia
21. Katrówna Barbara
22. Klocek Wiktorya
23. Kolbiarzówna Marya
24. Kornecka Zofia
25. Kosińkka Wincencya
26. Kowalczyk Joanna
27. Kozioradzka Julia
28. Kozubska Aleksandra
29. Kurzydło Stanisława
30. Lesicka Irena
31. Locherówna Wanda
32. Machajczyk Eleonora
33. Malinówna Wanda
34. Michniak Eleonora
35. Michnówna Marya
36. Miękusińska Helena
37. Misiewiczówna Jadwiga
38. Morelowska Anna
39. Nemetzówna Jadwiga
40. Niementowska Wanda
41. Nikodemska Jadwiga
42. Odrzywolska Irena
43. Papieska Janina
44. Pieniążkówna Zofia
45. Pindelska Marya
46. Przybyłkówna Helena
47. Rogalska Marya
48. Rozmanit Helena
49. Ścisłówna Anna
50. Sierosławska Marya
51. Sokołówska Zofia
52. Szurkówna Janina
53. Tyralska Antonina
54. Uhmówna Józefa
55. Westfalewicz Marya
56. Wiśniowska Anna
57. Wollkówna Augusta
58. Zabierzewska Eleona
59. Ziemiańska Ludmiła
60. Zieleniewska Michalina
61. Zwolińska Stanisława

Kurs IV.

1. Badańczyk Zofia
2. Bialikiewicz Stefania
3. Bielawska Seweryna
4. Bliźnikówna Helena
5. Chlebińska Marya
6. Czerwińska Leokadya
7. Formasówna Wiktorya
8. Fleischmann Helena
9. Frankówna Aniela
10. Gajczakówna Stefania
11. Garbaczyńska Celina
12. Gąsiorowska Władysława
13. Ginówna Malwina
14. Gordaszewska Zofia
15. Gruszkówna Zofia
16. Hackmüller Marya
17. Kaczkowska Teresa
18. Kamińska Anna
19. Kazieńkówna Marya
20. Kondolewicz Helena
21. Konopczanka Anna
22. Krzanowska Marya
23. Ligęzianka Helena
24. Łubkowska Anna
25. Mackiewicz Zofia
26. Makson Zofia
27. Mardyła Jadwiga
28. Misiewicz Helena
29. Nikliborc Ludwika
30. Nowicka Marya
31. Nowaczyńska Oktawia
32. Oryszczak Stanisława
33. Parzyńska Ludmiła
34. Pawłowska Zofia
35. Pietraszkiewicz Jadwiga
36. Policzkiewicz Balbina
37. Popowczak Marya
38. Prysakówna Jadwiga
39. Przygrodzka Zofia
40. Pyrkiewicz Wiktorya

41. Scherbaum Marya
42. Skalska Marya
43. Skwirutówna Jadwiga
44. Śliwińska Stanisława
45. Słowińska Marya
46. Starosolska Helena
47. Steinsdörfer Józefa
48. Szajdzicka Zofia
49. Szarkówna Anna
50. Szyszkówna Bronisława
51. Taraskówna Stanisława
52. Taźbierska Stanisława
53. Turchalska Helena
54. Ulrichówna Wilhelmina
55. Waśkowska Felicya
56. Walczakówna Róża
57. Weinertówna Emilia
58. Wojciechowska Jadwiga
59. Zadhorska Marya
60. Zielińska Władysława.

Kurs Froeblowski.

1. Bąkowska Stefania
2. Burzyńska Zofia
3. Cachlówna Ludmiła
4. Ciepielowska Stefania
5. Czerska Wanda
6. Dobrzycka Marya
7. Hradecka Zofia
8. Janowska Władysława
9. Jędrzejasz Helena
10. Karpińska Matylda
11. Konarkówna Zofia
12. Lampecka Jadwiga
13. Lorenzówna Ludwika
14. Luxówna Marya
15. Makowska Zofia
16. Myszka Marya
17. Piszówna Marya
18. Przebinkowska Bronisława
19. Przychodzka Marya
20. Repelewiczówna Rozalia
21. Skrzywankówna Amalia
22. Srokówna Zofia
23. Strojkówna Aniela
24. Starkówna Aniela
25. Świątkowska Julia
26. Taborówna Marya
27. Weiberg Regina
28. Wierzejska Leona
29. Witkowska Teresa
30. Wronowska Marya
31. Zasadnia Walerza
32. Żuromska Mrya.

C. k. Seminaryum nauczycielskie męskie we Lwowie.

I. Dzieje zakładu w pierwszem dwudziestopięcioleciu (1871—1896).

Na mocy rozporządzenia J. Eks. Pana Ministra wyznań i oświecenia z dnia 22. października 1870 l. 11238 zarządziła Wysoka c. k. Rada szkolna krajowa otwarcie Seminaryum nauczycielskiego męskiego we Lwowie z dniem 1. maja 1871 r., rozwiązując równocześnie istniejące wówczas zakłady pedagogiczne t. z. preparandy.

Wydane przez Wysoką Radę szkolną krajową postanowienia przejściowe przyznawały kandydatom, zapisanym wówczas do zakładów pedagogicznych, prawo wpisania się do Seminaryum na ten sam kurs roczny, na który uczęszczali w zakładzie pedagogicznym i zezwalały kandydatom drugiego kursu składać w tym samym roku przepisany dla Seminaryów egzamin dojrzałości. Kursa przygotowawcze dla kandydatów nauczycielskich do szkół niższych realnych miały być rozwiązane dopiero z końcem roku szkolnego 1871, a kandydatom ostatniego kursu przysługiwało prawo wpisu na ostatni rok Seminaryum.

Statut tymczasowy dla Seminaryów, równocześnie przez Wysoką c. k. Radę szkolną krajową wydany, polecał w spisie obowiązkowych przedmiotów zaznajamianie się kandydatów z metodą udzielania nauki głuchoniemym i ciemnym, tudzież czynił naukę gry na organach i śpiewu cerkiewnego przedmiotem obowiązkowym dla tych kandydatów, którzy się na nią zapisali.

Dla kształcenia kandydatów w praktyce nauczycielskiej postanawiał statut urządzenie przy Seminaryum szkoły ludowej o dwóch klasach.

Warunki przyjęcia do Seminaryum określał § 14 powołanego statutu, wymagając by kandydat ukończył 15 rok życia i złożył podczas egzaminu wstępnego dowody takiego rozwoju umysłowego, jakiego wymaga się od uczniów, którzy ukończyli cztery niższe klasy gimnazyalne lub niższą szkołę realną.

Liczba przyjętych do jednej klasy nie mogła być wyższą nad 40.

Wreszcie w § 17. tegoż statutu było postanowienie, iż kandydaci, którzy do egzaminu dojrzałości przysposabiali się prywatnie, mogą być przypuszczeni, jeżeli wykażą się studyami i odbędą przedtem trzechmiesięczną praktykę w szkole, przeznaczonej do ćwiczeń praktycznych.

Po wydaniu powyższych rozporządzeń i zamianowaniu grona nauczycielskiego poleciła Wysoka c. k. Rada szkolna krajowa reskryptem z dnia 24. kwietnia 1871 l. 3144 nowomianowanemu dyrektorowi zakładu, Zygmuntowi Sawczyńskiemu, pełniącemu wówczas obowiązki posła w Radzie Państwa, by się zajął zapisem kandydatów i otworzył Seminaryum w dniu 1. maja.

Grono nauczycielskie, wówczas zamianowane składało się ze starszych nauczycieli: Adam Kuliczkowski (dla jęz. i lit. pols. i niem.) ś. p. Stefan Kuryłowicz (mat., fiz. i hist. nat.) ś. p. Emilian Partycki (dla jęz. i lit. ruskiej). Nauki historyi i geografii udzielał do 1. paźdz. 1871 Dr. Izydor Szaraniewicz (obecnie prof. Uniwersytetu we Lwowie) poczem zamianowany został zast. star. naucz. Lucyan Tatomir. Nauki religii udzielali ks. Stankowski i ks. Aleks. Czemeryński, a ekshortatorem pomocniczym był ks. Michał Rodecki. Nauczycielami pomocniczymi zamianowano: Karola Młodnickiego do rysunków, ś. p. Andrzeja Majchera do kaligr.; Jana Czubskiego do muzyki i śpiewu, Jana Kwisteka do gosp. i chowu jedwabników. W szkole seminaryjnej do ćwiczeń praktycznych zamianowano w charakterze młodszych mauczycieli ś. p. Jana Mańkowskiego i Adama Fedorowicza, z tem zastrzeżeniem, że obejmą obowiązki dopiero z dniem 1. września 1871.

Powołane wyżej polecenie Rady szkolnej krajowej nie doszło w porę do rąk dyrektora Seminaryum, przebywającego w Radzie

Państwa we Wiedniu, przeto wszystkiemi czynnościami przygotowawczemi do otwarcia zakładu, niemniej wpisem i otwarciem tegoż, dokonanem po uroczystem nabożeństwie w dniu 1. maja 1871, zajął się krajowy inspektor szkół, Tymoteusz Mandybur.

Pierwsze wpisy wykazały na pierwszym roku 33, na drugim 31 kandydatów. W lipcu 1871 zgłosiło się do egzaminu dojrzałości 15, z których tylko pięciu otrzymało świadectwo dojrzałości. Wpisy jesienne, na rok szkolny $187^1/_2$ wykazują na pierwszym roku 28, na drugim 40, na trzecim 85, razem 102 kandydatów, z których tylko mniejsza połowa otrzymała promocyą, a aż 35 w ciągu roku wystąpiło, wskutek czego liczba kandydatów w trzecim roku istnienia Seminaryum spadła do 74, w czwartym wynosiła 78, i wzmogła się nieco dopiero z otwarciem klasy przygotowawczej w roku szkolnym 1874/5.

Pierwszy plan nauki w c. k. Seminaryum, opracowany przez dyrektora Sawczyńskiego, a zatwierdzony przez Wysoką Radę szkolną krajową w dniu 18. września 1871 l. 7940 oznaczał liczbę godzin naukowych na I. roku 36, na II. 35, na III. 32 tygodniowo i zawierał uwagę, „iż w naszych stosunkach, wymiar powyższy godzin naukowych podaje *maximum*, które już przekroczyło granicę, jeśli się zważy, że kandydaci nasi, to zwykle biedacy, z lekcyi prywatnych licho się utrzymujący, którzy dziś z powodu tak ogromnej liczby godzin i tego środka będą pozbawieni“. Co do wymiaru godzin dla III. roku, zmniejszonego do 32 godzin tygodniowo, zamieszcza plan uwagę, „iż uczniom tej klasy należy dać choć trochę wolnego czasu choćby dlatego, że oprócz godzin na naukę przeznaczonych obowiązani są mieć udział w praktyce szkolnej, do której należycie trzeba się przygotować i mają obowiązek obznajomienia się ze sposobami udzielania nauki i obchodzenia się z dziećmi głuchoniememi, a na to wszystko trzebaby było zyskać trochę wolnego czasu“.

Plan nauk kładzie już wówczas należytą wagę na ćwiczenia praktyczne kandydatów, przeznaczając dla II. klasy po dwie godziny tygodniowo na przysłuchiwanie się nauce (hospitacye), zaś w III. klasie sześć godzin tygodniowo na ćwiczenia w udzielaniu nauk.

W owej pierwszej dobie istnienia Seminaryum ani umieszczenie, ani uposażenie w przybory naukowe nie odpowiadało zupełnie zadaniu, jaki zakład nowopowstały miał do spełnienia.

Mieszczono się w starym, nieco poprzeistaczanym budynku w którym stajnie na izby naukowe przerobiono, w salach małych, ciemnych, w tem samem miejscu, w którem dziś Seminaryum się mieści, równie jak wówczas niewygodnie, chociaż dzisiejsze budynki są nowo przebudowane.

Być może, że liche uposażenie zakładu, a jeszcze lichsze umieszczenie, przyczyniało się pośrednio do zmniejszania się frekwencyi, która z każdym rokiem malała tak, że Ministerstwo było zniewolone wydać w roku 1876 polecenie poszczególnym Dyrekcyom, aby starano się usilnie o zwiększenie frekwencyi, gdyż inaczej nie można będzie usprawiedliwić wydatków na Seminarya w Stanisławowie i Tarnopolu.

To zmiejszanie się frekwencyi, powodowane w rzeczywistości tem, że do egzaminu nauczycielskiego wolno było zgłaszać się każdemu, bez świadectwa dojrzałości w Seminaryum uzyskanego, zniewoliło Wys. Radę szkolną krajową do wydania zakazu, aby uczniom Seminaryów nie nadawano tymczasowych posad nauczycielskich, na które znaczna część kandydatów z drugiego a nawet pierwszego roku Seminaryum emigrowała, zgłaszając się później do egzaminu nauczycielskiego, rzadziej do egzaminu dojrzałości.

Drugim środkiem do zwiększenia frekwencyi w Seminaryum było otwarcie z dniem 1. września 1874 klasy przygotowawczej, w którym to celu asygnowało Wysokie Ministeryum kwotę 3.000 zł. na zapomogi dla uczniów klas przygotowawczych i płacę dla zastępcy nauczyciela w kwocie 600 zł.

Jakoż z zaprowadzeniem klasy przygotowawczej i wydaniem zakazu, by uczniom Seminaryów nie nadawano posad nauczycielskich, zwiększa się frekwencya tak, że w r. 1876 zapisało się do klasy pierwszej 62 kandydatów, wskutek czego otwarto klasę równorzęduą. W następnym roku okazała się potrzeba otwarcia trzech klas równorzędnych.

Od roku 1887|8 do 1893|4 nie było klas równorzędnych, pomimo przepełnienia klasy przygotowawczej i pierwszej i dopiero w roku szkolnym 1893|4 zezwoliło Wysokie Ministeryum ponownie na otwarcie klas równorzędnych w klasie przygotowawczej i pierwszej wyłącznie, który to stan trwa do pory obecnej.

Szkoła ćwiczeń, pierwotnie dwuklasowa, rozszerzoną została w latach 1873 i 1874 na szkołę czteroklasową, a nadto w roku następnym poleciła Wys. Rada szkolna krajowa rozp. z dnia 13. stycznia 1876 l. 11977 najem lokalu na klasę paralelną z językiem wykładowym ruskim od 1. września 1876 otworzyć się mającą, jeżeli do tej klasy zapisze się przynajmniej 12 (dwunastu) uczniów. W terminie powyższym nie otwarto powyższej klasy, a natomiast w roku następnym na mocy rozp. Wysokiego Ministerstwa wyznań i oświaty z dnia 5. kwietnia 1877 l. 5281, kreowała Wysoka Rada szkolna krajowa przy tutejszem Seminaryum osobną czteroklasową szkołę ćwiczeń z językiem wykładowym ruskim, a to w trzech niższych klasach mieszaną, w czwartej klasie rozdzieloną. Szkołę otwarto w wynajętym lokalu t. z. „Narodnym domu“ w dniu 1. październiku 1877, zamianowawszy nauczycielami rzeczywistymi: Tytusa Budzynowskiego, Grzegorza Wrecionę, Romana Zaklińskiego, Dymitra Więckowskiego i Grzegorza Zarzyckiego.

Do tej nowo utworzonej szkoły ćwiczeń wpisało się tak wiele dziatwy płci obojga, że już w pierwszym roku okazała się potrzeba klasy równorzędnej na pierwszym stopniu nauki, a w latach następnych otwarcia stałych klas równorzędnych w trzech najniższych klasach, dla których mianowano tymcz. zastępczynie, w wykazie grona nauczycielskiego wymienione. Z rokiem szkolnym 1878 otwarto piątą klasę dla dziewcząt (rozp. Min. z dnia 23. sierpnia 1878 l. 13491) a w roku 1879 klasę VI. (rozp. Min, z dnia 11. sierpnia 1879 l. 11.867), a w ten sposób z rokiem 1880 liczyła ruska szkoła ćwiczeń pięć klas dla dziewcząt i cztery dla chłopców, a grono nauczycielskie składało się z sześciu stałych a trzech prowizorycznych sił nauczycielskich i dwóch tymczasowych katechetów (dla obrz. greck. i rzymsk. kat.). W roku 1892 rozp. Ministerstwa z dnia 27. marca 1892 l. 22926, wyłączono klasy równorzędne dziewcząt i przeniesione do Seminaryum żeńskiego, a przy tut. Seminaryum pozostały tylko 4 klasy dla chłopców.

W organizacyi Seminaryum zaszły ważniejsze zmiany w roku szkolnym 1886|7, w którym rozp. Wys. Ministerstwa wyznań i oświaty z dnia 31. lipca 1886 l. 6031 wydany został statut organizacyjny, obecnie obowiązujący. W roku szkolnym 1891|2 otwartą została klasa IV. Seminaryum, do której wpisało

się 16 kandydatów. — Od tego też roku frekwencya do Seminaryum stale się wzmaga, tak, iż w ostatniem pięcioleciu wzrosła w dwójnasób.

W ciągu lat dwudziestupięciu wynosiła liczba zapisanych do c. k. Seminaryum kandydatów 5024. Z tej liczby wystąpiło w ciągu nauki 909; nie uzyskało promocyi 619, nieklasyfikowano 26, umarło 10; a uzyskało promocyą 3440.

Do egzaminu dojrzałości zgłosiło się w powyższym okresie 745 uczniów zwyczajnych, (którzy prawidłowo nauki w Seminaryum ukończyli) i 442 eksternistów, (z których przeważna część uczęszczała do Seminaryum, jednak prawidłowo nauk nie ukończyła).

Z uczniów zwyczajnych złożyło egzamin dojrzałości z odznaczeniem 134, bez odznaczenia 551 razem 686, z eksternistów 212 bez odznaczenia.

Liczba abituryentów tutejszego Seminaryów wynosi ogółem 898 czyli przeciętnie 35 rocznie.

Z 686 wychowanków zakładu pozostaje w czynnej służbie nauczycielskiej 490; umarło 53, przeszło do innych zawodów i nieznanych wogóle z miejsca pobytu 140.

Wychowankowie, w czynnej pozostający służbie, zajmują następujące posady:

a) c. k. nauczycielami rzeczywistymi starszymi lub młodszymi w Seminaryach	10
b) c. k. okręgowymi inspektorami stałymi lub prowiz.	9
c) kierownikami szkół więcej klasowych . . .	20
d) starszymi nauczycielami w szkołach miejskich (przeważnie we Lwowie)	83
e) kierownikami szkół 2 i 3 klasowych	53
f) nauczycielami rzeczywist. w szkołach jednoklas. .	183
g) tymcz. naucz. w Seminaryach	6
h) tymcz. naucz. samoistnymi	32
i) tymcz. naucz. młodsz. i prakt.	94

Z 212 eksternistów, którzy uzyskali świadectwo dojrzałości w tutejszem Seminaryum, pozostaje w czynnej służbie nauczycielskiej przeważna liczba.

Takie rezultaty wydało tutejsze c. k. Seminaryum w pierwszem dwudziestopięcioleciu. Zmiany w składzie grona nauczycielskiego, wyniki klasyfikacyi i egzaminów dojrzałości uwidoczniają podane niżej szczegółowe tabele i wykazy statystyczne.

Należy się jednak wspomnieć i o tem, że w pierwszych latach były przy tutejszym zakładzie urządzane kursa wakacyjne dla nauczycieli, celem dalszego kształcenia się tychże. Kierownictwo kursów spoczywało w ręku dyrektra Seminaryum, a nauk udzielali profesorowie i nauczyciele seminaryjni. Uczestnikami kursów byli nauczyciele, którym Wysoka Rady szkolna krajowa przyznała odpowiednie zasiłki pieniężne na odbycie kursu. Rocznie brało udział 40 nauczycieli z różnych stron kraju.

Otwarcie Seminaryum i kursa wakacyjne rozbudziły do tego stopnia chęć do dalszego kształcenia się zawodowego w kołach nauczycielskich, że na konferencyi nauczycielskiej we Lwowie uchwalono w roku 1873, odnieść się do Wysokiej Rady szkolnej krajowej o utworzenie w Seminaryum stałych wykładów wieczornych dla nauczycieli szkół lwowskich. Sprawa powyższa, wniesiona do Wys. Rady szkolnej krajowej dla braku potrzebnych na to funduszów nie mogła być załatwioną pomyślnie.

II. Wykaz grona nauczycielskiego

c. k. Seminaryum nauczycielskiego męskiego we Lwowie

w pierwszem dwudziestopięcioleciu.

A. Dyrektorowie:

1. *Zygmunt Sawczyński*, członek Rady szkolnej krajowej, poseł do Sejmu kraj. i Rady Państwa: prezes Towarzystwa Pedagogicznego, od 1. maja 1871 do 15. lipca 1887. Umarł 27. maja 1893.
2. *Lucyan Sas Tatomir*, b. profesor Seminaryum od 1. października 1871, mianowany zastępcą dyrektora dnia 16. lipca 1886, dyrektorem dnia 27. lipca 1892.

B. Księża katecheci stale mianowani, ekshortatorzy i zastępcy:

1. *Ks. Stankowski*, zast. kat. obrz. łac. od 1. maja 1871 do 1. listopada 1872.
2. *Ks. Aleksander Czemeryński*, zast. kat. obrz. gr. kat. od 1. maja 1871 do 1. listopada 1873.
3. *Ks. Michał Rodecki*, eksh. rz. kat. od 1. maja do 1. listopada 1871.
4. *Ks. Zenon Pomian Lubomęski*, rzecz. katecheta obrz. rz. kat. od 1. października 1871 do 1. lutego 1880.
5. *Ks. Aleksander Stefanowicz*, rzecz. katecheta obrz. gr. kat. od 1. listopada 1873 do r. 1894.
6. *Ks. Karol Bauch*, jako ekshort. do 1. września 1875.
7. *Ks. Cesław Pogonowski*, jako ekshort. od 1. wrześ. 1875 do 1. lutego 1876.
8. *Ks. Adam Widajewicz*, jako ekshort. od 1. lutego 1876 do 1. września 1881.

9. *Ks. Michał Kaliniec*, zast. gr. kat. katecheta w ruskiej szkole ćwiczeń do 28. lutego 1879.
10. *Ks. Andrzej Bilecki*, zast. gr. kat. katecheta w ruskiej szkole ćwiczeń od 1. marca do 1. grudnia 1881.
11. *Ks. Tomasz Horeczy*, zast. rz. kat. katecheta w ruskiej szkole ćwiczeń od 1. marca 1880 do 30. marca 1883.
12. *Ks. Seweryn Toroński*, zast. gr. kat. katecheta od 1. grudnia 1879 do 16. lipca 1880.
13. *Ks. Leon Trusiewicz*, zast. rz. kat. katecheta od 1. lutego 1880 do 26. października 1884.
14. *Ks. Feliks Koenig*, rz. kat. katecheta stale mian. od 1. września 1881.
15. *Ks. Dr. Teofil Sembratowicz*, zast. kat. w ruskiej szkole ćwiczeń od 1. grudnia 1881 do 1. października 1883.
16. *Ks. Włodzimierz Petrusiewicz*, zast. gr. kat. katecheta w ruskiej szkole ćwiczeń do 10. grudnia 1883.
17. *Ks. Władysław Klecan*, zast. rz. kat. katecheta w polskiej szkole ćwiczeń od 1. maja 1883.
18. *Ks. Dr. Stanisław Wiśniowski*, zast. rz. kat. katecheta od 26. października 1884 do 10. października 1885.
19. *Ks. Dr. Leon Wałęga*, rz. kat. katecheta od 1. listopada 1885 do 31. marca 1888.
20. *Ks. Zygmunt Świstelnicki*, rz. kat. katecheta od 1. maja 1888 do 1. września 1889.
21. *Ks. Dr. Bolesław Twardowski*, rz. kat. rzeczyw. katecheta od 1. września 1889 do 31. sierpnia 1895.
22. *Ks. Eugeni Huzar*, rzeczywist. katech. gr. kat. religii mianowany dekr. Min. 11. marca 1894 l. 4137.
23. *Ks. Józef Boczar*, rzeczywisty katech. rz. kat. religii mianowany dekr. Min. z dnia 4. września 1895 l. 19491.

C. Profesorowie i nauczyciele c. k. Seminaryum stale mianowani:

(Oznaczeni * pozostają w czynnej służbie w tut. Sem., † pomarli).

* 1. *Adam Kuliczkowski*, prof. jęz. i lit. pols. i niem. od 1. maja 1871 do obecnej pory.

† 2. *Emiljan Partycki*, prof. jęz. i lit. ruskiej w Sem. męsk. i żeńsk. od 1. maja 1871 do śmierci w dniu 1. lutego 1895.

† 3. *Stefan Kuryłowicz*, prof. matem., fiz. i nauk przyrodn. od 1. maja 1871 do śmierci w dniu 21. maja 1884.

4. *Lucyan Tatomir*, prof. hist. i geogr. od 1. października 1871 do 15. lipca 1887, w którym mianowany dyrektorem zakładu.

† 5. *Jan Mańkowski*, naucz. pol. szk. ćwiczeń, ozd. złotym krzyżem zasługi od 1. września 1871 do 1. grudnia 1885, w którym przeniesiony w stan spoczynku. Umarł w r. 1887.

† 5. *Adam Fedorowicz*, naucz. polsk. szk. ćwicz. od 1. września 1871 do 11. lutego 1872.

6. *Jan Biczaj*, naucz. pol. szk. ćw. i naucz. gosp. wiejsk. przeniesiony z c. k. Sem. w Tarnopolu od 1. marca 1872 do 1. lutego 1877, w którym mianowany starszym naucz. w Sem. żeńskiem we Lwowie.

† 7. *Jan Batycki*, naucz. pol. szk. ćwicz. od 1. listopada 1872, umarł w czynnej służbie w styczniu 1891.

8. *Maksymilian Kawczyński*, dr. fil. mianow. naucz. szkoły ćwiczeń od 1. września 1874 do 1. października 1876 w Sem. męsk. poczem przydzielony do Sem. żeńsk. we Lwowie do 30. września 1883. Od 1. paźdz. 1883 do 1. listopada 1887 w Seminaryum męskiem.

* 9. *Aleksander Drężepolski*, od 1. listopada 1871 (w charakterze zast. starsz. naucz.) od 1. listopada 1886 rzecz. naucz młodsz. dla klasy przygotowawczej.

* 10. *Michał Chrupowicz*, służy od 1. września 1874 w charakterze zast. mł. naucz.; od 1. stycznia 1887 mianow. naucz. w polsk. szk. ćwicz.

11. *Tytus Budzynowski*, naucz. kier. rusk. szkoły ćwiczeń od 1. października 1877 do 1. września 1886; poczem przeniosiony do polsk. szkoły ćwiczeń służył do 1894, w którym przeniesiony w stan spoczynku.

* 12. *Grzegorz Wreciono*, naucz. w rusk. szkole ćwiczeń od 1. października 1877.

13. *Roman Zakliński*, naucz. w ruskiej szkole ćwiczeń od 1. października 1877 do 1. września 1891, w którym przeniesiony do c. k. Sem. w Stanisławowie.

14. *Dymitr Więckowski*, naucz. rusk. szk. ćwiczeń od 1. października 1877 do 1. listopada 1884. (Obecnie w pensyi).

* 15. *Grzegorz Zarzycki*, od 1. października 1877 mianow. rzecz. naucz. młodszym w ruskiej szkole ćwiczeń a od 1. lutego 1882 rzeczywist. naucz.

16. *Józef Kerekjarto*, mian. naucz. polsk. szk. ćwicz. od 1. września 1877 (od 1. września 1878 na urlopie jako prow. insp. szk. okr. we Lwowie od 1. września 1887 mianow. starszym naucz. w Sem. w Tarnopolu z pozostawieniem na posadzie inspektora; obecnie dyrektor Seminaryum w Samborze).

* 17. *Bazyli Tysowski*, prof. mat. i fiz. od 1. września 1885.

† 18. *Józef Bąkowski*, naucz. polsk. szkoły ćwiczeń od 1. września 1887 umarł w r. 1889.

* 19. *Korneli Czerwiński*, kier. naucz. rusk. szk. ćwicz. od 1. września 1887.

* 20. *Aleksander Barwiński*, prof. hist. i geogr. przydzielony ze Sem. w Tarnopolu od 1. grudnia 1888. Od 1. marca 1891 poseł do Rady Państwa; członek Rady szk. kraj. i poseł do Sejmu krajowego.

† 21. *Władysław Świechło*, naucz. pol. szkoły ćwiczeń od 1. września 1889 przeniesiony ze Sem. w Tarnopolu, w którem służył od 1. maja 1871. Zmarł w r. 1897.

* 22. *Dr. Józef Olesków*, prof. hist. natur. i gospod. od 1. września 1891.

23. *Julian Nowakowski*, naucz. polsk. szkoły ćwiczeń od 1. września 1891 do 1. września 1892 poczem powołany na zast. insp. okr. zamiej. we Lwowie, a od 1. września 1893 mianowany insp. okr. w Jarosławiu.

* 24. *Bronisław Sokalski*, naucz. pol. szkoły ćwiczeń, przydzielony do Sem. jako zast. star. naucz. od 1. wrześ. 1893.

* 25. *Józef Hryniewicz*, naucz. rusk. szkoły ćwiczeń od 1. września 1893.

26. *Kazimierz Radwański*, naucz. pols. szkoły ćwiczeń od 1. września 1893 do 1. września 1994, poczem mianowany prow. inspektorem szkolnym w Mościskach.

27. *Adolf Peter*, nauczyciel śpiewu, od r. 1891 do 1. września 1894, przeniesiony do Sem. w Botzen.

D. Profesorowie, nauczyciele i suplenci prowizorycznie mianowani obecnie w Seminaryum czynni:

1. *Dr. Włodzimierz Kocowski*, prof. jęz. i lit. ruskiej od 1. marca 1895 r., od r. 1897 stale.

2. *Ferdynand Szczurkiewicz*, prow. naucz polsk. szkoły ćwiczeń od 1. września 1896 (czynny w Sem. od 1. września 1892).
3. *Józef Marczyński*, zast. młod. naucz. od 1. paźdz. 1890.
4. *Julian Dzikowski*, zast. młod. naucz. od 1. września 1893.
5. *Władysław Gürller*, zast. młod. naucz. od 1. wrześ. 1896.
6. *Henryk Slawiczek*, prow. naucz. śpiewu od 1. wrześ. 1896.

E. Nauczyciele pomocniczy:

* 1. *Karol Młodnicki*, naucz. rysunków od 1. maja 1871.
* 2. *Edward Madeyski*, prof. naucz. gimnastyki od 1. lut. 1872.
3. *Jan Czubski*, nauczyciel śpiewu i muzyki od 1. maja 1871 do 1890.
† 4. *Jan Kwistek*, naucz. gospodarstwa od 1. maja 1871, umarł w sierpniu 1871.
† 5. *Andrzej Majcher*, naucz. kaligr. od 1. maja 1871, umarł w listopadzie 1876.
6. *Eustachy Jachimowski*, naucz. kaligr. od 1. grudnia 1876 do 1. września 1887.
* 7. *Wilhelm Kazimierz Nowicki*, nauczyciel kaligrafii od 15. września 1887.
* 8. *Dr. Józef Szpilman*, prof hygieny i somatologii od 1. listopada 1892. (Min. dekr. 14. października 1892 l. 10.263).
* 9. *Karol Stohl*, naucz. gry na organach i fortepianie od 1. września 1894. (Rskr. 27. sierpnia 1894 l. 18101.

F. Czasowi zastępcy starszych i młodszych nauczycieli mianowani dla klas paralelnych.

1. *Albin Przepiliński*, zast. młod. naucz. od 1. wrześ. 1876 do 1. września 1879.
2. *Władysław Garczyński*, zast. młod. naucz. od 1. maja 1877 do 30. września 1883.
3. *Ludwik Salo*, zast. starsz. naucz. od 1. maja 1878 do 1879.
4. *Józef Welk*, zast. mł. naucz. od 1. października 1879 do 1. września 1884.
5. *Karol Dyrdoń*, zast. mł. naucz. od 1. lutego 1885 do 31. stycznia 1886.
6. *Michał Stepek*, zast. star. naucz. od 1. grudnia 1877 do 31. sierpnia 1878.

7. *Julian Zubczewski*, zast. star. naucz. od 10. marca 1884 do 1. sierpia 1885, jako zastępca mł. naucz. od 1. sierp. 1885 do 1. września 1886; następnie od 1. września 1886 do 1. września 1887, jako zast. star. naucz; poczem przeniesiony do Seminaryum w Tarnopolu.
8. *Leon Dolnicki*, zast. star. naucz. od 1. października 1895 do 1. paźdz. 1888.
9. *Wincenty Krówczyński*, zast. star. naucz. od 15. września 1885 do 31. sierpnia 1886.
10. *Mikołaj Haraszkiewicz*, zast. mł. naucz. od 1. listop. 1886 do 31. grudnia 1887.
11. *Jan Faff*, zast. mł. naucz. od 1. listopada 1885 do 31. grudnia 1887.
12. *Józef Bober*, zast. mł. naucz. od 1. stycznia 1887 do 1888.
12. *Karolina Ostapowiczówna*, zast. mł. naucz. w rusk. szk. ćwiczeń od 1. stycznia 1878, umarła 29. lipca 1883.
13. *Sabina Szeremetówna*, od 1. września 1878.
14. *Janina Kwiatkowska*, od 1. października 1879 do 1. listopada 1881.
15. *Sabina Janowska*, od 1. listopada 1879 do 1. listopada 1881.
16. *Marcelina Kawska*, zast. naucz. od 1. listopada 1882 do 31. sierpnia 1884.
17. *Leontyna Jacyk*, od 1. września 1883 do 31. sierp. 1884.
18. *Ks. Aleksander Naływajko*, zast. mł. naucz. od 20. maja do 15. lipca 1887.
19. *Olga Dąbczewska*, mianow. rzeczywistą naucz. w rusk. szkole ćwiczeń od 1. września 1889.
20. *Adolf Pokorny*, prow. naucz. skoły ćwiczeń od 1. września 1894 do 1. września 1896.
21. *Ks. Ostap Niżankowski*, zast. naucz. muzyki i śpiewu od 1. kwietnia 1894 do 1. września 1896.

III. Ze statystyki Zakładu.

A. Wykaz frekwencyi kandydatów i wyniki klasyfikacyi.

Rok szkolny	Liczba zapisanych						Z ogólnej liczby zapisanych				
	klasa przygotow.	Rok I.	Rok II.	Rok III.	Rok IV.	razem	uzyskało promocyą	nie uzyskało promocyi	wystąpiło	umarło	nieklasyfik.
od 1/8 1871 do 15/7 1871	—	33	31	—	—	64	56	4			4
1871/2	—	28	40	34	—	102	60	7	35	—	—
1872/3	—	29	19	26	—	74	53	4	17	—	—
1873/4	—	38	20	20	—	78	58	8	11	—	1
1874/5	24	24	29	20	—	97	75	12	10	—	—
1875/6	26	40	24	29	—	119	78	17	12	—	2
1876/7	41	*a* 35 *b* 27	36	18	—	157	119	7	26	—	5
1877/8	*a* 34 *b* 32	36 39	30 32	29	—	232	151	37	44	—	—
1878/9	43	*a* 41 *b* 41	34 35	48	—	242	153	55	27	1	6
1879/80	45	*a* 46 *b* 42	36 38	45	—	252	165	30	55	—	2
1880/81	46	*a* 41 *b* 44	36 36	57	—	258	144	45	67	—	2
1881/2	53	*a* 45 *b* 43	39 40	45	—	265	165	41	58	—	1
1882/3	45	59	36 33	29 28	— —	230	163	17	50	—	—
1883/4	37	54	55	31 30	— —	207	153	15	38	—	1
1884/5	38	38 36	52	50	—	214	171	6	33	—	4
1885/6	34	43 47	30 33	53	—	240	146	42	51	1	—
1886/7	50	49	34 36	51	—	220	162	26	32	—	—
1887/8	46	52	45	45	—	186	124	20	42	—	—
1888/9	49	52	37	33	—	171	113	25	33	—	—
1889/90	42	53	37	26	—	158					
1890/91	61	50	33	21	—	165	84	25	49	—	—
1891/2	63	55	28	23	16	185	108	8	50	1	—
1892/3	66	63	45	30	18	222	139	19	26	1	—
1893/4	*a* 45 *b* 41	44 43	53	39	24	289	162 204	26 44	33 41	1 —	— —
1894/5	*a* 35 *b* 42	44 39	65	38	31	294	221	38	33	2	—
1895/6	*a* 34 *b* 42	39 39	67	56	36	313	253	21	36	3	3
						5024	3440	619	909	10	26

B. Wynik egzaminu dojrzałości.

W roku	Zgłosiło się		Uzyskało świadectwo dojrzałości											Razem
			z odzn. zwyczajni			zwyczajni				eksterniści				
	zwyczajni	eksterniści	rz. k.	gr. k.	izr.	rz. k.	gr. k.	ewan.	izr.	rz. k.	gr. k.	ew.	izr.	
1871	15	—	1	—	—	3	1	—	—	—	—	—	—	5
1872	20	—	—	—	—	2	12	—	—	—	—	—	—	14
1873	20	—	5	1	—	2	9	—	—	—	—	—	—	17
1874	16	—	1	—	—	8	7	—	—	—	—	—	—	16
1875	16	—	2	2	—	5	5	—	—	—	—	—	—	14
1876	19	—	1	1	—	4	11	—	—	—	—	—	—	17
1877	15	—	1	1	—	1	12	—	—	—	—	—	—	15
1878	27	—	5	—	—	9	12	—	—	—	—	—	—	26
1879	44	5	1	2	2	20	14	—	3	1	1	—	—	44
1880	35	20	2	3	—	15	15	—	—	1	2	—	—	38
1881	42	22	6	4	2	17	8	1	3	2	6	—	—	50
1882	39	28	2	5	1	15	16	—	—	8	5	1	—	53
1883	48	29	10	2	—	14	18	—	1	7	11	—	—	63
1884	58	22	5	3	—	23	21	—	3	3	6	—	—	64
1885	40	28	6	5	1	14	11	—	1	9	2	—	—	49
1886	47	18	4	2	—	18	20	—	1	3	4	—	1	53
1887	43	21	8	3	—	10	20	—	4	3	6	—	—	54
1888	33	40	5	3	1	13	8	—	—	9	11	—	—	50
1889	30	45	—	2	—	9	10	—	1	7	12	—	—	41
1890	25	18	1	3	—	4	10	—	—	6	2	—	—	27
1891	—	19	z pow. wprow. IV. r. nie było zwycz. abit.							7	6	—	—	18
1892	14	23	1	3	—	6	4	—	—	7	3	—	—	23
1893	17	26	1	2	—	5	8	—	—	4	8	—	2	30
1894	18	26	—	2	1	5	6	—	—	12	3	—	1	30
1895	29	29	1	—	1	15	11	—	—	7	11	—	1	49
1896	35	23	7	—	—	15	11	—	1	8	3	—	—	45
Razem	745	442	76	49	9	252	280	1	18	104	102	1	5	
			134			552				212				

Zestawienie sumaryczne

wyniku egzaminu dojrzałości w latach 1871 do 1896 włącznie.

	Abituryentów		razem
	zwyczajni	eksternist.	
Zgłosiło się do egzaminu dojrzałości	745	442	1187
Złożyło egzamin dojrzałości	686	212	898

Z tej liczby złożyło egzamin dojrzałości z odznaczeniem:
a) z wychowanków zakładu: 131.
b) z eksternistów:

Uwaga: W wykazanej liczbie eksternistów, podani są również tacy uczniowie Seminaryum, którzy po ukończeniu I. lub II. roku, z zakładu wystąpili i później egzaminowi dojrzałości się poddali, tudzież kandydaci reprobowani na rok. — Takich eksternistów było 146.

C. Wykaz

posad zajmowanych w roku 1896 przez uczniów Seminaryum, którzy prawidłowo złożyli egzamin dojrzałości.

Z uczniów Seminaryum, którzy uzyskali świadectwo dojrzałości													
w roku	inspektor szkół	rzecz. nauczyc. w Seminaryach	kierownik. szkół. 4 i więc. klas.	starszymi naucz. w szk. więc. kl.	kierownik. szkół. 2 i 3 klas.	nauczycielami stałymi samoist.	tymczas. zastęp. naucz. w Semin.	tymczas. nauczyc. samoistnymi.	naucz. młodsi i praktykanci	w innych zawodach	umarło	razem
1871	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	3	5
1872	—	—	1	1	3	4	—	—	—	—	5	14
1873	—	3	2	3	1	3	—	—	—	3	2	17
1874	2	—	3	5	1	1	—	1	—	2	1	16
1875	1	—	2	2	3	1	—	—	—	3	2	14
1876	1	—	2	4	—	3	—	—	—	3	4	17
1877	1	1	1	1	1	4	—	—	—	3	3	15
1878	2	—	—	8	1	3	—	—	—	7	3	24
1879	2	—	1	9	5	10	—	1	—	10	4	42
1880	—	—	3	5	8	9	—	1	—	8	1	35
1881	—	1	—	7	6	12	—	2	—	11	3	42
1882	—	2	3	5	8	13	—	2	—	5	1	39
1883	—	—	—	7	4	19	—	2	—	10	3	45
1884	—	1	1	9	1	25	—	2	—	12	3	54
1885	—	1	—	5	1	13	—	7	—	9	2	38
1886	—	—	1	5	2	17	—	2	1	10	7	45
1887	—	—	—	1	4	17	1	8	4	8	2	45
1888	—	—	—	3	4	7	1	2	6	6	1	30
1889	—	—	—	2	—	13	1	4	2	3	—	25
1890	—	—	—	1	—	7	2	1	4	2	1	18
1891	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1892	—	—	—	—	—	—	—	—	13	1	—	14
1893	—	—	—	—	—	1	1	—	12	2	—	16
1894	—	—	—	—	—	—	—	—	9	4	1	14
1895	—	—	—	—	—	—	—	—	23	4	1	28
1896	—	—	—	—	—	—	—	—	30	4	—	34
	9	10	20	83	53	188	6	35	94	140	53	686

Z 686 wychowanków zakładu pozostaje w czynnej służbie 490
Umarło na posadach nauczycielskich 56
Przeszło do innych zawodów 140

Największa ilość wychowanków zakładu zajmuje posady nauczycielskie w mieście Lwowie 75

a następnie:

W okręgu	lwowskim zamiejskim	50
„	sokalskim	28
„	kamioneckim	27
„	bóbreckim	24
„	stryjskim	20
„	drohobyckim	17
„	złoczowskim	15
„	mościskim	14
„	żółkiewskim	12
„	żydaczowskim	10
„	przemyślańskim	10
„	kołomyjskim	9
„	przemyskim	9
„	cieszanowskim	9
„	samborskim	9
„	jaworowskim	9
„	gródeckim	9
„	brodzkim	9
„	tarnopolskim	8
„	rohatyńskim	9
„	stanisławowskim	7
„	rudeckim	7
„	buczackim	7
„	rawskim	7
„	skałackim	6
„	brzeżańskim	5

W innych powiatach wschodniej i zachodniej części kraju od 1 do 4.

D) Wykaz stanu biblioteki

c. k. Seminaryum, gabinetu fizykalnego i agronomicznego.

a) Biblioteka dla nauczycieli.

Zawiera ogółem 1300 dzieł, a mianowicie w dziale I. podręcznym (encyklopedye, słowniki, ustawy, skorowidze, objaśnienia do tablic) dzieł 66
W dziele II. książek treści religijnej . . . 20
W dziale III. dzieła pedagogiczne 300
W dziale IV. dzieła lingwinstyczne i do literatury polskiej 100
W dziale V. dzieła lingwistyczne i do literatury ruskiej 48
W dziale VI. dzieła lingwistyczne i do literatury niemieckiej 22
W dziale VII. dzieła geograficzne, opisy i podróży 190
W dziale VIII. dzieła do hist. powsz. i krajowej . 130
W dziale IX. dzieła do matematyki i geometryi . 45
W dziale X. dzieła do fizyki, chemii i technologii 56
W dziale XI. dzieła do historyi naturalnej . . 53
W dziale XII. dzieła do gospodarstwa . . . 159
W dziale XIII. dzieła do gimnastyki i hygieny . 14
W dziale XIV. dzieła do rysunków i kaligrafii . 12
W dziale XV. dzieła do muzyki. 22
W dziale XVI. mieszczą się prace naukowe i literackie profesorów i nauczycieli tut. Seminaryum: dzieł . 63

b) Biblioteka dla uczniów.

Zawiera 561 książek różnej treści.

c) Zbiór map, obrazów i wzorów

zawiera:

Atlasów i map geograficznych	72
Obrazów do geografii i historyi powszechnej	128
Atlasów i tablic do historyi naturalnej	22
Tablic do fizyki i rachunków	4
Atlasów i tablic do gospodarstwa	98
Wzorów do rysunków i kaligrafii	775
Nót	67
Tablic i atlasów do nauki z poglądu	278

c) Instrumenta do muzyki.

Organy	1
Fortepiany	3
Skrzypiec	10
Wiolinczela	1
Fisharmonia	1

d) Modele do nauki rysunków.

63 modeli gipsowych; 6 drutowych; 18 drewnianych.

e) Gabinet fizykalny.

Mieści ogółem 276 przyrządów i aparatów a mianowicie:

Z działu mechaniki	82
Do nauki o cieple	22
Do nauki o magnetyzmie i elektryce	66
Do akustyki	16
Do optyki	41
Do chemii	48
Do technologii	1

f) Gabinet przyrodniczy.

Posiada: 30 okazów ssawców; 113 okazów ptaków, 18 okazów gadów i płazów, 7 okazów ryb; — 6 zbiorów owadów w osobnych szafkach; 7 okazów skorupiaków; 2 zbiory mięczaków; 2 zbiory szkarłupniów i jamochłonów; 218 okazów mineralogicznych.

g) Gabinet agronomiczny.

Posiada: Zbiory ziem typowych wschodnio-galicyjskich, aparaty do przesiewania ziemi, świdry, cylindry do szlamowania; zbiory nasion; zielniki, grzybki pasożytne, zbiór szkodników na roślinach uprawnych; 23 modeli maszyn i narzędzi rolniczych; 18 modeli sztucznych do nauki o hodowli bydła; tablice i modele do nauki pszczelnictwa, 16 narzędzi pasiecznych; modele i narzędzia do nauki ogrodnictwa 38.

IV. Wykaz imienny

uczniów c. k. Seminaryum nauczycielskiego męsk. we Lwowie,
którzy po ukończeniu nauk złożyli egzamin dojrzałości.

A. zwyczajni.

Rok 1871.

Chrzystyszyński Filip, naucz. lud. Zuchorzyce.
Ludwig Rudolf, z odzn., naucz. szkoły ćwicz. Stanisławów.
Medwid Paweł.
Nowomiejski Emil.
Porzycki Edmund.

Rok 1872.

Bukało Mikołaj.
Drobowicki Jakób, Sieniakowce.
Dudrowicz Antoni, naucz. kierow. Skole.
Gwoździk Eliasz, nauczyc. lud. Szybalin.
Homik Włodzimierz.
Ilków Teodor, naucz. lud. Michałówka.
Krępowski Wawrzyniec. †
Kmicikiewicz Józef, naucz. lud. Barycz.
Ostapowicz Michał, Drohobycz.
Pańczak Jan, Bukaczowce.
Petrów Mikołaj, Gaje.
Peszko Stanisław.
Pych Szymon.
Skiba Jakób, Staresioło.

Rok 1873.

Arzt Franciszek, z odzn., naucz. szk. ćw., czł. kom. egz., Tarnów.
Batycki Szymon.
Bolechowski Andrzej, naucz. kier. Rozwadów.
Chrupowicz Michał, z odzn., naucz. szkoły ćw., czł. kom. egz. Lwów.
Hlawaty Mieczysław, naucz. szkoły ćw., z odzn., Sambor.
Kamiński Bazyli, n. l., Podusilna.
Kostilnyk Jakób.
Kozłowski Michał.
Krawiec Tadeusz, naucz. lud., Białobrzegi.

Łużecki Michał, z odzn., naucz. kier. Turka.
Maksymiak Mikołaj, naucz. kier. Podhorodyszcze.
Mikuła Franciszek z odzn., w sąd.
Szeliński Franciszek, w sądown.
Szopa Jan, naucz. star. Lubaczów.
Urbański Jędrzej, z odzn., naucz. star., Żurawno.
Szlączka Wojciech, naucz. star. Skałat.
Zalewski Bazyli, naucz. l., Uwisła.
Chyrowski Dymitr, naucz. star., czł. Rady szkol. Stryj.

Rok 1874.

Celewicz Aleksander, naucz. m. i kierownik warst. szewsk. Uhnów.
Hawrysiewicz Julian, naucz. k. Ożydów.
Hlawaty Jan, naucz. star. Lwów.
Janusz Michał, naucz. st. Lwów.
Kaczorowski Zygmunt, naucz. st. Busk.
Kostecki Stanisław, z odzn., insp. okr. Stanisławów.
Litwin Paweł, naucz. ludowy Supranówka.
Mochnacki Aleksander, naucz. star., Sanok.
Olszewski Julian.
Mściwujewski Stanisław, naucz. star., Dobromil.
Pietraszkiewicz Aleksander.
Kobryn Mikołaj.
Pisarczuk Tomasz, z odzn., insp. okręg., Sanok.
Piszklewicz Teofil, naucz. kier. Starasól.
Przepiliński Albin, naucz. kier. u św. Marcina, Lwów.

Rok 1875.

Denaga Konrad, naucz. kier., Jasrzebicy.
Jaworski Benedykt. †
Kowalów Stefan, z odzn., naucz. kier., Borysław.
Kowalski Antoni, naucz. kier. Rożniatów.
Magura Mikołaj, naucz. l. Trójca.
Onufrów Grzegorz, n. st. Brody.
Parasiewicz Szczęsny, z odzn., naucz. kier., Lwów.
Pauk Szymon, naucz. kier., Starzawa.
Pfau Józef, z odzn., insp. szk. okręg., Zaleszczyki. †
Pokorski Leopold.
Rud' Tymoteusz.
Schmid Józef.
Szypajło Tytus, z odzn., naucz. star., w Drohowyżu.
Tomek Wacław

Rok 1876.

Behen Michał.
Buk Michał.
Chromiak Karol, z odzn.
Dacków Eliasz.
Dzundza Józef, z odzn., inspek. okręg. szkol., Złoczów.
Fedorski Antoni, naucz. ludowy.
Hanuszewski Jan, naucz. star., Lwów.
Janowski Antoni.
Krawczyszyn Eliasz, naucz. kier. w Mościskach.

Łukaszewicz Leonard, naucz. st., Drohobycz.
Marynowicz Teodor, naucz. kier., Gwoździec.
Mychajłeczko Jerzy.
Piotrowski Grzegorz, naucz. st., Przemyśl.
Radziszewski Józef.
Sądowy Filip, naucz. lud., Kęty stare.
Stojałowski Bazyli, naucz. star., Drohobycz.
Szebec Jozafat, naucz. lud., Suchodoły.

Rok 1877.

Czeredarczuk Bazyli, naucz. lud., Popowce.
Czerniawski Mich., z odzn., naucz. lud., Repecków.
Dawidowicz Jan, nau. l., Młodów.
Fiutowski Teofil, naucz. star. Jarosław.
Myszuga Aleksander, art. śpiew.
Sokalski Br., z odzn. naucz. Sem., czł. kom. egz. Lwów.
Hamal Ignacy, naucz. k., Podhajce.
Hołubowicz Mikołaj.†
Kałytczuk Dymitr.
Malicki Cyryl, n. k., Szczerzec.
Pańkowski Antoni.
Horbalewicz Jan † 1893 r.
Sondej Andrzej, n. l., Zagórze.
Szlemkiewicz Antoni, insp. okr. Kałusz.
Tofan Teodozy.

Rok 1878.

Bandurowicz Michał, naucz. star. Lwów.
Borys Teodor, n. l., Borszczów.
Budziński Piotr, naucz. star., Sądowa Wisznia.
Bukojewski Stefan.
Chęciński Jan, z odzn, ks. rz. k.
Chmurowicz B., z odzn., insp. ok. Tarnopol.
Gutkowski Juliusz, n. st., Lwów.
Henzlikiewicz Feliks, z odzn.
Hoffmann Hieronim.
Łuszczyński Zygmunt, z odzn. naucz. star., Lwów.
Werhanowski Aleksand., naucz. l., Dołhe, Kałusz.
Damm Władysław, Biłka Szlach.
Kleindinst Michał †
Ligęza Jan, naucz. star., Lwów.
Loewel Aleks., z odzn., insp. okr. Brody.
Onesym Marko.
Obrubański Leon, naucz. star., Kopyczyńce.
Zygmunt Leon.
Skorobohaty Stefan, naucz. star., Stanisławów.
Stefanyszyn Bazyli.
Warzynicki Franciszek †
Sawczak Aksenty, naucz. lud., Krynica.
Winnicki Karol, n. st., Lwów.
Wołoszczak Bazyli, naucz. kier., Czerniawa.
Zagórski Henryk †
Żerebecki Aleksander, naucz. lud.

Rok 1879.

Bazarowski Edmund.
Bojarski Antoni, n. st., Lwów.
Brandler Salomon, z odz.
Ciszewski Roman, n. st., Lwów.
Dembicki Jan, n. k., Szczyrowice.
Habraszewski Karol.

Hoffmann Jan, insp. szk., Żółkiew.
Rotter Antoni, z odzn., naucz. kier., Zubrza.
Chmielnik Teodor, naucz. lud., Szmitków.
Dąbrowski Apolinary, naucz. k., Komarno.
Fleckier Wilhelm.
Górski Grzegorz Wład.
Gurski Maryan.
Habdas Karol, n. kier., Żyrawa.
Pohler Karol, n. lud., Boratyn.
Hołota Michał.
Janowski Karol.
Korecki Michał, n. l. Skawina.
Krasucki Michał, nauczyc. lud., Siedliska.
Kwiatkowski Romuald, naucz. st. Lwów.
Łeszega Jan, z odzn., insp. okr. Bóbrka.
Mykitka Klemens, naucz. kier., Mikołajów.
Naływajko Ignacy.
Picyk Mikołaj, prow. naucz. l., Żupan.
Prokopowicz Wilhelm.
Rybaczewski Józef, naucz. lud., Laszki gościńcowe.
Szyper Natan Bär., z odz. naucz. rel. Mojż., Lwów.
Szlag Samuel.
Soleski Jan, naucz. kier., Lwów.
Stefanowicz Temoteusz, naucz. lud., Bałuczyn.
Stocki Franciszek.
Tabaczek Jan, naucz. lud., Lisie jamy.
Gangiel Jakób, naucz. star. szk. Czackiego, Lwów.
Terlikowski Bronisław, naucz. st., Janów.
Tuczapski Jan, naucz. lud., Przewłoczna.
Urbanek Edmund, naucz. star., Lwów.
Wityński Stefan, naucz. lud., Czartorya.
Władyka Józef.
Worobiec Michał, n. l., Wodniki.
Zielski Michał.
Gołębiowski Jan, naucz. kier., Zniesienie.
Welk Józef, naucz. st., Żółkiew.

Rok 1880.

Bałaban Józef, naucz. starszy w szkole św. Antoniego, Lwów.
Bogusiewicz Franciszek, naucz. lud., Szehyn.
Broczkowski Jakób, naucz. kier. Ponitowice.
Czernecki Jan, naucz. l., Sichów.
Kwiatkowski Stanisł., z odzn.
Sało Antoni, z odzn.
Spolski Bazyii, naacz. żeński, Gwoździec.
Janiszewski Waleryan.
Jaworski Anatol, naucz. młod. Kamionka.
Keffermüller Józef, n. k., Buczacz.
Klimkowski Grzegorz, nacz. kier., Demna.
Komplikowicz Jędrzej, z odzn. naucz. kier., Sokolniki.
Kośmiński Jan, zginął w Brazylii.
Kubetiusz Jan, naucz. ludowy, Wyrów.
Kubrakiewicz Władys., naucz. l., Twierdza.
Czechowski Antoni, naucz. kier., Biały Kamień.
Lewicki Stanisł., z odzn. naucz. żeńsk., Stryj.
Łomnicki Jan.
Marenin Jędrzej, naucz. star., Jaworów.
Orlecki N.
Reszetyłowicz Bazyli, z odzn. naucz. lud., Kunin.

Eustachowicz Michał, naucz. k., Ciężkowice.
Stańczak Zacharyasz, naucz. lud., Świątkowa.
Tomasik Józef, zastęp. naucz. w gimn., Tarnów.
Watran Hiacent. naucz. kier, Dunajów.
Wuffka Stanisław, naucz. kier., Rudki.
Wysoczański Mikołaj, naucz. l., Klimiec.
Paszyński Michał, naucz. żeńsk., Przemyśl.
Jachimowski Józef, naucz. kier., Chmielów.
Konowalec Michał, naucz. kier., Zaszków, Lwów.
Nud Antoni, naucz. kier., Kałusz.
Szostak Jan, naucz. lud, Hulcze.
Kunaniec Jan, naucz. lud., Dołhe ad Mednica.
Dołżycki Jan.

Rok 1881.

Biłyk Grzegorz, z odzn. naucz. lud., Dębno.
Buciewicz Julian, z odzn. naucz. kier., Łoszniów.
Czechowicz Karol, z odzn.
Hałas Tomasz, z odz. n. m., Sokal.
Jaworczykowski Maryan, z odzn. naucz., Bełz.
Rotter Chaim, z odzn. naucz. rel. moj., Lwów.
Jaremowicz Wiktor, z odzn.
Kesselring Jan, naucz. lud., Konopówka, szk. prywatna.
Kwolik Franciszek, z odzn.
Schipper Naftali, z odzn.
Strumieński Aleks., z odzn. naucz. lud., Kociubińczyki.
Witwicki Józef, naucz. ludowy, Kurzany.
Andrusikiewicz Leon.
Dudek Jan, Lesiówka.
Krzystan Antoni, n. l., Wiszniów.
Kaczorowski Michał, naucz. kier., Mikołajów.
Waszczuk Paweł, z odzn. naucz. kier., Hlebowiece Wielkia.
Witko Tomasz, naucz. prow., Mołotów.
Gnida Tomasz.
Kulmatycki Józef, n. l., Ułazów.
Lewicki Apolinary, zast. star. naucz. Sem., Sambor.
Stawniczy Emil, naucz. lud., Putotory.
Niedźwiedźki Stanisław.
Brodziński Adolf, † w Sokalu.
Cepuch Stefan, naucz. ludowy, Kędzierzawce.
Lubieniuk Andrzej, naucz. młod. Strzałkowice.
Nałyśnik Mikołaj, naucz. lud., Krasna.
Kretz Marek.
Mandel Szymon, naucz. rel. moj., Lwów.
Kozłowski Aleksander.
Puszkar Józef, naucz. Wulka mazowiecka.
Rychliński Tadeusz.
Seniów Bazyli, naucz. kierow., Chłopy.
SobotowskiBolesław, naucz.,Busk.
Solski Maryan, naucz. kier., Pikułowice.
Wollman Korneli.
Jaśków Jan, n. lud., Ławoczne.
Dąbrowski Władysław, naucz. l., Halicz.
Halajko Grzegorz, z odzn. naucz. lud., Wiśniowczyk.
Tłumak Baruch, naucz. rel. mojż., Kraków.
Hohenhauer Józef.
Mosz Michał, naucz. k., Remenów.

Rok 1882.

Czyż Eliasz, z odzn. naucz. kier., Kleparów.
Dmyterko Dymitr, z odzn. naucz. star., Tarnopol.
Grünes Wilhelm, z odzn., naucz. kier., Kołomyja.
Homik Jan, z odzn. naucz. star., Kołomyja.
Inglott Jan Wiktor, o odzn.
Łuc Jakób, naucz. kier., Wojsławice.
Obertas Stefan, z odzn., Stanin.
Prodziewicz Michał, naucz. lud., Zamoście.
Piekarski Onófry, z odzn., inżynier, Stryj.
Zubaty Eliasz, z odzn., naucz. lud., Rudki.
Bałaban Justyn, naucz. star., Tarnopol.
Budziński Franc, naucz młod. Jaryczów nowy.
Buliczek Edmund, naucz. kier., Stebnik.
Czapran Marcin, naucz. lud., Piaseczne.
Dąbrowski Jan, naucz. kier., Siemianówka.
Dubicki Dymitr, naucz. lud., Bereźnica.
Filipowicz Jan, naucz. lud., Chrzezińce.
Homik Szymon, naucz. str., Kołomyja.
Jankowski Edward, naucz. kier., Zborów.
Kaczor Władysław, naucz. lud., Lwów.
Kowtuniuk Bazyli †
Kurowski Romuald, nacz. kier., Czerniejów.
Liskowacki Teofil, naucz. lud. Byszów.
Maksymowicz Jan, naucz. lud., Olszenica.
Oleksin Hilary, naucz. ludowy, Wieżbiąż niższy.
Rawski Maryan, przy urzędzie poczt. inż. adjunkt.
Romanowicz Bazyli, naucz. lud., Chrusno stare.
Rudnicki Jan, naucz. lud., Południczna.
Schylowski Alojzy, naucz. lud., Trendowacz.
Szumski Jan, naucz. kier., Mikolińce.
Rybaczewski Konstanty, naucz. kier., Janów.
Koblański Jan Edward, naucz. kier., Borynicze.
Skorobohaty Emil.
Wierzbiański Aleks., c. k. oficyał podatkowy, Lwów,
Koczyrkiewicz Szymon, naucz. star., Przemyśl.
Młotek Maryan, naucz. k., Porszna.
Pasławski Jan, naucz. ludowy, Ceperów.
Plenkiewicz Józef, naucz. lud., Małowisko.

Rok 1883.

Antoniewicz Maryan, nau. Ułaszkowce.
Brzozowski Józef, z odzn. Dziewiątniki.
Niżankowski Bronisław, z odzn. naucz. star., Jaworów.
Nowicki Wilh. Kaź., z odzn. naucz. kal., Lwów.
Siewiński Ant., z odzn. naucz. kier., Ostrów.
Turczański Mich., z odzn. naucz. lud., Żubrzec.

Leopold Wilhelm, z odzn. naucz. mł. Lwów.
Zaborniak Tomasz, z odz. naucz. żesk. Dolina.
Zarudzki Jan, z odzn.
Choynacki Antoni.
Dyrdon Karol, z odzn.
Faff Jan, z odzn., naucz. star. Lwów.
Gołombek Karol, Kocurów.
Mięsowicz Władysław, naucz. st., Lwów.
Podlaszewski Stef. Tad., z odzn. naucz. kier. Podkamień.
Prychitko Jakób, Opłucko.
Słotwiński Jan Czerkasy.
Taubeles Maryan.
Zełeny Maksym, z odzn.
Daszyński Piotr.
Fedyna Szymon, Drohobycz.
Fabian Krzysztof, Wojutycze.
Hodowański Jan, Hermanów.
Raczyński Henryk.
Koderewko Mikołaj, Krynica.
Lewicki Władysław, Wulka żółtaniecka.
Szumski Jan.
Baczyński Henryk, Obłaźnica.
Baryk Aleksander.
Jaworczykowski Edmund.
Kossar Jan, Rusiłów.
Lohse Leon, naucz. k., Gołogóry.
Wołoszyński Włodz., Zawadów.
Leeg Leonard, naucz. rz. Lwów.
Oleszkiewicz Bogdan, Załęże.
Południewski Wład. Bartatów.
Czaban Jan, Bereźnica królewska.
Kirczów Paweł, naucz. młod. Przemyślany.
Liskowacki Alojzy, Młyny.
Mielniczek Grzegorz.
Rudeński Jan Mikołaj, Ostawy białe.
Rudeński Michał.
Rybak Teodor. Myszyn.
Semeniuk Antoni, Ordów.
Burbel Jan, Horodysławice.

Rok 1884.

Szyporz Józef, Tyśmienica.
Fruchtman Marek, naucz. star. Podwołoczyska.
Kajzer Franciszek, z odzn. naucz. rz. Sokal.
Martynowicz Michał, z odzn.,
Mayering Józef, urzęd. poczt.
Mikołajewicz Jakób, z odzn. naucz. Żółkiew.
Roszczyński Jan, z odz. naucz.
Nazarewicz Mikołaj, Szczutków.
Złotowski Floryan, z odz.
Pokorny Adolf, prow. star. n. Sem Sokal.
Zawirski Adam, naucz., Lwów.
Domanik Jan, Poczapy.
Kraus Stanisław, z odzn. †
Kulikowski Jan, naucz. młod. Husiałyn.
Kubik Gustaw, naucz., Lwów.
Nowotarski Aleks., z odznacz., Horożanka.
Pragłowski Konstanty, Buchonice.
Sokaler Izaak, naucz. rel. mojż. Lwów.
Tarnawski Wład. Fran.
Zigler Józef.
Dolinka Jan, z odzn., Brodki.
Dutka Jędrzej, Komarów.
Juras Mikołaj.
Schuster Władysław, Radziechów.
Spernol Bronisław.
Szorobura Stefan, Ostrów.
Zieniewski, Żeńczuk Wincenty, urzęd. gal. kasy oszcz. Lwów.
Żurkowski Jan, †
Bełtowski Maryan, Posuchów.
Dierl Edmund.
Moszkowitz Izrael, naucz. rel. mojż., Gródek.

Deodat Józef.
Skrypuch Dymitr.
Szuchowski Jan, Nadjatycze.
Kadyk Antoni, naucz. k., Lacko.
Puszkar Emilian, Sielec.
Pawłowicz Antoni, Krosna.
Zalewski Marceli, Nowoszyny.
Hilewicz Wład. Jan, naucz. l., Kozice.
Knobloch Ambrozy, naucz. lud., Jarosław.
Onyszkiewicz Leon, Wład., naucz. lud, Nowosiółki.
Senatowicz Eug., Ant., naucz. l., Soroki.
Semeryszyn Stefan.
Wiszniewski Jan, naucz. młod., Pikołowice.
Domazar Michał, naucz. lud., Lubień wielki.
Laurecki Teodozy, Włodz., naucz. lud., Żółkiew.
Lewicki Jan, Dobromyśl.
Stochmalski Michał., naucz. st., Oserdów.
Ludwig Karol, Alojzy, naucz. lud., Bryńce górne.
Ruż Bronisław.
Biliński Jan, Peczany.
Żyszkiewicz Feliks.
Tymoczko Jan, Krasnystaw.
Frank Władysław, Jan, naucz. kier. Dmytrów.
Skulecki Teodor, Jan, naucz. k., Bóbrka.

Rok 1885.

Domiszewski Franc., z odzn.
Hryniewicz Józef Kar, z odzn. naucz. rusk. szk. ćw., Lwów.
Kaczmarski Włodz., z odzn.
Mykietyn Michał, z odzn. naucz. młod. Benedykt., Lwów.
Orłowski Stanisł., z odzn. naucz. lud, Bołszowce.
Pawłusiewicz Ant., z odzn. naucz. lud, Brzedziec.
Schneider Maryan, Jan, z odzn. naucz. star., szk. św. Anny, Lwów.
Smereka Wojciech, z odz., naucz. star. szk. ś. Magdaleny, Lwów.
Soczyński Jan, z odzn. naucz. l., Zarudzie.
Spät Hersch, Mendel, z odzn. naucz. młod. szk. izr., Lwów.
Stanisławski Karol, z odzn. naucz. Lwów.
Baryk Paweł, Rozanka
Feduń Jan, naucz. lud., Snowidów.
Giba Józef, naucz. st, Chodorów.
Kmiecik Stefan, naucz. ludow., Gaje wyższe.
Langer Mysynlim, naucz. kier., Rudolfsdorf.
Onyszko Jan, Ilkowice.
Petecki Edward.
Pilecki Jan, Izydor, naucz. kier. Lacka rola.
Celewicz Michał, naucz. l., Psary.
Demczuk Waleryan, z odzn. wyst. z zawodu jest urz. kolei.
Hałań Michał, nauacz., Bełz.
Humiecki Michał.
Mayer Franciszek. Bron.
Stanowski Franciszek, naucz. star. szkoły św. Magdaleny, Lwów.
Szkolnik Grzegorz, naucz. lud., Nakło.
Bayger Aleksand. Jan.
Deszczakowski Aleksander, Kozielniki.
Mękarski Antoni.
Michniewicz Aleks. Wiktor, naucz. lud., Wysocko.
Starzewski Ferdynand
Śliwiński Stanisław, naucz. lud., Sądowa Wisznia

Daniów Łukasz, naucz. młod., Stryj.
Lisikiewicz Włodzim., Suszno.
Pollo Stefan, Feliks.
Stosik Józef.
Stankiewicz Antoni, naucz star. Drohobycz.

Rok 1886.

Bisikiewicz Aleksand., z odzn. naucz. młod. szkoły św. Anny, Lwów.
Fiala Miczysł. Wincenty, z odzn. naucz. kier., Rzęsna polska.
Frydel Marcin, z odzn. naucz. szk. św. Magdaleny, Lwów.
Gruszecki Jan Kanty, z odzn.
Juźwiak Michał, słuchacz praw.
Krupiński Józef, naucz. rz. szk. św. Magdaleny, Lwów.
Kubisz Jan, Winniki.
Łopuszański Aleks., z odzn. naucz. lud., Świdnica.
Łopuszański Włodzim. †
Iwaszkiewicz Kazim. K., z odzn. oficyał Dyr. Skarb., Kraków.
Adamski Tomasz †
Halura Wilhelm, Anton., Zarudce.
Kmiecik Andrzej, naucz. lud., Bożyków.
Medyński Stanisław, naucz. przy szkole kolei, Lwów.
Michańcio Teodor, naucz. ludow., Mostki.
Onyszkiewicz Julian, Zbaraż.
Pyrcz Dyonizy.
Salo Dymitr, c. k. poczta.
Mroczkowski Antoni †
Pawliński Józef, naucz. ludowy, Hrusiatyńce.
Sokołowski Stanisław †
Kamiański (Karawan) Władysł., Mosty.
Szczerbanowski Józef, Grzeg., naucz. kier., Rohatyn.
Bedronek Teofil.
Nowicki Ignacy, naucz. młod. szk. św. Antoniego, Lwów.
Bratasz Mikołaj, naucz. ludowy Kulików.
Chechliński Teofil, naucz. lud., Rodatycze.
Czomber Ludwik, umarł w 1891 r.
Czunna Bazyli, wystąpił z zaw.
Wyszeński Jan, Poddębce.
Dumicz Józef †
Ginik Stanisław.
Wertyporoch Jan, naucz. kier., Laszki.
Jezierski Franciszek, Szczepłoty.
Jacuk Jan †
Jaworowski Józef, naucz. tymcz. Stanimierz.
Kaliński (Feliński) Fran., naucz.
Kozdroński Ferdynand, naucz. lud., Błynczywody.
Lewicki Włodzimierz.
Dąbrowski Mikołaj, Zarudzie.
Komarnicki Aleks., Honuszko.
Werchota Jan, Powerchów.
Witkowicki Alojzy Mar., Izydorówka.
Wollman Saul, naucz. rel. mojż., Złoczów.
Ziołecki Stanisław, naucz. lud., Barszczowice.

Rok 1887.

Jougan Antoni.
Mykietyn Filip, Rudańca.
Kulikowski Wł., tymcz. Schostaw.
Bischof Karol, z odzn.
Bober Józef, z odzn. naucz. lud., prow. Lisko.

Borkowski Włodz., z odz. naucz. nadetat. Brody.
Gindziński Stan., z odzn.
Kogut Michał, z odzn.
Szabo Korneli, z odzn. naucz. młod. Sem., Sambor.
Czepid Michał, zjodz. naucz mł., Drohobycz.
Jaksmanicki Ant., z odzn. naucz. kier. Zamarstynów.
Podgórski Stan., z odzn. naucz. lud., Ustynowa
Sereda Mikołaj, z odzn. naucz. lud., Obraszyn.
Zazulak Michał, naucz. l., Wyżłów.
Zeleny Jan, z odzn.
Domiszewski Michał, naucz. szk. św. Zofii, Lwów.
Knopp Stanisław, naucz. kier. Zawałów.
Lisowski Jan, naucz. k., Stratyn.
Czarnik Włodzimierz, naucz. szk. św. Elżbiety, Lwów.
Kunanec Jan, naucz. lud, Dołho.
Miejski Michał, n. l, Matkowice.
Anderst Eliasz.
Banach Paweł, naucz. l., Buczacz.
Dżugan Stefan, naucz. ludowy, Powroźnik.
Fik Paweł, Majdan stary.
Iwanicki Włodzimierz, Wolswin.
Zańko Andrzj, Spasów.
Ruczka Józef.
Piekarski Roman, prow., Tadanie.
Stosyk Jan, naucz. nadetat., Oleszyce.
Czosnykowski August, naucz. l., Korolówka.
Nastalski Józef, naucz. prow., Kiernica.
Sobolski Franciszek.
Gębica Antoni, urz. kol., Lwów.
Gigiel Karol, naucz. lud., Brzuchowice.
Kosiński Kazimierz, naucz. lud, Wolica Komorowa.
Bardach Chaim, nauc. k, Delatyn.
Eichel Leon, przy izr. szk. Lwów.
Moschkowitz Izrael, naucz rel., Gródek.
Posthorn Izrael, Hersch, szk. pryw. Hirsza, Sołotwina.
Zwarycz Stefan, Tetewczyce.
Tarnawski Longin, Czystopady.
Gdyra Feliks, Jan, naucz zakł. ciemnych, Lwów.
Lityński Jan, Słyszawa niżna.
Żerebny Antoni, c. i k. porucz.

Rok 1888.

Andrzejowski Henryk, Podwerbce.
Appe Józef, z odzn. naucz. rel. Halicz.
Arbeitsbauer Stef., z odzn. Tatary.
Bielecki Józef, n. l, Poturzyca.
Bojarski Jan, z odzn. naucz. l., Parchacz.
Brodziński Władysław, c. i k. nadporucznik.
Budzanowski Mikołaj, naucz. tym. szk. Piramowicza, Lwów.
Charzewski Jan, tymcz. naucz. Lwów.
Długosz Mieczysław, zast. naucz., Radochońce.
Dobrowolski Dyonizy.
Dzingało Michał, Małrzow.
Hryńków Jan, Myców.
Kienzler Edward, naucz. młod. Konarskiego, Lwów.
Kinalski Leonard, z odzn. Assek. Krakowskiej.
Korecki Mikołaj, z odzn. naucz. kier., Dziedziłów.
Kotowicz Włodzim., z odz., Błaów.
Madyda Aleks., z odzn. naucz. mł. św. Marcina, Lwów.
Mamczura (Marczyński) Józef, z odzn., naucz. kl. przyg. Sem., Lwów.

Melzer Jan, z odzn. †
Mokrzycki Karol, tymcz., Przemyślany.
Mucha Teofil, naucz. k., Czyszki.
Nabak Hilary, mł. Zamarstynów.
Narolski Józef, Iwanikowa.
Opryszko Bazyli.
Ostrowski Józef, porucznik.
Sozanski Michał, naucz. kier., Jasienica.
Spolski Łukasz, Szczerzec.
Szenderowicz Leopold, korektor Słowa polsk., Lwów.
Wahn Władysław, Cieszanów.
Wasilewski Władysł naucz. kier., Wasylów.

Rok 1889.

Begiński Emil, naucz. w szk. im. św. Marcina, Lwów.
Bińkowski Józef.
Bobik Włodzim., prow. Lubella.
Domiszewski Jan, naucz. star. Bóbrka.
Dub Micgał, Rolów.
Gruszecki Władysław, Sokolniki.
Gyza Marek, Łosie.
Janicki Józef, w Ameryce.
Lasko Alekscnder, z odzn., Borki.
Łeszczij Włodzimierz.
Łypak Piotr, z odzn., Perehińsko.
Macan Grzegorz, prow., Piniany.
Malawski Maryan, prow., Potok.
Mikoś Karol, Tulgłowy.
Muryn Grzegorz, Słowita.
Padoch Andrzej, Pietrusza wola.
Peteński Filemon, Podhajczyki.
Porodko Bazyli, Jakimów.
Schnappek Moses, izrael., Trembowla.
Szczęsnowicz Roman, Łany.
Wanio Tymoteusz, Busk.
Zacharski Kazimierz, Laszki murowane.

Rok 1890.

Borodziej Leopold, Kołpiec.
Brzeziński Wiktor, szkoł. Staszica, Lwów.
Budziecki Piotr, z odzn., Berdychów.
Dunicz Leonard, Milatyn.
Dzikowski Bazyli, Walawa.
Dzikowski Julian, Sem., Lwów.
Gustowicz Michał, Bogdanówka.
Jaworski Karol, naucz. młod. szk. Konarskiego, Lwów.
Karowiec Maksym, z odzn. Kulparków.
Kowalski Paweł, naucz. kier. Kobyłowłoki.
Kozak Teofil.
Krzyżanowski Włodzimierz, Jezierzany.
Kułynycz Filip, naucz. st., Rawa.
Kwas Jan, z odzn. naucz. mł., szk. św. Anny, Lwów.
Nowicki Maryan.
Szczurkiewicz Ferdyn., z odzn. naucz. Semin., Lwów.
Turczański Józef, Porchowa.
Wojnarowski Apolinary †

Rok 1891.

Nie było matury z powodu wprowadzenia IV. roku.

Rok 1892.

Dyczko Jan, Rymanów.
Dyliński Władysław, nadetat., Stryj.
Gamota Aleksander, Piramowicza, Lwów.
Jurczyński Eustachy, tymczas., Borki małe.
Kocan Józef, Bukaczowce.
Kułynycz Aleksander, z odzn. nadetat. Sokal.
Kwasiński Włodzimierz, z odzn. prow. Kniesioło.
Kwiciński Kazim, z odzn. mł. Elżbieta, Lwów.
Prystupa Bazyll.
Sereda Jan, z odzn., Stojanów.
Sokołowski Kazim., tym., Buczacz.
Schnitzer Michał, mł, Mosty.
Turczański Antoni, Nowosiółka.
Zageczek Józef, mł. Jaryczów.

Rok 1893.

Bohaczewski Emilian, Wybudów.
Gürtler Władysław, z odzn., zast. naucz. w sem., Lwów.
Hrabyk Piotr, naucz., Lwów.
Kałyniak Jan, prow., Horodnica.
Kochan Jan, prow., Chorobrów.
Kobrzyński Włodzim.
Koszałkowski Michał, z odzn. naucz., Cięląż.
Kuźmów Włodzimierz, prowiz. Ubińce.
Lewicki Józef, Stryj.
Liczkowski Michał, Sokołów.
Reyss Władysław, Opulsk.
Sawaryn Antoni, z odzn. tymcz., Kruszelnica.
Siciński Michał, mł., Podwołoczyska.
Szajowski Edward, mł., Podwołoczyska.
Tomczak Dymitr, Horbków.
Żuk Józef, prow., Bilinka mała.

Rok 1894.

Butryński Jan.
Didur Adam.
Jurkowski Paweł †
Kaliński Konst. † 1895.
Kozłowski Orest, pr., Niezwiska.
Lewicki Bronisław, wyst. jest w Banku zal., Lwów.
Łapczyński Łukasz, nuucz lud., Nesterowce.
Mosler Majer, z odzn. naucz. Chocimierz.
Sachryn Józef, z odzn.
Sawków Jan, z odzn. naucz. mł., Jaworów.
Śliwiński Filip, naucz. młod., Trościaniec.
Tuchy Romuald.
Zaremba Michał, naucz. ludowy, Butyny.
Żelechowski Bronisław, naucz. mł. Brody.

Rok 1895.

Biłous Teodor, naucz. l., Mistyce.
Cichocki Adam, prak., Lwów.
Fiutowski Konrad, naucz. mł., Białykamień.
Gordyjczuk Jerzy, naucz, lud., Tłuste.
Hiolski Zygmunt, Brazylia.
Jaroszewski Bolesław, Futory.

Korol Mikołaj, Siemianówka.
Kot Jan
Krąpiec Jan.
Kmieć Władysław, prak. szk. św Anny, Lwów.
Kretów Stefan, Turkocin.
Klimko Jan, Podliski małe.
Mandel Leopold, naucz. młod., Buczacz.
Mrzygłocki Jan, naucz. młod. nadet., Kulików.
Rafiński Tomasz, z odzn. naucz. młod., Brody,
Rachlewicz Mieczysław, prakt., Myców.
Rawski Leon, naucz. młod., Gliniany.
Silber Akiwa, z odzn.
Snopek Maryan, naucz. ludow., Sarniki.
Spodaryk Jakób, naucz. młod., Sokal.
Surma Franciszek, prakt., Lwów.
Szydłowski Kazimierz, prakt., Lwów.
Tatuch Stefan, Mierzwica.
Turasz Roman, naucz. młod., Jaworów.
Waranka Józef, naucz. młod., Wybranówka.
Wawryniuk Damian, naucz. lud.,
Zalewski Józef.
Zełeny Jan, Dobrzany,

Rok 1896.

Bachulski Maryan.
Baran Grzegorz.
Dawid Abraham.
Gdula Józef, z odzn.
Gretschel Stanisław.
Grzybowski Stanisław, z odzn.
Hawrowski Władysław, z odzn.
Iwaniec Leon.
Kabarowski Izydor.
Karaczewski Izydor.
Kipp Józef.
Kobrynowicz Tytus.
Kleban Leopold.
Kostka Emil.
Kubrakiewicz Stan., z odzn., prakt. szk. św. Marcina, Lwów.
Kułynycz Aleksander, Wierzbica.
Kwaśnicki Adolf.
Leśniakowski Włodzimierz.
Lipiński Jan.
Lisowski Józef.
Luszkiewicz Władysław.
Mosior Kazimierz.
Mrzygłód Karol.
Mykietczyn Jerzy.
Okulowski Rawał, prakt. w Tow. naft., Lwów.
Patocki Stefan, z odzn.
Pintel Adam, z odzn.
Prokopiszyn Jan.
Przetocki Karol, z odzn.
Sarnionka Wiktor.
Sawczuk Eliasz.
Skaziński Teodor, naucz. lud, Budzanów.
Storoniak Bazyli.
Süss Franciszek.

B. Eksterniści.

Rok 1879.

Zawadzki Józef.
Jaworski Józef.

Rok 1880.

Harasimowicz Leon, naucz lud.,
Majchrowicz Jan, n., Bolechowie.
Cenar Edmund, naucz. star., Lwów.

Rok 1881.

Emanuel Gordziewicz, urzędnik kolei państw.
Rubczak Orest, naucz. kier., Dobraczyn.
Szeparowicz Aleksander, naucz. kier, Pistyń
Jaworski Józef, naucz. lud., Świtarzów.
Węgrzyn Mikołaj, naucz. lud., Dubryniów.
Korolczyk Piotr, naucz. lud., Junaszków.
Jaworski Jan, n. lud., Komarno.
Markowski Włodzimierz, naucz. w szk. niż. roln. Horodenka.

Rok 1882.

Głogoszewski Sylwester, naucz. lud, Podliski wielkie.
Konieczny Jędrzej.
Bolek Andrzej, Jan, naucz. lud., Weinbergen
Oleksiuk Bazyli, naucz. kier., Wełdzirz.
Jaworski Michał, naucz. lud., Nuśmice.
Krzywda Seweryn, n., Halicz.
Lewandowski Antoni, insp. szk. okr. Żydaczów.
Wierzbiański Cypryan, naucz., Mościska.
Hagen Edward.
Moskwa Jan.
Wolański Bazyli, n., Stanisławów.
Kotulski Władysław.
Zieliński Leon, naucz. rz., Lwów.
Sroka Jan, naucz. 1, Łanowice.

Rok 1883.

Pellich Bazyli, n. l., Bolechów.
Jankowski Antoni.
Adamowski Franciszek.
Donschak Antoni, naucz. lud., Harasymów.
Dudykiewicz Leon, naucz. mł. Buczacz.
Hohenhauer.
Russyniak Włodzimierz, naucz. lud., Hańczowa.
Dunin Adam, naucz. ludowy, Szmańkowce.
Jarosz Szymon.
Stepan Emil.
Krajewski Antoni, Józef, naucz. kier. Podhajczyk.
Stańkowski Paulin, naucz. kier., Śniatyn-Bałki.
Kozak Michał, naucz. lud., Rokitno.
Metelski Grzegorz, naucz. lud, Gaje za Rudą.
Macewicz Jan, naucz. mł., Kuty.
Żarski Mikołaj, naucz. l., Prusinów.
Haraszkiewicz Franciszek, naucz., star., we Lwowie.
Wołoszyn Bazyli, naucz. lud., Horoszowa.

Rok 1884.

Różycki Jan, naucz. kier., Sokołówka.
Gąsiewicz Władysław, naucz. star., we Lwowie.
Hnatewicz Włodzimierz, naucz., Tyszyca.
Sozański Jan, naucz., Wierzbowczyk.
Kornacki Antoni.
Kwiatkowski Maryan, Kaź,. nau., Bihałów.
Łowicki Julian, naucz. młod., Tarnopol.
Guz Nicetes, Konotopy.
Czypczar Bazyli †

Rok 1885.

Hölzelhuber Wiktor, Jan, naucz. kier. Koropiec.
Holitscher Ferdynand, naucz. mł., Lwów.
Jougan Jan, Antoni, naucz. k., Suchodół.
Leeg Karol, Edward, naucz. l., Kosteniów.
Starzewski Mikołaj, nauczyciel Hodowice.
Micheryk Stanisław.
Hudyma Aleksy, naucz. lud., Lisienice.
Moszoro Michał, insp. szk. okr. Tłumacz.
Rzepecki Jan, naucz. lud., Nowosiółki.
Urbański Faustyn, naucz. star., Lwów.
Kobierzycki Jan, Gwalbert, urzędnik assek.

Rok 1886.

Daniów Łukasz, nau. mł., Stryj.
Krajnik Franciszek, Horodołów.
Czuczkiewicz Józef, naucz. kier., Romanów.

Dzięciołowski Feliks.
Faszczewski Mikołaj, naucz. l., Zarzecze.
Słomka Adam, naucz., Ulwówek.
Spolitakiewicz Grzegorz, naucz lud., Grabowa.
Weisberg Mayer, naucz. rel. mojż. w gimn., Stanisławów.

Rok 1887.

Krzyształowicz Bolesław.
Chuderski Aleksander, naucz. lud, Połonice.
Romach Cyryl, Zagórze konk.
Fedyna Kosmo.
Myssak Paweł, n. tym., Dublany.
Pilat Bazyli, naucz. lud., Wroblowiec.
Barna Filip, naucz. lud., Lisko.
Naływajko Aleksander.
Kujłowski Jan.

Rok 1888.

Bielczyk Zygmunt, nauczyciel st., Strzeliska nowe.
Bojakowski Jan, nauczyciel lud., Tomaszowce.
Brzeziński Antoni.
Dobródzki Józef, inspektor okr., Nadwórna.
Duszyk Władysław, naucz. prow., Podlipce.
Fedusiewicz Emil, n. l., Grabicz.
Hołyński Aleksander, naucz. kier. tymcz., Mikłaszów.
Jasiński Władysław, n. l., Pojło.
Kiryłowicz Leon, n. l., Kołtów.
Krupski Jędrzej, n. l., Rzepedź.
Krzemieniecki Franciszek, naucz. kierownik, Uhrynów.
Myssak Paweł, naucz. l., Dublany.
Narolski Józef, naucz. l., Duliby.
Pawluk Eustachy, n. l., Zubków,
Rzeszotko Antoni, nauczyciel l., Bukowsko.
Słonina Stanisław, naucz. ludowy, Trzebinia.
Toczyński Tadeusz.
Tustanowski Jan, naucz. kierown., Kurowice.
Tustanowski Stanisław, naucz. l., Poluchów wielki.
Ustyanowski Bazyli.

Rok 1889.

Bereżyński Wiktor, naucz. tymcz., Kawsko.
Harasymiuk Bazyli, naucz. tymcz., Ładańce.
Jankowski Władysław, nauczyciel tymcz. szkoły 6-klas., Kałusz.
Kalinowicz Włodzimierz Jarosław Roman, n. prow., Laszki dolne.
Komarnicki Ignacy Józef, naucz. nadet. szk. 6-klas.; Drohobycz.
Lendobecki Br. Józef, naucz. l., Krechów.
Majdanyj Emil, nauczyciel tymcz., Wółków.
Mielnicki Józef Wiktor, naucz. kierownik, Olesza.
Mielnik Karol, n. prow., Brzozów.
Nazarewicz Antoni, naucz. lud., Szczutków.
Paczowski Jarosław.
Rubinger Zygmunt Mikołaj, naucz. mł. szkoły 5-klas., Czortków.
Sandurski Jan, nauczyciel lud., Koziowa.

Śliwiński Władysław.
Świździcki Józef.
Stetkowicz Mateusz.
Tatomir Jan, naucz. l., Opaka.
Tkacz Aleksy.
Zacharyów Innocenty Hilary., n. tymcz., Duliby.

Rok 1890.

Szczyrkowski Gejza Miecz. Zyg.
Mielnicki Józef Wiktor, naucz. kierownik, Olesza.
Małecki Jan, naucz. l, Lubaczów.
Przepiliński Hieronim, naucz. l., Lwów.
Solecki Tytus, naucz. l., Lubsza.
Złotnicki Kazimierz, n. prow., Sambor.
Traczyński Władysław, naucz. l., Poburzany.
Strusiewicz Józef Michał.

Rok 1891.

Stroiński Jan.
Skotniany Mikołaj, naucz. prow., Pohorylce.
Ratalski Bazyli, praktykant, Drohobycz.
Horniatkiewicz Teodozy, naucz. prow, Spas.
Kiernicki Michał, n. pr., Budyłów.
Uhornicki Ignacy, naucz. prow., Podłuże.
Nud Jan, naucz. kier., Krotoszyn.
Düll Dominik Michał.
Materna Józef, nauczyciel lud., Żółkiew.
Błahuta Józef Aurelian.
Przyborowski Maryan Karol.
Zapałowicz Zygmunt Eustachy.
Przygodzki Władysław Rudolf, naucz. prow., Dubszcze.

Rok 1892.

Fuchs Adolf, n. prow., Dobrotwór.
Herasymowicz Jan.
Huzarski Józef.
Iwiński Antoni, n. l., Dobrzany.
Mazanowski Jozafat Melecyusz, naucz. lud., Podgórze.
Mossoczy Władysław, naucz. lud., Moszkarów.
Olszewski Piotr, n. pr., Rohatyn.
Patocki Józef.
Romanów Bazyli, n. l., Bordulaki.
Sękowski Eugeniusz Leopold.

Rok 1893.

Burczak Jan, n. prow., Bóbrka.
Czaczka Paweł, naucz. tymcz., Zagórze.
Falkowski Wł. Karol, n. l., Zboiska
Firak Aleksander, n. pr., Usznia.
Glodkiewicz Józef, naucz. nadet. szkoły miesz., Stryj.
Jarosiewicz Włodzimierz.
Kleinberg Łazar, n. k., Ottynia.
Koszka Jan.
Kruczkowski Fr., n. mł., Bóbrka.
Szybiak Władysław.
Telichowski Teodor Julian, naucz. ludowy, Borszczów.
Tomiak Jan, n. pr., Busowisko.
Turteltaub Lemel, naucz. l. szk. izrael., Kołomyja.
Ustyanowicz Włodzimierz.

Rok 1894.

Blaszkiewicz Karol, naucz. kier., Sielec bieńkowy.
Chrząstowski Xawery Józef Fr.
Jackowski Alfred Izydor, n. l., Wola jakubowska.
Jurkiewicz Szczepan Wawrz. Jan, n. tymcz., Staromiejszczyzna.
Kwaśnicki Stanisław.
Lisowski Michał, n. pr., Żuków.
Łapczak Wincenty, naucz. tymcz., Krystynopol.
Maryański Bronisław.
Notz Karol Cypryan Wawrzyniec, naucz. tymcz., Niedzieliska.
Olesków Włodzimierz.
Reinsperger Józef.
Rothländer Władysław, n. prow., Żuków.
Sternberg Henryk, naucz. szkoły izraelickiej, Śniatyn.
Warecki Michał, n. pr., Urlów.
Wizimirski Bolesław, naucz. pr., Krzywe.

Rok 1895.

Babij Michał, naucz. pr., Zawój.
Duczakowski Mikołaj, naucz. pr., Wierzchnia.
Dmytrów Józef.
Elijów Bazyli, nauczyciel tymcz., Leśniowice
Gramski Justyn Bronisł., naucz. nadetatowy, Żółkiew.
Gmytrasiewicz Antoni, n. tymcz., Czerniawa.
Iwańczuk Józef.
Kibało Bazyli, n. pr., Rozwożany.
Klimko Paweł, nauczyciel lud., Brzuchowice.
Kleines Efroim Józef.
Leitner Leonard Jan, n. tymcz., szkoły 5-klas., Przemyślany.
Matkowski Zenobiusz, naucz. l., Dobrotów.
Milan Jan, n. tymcz., Komarniki.
Połoszynowicz Włodz.
Petryszyn Włodzimierz, n. prow. szkoły 5-klasowej, Bóbrka.
Skulski Julian, n. pr., Pawłów.
Szeremeth Wiktor Adam, n. l., Rohatyn.
Tatomir Andrzej Józef, n. mł., Szczerzec.
Zalewski Jan, nauczyciel prow., Nowosielce.

Rok 1896.

Hapka Antoni.
Kejha Feliks Aleksander.
Krenzel Józef.
Łoziński Mikołaj, n. l., Krówniki.
Mołczko Andrzej.
Mosiądz Andrzej, naucz. l. zast., Kossów.
Nowak Floryan.
Pilecki Maryan Paweł.
Socha Józef.
Tatomir Edward.
Wójtowicz Józef, naucz. nadet., Drohobycz.

Grono nauczycielskie
w roku szkolnym 1896/7.

A) Dyrektor.

1. *Tatomir Sas Lucyan*, zastępca dyrektora Komisyi egzaminacyjnej dla nauczycieli szkół ludowych i wydziałowych, uczył pedagogiki i dydaktyki na II., III., i IV. roku.

B) Profesorowie.

2. *Barwiński Aleksander*, w VIII. randze; dla geografii i historyi; jako poseł do Rady państwa i Sejmu krajowego — stale urlopowany.
3. *Ks. Boczar Józef*, w IX. randze, uczył religii obrz. rzym. kat. w c. k. Seminaryum i w szkole wzorowej, z językiem wykładowym polskim.
4. *Ks. Huzar Eugeniusz*, radca konsystorza metrop. obrz. gr., w IX. randze, uczył religii gr. kat. we wszystkich klasach Seminaryum i w obu szkołach wzorowych.
5. *Kalitowski Emil*, dr. filozofii, profesor gimnazyum I., uczył w zastępstwie języka niemieckiego na III. i IV. roku.
6. *Kocowski Włodzimierz*, dr. filozofii, w IX. randze, uczył języka ruskiego na II., III. i IV. roku.
7. *Kuliczkowski Adam*, w VIII. randze; dla języka polskiego i niemieckiego — z powodu choroby urlopowany na cały rok szkolny.
8. *Nittmann Karol*, nauczyciel gimnazyum IV., uczył w zastępstwie języka polskiego na III. i IV. roku.

9. *Olesków Józef*, dr. filozofii, w IX. randze, członek Komisyi egzaminacyjnej, zawiadowca gabinetu przyrodniczego i agronomicznego, gospodarz III. roku, uczył historyi naturalnej i gospodarstwa we wszystkich klasach.
10. *Tysowski Bazyli*, w IX. randze, członek Komisyi egzaminacyjnej, gospodarz II. roku, uczył matematyki na I a., I b., II., III. i IV., fizyki na II., III. i IV. roku; zawiadował gabinetem fizykalnym.

C) Nauczyciele.

11. *Drężepolski Aleksander Julian*, nauczyciel, w X. randze, gospodarz I. roku, uczył matematyki, języka niemieckiego i fizyki w klasie przygotowawczej, tudzież języka polskiego i fizyki na I. roku Seminaryum.
12. *Sokalski Bronisław Michał*, hon. obywatel m. Tartakowa, członek Komisyi egzaminacyjnej, nauczyciel polskiej szkoły ćwiczeń, w X. randze, od r. 1893 przydzielony do Seminaryum, gospodarz IV. roku, uczył geografii i historyi w obu oddziałach I., na II., III. i IV. roku, specyalnej metodyki na III. roku, kierował hospitacyami III. i lekcyami praktycznemi IV. roku.

D) Nauczyciele szkoły wzorowej i zastępcy.

a) Z językiem wykładowym polskim.

13. *Chrupowicz Michał*, nauczyciel polskiej szkoły ćwiczeń, w X. randze, członek Komisyi egzaminacyjnej, prowadził klasę III. szkoły wzorowej.
14. *Dzikowski Julian*, zastępca nauczyciela szkoły ćwiczeń, prowadził II. klasę szkoły wzorowej, uczył rysunków w klasach przygotowawczych i w oddziałach II., III. i IV. roku.
15. *Gürtler Władysław*, zastępca nauczyciela szkoły ćwiczeń, prowadził klasę I. i IV.
16. *Marczyński Józef*, zastępca nauczyciela szkoły ćwiczeń, gospodarz klasy przygotowawczej oddziału A., uczył w kl. przygotowawczej geografii i historyi i języka polskiego; na I. roku języka niemieckiego, na II. r. języka polskiego.
17. Ś. p. *Świechło Władysław*, nauczyciel szkoły ćwiczeń, prowadził IV. klasę; w ciągu roku zachorował. — Zmarł w dniu 28. maja 1897.

18. *Szczurkiewicz Ferdynand*, prowizoryczny nauczyciel szkoły ćwiczeń, w X. randze, gospodarz klasy przygotowawczej oddziału B., uczył matematyki, języka polskiego, języka niemieckiego i historyi naturalnej w klasie przygotowawczej.

b) Z językiem wykładowym ruskim.

19. *Czerwiński Kornel*, kierownik szkoły wzorowej z wykładowym językiem ruskim, w X. randze, członek Komisyi egzaminacyjnej, prowadził klasę IV. ruskiej szkoły wzorowej.
20. *Hryniewicz Józef*, w X. randze, prowadził klasę II. ruskiej szkoły wzorowej, uczył języka ruskiego w klasie przygotowawczej i na I. roku Seminaryum.
21. *Wrzeciona Grzegorz*, w X. randze, prowadził klasę III. ruskiej szkoły wzorowej.
22. *Zarzycki Grzegorz*, w X. randze, prowadził klasę I. ruskiej szkoły wzorowej, tudzież uczył języka niemieckiego na II. roku Seminaryum i języka ruskiego na I. r. Seminaryum.

E) Nauczyciele pomocniczy.

23. *Madeyski Edward*, profesor, uczył gimnastaki we wszystkich klasach Seminaryum.
24. *Młodnicki Karol*, artysta-malarz, uczył rysunków w c. k. Seminaryum.
25. *Szpilman Józef*, dr. med., dyrektor szkoły weter., uczył somatologii i hygieny na I. i IV. roku Seminaryum.
26. *Slaviček Henryk*, uczył spiewu i gry na skrzypcach we wszystkich klasach c. k. Seminaryum.
27. *Stohl Karol*, nauczyciel muzyki, uczył gry na fortepianie i organach.

Ze statystyki Zakładu

w roku szkolnym 1896/7.

Rok	Klasa przygotowawcza		I.		II.	III.	IV.	Razem
	A.	B.	A.	B.				
Religii rzym. kat.	33	28	23	21	33	34	31	203
Religii grecko-kat.	13	20	16	11	25	27	20	132
Religii ewangelickiej	—	—	—	—	1	1	—	2
Wyznania mojżesz.	2	4	—	8	3	3	4	24
Razem	48	52	39	40	62	65	55	361
Wystąpiło w ciągu roku	8	12	8	11	2	4	—	45
Otrzymało promocyą do klasy wyższej	34	31	30	24	55	59	—	233
Złożyło egz. dojrz.: z odznaczeniem	—	—	—	—	—	—	5	
bez odznaczenia	—	—	—	—	—	—	48	53

Wykaz imienny kandydatów

którzy w roku 1897 złożyli egzamin dojrzałości.

1. Babel Hugo z odznaczeniem
2. Bielecki Stanisław
3. Birnbaum Chaim
4. Chomicki Włodzimierz z odzn.
5. Czechowski Władysław
6. Dworski Kazimierz
7. Głogowski Artur
8. Gulin Julian
9. Hagiel Kazimierz
10. Hamburger Alfred
11. Hordt Gabryel
12. Jacyk Jan
13. Kopytko Józef
14. Kotowicz Włodzimierz
15. Kornecki Antoni
16. Kraśnicki Michał z odzn.
17. Krasucki Jan
18. Kuźma Mikołaj.
19. Loteczka Alfred
20. Lubiński Jan z odznaczeniem
21. Maciuk Konstanty
22. Martyniak Teodor
23. Parypa Engeniusz
24. Pawełkow Jan
25. Pestrak Jan
26. Pietraszek Stefan
27. Pollo Bolesław
28. Połoszynowicz Stanisław
29. Reinberger Władysław
30. Rosenbaum Mendel
31. Rudeński Adam
32. Sajko Włodzimierz
33. Schärf Simon
34. Schechtel Edmund
35. Senica Zenon
36. Siciński Jan
37. Sikorski Waleryan
38. Skopowski Adolf
39. Smarzewski Bronisław
40. Srokowski Władysław
41. Sulik Jan
42. Stocki Andrzej
43. Szałauta Eliasz
44. Tabaczek Jan
45. Togan Jan
46. Troszkiewicz Antoni z odznaczeniem
47. Turecki Włodzimierz
48. Tyro Stanisław
49. Werbowy Jan
50. Wiśniak Józef
51. Wojcik Konstaty
52. Zalewski Marcin
53. Żyżniewski Włodzimierz.

Oprócz powyższych uczniów Seminaryum zgłosiło się do egzaminu dojrzałości 33 prywatystów, z których 18 uzyskało świadectwo dojrzałości.

C. k. Seminaryum Nauczycielskie Męskie w Krakowie.

1871—1896.

I.

Początek, pierwsze urządzenia i dalszy wewnętrzny rozwój Seminaryum nauczycielskiego męskiego w Krakowie (od r. 1871 do 1896).

Ustawa państwowa o szkołach ludowych z dnia 14. maja 1869 r. (ogłoszona w nr. 40. D. R. M. W. i O. za r. 1869) zapowiedziała w § 26, że w interesie rozszerzenia oświaty założone zostaną z funduszów państwa takie zakłady naukowe, w których kandydaci lub kandydatki zawodu nauczycielskiego potrzebne dla nauczycieli szkół ludowych przygotowanie i odpowiednią naukę bezpłatnie czerpać będą mogli.

Taż ustawa określiła nawet w ogólnych zarysach wewnętrzny ustrój, zakres nauki i środki pomocnicze takich zakładów a wydanie szczegółowych przepisow i powołanie do życia samych zakładów poruczyła c. k. Ministerstwu wyz. i ośw.

Zgodnie z powyższem postanowieniem wydał Jego Eks. Pan Minister wyzn. i ośw. dnia 12. lipca 1869 r. do l. 6299 szereg szczegółowych przepisów, właściwą myśl ustawy szkolnej rozwijających i tegoż jeszcze roku powołał do życia w niektórych krajach koronnych zakłady naukowe dla kształcenia nauczycieli szkół ludowych i takież oddzielne zakłady dla nauczycielek.

Zakłady te nazwano Seminaryami nauczycielskiemi męskiemi i żeńskiemi. W Galicyi otwarcie takich instytutów uległo znacznemu opóźnieniu, a powołała je do życia Rada szkolna krajowa dopiero w 1871 r.

Seminaryum nauczycielskie męskie w Krakowie zostało założone rozporządzeniem Rady szkolnej krajowej z dnia 24. kwietnia 1871 do l. 3144, wystosowanem do pana *Andrzeja Józefczyka*, mianowanego dyrektora tego zakładu. Rozporządzeniem tem poleciła Rada szkolna krajowa Andrzejowi Józefczykowi, żeby: istniejący przy szkole głównej w Krakowie dwuletni kurs pedagogiczny rozwiązał, uczniów tego kursu, jako kandydatów Seminaryum nauczycielskiego do nowego zakładu zapisał, inwentarz kursu pedagogicznego na rzecz Seminaryum odebrał i samo Seminaryum z dniem 1. maja 1871 roku otworzył.

Współcześnie nadesłała owa władza dyrektorowi Seminaryum tymczasowy statut dla Seminaryów galicyjskich, ułożony w myśl rozporząd. p. Ministra wyzn. i ośw. z dnia 22. października 1870 r. do l. 11238 i w ogólnych zarysach nakreślony plan nauk dla nowego zakładu, a zarazem mianowała pierwszych nauczycieli głównych Seminaryum męskiego w Krakowie. Tymi zostali: *Wojciech Wojnarski*, dotychczasowy dyrektor szkoły głównej krakowskiej i połączonego z nią kursu pedagogicznego i *Ludwik Zgórek*, były nauczyciel szkoły rolniczej w Czernichowie. Obaj mieli objąć obowiązki w Seminaryum nauczycielskiem z dniem 1. maja 1871 r.

Ustanowiła też Rada szkolna krajowa pierwszych nauczycieli młodszych, którymi zostali: *Paweł Wandasiewicz*, dotychczasowy nauczyciel szkoły u św. Barbary i *Franciszek Adamczyk*, nauczyciel szkoły głównej krakowskiej. Ci jednak dopiero w dniu 1. września 1871 do obowiązków swych przystąpić mieli.

Nakoniec naznaczyła taż sama władza szkolna pierwszych nauczycieli pomocniczych: *Leona Piccarda* i *Leona Weissa*. Pierwszemu powierzyła naukę rysunków, drugiemu gimnastykę.

Zanim przystąpimy do opowiadania właściwych dziejów Seminaryum nauczycielskiego męskiego w Krakowie, rozpatrzmy się pierwej w tymczasowym statucie i w planie naukowym tego zakładu.

Według statutu tymczasowego Seminaryum nauczycielskie męskie jest zakładem naukowym, który ma za zadanie kształcić teoretycznie i praktycznie przyszłych nauczycieli szkół ludowych. Językiem wykładowym w Seminaryum krakowskiem ma być język polski. Nauka jest bezpłatna a trwać ma 3 lata. Funduszów na

utrzymanie zakładu dostarczy rząd na przedstawienie Rady szkolnej krajowej. Jeśli uczeń zaleca się pilnością, zdolnościami i wzorowem zachowaniem się, może otrzymać stypendyum pedagogiczne, za które jednak po ukończeniu nauk będzie obowiązany pracować przez 6 lat w zawodzie nauczyciela przy publicznej szkole ludowej. Z Seminaryum połączona będzie szkoła ludowa, dwuklasowa, jako szkoła ćwiczeń, aby kandydaci nauczycielscy mieli sposobność zaznajomić się praktycznie z dobrą metodą uczenia i wychowania młodzieży szkolnej.

Do wstąpienia do tego zakładu wymaganym jest ukończony 15 rok życia i ten stopień rozwoju umysłowego, jakiego spodziewać się można od uczniów, którzy ukończyli niższe gimnazyum lub niższą szkołę realną. Kandydaci z wyższem wykształceniem mogą wstąpić odrazu na kurs wyższy, odpowiedni ich inteligencyi.

O przyjęciu do zakładu rozstrzyga egzamin wstępny; również przy końcu każdego roku o przejściu z jednego kursu na drugi decyduje kwalifikacya uczniów. Po ukończeniu ostatniego kursu poddają się uczniowie ścisłemu egzaminowi ze wszystkich przedmiotów, wykładanych w Seminaryum, a jeżeli egzamin ten wypadnie dla nich pomyślnie, otrzymują świadectwo dojrzałości, które daje im prawo do pełnienia obowiązków pomocnika lub zastępcy nauczyciela w szkołach ludowych.

Do stałego zajęcia posady nauczyciela w szkole ludowej wymaganym będzie patent uzdolnienia, który pomocnicy lub zastępcy nauczycieli będą mogli uzyskać dopiero po dwuletniej praktyce w służbie nauczycielskiej i to po złożeniu oddzielnego egzaminu t. z. kwalifikacyjnego.

Celem nastręczenia uczniom Seminaryów sposobności do ćwiczeń praktycznych w gospodarstwie wiejskiem dodany będzie do każdego Seminaryum męskiego ogród lub stosowny kawał gruntu.

Pożądanem jest także i zakład starać się będzie o to, aby uczniowie Seminaryum nauczyli się drugiego języka krajowego (w Krakowie np. ruskiego) i aby zapoznali się z metodą udzielania nauki głuchoniemym, ślepym i t. d. i z urządzeniem ochronek dla małych dzieci.

Takie zarysy Seminaryów nauczycielskich zawierał tymczasowy statut organizacyjny i podług tego wzoru urządził dyrektor Józefczyk Seminaryum nauczycielskie męskie w Krakowie.

Drugi dokument, plan nauk dla Seminaryów nauczycielskich męskich, ułożony był przez Radę szkolną krajową w ogólnych tylko zarysach, a zadaniem grona nauczycielskiego było plan ten szczegółowo rozwinąć i wzorowo wykonać.

Z tego zatem ogólnego planu i z rozwiniętych później przez krakowskie grono planów szczegółowych da się uchwycić następujący układ, zakres i tok nauki w nowym zakładzie.

Najprzód widocznymi są trzy przewodnie zadania, które plan naukowy na nauczycieli tego zakładu wkładał:

1. dać wychowańcom Seminaryum pewien niewielki, ale dobrze przetrawiony i w organiczną całość związany zasób wiadomości ze wszystkich działów nauki, w zakresie szkół średnich wykładanej, z wyjątkiem języków starożytnych;

2. dać im gruntowne, religijno-moralne wychowanie, polegające na poznaniu i zrozumieniu głównych objawów życia psychicznego człowieka, tudzież na zaszczepieniu w ich serca prawdziwej wiary i chrześciańskiej moralności;

3. na podstawie i przy pomocy dwu poprzednich danych dać im wprawę i biegłość w stosownem używaniu wszelkich środków wychowawczych, służących do rozbudzenia i kształcenia duchowych i cielesnych sił i czynności dziecka, czyli zaopatrzyć uczniów Seminaryum we wzorowe, rozumnie stosowane metody wychowania i nauczania.

Z tego zatem wynika, że nauka w Seminaryum musiała koniecznie rozpadać się na dwie odmienne części: na teoretyczną naukę i na praktyczne ćwiczenie się w sposobach wychowania i nauczania.

Pierwszą zdobywali uczniowie na wykładach nauczycieli i własną pracą w domu; drugiej nabywali w szkole ćwiczeń, najprzód asystując wzorowym lekcyom nauczycieli, którzy w klasach tej szkoły uczyli; następnie sami próbując prowadzić przez godzinę powierzoną sobie klasę pod czujnem okiem dyrektora zakładu i kilku nauczycieli, którzy na najdrobniejszy szczegół wewnętrzny lub zewnętrzny tej nauki pilną i baczną zwracali uwagę.

Najważniejszą rolę w tym ostatnim, praktycznym kierunku odgrywały tak zwane konferencye krytyczne, które się natychmiast po każdej próbnej lekcyi odbywały wobec całego kursu i wszystkich nauczycieli pod przewodnictwem dyrektora.

Na tych posiedzeniach wyliczano uczącemu nie tylko wszystkie usterki jego lekcyi; ale nadto starano się wykazać mu i uzmysłowić istotne powody pomyślnego lub niepomyślnego wyniku jego nauki. W sposób dostępny, zrozumiały, starano się uwidocznić mu cel jego nauki i wykazać, że z tym celem powinny się zgadzać sposoby i środki, których nauczyciel w czasie swych czynności w szkole używa. Zmuszano więc kandydatów do zdawania sprawy przed zgromadzonem na konferencyą gronem z każdej czynności nauczyciela, którego nauce przysłuchiwał się kandydat w szkole ćwiczeń i kazano mu tłómaczyć się z każdej jego własnej czynności nauczycielskiej, gdy pod okiem przełożonych przez godzinę w szkole uczył.

Wyrabiano w ten sposób świadomą celu, przytomną, rozumną metodę nauczania i postępowania z uczniami.

Nie będziemy tutaj roztaczać planu naukowego w jego szczegółach, boby to zbyt daleko od historyi zakładu nas odsunęło; wyliczymy zatem tylko przedmioty w Seminaryum wykładane i liczbę godzin tygodniowych, na każdy przedmiot wyznaczoną.

A zatem w Seminaryum nauczycielskiem były następujące przedmioty naukowe:

1. Religia po 2 godz. na I. i II kursie, po 1. godz na III. kursie.

2. Pedagogia i dydaktyka.

a) antropologia: 3 godz. na I. kursie.

b) pedagogia: 3 godz. na II. kursie.

c) dydaktyka i t. d.: 3 godz. na III. kursie.

3. Ćwiczenia praktyczne w nauczaniu i prowadzeniu młodzieży połączone są z nauką pedagogii a odbywają się na II. i III. kursie.

a) Na II. kursie uczniowie podzieleni na grupy przysłuchują się tylko nauce w szkole ćwiczeń, prowadzonej przez wzorowych nauczycieli, co tydzień po 2 godziny a na konferencyi krytycznej zdają ustne i pismienne sprawozdania, z celu i przebiegu nauki, tudzież ze sposobów i środków użytych przez nauczyciela, aby metodę i jej zastosowanie do dawnego przedmiotu dokładnie poznali.

b) na III. kursie odbywają uczniowie sami próby nauczania i prowadzenia klasy czyli tak zwane ćwiczenia praktyczne, na które wyznacza plan codzień 1 godzinę. Próby te tak są urządzone, żeby każdy kandydat miał sposobność ćwiczenia się w nauczaniu wszystkich przedmiotów i na różnych stopniach nauki. Po każdej lekcyi następuje konferencya krytyczna, o której mówiliśmy wyżej, a nadto na tej konferencyi wyznacza się materyał do przyszłej praktyki i daje się uczniom wskazówki metodyczne i dydaktyczne.

4. Język polski: po 4 godz. tygodniowo na każdym kursie. Tutaj należy raz na zawsze powiedzieć, że kurs każdego przedmiotu naukowego kończył się wyłożeniem specyalnej metodyki tego przedmiotu. Po wykończeniu zatem przepisanego materyału np. z języka polskiego następowała specyalna metoda języka polskiego w szkole ludowej. I tak samo z każdym innym przedmiotem w planie oznaczonym.

5. Język niemiecki: 4 godz. na I. i II., a 3 godz. na III. kursie.

6. Matematyka rozpada się na:

a) arytmetykę: po 2 godz. na każdym kursie;

b) geometryę: po 1 godz. na każdym kursie.

7. Historya naturalna: po 2 godziny na I. i III., a 1. godz. na II. kursie.

8. Fizyka: na I. i III. kursie 2 godz., na II. 3 godz.

9. Geografia: na I. i II. po 2 godz., na III. kursie 3 godz.

10. Historya powszechna i nauka o ustroju politycznym własnego kraju: na I. i II. kursie po 2 godz., na III. kursie 3 godz.

11. Gospodarstwo: na każdym kursie po 2 godz.

12. Kaligrafia: na I. kursie 2 godz., na II. 1 godz.

13. Rysunki: na każdym kursie po 2 godziny.

14. Śpiew i muzyka: po 2 godz. na każdym kursie.

15. Gimnastyka po 1 godzinie na każdym kursie.

Co do zakresu każdego z tych przedmiotów powiemy ogólnie, iż dorównywał on temu zasobowi wiadomości, jaki daje szkoła średnia swemu wychowańcowi; z tą jednak znamienną różnicą, że wybierano w Seminaryum te partye, które szczególniej mają zastosowanie w praktycznem życiu, które jego codzienne zjawiska wyjaśniają i tłómaczą.

Ze względu więc na zakres nauki Seminaryum nauczycielskie miało być szkołą średnią, ale z kierunkiem więcej praktycznym i ściśle fachowym, podczas gdy inne szkoły średnie mają kierunek wychowawczo-umiejętny. Taka tedy myśl była zapewnie przewodniczką Rady szkolnej krajowej, gdy plan dla Seminaryów nauczycielskich kreśliła. Najogólniej w planie naukowym przedstawione są gospodarstwo i muzyka; z tego też powodu nastąpiły później uzupełnienia statutu i planu naukowego w tym kierunku.

Dnia zatem 1. maja 1871 r. Andrzej Józefczyk po wysłuchaniu uroczystej mszy św. w kościele OO. Franciszkanów zakład naukowy, zwany Seminaryum nauczycielskiem męskiem, w Krakowie otworzył. Składało się ono obecnie tylko z dwóch kursów I. i II., a pierwszy rok jego istnienia miał obejmować zaledwie 2 miesiące, gdyż już z dniem 30. czerwca miał się ukończyć. Uczniów zapisało się na I. kurs 15, na II. kurs 11.

Dyrektor ułożył na te 2 miesiące skrócony plan nauki i rozdzielił przedmioty pomiędzy członków grona nauczycielskiego. Pokazało się jednak przy praktycznem zastosowaniu, że brakuje siły nauczycielskiej do języka polskiego, geografii i historyi. Aby temu zaradzić, powierzył dyrektor powyższe przedmioty mianowanemu nauczycielowi młodszemu Pawłowi Wandasiewiczowi, który też wykładał je za oddzielną remuneracyą do końca tego roku.

Naukę religii oddał dyrektor w ręce ks. *Wacława Cholewińskiego*, dotychczasowego nauczyciela tego przedmiotu na kursie pedagogicznym, a Wikaryat Apostolski w Krakowie wyznaczył dnia 6. maja t. r. na komisarza biskupiego do nauki religii w Seminaryum księdza Waleryana Serwatowskiego, dziekana kolegiaty W. W. ŚŚ.

W końcu czerwca odbył się pierwszy egzamin dojrzałości pod przewodnictwem inspektora krajowego p. Stanisława Olszewskiego. Zasiadło do niego 4 uczniów II. kursu i ci są pierwszymi maturzystami seminaryjnymi.

Na tem też zamykamy początek i pierwsze urządzenie Seminaryum nauczycielskiego w Krakowie; z dniem 1. września rozpoczynają się dalsze dzieje jego wewnętrznego rozwoju.

W dniu tym weszły najprzód w życie dwie klasy szkoły ćwiczeń czyli szkoły ludowej z Seminaryum nauczycielskiem połączonej i otwarty został kurs III., do którego wstąpili ci uczniowie zeszłorocznego kursu II., którzy nie zdawali egzaminu dojrzałości.

Szkoła ćwiczeń miała już ustanowionych nauczycieli; ponieważ atoli jeden z tych nauczycieli, Franciszek Adamczyk, umarł dnia 24. czerwca 1871 r.: okazała się zatem potrzeba dwu nowych nauczycieli.

Rada szkolna krajowa mianowała dnia 31. sierpnia 1871 do l. 7365 *Henryka Strokę*, jako trzeciego nauczyciela głównego, nieco zaś później *Karola Niemczyka*, jako drugiego nauczyciela młodszego; d. 22. października t. r. do l. 8928 naznaczyła ks. Wacława Cholewińskiego zastępcą ks. katechety, a pod koniec listopada t. r. otrzymał też zakład własnego sługę szkolnego.

Z tylu nauczycieli i z tylu klas złożone Seminaryum nauczycielskie było po myśli § 10 tymczasowego statutu zakładem zupełnym.

Dyrektor tak rozdzielił przedmioty nauki między grono nauczycielskie: sam objął pedagogię, dydaktykę, antropologię i kierownictwo nad ćwiczeniami praktycznemi; Henryk Stroka przyjął język polski, geografię i historyę; Wojciech Wojnarski otrzymał język niemiecki, kaligrafię i śpiew; nakoniec Zgórkowi przypadło najcięższe brzemię, bo oprócz swoich fachowych przedmiotów, należących do grupy matematyczno-przyrodniczej, dostał nadto naukę gospodarstwa wraz z zasadami hygieny. Rysunki i gimnastyka pozostały w fachowych rękach nauczycieli pomocniczych.

Ponieważ Karol Niemczyk był uzdolnionym w grze na skrzypcach, skorzystała z tego dyrekcya i powierzyła mu ten przedmiot; albowiem gra na skrzypcach, jako pomocniczy środek przy nauce śpiewu, była w tymczasowym statucie przewidzianą i poleconą. Jak mało wagi przywiązywano z początku do tego przedmiotu, pokazuje się ztąd, że nauczyciel dostawał za ten przedmiot 50 zł. rocznej remuneracyi.

Zakład tego rodzaju był w kraju niezmiernie potrzebnym: to też zyskał sobie odrazu sympatyę i pomoc szczodrobliwą tak od instytucyi publicznych, jako też i od osób prywatnych. I tak: JWP. hrabia Adam Potocki przysłał do rozporządzenia dyrektora

Seminaryum 1000 zł.; WP. ksiądz Józef Tałasiewicz, proboszcz w Majdanie, ofiarował dla gabinetu zoologicznego 111 sztuk pięknie wypchanych ptaków krajowych; WP. Goetz, właściciel Okocima, darował zakładowi 200 sztuk minerałów. Dary te utworzyły zawiązek dzisiejszych gabinetów mineralogicznych i zoologicznych. Nakoniec Wydział kr., chcąc dopomódz nauczycielom Seminaryów do wydoskonalenia się w swoim zawodzie przez zwiedzenie wzorowych urządzeń szkół ludowych za granicą, wyznaczył 3600 zł. na stypendya dla nauczycieli Seminaryów, którzy naukową podróż odbyć w tym celu zamierzają.

Korzystał z tego funduszu tutejszy nauczyciel główny, Henryk Stroka i zwiedził z wielką dla swego umysłu korzyścią szkoły ludowe w Bawaryi, Saksonii, Badenie i t. d.

Nareszcie tak Rada szkolna krajowa, jak i Wydział krajowy uposażyli uczniów tutejszego Seminaryum w liczne stypendya. Pierwsza wyznaczyła 2000 zł. z funduszów państwowych na 20 stypendyów pedagogicznych po 100 zł.; drugi 1300 zł. na 13, takichże stypendyów.

Wskutek tej szczodrobliwości tych wysokich władz uboga młodzież seminaryjna potrzebowała się tylko wzorowo prowadzić i pilnie uczyć, a miała już skromne swe potrzeby w znacznej części zaspokojone. Trzeba przyznać, iż obie wspomniane władze przez cały czas 26-letniej działalności tutejszego zakładu tworzyły nieustannie obfite źródło szczodrobliwej pomocy dla naszych wychowańców i przez to w wysokim stopniu dopomogły tutejszemu zakładowi do wypełnienia jego ważnych celów i zadań.

W następnym 1872 r. rozwój tutejszego zakładu posunął się o nowy a znaczny krok naprzód.

Rada szkolna krajowa na usilne przedstawienia dyrekcyi wyjednała u Pana Ministra pozwolenie i fundusz na trzecią klasę szkoły ćwiczeń, która też w myśl rezolucyi Rady sz. kr. z d. 14. wrześ. 1872 r. do l. 7513 z początkiem tego roku otwartą została, a w ślad zatem nastąpiła nominacya nowego nauczyciela szkoły ćwiczeń, *Jana Kowalikowskiego*.

Drugą zmianą, w tymże roku zaprowadzoną, było wyszukanie fachowego nauczyciela do nauki gospodarstwa wiejskiego. Naukę tę powierzyła dyrekcya p. *Tadeuszowi Langiemu*, praktycznemu gospodarzowi, właścicielowi folwarku na Woli Justowskiej i auto-

rowi wielu popularnych dzieł z tej dziedziny nauk. Rada szkolna krajowa zarządzenie to potwierdziła uchwałą z d. 10. grudnia 1872 r. do l. 10425 i wyznaczyła remuneracyę nauczycielowi.

Wprawdzie p. Langie tylko 2 lata uczył tego przedmiotu w Seminaryum; ale odtąd gospodarstwo wiejskie pozostawało już zawsze w ręku oddzielnego nauczyciela pomocniczego, jakkolwiek przy braku ogrodu i pola doświadczalnego ograniczało się aż do ostatnich lat tylko do wykładów teoretycznych.

Również i w wewnętrznem urządzeniu zakładu zaszła w tym roku korzystna zmiana. Oto Rada szkolna krajowa rozporządzeniem z dnia 27. lipca 1782 r. do l. 7863 zaprowadziła wypróbowaną w gimnazyach instytucyę gospodarzy klasowych do Seminaryów nauczycielskich i wydała szczegółowe przepisy o celu tego urządzenia i o obowiązkach gospodarza klasy.

Życzeniem Rady szkolnej krajowej, wyrażonem już w tymczasowym statucie, było, żeby młodzież tutejszego Seminaryum uczyła się drugiego języka krajowego, to jest, języka ruskiego. Dotąd życzeniu temu nie stało się zadość z braku odpowiedniej siły nauczycielskiej. Dopiero od roku 1873/4 udało się dyrekcyi pozyskać taką siłę w osobie ks. *Bojarskiego* gr. kat. parocha z Królestwa polskiego i temu Rada szkolna krajowa rozporządzeniem z d. 1. sierpnia 1873 do l. 6562 powierzyła naukę języka ruskiego w tutejszem Seminaryum. Ks. Bojarski niedługo wprawdzie pełnił ten obowiązek; ale odtąd nauka języka ruskiego jest bez przerwy uprawianą w tutejszym zakładzie, jako przedmiot nadobowiązkowy i pozostaje zawsze w ręku nauczyciela pomocniczego, którym bywa jeden z nauczycieli Seminaryum.

Aż do roku 1874/5 Seminaryum męskie krakowskie pod względem zakresu nauki i rozkładu materyału naukowego na poszczególne kursa, jakoteż pod względem liczby godzin, każdemu przedmiotowi wyznaczonych na każdym kursie, było urządzone w myśl planu naukowego, przez Radę szkolną krajową przepisanego, któryśmy wyżej streścili.

W miesiącu maju 1874 roku do l. 7114 wydał J. Eks. Pan Minister statut organizacyjny dla Seminaryów nauczycielskich, obejmujący także szczegółowy plan nauki dla takiego zakładu, a plan ten różnił się w pewnych punktach od dotąd w Seminaryum krakowskiem obowiązującego planu naukowego z r. 1870.

Rada szkolna krajowa rozporządzeniem z d. 4. lipca 1874 do l. 6625 poleciła dyrekcyi Seminaryum tutejszego, żeby się do wymagań i planu tego statutu ministeryalnego dla Seminaryów nauczycielskich wydanego, ile możności, zastosowała i zakład swój według tego nowego planu urządziła. Nowy ten statut organizacyjny dla Seminaryów przez Pana Ministra przepisany różnił się przedewszystkiem od statutu przez Radę szkolną krajową w r. 1870 wydanego w tem, iż zaprowadzał Seminarya nauczycielskie o czterech latach nauki czyli obejmujące 4 kursa; ustanawiał też klasę przygotowawczą, jako oddzielny kurs, mający wyłączne zadanie przygotowywać młodzież do wstąpienia na kurs I. właściwego Seminaryum nauczycielskiego. Nareszcie statut ten wprowadza pewne zmiany w dotychczasowym planie nauk. Mianowicie: usuwa antropologię i logikę, jako samodzielne przedmioty nauki, a wprowadza odrazu pedagogikę, poprzedzoną w stosownych miejscach odnośnemi pouczeniami z psychologii; w następnym kursie dydaktykę, opartą na najpotrzebniejszych wiadomościach z logiki i specyalną metodykę; w końcu historyę pedagogiki wraz ze znajomością ustaw i najważniejszych przepisów szkolnych. Zaprowadza też zmianę w praktyce, mianowicie: odróżnia praktyki grupowe, odbywane pod wyłącznym kierunkiem nauczycieli szkoły ćwiczeń (Lehrversuche) od praktyk głównych, które się odbywają pod przewodnictwem dyrektora zakładu, w obecności nauczyciela głównego, nauczyciela szkoły ćwiczeń i w przytomności wszystkich współuczniów ostatniego kursu (Lehrproben).

Na pierwsze wyznacza 3 godziny, na drugie czyli praktyki główne 2 godziny. Pierwsze czyli praktyki grupowe ulegają ocenie samego tylko nauczyciela, w którego klasie się odbywały; drugie są przedmiotem szczegółowej krytyki całej konferencyi, w której i współuczniowie i całe grono nauczycielskie ma brać czynny udział. Nareszcie i pod względem konferencyi statut wprowadza tę zmianę, iż przeznacza na nie 2 godziny i dzieli je na konferencye przygotowawcze, przed praktyką główną odbywane (1 godzina) i na konferencye po praktyce głównej czyli krytyczne (1 godzina).

Co do innych przedmiotów nauki nowy statut organizacyjny zawiera mniej doniosłe zmiany, które nadto w Seminaryum tutejszem nie wszystkie na razie wykonać się dały np. wpro-

wadzenie zrównań i trygonometryi do planu matematyki i dlatego szczegółowy ich przegląd opuszczamy.

Ministeryalny ten statut organizacyjny został do tutejszego Seminaryum wprowadzony z początkiem roku szkolnego 1874|5 i już szczegółowy plan nauk, jaki dyrekcya zakładu z początkiem tego roku Radzie szkolnej krajowej do potwierdzenia przedłożyła, jest zestawiony na podstawie tego nowego statutu.

Pierwszym rezultatem wprowadzenia nowego statutu do Seminaryum tutejszego było otwarcie kursu przygotowawczego, który dyrektor w porozumieniu z Radą szkolną krajową w dniu 30. listopada 1874 roku do życia powołał. Z początku rozebrali między siebie członkowie grona nauczycielskiego przedmioty na tym kursie wykładane i uczyli, aż do 12. marca 1875 r. to jest do czasu, kiedy nowy nauczyciel dla tej klasy zamianowany do l. 1730|75 (a był nim zastępca nauczyciela głównego *Bogumił Kieres*) obowiązki w zakładzie objął.

Niezawiśle od statutu organizacyjnego pozyskało z początkiem tego roku szkolnego (1874|5) Seminaryum krakowskie czwartą klasę szkoły ćwiczeń i czwartego nauczyciela młodszego w osobie *Andrzeja Łapińskiego*, dotychczasowego kierownika szkoły ludowej w Wieliczce, który mianowany dekretem z dnia 26. sierpnia 1874 do l. 9236 zaraz obowiązki w zakładzie objął.

W tym więc czasie Seminaryum nauczycielskie męskie obejmowało: cztery klasy szkoły ćwiczeń, kurs przygotowawczy i trzy kursa właściwe; liczyło zaś w gronie nauczycielskiem: dyrektora, trzech nauczycieli głównych, którzy, w końcu roku 1873|4 w zawodzie nauczycielskim potwierdzeni, mieli prawo do tytułu profesorów, czterech nauczycieli szkoły ćwiczeń czyli nauczycieli młodszych, jednego zastępcę nauczyciela starszego, trzech nauczycieli pomocniczych i jednego praktykanta.

W takiej liczbie klas, przy takiej ilości osób grona nauczycielskiego i przy rozkładzie nauk według planu wyżej opisanego pozostało Seminaryum bez zmiany aż do roku 1879.

Jedynym jego kłopotem w tym okresie czasu było zdobycie sobie osobnego katechety.

Rada szkolna krajowa, powodowana chwalebną chęcią zapewnienia młodzieży seminaryjnej stałej opieki religijnej, mianowała w roku 1874 do l. 5368 ks. *Józafata Sobierajskiego* stałym katechetą w randze nauczyciela młodszego, z tym atoli

warunkiem, że ma w obu Seminaryach krakowskich obowiązki katechety wypełniać.

Gdy atoli z otwarciem dwu nowych klas w Seminaryum męskiem w roku szkolnym 1874|5 (klasy czwartej i kursu przygotowawczego) liczba klas w obu Seminaryach doszła do 16, a liczba godzin na ks. katechetę przypadających oprócz egzort wynosiła w myśl planu naukowego godzin 30, oświadczył ks. Sobierajski, że wprost fizyczną jest niemożliwością takiemu brzemieniu podołać.

Uznając słuszność tego przedstawienia ustanowiła Rada szkolna krajowa pomocnika dla ks. katechety. Obowiązkiem tego pomocnika było: uczyć religii w klasach szkoły ćwiczeń Seminaryum męskiego, odprawiać dla zakładu w niedziele i święta mszę świętą i miewać w też dnie egzorty dla kandydatów.

Ks. Sobierajski miał uczyć religii w całem Seminaryum żeńskiem i na kursach Seminaryum męskiego. Takie zarządzenie atoli okazało się wkrótce bardzo niepraktycznem.

Pomocnik ks. katechety nie ucząc na kursach, nie znając przeto młodzieży z własnej obserwacyi i z bezpośredniego z nią stykania się podczas lekcyi, nie mógł w egzortach swych skutecznie oddziaływać na serca i sumienia wychowańców zakładu. Nadto tak się jakoś złożyło, że pomocnicy ci nadzwyczaj często się zmieniali: w ciągu 5 lat było ich kolejno 7. Ta częsta zmiana nie mogła również korzystnie wpływać na religijno-moralne wychowanie uczniów. Z tego powodu widziała dyrekcya konieczną potrzebę starania się o oddzielnego katechetę dla Seminaryum męskiego. Dopiero atoli po przeniesieniu ks. Sobierajskiego do rangi nauczyciela głównego otrzymało tutejsze Seminaryum nauczycielskie męskie oddzielnego, dla siebie tylko wyłącznie przeznaczonego zastępcę katechety, w osobie ks. *Wawrzyńca Centa*, który dnia 11. września 1881 roku do l. 7426 na tę posadę mianowany został.

Tymczasem w tym okresie czasu zaszły i inne zmiany w ustroju tutejszego seminaryum męskiego.

Najprzód od roku 1878 daje się spostrzegać większa troskliwość o takie przedmioty nauki, jak: rysunki, muzyka, gimnastyka i t. d.

Co do pierwszego przedmiotu, to w roku 1878, do L. 5129. wydaje Rada szkolna krajowa bardziej szczegółowy plan dla

nauki rysunków, przez co wprowadza tę ważną gałęź wykształcenia na nowe tory, bardziej odpowiednie do celu zakładu. Co do muzyki, to widoczną jest zwiększona troskliwość o ten przedmiot w tem, że najprzód remuneracyę dla nauczyciela gry na skrzypcach i muzyki podniosła też rada z 50. na 300 Zł. reń. a powtóre, że wydała w tymże roku do L. 5391. surowy przepis, aby dyspensę od śpiewu, muzyki i gimnastyki, dość łatwo dotąd udzielaną, możliwie ograniczyć i tylko w wypadkach bardzo wyjątkowych jej udzielać. Zaszły też inne zmiany.

Jego Eks. Pan Minister rozporządzeniem z dnia 21. czerwca 1879 r. do l. 8045 polecił zaprowadzić opłatę szkolną w rocznej kwocie 4 zł. od uczniów szkoły ćwiczeń, którzy dotąd nic nie płacili.

Dalej — Rada szkolna krajowa pozwoliła uchwałą z d. 10. października 1879 r. do l. 10464 rozdzielić kurs I. Seminaryum męskiego na dwa równorzędne oddziały; albowiem liczba uczniów na tym kursie doszła do 75 głów.

Równocześnie mianowała też drugiego zastępcę nauczyciela głównego, w osobie *Szymona Matusiaka*, a gdy ten obowiązki nauczycielskie objął, składało się odtąd właściwe Seminaryum z 5 klas kursowych, licząc w to i kurs przygotowawczy i z 5 nauczycieli głównych, to jest, 3 stałych i 2 zastępców.

W roku 1881 dnia 17. stycznia do l. 13723 ustanowiła Rada szkolna krajowa oddzielnego nauczyciela do nauki muzyki i gry na skrzypcach w osobie *Jana Ostrowskiego*, dotychczasowego nauczyciela szkoły ludowej na Smoleńsku, który jako czwarty nauczyciel pomocniczy powiększył znowu grono nauczycielskie o jedną siłę.

I taki skład personalu nauczycielskiego trwał aż do roku 1884|5, w którym J. Eks. pan Minister wyz. i ośw. nie pozwolił na dalsze istnienie oddziału równorzędnego na I. kursie, wskutek czego zmniejszyła się liczba klas kursowych i wróciła do dawnej liczby 4 i w tym stosunku zmieniła się także liczba nauczycieli głównych.

Tymczasem w okresie między 1881 a 1885 rokiem zaszła nowa zmiana w planie naukowym Seminaryów. J. Eks. Pan Minister w myśl nowej ustawy szkolnej z d. 2. maja 1883 r. ogłosił szczegółowe przepisy, zaprowadzające zmiany w niektórych punktach planu naukowego. Przepisy te Rada szkolna

krajowa uchwałą z d. 4. grudnia 1883 do l. 220 (P. R. s. k.) poleciła dyrekcyi wprowadzić w wykonanie. Weszły one następnie wraz kilku innemi zmianami w skład nowego statutu organizacyjnego dla Seminaryów nauczycielskich, który w roku 1886 drukiem ogłoszony, obecnie we wszystkich krajach monarchii obowiązuje i jest podstawą obecnego ustroju Seminaryum męskiego w Krakowie.

Przepisy te z roku 1883 zajęły się głównie nauką religii, jako też śpiewu i muzyki. Co do pierwszej, to przepisy te powiększyły wymiar godzin na naukę religii o jednę godzinę, tak że odtąd na wszystkich kursach miało być po 2 godziny religii, podczas gdy dotąd na kursie ostatnim była tylko 1 godzina na ten przedmiot przeznaczona.

Co do muzyki przepisy te zapowiedziały, że na przyszłość nauka gry na skrzypcach, na fortepianie i organach stanie się obowiązkowym przedmiotem w Seminaryach nauczycielskich i że postęp z tych przedmiotów ma być uwidocznianym w świadectwach; nareszcie przepisy te zapewniły pierwszeństwo w przyjęciu do Seminaryum nauczycielskiego dla tych, którzy okażą lepsze uzdolnienie w muzyce.

Przepisy atoli pana Ministra nie mogły wszystkie wejść zaraz w wykonanie. Gra na fortepianie i na organach nie mogły być wprowadzone dla braku instrumentów i ukwalifikowanego nauczyciela.

Wprawdzie w czerwcu 1885 r. otrzymał zakład piękne organy i w następnym roku rozpoczęła się nauka na tym instrumencie, jako przedmiot obowiązkowy; ale nie mogła rozwijać się prawidłowo i robić należytych postępów dla braku większej ilości fortepianów, na których w myśl przepisów powinna się wpierw młodzież usposobić do gry na organach.

Tymczasem i nowy statut organizacyjny dla Seminaryów nauczycielskich z roku 1886 został drukiem ogłoszony w D. R. M. wyz. i ośw. w N. 50 za rok 1886, a Rada szkolna krajowa rozporządzeniem z dnia 22. sierpnia 1886 r. do l. 11391 poleciła zaprowadzić go w Seminaryum męskiem w Krakowie.

Odtąd raźnym krokiem postępowały zmiany w Seminaryum, zmierzające ku rozszerzeniu i udoskonaleniu tego zakładu.

Najprzód w r. 1887 posada nauczyciela kursu przygotowawczego została stabilizowaną, wskutek czego etat stałych nauczycieli pomnożył się o jedną posadę młodszego nauczyciela.

W roku 1890 otrzymał zakład stałego ks. katechetę w randze nauczyciela głównego.

W roku 1891 powiększa grono nauczające *Romuald Wereszczyński*, mianowany nauczycielem pomocniczym do nauki gry na fortepianie i organach, dekretem z d. 2. sierpnia do l. 8033, ale zarazem powiększa się znacznie liczba godzin dziennej nauki w Seminaryum; albowiem nauka gry organowej i fortepianowej ma się odbywać w 26 godzinach na tydzień. Tegoż roku 1891 zakład otrzymuje 3 fortepiany, zakupione za 1200 zł. wskutek czego nauka muzyki wchodzi w Seminnryum na właściwe tory, obiecujące wielkie dla młodzieży i kraju pożytki.

Najważniejszym zaś wypadkiem w tym samym 1891 roku jest otwarcie IV. kursu w tutejszem Seminaryum męskiem, wskutek czego zakład ten stanął na równi z innemi Seminaryami monarchii i może odtąd w całej pełni odpowiadać swemu wysokiemu powołaniu i dążyć śmiało do celów, jakie mu wysoka władza nakreśliła.

Z otwarciem tego kursu powiększyło się znowu grono nauczające o jednego zastępcę nauczyciela. Posadę tę J. Eks. Pan Minister stabilizował w roku następnym 1892 i obsadził ją prowizorycznym nauczycielem fachowym do gospodarstwa wiejskiego i historyi naturalnej. Posadę tę objął p. *Stanisław Harlender*.

Odtąd Seminaryum nauczycielskie męskie w Krakowie stało się zakładem zupełnym, skończonym, całkowicie do wzoru swego, w statucie organizacyjnym nakreślonego, dostosowanym i dostrojonym i to tak pod względem liczby klas, jak i pod względem ilości sił nauczycielskich w zakładzie tym zatrudnionych, jak i nakoniec pod względem rozkładu, zakresu i planu nauki.

Tymczasem w roku 1893 ustanowił J. Eks. Pan Minister oddzielnego nauczyciela fachowego do wykładu somatologii i hygieny a został nim w charakterze nauczyciela pomocniczego *Stanisław Ponikło*, doktor medycyny i fizyk powiatu krakowskiego.

W tymże roku 1893 do l. 19248 stabilizował J. Eks. Pan Minister posadę nauczyciela śpiewu i muzyki, przyznając mianowanemu nauczycielowi pobory i charakter nauczyciela młodszego, przez co etat tutejszego zakładu powiększył się o jednę posadę nauczyciela młodszego.

W kwietniu 1894 r. nieustająca w swoich staraniach o możliwy rozwój zakładów naukowych opiece jej powierzonych krajowa Rada szkolna, wynajęła dla Seminaryum tutejszego tak bardzo potrzebny ogród do ćwiczeń praktycznych z gospodarstwa, przez co nauka tego przedmiotu weszła teraz dopiero na właściwe i praktyczne tory.

Tymczasem wśród opisanych uzupełnień i ulepszeń zakładu dzięki przeprowadzonej zmianie w ustroju szkół ludowych w naszym kraju frekwencya Seminaryum tak się zwiększyła, iż okazała się konieczna potrzeba rozszerzenia ram tego zakładu przez zaprowadzenie klas paralelnych. Rada szkolna krajowa zgodziła się na to i z początkiem roku szkolnego 1894|5 kurs przygotowawczy i kurs pierwszy rozdzielono na dwa równorzędne oddziały.

Wskutek tego okazała się potrzeba pomnożenia sił nauczycielskich i Rada szkolna mianowała dwu zastępców nauczycieli głównych, przez co liczba sił nauczycielskich zatrudnionych w tym zakładzie znowu się powiększyła o dwie osoby i to już ponad etat normalny.

W końcu 1894 roku oddała Rada szkolna naukę gimnastyki w Seminaryum tutejszem pod fachową opieką *Dra Henryka Jordana*, z którego poręki udziela tego ważnego przedmiotu wykwalifikowany fachowo doktór medycyny a więc najwłaściwszy tego przedmiotu nauczyciel.

W listopadzie 1895 pozwoliła Rada szkolna krajowa, aby nauka odbywała się jednorazowo przed południem w szkole ćwiczeń i zgodziła się na zaprowadzenie nauki slöjdu w tutejszym zakładzie, jako przedmiotu nadobowiązkowego, przez co do grona nauczycielskiego przybył jeszcze jeden nauczyciel pomocniczy.

Nakoniec w bieżącym roku 1896 J. Eks. Pan Minister mianował stałego profesora do nauki gospodarstwa i historyi naturalnej i na tem rozwój wewnętrzny Seminaryum nauczycielskiego męskiego w Krakowie zamykamy.

Taką jest w ogólnych zarysach droga, którą Seminaryum nauczycielskie męskie w Krakowie w rozwoju swym od początku swojego w roku 1871, aż do dni dzisiejszych przebyło.

W zaraniu swego istnienia, w roku 1871, obejmowało ono dwa kursa i posiadało dyrektora, dwóch nauczycieli głównych i dwóch pomocniczych: obecnie, w jubileuszowym roku swego przeszło 25-letniego rozwoju, składa się: z 4 klas szkoły ćwiczeń i z 7 klas właściwego Seminaryum; nad pierwszemi pracuje 4 nauczycieli młodszych, nad drugiemi 5 nauczycieli głównych, (licząc do nich ks. katechetę), 2 nauczycieli młodszych, 2 zastępców nauczycieli głównych, 5 nauczycieli pomocniczych, a całemu temu gronu przewodniczy dyrektor zakładu.

W roku 1871 liczyło ono 26 uczniów; obecnie posiada 180 uczniów szkoły ćwiczeń i 278 wychowańców właściwego Seminaryum czyli razem 458 uczniów, a przez czas 26-letniej działalności wydało ono *596* maturzystów, którzy z patentem dojrzałości, to jest, z oświeconym poważną nauką umysłem, z ożywionem miłością kraju sercem i z zaszczepioną głęboką wiarą i zamiłowaniem obowiązków stanu nauczycielskiego poszli służyć krajowi na wdzięcznej niwie szkolnictwa ludowego.

Na zakończenie tego krótkiego przeglądu dziejów zakładu dodać jeszcze należy, iż przez cały 25-letni przeciąg jego istnienia następujący p. p. inspektorowie krajowi mieli z ramienia Rady szkolnej krajowej wyższy umiejętny i administracyjny nadzór nad tutejszem Seminaryum męskiem i oni to nadawali działalności jego właściwy kierunek i właściwe granice, mianowicie:

Stanisław Olszewski, który Seminaryum to w r. 1871 głównie zorganizował i odtąd przez prawie 22 lat to jest do stycznia 1893 roku corocznie je lustrował, o rozwój jego pilnie się starał i przy egzaminach dojrzałości przewodniczył, a po każdej lustracyi uwag swych i doświadczonych rad udzielał.

Po nim objął te same obowiązki *Emanuel Dworski* i pełnił je z wielkim pietyzmem do r. 1895, a obecnie przewodniczy temu zakładowi Radca szkolny *Mieczysław Zaleski*.

Nie ulega żadnej wątpliwości, iż pomyślny, a tak piękny rozwój tego zakładu zawdzięczać głównie należy przychylnym przedstawieniom wymienionych radców szkolnych; dlatego, pisząc kronikę tego zakładu, imiona jego opiekunów i dobroczyńców wdzięcznej pamięci potomnych przekazać należało.

II.

Pomieszczenie zakładu.

Pierwsze pomieszczenie w r. 1871 znalazło Seminaryum nauczycielskie męskie w Krakowie w salach dawnego kursu pedagogicznego, czyli, jako wówczas mówiono, w salach preparandy. Kurs ten pozostawał przy szkole głównej wzorowej w Krakowie, która nie miała własnego budynku, lecz mieściła się w wynajętym lokalu, w domu, zwanym hrabiego Larysza, obecnie własnością JWgo hr. Michałowskiego będącym, przy ulicy Brackiej.

Szkoła główna wzorowa zajmowała 4 sale na pierwszem piętrze tego domu, a preparanda miała trzy sale na piętrze drugiem. Otóż w trzech tych salach pomieścił się w r. 1871 dyrektor ze swymi dwoma kursami Seminaryum. W tym też domu Seminaryum do dnia dzisiejszego pozostaje. Rada szkolna krajowa wyasygnowała w 1871 roku 2.000 zł. na sprawienie sprzętów i przyborów szkolnych, a oddzielnie 375 zł. na zakupno fortepianu.

Z początku nie miał zakład własnego sługi szkolnego i musiał wyręczać się tercyanem szkoły głównej. Dopiero w listopadzie 1871 r. otrzymał zakład własnego tercyana.

Na następny rok szkolny 1871|2 przynajęto na II. piętrze tegoż domu 5 sal: dwie na pomieszczenie dwu klas szkoły ćwiczeń, drugie dwie na gabinety i jednę dla kursu trzeciego który w tym roku wszedł w życie.

W następnym roku donajęto jeszcze dwie sale: dla klasy trzeciej szkoły ćwiczeń, która w tym roku otwartą została i na salę muzyczną, w której oprócz lekcyi śpiewu i gry na skrzypcach odbywały się też od czasu do czasu ćwiczenia praktyczne skombinowane, to jest takie, na które sprowadzano po pewnej liczbie uczniów ze wszystkich trzech klas i wprawiano kandydatów do zajmowania nauką uczniów trzech różnych stopni w jednej sali zgromadzonych.

Z początkiem roku szkolnego 1874|5 szkoła wzorowa główna przeszła na fundusz miasta Krakowa i jako pierwsza szkoła miejska krakowska przeniosła się do innego lokalu, jaki jej miasto wyznaczyło.

Opuszczone przez tę szkołę 4 sale na pierwszem piętrze domu Larysza i jednę izbę na drugiem piętrze zajęło Seminaryum krakowskie męskie w myśl rozporządzenia Rady szkolnej krajowej z dnia 29. lipca 1874 r. do l. 7914.

Obejmowało więc ono obecnie 15 mniejszych i większych izb, rozłożonych na I. i II. piętrze, głównie od ulicy Brackiej. Całe drugie piętro od tej ulicy i części pierwszego piętra należały do zakładu.

Z ubikacyi tych taki zrobiono użytek: 4 sale zajęto na izby wykładowe dla kandydatów, 4 sale dla klas szkoły ćwiczeń, 2 sale na gabinety: fizykalny i historyi naturalnej, 1 na śpiew i muzykę — tę salę utworzono z dwu pokoików przez wyjęcie ściany wewnętrznej — a więc liczyć ją należy za dwie ubikacye i 2 sale na kancelaryę, to jest, jednę dla dyrektora, drugą na konferencye i nakoniec małą izbę dla tercyana.

W roku 1880, kiedy otwarto oddział równorzędny dla kursu pierwszego i rozszerzono plan nauki rysunków, przynajęła Rada szkolna nowe cztery sale: na pomieszczenie oddziału równorzędnego, na salę rysunkową, na salę gimnastyczną i na bibliotekę zakładu; w roku 1893 przy odnawianiu kontraktu dzierzawnego na następne lat 10, donajęła Rada szkolna krajowa jeszcze dwie sale, z których jedna mieści się w oficynie.

Tak więc zakład tutejszy pozostaje od początku aż do dnia dzisiejszego w jednym i tym samym wynajętym budynku, mieści się obecnie w 21 różnej wielkości salach i rozmieszczony jest na parterze, pierwszem i drugiem piętrze tego domu, a od 1. stycznia 1897, otrzyma jeszcze trzy nowe izby od strony placu Franciszkańskiego. Będzie więc wtedy zajmował całe drugie piętro tej wielkiej narożnej kamienicy, część pierwszego piętra, część parteru od strony ulicy Brackiej i nakoniec jeden pokój w oficynie.

Budynek ten ma tę zaletę, iż sale jego są wysokie na przeszło 4 metry, dają więc dość powietrza dla nagromadzonej młodzieży — ale, jako budowany nie dla celów szkoły, posiada wiele wad i niedostatków. Przedewszystkiem brak mu czystego i przestronnego podwórza, gdzieby dziatwa szkolna w czasie pauzy pobiegać i pogimnastykować się mogła; brak w nim obszerniejszej sali, gdzieby wszystką młodzież na akty uroczyste lub na egzortę pomieścić można było; wentylacya jest w nim

naturalna, to jest, odbywa się przez niedopasowane drzwi i okna; nie posiada ani kawałka gruntu, gdzieby ogródek szkolny można urządzić a nakoniec położony jest przy bardzo ruchliwej ulicy, wskutek czego turkot wozów i pojazdów, tentent jadących armat i maszerującej konnicy lub piechoty nie pozwalają słyszeć mówiącego i zmuszają do przerywania nauki.

Z tego powodu pożądanemby wielce było, aby Seminaryum nauczycielskie mogło się nareszcie doczekać budynku własnego, umyślnie na cele szkoły wzniesionego i we wszystkie przez hygiennę wskazane urządzenia zaopatrzonego.

Po znanej i w tyle błogosławionych owoców obfitej działalności JWgo Wiceprezydenta Rady szkolnej krajowej spodziewać się wolno, iż przed upływem obecnego okresu dzierzawnego raczy pomyśleć o tem dla dalszego rozwoju tutejszego zakładu niezbędnie potrzebnem postanowieniu.

Do nabożeństw i wszelkich aktów religijnych używa bez przerwy Seminaryum nauczycielskie męskie kościoła OO. Franciszkanów, a właściwie kaplicy bractwa Męki Pańskiej.

III.

Kursa wakacyjne dla dalszego kształcenia nauczycieli szkół ludowych.

W pierwszych latach istnienia Seminaryum męskiego w Krakowie nauczyciele tego zakładu, nie poprzestając na całorocznej pracy nauczycielskiej, składali i w czasie wakacyjnego odpoczynku bogatą ofiarę ze swych sił i pracy na ołtarzu oświaty krajowej. Państwowa bowiem ustawa szkolna z dnia 14. maja 1869 r. zapowiedziała w §§ 43—47, że między innymi zaleconymi tam środkami dalszego kształcenia nauczycieli, które krajowa władza szkolna w tym celu przedsięweźmie, będą także urządzane przy Seminaryach nauczycielskich wakacyjna kursa dalszego kształcenia nauczycieli ludowych. Rada szkolne krajowa wyznaczy każdego roku tych nauczycieli, którzy na taki kurs mają się udać; udzieli im zasiłków na koszta podróży i na utrzymanie się w mieście a wyznaczony na taki

kurs nauczyciel obowiązany jest w oznaczonym terminie przybyć do wskazanego sobie miejsca, przedstawić się dyrektorowi Seminaryum, który był zarazem dyrektorem kursu wakacyjnego i brać pilny udział w naukach, wykładanych na kursie.

Na zasadzie więc § 47 wymienionej ustawy galicyjska Rada szkolna krajowa rozporządzeniem z dnia 5. maja 1872 r. do l. 3372 urządziła przy Seminaryum męskiem w Krakowie w czasie letnich wakacyi 1872 r. pierwszy taki kurs dalszego kształcenia nauczycieli szkół ludowych.

Kurs ten rozpoczął się po wysłuchaniu nabożeństwa w kościele OO. Franciszkanów w dniu 15. lipca a trwał do 15. sierpnia. Słuchaczów wyznaczyła Wysoka Rada 40 z różnych okręgów szkolnych zachodniej Galicyi i ci wszyscy z wyjątkiem jednego na kurs przybyli. Codziennie mieli frekwentanci kursu wakacyjnego 5 godzin nauki, to jest, 3 godziny z rana i 2 popołudniu. Wykładano następujące przedmioty:

Naukę elementarza	3 godziny
Metodę języka polskiego	3 „
Geografię powszechną i krajów austr. węg. .	3 „
Metodę nauki geografii w szkole ludowej .	3 „
Historyę naturalną i jej metodę . . .	6 „
Fizykę i jej metodę	6 „
Rachunki i metodę tego przedmiotu . .	3 „
Gospodarstwo	3 „
Razem	30 godzin.

Wykładali na kursie wakacyjnym:

Elementarz i jego metodę Karol Niemczyk.

Język polski i jego metodę Paweł Wandasiewicz.

Geografię i jej metodę Henryk Stroka.

Fizykę, historyę naturalną i gospodarstwo Ludwik Zgórek.

Rachunki i metodę rachunków w szkole ludowej Karol Niemczyk.

Z tego widać, że tak uczący, jak i uczący się mieli niemało zajęcia. Mimo to w każdą niedzielę i święto poświęcano popołudnie na kształcenie w innym kierunku przybyłych na kurs nauczycieli. W tym celu dzielono ich na grupy i każda grupa pod przewodnictwem stosownie dobranago profesora, wykładającego na kursie, udawała się na zwiedzanie świątyń, muzeów,

gabinetów, bibliotek i wszelkich pamiątek krakusowego grodu. Przewodniczący profesor był zarazem tłómaczem i informatorem, opowiadał i uczył, na co patrzeć, co zauważyć i zapamiętać należało.

Po ukończeniu kursu wszyscy frekwentanci otrzymali stosowne świadectwa, potwierdzające ich udział w kursie wakacyjnym i powrócili do zatrudnień i na stanowiska swoje nie tylko wzbogaceni w wiedzę fachową, ale także z podniesionem uczuciem miłości rodzinnego kraju, którego pomniki dziejowe i liczne pamiątki poznali.

W roku 1873 urządziła Rada szkolna krajowa rozporządzeniem z dnia 27. kwietnia do l. 3099 drugi kurs wakacyjny dalszego kształcenia nauczycieli szkół ludowych.

Ten kurs rozpoczął się dnia 25. lipca 1873 r. a przybyło nań 43 nauczycieli, wyznaczonych z różnych okręgów szkolnych zachodniej Galicyi. Wykładano te same przedmioty i w tej samej liczbie godzin, co w roku zeszłym; wykładali też ci sami nauczyciele Seminaryum męskiego z tym tylko wyjątkiem, że naukę elementarza i naukę języka polskiego prowadził Paweł Wandasiewicz, mając 6 godzin tygodniowo. Taki sam kurs wakacyjny odbył się w seminaryum tutejszem w roku 1874, urządzony rozporządzeniem wysokiej Rady z dnia 18. maja do l. 4214. Na ten kurs przybyło 45 nauczycieli z różnych okręgów szkolnych a nauka rozpoczęła się 26. lipca i trwała do 27. sierpnia. Rada szkolna krajowa nakreśliła taki sam plan nauki dla tego kursu, jak lat poprzednich, z dodatkiem tylko 3. godzin gimnastyki, której miał uczyć Franciszek Drebszak. Gdy atoli frekwentanci zjechawszy się wnieśli do dyrekcyi prośbę, iż pragną wyćwiczyć się także w metodzie udzielania języka niemieckiego w szkole ludowej i w samym języku niemieckim postąpić, dyrekcya zaprosiła Fr. Poppera, profesora Seminaryum żeńskiego by naukę tego języka po 1 godzinie dziennie na kursie tym objąć raczył. Co gdy się stało, uzyskano później potwierdzenie Rady szkolnej krajowej dla tej zmiany.

W tym kursie więc wzrosła liczba godzin nauki tygodniowej do godzin 39. Wykłady rozpoczynały się o godzinie 7. rano i trwały do 12; popołudniu zaś jednych dni odbywały się od 3—5. innych od 3—4. Uczyli ci sami nauczyciele Seminaryum męskiego, którzy w zeszłym roku na kursie wakacyjnym wykła-

dali i w tej samej liczbie godzin a oprócz tego Fr. Popper, profesor Seminaryum żeńskiego godzin 6, i Franciszek Drebszak godzin 3.

Czwarty i ostatni kurs wakacyjny dla nauczycieli szkół ludowych urządziła Rada szkolna krajowa w roku 1875 rozporządzeniem z dnia 20. maja do l. 3883.

Na ten kurs wyznaczyła Rada szkolna krajowa 48 nauczycieli, z których przybyło 47, a oprócz tego zjechało się 35 takich, którzy z własnej pilności i na własny koszt na wykłady te pospieszyli.

Kurs rozpoczął się 19. lipca i trwał do 19. sierpnia. Nauka odbywała się po 5 godzin dziennie a oprócz tego co drugi dzień jedna godzina gimnastyki. Było więc 33 godzin tygodniowej nauki. Wykładali ci sami, co poprzednich lat nauczyciele Seminaryum męskiego a oprócz tego profesor Seminaryum żeńskiego Dr. Julian Zgorzalewicz.

Podobnie jak w pierwszym roku wakacyjnym, tak i wszystkich następnych lat w niedziele i święta zajmowano frekwentantów kursu wakacyjnego zwiedzaniem pamiątek i zbiorów naukowych w Krakowie a zwiedzania te odbywały się pod kierunkiem profesorów, uczących na kursie.

Nakoniec i to podnieść należy, iż członkowie grona nauczycielskiego przy tutejszem Seminaryum brali także udział czynny w okręgowych konferencyach nauczycieli szkół ludowych krakowskiego okręgu miejskiego, jakie w myśl § 45. państwowej ustawy szkolnej z dnia 14. maja 1869 r. celem dalszego pedagogicznego i naukowego wykształcenia nauczycieli krakowskich Rada szkolna okręgowa corocznie zwoływała i odbywała.

IV.

Objawy patryotycznych i religijnych uczuć, inne zdarzenia godne pamięci od 1871 do 1896 r.

Młodzież tutejszego seminaryum obchodzi corocznie solennem nabożeństwem dzień imienin Najjaśniejszego Cesarza i Króla i Najjaśniejszej Pani. Podczas mszy świętej, uroczyście w takim dniu odprawianej, wykonuje stosowne dzieła muzyki kościelnej

tak instrumentalnej, jak i wokalnej; śpiewa jednym wielkim chórem hymn ludu a po nabożeństwie bywa wolną od lekcyi.

Corocznie też przystępuje młodzież trzy razy do sakramentu pokuty i Ołtarza: około Wszystkich Świętych, przed Wielkanocą i pod koniec roku szkolnego. W miesiącu maju odbywa się corocznie uroczysta komunia tych uczniów, którzy pierwszy raz do tego św. sakramentu przystępują. Corocznie też uczniowie III. kursu przystępują do sakramentu bierzmowania. Każdy rok rozpoczyna się i kończy solennem nabożeństwem, po którem następuje „Veni Creator“ lub ewentualnie „Te Deum“ hymn ludu i pokropienie święconą wodą.

Przez cały rok szkolny młodzież uczęszcza w niedziele i święta na mszę świętą, po której słucha nabożnie egzorty. Oprócz tego w miesiącach maju i czerwcu tudzież we wrześniu i październiku młodzież wraz z nauczycielami słucha mszy św. przed nauką szkolną codziennie, to jest, i w dni powszednie przed godziną 8. rano.

Nareszcie od roku 1882 w myśl rozporządzenia Rady szkolnej krajowej do l. 3491 uczniowie i profesorowie biorą udział w trzydniowych rekolekcyach wielkanocnych.

Oto są akta religijnych i patryotycznych uczuć, które się corocznie powtarzają. Oprócz tego nie brak i nadzwyczajnych wypadków, dających piękne świadectwo dla uczuć tej młodzieży. I tak:

Dnia 6. lutego 1878 r. obchodziła młodzież seminaryjna dziękczynnem nabożeństwem szczęśliwy obiór Ojca św. Leona XIII.

W roku 1879 25-letnia rocznica zaślubin Najjaśniejszych Państwa dała młodzieży tutejszej pożądaną sposobność do objawienia szczerych uczuć patryotycznych. W dzień tej uroczystości, dnia 28. kwietnia, młodzież wysłuchała solennej mszy św. i zakończyła ją hymnem ludu. Następnie wraz z zaproszonymi gośćmi udała się do sali muzycznej pięknie w zieleń, kobierce i biusty monarszej pary przybranej i tu odbyła się pamiętna uroczystość szkolna. Najprzód uczniowie szkoły ćwiczeń śpiewali okolicznościowe krakowiaki, kompozycyi Karola Niemczyka, później kandydaci wykonali różne kompozycye instrumentalne i wokalne. W dalszym ciągu dyrektor zakładu przedstawił uczniom znaczenie tej uroczystości i zachęcił młodzież do należnej czci i miłości dla Najdostojniejszej rodziny monar-

szej. Potem jeden z uczniów kursu III. wygłosił balladę Schillera pod tytułem „Rudolf z Habsburga“ w tłomaczeniu Minasowicza; następnie profesor Antoni Żukowski miał odczyt, w którym wyliczył dobrodziejstwa, jakich kraj nasz z łaski Najjaśniejszego Pana używa; w końcu nastąpił hymn ludu i liczne gromkie okrzyki na cześć Najjaśniejszych państwa. Nazajutrz zaś po mszy św. w kościele Maryackim deputacya od gremium nauczycielskiego złożyła do rąk J. W. Pana Delegata, swoje życzenia dla Najjaśniejszych państwa. Tegoż roku brała udział młodzież seminaryjna w odpuście jubileuszowym, jaki papież Leon XIII. ogłosił. W tym celu przystępowała do św. sakramentów i zwiedzała pod przewodnictwem swoich profesorów te kościoły krakowskie, które dla dostąpienia odpustu odwiedzić trzeba było.

W następnym 1880 r. odbyła się w sali szkolnej uroczystość wręczenia dyrektorowi zakładu *Wincentemu Jabłońskiemu*, najmiłościwiej nadanego mu kawalerskiego krzyża orderu Franciszka Józefa, w obecności JW. Delegata namiestnictwa hr. Badeniego, inspektora krajowego Stanisława Olszewskiego, młodzieży szkolnej i licznie zgromadzonych rodziców młodzieży i innych gości. Oprócz pana Delegata, który w stosownej przemowie ogłosił łaskę Najjaśniejszego Pana, przemawiał Radca Olszewski, w imieniu grona nauczycielskiego złożył powinszowania dekorowanemu prof. Antoni Żukowski, w końcu przemówił jeden z uczniów kursu III. Dyrektor Jabłoński odpowiadał. Uroczystość zakończyła się produkcyami muzykalnemi, hymnem ludu i okrzykami na cześć Najjaśniejszego Pana.

W roku 1881 dnia 10. maja odbyła się uroczystość szkolna z okazyi zaślubin Arcyksięcia Rudolfa z królewską księżniczką Stefanią, złożona z dziękczynnego nabożeństwa w kościele OO. Franciszkanów i z produkcyj instrumentalnych i wokalnych w gmachu szkolnym.

W roku 1882 dnia 21. grudnia obchodziła młodzież seminaryjna 600-letni jubileusz panowania dynastyi Habsburgów w Austryi. Uroczystość ta składała się, jak zwykle, z dwóch części: kościelnej i szkolnej. Uroczystość kościelna polegała na tem, iż wszystka młodzież zakładu wysłuchała pontyfikalnej mszy świętej, w czasie której uczniowie grali na chórze stosowne partye muzyki kościelnej a po mszy świętej śpiewali „Te

Deum“ i hymn ludu. Uroczystość szkolna odbyła się w przyozdobionej w zieleń, kobierce i biusty Najjaśniejszych Państwa sali muzycznej. Dyrektor zakładu zagaił uroczystość stosownem przemówieniem, uczniowie szkoły ćwiczeń odśpiewali okolicznościowe krakowiaki, uczniowie seminaryum wykonali kilka utworów orkiestrowych i wokalnych, prof. Antoni Żukowski wygłosił odczyt „o znaczeniu rodziny Habsburgow w dziejach Europy i o zasługach jej dla naszego kraju“. Uroczystość zakończyła się hymnem ludowym. Uroczystość tę zaszczycił swoją obecnością inspektor krajowy, radca Stanisław Olszewski.

Dnia 12. września 1883 r. zgromadziła znowu do sali muzycznej młodzież szkolną i licznych gości, uroczystość, obchodzona z okoliczności 200-letniej rocznicy uwolnienia Wiednia od Turków. Z pomiędzy produkcyi wykonanych wtedy zasługują na wspomnienie: deklamacya wyjątków z poematu Wespazyana Kochowskiego pod tytułem „Dzieło Boskie Wiednia wybawionego“ i Dyonizego Kniaźniua pod tytułem: „Na stuletni obchód zwycięstwa Jana III. pod Wiedniem“.

W roku 1887 dnia 1. października zaszczycił tutejszy Zakład swoją obecnością JE. pan minister W. i O.dr. Gautsch wraz z licznym orszakiem towarzyszących mu osób. Wprowadzono najprzód p. ministra do sali muzycznej, gdzie zgromadzona młodzież seminaryjna powitała go hymnem ludowym, który kandydaci odegrali i odśpiewali; następnie innemi produkcyami na 25 skrzypiec, organ i fortepian; nakoniec wychodzącego z sali pana ministra pożegnano marszem, odegranym na skrzypcach.

W roku 1889, dnia 6. lutego brało udział tutejsze seminaryum w powszechnej boleści z powodu zgonu Arcyksięcia Rudolfa przez wysłuchanie żałobnej mszy św., za spokój jego duszy odprawionej.

W roku 1890 dnia 25. maja młodzież tutejszego zakładu ofiarowała swój współudział w koncercie publicznym, urządzonym w salach redutowych na korzyść bursy dla synów nauczycieli. Kandydaci pod kierunkiem swego nauczyciela Jana Ostrowskiego wykonali trzy numera na chór męski: Cicho śpij Rzepki, serenadę Appela i mazur Lewandowskiego a nauczyciel ich, Jan Ostrowski, odegrał na skrzypcach sonatę F. dur Griega i mazurkę Wieniawskiego.

Roku 1891 dnia 28. czerwca młodzież Seminaryum tutejszego wraz z gronem nauczycieli urządzili poranek wokalno-muzykalny ku uczczeniu 40-letniej pracy na polu szkolnictwa inspektora krajowego, p. Stanisława Olszewskiego, korzystając z przybycia pana inspektora do Krakowa na egzamin dojrzałości. Poranek rozpoczął się o godzinie 10. po wysłuchaniu nabożeństwa rok szkolny zakończającego. Na ten akt uroczysty oprócz czcigodnego jubilata przybyli liczni zaproszeni goście; między innymi inspektor krajowy p. Bolesław Baranowski, dyrektor seminaryum żeńskiego p. Wincenty Jabłoński wraz z gronem, wielu dyrektorów i nauczycieli szkół ludowych. Uroczystość zagaił dyrektor zakładu stosownem przemówieniem; następnie ks. Bielenin przedstawił wielkie zasługi jubilata około szkolnictwa krajowego i zakończył okrzykiem na cześć jego; nareszcie jeden z uczniów Seminaryum przemówił, wyrażając niewygasłą wdzięczność młodzieży dla p. inspektora. Czcigodny jubilat dziękował rozrzewniony za te objawy serdecznej życzliwości. Przemawiali jeszcze p. Baranowski i p. Jabłoński. Potem nastąpiły liczne produkcye wokalne, instrumentalne i deklamatorskie. A cała uroczystość zakończyła się drugiem przemówieniem pana inspektora i okrzykiem młodzieży na cześć jubilata.

W dniu 15. marca 1892 obchodziła młodzież seminaryjna wraz z gronem nauuczycielskiem uroczystość imienin swego najprzewielebniejszego księcia biskupa, J. Em. ks. kardynała Dunajewskiego. Uroczystość tę raczył zaszczycić swoją obecnością J. Em. ks. kardynał. Przybyli nadto liczni dostojni goście jak: p. delegat Laskowski, kanonicy kapituły krakowskiej, inspektorowie szkół, Dr. Henryk Jordan, Dr. Stanisław Tomkowicz i rodzice dziatwy szkolnej.

Po pięknej przemowie dyrektora zakładu, uczniowie począwszy od najniższej klasy aż do najwyższej, składali powinszowania J. Em. Potem nastąpiły produkcye wokalne-deklamatorskie i muzykalne. Oto jest ich program:

1. Boieldieu, uwertura „Kalif z Bagdadu“ (orkiestra).
2. Silcher, Wieczorem; Karasowski hymn do pracy (chór mieszany).
3. Deklamacya dyalogiczna dzieci ze szkoły ćwiczeń.
4. Paderewski Menuet (solo fortepian).

5. Mozart, Kwartet smyczkowy.
6. *a*) Kreutzer, Śpiew niedzielny; *b*) Beethowen, Hymn do nocy; *c*) Moniuszko, Przylecieli sokołowie (chór męski).
7. Deklamacya: Łucya z Bolonii.
8. Beriot koncert IV. (skrzypce solo).
9. Ostrowski, Marsz do boju (na chór i orkiestrę).

Uroczystość zakończyła się przemówieniem JEm. i udzielonem wszystkim błogosławieństwem pasterskiem.

Dnia 19. stycznia 1893 żegnało grono nauczycielskie i młodzież szkolna swego długoletniego przewodnika i przełożonego Wgo Radcę szkolnego krajowego, Stanisława Olszewskiego, który ustępował w stan spoczynku. Przy tej sposobności urządziła młodzież poranek muzykalno-wokalny, w którym oprócz licznych a tak pięknych kolend polskich, wykonali uczniowie seminaryum pod kierunkiem profesorów muzyki, Ostrowskiego i Wereszczyńskiego, następujące numera:

1. *a*) Oesten, „Dźwięki serca“ walc; *b*) Kania, krakowiak (fortepian na 4 ręce).
2. Liszt, rapsodya węgierska (solo fortepian).
3. Ostrowski, krakowiak (chór męski orkiestra).
4. Ostrowski, romans (solo fortepian).
5. Prume, melancolia (orkiestra).
6. Beriot, koncert IX., (solo skrzypce z akompaniamentem fortepianu).
7. Ostrowski, pożegnanie (chór męski).
8. Ostrowski, marsz nr. 5 (orkiestra).

Dnia 19. lutego tegoż roku obchodziło seminaryum uroczystością kościelną jubileusz biskupi Ojca św., Leona XIII. Uroczystość ta składała się z mowy ks. katechety, z odczytu dyrektora Nizioła, w którym główne momenta z życia Ojca św. były podniesione i z licznych produkcyi wokalnych i muzycznych.

Dnia 27. stycznia 1895 liczna publiczność złożona z rodziców młodzieży i przyjaciół dyrektora zakładu, była znowu świadkiem wspaniałej uroczystości, która się odbyła w Seminaryum nauczycielskiem męskiem w Krakowie. W tym dniu bowiem po solennej wotywie w kościele OO. Franciszkanów odbyło się uroczyste wręczenie oznak orderu Franciszka Józefa najmiłościwiej udzielonego dyrektorowi tego zakładu p. Andrzejowi Niziołowi. Uroczystość szkolna rozpoczęła się o godzinie 11-tej

w sali muzycznej zakładu, w obecności JW. delegata namiestnictwa p. Laskowskiego, inspektora krajowego p. E. Dworskiego, inspektorów okręgowych, dyrektorów i profesorów licznych zakładów szkolnych. Po odczytaniu najwyższego reskryptu nadającego dyrektorowi Niziołowi kawalerski krzyż orderu Franciszka Józefa, przemawiał p. radca Dworski i złożył powinszowanie solinizantowi; poczem uczniowie odśpiewali kantatę: „Dziś dla nas święty dzień“. Wtedy przemówił udekorowany dyrektor, dziękując za to zaszczytne odznaczenie i wzniósł okrzyk na cześć Najjaśniejszego Pana, który entuzyastycznie powtórzyli wszyscy obecni; w dalszej zaś mowie dziękował wszystkim tym, którzy się do tego zaszczytu przyczynili a po tej pięknej mowie nastąpił hymn ludu, który młodzież z towarzyszeniem orkiestry odśpiewała. Nastąpiły po tem liczne mowy. W imieniu grona nauczycielskiego przemawiał prof. Żukowski a w imieniu młodzieży szkolnej uczeń IV. kursu, Górka. Cała uroczystość zakończyła się uwerturą z opery „Kalif z Bogdadu“ przez Boeldieu. Oprócz tego od wielu lat każdorazowy rok szkolny zakończała młodzież szkolna popisem z muzyki i śpiewu, na którym wobec delegata Rady szkolnej krajowej wykonywała utwory takich autorów, jak Mozart, Chopin, Verdi, Bach, Gounod, Mendelsohn, Ketterer, Danysz, Moniuszko, Rzepki, Lewandowski, Kania, Żeleński, Troschel i t. d. na tych popisach produkował też nauczyciel tego zakładu Jan Ostrowski własne oryginalne kompozycye, które następnie wychodziły w druku.

Również każdoroczne imieniny dyrektora zakładu obchodziła zwykle młodzież szkolna porankiem lub wieczorem muzykalno-wokalnym, na których różne dzieła klasycznej i nowszej muzyki wykonywała. Oto jest na próbę program takiego poranka z dnia 30. listopada 1895. Po powinszowaniach dzieci i kandydatów, młodzież odegrała: 1. Kania, (krakowiak na 4 ręce). 2. Mozart, pieśń zgody (chór). 3. Verdi, il trovatore (skrzypce solo). 4. Ketterer wyjątek z Trawiaty 5. Chateleine, valse (fortepian na 4 ręce). 5. Verdi, tercet (na skrzypce, fortepian i harmonium). 6. Ostrowski, pożegnanie (śpiew). 7. Marsz (na orkiestrę).

Nakoniec w każdym smutnym obrzędzie pogrzebu członka grona nauczycielskiego (a było ich niestety wiele!) brała młodzież szkolna serdeczny współudział, niosąc na własnych barkach zwłoki nieboszczyka i śpiewając tak przy wynoszeniu zwłok z domu żałoby jako też i na cmentarzu stosowne pieśni religijne.

V. Wykaz liczby uczniów

tak szkoły ćwiczeń, jak i kursów Seminaryum nauczycielskiego męskiego w Krakowie, ułożony kolejno latami od r. 1871 do r. 1896.

Rok szkolny	Szkoła ćwiczeń					Seminaryum nauczycielskie								
	klasy					kursa								
	I.	II.	III.	IV.	Razem	Przygot. A	Przygot. B	I. A	I. B	II.	III.	IV.	Razem na kursach	Razem w całym zakładzie
1871	.	.	.	.	.	.	.	15	.	11	.	.	26	26
1871/2	34	38	.	.	72	.	.	11	.	16	16	.	43	115
1872/3	44	29	27	.	100	.	.	16		9	19	.	44	144
1873/4	48	47	40	.	135	.	.	22	.	15	11	.	48	183
1874/5	46	54	56	45	201	23	.	21	.	22	17	.	83	284
1875/6	60	51	59	52	222	29	.	38	.	20	19	.	106	328
1876/7	62	60	55	63	240	33	.	36	.	31	22	.	122	362
1877/8	44	45	62	43	194	34	.	52	.	27	25	.	138	332
1878/9	47	52	44	60	203	42	.	53	.	43	25	.	163	366
1879/80	67	58	66	50	241	68	.	41	37	55	41	.	242	483
1880/1	55	65	60	73	253	73	.	51	48	70	46	.	288	541
1881/2	71	59	62	56	248	58	.	43	41	40 a 35 b	56	.	273	521
1882/3	47	60	58	51	226	45	.	56	.	39 a 40 b	55	.	235	461
1883/4	48	55	66	68	237	44	.	50	.	61	34 a 31 b	.	220	457
1884/5	54	66	50	71	241	40	.	40	.	40	52	.	172	413
1885/6	54	46	48	46	194	42	.	38	.	31	26	.	137	331
1886/7	47	49	47	41	184	41	.	37		23	31	.	132	316
1887/8	49	54	56	46	205	50	.	50	.	29	18	.	147	352
1888/9	47	54	56	46	203	46	.	44	.	41	20	.	151	354
1889/90	55	58	43	52	208	38	.	40	.	31	28	.	137	345
1890/1	48	55	50	45	198	44	.	42	.	29	15	.	130	328
1891/2	42	55	64	50	211	57	.	47	.	22	17	13	156	367
1892/3	54	54	55	54	217	73	.	56	.	38	21	14	202	419
1893/4	46	54	50	51	201	43	39	38	32	40	27	19	238	439
1894/5	37	43	53	42	175	42	44	33	33	52	27	20	251	426
1895/6	44	50	46	40	180	36	37	39	39	59	40	28	278	458

VI. Wynik egzaminów dojrzałości
od roku 1871 do roku 1896.

Rok szkolny	Do egzaminu dojrzałości zgłosili się uczniowie			Egzamin dojrzałości zdali uczniowie					Egzamin dojrzałości odbył się pod przewodnictwem c. k. Radcy szkolnego krajowego
				z odznaczeniem					
	zwyczajni	eksterniści	razem	zwyczajni	eksterniści	zwyczajni	eksterniści	razem	
1870/1	4	·	4	1	·	3	·	4	Wgo St. Olszewskiego
1871/2	6	·	6	·	·	6	·	6	dto
1872/3	12	·	12	2	·	10	·	12	dto
1873/4	9	·	9	1	·	8	·	9	dto
1874/5	17	·	17	1	·	12	·	13	dto
1875/6	12	·	12	·	·	11	·	11	dto
1876/7	19	·	19	3	·	16	·	19	dto
1877/8	23	·	23	3	·	20	·	23	dto
1878/9	14	2	16	1	·	13	2	16	dto
1879/80	14	2	16	·	·	14	2	16	dto
1880/1	41	16	57	5	·	33	13	51	dto
1881/2	55	8	63	5	·	40	6	51	dto
1882/3	49	9	58	2	·	43	5	48	dto
1883/4	55	9	64	·	·	48	2	50	St. Twaroga (w zastęp.)
1884/5	47	6	53	5	·	37	5	47	Wgo St. Olszewskiego
1885/6	22	5	27	4	·	18	4	26	dto
1886/7	30	5	35	6	·	21	2	29	dto
1887/8	21	4	25	4	·	14	3	21	dto
1888/9	20	3	23	3	·	15	2	20	dto
1889/90	26	4	30	2	·	25	1	28	dto
1890/1	·	6	6	·	·	·	4	4	dto (przybył kurs IV.)
1891/2	12	5	17	3	·	9	4	16	dto
1892/3	13	6	19	2	·	10	1	13	Wgo E. Dworskiego
1893/4	19	8	27	3	·	15	4	22	dto
1894/5	19	6	25	1	·	17	3	21	Wgo M. Zaleskiego
1895/6	28	9	37	1	·	18	1	20	dto
Razem przez lat 26 wyszło maturzystów								596	
W tej liczbie z odznaczeniem								58	

VII.

Wykaz majątku Seminaryum nauczycielskiego męskiego w Krakowie w bibliotekach, zbiorach, przyborach i sprzętach szkolnych w roku szkolnym 1895/6 wykazany.

Biblioteka nauczycieli liczy dzieł 845, tomów	1291
Biblioteka uczniów liczy dzieł 908, tomów	1171
Mapy, tablice i obrazy sztuk	117

Gabinet historyi naturalnej.

Okazów i modeli do zoologii	317
Zbiorów owadów w pudłach	4
Tablic do zoologii	88
Atlasów zoologicznych	2
Okazów i modeli do mineralogii	583
Okazów gipsowych do botaniki	134
Słojów z nasionami	100
Zielników	3
Tablic do botaniki	106

Gabinet fizykalny.

Przyrządów i modeli różnych	226

Gabinet gospodarstwa wiejskiego.

Przyrządów i modeli do rolnictwa	20
do ogrodnictwa	25
do hodowli bydła modeli	40
do pasiecznictwa	26
nasion słoi	150
nawozów słoi	10
tablic do ogrodnictwa	5
tablic do hodowli	16
biblioteka rolnicza obejmuje dzieł	230

Sprzęty i przybory szkolne.

Seminaryum właściwe posiada sztuk	146
Szkoła ćwiczeń	116

Rysunki.

Wzorów, modeli, tablic i innych przyborów do rysunków razem sztuk 703

Muzykalia.

O instrumentach, które posiada zakład, była mowa w I. części rozprawy. Szkół na fortepian, skrzypce, organy i innych zbiorów nut jest w zakładzie numerów 16

VIII.

Zmiany w gronie nauczycielskiem od 1871 do 1896 r.

Pierwsze grono nauczycielskie krakowskiego Seminaryum męskiego tworzyli, jak to się w pierwszym rozdziale niniejszej pracy powiedziało, następujący członkowie:

Andrzej Józefczyk, jako dyrektor zakładu.
Wojciech Wojnarski, jako nauczyciel główny.
Ludwik Zgórek, jako nauczyciel główny.
Leon Piccard, jako nauczyciel pomocniczy.
Leon Weiss, jako nauczyciel pomocniczy.
Paweł Wandasiewicz, nauczyciel młodszy.
Karol Niemczyk, nauczyciel młodszy.
Jan Kowalikowski, nauczyciel młodszy.
Andrzej Łapiński, nauczyciel młodszy.
Ks. *Wacław Cholewiński*, jako katecheta pomocniczy.
Henryk Stroka, jako nauczyciel główny.
Tadeusz Langie, nauczyciel pomocniczy.

Już w roku 1873 rozpoczęły się pierwsze w tem gronie zmiany:

Dnia 1. sierpnia 1873 do l. 6562 uwolniła Rada szkolna krajowa Leona Weissa a w miejsce jego naznaczyła na nauczyciela gimnastyki wychowańca tutejszego seminaryum, *Franciszka Drebszaka*, mianując go zarazem praktykantem przy Seminaryum. Miejsce Leona Piccarda, powołanego do innego zakładu, zajął *Hipolit Lipiński*, artysta-malarz, mianowany pomocniczym nauczycielem do nauki rysunków dnia 15 października 1873 r.

Dnia 2. maja 1874 r. obowiązki nauczyciela rysunków po śmierci H. Lipińskiego objął artysta-malarz, *Antoni Gramatyka* mianowany do l. 3863. Jest to jedyny członek grona, który do dziś dnia w zakładzie pracuje. Miejsce Tadeusza Langiego, który podziękował, zajął, jako pomocniczy nauczyciel gospodarstwa wiejskiego, Zygmunt Jaroszewski, mianowany 30. sierpnia 1874 r. do l. 8555.

Dnia 8. czerwca 1874 do l. 5368 Rada szkolna krajowa mianuje ks. Józefata Sobierajskiego stałym katechetą dla obu seminaryów, a ks. Cholewińskiego uwalnia.

Dnia 1. marca 1875 do l. 1705 mianowany został pomocnikiem ks. katechety ks. *Eustachy Szczeniowski*.

Tegoż dnia i roku do l. 1730 został zastępcą nauczyciela głównego *Bogumił Kieres* i objął dnia 12. marca obowiązki w zakładzie, jako nauczyciel kursu przygotowawczego.

Dnia 1. października 1875 do l. 10249 powierzyła Rada szkolna krajowa naukę języka ruskiego w tutejszem Seminaryum *Pawłowi Wandasiewiczowi* zamiast ks. Bojarskiego, który podziękował.

Tegoż roku dnia 25. października 1875 r. do l. 11368 mianowała Rada szkolna krajowa *Ludwika Swolkiena* pomocniczym nauczycielem gospodarstwa wiejskiego, w miejsce Z. Jaroszewskiego, który się zrzekł swej posady.

Dnia 17. sierpnia 1876 r. naznaczony ks. *Wojciech Gac* na pomocnika ks. katechety i na exhortatora przy Seminaryum męskiem w miejsce ks. Szczeniowskiego; a gdy ks. Gac zachorował, miejsce jego zastępował od 6. Września 1876 r. *ks. Smoczyński*.

Dnia 17. września w miejsce Bogumiła Kieresa zastępcą nauczyciela głównego mianuje Rada szkolna krajowa *Franciszka Drebszaka*, któremu dyrekcya powierza prowadzenie kursu przygotowawczego.

Dnia 4. lutego 1877 r. do l. 1059 mianuje Rada szkolna księdza *Adama Hr. Potulickiego* do zastępowania ks. Gaca na czas jego choroby; a dnia 11. maja 1877 r. do zastępowania ks. Potulickiego, który także zachorował, naznacza konsystorz biskupi ks. *Władysława Paczygowskiego*.

Dnia 13. października 1877 Rada szkolna krajowa udziela 3. miesięcznego urlopu dyrektorowi A. Józefczykowi a zastępca dyrektora mianuje do l. 9414 *Stanisława Twaroga*.

Dnia 23. grudnia 1877 do l. 12111 otrzymuje *Bolesław Filiński* nominacyę na praktykanta przy Seminaryum tutejszem.

Dzień 21. września 1878 zapisany jest żałobnemi literami w kronice zakładu. W tym dniu bowiem umarł po długiej chorobie dotychczasowy dyrektor Seminaryum Andrzej Józefczyk, nieporównany pedagog, całą duszą oddany temu zakładowi. Młodzież seminaryjna niosła go na barkach aż na cmentarz.

Zastępstwo dyrektora sprawował dalej *Stanisław Twaróg* aż do dnia 9. marca 1879 r., w którym Prezydyum Rady szkolnej krajowej do l. 23 uwolniło go od tych obowiązków a przeniosło do Seminaryum męskiego *Wincentego Jabłońskiego*, dotychczasowego dyrektora Seminaryum żeńskiego w Krakowie i powierzyło mu dyrekcyę w Seminaryum męskiem.

Tegoż roku nastąpiła i druga zmiana. Rada szkolna krajowa rozporządzeniem z dnia 25. marca do l. 3136 przeniosła tutejszego nauczyciela głównego Henryka Strokę do Rzeszowa a tamtejszego nauczyciela głównego *Antoniego Żukowskiego* przeznaczyła do Seminaryum męskiego w Krakowie.

Dnia 3. kwietnia konsystorz biskupi wyznacza *ks. Teofila Jarynkiewicza* do zastąpienia ks. Sobierajskiego, który zachorował. Ks. Jarynkiewicz uczy tylko na kursach 5. godzin tygodniowo.

Dnia 25 czerwca 1879 ks. W. Gac uwolniony od obowiązków pomocnika katechety a jego miejsce zajął *ks. Paczygowski*.

Dnia 10. listopada t. r. Bolesław Filiński uwolniony od obowiązków w Seminaryum; miejsce jego, zajmuje praktykant *Paweł Paszcza*

Dnia 14. listopada t. r. do l. 11703 mianowany *Szymon Matusiak* zastępcą nauczyciela głównego.

Dnia ? września 1880 miejsce ks. Paczygowskiego zajmuje ks. *Wawrzyniec Cent*, jako pomocnik ks. katechety.

Dnia 19. listopada 1880 r. powiewająca nad zakładem żałobna chorągiew zwiastuje drugą śmierć w jego gronie nauczycielskiem. Umarł Karol Niemczyk, nauczyciel młodszy, ulubieniec dziatwy szkolnej i znany całemu miastu dzielny nauczyciel.

Zastępcą Niemczyka w szkole ćwiczeń został *Michał Rachwał* mianowany dnia 6 grudnia 1880 r. do l. 12431, a zastępcą Niemczyka w nauce gry na skrzypcach zostaje Jan Ostrowski, mianowany 17. stycznia 1881 r. do l. 13722.

Dnia 22. sierpnia t. r. Prezydyum Rady szkolnej krajowej mianuje w miejsce Niemczyka stałym nauczycielem młodszym, *Wojciecha Wójcika*, dotychczasowego nauczyciela młodszego Seminaryum w Tarnowie.

Dnia 1. września Dyrekcya uwalnia M. Rachwała od obowiązków zastępcy nauczyciela i Pawła Paszczę od obowiązków praktykanta, a miejsce tego ostatniego zajmuje Stanisław Pawlikowski.

Dnia 11. września 1881 Rada szkolna krajowa do l. 7426 mianuje ks. W. Centa zastępcą katechety wyłącznie dla Seminaryum męskiego.

Dnia 6. listopada 1881 r. do l. 11387 Rada szkolna krajowa przenosi *Franciszka Preisendanza* z Seminaryum żeńskiego do męskiego w charakterze zastępcy nauczyciela głównego.

Dnia 15. marca 1882 r. Rada szkolna krajowa do l. 3933 mianuje praktykanta *S. Pawlikowskiego* zastępcą nauczyciela młodszego.

Dnia 7. września 1882 konsystorz biskupi odwołuje z zajmowanej posady ks. W. Centa a Rada szkolna krajowa dnia 10. września 1882 r. do l. 8950 mianuje na jego miejsce ks. *Józefa Bielenina* zastępcą katechety przy męskiem Seminaryum w Krakowie.

Dnia 25. grudnia 1882 do l. 13880 Rada szkolna krajowa donosi, iż JE. pan Minister przeniósł Wojciecha Wojnarskiego w stały stan spoczynku.

Dnia 4. września 1883 r. uwalnia Dyrekcya Franciszka Drebszaka, mianowanego nauczycielem szkoły ludowej miejskiej w Krakowie a Rada szkolna krajowa do l. 7437 mianuje zastępcą nauczyciela starszego *Józefa Tatara*.

Dnia 3. grudnia 1883 r. Franciszek Sembrat przyjmuje obowiązki praktykanta przy Seminaryum.

Dnia 27. stycznia 1884. umiera Stanisław Pawlikowski, zastępca nauczyciela.

Dnia 31. grudnia 1883 r. J. E. pan Minister do l. 24294, mianuje dotychczasowego zastępcę nauczyciela głównego *Franciszka Preisendanza* stałym nauczycielem głównym tutejszego zakładu.

Dnia 18. stycznia do l. 10547 Rada szkolna krajowa powierza naukę śpiewu kościelnego *Wincentemu Rychlingowi* w charakterze pomocniczego nauczyciela.

Dnia 23. sierpnia 1884 Rada szkolna krajowa przenosi Szymona Matusiaka do gimnazyum św. Anny w Krakowie w charakterze zastępcy nauczyciela.

Dnia 25. września 1884 do l. 13126 Rada szkolna uwalnia Wincentego Rychlinga od obowiązków a naukę śpiewu kościelnego powierza *Janowi Ostrowskiemu*.

Tegoż roku dotychczasowy dyrektor zakładu Wincenty Jabłoński przeniósł się do Seminaryum żeńskiego a zastępcą jego zostaje Ludwik Zgórek.

Dnia 29. marca 1885 r. do l. 119 Prezydyum Rady szkolnej krajowej przenosi dyrektora Seminaryum rzeszowskiego *Andrzeja Nizioła* w tym samym charakterze do Seminaryum męskiego w Krakowie.

Dnia 5. września 1885 *Rudolf Sikorski i Zdzisław Kozłowski* zostają praktykantami przy Seminaryum.

Dnia 15. Czerwca 1886 r. nauczyciel główny Seminaryum męskiego w Krakowie Ludwik Zgórek zakończył życie; zastępcą jego zostaje *Antoni Nowak*, mianowany rozporządzeniem Rady szkolnej krajowej z dnia 12. września 1886 r. do l. 14069.

Dnia 6. listopada 1886 r. do l. 16052 Rada szkolna krajowa mianuje *Kazimierza Homińskiego* tymczasowym nauczycielem gimnastyki a dnia 10. listopada do l. 16474 *Ignacego Góratowskiego* praktykantem na lat dwa.

Dnia 11. listopada t. r. do l. 19318 JE. P. Minister przeniósł *Stanisława Twaroga*, nauczyciela głównego przy Seminaryum nauczycielskiem w Tarnowie, czasowo pełniącego obowiązki inspektora okręgowego miejskiego okręgu szkolnego w Krakowie, na posadę nauczyciela głównego przy tutejszem Seminaryum z pozostawieniem go nadal przy obowiązkach inspektora okręgowego.

Dnia 14. marca 1887 r. Prezydyum Rady szkolnej krajowej do l. 151 mianuje dotychczasowego praktykanta *Ignacego Góratowskiego* zastępcą nauczyciela młodszego na czas choroby Jana Kowalikowskiego.

Dnia 15. sierpnia 1887 r. Prezydyum Rady szkolnej krajowej do l. 546, mianuje *Hipolita Parasiewicza* prowizorycznym nauczycielem głównym a Rada szkolna krajowa rozporządzeniem z dnia 18. września 1887 do l. 13822 przenosi zastępcę nauczyciela Antoniego Nowaka w tym samym charakterze do gimnazyum w Brzeżanach.

Dnia 16. listopada t. r. do l. 18518 JE. pan Minister mianuje *Jakóba Kowalskiego*, prowizorycznego inspektora okręgowego w Pilznie, rzeczywistym nauczycielem szkoły ćwiczeń przy tutejszem Seminaryum z pozostawieniem go na posadzie inspektora okręgowego w Pilznie.

Dnia 28. lipca 1888 do l. 17528 JE. pan Minister tutejszego nauczyciela młodszego Jana Kowalikowskiego przenosi w stały stan spoczynku a dnia 11. września t. r. Prezydyum Rady szkolnej krajowej do l. 626 zawiadamia, że pan Minister mianował prowizorycznego nauczyciela głównego przy tutejszem Seminaryum *Hipolita Parasiewicza* stałym nauczycielem głównym Seminaryum w Tarnowie.

Dnia 17. października 1888 r. do l. 16019 Rada szkolna krajowa mianuje *Andrzeja Budzińskiego* zastępcą nauczyciela młodszego a dnia 21 października t. r. do l. 208 uwalnia Dyrekcya od obowiązków Ignacego Góratowskiego, którego Rada szkolna okręgowa zamiejska w Krakowie ustanowiła nauczycielem kierującym w szkole 4-klasowej w Czernichowie.

Dnia 11. lutego 1889 do l. 232 JE. Pan Minister W. i O. mianuje *Jana Wojciechowskiego* prowizorycznym nauczycielem głównym przy tutejszem Seminaryum.

Dnia 16 lipca t. r. Prezydyum Rady szkolnej krajowej do l. 635 przenosi stałego nauczyciela młodszego przy Seminaryum w Tarnowie, *Józefa Chmielewskiego*, w tym samym charakterze do Krakowa.

Dnia 19. marca 1890 r. Prezydyum Rady szkolnej krajowej do l. 123 zawiadamia, iż JE. Pan Minister W. i O. mianował ks. *Józefa Bielenina* stałym katechetą tutejszego Seminaryum w randze nauczyciela głównego.

Do zastąpienia Wojciecha Wójcika, który zachorował, mianuje Rada szkolna krajowa dnia 13 lutego 1891 r. do l. 2583 *Stanisława Cenglera*, zastępcą nauczyciela młodszego.

Dnia 2. sierpnia t. r. 1891 do l. 9033 Rada szkolna krajowa mianuje *Romualda Wereszczyńskiego* prowizorycznym pomocniczym nauczycielem gry na fortepianie i organach.

Dnia 31. sierpnia t. r. do l. 18036. JE. Pan Minister W. i O. mianuje prowizorycznego nauczyciela głównego *Jana Wojciechowskiego* stałym nanczycielem głównym.

Dnia 12 sierpnia 1891 r. do l. 14865 Rada szkolna krajowa mianowała *Michała Sałacha* praktykantem przy Seminaryum tutejszem.

Dnia 6. lutego 1892 r. zakończył życie Józef Tatar, zastępca nauczyciela; jego miejsce zajmuje *Wojciech Polek*, zastępca nauczyciela przy Seminaryum żeńskiem, przeniesiony tutaj rozporządzeniem Rady szkolnej krajowej z dnia 11. marca do l. 4632.

Dnia 21. kwietnia 1892 r. do l. 5385. JE. Pan Minister W. i O. mianował *Stefana Zaleskiego*, dotychczasowego kierownika szkoły ludowej w Krzeszowicach, stałym nauczycielem szkoły ćwiczeń przy Seminaryum tutejszem.

Dnia 6. lipca t. r. Prezydyum Rady szkolnej krajowej do l. 443 donosi, że Pan Minister uwolnił Józefa Kowalskiego od obowiązków prowizorycznego inspektora szkół ludowych okręgu w Pilźnie a powrócił go na posadę nauczyciela młodszego przy tutejszem c. k. Seminaryum męskiem.

Dnia 23. sierpnia 1892 r. Rada szkolna krajowa do l. 15523 mianuje Stanisława Harlendera zastępcą nauczyciela głównego przy Seminaryum męskiem w Krakowie, polecając mu naukę gospodarstwa wiejskiego i historyi naturalnej a dotychczasowego pomocniczego nauczyciela gospodarstwa Ludwika Swolkiena uwalnia od tych obowiązków.

Dnia 29 sierpnia do l. 18074 Rada szkolna krajowa przenosi Wojciecha Poleka do gimnazyum w Przemyślu.

Z końcem roku szkolnego $189^1/_2$ uwolniła Rada szkolna krajowa pomocniczego nauczyciela gimnastyki w zakładzie tutejszym Kazimierza Homińskiego od dotychczasowych obowiązków a dnia 27 września 1892 r. do l. 20039 powierzyła naukę gimnastyki Dr. medycyny, *Teofilowi Tyszeckiemu*.

Dnia 24. listopada 1892 r. do l. 24462. JE. Pan Minister W. i O. mianował *Stanisława Harlendera*, dotychczasowego zastępcę, prowizorycznym rzeczywistym nauczycielem głównym przy Seminaryum tutejszem.

Dnia 1. października 1892 r. dyrekcya uwolniła Stanisława Cenglera od obowiązków zastępcy nauczyciela.

Tegoż roku 1892 dnia 14 października do l. 10263 mianował JE. Pan Minister Dr. medycyny *Stanisława Ponikłę* pomocniczym nauczycielem do nauki hygieny i somatologii przy tutejszem Seminaryum.

Dnia 31. sierpnia 1893 r. do l. 18714 JE. Pan Minister udzielił urlopu Pawłowi Wandasiewiczowi z powodu choroby a do zastąpienia go mianowała Rada szkolna krajowa dnia 9. września tr. do l. 18378. *Karola Polakiewicza* zastępcą młodszego nauczyciela i powierzyła mu także naukę języka ruskiego na kursach Seminaryum tutejszego.

Dnia 13. grudnia 1893 r. do l. 19248 JE. Pan Minister mianował *Jana Ostrowskiego*, dotychczasowego nauczyciela pomocniczego, do muzyki i śpiewu, stałym nauczycielem muzyki i śpiewu w randze nauczyciela szkoły ćwiczeń.

Dnia 25. lipca 1894 Rada szkolna krajowa do l. 14283 mianuje *Antoniego Adamusa i Władysława Pietrzyckiego* zastępcami nauczycieli głównych, a gdy ostatni zrzekł się swojej posady, Rada szkolna krajowa dnia 28. sierpnia do l. 18861 naznaczyła na jego miejsce *Stanisława Wilgę*, nauczyciela szkoły ludowej w Tarnobrzegu.

Dnia 7. października 1894 do l. 21903. Rada szkolna krajowa powierzyła naukę gimnastyki St. Cenglerowi a dnia 9. listopada t. r. do l. 26851 przeniosła *Bolesława Łazarskiego* z Tarnowa do Krakowa a w miejsce jego wysłała do Tarnowa Wilgę Stanisława.

Dnia 11. października 1894 r. do l. 7661 JE. Pan Minister W. i O. powierzył kierownictwo nauki gimnastyki w tutejszem seminaryum profesorowi Uniwersytetu krakowskiego *Dr. Henrykowi Jordanowi* a naukę w zastępstwie tego ostatniego objął Dr. medycyny, *Stanisław Tokarski*.

Dnia 26. czerwca 1895 do l. 10761 JE. Pan Minister W. i O. mianował tutejszego nauczyciela głównego Stanisława Twaroga stałym inspektorem szkół ludowych okręgu miejskiego w Krakowie.

Dnia 17. października 1895 r. do l. 22822 Rada szkolna krajowa przeniosła Bolesława Łazarskiego w charakterze zastępcy nauczyciela głównego do Seminaryum w Tarnowie a w miejsce jego i w tym samym charakterze przydzieliła do tutejszego Seminaryum *Jana Motaka*, dotychczasowego nauczyciela

przy I szkole ludowej w Krakowie — rozporządzeniem z dnia 18. października 1895 r. do l. 27244.

Dnia 6. listopada 1895 r. do l. 26446 Rada szkolna krajowa ustanowiła *Walerego Krzanowskiego* pomocniczym nauczycielem do nauki slöjdu w tutejszym zakładzie.

Dnia 8. kwietnia 1896 dyrektor zakładu Andrzej Nizioł zakończył życie. Zastępstwo dyrektora objął profesor *Antoni Żukowski*, z rozporządzenia Prezydyum Rady szkolnej krajowej z dnia 21. kwetnia 1896 do l. 96.

Dnia 23. marca 1896. do l. 4270 JE. Pan Minister mianował *Stanisława Harlendera*, dotychczasowego prowizorycznego nauczyciela głównego, stałym nauczycielem głównym tutejszego Seminaryum.

Nareszcie dnia 5. sierpnia 1896 r. do l. 18436 JE. Pan Minister W. i O. zamianował *Medarda Antoniego Kaweckiego* dyrektorem tutejszego c. k. Seminaryum nauczycielskiego męskiego.

IX.

Skład grona nauczycielskiego w roku 1895|6 i rozdział przedmiotów nauki pomiędzy nauczycieli.

Do dnia 8. kwietnia 1896 r.

1. Andrzej Nizioł, kawaler c. k. orderu Franciszka Józefa, dyrektor zakładu, I. zastępca dyrektora c. k. Komisyi egzaminacyjnej dla nauczycieli szkół lud. posp. i wydział., egzaminowany z języka łacińskiego i greckiego na niższe a z języka polskiego na wyższe gimnazyum; uczył historyi pedagogiki, kierował ćwiczeniami praktycznemi i konferencyami kryteczuemi w Seminaryum. Umarł 8. kwietnia 1896 r.

Od dnia 5. sierpnia 1896 r.:

Medard, Antoni Kawecki, dyrektor zakładu, I. zastępca dyrektora c. k. Komisyi egzamin., egzaminowany z matematyki i fizyki na wyższe gimnazyum.

2. Antoni Żukowski, magister nauk filologiczno-historycznych, profesor VIII. rangi, II. zastępca dyrektora c. k. Komisyi egzaminacyjnej; od d. 8. kwietnia do 5. sierpnia zastępca dyrektora zakładu, egzaminowany z historyi i geografii na wyższe gimnazyum. Uczył języka polskiego, geografii i dydaktyki.

3. Franciszek Preisendanz, profesor, członek Komisyi egzaminacyjnej, gospodarz kursu III., egzaminowany na szkoły wydziałowe z I. grupy, uczył języka niemieckiego i historyi powszechnej.
4. Jan Wojciechowski, profesor, członek Komisyi egzaminacyjnej, zawiadowca gabinetu fizykalnego, gospodarz kursu II. egzaminowany z historyi naturalnej na wyższe i z matematyki na niższe gimnazyum, tudzież z histor. natural. i z fizyki na szkoły realne. Uczył matematyki, fizyki i pedagogii.
5. Stanisław Harlender, profesor, członek Komisyi egzaminacyjnej, zawiadowca gabinetu naturalnego i gospodarczego, gospodarz kursu IV„ egzaminowany z gospodarstwa wiejskiego i historyi naturalnej. Uczył gospodarstwa wiejskiego historyi naturalnej, kierował ćwiczeniami praktycznemi w ogrodzie szkolnym.
6. Ksiądz Józef Bielenin, profesor religii i ekshortator, członek Komisyi egzaminacyjnej, regens internatu dla uczniów Seminaryum, kanonik tytularny, egzaminowany z religii na szkoły średnie. Uczył religii i miewał egzorty i nabożeństwa szkolne.
7. Józef Chmielewski, nauczyciel szkoły ćwiczeń, członek Komisyi egzaminacyjnej, gospodarz kursu przygotowawczego *A*. Uczył języka niemieckiego na kursie II., kaligrafii i prowadził kurs przygotowawczy *A*.
8. Jakób Kowalski, nauczyciel szkoły ćwiczeń, członek Komisyi egzaminacyjnej, prowadził klasę II. szkoły ćwiczeń.
9. Stefan Zaleski, nauczyciel szkoły ćwiczeń, członek komisyi egzaminacyjnej prowadził klasę IV. *a*. szkoły ćwiczeń.
10. Tadeusz Dąbrowski, nauczyciel szkoły ćwiczeń, członek Komisyi egzaminacyjnej, prowadził klasę I., oprócz tego uczył matematyki na kursi I. *a* i *b*.
11. Jan Ostrowski, nauczyciel szkoły ćwiczeń, członek Komisyi egzaminacyjnej, uczył muzyki, śpiewu i gry na skrzypcach.

12. Karol Polakiewicz, egzaminowany zastępca nauczyciela szkoły ćwiczeń, prowadził klasę III. szkoły ćwiczeń.
13. Antoni Adamus, zastępca nauczyciela głównego, gospodarz kursu I. *b*, egzaminowany na szkoły wydziałowe z I. grupy. Uczył języka polskiego, niemieckiego, geografii i historyi.
14. Jan Motak, zastępca nauczyciela głównego, gospodarz kursu przygotowawczego *b*., a później kursu I. *a*, uczył języka polskiego, niemieckiego, geografii, historyi.

Nauczyciele pomocniczy.

15. Antoni Gramatyka, członek Komisyi egzaminacyjnej, uczył rysunków wolnoręcznych na wszystkich kursach.
16. Romuald Wereszczyński, egzaminowany z muzyki i śpiewu, uczył gry na fortepianie i na organach; od 8. kwietnia uczył matematyki na kursie przygotow. *b*. i był gospodarzem tego kursu.
17. Dr. Stanisław Ponikło, doktor medycyny, dyrektor szpitala powszechnego, uczył w zakładzie higieny i somatologii.
18. Karol Polakiewicz, jak wyżej, uczył języka ruskiego, jako przedmiotu nadobowiązkowego, na wszystkich kursach.
19. Dr. Henryk Jordan a w jego zastępstwie doktor medycyny, Stanisław Tokarski, uczył gimnastyki na wszystkich kursach.
20. Waleryan Krzanowski, nauczyciel szkoły ludowej miejskiej w Krakowie, uczył slöjdu, jako przedmiotu nadobowiązkowego.

2. Stan zakładu w roku szkolnym 1896|7.

A. Skład grona nauczycielskiego.

1. *Kawecki Antoni Medard*, dyrektor, oraz zast. dyrektora c. k. Komisyi egzaminacyjnej dla nauczycieli szkół ludowych pospolitych i wydziałowych; uczył historyi pedagogiki i ustawodawstwa szkolnego na IV. r. i kierował praktycznem wykształceniem kandydatów na III. i IV. r. nauki.
2. *Żukowski Antoni*, profesor w VIII. randze, zast. dyrektora c. k. komisyi egzaminacyjnej dla nauczycieli szkół ludowych pospolitych i wydziałowych, uczył pedagogiki na II. r. języka polskiego na I *a*. i IV. r., geografii na I *a*, III i IV. r.
4. *Wojciechowski Jan*, profesor, zawiadawca gabinetu fizykalnego, uczył pedagogiki na III. r., matematyki na I *b*., II., III. i IV. r., fizyki na III. i IV. r.
5. *Ks. Bielenin Józef*, profesor, katecheta i ekshortator, uczył religii na wszystkich kursach i w szkole ćwiczeń.
6. *Harlender Stanisław*, profesor, zawiadowca gabinetu historyi naturalnej, uczył historyi naturalnej na I. *a*., I. *b*., II. i III. r., chemii na II. r., gospodarstwa na III. i IV. r.
7. *Chmielewski Józef*, nauczyciel szkoły ćwiczeń, prowadził kl. I. ćwicz., uczył jęz. niemieckiego na I *b*. r. i kaligrafii na I *a*. *i b*. r.
8. *Kowalski Jakób*, nauczyciel szkoły ćwiczeń, uczył w kl. przygotowawczej *b*. języka polskiego i niemieckiego, historyi naturalnej, fizyki, matematyki i kaligrafii; w kl. przygot. *a*. jęz. niemieckiego.

9. *Polakiewicz Karol*, nauczyciel szk. ćwiczeń, prowadził kl. IV. ćwiczeń.
10. *Zaleski Stefan*, nauczyciel szk. ćwiczeń, prowadził kl. III. ćwiczeń.
11. *Dąbrowski Tadeusz*, nauczyciel szk. ćwiczeń, prowadził kl. II. ćwiczeń, uczył fizyki na I *a* i *b*. kursie, śpiewu na wszystkich kursach i gry na skrzypcach w klasie przygotowawczej *a*. i *b*.
12. *Ostrowski Jan*, nauczyciel muzyki, uczył gry na skrzypcach na wszystkich kursach i gry na organach na III. i IV. kursie.
13. *Adamus Antoni*, zastępca nauczyciela głównego, uczył jęz. polskiego na I *b*. i III. r., jęz. niemieckiego na II. r., historyi powszechnej na I *b*. i II. r., geografii na I. *b*., II. r. i w kl. przygot. *b*. geografii i historyi powszechnej.
14. *Motak Jan*, zastępca naucz. głównego, uczył w klasie przygotowawczej *a*. języka polskiego, historyi powszechnej, geografii, historyi naturalnej, matematyki i kaligrafii, nadto matematyki na I. *a*., i jęz. polskiego na II. r.

Nauczyciele pomocniczy.

15. *Gramatyka Antoni*, uczył rysunków wolnoręcznych na wszystkich kursach.
16. *Ponikło Stanisław*, Dr. med., nadzwyczajny prof. c. k. Uniwersytetu Jagiellońskiego, uczył somatologii na I *a*. i *b*. r. i hygieny na IV. r.
17. *Tokarski Stanisław*, Dr. Med., uczył gimnastyki na wszystkich kursach.
18. *Polakiewicz Karol*, naucz. szk. ćwiczeń, uczył jęz. ruskiego na wszystkich kursach.
19. *Launer Jan*, uczył gry na fortepianie na I *a*. i *b*. i II. r.
20. *Krzanowski Walery*, naucz. szk. ludowej miejskiej, uczył slöjdu, jako przedmiotu nadobowiązkowego.

Słudzy szkolni.

1. *Pietrzyk Bartłomiej*, prow.
2. *Kamisiński Jan*, prow.

B. Klasyfikacya

uczniów klasy przygotowawczej i uczniów Seminaryum naucz.

za II. półrocze r. szkolnego 1896/7.

Klasa przygotowawcza A.

Uczniów klasyfikowanych 32.

Postęp otrzymali:

Adamus Stefan.	Moneta Wawrzyniec
Biel Karol	Ochmański Feliks
Dobrzański Adolf	Panesz Franciszek
Greczek Michał	Pawełek Stanisław
Hutny Władysław	Postulka Eugeniusz
Iwulski Kazimierz	Radzik Stanisław
Jaglarz Władysław	Sieńko Władysław
Karpiński Tadeusz	Stefański Józef
Kłosiński Władysław	Stehlik Witold
Kotas Franciszek	Stohandel Tadeusz
Królicki Józef	Szczęch Michał
Kucharski Wilhelm	Tomaszewski Juljan
Kuraś Stanisław	Ulrych Jan
Matusiak Klemens	Wroński Zygmunt.

Nie otrzymało postępu 0, do egzaminu poprawczego przeznaczono 4 uczniów.

Klasa przygotowawcza B.

Uczniów klasyfikowanych 41.

Postęp otrzymali:

Apfel Peische	Krajewski Władysław
Berlas Dawid	Kucharski Roman
Bielecki Włodzimierz	Lubaczewski Rudolf
Buchała Dominik	Lubczyński Józef
Cetnarowski Jan	Lux Eugeniusz
Cieślak Bronisław	Matwijciow Michał
Eisenberg Leon	Mikoszewski Wacław
Foryś Walenty	Osadziński Alfons
Iciek Juljan	Pawica Andrzej
Jeziorski Władysław	Pietruszewski Władysław
Kański Wincenty	Sałęga Andrzej
Kochański Eugeniusz	Skrzyszowski Bolesław

Święch Wincenty
Wyród Józef
Weiner Zygmunt
Węglarski Wiktor
Załuski Jan
Zieliński Czesław.

Nie otrzymało postępu 3: do egzaminu poprawczego przeznaczono 8 uczniów.

Kurs I. A.

Uczniów klasyfikowanych 30.

Postęp otrzymali:

Banach Józef
Brzezina Franciszek
Cetnarowski Józef
Flasza Henryk
Gara Stanisław
Jachowicz Gustaw
Jezioro Sebestyan
Kobat Piotr
Kuryłło Tadeusz
Rapacz Zygmunt
Sala Andrzej
Skalski Józef
Szczudło Franciszek
Szymański Edward
Wasserkrug Samuel
Włodek Bolesław

Nie otrzymało postępu 5 ucz., do egzaminu poprawczego przeznaczono 9 uczniów.

Kurs I. B.

Uczniów klasyfikowanych 32.

Postęp otrzymali:

Barak Abraham
Byczek Wiktor
Jarecki Jan
Kaszuba Wojciech
Mroziński Tadeusz
Niementowski Roman
Pawlikowski Adam
Piekarczyk Piotr
Stankiewicz Kaźmierz
Sukcik Andrzej
Szczepanik Władysław
Szczuciński Franciszek
Teufel Hirsch
Wiśniowski Tadeusz
Zabdyr Michał

Nie otrzymało postępu 2 ucz., do egzaminu poprawczego przeznaczono 11 uczniów.

Kurs II.

Uczniów klasyfikowanych 47.

Postęp otrzymali:

Barlas Mojżesz
Białończyk Józef
Dudrewicz Kazimierz
Fiala Karol
Gajewski Waleryan
Gancarczyk Józef
Grzywa Karol
Haduch Leon
Haraschim Karol
Kołodziejczyk Franciszek

Koza Wojciech
Krzemień Józef
Malina Hieronim
Milewski Józef
Nodzeński Jan
Smyczyński Józef
Szczerbowski Jakób
Sokoliński Jan
Zemlik Franciszek
Zieliński Kazimierz.

Nie otrzymało postępu 9 ucz., do egzaminu poprawczego przeznaczono 18 uczniów.

Kurs III.

Uczniów klasyfikowanych 49.

Postęp otrzymali:

Biegun Karol
Bugielski Michał
Bursztyn Tadeusz
Chudoba Stanisław
Ferek Mieczysław
Filipek Józef
Gołąbek Józef
Kaczor Jan
Kopyta Leon
Kubica Jan
Kuś Franciszek
Kuś Władysław
Lebedyński Stanisław
Lisowski Aleksander
Machalski Włodzimierz
Mijal Juljusz
Mistarz Józef
Motyka Benjamin
Mucha Józef
Nasalik Kazimierz
Piotrowski Józef
Płonka Józef
Samborski Ludwik
Scieszka Franciszek
Sikora Franciszek
Skoczyński Roman
Stohandel Włodzimierz
Szefczyk Michał
Szczerczak Stanisław
Trzewiczek Józef
Waligórski Stanisław

Nie otrzymało postępu 8 ucz. Do egzam. poprawczego przeznaczono 10.

Kurs IV.

Wynik egzaminu dojrzałości:

Do egzaminu dojrzałości przystąpiło 34 uczniów publicznych i 15 eksternistów.

Świadectwo dojrzałości z odznaczeniem otrzymali:

Ciężobka Jan
Kluba Juljan
Lubowiecki Jan
Sternalski Leon.

Za dojrzałych uznani:

Baran Józef
Bielenin Anastazy
Cieślik Franciszek
Czerski Stanisław
Firliciński Stanisław
Galus Michał
Gałczyński Władysław
Górnikiewicz Władysław
Guzik Ludwik,
John Adolf (eksł.)

Kłosiński Antoni
Król Józef
Konarski Wincenty,
Kurzer Abraham (ekst.)
Kuźniar Feliks,
Mercik Stanisław (ekst.)
Michna Jan
Mirocha Jan
Motyczyński Karol
Nowicki Zygmunt
Orawiec Antoni (ekst.)
Pająk Stanisław,
Ks. Rozak Franciszek (ekst.)
Schein Jakób
Schrank Abraham
Willner Natan (ekst),
Wojewoda Jan
Wrona Walenty.

Do egzaminu powtórnego z jednego przedmiotu przeznaczono 5 ucz. publ. i 2 eksternistów. Reprobowano na rok 3 ucz. publ. i 4 eksternistów.

Od egzaminu ustnego odstąpiło 3 eksternistów.

C. Zadania maturyczne.

I. Z pedagogiki: *a*) Na co ma zważać nauczyciel przy zadawaniu pytań a na co przy odpowiedziach uczniów. *b*) Jakie przepisy zawiera ustawa o stosunkach prawnych stanu nauczycielskiego w tytule o karach dyscyplinarnych i o wydaleniu ze służby.

II. Z języka polskiego: *a*) Podać krótką osnowę znanej sobie powieści J. Korzeniowskiego, skreślić charaktery osób w powieści tej występujących, wykryć myśl przewodnią autora i zakończyć poglądem na jego działalność na polu powieści, na zalety jego kompozycyi i stylu. *b*) Kiedy, w jakim zakresie i w jaki sposób używać będzie nauczyciel dyktatów w szkole ludowej?

III. Z języka niemieckiego: Über den Nutzen der Eisenbahnen.

IV. Z matematyki: *a*) Zbiornik głęboki na 2 *m*, którego podstawą jest trapez o bokach równoległych 4 *m* i $3^1/_2$ *m* długich a odległych od siebie o 5 *m*, napełnia się wodą trzema rurami. Pierwsza dostarcza w 5 minutach $3^1/_2$ *hl*, druga w kwadransie 15 *hl*, a trzecia w $1^1/_2$ godzinach 80 *hl*. Ile *hl* wody dostarczyła każda rura do zupełnego wypełnienia zbiornika i w jakim czasie został zbiornik wypełniony?

b) Ile gramów złota potrzeba do pozłocenia kuli, ulanej z czystego srebra wartości 469 zł. 8 ct., jeżeli za jeden

kg czystego srebra płaci się 90 zł. i jeżeli powłoka złota ma być 0·2 *mm* gruba?

c) Urzędnik pobierający 2400 zł. rocznej płacy, oszczędza rocznie 12% i te oszczędności składa z końcem każdego roku w kasie oszczędności. Ile tym sposobem zaoszczędzi w ciągu 4 lat, jeżeli kasa kapitalizuje półrocznie na 4% składany.

d) W jaki sposób postępuje nauczyciel ucząc dodawania w zakresie 100?

D. Stypendya i zapomogi.

Kwota stypendyjna z funduszu krajowego wynosiła 10000 zł. a z funduszu państwowego 3000 zł.

Stypendya pedagogiczne pobierało 127 ucz. po 80—100 zł. rocznie, a zapomogi pedagogiczne 18 uczniów po 40 – 50 zł.

Nadto z fundacyi bar. Hirscha pobierało 2 ucz. po 100 zł., a z fund. Dra Adama Morawskiego 1 ucz. 60 zł.

Imienny spis uczniów szkoły ćwiczeń.

I. klasa.

Beller Alfred
Bielawski Aleksander
Chlebowski Tadeusz
Chwalibogowski Wacław
Cybulski Kazimierz
Czaban Tadeusz
Dobrzański Łucyan
Dunaj Julian
Gläser Edward
Górski Walery
Heretyk Anatol
Jachieć Franciszek
Jucha Piotr
Kaciczak Stanisław
Kloryga Adam
Kloryga Czesław
Korczyński Jerzy
Knoreck Jan
Kulczyński Władysław
Laberschek Eugeniusz
Maślanka Feliks
Mroczek Mieczysław
Parizek Franciszek
Petrzyk Leopold
Piwowoński Tadeusz
Pollak Mieczysław
Porzycki Aleksander
Potměšil Emanuel
Prochowski Stanisław
Pułka Józef
Raczyński Jan
Reiner Władysław
Rogowski Iwo
Rottersman Julian
Schäffer Józef
Stabrawa Leon
Strzelecki Adam
Süssel Adolf
Świerzyński Witold
Wejers Władysław
Winkler Feliks
Wołoszynowski Władysław
Zachorowski Władysław.

II. klasa.

Abłamowicz Adam
Aprill Stanisław
Bürgisser Artur
Centt Stanisław
Chybiński Eugeniusz
Feill Ernest
Friedlein Adam
Frühling Ryszard
Gawron Stanisław
Germasz Wacław
Gniadek Bolesław
Grzybowski Aleksander
Holewiński Wincenty
Jejde Jan
Jicha Bolesław
Kawecki Medard

Kijak Zygmunt
Korytowski Wiktor
Koziarski Edward
Lepszy Leonard
Lustgarten Józef
Nowiński Stefan
Rausch Edmund
Serkowski Maksymilian
Sobolewski Tadeusz
Sowieński Wilhelm
Sozański Tadeusz
Srokowski Tadeusz
Staniszewski Adam
Stocki Władysław
Stręk Antoni
Swierz Tadeusz
Trąbka Kazimierz
Tymer Stanisław
Walczyński Władysław
Weber Joachim
Wodziczko Kazimierz
Wojtyga Rudolf
Zaleski Rudolf
Zieliński Zygmunt.

III. klasa.

Dobosz Kazimierz
Drak Juliusz
Dziedzik Jerzy
Feldmann Salomon
Francki Antoni
Glatzel Jan
Goral Tomasz
Grodyński Tadeusz
Hopcas Leon
Jachieć Józef
Knake Karol
Kohlmann Gustaw
Lepszy Adam
Pieprzak Stanisław
Plappert Stanisław
Pniewski Tadeusz
Pociecha Jerzy
Polak Michał
Ponikło Adam
Potkański Antoni
Ptak Franciszek
Reiner Artur
Rekowski Roman
Rosenzweig Stanisław
Sadowski Adam
Schoenowitz Eugeniusz
Sikorski Edward
Srokowski Włodzimierz
Stachowicz Wdjciech
Swolkien Zygmunt
Szołajski Stanisław
Tlachna Władysław
Unicki Edward
Wejers Wacław
Willner Teodor
Winkowski Józef
Wójcik Józef
Zazula Włodzimierz
Zachorowski Mieczysław
Zubrzycki Ludomir
Żychowicz Władysław

IV. Klasa.

Banaś Alfred
Bazes Wilhelm
Baziński Aleksander
Bąkowski Stanisław
Benedyktowicz Zbigniew
Bielawski Julian
Brodek Stanisław
Czaplicki Kazimierz
Dąbrowski Jan
Dębiński Stefan
Desauer Stefan
Dettlof Lesław
Eisenbach Stanisław
Epstein Henryk
Feill Antoni
Kauzal Władysław
Kiliński Władysław
Koneczny Henryk
Krieger Alfred
Kwiatkowski Tadeusz

Kosydarski Jan
Lipiński Witold
Malarski Henryk
Mikeska Alfred
Mossoczy Mieczysław
Murdzyński Edward
Müller Ignacy
Pieniążek Kazimierz
Puciński Michał
Rechter Zygmunt
Rożycki Władysław
Smolka Stanisław
Sobolewski Ignacy
Soboń Karol
Stryjeński Karol
Tomaszewski Józef
Trąbka Jan
Werner Adam
Wodziczko Zygmunt
Woliński Tadeusz
Zaleski Stanisław.

C. k. Seminaryum nauczycielskie męskie w Rzeszowie.

Kronika zakładu.

Szkolnictwo ludowe w Austryi zawdzięcza swe powstanie cesarzowej Maryi Teresie. Wielka ta monarchini, czując potrzebę wykształcenia ludu t. j. niższych warstw społeczeństwa, sprowadziła w celu przeprowadzenia swych zamiarów opata Żegańskiego Jana Ignacego Felbigiera z Prus do Wiednia, poruczając mu przeprowadzenie reformy szkół ludowych. Felbigier, mianowany generalnym dyrektorem szkolnictwa, wydał w roku 1774 zatwierdzony przez rząd tak zwany: Porządek szkolny (Schulordnug), w którym podzielił szkoły ludowe na: normalne, główne i trywialne, przeznaczając dla każdej kategoryi szkół plan i zakres nauki. Aby zaś otrzymać odpowiednich nauczycieli, urządzono dla nich trzech względnie sześciomiesięczny kurs nauki przy szkołach normalnych i głównych. Kandydat stanu nauczycielskiego odbywał zwykle kilkuletnią praktykę przy szkole jakiejkolwiek kategoryi, a następnie w celu uzyskania kwalifikacyi nauczycielskiej udawał się na wspomniany kurs. Na kursach tych uczono przedewszystkiem metody t. j. sposobu nauczania, nie troszcząc się wcale o wiedzę nauczyciela. Przy egzaminach żądano bowiem tylko tego, czego nauczyciel miał w szkole uczyć.

Stan ten trwał mniej więcej do roku 1840. Powoli przekonano się, że nauczyciel nie tylko ma uczyć, ale nadto powinien wychowywać, a zatem sam ma posiadać odpowiednie wychowanie i wykształcenie. W tym celu zakładano po r. 1840 tak zwane dwuletnie preparandy. Warunkiem przyjęcia na taki kurs było ukończenie niższej, niesamoistnej szkoły realnej. Preparandy

te jednak nie odpowiadały swemu celowi; więcej zajmowały się one także metodą, niż pogłębieniem wiadomości u swych wychowanków i uczeniem pedagogiki.

Rok 1869 przyniósł nareszcie tak potrzebną na polu wychowania ludowego reformę. Ustawą zasadniczą z dnia 14 maja tego roku ustanowiono w celu wykształcenia kandydatów nauczycielskich tak zwane: Seminarya nauczycielskie z czteroletnim kursem nauki, których zadaniem jest dać kandydatom stanu nauczycielskiego nie tylko wyższe wykształcenie, ale i praktyczne przygotowanie do swego zawodu.

Seminarya te podniesiono do godności szkół wyższych, obsadzając posady dyrektorów i starszych nauczycieli przeważnie ludźmi, mającymi studya uniwersyteckie i kwalifikacyę nauczycielską do szkół średnich, a ukończonym Seminarzystom, którzy zdali egzamin dojrzałości przyznano prawo jednorocznej ochotniczej służby wojskowej. W Galicyi weszły Seminarya w życie w r. 1871 a to z dniem 1. września.

Seminaryum tych utworzono w Galicyi na razie 9, a to 6 męskich i 3 żeńskie. Ze względu na brak nauczycieli ograniczono w Galicyi w Seminaryach męskich czas trwania nauki na trzy lata; dopiero od roku 1891 uzupełniono stopniowo Seminarya te czwartym rokiem. Wtenczas to powstał i tutejszy zakład. To umieszczenie zakładu w Rzeszowie okazało się nader korzystnem. Do zakładu tutejszego ściąga się młodzież prawie z całej środkowej Galicyi, a to od Karpat do Wisły, i od Wisłoki aż przez San, i gdyby tylko pomieszczenie zakładu było odpowiedniejsze, i zakład posiadał potrzebne lokalności, to z pewnością byłby najliczniej w całej Galicyi uczęszczanym.

Zakład otwarty z dniem 1 września 1871, jak wyżej powiedziano, składał się z trzech kursów przeznaczonych dla kandydatów i z dwuklasowej szkoły ćwiczeń, do której w roku $187^2/_3$ dodano trzecią, a w r. $187^5/_6$ czwartą klasę. Frekwencya z początku była bardzo słaba, warunki przyjęcia nie były unormowane, kandydaci zmuszeni byli poddawać się egzaminowi wstępnemu, a zakres potrzebnej przy wstąpieniu do zakładu wiedzy nie był dokładnie oznaczonym. Aby przeto ułatwić wstępowanie do zakładu uczniom, którzy n. p. tylko szkołę ludową lub jedną albo dwie klasy szkoły średniej ukończyli, otwarto w r. $187^4/_5$ tak zwaną klasę przygotowawczą na razie prowizorycznie, a w r. 1887

stale. Zadaniem tej klasy jest dać uczniom taki zasób wiedzy jaki jest niezbędnym do korzystania z nauki na kursach. Frekwencya w zakładzie zaczęła się przeto zwiększać, jak to dołączony wykaz wskazuje, i w latach $187^8/_9$—$188^1/_2$ była stosunkowo najwyższą. Następnie w skutek przykrych stosunków w szkolnictwie ludowem zaczęła upadać i dopiero z poprawą bytu nauczycielskiego przez podwyższenie płac nauczycielskich poczęła się zwiększać, i obecnie przedstawia sie bardzo dobrze.

W b. r. szkolnym frekwencya pozornie jest mniejszą, a to z powodu, że w r. zeszłym unormowano przyjęcie do klasy przygotowawczej i na kursa, wskutek czego mniejsza liczba uczniów do klasy przygotowawczej przyjętą została, a następnie i dlatego, że uczniów mieszkających blisko Krosna, gdzie z 1 września 1895 Seminaryum nauczycielskie otwartem zostało, Dyrekcya do tamtego zakładu odesłała.

W r. 1887 została zaprowadzoną c. k. Komisya dla nauczycieli szkół ludowych pospolitych, przez co byłym uczniom i mieszkającym w pobliżu nauczycielom ułatwiono zdawanie egzaminu kwalifikacyjnego, w którym to celu przedtem do Krakowa lub Lwowa udawąć się musieli, co dla nich ze znaczną stratą czasu i pieniędzy połączonem było. Rocznie w terminie wrześniowym i lutowym zdaje mniej więcej 30—40 nauczycieli i nauczycielek ten egzamin. W tym samym r. 1887 zaprowadzono też c. k. Komisyę egzaminacyjną na nauczycielki robót ręcznych kobiecych w szkołach ludowych i wydziałowych.

Dotąd jednak bardzo mała liczba kobiet egzamin ten zdawała, a co w Rzeszowie tembardziej dziwnem wydać się może, że przy szkole wydziałowej żeńskiej istnieje kurs nauki robót kobiecych. Zdaje się, że główną przyczyną tego jest, że nauczycielki robót ręcznych bardzo rzadko przy szkole pomieszczenie znaleść mogą, a jeżeli je znajdą, to wynagrodzenie za tę naukę jest nader liche.

W celu ściągnienia większej liczby uczniów do Seminaryów nauczycielskich, postarała się Wysoka Rada Szkolna Krajowa tak u Sejmu jak i Wysokiego Rządu o znaczne stypendya pedagogiczne. W b. r. szkolnym kwota przeznaczona na stypendya dla uczniów tutejszego zakładu wynosi 4750 zł. w. a. z funduszu państwowego, a 10120 zł. z funduszu krajowego.

Uczniowie pobierają stypendya miesięcznie z góry w kwocie 6—10 zł. a uczniowie klasy przygotowawczej 4—5 zł. W r. b.

pobiera 200 uczniów stypendya, między którymi uczniowie III. i IV. roku przeważnie po 10 zł. miesięcznie.

Nadto pobiera kilku uczniów inne stypendya, jak z fundacyi ś. p. Siemińskiego, z nadwyżek skarbowych, a uczniowie mojżeszowego wyznania z fundacyi bł. p. br. Hirscha.

Urządzenie i otwarcie internatu napotyka w Rzeszowie na bardzo wielkie, nieprzezwyciężone prawie przeszkody. Samo miasto jest za małem, by do utrzymania bursy, przeznaczonej do pomieszczenia uczniów gimnazyalnych i internatu przyczynić się mogło. Internat przeto tutaj nie może rachować na żadną pomoc i musi ograniczyć się na swoje własne środki, co wobec drożyzny pomieszkań jako też najniezbędniejszych środków żywności byłoby trudnem dokonać. Zdaje się jednak, że tak pożądany internat w krótkim czasie wejdzie pewnie w życie.

Najsłabszą stroną zakładu jest dotąd pomieszczenie. Z początku umieszczonem było c. k. Seminaryum naucz. przy ulicy Zielonej w domu prywatnym. Pomieszczenie to okazało się jednak wkrótce niewłaściwem; przeniesiono przeto zakład do dzisiejszej szkoły męskiej przy ul. Bernardyńskiej. Ale i tu ciasno było; w roku 1882 wynajęto na pomieszczenie zakładu realność (własność J. Arzta lekarza skarbowego w Łańcucie) przy ulicy Gałęzowskiego. Wprawdzie po przybudowaniu 4 sal w podwórzu zakład posiada prawie niezbędną ilość potrzebnych ubikacyj, ale te są mszyste, ciemne, a na dole wilgotne. Nadto położenie przy ulicy najbardziej uczęszczanej, głównej arteryi komunikacyi miasta z dworcem kolejowym, sąsiedztwo głośnych rzemieślników t. j. blacharzy i kowalów, blizkość 2 szpitali, cywilnego i wojskowego, również i blizkość cmentarza nie przyczyniają się wcale do przyjemności. Dlatego to obecny dyrektor starał się od czasu swego przybycia tutaj o zmianę lokalu, ale wszystkie usiłowania rozbijały się o brak odpowiedniego lokalu, lub trudności wybudowania takowego. Wprawdzie znaleźli się chętni przedsiębiorcy, którzy odpowiedni budynek wystawić chcieli, ale układy rozbijały się albo z powodu wygórowanych ich żądań, albo z powodu nieprzyjęcia warunków, stawianych im przez Wysoki Rząd w sprawie budowy.

Dopiero obecnie udało się Wysokiej c. k. Radzie Szkolnej Krajowej doprowadzić do skutku układ z fundacyą stypendyjną ś. p. Dr. Jana Towarnickiego, która z wiosną b. r. budowę gmachu

na pomieszczenie c. k. Seminaryum naucz. rozpoczęła tak, że z dniem 1 lipca 1897 zakład w nowym budynku umieszczonym być ma. W ogrodzie przylegającym do nowego budynku ma być wystawionym także budynek na pomieszczenie internatu.

Zakład posiada odpowiednie środki naukowe, jak bibliotekę zaopatrzoną w kilka tysięcy książek treści naukowej i literackiej, bibliotekę dla młodzieży, kilka czasopism peryodycznych treści pedagogiczno-literackiej.

Gabinety do nauki fizyki i historyi naturalnej odpowiadają prawie zupełnie swemu zadaniu. Zbiory do nauki gospodarstwa wiejskiego dopiero się kompletują. Do nauki muzyki są w zakładzie organy, 3 fortepiany, kilkanaście skrzypiec i instrumenta dęte, jak flety, klarnety, trąbki, waltornie. Zbiór do nauki rysunków zaopatrzony jest prawie we wszystkie przepisane wzory i okazy. Do gimnastyki jest osobna sala z potrzebnymi niezbędnymi przyborami. Nadto jest w zakładzie warstat introligatorski i stolarski, gdzie uczniowie stosownie do wyboru pracować mogą, ucząc się nauki zręczności jako przedmiotu nadobowiązkowego.

Do nauki ogrodnictwa, sadownictwa i pszczelnictwa najęty jest ogród przy ulicy Zielonej, a do nauki gospodarstwa wiejskiego pole doświadczalne objętości dwu morgów, w blizkości ogrodu miejskiego.

Z powyższego przedstawienia każdy przekonać się może, że kronika zakładu nie obfituje w żadne ważne wypadki. Życie zakładu było życiem codziennem, było ciągłą pracą nad wykształceniem i umoralnieniem młodzieży mu powierzonej, a że praca ta bezskuteczną nie była, świadczą o niej setki byłych uczniów tutejszego zakładu, którzy rozprószeni po całym kraju pełnią zadanie swoje jak mogą i umieją najlepiej.

Przy tej sposobności uważa Dyrekcya za miły obowiązek złożyć serdeczne podziękowanie Świetnej Dyrekcyi tutejszej Kasy Oszczędności, za hojny datek corocznie dla najbiedniejszej młodzieży udzielany, toż samo Świetnej Radzie miejskiej za takiż sam datek i lekarstwa darmo dla chorej młodzieży dostarczane i W. Dr. Adamowi Zagórskiemu lekarzowi miejskiemu, który zawsze chętnie bezpłatnej pomocy lekarskiej młodzieży szkolnej tutejszego zakładu użycza.

Zmiany w gronie nauczycielskiem

w c. k. Seminaryum nauczycielskiem męskiem w Rzeszowie.

Nizioł Andrzej, dyrektor od września 1871 do kwietnia 1885, umarł 1896 jako dyrektor Seminaryum naucz. męskiego w Krakowie.

Zimmermann Jan, nauczyciel starszy od września 1871 do śmierci w sierpniu 1876.

Eberhard Franciszek, nauczyciel starszy od września 1871 do śmierci w r. 1874.

Steczkowski Konstanty, nauczyciel młodszy od września 1871 do września 1877; obecnie inspektor szkolny okręgowy w Rzeszowie.

Gottwald Franciszek, naucz. młodszy od września 1871 do listopada 1878; obecnie dyrektor szkoły wydziałowej żeńskiej w Rzeszowie.

Miller Walenty, nuczyciel pomocniczy spiewu i muzyki od września 1871 do września 1888; kierownik szkoły 6-kl. męskiej w Rzeszowie.

Stocki Józef, nauczyciel pomocniczy do nauki rysunków od września 1871 do Grudnia 1873 †

Dąbrowski Leon, nauczyciel starszy od września 1871 do września 1872 †

Ks. Juszczyk Jan, zast. naucz. religii od września 1871 do grudnia 1875 obecnie proboszcz w Trzcianie.

Albrecht Franciszek, pomoc. naucz. gimnastyki od września 1871 do kwietnia 1874 †

Sywulak Mikołaj, zast. naucz. gim. nauczyciel pomocniczy do języka ruskiego od grudnia 1871 do października 1872; obecnie prof. gimnazyalny we Lwowie.

Czyżewski Tytus, pomoc. naucz. gospodarstwa od stycznia 1872 do września 1874 †

Jakubowski Antoni, zast naucz. starszego od września 1872 do września 1874.

Świstuń Filip, prof. gimn. naucz. pomocn. do nauki języka ruskiego od października 1872 do września 1892.

Chmielewski Józef, młodszy nauczyciel od listopada 1872 do marca 1873, obecnie naucz. młodszy przy Seminaryum naucz. w Krakowie.

Szostkiewicz Adolf, nauczyciel młodszy od marca 1873 do kwietnia 1878; obecnie c. k. inspektor okręgowy w Jaśle.

Zajączkowski Józef, naucz. pomocniczy rysunków od lutego 1874 do października 1884.

Weiss Aleksander, naucz. pomocn. gimnastyki od maja 1874 do września 1884 †

Elgens Władysław, naucz. starszy od września 1874 do października 1876; umarł jako nauczyciel starszy Sem. naucz. żeńskiego w Krakowie 1895.

Dzierzyński Teofil, zast. naucz. młodszego od października 1874 do września 1882 odtąd aż do dzisiaj nauczyciel młodszy rzeczywisty.

Petryka Eladyusz, nauczyciel młodszy od czerwca 1875 do czerwca 1889 nie pełnił jednak nigdy obowiązków nauczycielskich, gdyż był prow. inspektorem szkol. okręg. w Przemyślu i N. Sączu, obecnie emeryt.

Książek Jan, zast. naucz. młodszego od września 1875 †

Świder Józef, zastępca naucz. młod. od października 1875 do września 1881 obecnie naucz. młodszy przy Seminaryum w Tarnowie.

Ks. Fałat Julian, zast. naucz. religii od grudnia 1875 do listopada 1881 rzeczywisty naucz. młodszy do września 1883; odtąd do lutego 1890 nauczyciel starszy, obecnie dyrektor Sem. naucz. żeń. w Przemyślu.

Kowalski Jakób, zast. naucz. starszego od stycznia 1876, obecnie nauczyciel młodszy przy Seminaryum nauczycielskiem w Krakowie.

Bissinger Józef, nauczyciel starszy od listopada 1876, do września 1877, następnie inspektor szkolny okręg. w Brze-

żanach do stycznia 1891, powrócił na swą posadę na której pozostawał aż do śmierci w listopadzie 1894.

Żukowski Antoni, naucz. star. od sierpnia 1877 do kwietnia 1879 obecnie nauczyciel starszy przy Semin. naucz. męskiem w Krakowie.

Engel Adolf, naucz. starszy od sierpnia 1877 aż dotąd.

Wroński Edward, zast. naucz. star. od września 1887 do października 1884; umarł jako zastępca naucz. w Seminaryum żeńskiem w Krakowie.

Rzeszowski Leon, zast. naucz. młodszego od września 1877 do kwietnia 1878; obecnie kierownik w Hałcnowie.

Godzień Karol, zast. nauczyciela młod. od kwietnia 1878 do stycznia 1885, obecnie naucz. szkoły 6-kl. w Tarnowie.

Bąkowski Józef, zastępca naucz. młod. od kwietnia 1878 do października 1879 †

Gliński Andrzej, zast. naucz. młod. od lutego 1878 do października 1880. obecnie nauczyciel w Mokrzyckach.

Ruciński Alfred, mianowany w lutym 1878 nauczycielem młodszym, przeniósł sie w tym samym roku do Tarnowa, gdzie dotąd jest nauczycielem starszym.

Stroka Henryk, nauczyciel starszy od kwietnia 1879 †

Czechowicz Lucyan, zast. naucz. młod. od października 1879 do grudnia 1883, zast. naucz. starszego. od grudnia 1883 do lutego 1887, następnie zast. nauczyciela gimnazyalnego we Lwowie, zmarł w r. 1897.

Zięba Ludwik, zast. naucz. młod. od października 1880 do listopada 1884, zast. naucz. starszego do września 1886 † jako urzędnik kolejowy.

Nowotny Edward, zast. naucz. młod. od września 1881 do listopada 1889, nauczyciel młodszy od listopada 1889 do lipca 1893, obecnie c. k. inspektor okręgowy szkolny w Nowymtargu.

Trnka Teodor, zastępca naucz. młod. od października 1884 do sierpnia 1890, obecnie nauczyciel szkoły wydziałowej żeńskiej w Krakowie.

Marszycki Franciszek, zastępca naucz. młod. od stycznia 1885 do września 1888, obecnie kierownik szkoły w Łańcucie.

Vimpeller Roman, dyrektor od grudnia 1885 aż dotąd, od lipca przeniesieny jako dyrektor Seminaryum naucz. żeńskiego do Krakowa.

Uhma Roman, prow. nauczyciel starszy od września 1886 do stycznia 1891, obecnie naucz. starszy przy Sem. naucz w Samborze.

Kaczor Marcin, nauczyciel młodszy od grudnia 1887 †

Dąbrowski Tadeusz, zast. naucz. młodszego od września 1888 do listopada 1892 obecnie nauczyciel młodszy przy c. k. Sem. męskiem w Krakowie.

Ks. Pilszak Wawrzyniec, zast. naucz. starszego od marca do czerwca 1890, od czerwca 1890 aż dotąd nauczyciel starszy (katecheta).

Kublin Leon, zastępca naucz. młodszego od września 1890 do września 1893, dalej pr. nauczyciel młodszy aż dotąd.

Baczyński Julian, zast. naucz. młodszego w lutym 1892.

Mazurkiewicz Kazimierz, zastępca naucz. od marca 1892 do września 1893 i od lutego 1895 aż dotąd.

Czubski Jan, pomocniczy nauczyciel muzyki od listopada 1892 aż dotąd.

Pałys Andrzej, od listopada 1892 do lutego 1893 i od października 1894 do lutego 1895 obecnie nauczyciel w Łańcucie.

Dr. Fiałkowski Wojciech, docent do samatologii i hygieny od lutego 1893 aż dotąd.

Bielecki Konstanty, naucz. starszy od września 1893 dotąd.

Skwarzyński Karol, naucz. młodszy od września 1893 dotąd.

Saloni Aleksander nauczyciel młodszy od września 1893 dotąd.

Weiss Antoni, zastępca naucz. starszego od listopada 1894 do września 1895. obecnie zast. nauczyciela w szkole 6-kl. męskiej w Rzeszowie.

Nowak Jan, zast. naucz. starszego od listopada 1894 aż dotąd.

Stefanowicz Julian, zast. naucz. gimn. nauczyciel pomocniczy do języka ruskiego od listopada 1894 aż dotąd.

Pietrzycki Władysław, zast. naucz. starszego od września 1895 dotąd.

Skład grona nauczycielskiego

w c. k. Seminaryum naucz. męskiem w Rzeszowie w r. 1895|6.

1. *Vimpeller Roman*, dyrektor, uczył pedagogiki na II. roku 2 gdz., historyi pedagogiki i znajomości ustaw szkolnych na IV. r. 2 godz., przewodniczył konferencyi sprawozdawczej na III. r. i konferencyi informacyjnej na IV. r. jako też brał udział w lekcyach praktycznych i w hospitacyi kandydatów III. i IV. r. w szkole ćwiczeń.
2. *Stroka Henryk*, nauczyciel starszy, uczył metodyki na III. roku, języka polskiego na III. i IV. roku, języka niemieckiego na IV. roku, geografii i historyi powsz. na IV. r.
3. *Engel Adolf*, nauczyciel starszy, uczył arytmetyki i geometryi na I., II.; III. i IV. roku. fizyki na I. III. i IV. r. gospodarz kursu III.
4. *Pilszak Wawrzyniec*. ks. katecheta, nauczyciel starszy, uczył religii w klasie przygotowawczej na wszystkich kursach i w szkole ćwiczeń.
5. *Bielecki Konstanty*, nauczyciel starszy, uczył historyi naturalnej, w klasie przyg. i na kursach, chemii na II. r. i nauki gospodarstwa na III. i IV. roku, gospodarz IV. roku.
6. *Nowak Jan*, zastępca naucz. starszego, uczył języka polskiego na I. i II. roku, geografii i historyi powszechnej w klasie przygotowawczej, na II. i III. r., gospodarz II. r.
7. *Pietrzycki Władysław*, zast. naucz. starszego, uczył języka niemieckiego na I. i II. roku, geografii i historyi powsz. na I. r., gospodarz I. roku.
8. *Dzierzyński Teofil*, nauczyciel młodszy, uczył w klasie I. szkoły ćwiczeń i kaligrafii w klasie przyg.

9. *Skwarczyński Karol*, nauczyciel młodszy, uczył w klasie II. szkoły ćwiczeń i gimnastyki na kursach, w klasie II. III. i IV. szkoły ćwiczeń.
10. *Saloni Aleksander*, nauczyciel młodszy, uczył w klasie 4-ej szkoły ćwiczeń i śpiewu na kursach w 3. i 4. kl. szkoły ćwiczeń i gry na skrzypcach w klasie przygotowawczej i na kursach.
11. *Kublin Leon*, prow. nauczyciel młodszy, uczył w klasie 3-ej szkoły ćwiczeń i rysunków w klasie 2., 3., 4. szkoły ćwiczeń i w klasie przygotowawczej i na kursach.
12. *Mazurkiewicz Kazimierz*, zast. naucz. młodszego, uczył rachunków w 3. i 4. klasie szkoły ćwiczeń i w klasie przygotowawczej języka polskiego, niemieckiego i arytmetyki.
13. *Czubski Jan*, nauczyciel pomocniczy, uczył gry na fortepianie na I. i II. r. i gry na organach na III. i IV. roku.
14. *Fiałkowski Wojciech*, doktor medycyny, uczył somatologii na I. r. i higieny szkolnej na IV. roku.
15. *Stefanowicz Julian*, zastępca naucz. gimn., uczył języka ruskiego na kursach w trzech oddziałach.
16. *Kołtuniak Mikołaj*, ks. uczył gr. kat. religii na kursach.
17. *Kammerling Selig*, uczył religii mojż. w szkole ćwiczeń.

Wszyscy nauczyciele młodsi i starsi brali udział w konferencyi sprawozdawczej, informacyjnej i krytycznej, o ile takowa ich przedmiotów lub klas dotyczyła. Nauczyciele gimnastyki, muzyki (gry na skrzypcach i śpiewu) i rysunków pobierali za naukę tych przedmiotów osobne wynagrodzenie (remuneracyę). Nauka gry na fortepianie i organach odbywa się w grupach 8—10 uczniów po 2 godz. tygodniowo dla każdej grupy.

W roku 1896|7 zaszła zmiana w kierownictwie zakładu dyrektor Vimpeller Roman przeniesiony został w tym samym charakterze do c. k. Sem. naucz. żeńskiego w Krakowie, a dyrektorem tutejszego Seminaryum zamianowany: *Zubczewski Julian*, były profesor Seminaryum w Tarnopolu. Grono poniosło stratę przez śmierć ś. p. profesora Henryka Stroki, natomiast mianowani zostali starszymi nauczycielami: Władysław Pietrzycki; poprzednio zastępca starszego nauczyciela tutejszego Seminaryum i Jan Pliszewski, zastępca nauczyciela gimnazyum II. (niemieckiego) we Lwowie. Zresztą utrzymały się dotychczasowe stosunki.

Frekwencya szkoły ćwiczeń i kursów.

Rok	Szkoła ćwiczeń					Kursa					
	Klasa										
	I.	II.	III.	IV.	Razem	Przyg.	I.	II.	III.	IV.	Razem
1871/2	30	26	.	.	56	.	18	5	4	.	27
1872/3	26	31	29	.	86	.	13	15	9	.	37
1873/4	27	34	30	.	91	.	20	12	8	.	40
1874/5	34	33	39	.	106	15	16	18	13	.	62
1875/6	42	47	43	40	172	36	29	16	16	.	97
1876/7	44	45	42	46	177	36	29	26	12	.	103
1877/8	37	41	43	38	159	44	42	29	27	.	142
1878/9	41	43	37	40	161	59	50	34	20	.	163
1879/80	42	39	40	46	167	47	49	42	29	.	157
1880/1	45	46	35	37	163	36	53	40	31	.	160
1881/2	45	48	41	34	168	42	44	45	33	.	164
1882/3	45	43	42	40	170	28	40	31	44	.	143
1883/4	41	39	39	46	165	20	31	39	20	.	110
1884/5	37	43	35	41	156	20	22	23	37	.	102
1885/6	46	31	40	47	164	27	28	21	25	.	101
1886/7	43	39	38	37	157	24	35	22	21	.	102
1887/8	44	43	36	48	171	48	35	41	20	.	144
1888/9	44	41	37	44	166	44	42	35	33	.	154
1889/90	48	43	43	42	176	46	49	36	35	.	166
1890/1	49	47	43	47	186	36	40	47	39	.	162
1891/2	51	53	44	45	193	46	37	37	39	.	159
1892/3	54	51	56	41	202	54	61	42	30	.	187
1893/4	52	44	47	48	191	56	53	51	42	27	229
1894/5	51	47	49	48	195	57	56	54	38	38	243
1895/6	54	47	42	43	186	50	53	53	47	35	238

Wykaz przedmiotów i godzin

na kursie przygotowawczym i na kursach c. k. Seminaryum nauczycielskiego.

Przedmioty	Kurs przyg.	Rok I.	Rok II.	Rok III.	Rok IV.	Razem
Religia	2	2	2	2	2	10
Pedagogika	.	.	2	.	.	2
Historya pedagogiki	.	.	.	.	2	2
Metodyka	.	.	.	2	.	2
Praktyka	.	.	.	1	4	5
Konferencya	.	.	.	1	2	3
Język polski	5	4	4	4	4	21
Język niemiecki	5	4	4	3	4	20
Geografia	1	2	2	2	1	8
Historya	1	2	2	2	1	8
Arytmetyka	3	3	3	1	1	10½
Geometrya	.	1	1	1		3½
Historya naturalna	3	2	2	1	1	7½
Fizyka		2	2	2	1	8½
Gospodarstwo	.	.	.	4	4	8
Kaligrafia	2	1	.	.	.	3
Rysunki	3	2	2	2	1	10
Muzyka i śpiew	1	1	2	1	2	7
Gra na fortepianie i organach	.	2	2	2	2	8
Gra na skrzypcach	2	2	2	1	1	8
Gimnastyka	2	2	1	1	1	7
Razem	30	32	33	31	32	162

Nadto uczono języka ruskiego jako przedmiotu nadobowiązkowego w 3 oddziałach po 2 godziny tygodniowo.

Spis abiturientów

c. k. Seminaryum nauczycielskiego męskiego w Rzeszowie,

którzy po ukończeniu nauk złożyli egzamin dojrzałości,

obejmujący lata od r. 1872 do 1895 włącznie.

Rok 1872.

Babiarz Józef. †
Kotłowski Piotr. †
Kwolek Wojciech. †
Warchałowski Antoni, nauczyciel Pustków.

Rok 1873.

Kratzer Kaźmierz.
Kosiba Walenty.
Kuźniarski Aleksander, kierow. Kamień.

Rok 1874.

Brzęś Tomasz, nauczyciel, Wilcza Wola.
Majchrzycki Jan.
Moskwa Ignacy, nauczyciel, Wierzawice.
Natoński Walenty, naucz. kier., Szczurowa.
Plizga Jakób. †
Smagata Jan, naucz. Tarnobrzeg.
Wilk Józef, naucz., Mielec.

Rok 1875.

Gutkowski Edward, nauczyciel, Biecz.
Krzyś Tomasz, naucz. kierownik, Czudec.
Kulikowski Stanisław.
Łączak Jan, naucz. kier., Radomyśl ad Czarna.
Niewolkiewicz Jan, naucz. kier., Rudnik.
Szczepanik Józef, naucz. kier. Sędziszów.
Wajdowicz Antoni, naucz. kier., Szczucin.
Wojnarowski Michał.

Rok 1876.

Armhaus Antoni, naucz., Kraków.
Bara Piotr, kierownik, Baranów.
Borodzic Michał, kierownik, Kolbuszowa górna.
Daś Rudolf.
Gdula Marcin, nauczyciel, Nienadówka.
Józefowicz Jan, kierownik, Krościeńko Wyższe.
Kaplita Walenty, naucz., Brzeźnica.
Krawecki Jan, naucz., Rzeszów.
Piątek Jan, naucz., Paszczyna.
Smolik Piotr, naucz., Leżajsk.

Rok 1877.

Antosz Jan, naucz., Wysoka.
Cetnarowski Feliks, naucz. emer.
Mach Józef, kierownik, Budziwoj.
Mitera Adolf, kier., Skotyszyn.
Nowotny Edward, Insp. szk. okr., Nowytarg.
Rymar Jan, naucz., Głogów.
Schoesser Ludwik.
Tomeczek Franciszek, kierownik, Zassów.
Modliszewski Karol (pryw.). †

Rok 1878.

Balicki Karol, kierownik, Krzyszkowice.
Gogojewicz Antoni, nauczyciel, Drohowyż.
Gorlach Jan, naucz., Złotniki.
Gumieniak Marcin, nauczyciel, Starebystre.
Jemioło Michał.
Kyc Antoni, naucz., Tyczyn.
Lalicki Leon, naucz. szk. ćwiczeń Tarnów.
Łabaj Piotr. †
Naworól Roman.
Opioła Stanisław, naucz., Nowosielce.
Tarkowski Maciej, naucz. kier., Grodzisko.
Tymowski Walery.
Wawrzaszek Jakób, naucz. kier., Lipnica.
Zawadzki Jan, naucz., Rudnik.

Rok 1879.

Czajewski Michał.
Czekaj Franciszek.
Czekański Jan, naucz., Szebnie.
Król Piotr.
Lach Andrzej, naucz., Wyżne.
Luśniak Michał, naucz., Rzeszów.
Mazanek Andrzej, nauczyciel, Albigowa.
Mazur Jan, naucz. kier., Odrzykoń.
Rykała Piotr.
Siurdak Franciszek, nauczyciel, Siennów.
Stanisławczyk Walenty, naucz., Niebylec.
Sławiński Michał.
Stolarski Jan, naucz., Radymno.
Świtalski Wicenty.
Walaszek Mikołaj, kier., Olpiny.
Godlewski Apolinary, nauczyciel, Załucze.

Manierski Wincenty, nauczyciel, Jedlicze
Nowotny Wilhelm. †
Skowroński Wojciech, naucz. kier. Cmolas.
Smietana Jan, naucz., Gorlice.
Myczkowski Józef (pryw.), kier., Krakowiec.
Zięba Ludwik (pryw). †

Rok 1880.

Babka Zdzisław, nauczyciel, Giedlarowa.
Balik Michał, naucz., Hubice.
Bauer Walenty.
Fleyszar Władysław, nauczyciel, Kąkolówka.
Friedman Aron, naucz., Brody.
Friedwald Eliasz, naucz. kier., Brzesko.
Folwarczny Antoni, nauczyciel, Tryncza.
Hawel Wilhelm, naucz. kierown., Dobromil.
Kiszakiewicz Bazyli.
Rec Piotr, naucz., Chrząstów.
Sikorski Tomasz. †
Sobieski Mieczysław, nauczyciel, Świdowa.
Stefański Antoni. †
Szafrański Leopold, nauczyciel, Nowotaniec.
Szypulski Władysław.
Tabiński Aleksander, naucz. kier. Jasienica.
Wojda Józef, naucz. kierownik, Osobnica.
Wawszczak Franciszek, naucz.
Żeglicki Wojciech, naucz., Miechocin.
Bąk Ambroży.
Buczkowski Antoni.
Dziubek Marcin, naucz., Klimkówka.
Jedliński Ludwik, naucz., Potok.
Kobrzyński Adam.
Łukaszkiewicz Władysław, naucz. Brzozów.
Migas Wojciech (pryw.).
Rossiwal Franciszek, naucz. kier. Izdebki.
Ryndak Piotr, nauczyciel kier. Rzepiennik stary.
Stasiowski Jakób.

Rok 1881.

Biesiakiewicz Jan, nauczyciel, Podgórze.
Birn Izak (Ignacy) nauczyciel, Juśkowice.
Dudek Edward (Sierpniowski) nauczyciel, Kańczuga.
Edelheit Ozyasz, dr. medycyny.
Firla Stanisław, naucz., Nisko.
Gronek Jakób, naucz. kierownik, Dzikowiec.
Hollender Adolf, urzędnik miejski.
Kiszakiewicz Aleksy, nauczyciel, Dachnów.
Kowalski Ignacy, naucz., Mrowla.
Krzywka Zdzisław, nauczyciel, Przewrotne.
Krzyżanowski Jan, nauczyciel, Tarnów.
Latawiec Piotr, naucz., Sietesz.
Leistina Bernard, nauczyciel, Brody.
Miętus Karol, naucz., Rogi.
Obrocki Jan.
Rzepka Józef.
Schumacher Walery.
Stanisławczyk Wojciech, emeryt.

Władyka Wawrzyniec, nauczyciel Posada nowa.
Żółciński Jan, naucz., Tarnogóra.
Herman Adolf, nauczyciel, Nowosielce.
Hollender Emil (pryw.).
Jasiewicz Erazm (pryw.), kier., Dukla.
Michalski Jan, naucz., Cygany.
Niemiec Jan (pryw)., nauczyciel, Brzozów.
Pelc Michał (pryw.), naucz., Boguchwała.
Wanat Jan (pryw.), naucz. Krosno.
Ptaszyk Franciszek.
Köhler Henryk. †
Wierdak Benedykt, kierownik, Głowianka.

Rok 1882.

Boro Stanisław.
Chuchla Józef, kierownik, Lisko
Cisek Marceli, naucz., Mościska.
Dobrowolski Piotr, naucz., Malawa.
Jamróg Antoni, wojskowy, Rzeszów.
Januszewski Franciszek.
Kiszakiewicz Walery, nauczyciel, Leżajsk.
Krzyżak Józef, nauczyciel, Głowaczowa.
Krzyżek Michał, naucz., Górzyce.
Łasica Antoni, naucz., Sędziszów.
Magierowski Leon, nauczyciel, Jaćmierz.
Pańczyk Antoni. †
Patryn Wojciech, naucz., Lipniki.
Przystópski Anatol, nauczyciel, Barwinek.
Siekierski Jan, naucz. Wola gołego.
Silberstein Leon, naucz., Kraków.
Stańkowski Bolesław, kierownik, Bóbrka.
Tarczyński Józef, n., Jarosław.
Twaróg Karol.
Zajchowski Józef, nauczyciel, Baryczka.
Dziadecki Ludwik, nauczyciel, Przeworsk.
Marszycki Franciszek (pryw)., kierownik, Łańcut.
Mercik Józef, naucz., Zręcin.
Praźniewski Franciszek, naucz., Turbia.
Saloni Stanisław, nauczyciel Cieszanów.
Sanecki Władysław, nauczyciel, Sonina.
Sidor Józef. †
Stankiewicz Jan, naucz. Siedliska.
Straka Józef (pryw.), nauczyciel, Buffalo (Ameryka).
Świrad Piotr, kier., Widełka.
Szczurkowski Jakób ?
Szopa Jan, naucz., Jasienko.
Wojnowski Jędrzej.

Rok 1883.

Assler Wilhelm.
Beigert Rudolf, nauczyciel, Mużyłowice.
Dziubek Jan, kier., Bruśnik.
Filip Jan, kierownik, Pnikut.
Heilman Antoni, naucz., Błażowa.
Jaworski Kornel, naucz., Lwów.
Kijowski Michał, kierownik, Pawłosiów.
Maksymczuk Antoni, nauczyciel, Złoczów.
Niedzielski Stanisław, nauczyciel, Sanok.
Niemiec Aleks., naucz., Utner.

Prasoł Kazimierz, nauczyciel, Niechobrz.
Przybyło Cypryan, naucz., Biała.
Schlesinger Maciej, nauczyciel, Delatyn.
Stepek Paweł, urzędnik miejski.
Strzelbicki Karol, nauczyciel, Chmielnik.
Surowiecki Julian. †
Świątecki Feliks, nauczyciel, Zawidowice.
Szewczyk Marcin, naucz., Dobra.
Szmyd Andrzej, naucz., Bzianka.
Tatkowski Jan, naucz., Łąka.
Turek Hipolit, naucz., Zakopane.
Weiss Antoni, naucz., Rzeszów.
Więckowski Marcin, naucz., Rudki.
Wierzbicki Józef, kier., Ptanszowa.
Wojdałowicz Antoni, nauczyciel, Kidałowice.
Wojtałowicz Stanisław, naucz., Kąclowa.
Zając Franciszek Ksawery, naucz. Jasionka.
Zgrych Józef, naucz., Wzdów.
Bienia Stanisław, naucz., Dydnia.
Borkowski Stanisław, kierownik, Oleszyce.
Borodzic Franciszek, nauczyciel, Dynów.
Decker Józef, naucz., Baligród.
Emmer Herman.
Engländer Wilhelm, kierownik, Tarnów.
Frączek Stanisław, naucz., Urzejowice.
Jabłoński Jędrzej, nauczyciel, Nahujowice.
Kowalski Gabryel, naucz., Żurawiczki.
Łukaszkiewicz Ignacy, nauczyciel Kolbuszowa.
Mazur Jędrzej, naucz., Wiśnicz stary.
Przystópski Nestor (pryw.).
Straka Bolesław (pryw.), naucz., Przemyśl.
Trnka Teodor, naucz., Kraków.
Wnęk Władysław. †

Rok 1884.

Balwierczak Jan, naucz., Czarna.
Choroszy Józef, kier., Zaleszany.
Cwakleński Stanisław, nauczyciel, Turka.
Deisenberg Maryan, naucz., Jastrząbka stara.
Fitowski Piotr, urzęd. podatkowy.
Jazoń Stanisław, naucz., Kraków.
Leszczak Wojciech, kierownik, Lutowiska.
Lisowski Józef, wojskowy.
Stachowicz Stanisław, nauczyciel, Przybyszówka.
Szajna Władysław. †
Tomeczek Rudolf, urzędnik. kolej.
Turek Józef, naucz., Zakopane.
Zając Franciszek Stanisław, nauczyciel, Głuchów.
Zawitowski Władysław, naucz,. Jarosław.
Zduń Paweł, naucz., Matysówka.
Bleiweis Zygmunt, nauczyciel, Tarnów.
Dąbrowiecki Franciszek, naucz., Średnia wieś.
Czajkowski Emil (pryw.).
Filar Stanisław, naucz., Żarnowiec
Kostkiewicz Zygmunt (pryw.).
Misiewicz Mieczysław, nauczyciel, Głogów.
Pocałuń Władysław, nauczyciel, Niebocko.
Sobolewski Franciszek, naucz., Laskowa.
Suski Władysław, nauczyciel, Strzyżów.

Rok 1885.

Błaszczyk Jan, kier., Przyszów kameralny.
Bochaczyk Maryan, naucz., Manasterzec.
Bukowski Teofil, naucz., Zielona.
Drozdowski Wilhelm, nauczyciel, Ulanów.
Gałka Wincenty, wojskowy.
Gąsior Marcin, naucz., Wesoła.
Górka Bronisław, naucz., Rozdół.
Kamprat Ignacy, naucz., Cieszacin wielki.
Kościołek Teofil, Buffalo (Ameryka).
Kulik Wiktor, naucz., Lisko.
Maciąg Kasper, nauczyciel, Mokrzyszów.
Małodobry Franciszek, nauczyciel, Strzelczyska.
Mężyk Władysław, nauczyciel, Olszana.
Mielech Jan, kierownik, Stany.
Ostaszewski Franciszek, naucz., Strzyżów.
Pasieka Piotr, kierownik, Kopki.
Salon Aleksander, naucz. szkoły ćw., Rzeszów.
Skórski Józef, Ulanów.
Stelmachniewicz Stanisław, nauczyciel, Piskorowice.
Surowiak Jan, nauczyciel, Niebieszczany.
Świątek Jan.
Szczęścikiewicz Jan, nauczyciel, Jarosław.
Szmyd Andrzej, nauczyciel, Bażanówka.
Tomeczek Ferdynand, nauczyciel, Malechów.
Warchoł Adam, naucz., Rauchersdorf.
Żeglicki Paweł, naucz., Pełkinie.
Górka Stanisław (pryw.), naucz., Załuż.
Kuzian Włodzimierz, naucz. Jasło.
Lachcik Tomasz, naucz., Ostawica.
Piróg Franciszek (pryw.), naucz, Czarna.

Rok 1886.

Bieroński Edward, urzęd. kolej.
Blaha Karol, naucz, Sambor.
Ciepiela Władysław, nauczyciel, Nienaszów.
Gancarz Ludwik, naucz., Międzybrodzie.
Grudziński Michał, nauczyciel, Łańcut.
Huchro Karol, naucz., Dołhe.
Krynicki Władysław, Jurowce.
Kucharski Maryan, kier., Cholewiana góra
Kupka Jędrzej, naucz., Słotwina.
Majchrzycki Józef, oficyalista pr.
Michalski Alojzy, nauczyciel, Łukawiec.
Miciński Jan, naucz., Dobrotwór.
Młodecki Maurycy, naucz., Odrzechowa.
Peszkowski Jan, nauczyciel, Kamionka Strumiłowa.
Pypeć Ludwik. †
Scholz Karol, naucz, Orzechówka.
Szaleski Jan, naucz., Żołynia.
Wyszyński Józef, nauczyciel, Zawadka ryman.
Ziemliński Antoni, naucz., Mała.
Zywar Marcin, kier., Besko.
Guzik Władysław, naucz., Trzebawnisko.
Kapłański Franciszek.
Wilczyński Jul., naucz. Rymanów.
Żegleń Leon, nauczyciel, Tyrawa Wołoska.

Rok 1887.

Bukała Roman, naucz., Wysoka.
Czarnecki Mieczysław, strażnik skarbowy.
Garnowski Tadeusz, nauczyciel, Manasterzec.
Gątkiewicz Jan, kier., Gręboszów.
Gryziecki Józef, naucz., Kraków.
Krzywka Władysław, nauczyciel, Zielonka.
Mikoś Michał, naucz., Lecka.
Niedzielski Stanisław, kierownik, Liszki.
Rejman Wojciech, kier., Osiek.
Salik Stanisław, nauczyciel, Dąbrowica.
Sołtys Jakób, naucz., Zalesie.
Szczepański Józef, naucz., Wrocanka.
Szurgot Pantaleon, nauczyciel, Wisłok dolny.
Świstara Michał. †
Wilkoń Franciszek, naucz., Jasło.
Ziemiański Zygmunt, nauczyciel, Jagielnica.
Zięba Franciszek, nauczyciel, Przędzel.
Żytka Żebracki Franciszek, urzędnik powiatowy.
Leja Ludwik †
Stączek Stanisław (pryw.), urzędnik kolejowy.
Zajdel Ignacy, naucz., Samoklęski.

Rok 1888.

Bilger Adolf, naucz., Lubaczów.
Bilut Aleksander, naucz., Nowy Targ.
Burek Józef, pocztmistrz.
Frączek Józef, nauczyciel, Kolbuszowa dolna.
Kałamarz Marceli, nauczyciel, Futyma.
Karakulski Józef, naucz., Husów.
Kula Jakób, naucz., Gać.
Marszał Jan, strażnik skarbowy.
Pec Karol, urzędnik kolejowy.
Piotrowski Józef, nauczyciel, Skowierzyn.
Płonka Kasper, naucz., Dębowa.
Rybicki Czesław ?
Swoszowski Franciszek, naucz., Turka.
Szufel Kazimierz, nauczyciel, Pynnica
Wątróbski Tomasz, naucz., Dukla.
Pelc Marcin, pocztmistrz.
Sanecki Henryk, naucz., Pilchów.
Zych Jan ?

Rok 1889.

Beigert Alfred, nauczyciel, Krakowiec.
Brodowicz Antoni, naucz., Krzemienna.
Brydak Jan, naucz., Maziarnia.
Czuka Józef, naucz., Staremiasto.
Chomicki Karol, naucz., Kranzberg.
Deisenberg Bolesław, nauczyciel, Kozodrża.
Dobrzański Ludwik, nauczyciel, Brzezowa.
Duda Józef, kierownik, Jelesna.
Froń Adam, naucz., Wydrna
Gutkowski Antoni, nauczyciel, Kraków.
Heilman Leon, naucz., Beresko.
Homański Władysław. †
Jakubowski Karol, naucz., Drohobyczka.

Kozakiewicz Jan, naucz., Kamionka mała.
Marek Jan, nauczyciel, Wola buchowska.
Mazar Jan, naucz., Petnatycze.
Michalik Władysław, nauczyciel, Sieniawa.
Mirek Jakób, naucz., Łańcut.
Nowak Andrzej, naucz., Zbydniów.
Pałys Andrzej, nauczyciel, Drabinianka.
Piątek Antoni, naucz., Lutoryż.
Świerk Józef, kier., Moszczenica.
Szołdra Bronisław. †
Wanatowicz Jan, naucz., Kłyżów.
Węgrzyn Józef, nauczyciel, Nowy Sącz.
Willam Adam, nauczyciel, Sól.
Wyżykowski Józef, nauczyciel, Gwoźnica.
Zaprzał Walenty, oficer.
Holzhaker Filip, urzęd. kolej.,
Kleczyński Julian.
Szajna Gustaw, naucz., Rudnik.
Wiliński Kazimierz, urzęd. kolej.

Rok 1890.

Depowski Józef, naucz., Tyniec.
Dorula Władysław, kierownik, Brzeszcze.
Gątkiewicz Józef, naucz. Grybów.
Grembowski Sebastyan, naucz., Jawornik.
Grzebyk Walenty. †
Jarosz Jan, naucz., Długoszyn.
Kluz Piotr, naucz., Białoboki.
Kogut Wojciech, nauczyciel, Palikówka.
Koper Marcin, naucz., Borki.
Kraus Józef, naucz., Leżajsk.
Kuzian Zdzisław, nauczyciel, Kozłówek.
Miechurski Tomasz, naucz., Jastrzembik.
Miksiewicz Andrzej, kierownik, Krządka.
Moskal Józef, urzędnik podatk.
Rożycki Władysław, nauczyciel, Lipnik.
Rymarz Kazimierz, urzęd. gm.,
Rydzik Franciszek, nauczyciel, Ostrów.
Sałustowicz Kazimierz, naucz., Dębina.
Sankiewicz Antoni, naucz., Turaszówka.
Selwa Andrzej, naucz., Jarocin.
Sernicki Maryan, nauczyciel, Kisielów.
Skaruch Piotr, naucz., Łubno.
Stary Karol, naucz., Rzeszów.
Stroński Michał, naucz., Dobro.
Tomaszewski Wawrzyniec, naucz. Łęki.
Trusz Dionizy, nauczyciel, Wolica kniz.
Wnęk Stanisław, naucz., Jasło.
Zając Szymon, naucz., Krosno.
Ząbek Edmund, naucz., Witkowice.
Żybura Ignacy, nauczyciel, Straszydle.
Freund Albin (pryw.), naucz., Kołuzów.
Gmytrasiewicz Mikołaj (pryw.), naucz., Litatyn.
Jacyk Maksymilian (pryw.), nauczyciel, Przemyśl.
Mazurkiewicz Kazimierz (pryw.), naucz., Rzeszów.
Ochęduszko Marceli (pryw.), nauczyciel, Lisko.
Szwaj Tadeusz (pryw.), naucz., Wołostków.
Wargala Michał, naucz., Sobów.
Zdunek Jan (pryw.).
Bernfeld Eisig (pryw.), naucz., Stryj.

Rok 1891.

Arendt Michał, naucz., Stobierno.
Barański Michał, oficer.
Bednarski Józef, naucz., Tyczyn.
Czykiel Józef, oficer.
Będziński Karol, naucz., Nieszowice.
Bochaczyk Tadeusz.
Brossmann Władysław, naucz., Rzeszów.
Cholewa Franciszek, naucz., Budy.
Dzieniewicz Tomasz, nauczyciel, Przeworsk.
Guzek Jan, naucz, Kamień.
Gryziecki Adolf.
Klag Maksymilian, naucz., Jelna.
Kołodziej Franciszek, nauczyciel, Cikowice.
Kotulski Tomasz, naucz., Sokolniki.
Kowal Stanisław, naucz, Łańcut.
Kruk Franciszek, naucz., Wola mała.
Kulski Tomasz, naucz., Żwięczyca.
Łukaszkiewicz Aleksander, kier., Jeżowe.
Łuszczki Franciszek, nauczyciel, Krzywe.
Machalski Jan.
Matuszak Jan, naucz., Wyżne.
Miękisz Jan, naucz., Lubatowa.
Mucha Michał, naucz., Lwów.
Paluch Stanisław, naucz., Szląsk.
Pańczyk Władysław, naucz, Kańczuga.
Soból Ludwik, naucz., Przemyśl.
Sobolewski Józef, naucz. Monaster.
Stuligłowa Jan, wojskowy.
Szajna Maryan, naucz., Rakowa.
Szymała Jan, naucz., Rawa.
Tryczyński Teofil, naucz., Dylęgówka.
Ulrich Józef, naucz., Zagorzyn.
Wojnar Jakób, naucz, Komorów.
Zgrych Antoni, naucz, Turzepole.
Chodzińska Stanisława (pryw.), zamężna.
Szeliga Marya (pryw.), naucz., Leżajsk.
Zielińska Wanda (pryw.), mężatka.
Cwynar Michał, strażnik skarb.,
Flunt Bazyli (pryw.), naucz., Ropica ruska.
Goliger Józef, (pryw.), nauczyciel, Buczacz.
Jasiński Jakób (pryw.), naucz., Torki.
Koper Marcin, naucz., Borki.
Krzyszkowski Feliks.
Latawiec Ludwik, naucz., Groble.
Miszczyszyn Bazyli (pryw.), nauczyciel, Żmijowska.
Cleksin Włodzimierz, nauczyciel, Rawa.
Pelczar Józef, naucz., Dynów.
Płaszewski Henryk, nauczyciel, Dąbrówka wisłocka.
Rożkiewicz Józef, naucz., Białka.
Silbermann Samuel, nauczyciel, Kołomyja.
Trondowski Edward, naucz., Zarzecze.

Rok 1892

Bogdański Jan, naucz., Jaćmierz.
Chodkiewicz Feliks, nauczyciel, Gręboszowa.
Cieszanowski Bronisław, naucz., Wilcza wola.
Data Szymon, naucz., Bukowina.
Geneja Teofil, naucz., Dornacyny.
Górecki Tadeusz, naucz., Przedborz.
Janusz Wawrzyniec, naucz., Nart Nowy.
Jarecki Rafał, naucz., Sokołów.

Jasiewicz Wincenty, nauczyciel, Rzeszów.
Jaworski Stanisław, nauczyciel, Rudna wielka.
Kańka Paweł, naucz., Rączna.
Kolarz Ferdynand. †
Kościółko Władysław, nauczyciel, Krukienice.
Krechowicz Marcin, naucz, Koropuź.
Lasota Józef, naucz., Borek Stary.
Łukaszkiewicz Stanisław, naucz., Kirnia.
Mędrak Henryk, naucz., Golce.
Ostafiński Władysław, nauczyciel, Babica.
Piechnik Stefan, naucz. kierow., Kościelniki.
Pieńczak Jakób, nauczyciel, Trzęsówka.
Pietruszka Franciszek, naucz., Miejsce.
Piróg Jan, naucz., Nisko.
Pocałuń Józef, naucz, Końskie.
Rożkiewicz Wilhelm, nauczyciel, Błażowa.
Skwarczyński August.
Styś Antoni, naucz, Cergowa.
Świstak Franciszek, naucz., Dobrzechów.
Tokarczyk Antoni, naucz., Nowy Sącz.
Waltoś Stanisław, naucz, Bratkowice.
Weinar Bronisław, naucz., Przemyśl.
Zając Franciszek, naucz., Bachów.
Ziembiński Józef, naucz., Zalesie.
Zys Henryk, naucz, Pruchnik.
Hrynyk Józef, nauczyciel, Miłowanie.
Dzierzyńska Zofia, nauczycielka, Rzeszów.
Gablankowska Józefa, naucz., Stróżówka.
Krynicka Walerya, nauczycielka, Gorlice.
Łuszczki Agnieszka, naucz., Wielopole skrzyńskie.
Marynowska Jadwiga, naucz., Jawiszowice.
Sereinig Klotylda, mężatka.
Zgórek Eleonora, naucz., Skołoszów.
Antosz Jan (pryw.), urzędnik pocztowy.
Arnold Bolesław (pryw), urzęd. loteryi.
Arnold Eugeniusz (pryw.).
Cieszanowski Jan, nauczyciel, Żmigród.
Grodecki Leon (pryw.), nauczyciel. Hucisko.
Haraszkiewicz Józef (pryw.), nauczyciel, Dmytrowice.
Jurczyński Roman (pryw.), naucz. Kamionka Pulce.
Kaczmarski Antoni (pryw), naucz. Zagórze.
Kijak Jan (pryw), kier., Piaski.
Kowalski Franciszek (pryw.), nauczyciel, Osiek.
Koman Józef, wojskowy.
Kulski Kazimierz, naucz., Zwięczyn.
Krunik Korneliusz (pryw.), naucz. Przemyśl.
Lecker Abraham (pryw.), naucz., Dukla.
Lorenz Józef (pryw.), nauczyciel, Stroniowice.
Nawrocki Władysław (pryw) nauczyciel, Połtew.
Pachel Ferdynand (pryw.), naucz., Wieliczka.
Pachulicz Władysław (pryw.), nauczyciel, Magierów.
Pasieczny Stanisław (pryw.), nauczyciel, Wola rogawska.
Pisowicz Józef, nauczyciel, Staremiasto.
Sałutowicz Jakób, naucz., Konty.
Seidenwerg Izrael (pryw.), naucz., Rawa.

Stasicki Stanisław (pryw.), naucz. Wola węgierska.
Szpakowski Stanisław (pryw.), naucz., Rudniki.
Tazas Aleksander, nauczyciel, Żniatyn.
Urman Feiwel, nauczyciel, Stanisławów.

Rok 1893.

Galik Józefa (pryw.), nauczycielka, Brzozów.
Krynicka Stefania (pryw.), naucz. Liszki.
Łukaszkiewicz Marya (pryw.). †
Rozkiewicz Helena (pryw.), naucz. Jeżowa.
Stanek Marya (pryw.), naucz., Żmigród.
Studnicka Zofia (pryw.), naucz., Dębica.
Szuro Marya (pryw)., naucz., Zagorzany.
Wojdałowicz Leonia (pryw.), nauczycielka, Błażowa.
Jeziorkowski Waleryan, naucz., Kupno
Oleński Wiktor, naucz., Żołynia.
Bader Józef (pryw.).
Eilberg Jakób (pryw.), naucz., Kołomyja.
Elwer Israel (pryw.), kier., Borysław.
Handek Julian (pryw.).
Juffe Samuel (pryw.), nauczyciel, Tarnopol.
Klapper Isser (pryw.), nauczyciel, Kozłów.
Kłymko Włodzimierz (pryw.), nauczyciel, Turynka.
Kocan Stanisław (pryw.), naucz., Bursztyn.
Kšela Karol (pryw), wojskowy.
Łopatyński Edward, (pryw.), nauczyciel, Bratkowce.
Marek Wojciech (pryw.), naucz., Pieniążkowice.
Moskal Otto (pryw.), nauczyciel, Ujsoty.
Nagelberg Akiwa (pryw.), naucz.,
Osieyda Adam (pryw.), naucz., Łętownia.
Petrina Antoni (pryw.), naucz., Stańkow.
Rosenbaum Dawid ?
Byżewski Zygmunt, naucz., Kończaki stare.
Tarnawski Izydor, naucz., Krosienko.
Sens recte Taubes Simche (pryw.), naucz., Lwów.
Tokajer Adolf (pryw). ?
Zabłocki Jan (pryw.), nauczyciel, Pomorzany
Zuzak Franciszek (pryw.), naucz., Ropa.

Rok 1894.

Andres Adam, naucz., Czeluśnica.
Bielowicki Hipolit, naucz., Witanowice.
Bojda Stanisław, naucz., Gawrzyłowa.
Chmura Maksymilian, nauczyciel, Grębów.
Domosławski Michał, nauczyciel, Brzuza królewska.
Kurowski Wojciech, naucz., Zarzecze.
Kwasucki Michał, n, Nagnajów.
Łebedowicz Grzegórz, nauczyciel, Brusno stare.
Łukasik Franciszek, naucz., Pustynia.
Maszlanka Stanisław.
Milan Aleks., naucz., Brzezina.

Mróz Michał, naucz., Kolbuszowa.
Perżyło Michał, n., Dzików nowy.
Szary Walenty, naucz., Łopanka wielka.
Szumański Teofil, n., Markowa.
Tryczyński Józef, naucz., Dylągówka.
Urban Jan, naucz., Tarnawka.
Ustyanowski Emil, naucz., Sanok.
Włodarczyk Karol, naucz., Krosienice.
Woiński Władysław, wojskowy.
Górska Marya (pryw.) ?
Rożankowska Kamila (pryw)., naucz., Tarnogóra.
Broż Jan (pryw.), n., Gorzyce.
Dudek Ignacy (pryw.), nauczyciel, Brzezie..
Hass Dawid (pryw.), naucz., Gołogóry.
Kaniowski Stanisław (pryw.), naucz., Siedliska.
Kelhofer Emanuel, naucz., Borysław.
Łukaszkiewicz Zygmunt, naucz., Kamień.
Maczuga Floryan, naucz.. Olcza.
Ojak Adolf, naucz., Tarnawica polna.
Potyrała Jan, naucz., Szerzyny.
Stryczek Stanisław, n., Łężyny.
Tryniecki Feliks, n., Grodzisko.
Wrześniowski Antoni, naucz., Dąbrowa.
Zięba Jan, urzędnik kolejowy.

Rok 1895.

Bajor Jan, naucz., Surowa.
Broda Jan, naucz., Kraczkowa.
Busz Andrzej, naucz., Grodzisko.
Chmiel Jan, naucz., Kolbuszowa.
Gładysz Wojciech, naucz., Harta.
Hajduk Jędrzej, naucz., Szczucin.
Jędrzejowski Józef, n., Żołynia.
Kawalec Franciszek, naucz., Pawłosiów.
Kisielewski Michał, n., Kocowy.
Kobak Władysław. †
Komithe Aron, naucz., Monasterzyska.
Konieczny Stanisław.
Kraśniak Emil.
Krynicki Mirosław, naucz., Bińczarowa.
Matysik Franciszek, naucz., Jasło.
Motylewicz Karol.
Oleński Julian, naucz., Ropczyce.
Ornstein Samuel, n., Gwoździec.
Ostrowski Kazimierz, naucz., Wojaszówka.
Pieniążek Franciszek, naucz., Raniżów.
Pisowicz Antoni.
Rybicki Jan, naucz., Sędziszów.
Schwarz Tadeusz.
Skoczek Wacł.w., n., Sieradza.
Słupek Michał, naucz., Lipnica.
Stefan Jan, naucz., Chrząstów.
Steranka Julian, naucz., Żywiec.
Szkolnicki Stanisław.
Szeliga Kazimierz.
Tarnawski Stefan, naucz., Orzechowa.
Timler Adolf, naucz., Bochnia.
Turek Józef, naucz., Jagodnik.
Wechsler Majer, naucz., Jélin,
Władyka Andrzej, naucz., Sieńkowa wola.
Wollisch Abraham.
Woźniak Wojciech, naucz., Lubatówka.
Wrześniowski Józef, naucz., Gruszów wielki.
Kalita Marya (pryw.), naucz., Kurowiec.
Rampelt Zofia (pryw.), naucz., Rzeszów.

Borgosz Wanda (pryw.), naucz., Szczucin.
Charchalis Michalina (pryw.), nauczycielka, Jastrzębia
Topolska Antonina (pryw.), naucz., Rzeszów.
Błąd Sebastyan (pryw.), jednoroczny ochotnik.
Haluza Roman (pryw.), urzędnik kolejowy.
Hussak Antoni, naucz., Gorajec.
Janiów Piotr (pryw.), nauczyciel, Staremiasto.
Kupec Józef (pryw.), n., Przemyśl.
Michałkiewicz Wincenty (pryw.), naucz., Gwoździec.
Pielecki Floryan (pryw.), naucz., Sieniawa.
Roszkiewicz Tadeusz, nauczyciel Huta komor.
Stefański Józef.
Waszkowski Edward (pryw.), urzędnik kolejowy.
Weinberg Abraham (pryw.), jednoroczny ochotnik.
Witkowski Władysław (pryw.), naucz., Ropczyce.

C. k. Seminaryum nauczycielskie męskie w Stanisławowie.

Skreślił

Juliusz Turczyński

c. k. dyrektor Seminaryum stanisławowskiego.

Kiedy przed dwudziestu sześciu laty dawały się słyszeć w kraju głosy, że chcąc podnieść stan materyalny i moralny naszego ludu należy przedewszyskiem starać się o podniesienie poziomu oświaty u tej warstwy ludności, która przez tyle wieków była zaniedbywaną: wówczas mężowie, przychylni krajowi i dbający o jego rozwój, byli zdania, że w celu podniesienia kultury w kraju należy podnieść stan umysłowy u ludu naszego, a to przez zaprowadzenie dobrze prowadzonych szkół ludowych. Ażeby zaś te należycie rozwinąć się mogły, potrzeba przedewszystkiem wykształcić nauczycieli dla tych szkół, i to tak pod względem naukowym, jak i pedagogicznym. Przed rokiem 1871 szkolnictwo ludowe nader nizko stało. Szkół było nadzwyczaj mało, wiele gmin nie miało żadnej szkoły, ogromnie wielka ilość dzieci rosła bez żadnych wiadomości, nauczycieli nietylko było bardzo mało, ale i ci mieli nader wątpliwe wykształcenie, często nawet elementarnych nie posiadali sami wiadomości — jednem słowem, klasa ta tak ważna dla kraju, bardzo stała nizko i nie miała najmniejszego poważania. A choć podniesienie stanu tego przez podawanie im środków do wykształcenia jedynie było możliwem, mimo to wiele czasu upłynęło, zanim większość inteligencyi nawet naszej i ludzi mających wpływ w społeczeństwie pojednało się z myślą, że lud potrzebuje oświaty. Chcąc zaś podnieść poziom oświaty u niego, należy zakładać szkoły we wszystkich gminach, a do tego potrzeba należycie wykształco-

nych nauczycieli; chcąc znów dostać takich, należy ich wykształcić w osobnych odpowiednio ku temu celowi zorganizowanych zakładach. W tej przeto myśli powstały seminarya nauczycielskie.

I tak reskryptem z 22. paźdz. 1870 do l. 11.237 zaprowadzono dziewięć seminaryów nauczycielskich w kraju, mianowicie, sześć męskich, we Lwowie, Tarnopolu, Stanisławowie, Krakowie, Rzeszowie, i Nowym Sączu (przeniesionem później do Tarnowa), i trzy żeńskie, mianowicie, we Lwowie, Krakowie i Przemyślu.

Nauka pierwotnie miała rozpocząć się we wszystkich seminaryach z dniem 15. maja 1871, lecz późniejszem rozporządzeniem zmieniono o tyle, że w niektórych seminaryach rozpoczęła się nauka szkolna z dniem 1. września 1871, a między temi znajdowaało się i seminaryum stanisławowskie.

Reskryptem z 25. lutego 1871 do l. 3145 został zamianowany dyrektorem stanisławowskiego seminaryum rzecz. profesor gimnazyalny z Drohobycza *Juliusz Turczyński*, reskryptem z dn. 7. sierpnia 1871 zostali zamianowani, zastępca nauczyciela gimnazyum Franciszka Józefa we Lwowie *Bolesław Baranowski* i *Jan Jachno*, znany jako przyrodnik przez pisma swoje — nauczycielami starszymi, kandydat zaś stanu naucz. *Piotr Lang* i zastępca nauczyciela szkoły głównej we Lwowie *Franciszek Szafran* — nauczycielami młodszymi.

Juliusz Turczyński zjeżdża w sierpniu r. 1871 do Stanisławowa i obejmuje kierownictwo nowo utworzonego zakładu.

Rada szkolna rozp. z 1. sierp. 1871 do l. 6556 nadsyła tymczasowy statut i plan naukowy dla tego zakładu, w którym zrazu ma być utworzony tylko I. i II. rok właściwego seminaryum, jak również i 1. i 2. klasa szkoły wzorowej.

Reskr. minist. z 22. paźdz. 1871 do l. 11238 zostaje statut powyższy zatwierdzonym.

Nowo mianowani czterej nauczyciele składają przysięgę w ręce dyrektora dn. 31. sierpnia 1871.

Ponieważ nie było jeszcze żadnej nowej ustawy, dotyczącej uregulowania płac nauczycielstwa ludowego, a zatem i frekwencya nie mogła być liczną w nowo utworzonych seminaryach nauczycielskich. Zakłady musiały jeszcze walczyć z bardzo wielu rzeczami, do których należała i mała frekwencya, ponieważ przy podobnych stosunkach nie było jeszcze w społeczeństwie wiary w utrzymanie się zakładów kształcących na nauczycieli.

Stanisławowski zakład zaś o tyle był szczęśliwym, że z dyrektorem przybyło nieco uczniów jego zdolniejszych z gimnazyum drohobyckiego, jak n. p. Władysław Relinger, dzisiejszy inspektor szkolny okręgowy w Przemyślu, czyniący zaszczyt zakładowi, z którego wyszedł, również i inni, jak Michał Garbiak, teraźniejszy kierownik szkoły sześcioklasowej w Nadwórnie, ś. p. Henryk Żebrowski, późniejszy nauczyciel szkoły wydziałowej w Gródku, Erazm Czechowicz, naucz. szkoły 6-klasowej w Kołomyi, Kaź. Antosiewicz i inni. Byli to wszyscy uczniowie z 5. i 6. klasy gimnazyalnej, i to z dobremi notami. W skutek tego od razu mógł zakład pod względem nauki lepiej stanąć.

W ostatnich dniach sierpnia r. 1871 rozpoczyna dyrektor wpisy, i zapisało się wszystkiego na oba kursa 30 kandydatów.

Solenne otwarcie nowo utworzonego zakładu nastąpiło 1. września 1871 gorącą przemową dyrektora do zebranych słuchaczy, w której wykazał im przewodnik cel zakładu i obowiązek dla kraju, co na nich dziś oczy zwrócił; nabożeństwo zaś w kościele ormiańskim odprawił ówczesny proboszcz orm. kat. a dzisiejszy arcybiskup Najprzew. ks. Isakowicz, pobłogosławiwszy uczniów na ten nowy trudny zawód.

Rozp. z 26. sierp. 1871 do l. 7244 zostali dla nauki religii mianowani, ks. *Tomasz Dąbrowski*, katecheta gimn. dla uczniów ob. rz. k. a ks. *Jan Stryjski*, dla uczniów gr. ob. Wprowadzeni zaś zostali 1. wrześ. 1871. Później został wprowadzony jako pomocniczy nauczyciel dla rysunków nauczyciel miejscowy szkoły niższej realnej *Józef Krekjarto*, dzisiejszy dyrektor seminaryum naucz. w Samborze, i *Jakób Panusiewicz* jako pomocnik dla kaligrafii w skutek rozp. z 4. września 1871 do l. 7607; dla nauki muzyki wprowadzono miejscowego metra *Jędrzeja Harasymowicza*, kandydata zaś notaryalnego *Mieczysława Zarębę* dla nauki gimnastyki.

Z temi siłami nauczycielskiemi rozpoczęto naukę szkolną. Ponieważ otrzymał zakład wielu zdolniejszych kandydatów, mógł zatem od razu poważnie prowadzić naukę, stawiając większe wymagania od uczniów.

W pierwszych dniach września odbywano egzamina wstępne z kandydatami, piśmienne z języków i rachunków, ustne zaś ze wszystkich przedmiotów, wchodzących w plan naukowy. W skutek

egzaminu wstępnego przyjęto 19 kandydatów na Rok I., 9 zaś na Rok II.

Rozdzielono w ten sposób przedmioty, iż dyrektor przyjął na siebie udzielanie nauki pedagogii na Roku II., historyi na Roku I. i II., języka polskiego na Roku II., a ponieważ nikogo nie było jeszcze przeznaczonego dla nauki gospodarstwa wiejskiego, przyjął na siebie również dyrektor udzielanie tego przedmiotu; nauczyciel starszy Bol. Baranowski udzielał nauki języka polskiego na Roku I., niemieckiego na Roku I. i II., języka ruskiego na Roku II. i geografii na Roku I. i II.; nauczyciel starszy Jan Jachno udzielał na obu kursach matematyki, fizyki i historyi naturalnej, jak również musiał objąć język ruski na Roku I.; pom. nauczyciel Józef Kerekjarto udzielał rysunków, Jakób Harasymowicz muzyki instrumentalnej i spiewu, Jan Zaręba gimnastyki, a Piotr Lang kaligrafii. Do kościoła i na exhorty w ten sposób uczęszczali kandydaci obojga obrządków, iż nie dzieląc się słuchali jednej niedzieli mszy św. polskiej, a drugiej znowu ruskiej; tak samo i ekshorty, miał naprzemian katecheta łać. ob. polską jednej niedzieli, a katecheta gr. ob. ruską drugiej, dla wszystkich kandydatów. I długo zaprowadzony ten porządek utrzymywał się w zakładzie, a młodzież obojga obrządków przyzwyczajała się żyć w zgodzie braterskiej, jak na młodzież chrześcijańską przystało.

Ponieważ jeszcze zrazu nie dano stypendyów, które dopiero aż w grudniu nadeszły, zarządził dyrektor publiczne wykłady przez nauczycieli zakładu na dochód uboższych seminarzystów. Poparli go w tym względzie obaj nauczyciele, Baranowski i Jachno. Dyrektor Turczyski, nauczyciele starsi Baranowski i Jachno, do czego przyłączył się i profesor gimn. Łomnicki, dawali co niedzielę publiczne odczyty i wykłady dla publiczności, które wypadły z tak świetnym skutkiem, że po 300 do 400 słuchaczy miewali. Dochód rozdzielono zaraz między wszystkich kandydatów.

Zakład od razu zaczął się dobrze rozwijać — mimo braku poparcia w kraju i nieuchwalenia płac dla nauczycieli ludowych, jak i wobec niewiary w potrzebę oświaty u ludu, w czem się zgadzały ledwo co nie wszystkie warstwy w naszem ówczesnem społeczeństwie; mimo tych wszystkich trudności zapał był prawdziwy, tak w gronie nauczycielskiem, w wytrwaniu na raz obranem stanowisku, jak i u młodzieży, która losy swoje oddała w ręce przewodników swoich.

Gdy w listopadzie przyjechał c. k. inspektor szkół krajowy, zasłużony w szkolnictwie mąż i doświadczony pedagog, Tymoteusz Mandybur, po gruntownej wizytacyi zakładu i rozpatrzeniu się we wszystkiem, znalazł zakład na dobrej stopie, a udzieliwszy rad swoich i wskazówek, zachęcał do dalszej pracy i wytrwania na raz obranej drodze, dla dobra kraju naszego biednego. Mąż ten nie tylko był gorliwym i ogromnej wytrwałości urzędnikiem, ale prawdziwym obywatelem, mającym na oku dobro kraju, a dla zakładów, kształcących młodzież na przyszłych apostołów, roznoszących między lud pochodnię oświaty, prawdziwym opiekunem. Cześć też jemu, pozostającemu dziś po długoletniej swej niezmordowanej pracy na zasłużonej emeryturze, i wieczna pamięć w dziejach szkolnictwa ludowego w naszym kraju! Zakłady nasze wiele mu winny, gdyż był prawdziwym opiekunem przez długie lata w bardzo ciężkich warunkach.

W dalszym ciągu roku szkolnego nastąpiła jeszcze ta zmiana, że gdy Mieczysław Zaręba został c. k. notaryuszem, wówczas w miejsce jego objął naukę gimnastyki *Ludwik Ailner*. Do nauki gospodarstwa wyszukał dyrektor doświadczonego gospodarza i pomologa *Jana Lityńskiego*. i wprowadził go w czynność 18. kwietnia 1872, zamianowanym zaś został rzeczony nauczyciel 21. maja 1872 do l. 3069.

18. kwietnia 1872 przybył do Stanisłowa namiestnik ś. p. Agenor Gołuchowski, dla wizytacyi starostwa, przy której to sposobności zaszczycił zakład swojemi odwiedzinami, przysłuchując się udzielaniu niektórych przedmiotów naukowych.

Nareszcie z dniem 15. lipca 1872 skończył się z dobrym skutkiem rok pierwszy zakładu.

Z rokiem szkolnym 1872/3 przybył III. kurs. Dlatego też zamianowano reskr. z 21. sierp. 1872 do l. 164/ Pr. Rsk. zast. naucz. II. gimn. we Lwowie *Jana Jabkowskiego* jako trzeciego nauczyciela starszego.

Rozp. z 14. wrześ. 1872 do l. 7413 Rsk. utworzono 3cią klasę szkoły ćwiczeń, 26. wrześ. b. r. wprowadzono ją w życie; ale że nauczyciela jeszcze nie zamianowano, wziął tymczasowo dyrektor na zastępcę nauczyciela miejscowej szkoły etatowej *Jana Kańskiego* dla rzeczonej klasy.

Rozp. z 28. wrześ. 1872 do l. 7863 zaprowadzono gospodarzy klasowych; dyrektor już przedtem, trzymający się zwyczajów szkół gimnazyalnych, przeznaczył był gospodarzy dla klas.

Rozp. z 27. sierp. 1872 do l. 6256/Rsk. polecono nie przyjmować słuchaczy nadzwyczajnych.

Rozp. z 21. marca 1872 do l. 2154/Rsk. normuje sposób odbywania egzaminu dojrzałości.

Rozp. z 8. stycz. 1873 do l. 10480 potwierdziła Wys. Rada Szkolna zarządzenie dyrektora co do oddania 3ej klasy szkoły ćwiczeń tymczasowemu zastępcy.

25. stycznia 1873 zaszła zmiana co do nauczyciela muzyki. Zamiast Jakóba Harasymowicza objął naukę tę *Franciszek Jedliczka*. Tak samo i co do nauki gimnastyki, którą w miejsce Lud. Aitnera objął wachmistrz *Ferdynand Sorówka*. W miejsce zaś Józefa Kerekjarty, który został prow. inspektorem szkolnym okręgowym, objął naukę rysunków nauczyciel miejscowy niższej szkoły realnej *Ferdynand Csikel* (Rozp. następujące z dnia 4. marca 1873 do l. 797).

Rozp. z 30. marca 1873 do l. 16643 normuje naukę religii obojga obrz. w seminaryach nauczycielskich.

Rozp. z 17. kwiet. 1873 do l. 2001 przysłano przepisy dla egzaminów kwalifikacyjnych.

J. E. p. Minister w. i o. reskr. z 8. listop. 1873 do l. 8842 mianuje dotychczasowego prow. dyrektora Juliusza Turczyńskiego rzecz. dyrektorem.

W tym roku szkol. 1872/3 odbył się w lipcu 1873 pierwszy egzamin dojrzałości pod kierownictwem radcy Tym. Mandybura. Składało go 9 kandydatów z III. Roku, i uznano za dojrzałych następujących abituryentów: Jana Bilikowskiego, (dzisiejszego nauczyciela szkoły rządowej w stanisławowskim zakładzie karnym), Em. Fedorczuka (dzisiejszego naucz. w szkole 6-kl. w Śniatynie), Michała Garbiaka (dzis. kierownika szkoły 6-kl. w Nadwórnie), Józefa Antosiewicza (dzis. naucz. starszego w c. k. semin. naucz. w Krośnie), Erazma Czechowicza (dzis. naucz. szkoły 6-klasowej w Kołomyi), Jana Mićkowskiego (późniejszego inspektora okręgowego w Sokalu), i Henryka Żebrowskiego (późn. nauczyciela

szkoły wydziałowej w Gródku); dwóch zaś (przybyłych z dawniejszej preparandy buczackiej) nie uznano za dojrzałych.

Nastąpił rok szk. 1873/4.

W miejsce katechety gr. ob. Jana Stryjskiego zostaje mianowany wikary gr. k. *Mikołaj Ogonowski* zastępcą katechety, w skutek rozp. z 2. maja 1874 do l. 3957.

Dotychczasowi prow. nauczyciele, Bolesław Baranowski i Jan Jachno rozp. z 18. czerwca 1874 do l. 6803/Rsk. zostali rzeczywistymi nauczycielami starszymi.

W skutek rozp. z 21. sierp. 1874 do l. 118/Pr. Rsk. zostaje uwolniony od udzielania kandydatom nauki religii ks. Tomasz Dąbrowski, a natomiast poruczono naukę tę nowo zamianowanemu katechecie łać. ob. wyższej szkoły realnej ks. *Janowi Eiseltowi* z początkiem roku szk. 1874/5.

Teraz wydało Wysokie c. k. Ministerswo w. i o. reskryptem z 4. lipca 1874 do l. 6025), *statut organizacyjny* dla seminaryów nauczycielskich, który odtąd będzie obowiązywał.

Z dniem 1. wrześ. 1874 zamianowano praktykanta dla zakładu w osobie *WłodzimierzaK orzeniewicza*, któremu dyrektor zrazu oddał naukę gimnastyki i śpiewu w szkole ćwiczeń.

Rozp. z 17. marca 1874 do l. 2066/Rsk. otworzono z początkiem roku szk. 1874/5 czwartą klasę szkoły ćwiczeń.

Teraz następują reskr. z 2. sierp. 1874 do l. 9236 nominacye trzech nauczycieli szkoły ćwiczeń, mianowicie, *Antoniego Sobotkiewicza*, nauczyciela dotychczasowego szkoły 4-klasowej w Tyśmienicy, *Jana Rożałowskiego*, nauczyciela starszego szkoły w Przemyślu i *Ignacego Cybulskiego*, nauczyciela starszego w Jarosławiu.

30. sierp. 1874 uwalnia dyrektor Franciszka Szafrana, który odchodzi do seminaryum naucz. w Tarnopolu, i wprowadza trzech powyżej rzeczonych nauczycieli w czynności służbowe.

Szkoła ćwiczeń staje się teraz zupełną 4-klasową. Przy tej sposobności należy wspomnieć o odbywaniu ćwiczeń praktycznych przez kandydatów w zakładzie.

I tak, kandydaci z III. Roku przysłuchiwali się nauce wzorowych nauczycieli przez 2 godziny tygodniowo, podzieleni na dwie grupy, we dwóch klasach, mieniając się, tak, ażeby mieli sposobność zapoznania się z nauką w każdej klasie i w każdym

przedmiocie naukowym. W drugiem półroczu próbowali nawet i uczyć w klasie, pod kierownictwem nauczycieli szkoły ćwiczeń, którzy im dawali wskazówki. Kandydaci zaś z III. Roku odbywali bardzo wiele ćwiczeń rozmaitych, gdyż metodyczne prowadzenie nauki uważano w zakładzie za rzecz bardzo ważną. I tak, przez 3 godziny tygodniowo, przysłuchiwali się nauce po klasach, 2 godziny przeznaczono na próbne lekcye w obecności dyrektora, nauczyciela starszego i nauczyciela szkoły ćwiczeń, godzinę na konferencyę przygotowawczą, przy której byli obecni dyrektor, nauczyciel starszy i nauczyciel dótyczącej klasy ćwiczeń; co do konferencyi następującej, to zamiast tejże, bezzwłocznie po lekcyi próbnej, za świeżej jeszcze pamięci, zgromadzano się na krytykę odbytej lekcyi i metodycznie pouczano, co zawsze mogło nastąpić, gdyż na lekcye próbne była przeznaczoną druga godzina popołudniowa we wtorek i w czwartek, po odbytej zatem godzinie lekcyi próbnej wracano do klasy III. Roku, i tam odbywała się krytyka i dysputa, która trwala tyle czasu, ile na to było potrzeba. Kandydaci starannie musieli się przygotowywać do tej lekcyi próbnej, wyrabiali ją zawsze piśmiennie, składając wypracowanie swoje najpierw w ręce dotyczącego nauczyciela szkoły ćwiczeń, który pracę tę gruntownie czytał, dopisując na marginesie uwagi swoje szczegółowo; następnie szedł elaborat ten do rąk nauczyciela starszego, fachowego, który również uwagi swoje dopisywał, a od tegoż ostatniego do rąk dyrektora, który również czytał całą pracę, i gdy było potrzeba, dopisywał swoje uwagi. Wtedy dopiero oddawano z uwagami temi elaborat kandydatowi, który przeczytawszy go i zastanowiwszy się nad nim, przystępował do lekcyi w klasie w obec dyrektora, nauczyciela starszego, nauczyciela szkoły ćwiczeń, jak i kandydatów z III. Roku. Zdarzało się nieraz, że kandydatów było więcej; a klasa szkoły ćwiczeń za ciasna, wówczas dzielono kandydatów z III. Roku na dwie grupy z konieczności, z których jedna szła do klasy pod kierownictwem dyrektora, druga zaś nauczyciela starszego: zakład bowiem często walczyć musiał ciężko z ciasnotą ubikacyi. Ćwiczenia odbywano we wszystkich klasach i z wszystkich przedmiotów, nawet z muzyki i gimnastyki, a wtedy odbywał dla kandydatów lekcyę taką wzorową w klasie szkoły ćwiczeń nauczyciel fachowy muzyki, najczęściej nawet przy dyrektorze, następnie zaś według tych

wskazówek odbywali lekcye i kandydaci, poczem następowała, jak zawsze, krytyka i dysputa.

Z dniem 1 września 1875 następuje ważna zmiana w zakładzie: dla powiększenia frekwencyi otworzono *kurs przygotowawczy.*

Na ten kurs przyjmowano młodzież po skończeniu 14. r. życia, i to taką, która przybyła z trzech pierwszych klas gimnazyalnych lub realnych, albo też wyjątkowo celujących uczniów po ukończonej szkole ludowej 4-klasowej. Zaraz w tym roku przyjęto około 60 uczniów, aby znacznie pomnożyć fekwencyę, gdyż mimo utworzenia seminaryów nauczycielskich okropnie dawał się we znaki brak nauczycieli ludowych. Frekwencya odtąd powiększyła się w zakładzie, lecz za to nastąpiła ogromna ciasnota w ubikacyach, gdy n. p. 60 uczniów kursu przygotowawczego musiało mieścić się w salce, stosownej na 30—40 uczniów. Można sobie wyobrazić, jaka tamże nastała zaducha.... W miesiącach letnich odbywano naukę tylko przy drzwiach otwartych.

Rozp. z 20. września 1895 do l. 10.226/Rsk. zamianowano dla tej klasy *Józefa Bissingera* (późniejszego inspektora okręgowego w Brzeżańskiem). Bissinger był wprawdzie gospodarzem klasy, lecz przedmioty naukowe zostały między wielu nauczycieli, stosownie do ich zdolności, rozdzielone.

2. kwietnia 1876 następuje smierć nauczyciela muzyki Franciszka Jedliczki. Aby nauka ta nie ucierpiała przez śmierć ś. p. Jedliczki, oglądnął się zaraz dyrektor za odpowiedną siłą, i znalazł ją w osobie nauczyciela szkoły wydziałowej w Przemyślu *Karola Krotochwili*, który odtąd przez długie lata kierował w zakładzie nauką muzyki instrumentalnej i śpiewu. Ś. p. Jedliczka prowadził naukę tę w odpowiedny sposób i dobrze nauka stała w zakładzie; Karol Krotochwila podniósł ją znacznie, tak, że odtąd nauka muzyki i śpiewu odznaczała się w zakładzie, i nie wiedzieć, czyli w którem innem seminaryum naucz. na tak wysokim stanęła ona stopniu, jak w stanisławowskiem. Chór był znakomity, gra na skrzypcach dzielnie prowadzona, nauczyciel utworzył orkiestrę z młodzieży na instrumentach dętych i smyczkowych.

W tym roku zjechał ministeryalny inspektor dla nauki rysunków. Przybył z nim oraz krajowy inspektor p. Mandybur

i profesor rysunków z Wiednia Wincenty Tschirschnitz. Inspektor pełnomocny ministeryalny Grandauer wizytował naukę rysunków w zakładzie i dawał wskazówki metodyczne nauczycielowi Ferdynandowi Csiklowi.

Rozp. z 23. siarp. 1876 do l. 7180 aprobuje Wysoka Rada szkolna zarządzenia dyrektora nauką muzyki, poruczając ją nauczycielowi Karolowi Krotochwili.

Rok szkolny 1876/7 wprowadza znowu nową zmianę w zakładzie przez otworzenie 1ej klasy wzorowej ruskiej (rozp. minist. z 28. wrześ. 1874 do l. 5459). Zamianowanym został dla tej klasy nauczyciel szkoły ludowej w Śniatynie *Grzegorz Pelwecki*. (późniejszy inspektor szkolny okręgowy w Nadwórnie (rozp. z d. 18. wrześ. 1876 do l. 9205). Do klasy tej zapisało się 12 uczniów z przysiółka stanisławowskiego Knihinina.

Rozp. minist. z 28. paźdz. 1875 do l. 54591 i z 13. stycz. do l. 11977/Rsk. unormowano język wykładowy w zakładzie, tak, że polecono na II. i III. Roku matymatykę, historyę naturalną i naukę gospodarstwa wykładać w języku ruskim z uwzględnieniem języka polskiego, fizykę zaś, geografię i historyę, w języku polskim, z uwzględnieniem języka ruskiego. Co do ćwiczeń praktycznych z kandydatami, te już i dawniej odbywano w obu językach krajowych, tak samo i chór śpiewał pieśni polskie i ruskie.

Zastępca nauczyciela Józef Bissinger zostaje wkrótce przeniesiony do innego zakładu, a natomiast zamianowany *Kornel Czerwiński*. (dzisiejszy kierownik ruskiej szkoły ćwiczeń w seminaryum naucz. męskiem we Lwowie (rozp. z 3. paźdz. 1876 do l. 9972 i wprowadzony z dniem 16. pavdz. 1876).

Rozp. z 15. sierp. 1878 do l. 257/Pr. Rsk. został nauczyciel starszy Bolesław Baranowski zamianowany prow. inspektorem szkolnym okręgowym dla okręgu lwowskiego zamiejskiego — w miejsce zaś jego zamianowano brata *Mieczysława Baranowskiego* (dzisiejszego dyrektora seminaryum naucz. żeńskiego we Lwowie) rozp. z 5. kwiet. 1877 do l. 7481/Rsk. zastępcą nauczyciela starszego.

Tem samem rozp. zamianowany został dotychczasowy prow. nauczyciel klasy ruskiej Grzegorz Pelwecki prow. insektorem okręgowym dla Nadwórny; w miejsce niego zamianowano rozp. z 5. wrześ. 1877 do l. 7481 *Karola Krotochwilę* prow. nauczycielem szkoły ćwiczeń, do której został wprowadzony 11. września 1877; w miejsce zaś nauczyciela szkoły ćwiczeń Jana Rożałowskiego, który został prow. inspektorem szk. okręg. w Śniatynie, zamianowano zastępcą nauczyciela szkoły cwiczeń *Jana Steusinga*, (dzis. naucz. starszego c. k. semin. w Sokalu) którego dyrektor wprowadził w czynności służbowe 18. września 1877.

W miejsce zastępcy katechety gr. ob. Mikołaja Ogonowskiego został zamianowany w tym samym charakterze ks. *Michał Semenów* (rozp. z 21. grud. 1877).

Rok szkolny 1877/8 rozpoczął się przy znaczniejszej zmianie personalu nauczycielskiego; otrzymał zaś bardzo zdolne trzy siły nowe, z których jeden dziś jest dyrektorem a dwaj nauczycielami starszymi dla seminaryów naucz.

Ponieważ frekwencya w seminaryach naucz. znacznie się powiększyła, wyszedł okólnik z 27. marca 1878 dotyczący znoszenia równorzędnych klas na kursach.

Rozp. z 28. kwiet. 1878 do l. 2504 unormowano język wykładowy i liczbę godzin na kursie przygotowawczym.

Nauczyciel rysunków *Justyn Głowacki* odchodzi do Krakowa, natomiast udało się dyrekcyi pozyskać dla tej nauki zdolną i gorliwą siłę, która naukę rysunków w zakładzie podniosła, w osobie profesora szkoły realnej tutejszej *Michała Rębacza*, który został wprowadzony z dniem 1. grud. 1878; rozporządzenie zaś dotyczące nastąpiło z dniem 12. grud. 1878 do l. 11408/Rsk. *Michał Rębacz* był odtąd przez lat kilkanaście gorliwym nauczycielem rysunków w zakładzie.

19. Maja 1878 zmarł nauczyciel gospodarstwa Jan Lityński, którego zasługą było, że z kandydatów zachęcił wielu do zakładania ogródków po szkołach. Z żalem chował zakład tego zacnego starca, który mając 79 lat życia zawsze z Knihinina najregularniej przychodził na swoje godziny, ucząc z zapałem, jak gdyby nie czuł lat swoich.

Aby przez śmierć nauczyciela gospodarstwa nie ucierpiała nauka rzeczona, oglądnął się natychmiast dyrektor za odpowiedną siłą w osobie kierownika miejskiej szkoły 4-klasowej *Grzegorza Nowickiego*, który miał w bliskości własny ogród, wzorowo urządzony, gdzie mogli kandydaci odbywać ćwiczenia praktyczne w szczepieniu, oczkowaniu drzew, jak i co do zakładania ogrodów. Grzegorz Nowicki miał również i własną pasiekę, gdzie kandydaci praktycznie uczyli się pasiecznictwa.

Wys. Rada Szkolna zatwierdziła zarządzenie dyrektora rozp. z 21. maja 1879 do l. 5214.

Ażeby szkoła ćwiczeń przynosiła jaki dochód dla c. k. Skarbu, zaprowadzono okólnikiem z 21. lipca 1879 do l. 6644/ Rsk. wskutek reskr. minist. z 21. czerwca 1879 do l. 8045 — opłatę szkolną od uczniów szkoły wzorowej.

W r. 1881 zaszła znowu zmiana co do składu grona naucz. gdyż zdolny nauczyciel Mieczysław Baranowski został zamianowany rzecz. nauczycielem szkoły ćwiczeń w seminaryum naucz. w Tarnowie (reskr. minist. z 27 lipca 1881 do l. 10778, uwolniony 29. sierp. 1881), w miejsce zaś jego zamianowano zastępcą nauczyciela *Antoniego Aleksiewicza*, rozp. z 25. wrześ. 1881 do l. 8463, który to nauczyciel został z dn. 6. paźdz. w czynności służbowe wprowadzony.

Rozp. z dn. 26. paźdz. 1881 do l. 10786 został dotychczasowy zastępca tercyana Franciszek Bedryński dla swej wierności i gorliwości zamianowany rzecz. tercyanem dla zakładu.

Rozp. z 13. wrześ. 1881 do l. 9611 w miejsce uwolnionego zastępcy Antoniego Aleksiewicza zostaje zamianowany zastępcą nauczyciela starsaego egzaminowany suplent *Kazimierz Gorski* (późn. profesor gimnazyalny); rozp. zaś z 13. września 1882 do l. 9611 zostaje zastępcą nauczyciela szkoły ćwiczeń *Józef Baliaban*, którego dyrektor wprowadził z dn. 25. wrześ. 1882.

Reskr. z 5 czerwca 1882 do l. 8092 w miejsce zmarłego ś. p. Antoniego Sobotkiewicza mianuje J. E. p. Min. w. i o *Karola Krotochwilę* rzecz. nauczycielem szkoły ćwiczeń. Rozp. Wys. Rady Szkolnej nadeszło pod dn. 14. wrześ. 882 do l. 6392.

Rozp. z 13. wrześ. 1882 do l. 9611 został w miejsce Karola Krotochwili zamianowany prow. nauczycielem szkoły ćwiczeń ruskiej *Jan Steusing*; Karol Krotochwila wprowadzony z dn. 9. paźdz. 1882 jako rzecz. nauczyciel szkoły ćwiczeń polskiej w miejsce zmarłego ś. p. Sobotkiewicza.

Z początkiem roku szk. 1883/4 odchodzi Kazimierz Gorski, a w jego miejsce zostaje w tym samym charakterze zamianowany *Michał Stepek* (dzisiejszy dyrektor zakładu drohowyskiego); w miejsce zaś zastępcy katechety ks. Jana Eiselta zostaje zastępcą katechety łać. ob. Dr. *Kazimierz Loga* (rozp. z dn. 29. marca 1883 do l. 112/Pr. Resk.

Rozp. z 28. wrześ. 1884 w miejsce Mich. Stepka, zostaje w tym samym charakterze *Michał Lityński* (dziś. rzecz. profesor szkoły realnej we Lwowie).

Rozp. minist. z 24. lipca 1887 do l. 13.148 zostaje *Miecz Baranowski* rzecz. nauczycielem starszym w seminaryum naucz. w Stanisławowie zamianowany, lecz zatrzymany na posadzie prow. inspektora szkol. okręg. w Przemyślu.

Wys. Rada Szkolna rozp. z 21. maja 1886 do l. 5023 przenosi z powodów służbowych rzecz. nauczyciela szkoły ćwiczeń semin. naucz. tarnopolskiego *Rudolfa Ludwiga* prowizorycznie do sem. naucz. stanisławowskiego. Rozp. z 12. wrześ. 1886 do l. 7593 został Józef Bałłaban do seminaryum naucz. w Tarnopolu przeniesiony.

Rozp. z 29. wrześ. 1886 do l. 12650 zostaje zastępca nauczyciela gimn. we Lwowie *Leon Seidler* w miejsce Michała Litýnskiego wprowadzony.

Reskrypt minist. z 28 stycz. 1886 do l. 19588 nakazuje rewizyę bibliotek szkolnych i wydaje rozporządzenie co do ich uporządkowania.

W skutek tego zabrano się do tej pracy żmudnej kilkumiesięcznej — a po uczynionem uporządkowaniu przyjmuje Wys. Rada szkolna rozp. z 2. czerwca 1886 do wiadomości.

J. E. p. Minister w. i o. reskr. z 15. sierp. 1886 wydał *nowy statut organizacyjny* dla seminaryów nauczycielskich, w niektórych szczegółach różniący się od dawniejszego (rozp. z dn. 22. sierp. 1886 do l. 11391/Rsk.)

Reskr. minist. z 27. stycz. 1887 do l. 22124 ex 1886 zostaje dyrektor szkoły przemysłu artystycznego we Lwowie Wincenty Tschirschnitz zamianowany inspektorem ministeryalnym dla rysunków.

Rozp. z 11. marca 1887 do l. 2880 zamianowano wikarego gr. ob. ks. *Michała Jednakiego* zast. katechety dla uczniów gr. ob. szkoły ćwiczeń.

Kornel Czerwiński zostaje kierownikiem ruskiej szkoły ćwiczeń przy sem. naucz. męsk. we Lwowie, rozp. z 25. czew. 1887 zamianowany. Odchodzi przed rokiem szkol. 1887/8.

Rozp. z 24. wrześ. 1887 do l. 13186 zostaje rzeczywisty nauczyciel szkoły ludowej w Kalinowie-Kaisersdorf *Julian Li-*

skowicz (dzisiejszy inspektor szkolny okręgowy w Sokalu) zast. nauczyciela szkoły ćwiczeń zamianowany.

J. E. p. Minister w. i o. Gautsch zwiedza w swojej podróży inspekcyjnej w Galicyi również i w Stanisławowie szkoły. W seminaryum naucz. był 5. paźdz. 1887 o godziuie 9. rano. Wszedł na godzinę języka niemieckiego na II. Roku, gdzie właśnie miał naukę prof. Jabkowski, i bawił przez 5 minut, w którym to czasie egzaminowano pospiesznie kilku uczniów; następnie wszedł na Rok I., gdzie udzielał języka ruskiego nauczyciel Krotochwila, tu wypytawszy się o zachowanie się uczniów i środki dyscyplinarne, poszedł zaraz na Rok III., gdzie Dr. Jachno wykładał fizykę; spytawszy tam się tylko, jaki język słyszy, odszedł zaraz. Kiedy wychodził z zakładu, zagrała orkiestra szkolna hymn austryacki, z czego był zadowolony, a pożegnawszy dyrektora życząc mu, by jak najwięcej wyprowadził zdolnych kandydatów, odszedł czemprędzej.

Ponieważ Korn. Czewiński odszedł z zakładu, poruczył bezzwłocznie dyrektor naukę gimnastyki Janowi Steusingowi od 15. paźdz. 1887. Rada Szkolna zatwierdziła zarządzenie to dyrektora rozp. z 6. marca 1888 do l. 3152.

Pod względem utrakwizmu w zakładzie, reskr. minist. z 7. lutego 1887 do l. 24542 poleca tę samę liczbę godzin dla obu języków krajowych.

Czynności w zakładzie znowu się powiększyły, ponieważ rozp. z 7. kwiet. 1887 do l. 2684 ustanowiono komisyę egzaminacyjną na nauczycieli szkół ludowych, przy seminaryum naucz. w Stanisławowie. Odtąd, dwa razy do roku, mianowicie, w lutym i we wrześniu, ma zakład odbywać egzamina kwalifikacyjne z zastępcami nauczycieli. Do Komisyi tej należeć ma c. k. inspektor szkolny krajowy jako przewodniczący, dyrektor seminaryum jako jego zastępca, nauczyciole starsi i szkoły ćwiczeń, jak i nauczyciele szkół średnich z poza zakładu, których to członków komisyi na trzy lata mianować ma minister w. i o.

Pierwszy egzamin kwalifikacyjny odbył się w lutym 1888 do którego przystąpiło 8 nauczycieli ludowych. Egzamin taki był więcej praktycznej i metodycznej natury, gdyż egzamin dojrzałości miał więcej cechę teoretyczną, gdzie głównie chodziło o zasób wiadomości. Ponieważ dla tych egzaminów kwalifikacyjnych wiele się pracy namnożyło i pisaniny, zamianowano nau-

czyciela Ignacego Cybulskiego sekretarzem komisyi, który sprawy kancelaryjne tejże komisyi niezmordowanie prowadził.

Rozp. z 16. list. 1887 do l. 18518 zostaje dotychczasowy rzecz. nauczyciel szkoły ćwiczeń seminaryum tarnopolskiego a prowizoryczny nauczyciel stanisławowski, *Rudolf Ludwig*, rzecz. nauczycielem szkoły ćwiczeń seminaryum nauczyciel. w Stanisławowie.

Ks. Michał Semenów zostaje rzeczywistym katechetą gr. ob. w gimnazyum stanisławowskiem zamianowany i ks. Jednaki uwolniony: w miejsce ich obojga rozp. z 10. lut. 1888 do l. 2122 dano na zastępcę ks. *Jana Porajkę*.

W roku 1888 rozszerzono znowu zakres czynności seminaryum stanisławowskiego, ponieważ rozp. z 3. lutego 1888 do l. 1478/Rsk. ustanowiono skład komisyi egzaminacyjnej na nauczycielki robót kobiecych dla szkół ludowych i wydziałowych. Do egzaminu tego należy 7 przedmiotów dotyczących robót kobiecych, jak, szycia, dziergania, naprawiania, robienia pończoch i t. p. prócz tego egzaminowano z pedagogii, w bardzo małym zakresie, z języków polskiego, ruskiego, z rachunków i rysunków. Komisyę egzaminacyjną stanowił dyrektor semin. jako przewodniczący, zastępca jego, i kilku nauczycieli jako egzaminatorowie; robót kobiecych egzaminowała nauczycielka z wydziałowej szkoły tutejszej.

Do pierwszego egzaminu zgłosiły się cztery kobiety, do drugiego przystąpiło już 9, potem postępowała liczba kandydatek tych do 20, wreszcie siada obecnie do egzaminu tego 30—40 kandydatek. A to dla tego tyle kobiet się zgłasza do egzaminu (który właściwie kwalifikuje tylko na posady nauczycielek robót kobiecych, lecz posad tych nie daje, bo ich nie ma) — ponieważ przy dzisiejszym braku nauczycieli ludowych inspektorowie okręgowi zmuszeni są egzaminowane kandydatki dla robót kobiecych posyłać do szkół jednoklasowych na wsi na tymczasowe nauczycielki. Kandydatka taka, otrzymawszy posadę z płacą, może się przygotowywać do egzaminu dojrzałości, albo też za dyspenzą otrzymują one pozwolenie do przystąpienia do egzaminu kwalifikacyjnego z ominięciem egzaminu dojrzałości, któregoby niejedna z nich złożyć ze skutkiem nie była w stanie.

Reskr. minist. z 13. kwiet. 1888 do l. 3246 zostaje prow. nauczyciel Jan Steusing rzecz. nauczycielem szkoły ćwiczeń zamianowany.

Ponieważ Leopold Seidler został rzecz. nauczycielem tutejszej szkoły realnej, (reskr. z 21. lipca 1888 do l. 11428), uwolniono go zatem z październikiem r. szk. 1888/9 — a na miejsce jego zostaje *Jan Kubisztal* prow. nauczycielem (reskr. z dnia 5. listop. 1888) zamianowany.

J. E. p. Namiestnik Kazimierz hr. Badeni zwiedza Starostwo, i przy tej sposobności wizytuje szkoły. W seminaryum naucz. był 20. grudnia 1888 o 4ej godzinie popołudniu. Oglądał ubikacye, był na godzinie nauczyciela Ludwiga w 4ej klasie szkoły ćwiczeń, którego nauce z uwagą się przysłuchiwał. Zażądał wkrótce, ażeby który z kandydatów IV. Roku odbył przed nim lekcyę z rachunków z dziećmi; dyrektor polecił pierwszemu lepszemu, co przypadkowo wypadło na nieprzygotowanego kandydata z IV. Roku Tustanowskiego, lecz ten znakomicie się z zadania wywiązał. Następnie poszedł p. Namiestnik na godzinę nauczyciela gospodarstwa Nowickiego, i przysłuchiwał się nauce o sadownictwie. Potem wszedł do kancelaryi z dyrektorem, i tu wypytywał się o skład nauczycieli, utrakwizm w zakładzie i tp.

Rozp. z 20 paźdz. 1890 do l. 13812 uwolniono Juliana Liskowicza i polecono dyrektorowi, ażeby kogo innego na zastępcę polecił.

Rozp. z 21. listop. 1890 do l. 20838 zamianowano dotychczasowego zastępcę katechety gr. ob. ks. Jana Porajkę (reskr. z 16. paźdź. 1890 do l. 15471) stałym nauczycielem religii przy szkole wydziałowej tutejszej, wskutek czego zostaje uwolniony, a na miejsce jego rozp. z 20. listop. 1890 do l. 19747 przeznaczono ks. *Antoniego Wojciechowskiego* na zastępcę katechety gr. ob.

Rozp. z 20. listop. 1890 do l. 19830 zostaje zastępcą katechety łać. ob. tutejszy wikary, ks. *Franciszek Skarbowski.*

Rozp. z 26. listop. 1890 do l. 19802 na wniosek dyrektora zamianowano zastępcą nauczyciela szkoły ćwiczeń *Bronisława Skoczka.*

30. grudnia 1890 uwalnia dyrektor Juliana Liskowicza, a wprowadza natomiast Bronisława Skoczka.

Resk. z 19. grud. 1890 do l. 24356 został prof. Dr. Jan Jachno zaszczycony wyniesieniem do VIII. rangi.

Wys. Rada Szkolna przenosi rozp. z 26. marca 1892 do l. 548/Pr. Rsk. rzecz. nauczyciela ruskiej szkoły ćwiczeń przy seminaryum naucz. męskiem lwowskiem, *Romana Zaklińskiego*, do seminaryum stanisławowskiego, w skutek tego Bronisław Skoczek musi odejść na swoją posadę w szkole etatowej im. Mickiewicza.

Z dniem 1. maja 1892 skończył się kontrakt Wys. Rządu z właścicielką ubikacyi, w której zakład 21 lat był umieszczony. C. k. Prokuratorya Skarbu wymówiła właścicielowi najem ubikacyi, a nie była w stanie kontraktu o kupno nowego budynku Schorrowej całkiem formalnie zakończyć, w skutek tego zakład znalazł się w bardzo trudnem położeniu, ponieważ właściciel dawnej ubikacyi miał już wyrobione, że z dniem 1. maja ma mu się ustąpić seminaryum, nowy właściciel zaś nie chciał, przed podpisaniem przez c. k. Rząd kontraktu kupna i wyliczeniem co do grosza wszystkich pieniędzy, puścić zakładu do swego budynku. Telegram za telegramem szedł do Lwowa, ponieważ dawny właściciel wyrobił sobie prawo przymusowego wyrugowania, i bez ceremonii walił ściany, gdzie mu było potrzeba, Starostwo zaś w tej mierze nie umiało zaradzić. Właściciel poznawszy kłopotliwe położenie, stawiał twarde warunki Rządowi, tak, że Starostwo, nie mogąc sobie dać rady, zażądało przysłania delegata ze Lwowa z zupełnem pełnomocnictwem podpisania kontraktu. Komisarz ów ze strony Fiskusa przybył, i musiał przystać na wszystkie warunki, jakie Schorrowie mu postawili: wtedy dopiero można było sprowadzić się do nowego budynku. Dyrektor najął zatem 40 aresztantów z tutejszego zakładu karnego i zaczął znosić wszystkie ruchomości i zawartości inwentarzy, lecz tu kazał właściciel nowego budynku pozamykać wszystkie ulikacye i nie wpuścił zakładu, dopóki mu Rząd nie wyliczy pieniędzy do grosza. Takie było postępowanie Schorrów w obec c. k. Rządu — i na to narażony został c. k. zakład szkolny. Dopiero gdy komisarz delegowany poszedł ze żydami do kasy c. k. Urzędu podatkowego, i wypłacono Schorrom wszystkie pieniądze — nadesłał Schorr klucze do nowo nabytego budynku.

Można sobie wyobrazić, z jakiemi miał tu trudnościami do walczenia zakład przy tych przenosinach. Mimo to zabrał się

dyrektor tak do pracy, że w ciągu jednego dnia w nowym budynku wszystko było urządzone, iż nauka zaczęła się dalej od bywać w porządku. Adaptacye w budynku, jak n. p. powiększenie sal przez wyjmowanie ścian i t. p. odłożono na wakacye.

Do tego przyczynił się jeszcze i drugi wypadek nieszczęśliwy, gdyż właśnie wtedy, kiedy zakład był bez ubikacyi, gdy w dotychczas zajmowanym budynku były tylko powywalane piece i gruzy, a do nowego nie wpuszczano — zmarł nauczyciel Jan Kubisztal, i były takie trudności, że n. p. przygotowanie młodzieży do chóru na pogrzeb, nie mogło się nawet odbyć w budynku szkolnym, i gdyby nie energia nauczyciela muzyki Krotochwili, nie możnaby nawet było oddać ostatniej usługi nauczycielowi zakładu śpiewem uczniów jego na pogrzebie.

Ś. p. Jan Kubisztal był to w całem słowa znaczeniu godny człowiek i gorliwy nauczyciel, mimo mocno nadwerężonego zdrowia, wypełniający sumiennie swoje obowiązki: dlatego cześć niechaj zostanie jego pamięci!

W miejsce ś. p. Kubisztala zamianowała Rada szkolna rozp. z 2. listop. 1892 dotychczasowego zastępcę gimn. w Tarnowie *Juliana Latkowskiego* prowizorycznym nauczycielem starszym w zakładzie.

Lecz zakład stracił w tym roku znów jedną z najlepszych sił nauczycielskich, i to długoletnich. I tak zdarzyło się, kiedy właśnie p. Wiceprezydent Rady Szkolnej Bobrzyński, zwiedzając tutejsze gimnazyum, odwiedził i seminaryum, że zaszedł wówczas na godzinę nauczyciela Krotochwili, wtedy nauka tegoż i postępowanie z młodzieżą takie na Prezydencie zrobiły wrażenie, że słysząc do tego potem od przełożonych zdanie o rzeczonym nauczycielu, wyszedł z zakładu tak usposobiony, iż wkrótce przy tworzeniu nowego seminaryum naucz. w Samborze odebra go zakładowi na starszego nauczyciela do seminaryum naucz. w Samborze. Nauczyciel długoletni semin. stanisławowskiego zostaje reskr. J. E. p. Ministra w. i o. z dn. 22. wrześ. 1892 do l. 20457 nauczycielem starszym w seminaryum naczycielskiem w Samborze.

Na miejsce jego zamianowano tem samem rozporządzeniem nauczyciela szkoły wydziałowej w Sokalu *Teodora Biłeńkiego* nauczycielem szkoły ćwiczeń, dla nauki zaś muzyki rozp. z dn.

27. listop. 1892 do l. 25430 przeznaczono miejscowego metra Józefa Harischa.

Ponieważ J. E. p. Minister w. i o. zaprowadził obecnie naukę hygieny i somatologii jako osobny przedmiot naukowy w seminaryach nauczycielskich — zamianowany w tym celu został dla zakładu rozp. z dn. 4. grudnia 1892 Dr. medycyny Julian Czesznak w charakterze docenta.

Rozp. z 13. stycz. 1893 do l. 28014 zaszczycony został prof. Jan Jabkowski wyniesieniem go do VIII. rangi.

Zakład znowu został znacznie rozszerzony, ponieważ postanowiono teraz zamiast jednej dotychczasowej klasy ruskiej utworzyć całą czteroklasową szkołę ćwiczeń ruską — i rozp. z dn. 12. czerw. 1893 do l. 5969 utworzono 2gą klasę ruską. — Zamianowano dla niej *Dmytra Dmyterkę.*

W zakładzie zaprowadzono naukę zręczności (slöjdu). Teodorowi Biłeńkiemu za remuneracyą rozp. z 16. sierp. 1893 do l. 16281 poruczono tę naukę, we czterech godzinach tygodniowo. Naukę tak urządzono, że po 16 kandydatów we dwóch oddziałach po 2 godziny pobierało naukę tę na warsztatach stolarskich i tokarskich.

Ponieważ zakład znów znacznie rozszerzono przez dodanie IV. Roku, zamianowano zatem Dra medycyny i filoz. *Michała Kociubę* czwartym nauczycielem starszym, dla gospodarstwa wiejskiego i historyi naturalnej (rozp. z dn. 4. wrześ. 1893 do l. 505/Pr. Rsk.)

Rozp. z 10. wrześ. 1893 do l. 515/Pr. Rsk. został zamianowany rzecz. nauczycielem szkoły ćwiczeń *Jan Gołębiowski* — a wprowadzony 1. paźdz. 1893.

Ponieważ długoletni zasłużony w zakładzie nauczyciel rysunków, prof. Michał Rębacz, otrzymał prócz swojej profesury w szkole realnej, nowe czynności jako dyrektor tutejszej Kasy Oszczędności: zrzekł się zatem swojej posady w seminaryum naucz. — a na jego miejsce rozp. z 6. wrześ. 1893 do l. 18000 został zamianowany na pomocniczego nauczyciela rysunków prof. real. szk. *Emil Bernhardt.*

Ponieważ Harrisch został uwolniony, zamianowano rozp. z 25. wrześ. 1893 do l. 20199 *Stefana Webera*, nauczyciela 6-klasowej szkoły miejskiej, pomocniczym nauczycielem muzyki i śpiewu w zakładzie.

W r. 1894 zostaje *Teodor Biłeńki* nauczycielem starszym dla semin. naucz. w Samborze reskr. z 13. sierp. 1894 do l. 15450 zamianowany a *Stefan Weber* rozp. z 13. sier . 1894 do l. 15450 rzecz. nauczycielom szkoły ćwiczeń semin. naucz. w Stanisławowie.

Teraz następuje po 22 latach istnienia zakładu nominacya rzeczywistych katechetów. I tak dotychczasowy zastępca ks. *Franciszek Skarbowski* zostaje reskryptem z 13. sierp. 1894 do l. 15501 rzecz. katechetą łać. ob. a katecheta gimn. w Buczaczu ks. *Jan Porajko* tym samym reskryptem rzecz. katechetą gr. ob. zamianowany.

Rozp. z 9. lut 1895 do l. 3446 przenosi Rada Szkolna Dmytra Dmyterkę do seminaryum naucz. w Tarnopolu, stamtąd zaś rzecz. nauczyciela szkoły ćwiczeń *Mikołaja Moroza* do semin. stanisł.

Rozp. z 16. paźdz. 1893 do l. 21309 obejmuje naukę gimnastyki zastępca nauczyciela szkoły 6-klasowej miejscowej *Włodzimierz Świątkiewicz.*

Reskr. minist. z 23. sierp. 1895 do l. 19740 zostali dla 2ej, 3ej i 4ej klasy ruskiej zamianowani rzecz. nauczycielami szkoły ćwiczeń, *Stefan Skorobohaty*, nauczyeiel szkoły ludowej w Gródku, i *Michał Dewoser* ze szkoły ludowej w Skałacie.

Gdy w roku szkol. 1895/6 otworzono nowe semin. naucz. w Sokalu, zamianowano dla niego nauczyciela szkoły ćwiczeń Jana Steusinga rzeczyw. nauczycielem starszym dla seminaryum naucz. w Sokalu.

Zakład znowu utracił w Janie Steusingu bardzo dobrą siłę.

Rozp. z 9. wrześ. 1895 do l. 21708 na wniosek dyrektora poruczyła Rada szkolna naukę gimnastyki *Janowi Gołębiowskiemu* a rozp. z 17. paźdz. 1894 do l. 25263 naukę zręczności *Mikołajowi Morozowi.*

W lutym 1896. miał nauczyciel szkoły ćwiczeń Roman Zakliński na kolei wypadek, gdyż został ranny; przez czas jego choroby zamianowała Rada szkolna *Leona Frankowskiego* rozp. z 3. marca 1896 do j. 4686 na tymczasowego zastępcę.

J. E. p. Minister w. i o. zezwolił na rozdzielenie I. Roku na dwa oddziały; co zatem było już faktem od dwóch lat, i dyrektor musiał zastępować własnemi siłami zakładu — to się stało teraz potwierdzonem formalnie.

Na wniosek dyrektora został dla utworzonego drugiego oddziału zamianowany zastępcą nauczyciela rzecz. kierownik szkoły 4-klasowej w Jezupolu, *Jan Helfert* wprowadzony 9. marca 1896.

Reskr. z 19. maja 1896 do l. 101/Pr. Rsk. zostaje prow. nauczyciel starszy *Julian Latkowski* rzecz. nauczycielem starszym zamianowany.

Z powyższego krótkiego przeglądu można poznać, jakie zakład od początku swego istnienia przebywał koleje, jak się następnie w późniejszych latach coraz bardziej rozwijał i rozszerzał, tak, że dziś ma cztery kursa właściwego seminaryum, do tego klasę przygotowawczą, jak również i dwie szkoły wzorowe dla ćwiczeń praktycznych, polską i ruską, obie o czterech klasach. Oprócz tego znajduje się w nim c. k. Komisya egzaminacyjna dla nauczycieli do szkół ludowych, przed którą dwa razy w roku odbywa się egzamin kwalifikacyjny, i druga c. k. Komisya egzaminacyjna, dla nauczycielek robót kobiecych. Seminaryum nauczycielskie stanisławowskie spotkał zaszczyt, że z członków jego grona nauczycielskiego wyszło dwóch dyrektorów sem. naucz. jeden dyrektor zakładu drohowyskiego, jeden inspektor szkolny krajowy, czterech nauczycieli starszych i wielu inspektorów szkolnych okręgowych; z uczniów zaś zakładu wyszło przez lat 26 wielu dzisiejszych nauczycieli na różnych posadach, którzy mogą dziś być chlubą kraju naszego.

Frekwencya uczniów

c. k. Seminaryum nauczycielskiego męskiego w Stanisławowie

od początku istnienia zakładu w r. 1871/2 aż do 1895/6.

L. p.	W roku szkolnym	W klasie przyg.	Na I. roku	Na II. roku	Na III. roku	Na IV. roku	Uwaga
1	1871/2	—	21	11	—	—	Był tylko Rok I. i II.; na III. nie było jeszcze uczniów.
2	1872/3	—	6	15	9	—	
3	1873/4	—	13	11	9	—	
4	1874/5	—	18	11	6	—	
5	1875/6	62	20	11	9	—	W roku 1875/6 nastał kurs przygotowawczy.
6	1876/7	53	48	11	5	—	
7	1877/8	42	47	31	26	—	
8	1878/9	55	53	30	14	—	
9	1879/80	68	38	40	20	—	
10	1880/1	61	52	42	20	—	
11	1881/2	49	35	34	22	—	
12	1882/3	23	24	30	21	—	
13	1883/4	33	44	32	15	—	
14	1884/5	36	42	37	25	—	
15	1885/6	33	34	38	27	—	
16	1886/7	46	34	45	22	—	
17	1887/8	46	31	38	25	—	
18	1888/9	31	34	28	22	—	
19	1889/90	24	31	31	14	-	
20	1890/1	27	32	23	20	—	
21	1891/2	38	32	23	20	—	
22	1892/3	46	37	33	13	—	
23	1893/4	57	58	49	24	13	W roku 1893/4 nastał czwarty Rok.
24	1894/5	88	64	51	35	20	
25	1895/6	61	79	54	38	29	

Skład grona nauczycielskiego

w Seminaryum nauczycielskiem męskiem w Stanisławowie

w roku szkolnym 1896/7.

Dyrektor: *Turczyński Juliusz.*
Profesor: *Jachno Jan*, nauczyciel starszy.
„ *Jabkowski Jan*, „ „
„ *Latkowski Juliusz*, nauczyciel starszy.
Prow. naucz. starszy: *Kociuba Michał*, doktor medycyny.
Katecheta łać. ob. *Skarbkowski Franciszek.*
„ grec. ob. *Porajko Jan.*
Naucz. szk. ćwiczeń: *Cybulski Ignacy*, (prowadzi 1. klasę pol.)
„ „ „ *Lang Piotr*, (na urlopie)
„ „ „ *Ludwig Rudolf*, (prow. 3. kl. pol.)
„ „ „ *Zakliński Roman*, (prow. 1. kl. rusk)
„ „ „ *Gołębiowski Jan*, (prow. 4. kl. pol.)
„ „ „ *Weber Stefan*, (gosp. kursu przyg. I. od.)
„ „ „ *Moroz Michał*, (prow. 3. kl. rusk.)
„ „ „ *Skorobohaty Stefan*, (prow. 3. kl. rusk.)
„ „ „ *Dewoser Michał*, (prow. 2. kl. rusk.)
Zastępca nauczyciela: *Helfert Jan* (gosp. kursu przyg. II. od.)
Zastępca naucz. szk. ćw. *Górawski Stefan*, (prow. 2. kl. pol.)
Pomoc. naucz. dla rysunków: *Bernhard Emil*, prof. szk. real.
Docent dla somat. i hyg. *Czesznak Juliusz*, doktor medycyny.

C. k. Seminaryum nauczycielskie męskie w Tarnowie.

I. Historya Zakładu.

Pierwotną siedzibą tarnowskiego seminaryum nauczycielskiego męskiego był Nowy Sącz. Założone zostało w roku 1871, a umieszczono w pryw. budynku parterowym. W r. szk. 1871/2 był tylko I. i II. kurs seminaryum, i 1. i 2. klasa szkoły ćwiczeń. Dyrektor i nauczyciele byli prowizorycznymi. Dyrektorem zamianowano *Antoniego Dziopińskiego*, dyrektora szkoły ludowej w Żywcu; nauczycielami starszymi: *Wojciecha Michnę*, kierownika szkoły ludowej kolei Karola Ludwika we Lwowie, i *Józefa Jawurka*, byłego profesora szkół rządowych w Królestwie Polskiem; katechetą ks. *Jędrzeja Gruszkę*; nauczycielami szkoły ćwiczeń: *Józefa Chmielewskiego*, nauczyciela szkoły ludowej w Podgórzu, *Walentego Kowalówkę*, nauczyciela szkoły ludowej w Bochni; nauczycielami pomocniczymi: *Antoniego Weinerta*, nauczyciela niższej szkoły realnej w Nowym Sączu, *Jana Swobodę* prywatnego nauczyciela muzyki i śpiewu i *Konrada Dauma*, nauczyciela szkoły ewangielickiej w Nowym Sączu.

Zaraz w pierwszym roku założyło grono nauczycielskie wraz z dyrektorem bursę dla ubogich kandydatów, która jednakowoż następnego roku upadła podobno z braku funduszów.

Z początkiem roku szkolnego 1872/3 otwarto III. kurs i 3. klasę szkoły ćwiczeń.

W czasie wakacyi 1873 miał się odbyć w seminaryum tak zw. kurs wakacyjny, na który przeznaczono 40 nauczycieli szkół ludowych; kurs ten z powodu panującej cholery nie przyszedł do skutku.

Otwarcie roku szkolnego 1873/4 z powodu panującej epidemii nastąpiło dopiero 1. października 1873.

Ponieważ główny budynek, w którym się mieściło seminaryum był za szczupły, przeto umieszczono kilka klas w dwu innych budynkach, co było bardzo niewygodnem. Rozpoczęto przeto rokowania o wynajem innego budynku, a gdy te spełzły na niczem, c. k. Ministeryum w. i o. zezwoliło na przeniesienie zakładu z Nowego Sącza do Tarnowa.

W roku 1874 wydało c. k. Ministerstwo w. i o. nowy statut organizacyjny dla seminaryów nauczycielskich

Przeniesiony w czasie wakacyi zakład do Tarnowa został umieszczonym w świeżo wybudowanym gmachu miejskim na II. piętrze, dół i I. piętro zajmowała męska szkoła ludowa; do obu zakładów było jedno tylko wejście, i obydwa zakłady używały tych samych schodów; umieszczenie więc było również nie dogodne.

W sierpniu 1874 nastąpiło stałe obsadzenie dotychczas prowizorycznych posad dyrektora i nauczycieli.

W roku szkol. 1874/5 otwarto 4. klasę szkoły ćwiczeń, prowizorycznie klasę przygotowawczą, i zaprowadzono naukę języka ruskiego na kursach jako przedmiotu nadobowiązkowego.

Ponieważ budynek nie był jeszcze wykończony, przeto rok szkolny 1874/5 rozpoczął się dopiero 10. września.

W marcu 1876 odbył komisarz ministeryalny *Grandauer* w towarzystwie krajowego inspektora szkół Tymoteusza Mandybura inspekcyę nauki rysunków.

Dnia 1. maja tego roku zwiedził zakład i był obecnym na lekcyach w kilku klasach Namiestnik *hr. Alfred Potocki*, który przybył do Tarnowa na uroczystość założenia kamienia węgielnego pod gmach gimnazyalny.

W czasie wakacyi tego roku odbył się w zakładzie kurs wakacyjny dla nauczycieli szkół ludowych, w którym wzięło udział 40 nauczycieli, wyznaczonych przez c. k. Radę Szkolną Krajową, a oprócz tych 10 nadliczbowych.

Zygmunta Grünera, uczącego rysunków w tutejszem seminaryum, wysłało Ministerstwo na jednomiesięczny kurs metodyki rysunków, urządzony w sierpniu 1876 w c. k austryackiem Muzeum dla sztuki i przemysłu w Wiedniu.

W lipcu 1883 przyznał p. Minister pobory starszego nauczyciela katechecie, który dotychczas pobierał płacę nauczyciela szkoły ćwiczeń.

W roku 1887 ustanowił p. Minister przy tutejszym zakładzie komisyę egzaminacyjną dla nauczycieli szkół ludowych pospolitych. Komisya egzaminacyjna przyznaje uzdolnienie z językiem wykładowym polskim.

W kwietniu 1890 r. zwiedził zakład Wice-Prezydent c. k. Rady Szkolnej Krajowej J. W. P. Michał Bobrzyński i był obecny na lekcyi geografii na kursie III. i na lekcyi języka niemieckiego w klasie 4. szkoły ćwiczeń.

W tym roku wynajął Rząd dla zakładu ogród dla praktycznych ćwiczeń z gospodarstwa wiejskiego.

W roku szkolnym 1892/3 otwarto IV. kurs seminaryum i wynajęto od gminy w tym samym budynku 3 sale na pierwszem piętrze.

W tym roku sz. p. Minister zamianował docenta do nauki somatologii i hygieny.

W czerwcu roku 1893 objął inspekcyę zakładu c. k. inspektor krajowy szkół p. *Emanuel Dworski*; do tego czasu należał zakład do rejonu inspektora krajowego pana *Stanisława Olszewskiego*.

Ponieważ z początkiem roku szkolnego 1893/4 zgłosiła się do klasy przygotowawczej taka ilość uczniów, jakiej Dyrekcya nie mogła przyjąć, przeto poleciła Rada Szkolna Krajowa w myśl art. 3. ustawy z dnia 2. lutego 1885 Radzie Szkolnej okręgowej otworzyć kurs nauki dopełniającej dla tych uczniów, którzy nie mogli być przyjęci do klasy przygotowawczej i poruczyć naukę w tej klasie nauczycielowi tymczasowemu. — Kurs ten umieścił dyrektor w jednej z sal zakładowych, wskutek czego uczniowie kursu nauki dopełniającej przy przejściu na kurs I. seminaryum byli tak samo traktowani, jak uczniowie klasy przygotowawczej. W kwietniu 1894 pozwolił p. Minister na utworzenie równorzędnego oddziału klasy przygotowawczej od 1. września 1894.

W roku 1894 dobudowała gmina do gmachu, w którym się umieściło seminaryum nauczycielskie, skrzydło; w skrzydle tem umieszczono osobne wejście i schody do sal zakładowych i oddzielono zupełnie seminaryum nauczycielskie od szkoły ludowej. Seminaryum zajęło całe drugie piętro i nowo wybudowane skrzydło, w którem na dole znajduje się mieszkanie dyrektora. W tym roku przynajęto jeszcze jedną salę na pierwszem piętrze.

W maju 1895 objął inspekcyę zakładu c. k. krajowy inspektor szkół p. *Mieczysław Zaleski*.

W maju tego roku zwiedził zakład J. E. P. Namiestnik hr. *Kazimierz Badeni* i był obecnym na lekcyi języka polskiego w klasie przygotowawczej oddziału A. i w klasie 4. szkoły ćwiczeń.

Reskryptem z dnia 14. listopada 1895 zezwolił p. Minister na urządzenie oddziału równorzędnego na I. kursie od 1. lutego 1896.

Reskr. z dnia 22. lutego 1896 zezwoliła Rada Szkolna krajowa, aby nauka w szkole ćwiczeń odbywała się jednorazowo, w klasie przygotowawczej i na kursach seminaryum do godziny 1. popołudniu.

II. Frekwencya uczniów

w klasach Seminaryum nauczycielskiego męskiego w Tarnowie od r. 1872 do 1896.

Rok szkolny	Klasa przygotowawcza	Kurs I.	Kurs II.	Kurs III.	Kurs IV.	Razem
1871|2	.	26	6	.	.	32
1872|3	.	28	13	6	.	47
1873|4	.	14	12	12	.	38
1874|5	26	16	15	7	.	64
1875|6	21	25	13	12	.	71
1876|7	32	36	23	12	.	93
1877|8	49	35	28	21	.	133
1878|9	35	36	30	21	.	122
1879|80	36	32	30	16	.	114
1880|1	42	28	25	31	.	126
1881|2	36	42	30	23	.	131
1882|3	35	36	30	23	.	124
1883|4	21	25	28	20	.	94
1884|5	24	27	27	19	.	97
1885|6	21	29	23	21	.	94
1886|7	34	36	28	17	.	115
1887|8	32	41	35	26	.	134
1888|9	33	37	39	25	.	144
1889|90	33	31	32	38	.	134
1890|1	35	36	33	34	.	139
1891|2	51	27	35	26	.	139
1892|3	57	42	30	35	20	184
1893|4	80*	50	37	28	28	223
1894|5	100*	62	48	33	26	269
1895|6	89*	71*	48	42	30	280

* dwa oddziały.

III. Wynik egzaminów dojrzałości

od roku 1872 do roku 1896.

Rok szkolny	Przypuszczono do egzaminu: uczniów publicznych	eksternistów	eksternistek	razem	Otrzymało świadectwo dojrzałości z odznaczeniem: uczniów publicznych	eksternistów	eksternistek	Otrzymało świadectwo dojrzałości: uczniów publicznych	eksternistów	eksternistek	razem
1871|2	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
1872|3	4	.	.	4	.	.	.	4	.	.	4
1873|4	10	.	.	10	.	.	.	9	.	.	9
1874|5	5	.	.	5	.	.	.	4	.	.	4
1875|6	9	.	.	9	1	.	.	8	.	.	9
1876|7	9	.	.	9	.	.	.	7	.	.	7
1877|8	19	1	.	20	.	.	.	17	1	.	18
1878|9	17	.	.	17	2	.	.	15	.	.	17
1879|80	16	.	.	16	3	.	.	10	.	.	13
1880|1	31	.	.	31	4	.	.	25	.	.	29
1881|2	24	3	.	27	4	.	.	13	1	.	18
1882|3	23	2	.	25	.	.	.	20	1	.	21
1883|4	23	.	.	23	4	.	.	18	.	.	22
1884|5	19	.	.	19	3	.	.	15	.	.	18
1885|6	24	1	.	25	3	.	.	21	1	.	25
1886|7	16	2	.	18	3	.	.	13	2	.	18
1887|8	25	5	.	30	4	.	.	20	4	.	28
1888|9	25	5	1	31	6	.	.	18	3	.	27
1889|90	36	4	1	41	5	.	.	26	3	1	35
1890|1	29	10	7	46	6	.	5	23	7	2	43
1891|2	.	9	9	18	.	.	3	.	6	6	15
1892|3	20	10	16	46	4	.	1	13	3	8	29
1893|4	27	9	16	52	1	.	2	24	5	9	42
1894|5	26	7	15	48	2	.	.	22	2	8	34
1895|6	30	6	13	49	3	.	.	23	2	8	36

IV. Frekwencya uczniów w szkole ćwiczeń od roku 1872 do 1896.

Rok szkolny	Klasa				Razem
	1	2	3	4	
1871|2	28	19	.	.	47
1872|3	34	22	22	.	78
1873|4	28	22	18	.	68
1874|5	40	40	40	40	160
1875|6	42	39	40	39	160
1876|7	42	41	43	40	166
1877|8	42	41	43	42	168
1878|9	42	41	41	45	169
1879|80	43	41	38	41	163
1880|1	41	44	42	39	166
1881|2	37	45	47	42	171
1882|3	41	44	44	41	170
1883|4	45	36	41	44	166
1884|5	33	37	42	47	159
1885|6	43	38	42	47	170
1886|7	38	50	29	40	157
1887|8	46	40	49	40	165
1888|9	45	44	43	46	178
1889|90	47	50	48	40	185
1890|1	44	42	49	44	179
1891|2	37	43	43	44	167
1892|3	46	38	39	44	167
1893|4	46	42	44	40	172
1894|5	39	43	50	38	170
1895|6	29	38	41	52	160

V. Zmiany w gronie naczycielskiem.

Skład grona nauczycielskiego, podany na początku niniejszego sprawozdania, nie uległ w ciągu roku szkolnego 1871/2 żadnej zmianie.

Dnia 21. sierpnia 1872 *Antoni Weinert* zamianowany został prowizorycznym starszym nauczycielem, a z początkiem września tego roku w miejsce ks. *Jędrzeja Gruszki*, który otrzymał probostwo w Nawojowie, został katechetą ks. *Ignacy Wojnarowicz*.

W listopadzie tego roku *Władysław Dembowski*, kierownik szkoły ludowej w Gorlicach, został mianowany nauczycielem szkoły ćwiczeń; *Józef Chmielewski* na własne żądanie został przeniesiony w tym samym charakterze do seminaryum nauczycielskiego w Rzeszowie, a na jego miejsce zamianowano nauczycielem szkoły ćwiczeń *Jana Brzezińskiego*, nauczyciela ludow. w Leżajsku.

W połowie marca 1873 nastąpiły znaczne zmiany w zakładzie; dyrektor *Antoni Dziopiński*, nauczyciel starszy *Michna* i naucz. szkoły ćwiczeń *Kowalówka* otrzymali uwolnienie od sprawowania dotychczasowych obowiązków, i wrócili na dawne swe posady. Nauczyciel starszy *Jawurek* otrzymał zupełne uwolnienie od służby publicznej.

W ich miejsce mianowała Rada Szkolna krajowa prowizorycznie: dyrektorem *Stanisława Twaroga*, starszego nauczyciela w seminaryum nauczycielskiem w Przemyślu; nauczycielami starszymi: *Szczęsnego Węgrzyna*, zastępcę nauczyciela gimnazyalnego w Przemyślu i *Władysława Elgensa*, zastępcę nauczyciela gimnazyalnego w Rzeszowie; *Józefa Chmielewskiego* na własne żądanie przeniosła Rada Szkolna krajowa z seminaryum w Rzeszowie jako nauczyciela szkoły ćwiczeń.

Z początkiem 1873/4 zamianowała Rada Szkolna krajowa nauczycielami prowizorycznymi: *Sylwestra Sieradzkiego* do nauki rysunków, a nauczyciela gimnazyalnego *Marcina Drzymuchowskiego* do nauki gospodarstwa wiejskiego.

W sierpniu 1874 zamianował p. Minister rzeczywistym dyrektorem *Ferdynanda Tabeau*, profesora gimnazyum tarnowskiego i okręgowego inspektora szkolnego, rzeczywistymi nauczycielami starszymi *Stanisława Twaroga*, *Szczęsnego Węgrzyna* i *Józefa Tułasiewicza*, zastępcę nauczyciela gimnazyum w Tarnowie; rzeczywistymi nauczycielami szkoły ćwiczeń: *Józefa Chmielewskiego*, *Władysława Dembowskiego* i *Jana Brzezińskiego*. Katechetą został ks. *Władysław Koczoń*, prefekt seminaryum duchownego w Tarnowie. Tymczasowym nauczycielem szkoły ćwiczeń został *Wojciech Wujcik*, kierownik szkoły lud. w Pilźnie.

Stanisław Twaróg został mianowany inspektorem szkolnym okręgu tarnowskiego, a w jego miejsce prowizorycznym nauczycielem starszym został *Antoni Weinert*.

1. października tego roku mianował pan Minister *Wojciecha Wujcika* rzeczywistym nauczycielem szkoły ćwiczeń.

Nauczycielami prowizorycznymi mianowała Rada Szkolna krajowa *Zygmunta Grünera*, artystę malarza, do nauki rysunków, *Jana Swobodę*, prywatnego nauczyciela, do nauki śpiewu i muzyki, *Józefa Nedoka*, profesora gimnazyalnego do nauki gimnastyki, *Aleksandra Litticha*, weterynarza miejskiego do nauki gospodarstwa wiejskiego, a *Euzebiusza Szajdzickiego*, zastępcę nauczyciela gimnazyalnego, do nauki języka ruskiego.

1. stycznia 1875 zamianowała Rada Szkolna krajowa zastępcą starszego nauczyciela *Stefana Klinga*, zastępcę nauczyciela gimn. w Jaśle.

Dnia 6. marca tego roku przeniosła Rada Szkolna krajowa *Stefana Klinga* w tym samym charakterze służbowym do seminaryum nauczycielskiego żeńskiego w Przemyślu, a w jego miejsce zamianowała dnia 12. kwietnia tego roku *Franciszka Arzta*, nauczyciela szkoły ludowej we Lwowie.

1. października 1876 zamianował p. Minister nauczyciela starszego *Józefa Tułasiewicza* profesorem w gimnazyum św. Jacka w Krakowie, a Rada szkolna krajowa przeniosła w jego miejsce *Józefa Bissingera*, zastępcę nauczyciela starszego

w seminaryum w Stanisławowie w tym samym charakterze służbowym.

W listopadzie tego roku zamianował p. Minister *Józefa Bissingera* rzeczywistym nauczycielem starszym w seminaryum w Rzeszowie i przeniósł nauczyciela starszego *Władysława Elgensa* na jego żądanie z seminaryum rzeszowskiego do tutejszego zakładu.

W marcu 1877 ustąpił *Aleksander Litlich*, przeniesiony do Husiatyna, a naukę gospodarstwa wiejskiego objął *Jan Brzeziński*.

21. lipca 1877 mianował p. Minister nauczycieli szkoły ćwiczeń *Władysława Dembowskiego* i *Józefa Chmielewskiego* okręgowymi inspektorami szkół. W ich miejsce zamianowała Rada Szkolna krajowa zastępcami nauczycieli szkoły ćwiczeń *Stanisława Pallana*, nauczyciela ludowego w Pilźnie i *Jana Ciejkę*, naucz. ludowego w Tuchowie.

W listopadzie tego roku otrzymał katecheta ks. *Władysław Koczoń* urlop, a obowiązki katechety pełnił ks. *Jan Jaworski*.

1. października 1878 zamianowała Rada Szkolna krajowa zastępcą katechety ks. *Franciszka Krystę*, prefekta seminaryum duchownego w Tarnowie.

24. listopada 1878 poruczyła Rada Szkolna krajowa udzielanie nauki języka ruskiego *Antoniemu Gadzińskiemu*, naucz. szkoł. wydziałowej.

W miejsce *Stanisława Pallana*, który został zamianowany kierownikiem szkoły ludowej w Bieczu, mianowała Rada Szkolna krajowa rozporz. z dnia 2. września 1879 zastępcą nauczyciela szkoły ćwiczeń *Józefa Bereczkowskiego*, nauczyciela szkoły ludowej w Rzędzinie.

24. sierpnia 1880 uwolniła Rada Szkolna krajowa tymczasowego inspektora szkolnego *Władysława Dembowskiego* od obowiązków inspektorskich polecając mu wrócić na posadę swą w seminaryum tarnowskiem. Równocześnie otrzymał Dembowski urlop.

We wrześniu tego roku poleciła Rada Szkolna Krajowa uwolnić *Jana Ciejkę*, który otrzymał stałą posadę w szkole ludowej w Tarnowie, i mianowała zastępcą nauczyciela szkoły ćwi-

czeń *Juliana Rudnickiego*, zastępcę nauczyciela szkoły wydziałowej w Bochni. — *Władysław Etgens* został mianowany okręgowym inspektorem szkolnym.

1. października tego roku poruczyła Rada Szkolna krajowa naukę języka ruskiego *Franciszkowi Arztowi.*

W lipcu 1881 mianowała Rada Szkolna Krajowa *Wojciecha Ryglowskiego* zastępcą nauczyciela szkoły ćwiczeń.

27. lipca tego roku mianował p. Minister *Wojciecha Wujcika* nauczycielem szkoły ćwiczeń w seminaryum nauczycielskiem męskiem w Krakowie, zastępcę nauczyciela starszego w seminaryum naucz. w Stanisławowie, *Mieczysława Baranowskiego* nauczycielem szkoły ćwiczeń przeznaczając go zarazem do pełnienia obowiązków starszego nauczyciela.

14. sierpnia tego roku przeniósł p. minister *Władysława Dembowskiego* w czasowy stan spoczynku.

13. listopada 1881 mianował p. Minister *Franciszka Krystę* rzeczywistym katechetą.

5. czerwca 1882 zamianował p. Minister *Teofila Dzierzyńskiego* nauczycielem szkoły ćwiczeń, a reskryptem z dnia 27 tego miesiąca zezwolił, aby Dzierzyński został w seminaryum nauczycielskiem w Rzeszowie, a nauczyciel szkoły ćwiczeń w seminaryum rzeszowskiem, *Alfred Ruciński* przeniósł się w tym samym charakterze służbowym do tutejszego zakładu.

20. czerwca tego roku otrzymał *Rudnicki* uwolnienie.

Reskryptem z dnia 21. stycznia 1884 zamianował p. Minister *Mieczysława Baranowskiego* okręgowym inspektorem szkolnym w Przemyślu; a na jego miejsce zamianowała Rada Szkolna krajowa zastępcę nauczyciela szkoły ćwiczeń *Konstantego Budzynowskiego*, nauczyciela szkoły wydziałowej w Krośnie.

Reskryptem z dnia 15. lipca 1885 przeniół p. Minister byłego dyrektora c. k. seminaryum nauczycielskiego żeńskiego w Krakowie Dr. *Władysława Seredyńskiego*, w charakterze nauczyciela starszego do tutejszego zakładu, a *Władysława Etgensa* do seminaryum nauczycielskiego żeńskiego w Krakowie.

Reskryptem z dnia 24. lipca tego roku zamianował p. Minister *Mieczysława Baranowskiego* starszym nauczycielem w seminaryum naucz. w Stanisławowie.

5. października 1885 poleciła Rada Szkolna krajowa uwolnić *Józefa Bereczkowskiego.*

Reskryptem z dnia 1. czerwca 1886 mianował p. Minister *Franciszka Arzta* nauczycielem szkoły ćwiczeń.

Reskryptem z dnia 1. listopada 1886 mianował p. Minister *Stanisława Twaroga* starszym nauczycielem seminaryum naucz. męskiego w Krakowie.

Reskryptem z dnia 16. grudnia 1887 mianował p. Minister nauczycielem szkoły ćwiczeń *Józefa Długosza*, a równocześnie uwolnił go od pełnienia obowiązków nauczycielskich poruczając mu nadal obowiązki c. k. inspektora okręg. szkol.

15. stycznia 1888 zamianowała Rada Szkolna krajowa *Konstantego Budzynowskiego* rzeczywistym nauczycielem szkoły ludowej w Tarnowie.

8. marca tego roku zamianowała Rsda Szkolna Krajowa tymczasowego nauczyciela szkoły ludowej w Tarnowie, *Józefa Świdra* zastępcą naucz. szkoły ćwiczeń.

10. lipca tego roku mianował p. Minister *Jana Brzezińskiego* okręgowym inspektorem szkol. w Wadowicach.

W sierpniu tego roku został spensyonowany *Antoni Weinert*, a reskryptem z dnia 31. sierpnia tego roku p. Minister zamianował prowizorycznego nauczyciela starszego w seminaryum nauczycielskiem męskiem w Krakowie, *Hipolita Parasiewicza*, rzeczywistym naucz. starszym w zakładzie.

8. września tego roku przydzieliła Rada Szkolna krajowa prowizorycznie *Józefa Chmielewskiego* jako nauczyciela szkoły ćwiczeń na jego własną prośbę do seminaryum nauczycielskiego męskiego w Krakowie, i zamianował zstępcą nauczyciela szkoły ćwiczeń *Karola Godzienia.*

13. września tego roku uwolniła Rada Szkolno Krajowa *Grünera* od obowiązków nauczycielskich i poruczyła naukę rysunków *Franciszkowi Migdałowi*, zastępcy nauczyciela ludowego w Tarnowie.

16. czerwca 1889 mianował p. Minister *Wojciecha Ryglowskiego* rzeczywistym nauczycielem szkoły ćwiczeń, 25. tego miesiąca *Józefa Chmielewskiego* nauczycielem szkoły ćwiczeń w semin. naucz. męs. w Krakowie, a *Seweryna Udzielę* nauczy-

cielem szkoły ćwiczeń w tutejszym zakładzie, polecając mu nadal pełnić obowiązki inspektora okręgowego w Gorlicach.

2. stycznia 1890 umarł nauczyciel starszy *Szczęsny Węgrzyn.*

17. lutego tego roku mianowała Rada Szkolna krajowa nauczyciela ludowego *Józefa Biltnera*, zastępcą nauczyciela szkoły ćwiczeń.

Od 1. kwietnia tego roku do 15. lipca dyrektor *Ferdynand Tabean* był na urlopie; zastępował go ks. *Franciszek Krysta.*

27. czerwa tego roku mianował p. Minister zastępcę nauczyciela w III. gimnazyum w Krakowie, *Macieja Kołczykiewicza* nauczycielem starszym.

W październiku tego roku *Biltner* został uwolniony od pełnienia obowiązków w tutejszym zakładzie.

15. stycznia 1891 dyrektor *Ferdynand Tabeau* otrzymał urlop; a ks. *Franciszek Krysta* sprawował obowiązki kierownika do końca sierpnia tego roku.

7. stycznia zastępcą katechety został mianowany ks Dr. *Józef Mrugacz.* prefekt seminaryum duchownego w Tarnowie.

2. kwietnia tego roku został dyrektor *Ferdynand Tabeau* spensyonowany.

1. maja tego roku poruczyła Rada Szkolna krajowa naukę religii mojżeszowej w klasach szkoły ćwiczeń *Izakowi Bleiweisowi* nauczycielowi religii mojżeszowej w szkołach ludowych.

Reskryptem z dnia 15. sierpnia 1891 zamianował p. Minister profesora gimnazyalnego w Rzeszowie, pełniącego obowiązki okręgowego inspektora szkolnego w Tarnowie, *Franciszka Nowickiego*, dyrektorem zakładu, ks. *Franciszka Krystę* zaś inspektorem okręg. w Tarnowie.

Od września tego roku naukę gry na skrzypcach, muzyki i spiewu poruczyła Rada Szkolna krajowa nauczycielowi szkoły ludowej w Tarnowie *Teodorowi Szypule*, a naukę gry na fortepianie i organów *Janowi Swobodzie.*

16. września tego roku mianowała Rada Szkolna krajowa ks. *Walentego Gadowskiego*, wice - rektora seminaryum duchownego zastępcą katechety.

Reskryptem z dnia 22. września 1892 zamianował p. Minister nauczycielem starszym *Alfreda Rucińskiego.*

Reskryptem z dnia 14. października tego roku zamianował pan Minister docentem somatologii i hygieny Dra *Henryka Kowalskiego.*

15. listopada tego roku Rada Szkolna krajowa zamianowała zastępcą nauczyciela szkoły ćwiczeń *Józefa Biltnera*, nauczyciela ludowego.

9. marca 1893 umarł Dr. *Władysław Seredyński.*

W marcu tego roku p. Minister spensyonował dyrektora *Franciszka Nowickiego*, a Rada Szkolna krajowa reskryptem z dnia 15. tego miesiąca poruczyła kierownictwo zakładu *Hipolitowi Parasiewiczowi* i przydzieliła nauczyciela 7-klasowej szkoły ludowej w Tarnowie, *Jana Ciejkę.*

Reskryptem z dnia 17. kwietnia tego roku zamianował p. Minister *Seweryna Udzielę* i *Jana Długosza* rzeczywistymi inspektorami szkolnymi, *Jana Ciejkę* zaś prowizorycznym inspektorem.

Od 24. kwietnia tego roku do końca roku szkolnego 1892/3 zatrudniony był w tutejszym zakładzie zastępca nauczyciela gimn. tarnowskiego *Jan Chmiołek.*

W kwietniu tego roku umarł ks. *Franciszek Krysta.*

Reskryptem z dniu 10. sierpnia 1893 mianował p. Minister *Hipolita Parasiewicza* dyrektorem zakładu.

Reskryptem z dnia 24. tego miesiąca mianował p. Minister nauczycielami szkoły ćwiczeń: *Stanisława Pallana*, kierownika szkoły ludowej w Bieczu, *Franciszka Migdała*, nauczyciela szkoły ludowej w Tarnowie i *Józefa Świdra.*

W sierpniu tego roku zamianował p. Minister starszym nauczycielem *Józefa Zagrodzkiego*, powierzając mu nadal obowiązki okręgowego inspektora szkolnego w Nowym Sączu.

11. września tego roku przeniosła Rada Szkolna krajowa zastępcę nauczyciela gimnazyum przemyskiego, *Wojciecha Polka* w tym samym charakterze służbowym do tutejszego zakładu.

We wrześniu tego roku został uwolniony *Karol Godzień* a Rada Szkolna okręgowa w Tarnowie powierzyła mu naukę na kursie dopełniającym.

18. września mianował p. Minister ks. *Walentego Gadowskiego* rzecz. nauczycielem religii.

Od października 1893 do końca roku szkolnego 1893/4 zatrudniony był w tutejszem zakładzie zastępca nauczyciela tarnowskiego gimnazyum *Michał Dawczyński*.

W październiku tego roku *Józef Bittner* został uwolniony.

Reskryptem z dnia 23. czerwca 1894 zamianował p. Minister *Wojciecha Polka* prow. inspektorem szkolnym.

23. sierpnia tego roku zamianowała Rada Szkolna krajowa nauczyciela szkoły ludowej w Tuchowie, *Bolesława Łazarskiego*, zastępcą nauczyciela szkoły ćwiczeń, 27. tego miesiąca adjunkta szkoły gorzelniczej w Dublanach *Tadeusza Czajkowskiego*, zastępcą naucz. starszego, 24. września naucz. lud. w Tarnowie, *Tadeusza Librewskiego*, zastępcą nauczyciela szkoły ćwiczeń.

Reskryptem z dnia 9. listopada tego roku przeniosła od 1. lutego 1895 Rada Szkolna krajowa *Bolesława Łazarskiego* do seminaryum nauczycielskiego męskiego w Krakowie, a stamtąd do tutejszego zakładu *Stanisława Wilgę* jako zastępcę nauczyciela szkoły ćwiczeń.

Reskryptem z dnia 3. stycznia 1895 zamianował p. Minister *Tadeusza Czajkowskiego* starszym nauczycielem.

Reskryptem z dniem 26. czerwca tego roku zamianował p. Minister *Józefa Zagrodzkiego* rzeczywistym inspektorem szkolnym; *Franciszka Migdała* zaś i *Stanisława Pallana* prowizorycznymi inspektorami.

15. lipca tego roku mianował p. kierownik Ministerstwa kierującego nauczyciela szkoły ludowej w Dukli, *Leona Lalickiego*, prow. nauczycielem szkoły ćwiczeń.

26. sierpnia tego roku przeniosła Rada Szkolna krajowa *Stanisława Wilgę* do semin. naucz. w Krośnie.

6. września tego roku zamianowała Rada Szkolna krajowa kandydata nauczycielskiego, *Wiktora Doleżana* zastępcą starszego nauczyciela.

17. października tego roku przeniosła Rada Szkolna krajowa z krakowskiego seminaryum nauczycielskiego męskiego *Bolesława Łazarskiego*.

15. stycznia 1896 mianowała Rada Szkolna krajowa kierownika szkoły ludowej w Królówce, *Michała Kronenberga*, zastępcą nauczyciela szkoły ćwiczeń.

25. lutego tego roku mianowała Rada Szkolna krajowa prowizorycznym katechetą, Dra *Michała Zygulińskiego*, prefekta seminaryum duchownego w Tarnowie.

Reskr. z dn. 27. czerwca 1896 zamianował p. Minister *Bolesława Łazarskiego* rzeczywistym starszym nauczycielem a *Michała Kronenberga* prow. naucz. szkoły ćwiczeń.

VI. Spis nauczycieli,

którzy byli czynni w zakładzie od roku 1871/2 do 1895/6.

Arzt Franciszek od 12. kwietnia 1875 zastępca nauczyciela szkoły ćwiczeń; od 1. czerwca 1886 rzeczywisty nauczyciel szkoły ćwiczeń.

Baranowski Mieczysław od 27 lipca 1883 do 24 marca 1883 nauczyciel szkoły ćwiczeń; obecnie dyrektor c. k. seminaryum naucz. żeń. we Lwowie.

Bereczkowski Józef od 2. września 1879 do 5. paźdz. 1885 zastępca naucz. szk. ćwiczeń. †

Bissinger Józef zastępca naucz. szkoły ćwiczeń w r. 1876; † jako star. naucz. sem. rzeszowskiego.

Bittner Józef zastępca nauczyciela szkoły ćwiczeń od lutego 1890 do października 1890 i od listopada 1892 do października 1893; obecnie zastępca nauczyciela szkoły ludowej w Tarnowie.

Bleiweis Izak od maja 1890 uczy religii mojżeszowej w klasach szkoły ćwiczeń.

Brzeziński Jan od listopada 1872, prowizoryczny nauczyciel szkoły ćwiczeń, od sierpnia 1874 rzeczywisty nauczyciel szkoły ćwiczeń. †

Budzynowski Konstanty od stycznia 1884 do lutego 1888 zastępca nauczyciela szkoły ćwiczeń; obecnie nauczyciel szkoły ludowej w Tarnowie.

Chmielewski Józef w r. sz. 1871/2 prowizoryczny nauczyciel sz. ćwicz.; od marca 1873 prowizoryczny, a od sierpnia do końca r. sz. 1888/9 rzeczywisty nauczyciel szk. ćwicz.; obecnie nauczyciel szk. ćwicz. w seminaryum naucz. męz. w Krakowie.

Chmiołek Jan, zastępca naucz. gimn. tarnowskiego przydzielony na czas od 24 kwietnia 1891 do końca czerwca 1893 obecnie profesor gimnazyalny w Drohobyczu.

Ciejka Jan od września 1877 do września 1889 zastępca naucz. szkoły ćwiczeń; od marca 1893 do końca czerwca 1893 przydzielony do zakładu; obecnie okręgowy inspektor szkolny w Gorlicach.

Czajkowski Tadeusz od września 1894 zastępca nauczyciela starszego; od lutego 1895 rzeczywisty naucz. starszy.

Daum Konrad uczył gimnastyki od roku 1871 do 1874.

Dawczyński Michał, zastępca nauczyciela gimn. tarnowskiego, przydzielony w roku szkol. 1893/4.

Dembowski Władysław od roku 1872 prowizoryczny nauczyciel szkoły ćwiczeń; od roku 1874 rzeczywisty nauczyciel szkoły ćwiczeń; spensyonowany w roku 1881; obecnie właściciel dóbr.

Długosz Józef od roku 1887 do 1893 nauczyciel szkoły ćwiczeń; obecnie inspektor okręg. w Nisku.

Doleżan Wiktor od września 1895 zastępca nauczyciela starszego.

Drzymuchowski Marcin uczył w roku szkolnym 1873/4 gospodarstwa wiejskiego; obecnie profesor gimnazyalny w Nowym Sączu.

Dzierzyński Teofil był w roku 1882 mianowany nauczycielem szkoły ćwiczeń, otrzymał pozwolenie pozostania w seminaryum nauczycielskiem w Rzeszowie; obecnie nauczyciel szkoły ćwiczeń w semin. rzeszowskiem.

Dziopiński Antoni od roku 1871 do marca 1873 prow. dyrektorem zakładu. †

Etgens Władysław od marca 1873 prowizoryczny starszy nauczyciel, od roku 1876 do lipca 1885 rzeczywisty nauczyciel starszy. † jako starszy nauczyciel semin. żeńskiego w Krakowie.

Ks. *Gadowski Walenty* zastępca katechety w roku 1892/3, od września 1893 rzeczywisty katecheta.

Gadziński Antoni uczył języka ruskiego w latach szkolnych 1878/9 i 1879/80.

Godzień Karol zastępca nauczyciela szkoły ćwiczeń od września 1888 do września 1893; w roku szkolnym 1893/4 przy-

dzielony do kursu nauki dopełniającej; obecnie rzeczywisty nauczyciel szk. lud. w Tarnowie.

Ks. *Gruszka Jędrzej* prow. katecheta w roku szk. 1871|2.

Grüner Zygmunt naucz. rysunków od roku 1874 do 1888. †

Ks. *Jaworski Jan* zastępca katechety od listopada 1877 do października 1878; obecnie kanonik katedralny w Tarnowie.

Jawurek Józef prowizoryczny starszy nauczyciel od września 1871 do marca 1873 †

Kling Stefan zastępca starszego nauczyciela od 1. stycznia 1875 do marca tego roku; obecnie starszy nauczyciel sem. naucz. żeń. w Przemyślu.

Ks. *Koczoń Władysław* katecheta od sierpnia 1874 do 1878 †

Kołczykiewicz Maciej rzecz. starszy nauczyciel od r. 1890.

Kowalówka Walenty prowizoryczny nauczyciel szkoły ćwiczeń od września 1871 do marca 1873; † jako kierownik szk. ludowej we Lwowie.

Dr. *Kowalski Henryk* docent somatologii i hygieny od października 1892.

Kronenberg Michał zastępca nauczyciela szkoły ćwiczeń od lutego 1896 do końca sierpnia tego roku, od 1. września tego roku prow. naucz. szk. ćwiczeń.

Ks. *Krysta Franciszek* zastępca katechety od października 1878 do listopada 1881; od 13. listopada tego roku rzeczywisty katecheta. † 1893 jako prowizoryczny inspektor szk. w Tarnowie.

Lalicki Leon prowizoryczny nauczyciel szk. ćwiczeń od początku roku szk. 1895|6.

Librewski Tadeusz od września 1894 zastępca nauczyciela szkoły ćwiczeń.

Lillich Aleksander nauczyciel gospodarstwa wiejskiego od września 1874 do marca 1877; † jako weterynarz krajowy.

Łazarski Bolesław zastępca nauczyciela szkoły ćwiczeń od września 1894 do lutego 1895, następnie od października tego roku; rzecz. starszy nauczyciel od września 1896.

Michna Wojciech prowizoryczny starszy nauczyciel od września 1871 do marca 1873, obecnie na pensyi jako kierownik szkoły lud.

Migdał Franciszek od września 1888 do końca sierpnia 1893 nauczyciel rysunków; od września 1893 do lipca 1895 rzeczywisty nauczyciel szkoły ćwiczeń † 1896 jako inspektor szkolny w Limanowie.

Ks. Dr. *Mrugacz Józef* od stycznia 1891 do września tego roku zastępca katechety.

Nedok Józef uczył gimnastyki od r. 1874 do 1881.

Nowicki Franciszek od 1. września 1891 do 31 marca 1893 dyrektor; obecnie na pensyi.

Pallan Stanisław zastępca nauczyciela szkoły ćwiczeń od września 1877 do września 1879; rzeczywisty nauczyciel szkoły ćwiczeń od września 1893 do lipca 1895; obecnie inspektor szkol. w Brzesku.

Parasiewicz Hipolit rzeczywisty nauczyciel starszy od września 1888; od kwietnia 1893 kierownik, od września 1893 dyrektor zakładu.

Polek Wojciech zastępca nauczyciela starszego od września 1893 do lipca 1894; obecnie rzeczywisty nauczyciel szkoły ćwiczeń w seminaryum naucz. w Krośnie.

Ruciński Alfred nauczyciel rzeczywisty szkoły ćwiczeń od września 1881; rzecz. naucz. starszy od września 1892.

Rudnicki Julian zastępca nauczyciela szkoły ćwiczeń, od września 1880 do lipca 1882. †

Ryglowski Wojciech zastępca nauczyciela szkoły ćwiczeń od lipca 1881; rzecz. nauczyciel szkoły ćwiczeń od lipca 1889.

Dr. *Seredyński Władysław* rzeczywisty nauczyciel starszy od roku 1885. † 1893.

Sieradzki Sylwester nauczyciel rysunków w roku szkolnym 1873|4.

Swoboda Jan od roku 1871 nauczyciel muzyki, śpiewu, gry na skrzypcach i fortepianie, od r. 1891 nauczyciel gry na fortepianie i organach.

Szajdzicki Euzebiusz uczył języka ruskiego od roku 1879 do 1881; obecnie profesor gimnazyalny św. Jacka w Krakowie.

Szypuła Teodor od roku 1891 uczy muzyki, śpiewu i gry na skrzypcach.

Świder Jan od marca 1888 zastępca nauczyciela szkoły ćwiczeń; od września 1893 rzeczywisty nauczyciel szk. ćwiczeń.

Tabeau Ferdynand dyrektor od r. 1874 do 1891. † 1896.

Tułasiewicz Józef od roku 1873 do października 1876 starszy nauczyciel; obecnie profesor gimnazyum św. Jacka w Krakowie.

Twaróg Stanisław od marca 1873 do września 1874 prowizoryczny dyrektor; od września 1874 do listopada 1886 starszy nauczyciel; obecnie inspektor szkolny dla okręgu miejskiego w Krakowie.

Udziela Seweryn od września 1889 do lipca 1894 nauczyciel szkoły ćwiczeń; obecnie inspektor szkol. w Wieliczce.

Weinert Antoni od roku 1871 do roku 1888 prowizoryczny nauczyciel starszy. †

Węgrzyn Szczęsny od marca 1873 do września 1873 prowizoryczny nauczyciel starszy, od września 1874 rzeczywisty nauczyciel starszy. † 1890.

Wilga Stanisław od 1. lutego do 1. października 1896 zast. nauczyciela szk. ćwicz., obecnie nauczyciel szk. ćwiczeń w seminaryum naucz. w Krośnie.

Ks. *Wojnarowicz Ignacy* od r. 1872 do r. 1874 prowizoryczny katecheta.

Wujcik Wojciech od września do października 1874 zast. naucz. szk. ćwicz.; od października 1874 do września 1880 rzeczywisty nauczyciel szkoły ćwiczeń, † jako nauczyciel szkoły ćwiczeń w semin. naucz. męsk. w Krakowie.

Zagrodzki Józef od września 1893 do sierpnia 1895 starszy nauczyciel, obecnie inspektor szkolny w Nowym Sączu.

Dr. Ks. *Zygulski Michał* od lutego 1896 prow. katecheta.

C. k. Seminaryum nauczycielskie męskie w Tarnopolu

od roku 1871/2 do roku 1895/6

skreślił

c. k. dyrektor, Emil Michałowski.

W skutek rozporządzenia Wysokiego Ministerstwa W. i O. otwartem zostało dnia 1. września 1871 Seminaryum nauczycielskie męskie w Tarnopolu z językiem wykładowym polskim i ruskim. Równocześnie ustanowiono czteroklasową szkołę ćwiczeń z językiem wykładowym polskim.

Dyrektorem prowizorycznym zamianowała Wysoka Rada Szkolna Krajowa Dra Seweryna Dniestrzańskiego, profesora tutejszego gimnazyum, a nauczycielami starszymi Karola Niementowskiego i Aleksandra Barwińskiego, zaś nauczycielem szkoły ćwiczeń Józefa Schmettauera.

W roku szkolnym 1871/2 otwarto kurs I. i II. jako też I. klasę szkoły ćwiczeń.

W roku następnym miało seminaryum już trzy lata nauki i trzy klasy szkoły ćwiczeń; czwartą klasę zaś otwarto dla braku pomieszczenia dopiero w roku szkolnym 1874/5.

W roku 1875/6 otwarto na mocy upoważnienia Wysokiego Ministerstwa klasę przygotowawczą.

W roku 1876/7 otwarto obok 4-klasowej szkoły ćwiczeń z językiem wykładowym polskim, także jedną klasę z językiem wykładowym przeważnie ruskim. Klasa ta alternatywnie urządzona istniała do roku szkolnego 1892/3.

Dopiero w tym roku pozwoliło Wysokie Ministerstwo na otwarcie osobnej czteroklasowej szkoły ćwiczeń z językiem wykładowym ruskim.

Szkoła ta liczyła w roku szkolnym 1895/6 cztery klasy.

Również w roku szkolnym 1892/3 otwarto rok czwarty w seminaryum, wskutek czego nastąpiły normalne stosunki w zakładzie a przedmioty naukowe zostały odpowiedniej i stosowniej na poszczególne lata nauki rozdzielone.

Z powodu znacznej frekwencyi uczniów w klasie przygotowawczej i w klasie 1-szej otwarto w roku szkolnym 1894/5 w obydwu tych klasach oddziały równorzędne — wskutek tego liczył zakład w roku szkolnym 1894/5 i 1895/6 w ogóle 15 klas; a frekwencya uczniów wynosiła w roku 1895/6 w klasie przygotowawczej i na kursach seminaryum 283 uczniów, zaś w obydwu szkołach ćwiczeń 213. Z powyż naprowadzonych dat łatwo zrozumieć, ile trudów i pracy wymaga kierownictwo takiego zakładu.

Do zwiększenia frekwencyi uczniów w seminaryum przyczyniły się głównie pomnożone znacznie w ostatnich latach zasiłki na stypendya pedagogiczne. W roku szkolnym 1895/6 pobierało 215 uczniów stypendya w łącznej kwocie 14750 zł.

Wdzięczność zatem tutaj wyrazić potrzeba Wysokiemu Rządowi i Wysokiemu Sejmowi krajowemu za wspieranie stypendyami kandydatów, zwłaszcza że dobrodziejstwo to bardzo pomyślnie wpłynęło na rozwój zakładu, bo z jednej strony ubodzy a pilni uczniowie mieli zaspokojone pierwsze potrzeby życia, a z drugiej strony dyrektor pozyskał skuteczny środek wywierania nacisku na mniej pilnych uczniów.

Nauka w seminaryum tutejszem odbywała się ściśle na podstawie statutu organizacyjnego z r. 1874 a później z r. 1886, obowiązującego we wszystkich seminaryach, z pewnemi zmianami, które Wysokie Ministerstwo ze względu na odmienne stosunki naszego kraju zarządziło.

Obok obowiązkowych przedmiotów nauki zaprowadzono w roku 1891 naukę gry na fortepianie zaś w roku 1892 na mocy upowożnienia Wysokiogo Ministerstwa z dnia 15. lutego 1892 do l. 26485 naukę zręczności jako przedmioty nadobowiązkowe.

Celem podniesienia nauki gospodarstwa wiejskiego zamianowano w roku 1892 dla zakładu tutejszego osobnego do tego przedmiotu specyalnie kwalifikowanego nauczyciela. Aby zaś ściślej przeprowadzić przepisy, odnoszące się do nauki hygieny szkolnej, poruczono na mocy reskryptu J. E. Pana Ministra w. i o. z dnia 12. stycznia 1891 do l. 749 począwszy od roku

szkolnego 1891/2 wykłady somatologicznej i hygienicznej części nauki history naturalnej na I. i na IV. kursie specyalnie ukwalifikowanemu lekarzowi.

Pierwszym takim docentem był w zakładzie tutejszem Dr. Zgórski.

Zakład tutejszy zwiedzał począwszy od roku 1871 do 1889 — często kilka razy do roku krajowy inspektor szkół Wny Tymoteusz Mandybur, zaś od roku 1889 wizytuje zakład rok rocznie Wny Dr. Seweryn Dniestrzański, krajowy inspektor szkół i były długoletni dyrektor tutejszego seminaryum.

Nadto w ciągu 25 lat zwiedzało seminaryum tutejsze wielu dostojników a mianowicie Excelencye: hr. Potocki, Zaleski, hr. Badeni, ks. Sanguszko, — w ostatnich zaś latach lustrował trzykrotnie seminaryum J. W. P. Bobrzyński, wiceprezydent krajowej Rady szkolnej.

Jacy zaś nauczyciele pracowali w zakładzie tutejszym, jaką była frekwencya w seminaryum i w obydwu szkołach ćwiczeń, ilu uczniów złożyło egzamin dojrzałości, ile kandydatek uzyskało świadectwo uzdolnienia na nauczycielki robót ręcznych kobiecych, a wreszcie jaki jest stan środków naukowych, to wykazują załączone wykazy.

Imienny wykaz

członków grona nauczycielskiego zatrudnionych w c. k. Seminaryum nauczycielskiem w Tarnopolu

w czasie od 1. września 1871 do końca sierpnia 1896
lub będących na etacie tego zakładu.

A. Dyrektorowie:

1. *Dr. Seweryn Dniestrzański*, profesor gimnazyalny — od 1. września 1871 do 31. sierpnia 1886; mianowany dyrektorem c. k. gimnazyum w Tarnopolu a później c. k. krajowym inspektorem szkolnym.
2. *Władysław Boberski* profesor c. k. seminaryum w Tarnopolu od 1. września 1872 do 26. lutego 1885; inspektor szkolny okręgowy we Lwowie od 1. marca 1885 do 31. sierpnia 1886; zaś od 1. września 1886 do 25. listopada 1891 dyrektor.
3. *Emil Michałowski* profesor c. k. szkoły realnej; inspektor okręgowy w Tarnopolu, od 1. grudnia 1891 dotąd.

B. Starsi nauczyciele:

1. *Barwiński Aleksander* od 1. września 1871 do 15. listopada 1888.
2. *Ks. Dorożyński Dyonizy* gr. kt. katecheta od 1. września 1893 do 31. stycznia 1896.
3. *Ks. Głodziński Antoni* od 1. września 1892 do 28. lutego 1893 zastępca nauczyciela, od 1. marca 1893 prowizoryczny nauczyciel; zaś od 1. lipca 1896 rzeczywisty starszy nauczyciel.

4. *Kerekjarto Józef* jako inspektor okręgowy we Lwowie był na urlopie — pozostawał na etacie tutejszego zakładu od 1. sierpnia 1887 do września 1892.
5. *Lewiński Marceli* od 1. września 1881 do 31. marca 1893 zastępca nauczyciela, zaś od 1. kwietnia 1893 rzeczywisty starszy nauczyciel.
6. *Ks. Librewski Władysław* rz. kat. katecheta od 1. września 1888 zastępca, od 1. września 1893 stały do 30. kwietnia 1895.
7. *Matijów Jan* od 1. września 1889 do 31. sierpnia 1893.
8. *Niementowski Karol*, prowizoryczny nauczyciel starszy od 1. września 1871 do 31. sierpnia 1888.
9. *Wagilewicz Michał* od 1. września 1893 — dotąd.
10. *Zubczewski Julian* prowizoryczny nauczyciel od 1. września 1887 — stały od 1. października 1892 do 31. sierpnia 1896.

C. Zastępcy nauczycieli starszych:

1. *Dolnicki Leon* od 15. listopada 1888 do 31. siepnia 1889.
2. *Grabowicz Cyryl* od 1. lutego 1880 do 31. sierpnia 1880.
3. *Ks. Lewicki Ignacy* gr. kt. katecheta od 1. września 1881 do 31. sierpnia 1890.
4. *Ks. Markowski Adam* gr. kt. katecheta od 1. września 1890 do 31. sierpnia 1893, następnie od 1. lutego 1896.
5. *Ks. Nawrocki Seweryn* gr. kt. katecheta od 1. września 1872 do 31. sierpnia 1888.
6. *Ks. Niżyniecki Atanazy* rz. k. katecheta od 1. września 1872 do 31. sierpnia 1888.
7. *Skorecki Ludwik* od 1. grudnia 1893 dotąd.
8. *Staniewicz Karol* od 16. paźdz. 1880 do 31. sierpnia 1881.
9. *Suski Ignacy* od 1. września 1894 dotąd.
10. *Urbański Józef* od 1. października 1888 do 31. stycznia 1889.
11. *Vogel Franciszek* od 1. maja 1887 do 28. lutego 1888.
12. *Ks. Weiss Ludwik* rz. k. katecheta od 1. marca 1895 dotąd.
13. *Dr. Żurakowski Stanisław* od 1. marca 1885 do 31. maja 1887.

D. Nauczyciele szkoły ćwiczeń.

1. *Bałaban Justyn* od 1. listopada 1884 do 30. kwietnia 1892 zastępca, od 1. maja 1892 do 31. sierpnia 1893 prowizoryczny, zaś od 1. września 1893 rzeczywistym.
2. *Brzezina Jan* od 1. stycznia 1878 do 31. maja 1886 tymczasowy, a od 1. czerwca 1886 rzeczywisty.
3. *Dmytrko Dymitr* od 23. lutego 1895.
4. *Ludwig Rudolf* od 1. września 1872 do 31. sierpnia 1889.
5. *Łowicki Julian* od 1. września 1894 do 31. sierpnia 1895. prowizoryczny, od 1. września 1895 rzeczywisty.
6. *Moroz Mikołaj* od 1. września 1894 do 22. lutego 1895.
7. *Ochnicz Sylwester* od 1. września 1890 dotąd, (w roku 1894/5 był inspektorem okręgowym.
8. *Pisarczuk Tomasz* od 1. stycznia 1888 do 31. lipca 1888; na urlopie jako inspektor okręgowy, pozostawał na etacie od 1. sierpnia 1888 do 31. maja 1893.
9. *Relinger Władysław* na urlopie jako inspektor okręgowy, pozostawał na etacie od 1. stycznia 1888 do 31. stycznia 1893.
10. *Schmettauer Józef* od 1. września 1871 do 31. stycz. 1886.
11. *Skoczek Bronisław* od 1. września 1893.
12. *Sokalski Bronisław* na urlopie jako inspektor okręgowy, był na etacie od 1. września 1889 do 31. marca 1890.
13. *Świechło Władysław* od 1. grudnia 1872 do 31. sierp. 1889.
14. *Szafran Franciszek* od 1. września 1874 dotąd; od 1. lutego 1887 do 30. kwietnia 1892 pełnił obowiązki inspektora okręgowego.
15. *Turecki Zygmunt* od 1. lutego 1889 do 30. kwietnia 1892 zastępca, od 1. maja 1892 do 31. sierpnia 1893 prowizoryczny, a od 1. września 1893 rzeczywisty.

E. Zastępcy nauczycieli szkoły ćwiczeń:

1. *Bałaban Józef* od września 1886 do 31. stycznia 1888.
2. *Falkiewicz Karol* od 15. lutego 1887 do 20. grudnia 1890.

3. *Gliwa Marcin* od 1. grudnia 1874 do 31. sierpnia 1880.
4. *Gołębiowski Jan* od 1. września 1888 do 31. sierp. 1891.
5. *Orosz Władysław* od 1. września 1891 do 16. wrześ. 1892, od 1. grudnia 1892 do 30. września 1893 i od 1. maja 1895 do 31. lipca 1895.

F. Nauczyciele pomocniczy:

1. *Horitza Józef* nauczyciel śpiewu i muzyki od 1. listopada 1871 do 31. sierpnia 1880 i od 1. października 1887 dotąd.
2. *Knipl Maurycy* nauczyciel śpiewu i muzyki od 1. września 1880 do 30. września 1887.
3. *Dr. Kowenicki Waleryan* docent hygieny i somatologii od 1. września 1895 dotąd.
4. *Lang Jan* nauczyciel rysunków od 1. października 1871 dotąd.
5. *Marié Napoleon* naucz. gimnastyki od 1. listopada 1871 do 30. listopada 1872.
6. *Dr. J. A. Taubeles* nauczyciel religii mojżeszowej od 1. września 1892 dotąd.
7. *Dr. Zgórski Kazimierz* docent hygieny i somatologii od 1. lutego 1892 do 31. sierpnia 1895.

Frekwencya uczniów

w c. k. Seminaryum nauczycielskiem i w klasie przygotowawczej

od roku 1871—1896.

Rok szkolny	Klasa przygotowawcza	I.	II.	III.	IV.	Razem
		rok nauki				
1871/2	.	22	7	.	.	29
1872/3	.	13	17	5	.	35
1873/4	.	17	15	11	.	43
1874/5	.	18	10	14	.	42
1875/6	44	28	8	10	.	90
1876/7	37	45	18	8	.	108
1877/8	59	37	36	8	.	140
1878/9	60	45	26	24	.	155
1879/80	56	51	30	19	.	156
1880/1	61	47	38	20	.	166
1881/2	63	67	35	25	.	190
1882/3	45	57	46	25	.	173
1883/4	44	49	35	40	.	168
1884/5	60	45	31	19	.	155
1885/6	55	42	35	27	.	159
1886/7	48	44	34	30	.	156
1887/8	57	41	36	26	.	160
1888/9	46	37	32	25	.	140
1889/90	38	30	27	22	.	117
1890/1	43	21	22	27	.	123
1891/2	52	37	31	21	.	141
1892/3	67	58	33	23	22	203
1893/4	76	57	52	24	25	234
1894/5	78*	65*	43	34	18	238
1895/6	73*	76*	60	36	38	283

* W dwu oddziałach równorzędnych.

Frekwencya uczniów

w polskiej i ruskiej szkole ćwiczeń c. k. Seminaryum naucz.

od roku 1871—1896.

Rok szkolny	Polska szkoła ćwiczeń				Razem	Ruska szkoła ćwiczeń				Razem
	I.	II.	III.	IV.		I.	II.	III.	IV.	
1871/2	20	.	.	.	20	.	.	.	.	.
1872/3	20	18	22	.	60	.	.	.	.	.
1873/4	30	26	34	.	90	.	.	.	.	.
1874/5	20	29	33	35	117	.	.	.	.	.
1875/6	28	20	29	37	114	.	.	.	.	.
1876/7	31	29	38	40	138	13	.	.	.	13
1877/8	34	35	39	41	149	.	14	.	.	14
1878/9	40	38	39	37	154	.	.	17	.	17
1879/80	31	37	37	41	146	.	.	.	23	23
1880/1	33	38	39	41	151	14	.	.	.	14
1881/2	37	32	40	37	146	.	15	.	.	15
1882/3	30	38	39	39	146	.	.	16	.	16
1883/4	33	35	40	42	150	.	.	.	26	26
1884/5	30	37	41	43	151	11	.	.	.	11
1885/6	34	33	39	39	145	.	15	.	.	15
1886/7	32	32	42	38	144	.	.	18	.	18
1887/8	28	29	35	44	136	.	.	.	22	22
1888/9	31	21	35	39	126	17	.	.	.	17
1889/90	33	22	28	37	120	.	14	.	.	14
1890/1	30	27	28	35	120	.	.	11	.	11
1891/2	28	28	27	31	114	.	.	.	15	15
1892/3	36	29	35	36	136	21	.	.	.	21
1893/4	36	30	26	31	123	20	20	.	.	40
1894/5	34	32	29	31	126	16	23	18	.	57
1895/6	34	36	28	30	128	15	20	30	20	85

Wykaz kandydatów

c. k. Seminaryum nauczycielskiego męskiego w Tarnopolu,

którzy po ukończeniu nauk złożyli egzamin dojrzałości,

obejmujący lata od r. 1873 do 1896 włącznie.

Rok 1873.

(Zdawało 5).

Aliśkiewicz Mikołaj, z Sokołowa młodszy naucz. w Mikołajowie.
Chomiński Julian, z Brzeziny rzeczywisty nauczyciel szkoły wydz. w Sokalu.
* Dobrowolski Kazimierz z Tonstego c. k. inspektor okręgowy w Borszczowie.
* Gorecki Apolinary z Jezierny kierownik w Załościach starych.
Słupecki Izydor, z Martynówki naucz. w Tiutkowie.

Rok 1874.

(Zdawało 11).

Brauner Rafał, z Tarnopola.
Gogojewicz Ludwik, ze Starych Brodów, w Gajach tarnopolskich.
Gutkowski Włodzimierz, z Jarosławic, naucz. w Lackiem.
Kisicki Franciszek Ksawery, z Tarnopola.
Korngrün Dawid, z Tarnopola, nauczyciel szkoły izraelickiej w Tarnopolu.
Messuta Aron Adolf, z Tarnopola, nauczyciel szkoły izraelickiej w Tarnopolu.
Szeliga Jędrzej, z Berezowicy Małej, naucz. w Uhorce.
Tracz Stefan, z Terpiłówki.
Wasylkowski Teofil, z Dołżanki.

Uwaga. Oznaczeni * zdali egzamin z odznaczeniem.
Oznaczeni O zdawali jako eksterniści.

Rok 1875.

(Zdawało 13).

Doliński Julian, z Białej, naucz. w Markopolu.
Gołębiowski Piotr Henryk, z Nowego Sioła, naucz. w Zboiskach
Krzyżanowski Ignacy, z Tarnopola, kierownik w Mogilnicy Nowej.
Krzyżanowski Romuald, z Dyczkowa, kierow. w Stulsku.
Krochmal Chaim Wolf, ze Złoczowa naucz. szk. izraelickiej w Tarnopolu.
Lieblich Selig Fiszel, z Tarnopola nauczyciel szkoły izrael. w Tarnopolu.
Nowacki Józef z Łuki małej, naucz. kier. w Zazdrości.
Layer Karol, z Wiednia naucz. kier. w Podwołoczyskach.
Strauch Marek, z Tarnopola, naucz. młod. w Bolechowie.
Szabo Franciszek, z Trościańca wielkiego.
Lewicki Stanisław, z Worobiówki naucz. star. w Stryju „Łany"

Rok 1876.

(Zdawało 10).

Car Grzegorz, z Jezierzan, naucz. w Mikłaszowie.
Kamiński Antoni, z Dołżanki.
Kwaśnicki Leon, z Podlipiec, kier. w Żółkwi.
Łubianiecki Jan, z Korszytówki.
Mroczko Franciszek Ksawery, ze Lwowa, c. k. inspektor okręg. w Śniatynie.
Nahorniak Aleksander, z Babiniec, naucz. w Plotyczy.
Planer Izaak, z Tarnopola, naucz. rel. mojż. we Lwowie.
Selzer Laib, z Tarnpola, naucz. rel. mojż. w Krakowie.
Tuczapski Eliasz, z Tarnopola.

Rok 1877.

(Zdawało 6).

Aszkenazy Fiszel, z Ochrymowiec, naucz. szk. izrael. w Brodach.
* Biłeńki Teodor z Rohatyna, naucz. star. w Samborze.
Juźwa Stanisław, z Bielanówki, kier. w Zbarażu.
Macuski Józef, z Chyrowa.
Sorochtej Jan, z Kałusza.
Szczyrski Franciszek, z Tarnopola naucz. w Andrychowie.

Rok 1878.

(Zdawało 9).

Glasgall Mojżesz, z Tarnopola, naucz. młod. szk. izrael. w Tarnopolu.
Halpern Majer, z Tarnopola.
Kuzyk Korneli, z Sokołowa, naucz. prow. w Machnowie.

Piątkowski Romuald, ze Sokala.
Tartikower Salamon, z Tarnopola, naucz. z Podwołoczysk.
Weinberg Berl. z Tarnopola, nauczyciel religii mojż. w Krakowie.

Rok 1879.

(Zdawało 23).

Czubaty Antoni, z Tarnopola, naucz. w Kołokolinie.
Dąbrowski Jan, z Czermielowa mazowieckiego, kierownik tym. w Siemianówce.
○ Druk Emil, z Szmańkowiec, naucz. w Niżborgu starym.
Fruchtman Mojżesz, z Tarnopola, kier. w Wiśniczu nowym.
Jaworski Klemens, z Czarnokoniec wielkich, kier w Dragonówce.
* Krukiewicz Bronisław Mikołaj, z Kopyczyniec, kier. w Trembowli.
Krzyżanowski Alfred Dyonizy. z Borszczowa.
Łabęcki Romuald, z Załośca, nauczyciel star. w Buczaczu.
Makarewicz Jan, z Trembowli, naucz. w Wierzbowcu.
Malicz Józef, z Wisłoka, naucz. w Łosiaczu.
* Nebelski Jan Wilhelm, z Pałczyniec, naucz. w Sokołówce przydz. Złoczów.
Reisberg Jakób, z Klebanówki.
○ Sawicz Jan Mikołaj, z Dusanowa, naucz. tym. w Białym potoku.
Świtkiewicz Oktawian z Trembowli, naucz. w Wołkowcach ad Borszczów.
* Szwajkowski Józef Konstanty, ze Złoczowa, nauczyciel kier. w Szczercu.
Weiner Piotr, ze Szelpak
Zubrzycki Antoni, z Czernichochowiec, kier. w Zadnieszówce.
Żłobicki Jan, z Białej, naucz. w Białej.

Rok 1880.

(Zdawało 19).

Chodorowski Sozont, z Iwańczan, naucz. w Reniowie.
Czechowicz Julian, z Chodaczkowa wielkiego, naucz. w Romanówee.
Furtak Bartłomiej z Ładyczyna, kier. w Borkach wielkich
○ Korzeniowski Leon, z Orzechowiec.
Krukiewicz Jan, z Kopyczyniec, naucz. w Sidorowie.
Kwak Władysław, z Zalesia, naucz. w Fredopolu.
Krupnicki Michał, z Ratyszcza, kier. w Podkamieniu.
Lipański Karol, z Toustego.
* Moroz Mikołaj, z Cebrowa, naucz. w Stanisławowie.
Niementowski Józef August, ze Lwowa, naucz. tymcz. w Urożu.
Sahajdak Bazyli, z Kopyczyniec, naucz. prow. w Małowie.
Semczyszyn Eustachy, z Magdalówki, naucz. w Myszkowicach.
Stadnik Michał, z Kopeczyniec, naucz. w Żabińcach.

Stanimir Józef, z Ładyczyna, nauczyciel w Ludwikówce.
Szul Karol, z Tarnopola, naucz. w Hłuboczku wielkim.
Jellinek Rudolf Bazyli, z Tarnopola.
Tott Piotr, z Bełza.

Rok 1881.

(Zdawało 20).

Blaustein Jakób, ze Zbaraża, kier. w Sołotwinie.
Chodorowski Stefan, z Iwańczan, kier. w Trościańcu wielkim.
Kamiński Józef, z Turówki, nauczyciel w Nagórzanach.
○ Domański Seweryn, z Tarnopola.
Kapij Dymitr, z Krzyweńkiego kier. w Iwanówce.
Kusznier Maksym, z Okna.
Langier Joachim, ze Zbaraża, kier. w Buczaczu.
Łubkowicz Jan, z Dorofiówki, kier. w Hnilczu.
Nowicki Władysław, z Trembowli, naucz. w Nowosiółce.
Pichurski Feliks, z Toustuługa, kier. tymcz. w Borszczowie.
Rogowski Wilhelm Leon, z Jezierny, naucz. w Daniłowcach.
Singer Marek, z Bohatkowiec, naucz. rel. mojż. w Samborze.
Ulwański Mikołaj z Czortkowa.
○ Ulwański Jakób, z Czortkowa, naucz. w Lipowcach.
* Witoszyński Włodzimierz, z Hajworonki, c. k. inspektor w Przemyślanach.

Rok 1882.

(Zdawało 27).

Balicki Jan, z Tarnopola, kier. w Winiatyńcach.
Balicki Michał, z Tarnopola, nauczyciel, w Kokutkowcach.
Bugiel Karol, z Tarnopola, nauczyciel, w Dobromirce.
Chrapliwy Bazyli, z Wasylkowa małego, naucz. w Worwolińcach.
Dąbrowski Józef Maryan, z Krasnosielec, kier. w Kontach.
Diamant Wolf, z Kutkowiec, nauczyciel star. w Przemyślu.
Gulewicz Erazm, ze Ścianki, naucz. star. w Czortkowie.
Hayder Karol, Stefan z Gwoździca.
Kaszycki Włodzimierz, z Rożanki, kier. w Horodence.
Kowalik Jan Stefan, z Wieliczki, naucz. w Kolankach.
* Krupicki Julian, ze Lwowa, kier. w Taurowie.
Łabanowski Ignacy, z Jezierny, naucz. w Turylczu.
○ Misiak Leon, z Radziechowa, naucz. w Turówce.
○ Nazarkiewicz Ludwik, z Nastasowa, naucz. w Ihrowicy
○ Nowacki Władysław, z Orzechowca.
○ Nowicki Zygmunt, z Trembowli, naucz. w Olchowczyku.
Paradowski Wincenty, z Chłopówki, kier. w Chmielówce
Saturski Mikołaj, z Tarnopola, naucz. w Gródku
Semion Julian, z Olszanicy, naucz. w Sokołówce.
Senyk Jan, z Tarnopola, naucz. rzecz. w Szczercu.

Śniłowski Leon, z Brykuli, kier. w Głęboczku.
* Sletkiewicz Konstanty, z Sorocka.
Tennenbaum Józef. z Tarnopola, naucz. w Tarnopolu.

Rok 1883.

(Zdawało 23).

Artymiak Karol, z Tarnopola, naucz. w Proszowie.
Barg Karol, z Tarnopola, naucz. w Żerebkach królewskich.
Ćwiąkalski Stanisław, z Toustego, naucz. w Soroce.
Haak Michał, z Rudy, naucz. w Kutkowcach.
Hrankowski Józef, z Zielony, naucz. w Lubiankach niżnych.
Hrycyna Józef, z Cygan, naucz. w Peremiłowie.
Jurassek Ferdynand Wilhelm, z Cieszyna, naucz. w Krzywczem.
Klausek Julian, z Zarudzia, praktykant, we Lwowie.
Kochanowski Teodor, z Nałuża, naucz. tymcz. w Brykuli nowej.
Konopnicki Paweł, z Mikuliniec, kier. w Łopatynie.
Kowalski Józef, z Chmielówki, prow. naucz. kier. w Kobylowłokach.
* Krupski Ludwik Feliks, z Huczka.
Kusznir Jan, z Bucniowa, naucz. w Czernicy.
* Lejczak Ludwik, z Łoszniowa, kier. w Strusowie.
○ Macieliński Tytus, z Medyny, naucz. prow. w Cebrowie.
Majeranowski Tytus Kazimierz, z Brzeżan, kier. w Skwarzawie.
Martynyk Bazyli, z Śniatyna, kier. w Linkowie.
* Rudawski Aleksander, z Trybuchowiec, naucz. w Stynawie wyżnej.
* Rudawski Mikołaj, z Trybuchowiec.
Streit Franciszek, z Celowca, naucz. prow. w Dernowie.
Turecki Zygmunt Józef, z Malenisk, naucz. szk. ćw. w Tarnopolu.

Rok 1884.

(Zdawało 45).

Biegeleisen Adolf, z Toustego, naucz. mlod. w Toustem.
Bilaszewski Emil, z Bohatkowiec.
Chodorowski Teodor, z Iwańczan, naucz. w Gajach roztockich.
Czechowicz Franciszek, z Chodaczkowa wielkiego.
Dąbrowski Leon, z Ihrowicy.
○ Dempniak Antoni, z Zaleszczyk.
Fiatkiewicz Ludwik, z Lubaczowa.
Fränkel Samuel, z Tarnopola, naucz. rzecz. we Lwowie.
Freindorf Korneli, z Okna, kier. w Czernichowcach.
Fruchtmann Łazarz, z Tarnopola, naucz w Rozwadowie.
Gorecki Alojzy, z Jacowiec, naucz. w Hnilicach wielkich.
○ Jakubowski Maryan, z Bawórowa, naucz. w Dorofijówce.
Jurczyński Aleksander, z Kozłowa, naucz. w Plotyczach.
Kuczericzka Jan, z Tarnopola, naucz. w Pokropiwnie.
○ Kuliński Bolesław, z Tarnopola

Kupka Franciszek Michał, z Jagielnicy, naucz. w Słocinie.
Lewicki Emil z Topolnicy, naucz. rzecz. we Lwowie.
Lipański Tomasz Stanisław, z Toustego, naucz. w Kluwińcach
Łoziński Jan Mieczysław, z Czerwonogrodu, nauczyciel prow. w Kołomyi (przed. Wincentówka.
Majeranowski Waleryan Stefan, z Narajowa. nauczyciel prow. w Podhajcach, (staly w Pomorzanach.
* Minticz Jan, z Budzanowa, naucz. star. w Buczaczu.
Mroczkowski Piotr, z Dobrotwora naucz. w Nieznanowie.
Orosz Władysław, z Trembowli, naucz. star w Tarnopolu.
Ostrowski Erazm, z Białokiernicy.
Pichurski Edward, z Toustołoga, naucz. w Białoskórce.
Pobihuszczy Paweł, z Kopyczyniec, naucz. w Postołówce.
Raczyński Bronisław, z Tarnopola, nauucz. w Dołżance.
Roj Paweł, z Zabojek.
Ryszka Konstanty, ze Złoczowa
Schindler Marceli, z Kolbuszowy naucz. dla gimnastyki w Kołomyi.
* Senetelski Ludwik Stefan, ze Strusowa.
* Serbeński Waleryan Wilhelm Celestyn, z Budzanwa.
Soniewicki Roman, z Pasieczny, naucz. w Leszczańcach.
Strutyński Adam, z Tarnopola, naucz. młod. w Tarnopolu.
Szpilman Szymon, z Ostrowa, naucz. w Kalnem.
* Tytor Jan, z Kopyczyniec, kier. w Jabłonowie.
Wisniewski Michał, z Uwisły, kier. w Niżankowicach.
Witoszyński Józef, z Hajworonki naucz. młod. w Stanisławowie.
Witoszyński Maksymilian, z Hajworonki.
Zahorański Aleksy, z Terpiłówki,
○ Niedźwiecki Józef, z Grzymałowa, kier. w Kołodziejówce.

Rok 1885.

(Zdawało 25).

Jasiński Michał, z Mikuliniec, naucz. w Nałużu.
Kopyt Józef, z Suszczyna, naucz. w Berezowicy wielkiej.
○ Kostyszyn Jan, z Bożykowa, nauczyciel w Mużyłowie.
○ Kuzian Michał, z Suchowola, nauczyciel w Howiłowie małym.
Lisieniecki Jan, z Cygan, naucz. prow, w Bielowcach.
○ Mohr Antoni, z Tarnopola, nauczyciel w Zaleszczykach.
Niementowski Wincenty Piotr, naucz. w Krzyweńkach.
Pasieka Andrzej, z Łoszniowa, naucz. w Dolhem.
Posóchowski Marcin, z Zagrobieli naucz. w Kociubińc ⸗ ch.
Prize Józef, z Krosienka, naucz. w Małaszowcach.
Remeza Łukasz, z Tarnopola, naucz, w Raju.
Rozdolski Dymitr, z Czernichowa.
Stankiewicz Karol, z Wiednia, naucz. w Kopyczyńcach.
Tereszczuk Michał, z Tarnopola, naucz. w Szlachcińcach.
Turczan Teodor, z Kopeczyniec, naucz. w Hajworonce.

Turski Jan, z Petrykowa, naucz. w Mikulińcach.
Wacyk Paweł, z Tarnopola.
○ Żabski Józef, z Wawrzyńca, nauczyciel prowizoryczny w Tłumaczu.

Rok 1886.

(Zdawało 32).

Czernikowski Stanisław, z Nowosiółki kościukowej, kierow. w Meduchej,
Czubaty Michał, z Tarnopola, nauczyciel starszy w Podkamieniu.
○ Dewosser Michał, z Korszyłówki, naucz. szk. ćw. w Stanisławowie.
Dymydas Paweł, z Tarnopola, nauczyciel młod. prow. w Kozowie.
Hajdamacha Stefan, z Iwankowa.
Herman Grzegorz, z Okna, nauczyciel w Hujskowie.
Iwanicki Antoni, ze Strusowa, nauczyciel prowiz. w Wolicy barył.
Kulikowski Emilian, z Warwaryniec.
○ Kussy Wacław, z Nowosiółki naucz. prow. w Starem mieście.
Lewicki Kazimierz ze Śniatyna
Matwijczuk Grzegorz, z Tarnopola, naucz. prow. w Szypowcach.
○ Meleszkiewicz Jakób Franciszek, z Suchustowa, naucz. w Howiłowie wielkim.
○ Moszyński Andrzej Henryk, z Tarnopola, naucz. w Kalinowszczyźnie.
Mysków Jan, z Łoszniowa, naucz. w Plebanówce.
Petrycki Michał z Kopyczyniec.
Polański Ignacy, z Leżajska.
○ Ratner Izaak, z Grzymałowa, naucz. z Sawsowie.
Sawicz Stanisław, z Tarnopola, naucz. w Buczaczu.
Schwarz Hirsch, z Tarnopola, naucz. rel. mojż. w Rohatynie.
Sochacki Stanisław, z Borszczowa, kier. w Jezierzanach.
○ Szczyrski Władysław, z Tarnopola.
Szymański Franciszek, z Tarnopola, naucz. w Rożance niżnej.
Waczków Józef, z Dobromirki naucz. prow. w Byszkach.
Wolski Józef Antoni, z Wołkowiec, naucz. tymcz. w Leżanówce.
Wolski Włodzimierz Faustyn, z Podwołoczysk naucz. w Zabłotówce.

Rok 1887.

(Zdawało 33).

Biliński Franciszek, z Warwaryniec nauczyciel w Podzameczku.
Cwetschek Kazimierz Stanisław, z Kluwiniec, naucz. w Poznance gniłej.
Gezelt Izaak z Tarnopola, naucz. w Zborowie.
Gogulski Stanisław, ze Zbaraża naucz. tymcz. w Jacowcach.
Harmacij Łukasz, z Łuczki, nauczyciel w Krzyworównie.
Janicki Teodor, z Trembowli, naucz. w Humniskach.
Karczewski Stanisław Bronisław, z Kolendzian.

○ Kowalczuk Jakób, z Niemiacza, naucz. tymcz. w Berlinie.
Lewicki Mikołaj Stefan, ze Śniatyna, naucz. w Szumlanach.
○ Lubieniec Stefan, z Czernichowa, naucz. prow. w Oskrzesińcach.
○ Löwenstark Hersz, ze Zbaraża.
Łopatyński Józef, z Tarnopola, naucz. w Ulanowie.
Macewka Michał z Sasowa, nauczyciel w Skałacie.
Małecki Wojciech, z Borszczowa, naucz. w Zaleszczykach.
Mohr Albert Rudolf Alojzy, z Tarnopola.
* Moos Karol Maryan, z Tarnopola, naucz. w Dołhem.
Mümler Wacław, z Jarosławia, naucz. w Kozłowie.
Piotrowski Waleryan z Białej.
Seneński Aleksy z Trembowli, naucz. w Hadyńkowcach.
Sojka Józef, z Brzeżan, naucz. star. w Brzeżanach.
○ Sozański Julian, z Turki, nauczyciel w Jsajach.
○ Stańkowski Józef, z Dulib, naucz w Isypowcach.
Stefańciów Mikołaj, z Toustego, naucz. w Oknie.
Strzelbicki Teodor, ze Skoryk, naucz. w Zbarażu.
Szczepanowski Zefiryn Jan, z Zastawcza, kier. w Załużu.
Toth Antoni, z Uhnowa.
Widajewicz Władysław, z Ditkowiec, naucz. młod. w Tarnopolu.
Zawadzki Tadeusz Antoni Stanisław z Gwoździca, kier. w Dziurowie.
○ Zazuliński Jan, z Budzanowa.

Rok 1888.

(Zdawało 29).

Bryliński Maksymilian z Paniowiec, naucz. w Burdiakowcach.
Chaszyński Stanisław, ze Studzianki.
Chruszczewski Władysław Maryan, z Trembowli, nauczyciel tym. w Uhelnie.
Germanis Waleryan, ze Strusowa, naucz. w Bogdanówce.
Grundböck Jan Władysław, ze Lwowa.
Horniak Stanisław, z Brzeżan.
Jaworski Leopold, z Tarnopola.
○ Jednakowski Paulin, z Dołhego, naucz. w Dyczkowie.
Kiczak Grzegorz, z Horodnicy.
Kordal Stanisław, z Tarnopola, naucz. prow. w Małowodach
Kuliński Bronisław, z Tarnopola. naucz. w Łanowcach.
○ Łytwyn Antoni, z Tarnopola.
Nawrocki Stanisław, z Tarnopola.
Pasieka Michał, z Łoszniowa nauczyciel młod. w Łosznio wie.
○ Petrycki Jan, z Kopyczyniec. naucz. prow. w Złoczówce.
Pihowicz Włodzimierz, z Wertelki.
Schreyer Karol Władysław, z Mielca, naucz. w Machlińcu.
Stankiewicz Adolf, z Neuhäusel (Węgry), naucz. w Sokolnikach.
Streit Karol, z Brzeżan, naucz. prow. w Samborze.
Szymański Marcin, z Borszczowa, naucz. w Paniowcach.
Turczaniewicz Michał, z Kopyczyniec, naucz. w Sienkowie.
* Wojnarowski Leonard, z Konkolnik, kier. w Chołojowie.
○ Wojtowicz Józef, ze Stryja, nauczyciel młodszy w Drohowyżu.

Rok 1889.

(Zdawało 32).

Berlas Michał, ze Zbaraża, naucz. w Horodence.
Chmielewski Józef, z Białoskórki, naucz. w Babiczu.
Ciszecki Aleksander, z Łubianek wyższych, naucz. w Werchobużu.
Czubaty Pantaleon, z Tarnopola, naucz. tymcz. w Jasionkowie.
Drewnicki Mikołaj, z Zarudzia zbarazkiego, nauczyciel prow. w Poruczynie.
Fic Józef Antoni, z Tarnopola, naucz, tymcz. w Muchawce.
Grzycki Zenon, z Krzywego, nauczyciel w Ostrowczyku.
Hojak Augustyn Tomasz, ze Lwowa, naucz. w Słobudce dziurz.
Kaczanowski Jan, z Mogilnicy.
Koźmijczuk Józef, z Tarnopola, naucz. w Zielonej.
Krell Samuel, z Tarnopola, nauczyciel kier. w Rawie.
Kucharuk Jan, z Szelpak, naucz. tymcz. w Lubiankach wyżnych.
Łopuszański Bronisław, z Hadyńkowiec, naucz. w Dawidkowcach.
Marcinów Jan, z Janowa, naucz. w Strusowie.
Mihucki Władysław Jan, z Grzymałowa, naucz. w Grzymałowie.
Mrówczyński Władysław, z Bóbrki naucz. prow. w Czartoryi.
Nazarewicz Grzegorz, z Załoziec nowych, naucz. w Jaśniszczu.
Reiter Kazimierz, z Żerebek szlacheckich, naucz. w Trembowli.
Sołtys Onufry, z Seredyniec, nauczyciel w Czystyłowie.
Walawski Eugeniusz, z Trembowli, zast· kierow. w Pawłosiowie.
Werndl Edward, z Muńkacza, naucz. tymcz. w Faszczówce.
Witkowski Józef, z Żórawna, naucz. prow. w Wierzniakowcach.
Wyjatek Piotr, z Pomorzan, nauczyciel w Bekszynie.
Ziziewicz Stanisław, z Buczacza.
Żelazko Michał, z Gołogórki, nauczyciel młod. prow. w Gołogórach.

Rok 1890.

(Zdawało 27).

* Andrejko Dymitr, z Romanówki, młod. naucz. w Trembowli.
○ Dacyszyn Jan, z Kamionki lipnickiej, młod. naucz. w Żółkwi.
Dobrowolski Jan, ze Słupek, nauczyciel prow. w Trembowli.
Domański Franciszek, z Tarnopola, naucz. kier. w Czarnokońcach wielkich.
○ Dubeltski Stanisław, z Kozówki, naucz tymcz. w Tarnopolu.
○ Herasimowicz Kazimierz, z Krasnosielec, naucz. w Worobijówce.
Iwiński Julian, z Tiutkowa, nauczyciel w Ruzdwianach.
Jaworski Leon, z Podhajec, nauczyciel star. w Podhajcach
Juszczak Stanisław, z Trembowli, naucz. w Krowince.
○ Kisieliński Stanisław, z Pieńkowiec.

Krochmaluk Andrzej, ze Zbaraża, naucz. w Kolendzianach.
Kurzemski Michał, z Tarnopola, naucz. nadet. w Czortkowie.
○ Leder Stanisław, z Gwoździca, naucz. w Weisenbergu.
○ Moszyński Władysław, z Tarnopola, naucz. młodszy prow. w Narajowie
Muszyński Mikołaj, z Borszczowa, naucz· tymcz. w Pauszówce.
Rottenberg Jan, ze Zbaraża, nauczyciel star. w Czortkowie.
* Skowroński Jan Teofil, z Tarnopola, nauczyciel w Radziechowie.
Stefanowicz Włodzimierz, z Żydaczowa, naucz. w Leśnikach.
Szumowski Michał, ze Zbaraża, naucz. tymcz. w Medyniu.
Tartykower Jakób, z Tarnopola, naucz. kier. w Glinianach.
○ Weiner Ekiwa, z Tarnopola, naucz. w Horodence.
Werner Rudolf, z Niwry, naucz. młod. w Borszczowie.

Rok 1891.

(Zdawało 33).

Baran Piotr, z Suszna, naucz. w Monasterku.
○ Chomicki Jan, z Chmielisk, naucz. prow. w Glinnej.
Dąbrowski Józef, z Czarnokoniec wielkich, naucz. nadet. w Chorostkowie.
Dobrotwór Michał, ze Zbaraża, naucz. w Szyłach.
Fenz Józef, z Trembowli, naucz. prow. w Bohatkowcach.
Furtak Damian, z Ładyczyna, naucz. w Strusowie.
Hryniewiecki Władysław, ze Skałatu.
○ Jackiewicz Jakób, ze Stryja, naucz. tymcz. w Orawie.
Jakubowski Jan, z Petrykowa, naucz. tymcz. w Rożyskach.
○ Kasprowicz Stanisław, z Gołogór, naucz. tymcz. w Hucie pieniackiej.
○ Kunisz Jan, z Tok, naucz. prow. w Koniuchach.
Landau Teodor, z Brzeżan.
Lasocki Jędrzej z Tarnopola.
Lercher Antoni, z Tarnopola, naucz. młod. w Denysowie.
* Pihut Dymitr, z Tarnopola, naucz. w Tarnopolu.
○ Rost Feibisz z Czortkowa.
Sławski Jan, z Warwaryniec, nauczyciel młod. prow. w Strusowie.
* Sobków Piotr, z Kniaża, naucz. prow. w Streptowie.
Stankiewicz Erazm, z Borszczowa nauczyciel młod. w Chorostkowie.
Świżewski Józef, z Łuki małej, kier. w Żelechowie wielkim.
Szczepański Jan, z Tarnopola, naucz. prow. w Uwsiu.
Turski Adolf. z Petrykowa, nauczyciel rzecz. w Mikulińcach.
Wasylik Edward, z Janowa, nauczyciel młod. w Trembowli.
○ Wąsowicz Emil, z Brzeżan, naucz. prow. w Kalnem.
Wechsler Gedalie, z Tarnopola, naucz. młod. szkoły izraelickiej w Tarnopolu.
* Winkowski Antoni, z Okna, naucz. w Rudzie siel.
* Witryol Abraham, z Brodów, naucz. młodszy szkoły izrael. w Tarnopolu.
* Wróblewski Michał z Tarnopola.

Rok 1892.

(Zdawało 8).

○ Borodajko Aleksander, z Krzywego naucz. w Rohaczynie mieście.
○ Demczuk Teodor, z Tarnopola, naucz. prow. w Słobudce.
○ Fell Jakób z Hleszczawy, nauczyciel star. szk. izraelickiej w Kołomyi.
○ Laszczak Jan, z Czerniowiec, naucz. tymcz w Zarudziu.
○ Frecz Władysław, ze Stanisławowa, naucz. młod. w Jagielnicy.
○ Załużny Włodzimierz, z Domamorycza, nauczyciel prow. w Czernichowie.

Rok 1893.

(Zdawało 37).

Barwiński Leon, z Harbuzowa.
Berezowski Józef, z Tarnopola, naucz. prow. w Olszanicy.
Bieniowski Stanisław, z Korszyłówki, naucz. prow. w Brzeżanach.
Bogucki Franciszek, z Tarnopola.
Celewicz Witold, z Baligrodu, naucz. tymcz. w Toustoługu.
Dozorski Mikołaj, z Założiec nowych, naucz. prow. w Rohaczynie (wieś).
Garnczarski Marceli z Trembowli, nauczyciel prow. w Mogilnicy starej.
Iwiński Tomasz, z Tiutkowa, naucz. młod. w Trembowli.
Jankiewicz Jan, z Okna, naucz. tymcz. w Skorykach
* ○ Kessler Stanisława Marya, ze Lwowa, praktykantka szk. wydz. żeń. w Tarnopolu.
○ Landau Chaja Rozalia, z Tarnopola.
○ Landesberg Chaim, z Tarnopola, naucz. w Pomorzanach.
Lewicki Włodzimierz, z Issypowiec, naucz. w Suszczynie.
Malczos Julian, z Kujdaniec. nauczyciel tymczasowy w Nastasowie.
○ Mysłowski Wacław Jozafat, z Tarnopola, naucz. młodszy w Mielnicy.
Nawrocki Emil, z Nowosiółki, naucz. młod. w Złoczowie.
○ Omieciński Włodzimierz, z Tarnopola, nauczyciel w Iwaczowie górnym.
* ○ Romańska Paulina Karolina, z Łuki koszowackiej (Rosya) nauucz. młod. w Tarnopolu.
○ Świdnicki Antoni, ze Skwarzawy, naucz. prow. w Czyżowie.
○ Słobodziński Dymitr, z Czortkowa, naucz. prow. w Rosochowaćcu.
Sozański Ignacy, z Kopyczyniec; naucz. młod. w Horodnicy.
Stadnik Łukasz, z Kopyczyniec, naucz. w Czermielowie ruskim.
Tarnawski Julian, z Manajowa, naucz. w Moniłówce.
Tomaszewski Zygmunt, z Bogdanówki, naucz. w Woli mazowieckiej.
Turczaniewicz Piotr, z Kopyczyniec.
○ Vogel Józef Stanisław, z Janowa nauczyciel młod. w Podhajcach.

○ Zahajkiewicz Zofia, z Tarnopola.
* Zaklika Zenon, z Chłopówki.
Zaszkiewicz Bolesław, z Demnego nauczyciel prowizoryczny w Żukowie.
○ Leja z Gezeltów Weinerowa, z Tarnopola, prak. w Horodence.

Rok 1894.

(Zdawało 34).

Aseńko Jan, z Przemyśla, naucz. prow w Kujdańcach.
* Bednarski Antoni, z Łozowej, naucz. tymcz. młod. w Zbarażu.
○ Blauer Rachela z Tarnopola, naucz. szk. izrael. w Tarnopolu.
○ Ćwiąkalski Maryan, z Toustego, naucz. tymcz. z Łuki małej.
Dorożyński Eustachy, z Horodnicy, naucz. kier. tymczasowy, w Czermielowie mazowieckim.
○ Drzymuchowska Stanisława, z Tarnopola, nauczycielka prow. w Busku
Duszyk Stanisław, z Tarnopola, nauczyciel tymczaswy w Kurnikach.
○ Gromnicki Eugeniusz. z Wołczniowa, naucz. prow. w Augustówce
Halpern Herz, w Zbarażu.
○ Horica Felicya, z Tarnopola, praktykantka szk. wydz żeń. w Tarnopolu.
○ Janicki Władysław, ze Słobody, naucz. prowiz. w Koniuchach kąt.
Kabarowski Włodzimierz, z Czyżowa, naucz. prow. w Nahorcach.
Kiczak Jerzy, z Horodnicy wielkiej, naucz. młod. w Kopyczyńcach.
Klimesz Adam, z Tarnopola, nauczyciel prow. w Litwinowie.
Kromp Karol, z Tarnopola, naucz. tymcz. młod w Czernichowcach.
Krukiewicz Albin, z Kopyczyniec, naucz. młod. w Kopyczyńcach.
* Margulies Józef, z Nastasowa, naucz. tymcz. w Mikulińcach.
Nawrocki Eugeninsz, z Ihrowicy, naucz. w Dobrowodach.
○ Margulies Łazarz, z Ilechowic, naucz. młod. szk. izrael. w Tarnopolu.
○ Nowicka Joanna Magdalena, z Tarnopola, prakt. w Tarnopolu.
* Raba Józef, ze Strusowa, nauczyciel młod. w Trembowli.
Redczuk Konstanty, z Czernichowiec.
○ Ruthen Rachela, z Tarnopola, naucz. szkoły izrael. w Tarnopolu.
Ryżewski Stanisław, ze Strusowa, naucz. prowizoryczny w Iszczkowie.
○ Schmidt Maryan, z Iławczego, naucz. w Ostapie.
○ Skrzywanówna Cyryla, z Tarnopola, naucz. prow. w Kipiaczce.
Śmiszkiewicz Jan, z Wiśniowczyka, naucz. prowizoryczny w Bieniawie.
Suchodolski Alojzy, z Załuża, nauczyciel tymczasowy w Huliczkach.
Szpilfogel Józef z Kopyczyniec, nauczyciel prow. w Trembowli przedm. „Sady“.
Włosek Jan, z Janowa, naucz młod. w Janowie.
Wróblewski Andrzej, z Tarnopola, nauczyciel prowiz. w Zabojkach.

Rok 1895.

(Zdawało 30).

Barc Tomasz, z Zagrobeli, naucz. tymcz. w Kupczyńcach.
Borkowski Marceli, z Tarnopola, naucz. młodszy w Hłuboczku wielkim.
Cetner Jakób, z Zagrobeli, naucz. tymcz. w Grabowcu.
Hryńkiewicz Teodor, z Tarnopola, naucz. młod. tymcz. w Chodaczkowie wielkiem.
○ Jamka Konrad, z Żerebek wielkich, naucz. tymcz. w Łozówce.
Jezierski Karol z Przecławia.
○ Kalinowski Piotr, ze Starego Zbaraża,
Kitaj Pinkas, z Tarnopola.
Korczyński Jacenty, z Tarnopola, naucz. tymcz. w Stupkach.
Kurzbauer Antoni, z Płanczy wielkiej.
Kwiatkowski Romuald, z Tarnopola, naucz, w Gajach tarnopolskich.
○ Litwinówna Marya z Biskowic, naucz. młod. tymcz. w Ładyczynie.
○ Lorber Salamon Juda, z Okna, naucz. w Oknie.
Niwes Józef, z Tarnopola.
Pasieka Bazyli, z Łoszniowa, naucz. młod. prow. w Dołhem.
Romanica Seweryn, z Mielnicy, naucz. w Proniatynie.
○ Rzemieniecki Jakób, z Sokołowa, naucz. prow. w Kozówce.
Skulski Antoni, z Wasylkowiec, naucz. w Horodnicy.
Spiałek Franciszek, z Rarańczy, naucz. prowizoryczny w Komarówce.
○ Tokarska Marya Filipina, z Buska, naucz. młod. prow. w Mogilnicy nowej.
* Unolt Edmund, z Iwanowa, nauczyciel młod. tymcz. w Tarnopolu.
○ Weissberg Leon, z Podhajec.

Rok 1896.

(Zdawało 56).

Altas Józef, ze Lwowa.
Bad Hersz, z Przemyślan.
Bawarski Kazimierz, ze Skały.
Borkowski Jan, z Howiłowa wielkiego.
Buczacki Izydor z Zarzecza.
○ Buriak Józef, z Sambora.
Byczkowski Karol, z Załoziec.
Chomicki Józef, z Chmielisk.
Ciuprak Jan, ze Zbaraża.
* Czabanowski Józef, z Tarnopola.
Dąbrowski Włodzimierz, z Hłuboczka.
Dobrzyński Józef, z Warwyniec.
Feldmann Józef z Tarnopola.
○ Goldenberg Maryem z Tarnopola.
* Gołębiowski Franciszek, z Semenowa.
○ Grossman Rachela, z Tarnopola.
○ Horodyska Helena, ze Złoczowa.
Humeniuk Paweł, z Tłusteńkiego.
Jakubowski Łukasz, z Koszlak.
Kirchner Artur ze Lwowa.
* Kogutyński Antoni z Torska.
Korabiowski Emil, z Brykuli nowej.
Krępuszewski Aleksander z Trembowli.

Krzyżanowski Stanisław, z Hałuszczyniec.
○ Łabęcka Kazimira, z Załoziec.
Malkiszer Wilhelm, ze Zbaraża.
Mały Michał, z Dubkowiec.
Matła Antoni, z Łoszniowa.
Mochnacki Teodor, z Sadzawki.
Onuferko Piotr, z Tarnopola.
○ Oppenheim Rachel, Leja, z Kopyczyniec.
Packer Jakób, z Buczacza.
Perejma Tymoteusz, z Rakowego kąta.
○ Pohorylesówna Joanna, z Tarnopola.
○ Reischer Scheindel, z Tarnopola.
○ Rosenöhl Rozalia, ze Lwowa.
○ Rudakiewicz Jan, z Pleskowiec.
Rutka Eugeniusz, z Młynisk.
Ryżewski Jan, ze Strusowa.
Rządzisty Bazyli, z Wiśniowczyka.
Saluk Joachim z Palczyniec.
○ Schochan Frima, z Tarnopola.
○ Sobocińska Amalia, z Łuki wielkiej.
Sokołowski Bronisław, z Wereża.
Sywula Grzegorz, ze Strusowa.
○ Thüringer Amalia, z Tarnopola.
○ Zacharyasiewicz Aleksander, z Jaryczowiec.
Zadorożny Grzegorz, z Nowosiółki skałackiej.
○ Zaklika Stanisław, z Żabiniec.
○ Zasłocka Karolina, z Kaczanówki.
○ Żurowska Barbara, z Barymowiec.

Wykaz kandydatek

które uzyskały w zakładzie tutejszym świadectwo uzdolnienia na nauczycielkę robót ręcznych w szkołach ludowych.

Rok 1890.

Onuferkówna Teodora, Seweryna.
Rybaczkówna Marya.

Rok 1891.

Auerbach Jutta, Perla (2 im.)
Dinkówna Józefa.
Hentschlówna Eugonia.
Hryniewiecka Wiktorya
Leederówna Laurencya, Winesł.
Litwinówna Marya.
Nawrocka Karolina.
Sienkiewiczówna Franciszka.
Srokowska Helena.
Stańkowska Michalina.
Szablówna Marya.
Ziołkowska Anna, Kazimira.

Rok 1892

Barutowiczówna Antonina.
Bogusz Marya.
Czajka Marya,
Glińska Anna.
Kisicka Balbina.
Kowalska Antonina.
Kowalska Paulina.
Landau Rozalia, Chaja.
Loszkówna Antonina.
Łabęcka Kazimira.
Markiewiczówna Franciszka.
Remeza Helena, Julia.
Riegerówna Wanda.
Romańska Karolina, Paulina.
Rondewald Wanda.
Ruthen Ernestyna.
Seńków Jadwiga.
Skrzywan Cyryla.
Szemlej Mieczysława.
Tarnawska Józefa (z Kotelnickich.
Vogelsang Józefa.
Wańczycka Klementyna.
Werberówna Teofila.
Zahajkiewiczówna Zofia.
Ziołkowska Stefania.

Rok 1893.

Blauer Rozalia, (Rachela).
Bryginowicz Bronisława, Celest.
Dorożyńska Klaudya.
Dudrowiczówna Klementyna.
Fraindorf Julia.
Hentschel Klaudya, Aniela.
Hojak Wanda, Magdalena.
Horitza Felicya, Antonina, Cecylia (3 im.)
Ilkiewicz Helena, Marya.
Jastrzębska Wiktorya, Eleonora.
Kardela Stanisława, Fryderyka.
Kaszycka Antonina.
Kessler Stanisława.
Korduba Pawlina.
Kwiatkowska Marya, Antonina.
Krochmalukowa Antonina.
Lubowicz Wiktorya, Augusta.
Nowicka Joanna, Magdalena.
Pragłowska Aleksandra, Olimpia.
Przybylska Helena.
Ruthen Laura.
Springwald Izydora, Wanda.
Świdzińska Józefa, Wanda.
Weinerowa Leja (z Gezeltów).
Winnicka Eudoksya, Wiktorya.
Zasłocka Karolina.

Rok 1894.

Barasch Żanetta.
Barth Żanetta.
Drzymuchowska Stanisława.
Gawlikowska Bronisława.
Grossmanówna Rachela.
Horodyska Zofia.
Juryk Zofia.
Kellerówna Wanda, Jadwiga.
Krasnowska Stefania.
Lewicka Anna.
Mazurkiewicz Antonina.
Mędlowska Michalina.
Mohr Apolonia, Marya.
Pinkas Marya.
Rosenöhl Rozalia.
Sadlińska Fyanciszka, Ksawera.
Schohan Frima.
Szafran Wilhelmina.
Thüringer Amalia.
Twardyjewiczówna Franciszka.
Wolska Klementyna.

Rok 1895.

Bundyk Klaudya.
Finikówna Stefania.
Fritze Władysława.
Goldenberg Marjem.
Gottwald Bolesława.
Juszczak Franciszka.
Kardela Marya, Malwina
Komarnicka Józefa.
Krupicka Jarosława (z Sochackich).
Lauer Mina.
Malewska Regina.
Nawrocka Olga.
Nerfen Hinde.
Packer Ernestyna,
Pihowicz Apolonia.
Rad Emilia.
Rochmis Betti.
Sękowska Jadwiga.
Siarkiewiczówna Józefa, Bronisł,
Surowiecka Leentyna.
Wilczek Aniela, Marya.
Ziemlańska Anna.

Rok 1896.

Bohaczewska Joanna.
Dąbrowska Stefania.
Degenstück Risie.
Głowińska Kazimira.
Horodyska Helena, Marya, St.
Kantor Wanda.
Kitaj Rachela.
Leibel Zofia.
Lelo Karolina.
Oppenheim Rachel, Leja.
Pohoryles Joanna, Izabela.
Ryziewicz Jadwiga.
Skoczylas Elżbieta.
Sobocińska Amalia.
Tarnawska Wiktorya.
Teodorowiczówna Marya.
Weinberówna Anna, Hinde
Żukowska Marya.
Żurowska Barbara.

Środki naukowe.

Biblioteka nauczycieli liczy 1287 dzieł w 1521 tomach i zeszytach wraz z 370 programami szkolnymi.

Biblioteką uczniów Seminaryum obejmuje zaś 201 dzieł 479 tomach.

Biblioteka uczniów szkoły ćwiczeń obejmuje 50 dzieł w 63 tomach.

Zbiór środków naukowych do geografii i historyi liczy 4 globusy i telurya, 53 map ściennych, 5 atlasów, 110 obrazów.

Gabinet fizykalny obejmuje 237 przyrządów.

Gabinet przyrodniczy posiada 350 okązów do zoologii, 25 okazów do botaniki, 553 okazów do mineralogii wraz z 288 innymi środkami naukowymi.

Chemiczne laboratoryum obejmuje 40 przyrządów i aparatów, 100 preparatów i surowych materyałów.

Zbiór środków naukowych do matematyki i rysunków zawiera 26 aparatów, 54 modeli z drzewa i drutu, 32 ornamentów i figur gipsowych, 564 wzorów.

Do nauki gospodarstwa służą przyrządy i modele narzędzi gospodarczych 112.

Szkoła ćwiczeń ma osobno następujące środki naukowe:

1. obrazy do nauki poglądu,
2. obrazy do historyi biblijnej,
3. dwa liczydła.

Przyborów gimnastycznych 26, ciężarków 62, drążków długich 45.

Pole doświadczalne ma wymiaru 1080·6 m^2.

C. k. Seminaryum nauczycielskie męskie w Samborze.

Skreślił

c. k. Dyrektor Józef Kerekjarto.

Pogląd na rozwój Zakładu.

Utrakwistyczne Seminaryum nauczycielskie męskie w Samborze, założone w roku 1892/3, istnieje cztery lata. W b. r. odbył się pierwszy raz egzamin dojrzałości pod kierownictwem Radcy szkolnego WP. Ludwika Dziedzickiego. Zakład rozwijając się stopniowo liczy z końcem b. r. szkolnego siedm klas, a mianowicie dwa równorzędne kursy przygotowawcze, dwa oddziały I. roku i rok II. III. i IV. Klasy ćwiczeń t. j. czteroklasowa szkoła ćwiczeń polska i ruska, połączone z c. k. Seminaryum nauczycielskiem, zostaną wprowadzone od 1. września 1876 a to w ten sposób, że w r. 1896/7 będą dwie pierwsze klasy t. j. polska i ruska i dopełniać się będą stopniowo aż do całkowitego rozwoju w pełne dwie równorzędne szkoły czteroklasowe o planie szkół czteroklasowych wyższego typu.

W r. 1894/5 i 1895/6 uczęszczali kandydaci III. roku na hospitacye, a kandydaci IV. roku na lekcye próbne do miejscowych dwóch szkół, a to do jednej IV-klasowej, a drugiej VI-klasowej pod kierownictwem nauczycieli c. k. Seminaryum naucz. Ze względu na znaczną liczbę uczniów III. i IV. roku, jakoteż na przepełnienie klas miejscowych szkół ludowych, podzielono kandydatów III. i IV. roku na trzy grupy. Brak szkoły ćwiczeń, a tem samem sił nauczycielskich, pod których kierownictwem ćwiczenia praktyczne odbywaćby się miały, a zarazem znaczna liczba kandydatów i podział ich na grupy spowodował, że każdy z grona nauczycielskiego miał stale po 4 godziny tygodniowo ćwiczeń praktycznych a oprócz tego dwóch starszych nauczycieli

i dyrektor zakładu mieli w pierwszym kursie 2, a w drugim 3 godziny hospitacyj z III. rokiem.

Aby kandydatów zapoznać z prowadzeniem nauki w szkołach ludowych jedno i dwuklasowych odbyli kandydaci w r. 1894/5 exkursye do szkół wiejskich dwuklasowych i jednoklasowych z językiem wykładowym polskim i ruskim. Ze względu, że szkoły ludowe są odległe od Sambora i że exkursye połączone z kosztami, nie odbywali kandydaci w r. 1895/6 exkursyi do poblizkich szkół wiejskich, lecz urządzano kombinowane klasy, a zarazem nauczyciele c. k. Sem. naucz. miewali wzorowe lekcye z pojedynczych przedmiotów i ich działów. Środków naukowych posiada zakład bardzo mało, lecz zakupuje pewną część z różnych działów corocznie. Biblioteka tak dla nauczycieli, jak i dla uczniów jest dopiero w zawiązku.

Do nauki rolnego gospodarstwa wynajmuje się corocznie ogród, który jest urządzony stosownie do wymogów i mieści w sobie okazy roślin krajowych i zagranicznych, również krzewów i drzew. Zakład ma także pasiekę, składającą się z 8 pni pszczół. Tak w ogrodzie, jakoteż w pasiece biorą uczniowie III. i IV. roku czynny udział i zapoznają się praktycznie z sposobami uprawy, hodowaniem roślin i drzew, jakoteż z pszczelnictwem.

Jako przedmioty nadobowiązkowe wprowadzono w zakładzie naukę slöjdu i grę na instrumentach dętych. Slöjdu uczy się tygodniowo godzin 8 w czasie pozaszkolnym. Na naukę tego przedmiotu uczęszczają uczniowie I., II., III. i IV. roku, podzieleni na 6 oddziałów. Uczniowie I. i II. roku tworzą 4 oddziały i korzystają z nauki w 4 godzinach tygodniowo, a uczniowie III. i IV. roku tworzą dwa oddziały i korzystają z nauki po 2 godziny tygodniowo, razem 4 godziny. Do nauki zręczności jest urządzona osobna sala, w której mieszczą się: tokarnia, warsztaty, narzędzia i wyroby uczniów. Uczniowie, którzy korzystają z nauki zręczności przez 4 lata, o tyle nabierają wprawy i znajomości rysunków i metody uczenia, że po ukończeniu zakładu mogą udzielać tego przedmiotu w szkołach ludowych. Na naukę zręczności uczęszczało w b. r. 141 uczniów.

Nauka muzyki na dętych instrumentach, zaprowadzona w r. 1894/5. Na tę naukę zgłosiło się 27 uczniów. Pobierają oni naukę w 6 godzinach tygodniowo w czasie pozaszkolnym. Uczniowie postąpili w tym czasie w nauce tak, że grają co 4 niedzielę

w kościele OO. Bernardynów podczas mszy św. odprawianej dla uczniów zakładu, a prócz tego brała muzyka udział w wycieczce urządzonej w r. 184/5 i 1895/6, w koncercie 1895/6 i w uroczystościach szkolnych. Instrumenta dęte zakupiono z wyasygnowanej kwoty 688 złr. przez Wysoką c. k. krajową Radę szkolną. Dla nauki muzyki smyczkowej i dętej jest urządzona osobna sala. Uczniowie IV. roku korzystali w b. r. z bezpłatnej nauki tańców i zachowania się towarzyskiego w budynku szkolnym w 1 godz. tygodniowo w czasie wolnym od nauki.

Zakład umieszczony jest w budynku starym, jednopiątrowym, który służył długie lata za lokal na szkołę, utrzymywaną przez OO. Jezuitów, następnie dla pomieszczenia c. k. gimnazyum do r. 1892, a od r. 1892/3 służy za lokal dla c. k. seminaryum. Budynek ten ma w parterze pomieszkanie tercyana i 8 pokoików, sklepionych lub przerobionych i dla bezpieczeństwa popodpieranych drewnianymi słupami, a na górze 7 salek. Razem jest oprócz pomieszkania tercyana 15 salek. W nich mieści się 7 klas, a inne są obrócone: 1. na kancelaryę dyrektora, 2. salę konferencyjną, 3. salę do nauki muzyki, 4. salę dla nauki rysunków, 5. dla nauki religii, 6. do nauki slöjdu, 7. gabinet, i 8. najmniejszy pokoik na pomieszczenie przyborów gimnastycznych.

Sale te są szczupłe, w parterze wilgotne, brak w nich światła, szczególnie w parterze i nie odpowiadają na umieszczenie zakładu. Brak w nim obszerniejszych sal, gdyż sala konferencyjna jest nadzwyczaj szczupła a gabinet mieści w sobie bibliotekę i wszystkie przybory naukowe.

Obok zakładu znajduje się ogród zacieniony staremi drzewami, na którym urządzone jest letnie boisko gimnastyczne, a zarazem służy za miejsce do zabawy dla uczniów podczas przerw w nauce.

Na szkołę ćwiczeń wynajęto lokal w budynku niedaleko oddalonym od zakładu przy tej samej ulicy.

Na naukę gimnastyki uczęszcza młodzież w porze zimowej i w czasie deszczowym do sali gimnastycznej „Sokoła“, zbudowanej przy c. k. gimnazyum.

Przy zakładaniu c. k. seminaryum nauczycielskiego w Samborze zobowiązała się gmina do odstąpienia tego budynku,

w którym jest umieszczony zakład na lat 6 bezpłatnie i dostarczenia gruntu pod budowę gmachu dla c. k. Seminaryum nauczycielskiego.

W r. b. wywiązała się gmina z danego zobowiązania i dostarczyła 2 morgi gruntu w mieście przy ulicy Nowej, na którym ma Wysoka c. k. Krajowa Rada szkolna wybudować kosztem rządu budynek na pomieszczenie zakładu. Z dostarczonego gruntu pozostanie część na ogród doświadczalny i pasiekę, jakoteż odpowiednio do potrzeb urządzone boisko do zabaw.

Ćwiczenia religijne.

Młodzież obu obrządków religii katolickiej uczęszcza razem na nabożeństwa niedzielne raz do kościoła OO. Bernardynów, a drugi raz do cerkwi parafialnej, w święta zaś młodzież religii rzymsko lub grecko katolickiej. Podczas mszy św. śpiewa chór młodzieży w kościele i cerkwi a od roku 1894/5 gra muzyka szkolna na dętych instrumentach co czwartą niedzielę w kościele. Exhorty niedzielne i rekolekcyjne odbywają się z powodu znacznej ilości młodzieży osobno dla uczniów obu kursów, i dwóch lat pierwszych w sobotę a dla uczniów II., III. i IV. roku w niedziele i święta po kościele.

Dla wprawy kandydatów w udzielaniu nauki religi, w szkole ludowej mieli wszyscy kandydaci IV. roku lekcye praktyczne pod przewodnictwem ks. katechetów swoich obrządków.

Z własnej chęci uczęszcza młodzież umieszczona w internacie pod przewodnictwem prefekta a inni uczniowie sami do kościoła i cerkwi przed 8-mą rano, gdzie księża katecheci z gimnazyum odprawiają mszę św.

Skład grona nauczycieli

przy końcu roku szkolnego 1895/6

z podaniem przedmiotów, których udzielali.

1. Dyrektor: *Józef Kerekjarto*, uczył pedagogiki na II. roku 2 godz., III. 2, IV. 2 i ćwiczenia praktyczne na III. roku 3 godz., IV. 6, = 15 godzin.
2. *Karol Krotochwila*, starszy nauczyciel, gospodarz IV. roku. Język polski na III. roku 3 g. IV. 3 g. Historya powszechna I. R. B. 2, III. 2 g. IV. 1 g. geografia na I. R. B. 2, III. R. 2 IV. 1 g. Hospitacye z III. rokiem w I. półroczu 2 g. a w II. 3 g. Lekcye próbne i konferencye z IV. R. 4 g. = 22 godzin względnie w II. półroczu 23 godzin.
3. *Antoni Roman Uhma*, starszy nauczyciel, gosp. I. R. A. Język polski kurs A. 4 g. II. R. 3 g. Język niemiecki I. R. A. 4. g. IV. 3 g. Historya i Geografia na kursie A. 2 g. Lekcye próbne i konferencya z IV. R. 4 g. = 20 g.
4. *Teodor Biłeńki*, starszy nauczyciel, gospodarz II. R. Język ruski na II., III. i IV. R. po 3 g. = 9 g. Historya powszechna na I. A i II. R. po 2 g. = 4 g. Geografia na I. A i II. R. po 2 g. = 4 g. Hospitacye z III. R. w I. półroczu 2 g. a w II. 3 g. Lekcye próbne z IV. R. 4 g. = 23 względnie 24 godzin.
5. *Stanisław Głogowski*, stały nauczyciel kursu przygotowawczego (szkoły ćwiczeń) w zastępstwie starszego nauczyciela. Matematyka na II. R. 4 g., III. 2 g. IV. 1 g. Fizyka na III. R. 2 g. i na IV. R. 1 g. Rysunki odręczne na I. A 2 g., II. R. 4 g., III. R. 4 g. IV. R. 1 g. Próbne lekcye

z IV. R. 4 g. = 25 g. (Uw. kandydaci na II. i III. R. ze względu na frekwencyę są podzieleni na naukę rysunków na dwie grupy).

6. *Mieczysław Hlawaty*, zastępca starszego nauczyciela, gospodarz kursu B. Język polski kurs B. 4 g., I. B. 3 g. Język niemiecki II. R. 4 g., III. R. 3 g. Geografia i historya na kursie B. 2 g. Próbne lekcye z IV. R. 4 g. = 20 g.
7. *Apolinary Lewicki*, zastępca starszego nauczyciela, gospodarz I. B. Język ruski na I. A i B po 3 g. = 6 g. Matematyka na I A i B po 4 g. = 8 g. Rysunki geometryczne i odręczne na kursach A i B po 3 g. = 6 g. i na I. B 2 g. Próbne lekcye z IV. 4 g. = 26 godzin.
8. *Jan Sielecki*, zastępca nauczyciela starszego. Historya naturalna II. R. 2 g., III. R. 1 g., IV. R. 1 g. w II. półroczu Fizyka na I. A i B i II. R. po 2 g. = 6 g. Gospodarstwo na III. i IV. R. po 4 g. = 8 g. Doświadczenia chemikalne z II. R. 1 g. Exkursye z III. i IV. R. 2 g. Próbne lekcye i konferencye z IV. R. 4 g. = 25 g., względnie w II. półroczu 24 g.
9. *Wincenty Skotnicki*, zastępca starszego nauczyciela, gospodarz kursu A. Język niemiecki na kursie A i B i I. B po 4 g. = 12 g. Matematyka na kursie A i B po 4 godzin = 6 g. Historya naturalna w I. półroczu na I. Roku 2 g. Lekcye próbne i konferencye z IV. R. 4 g. = 24 g w I. półroczu a 22 g. w II-gim.
10. *Władysław Ścieżyński*, zastepca starszego nauczyciela. Język polski na I. B 3 g. Język ruski na kursach A i B po 4 g. = 8 g. Historya naturalna na kursach A i B po 3 g. = 6 g. i na I. A 2 g. w I. półroczu. Lekcye próbne i konferencye z IV. R. 4 g. = 23 g. w I. a 21 g. w II. półroczu.
11. *Ks. Józef Watulewicz*, zastępca rz. kat. katechety. Religia na kursie przygotowawczym 2 g. na I., II., III. i IV. R. = 8 g.
12. *Ks. Michał Ortyński*, zastępca gr. kat. katechety na kursie przygotowawczym 2 g. na I., II., III. i IV. R. g. 2 = 8 g.
13. *Dr. Czesław Waligórski*, docent somatologii, na I. R. A i B w II. półroczu po 2 g. = 4 g. IV. R. 1 g. w I. półroczu = 5 g.

14. *Karol Streit*, zastępca nauczyciela muzyki i śpiewu.
15. *Bolesław Janicki*, nauczyciel szkoły ludowej, uczył gimnastyki na kursach A i B po 2 g. I. A i B po 2 g. II. III. i IV. R. 1 g. = 12 godzin.
16. *Ludwik Rożałowski*, nauczyciel szkoły ludowej, uczył kaligrafii na kursach A i B po 2 g. na I. A i B po 1 g. = 6 g.

Nauczyciele przedmiotów nadobowiązkowych.

1. *Karol Krotochwila* j. w. uczył muzyki na dętych instrumentach tygodniowo godzin 6.
2. *Teodor Biłeńki*, j. w. uczył slöjdu na III. i IV. Roku tygodniowo 4 godzin.
3. *Apolinary Lewicki*, j. w. uczył slöjdu na I. A i B i II. R. tygodniowo 4 godzin.

Internat dla kandydatów c. k. Seminaryum nauczycielskiego.

Celem niesienia pomocy ubogim uczniom, uczęszczającym do c. k. seminaryum nauczycielskiego zawiązał się w r. 1892/3 za inicyatywą dyrektora, Józefa Kerekjarty komitet, w którego skład weszli P. T. pp. Kieszkowski Bogusław c. k. starosta, hr. Michał Dzieduszycki, naczelnik powiatowej Dyrekcyi skarbu, Dr. Budzynowski Leon, adwokat i prezydent miasta, Dr. Ignacy Petelenz c. k. dyrektor gimnazyum, ks. kanonik Dornwald Jan, ks. kanonik gr. kat. Nestorowicz Józef.

Komitet wystosował odezwę do okolicznej szlachty i duchowieństwa z prośbą o nadsyłanie datków w gotówce i naturaliach na ręce dyrektora c. k. seminaryum W. P. Józefa Kerekjarty.

Odezwa odniosła skutek i 26 wychowanków znalazło w tym internacie całe utrzymanie. Prefektem internatu był w r. 1892/3 p. Aleksander Janicki, zastępca nauczyciela przy c. k. seminaryum.

Celem rozszerzenia internatu wzmocnił się komitet, zaprosiwszy do udziału W. P. Serwatowskiego Zenona, marszałka Rady powiatowej, W. P. Tchórznickiego Władysława właściciela dóbr i obywatela miasta Sambora i kupca W. P. Bukietyńskiego, zastępcę prezydenta.

Aby przysporzyć dochodów urządził komitet festyn połączony z tombolą, który się odbył 4. lipca 1893.

Na zakupno sprzętów domowych i urządzenie wewnętrzne internatu asygnowała Wysoka c. k. Krajowa Rada szkolna kwotę 700 zł. z funduszu, przez Wysoki Sejm na ten cel przeznaczonych. Na rok 1893/4 wynajął komitet internatu osobny budynek

i przyjął 50 wychowanków za dopłatą miesięczną 6 zł. w. a. a prefektem został p. Mieczysław Hlawaty, zastępca starszego nauczyciela.

Ze względu, że rodzice wychowanków, umieszczonych w internacie, nie dotrzymali zobowiązań a przeto powstał niedobór, wyasygnował Wysoki Wydział Krajowy kwotę 1000 zł. tytułem bezzwrotnej zapomogi.

W roku 1894/5 przyjął komitet internatu również 50 wychowanków, wybierając z pomiędzy ubiegających się najuboższych i najlepiej uczących się i dał im za miesięczną dopłatą 5 zł. całe utrzymanie t. j. pranie, stół, mieszkanie, usługę i książki.

Kierownictwo internatu poruczył Komitet p. Janowi Sieleckiemu, zastępcy starszego nauczyciela a oprócz tego członkowie grona nauczycielskiego inwigilowali, zmieniając się kolejno każdego dnia w tygodniu.

W roku 1895/6 postanowił Komitet internatu rozszerzyć go i przyjąć 100 wychowanków. Na podstawie tej uchwały wynajął wydział wykonawczy internatu lokal na internat, składający się z trzech domów o 27 ubikacyach, ogródka i zamkniętego podwórza za roczny czynsz 1200 zł. Tym sposobem przyjął komitet internatu uchwałą z dnia 13. sierpnia 1895 na rok szkolny 1896. 100 wychowanków za dopłatą 5 zł. miesięcznie i poruczył zarząd jego p. Janowi Sieleckiemu.

Internat dla wychowanków seminaryum nauczycielskiego rozwijał się stopniowo i dawał możność uczęszczania do zakładu młodzieży ubogiej, która pozbawiona tego dobrodziejstwa nie byłaby w stanie utrzymać się o własnych siłach.

Na utrzymanie wychowanków w internacie szły stypendya, pobierane przez wychowanków od 5 do 10 zł. miesięcznie, dopłata rodziców, która dopełniała stypendyum do wysokości 10 zł. subwencya Wysokiego Sejmu Krajowego i datki władz autonomicznych, prywatnych osób, jakoteż dochody z festynu lub koncertu.

Jakkolwiek umieszczenie internatu nie odpowiada w zupełności wymogom, jakie dla takiego zakładu stawiać bylibyśmy uprawnieni, jednak porównując umieszczenie ubogich uczniów po stancyach z umieszczeniem w internacie, zadowolić się na

razie musimy. Pokarm uczniów, dawany według z góry ułożonego programu, który uwzględnia potrawy niewybredne, lecz pożywne i zdrowe, zadowala w zupełności.

Wychowankowie internatu podlegają osobnym przepisom zatwierdzonym przez komitet i grono nauczycielskie, a uczniowie wchodząc do niego obowiązani są ściśle się do nich zastosować.

Kronika.

Rok 1892|3

Rozporządzeniem Wysokiego c. k. Ministeryum Wyznań i Oświaty z dnia 17. lipca 1892 r. do l. 14581 założono w Samborze utrakwistyczne męskie seminaryum nauczycielskie.

W r. 1892, 5. października nastąpiło uroczyste otwarcie zakładu przy udziale reprezentacyi Władz rządowych i autonomicznych, przedstawicieli duchowieństwa obu obrządków i władz szkolnych, nauczycieli z dyrektorami c. k. gimnazyum: pp. Petelencem Ignacym i Józefem Kerekjartą, dyrektorem c. k. seminaryum nauczycielskiego na czele, oraz młodzieżą c. k. seminaryum naucz.

Jako przedstawiciel rządu wystąpił p. Kieszkowski Bogusław, c. k. starosta, przedstawicielami władz autonomicznych byli W. P. Maciej Zenon Serwatowski, marszałek powiatu, prezes Rady miejskiej Dr. Budzynowski Leon, z duchowieństwa obrządku rz. kat. ks. prałat Jan Dornwald, gr. kat. ks. kanonik Nestorowicz.

Oprócz wyżej wymienionych reprezentantów brało udział w uroczystem otwarciu zakładu wielu z miejscowej inteligencyi. Wpisy do zakładu przed przybyciem dyrektora Józefa Kerekjarty prowadził c. k. inspektor szkolny ks. kanonik Herman Kulisch.

W roku 1892|3 otwarty został I. rok c k. seminaryum nauczycielskiego, na który zapisało się 50 uczniów.

Kurs przygotowawczy otwarty w r. 1892|3, na który wpisało się 70 uczniów, przyłączony został do szkoły IV-klasowej miejskiej, zostającej pod kierownictwem Stanisława Głogowskiego, który był zarazem gospodarzem klasy i udzielał na nim nauki.

Aktem z dnia 29. lipca 1892 r. do l. 15176 odstąpiła gmina miasta Sambora budynek pojezuicki, w którym przez długie lata mieściło się gimnazyum na pomieszczenie c. k. seminaryum bezpłatnie na lat sześć, a zarazem zobowiązała się dostarczyć pod budowę seminaryum grunt, na którym ma c. k. Rząd wybudować odpowiedni budynek własny.

Dyrektorem zakładu zamianowany został p. Józef Kerekjarto, starszym nauczycielem p. Karol Krotochwila i zastępcą nauczyciela starszego p. Aleksander Janicki. Na pomocniczych nauczycieli powołani zostali pp. Ludwik Rożałowski, nauczyciel szkoły ludowej do nauki kaligrafii, Bolesław Janicki dla nauki gimnastyki, Stanisław Głogowski dla nauki rysunków, zastępcą katechety rz. kat. ks. Wojciech Biela, a gr. kat. ks. Michał Ortyński.

Dnia 15. października 1892 zwiedził zakład wiceprezydent c. k. Rady Szkolnej Krajowej, W. P. Michał Bobrzyński w towarzystwie W. P. Radcy szkolnego Ludomiła Germana.

Rozporządzeniem z dnia 25. października 1892 do l. 23608 podzieliła Wysoka c. k. Krajowa Rada szkolna kurs przygotowawczy o 86 uczniach na dwa równorzędne oddziały, nauczycielem jednego z nich był p. Aleksander Janicki, a drugiego p. Stanisław Głogowski.

Rozporządzeniem z 31. stycznia 1893 do l. 11 mianuje Wysoka c. k. Krajowa Rada Szkolna, Dr. Władysława Kopaczyńskiego docentem hygieny przy zakładzie.

Młodzież szkolna wraz z gronem nauczycielskiem brała udział w nabożeństwach dworskich 19. listopada, 1892., 11. lutego, 4. maja i 29. czerwca 1893 r. i w nabożeństwie urządzonem z powodu jubileuszu O. św. papieża Leona XIII.

Zakład wizytował 30-go czerwca 1893 W. P. Bolesław Baranowski Radca szkolny.

Rok szkolny zakończono solennem nabożeństwem i rozdaniem świadectw dnia 15. lipca.

1893/4.

Wpisy uczniów na kurs przygotowawczy, I. i II. rok c. k. seminaryum nauczycielskiego odbyły się dnia 29., 30. i 31. sierpnia a rok szkolny rozpoczęto solennem nabożeństwem 1. września.

Rozporządzeniem Wysokiej c. k. Krajowej Rady Szkolnej z dnia 4. września 1893 do l. 505 zawiadomiona została Dyrekcya o zamianowaniu stałymi nauczycielami, Antoniego Romana Uhmy, starszym nauczycielem i Stanistawa Głogowskiego młodszym nauczycielem przy c. k. seminaryum w Samborze.

Wysoka c. k. Krajowa Rada Szkolna zezwoliła rozporządzeniem do l. 19067 na podział kursu przygotowawczego i I. roku na dwa oddziały ze względu na znaczną liczbę uczniów.

Rozporządzeniem z 16. września 1893 do l. 19020 zamianowała Wysoka c. k. Rada Szkolna Krajowa ks. Józefa Watulewicza rzymsko katolickiego katechetę przy c. k. seminaryum na miejsce ks. Wojciecha Bieli.

Rozporządzeniem z 7 października 1893 do l. 20810 i 21028 mianuje Wysoka c. k. Rada Szkolna Krajowa Mieczysława Hlawatego i Apolinarego Lewickiego zastępcami starszych nauczycieli.

Rozporządzeniem z 15. października 1893 l. 20290 mianuje Rada Szkolna kraj. ks. Jana Trznadla katechetą rz. kat. a uwalnia ks. Józefa Watulewicza od obowiązków służbowych w zakładzie.

Rozporządzeniem z 12. listopada 1893 do l. 21970 przyznała Wysoka c. k. Krajowa Rada Szkolna profesorowi Antoniemu Romanowi Uhmie pierwszy dodatek pięcioletni od dnia 1. września 1893.

Dyrekcya c. k. seminaryum przedkłada plan nauki, przepisy karności dla kandydatów i wypracowania piśmienne kandydatów na wystawę krajową we Lwowie.

Wysoka c. k. Rada Szkolna Krajowa rozporządzeniem z 23. kwietnia 1894 do l. 7230 poleciła, by kandydaci c. k. seminaryum odbywali hospitacye i lekcye próbne w ludowych szkołach miejskich.

Zakład wizytował W. P. Bolesław Baranowski, radca szkolny w pierwszych dniach lipca.

Zakład brał udział w przepisanych uroczystościach dworskich. Rok szkolny zakończono w myśl polecenia Wys. c. k. kr. Radcy Szkolnego 12. lipca.

1894/5.

Wpisy uczniów odbyły się 29., 30. i 31. sierpnia, poprawki i wstępne egzamina na kurs przygotowawczy i I. rok 1. i 2. września, a uroczyste otwarcie roku szkolnego 3. września.

Dekretem Wysokiej c. k. Krajowej Rady szkolnej z dnia 17. lipca 1894 do l. 375 został zastępca starszego nauczyciela Aleksander Janicki zamianowany c. k. inspektorem okręgowym w Buczaczu.

Reskryptem Wysokiej c. k. Krajowej Rady szkolnej z dnia 16. sierpnia 1894 do l. 17253 zarządzono, że nabożeństwa młodzieży mają się odbywać razem dla obu obrządków naprzemian raz w cerkwi, raz w kościele z wyjątkiem świąt uroczystych obu obrządków.

Prezydyum Wysokiej c. k. Krajowej Rady szkolnej z dnia 27. sierpnia 1894 do l. 425 zamianowało Teodora Biłeńkiego stałym starszym nauczycielem przy c. k. seminaryum w Samborze, rozporządzeniem z dnia 31. sierpnia 1894 do l. 14321 Jana Sieleckiego zastępcą starszego nauczyciela, rozporządzeniem z 31. sierpnia 1894 do l. 18563 ks. Józefa Watulewicza zastępcą rz. kat. katechety na miejsce ks. Dr. Jana Trznadla.

Rozporządzeniem z 3. września 1894 do l. 12768 zarządziła Wysoka c. k. Krajowa Rada Szkolna udzielanie nauki zręczności w c. k. seminaryum w 2 g. tygodniowo.

Dnia 26. października 1894 zaszczycił swą bytnością zakład J. E. Pan Namiestnik JW. Hr. Kazimierz Badeni i był obecny na nauce języka ruskiego na kursie i na III. roku na muzyce.

Wysoka c. k. Krajowa Rada Szkolna zamianowała 15. listopada 1894 do l. 24907 Karola Streita zastępcą nauczyciela muzyki i śpiewu.

Uczniowie zakładu urządzili pod przewodnictwem pp. Karola Krotochwili i Karola Streita wieczorek muzykalno-wokalny na dochód internatu.

Rozporządzeniem Wysokiej c. k. Krajowej Rady szkolnej z 5. stycznia do l. 31249 powiększono liczbę godzin na udzielanie nauki zręczności z dwóch na 4 i poruczono udzielanie tej nauki w drugich dwóch godzinach tygodniowo p. Teodorowi Biłeńkiemu.

Wysoka c. k. Krajowa Rada szkolna rozporządzeniem z 29. stycznia 1894 do l. 1854 zamianowała Dr. Czesława Waligórskiego docentem somatologii przy tutejszym zakładzie.

Rozporządzeniem Wysokiej c. k. Rady Szkolnej Krajowej wprowadzono naukę muzyki na dętych instrumentach i poruczono ją p. Karolowi Krotochwili.

Rozporządzeniem Wysokiej c. k. Krajowej Rady szkolnej z 27. maja 1894 l. 12270 pozwolono udzielać nauki zręczności (slöjdu) w 8 g. tygodniowo.

Kandydaci III. R. odbyli dwie wycieczki do szkoły w Czukwi. Pierwszym razem udali się pod przewodnictwem W. P. Józefa Kerekjarty, dyrektora zakładu i Teodora Biłeńkiego do dwuklasowej szkoły, gdzie gdzie jest wykładowy język polski, a drugi raz pod przewodnictwem dyrektora i Karola Krotochwili do jednoklasowej szkoły w Czukwi, gdzie jest wykładowy język ruski.

Zakład zwiedził W. P. Bolesław Baranowski c. k. radca szkolny i wyraził gronu uznanie za gorliwą pracę.

Uczniowie zakładu odbyli wycieczkę całodzienną do lasku w Bereźnicy.

Zakład brał udział w przepisanych uroczystościach dworskich. Rok szkolny zakończono 13. lipca uroczystem nabożeństwem i rozdaniem świadectw.

1895/6.

Wpisy do zakładu odbyły się dnia 29., 30. i 31. sierpnia, zdawanie poprawek i egzaminów wstępnych 1. 2. i 3. września początek roku szkolnego 4. września.

Radca szkolny WP. Ludwik Dziedzicki przybył na konferencyę 31. sierpnia, na której uregulował odbywanie hospitacyj z III. R. i lekcye praktyczne z IV. R. ze względu na brak szkoły ćwiczeń.

Rozporządzeniem J. E. Ministra Wyznań i oświaty z dnia 16. lipca 1895 do l. 10250 zostanie przy c. k. seminaryum zaprowadzona od 1. września 1896 szkoła ćwiczeń z językiem wykładowym polskim i ruskim.

Rozporządzeniem Wysokiej c. k. Krajowej Rady szkolnej z 1. września l. 20857 zostali zamianowani Władysław Ścieżyński i Wincenty Skotnicki zastępcami starszych nauczycieli przy c. k. semin. w Samborze.

Przy odejściu J. E. P. Namiestnika J. W. Hr. Kazimierza Badeniego na prezydenta ministrów wysłało grono nauczycielskie podpisy do łącznego albumu.

Magistrat miasta Sambora zawiadomił Dyrekcyę pismem z dnia 26. marca l. 2036, że odda grunt pod budowę gmachu dla c. k. semin. naucz.

Wysoka c. k. Rada szkolna krajowa rozporządzeniem z dnia 27. marca l. 6117 poleca Dyrekcyi zawrzeć ugodę co do wynajęcia lokalu na szkołę ćwiczeń od 1. września 1896.

Uczniowie c. k. Seminaryum nauczycielskiego urządzają pod kierownictwem grona nauczycielskiego produkcyę wokalno-muzykalną.

W grudniu wizytował zakład tutejszy W. P. Ludwik Dziedzicki, c. k. Radca szkolny i wyraził w czasie końcowej konferencyi uznanie gronu nauczycielskiemu za gorliwą i skuteczną pracę.

Przy końcu maja odbyła się wycieczka uczniów zakładu do Kulczyc.

Od dnia 22. czerwca do 2. lipca odbył się pierwszy egzamin dojrzałości w tutejszym zakładzie.

Po ukończeniu ustnego egzaminu dojrzałości, zarządziła Dyrekcya uroczyste rozdanie świadectw i pożegnanie młodzieży opuszczającej zakład. Podczas tej uroczystości przemówił i pożegnał kandydatów dyrektor zakładu, gospodarz klasy Karol Krotochwila. W imieniu kandydatów podziękowali Stanisław Czaykowski w języku polskim i Jan Kossak w języku ruskim, tak dyrektorowi zakładu, jak i całemu gronu nauczycielskiemu za ich ojcowską opiekę i za pełną poświęcenia pracę około wychowania i wykształcenia, jakoteż materyalną pomoc w czasie studyów. Na zakończenie przemówił W. P. Ludwik Dziedzicki c. k. Radca szkolny, dając abituryentom rady, przestrogi i nauki na przyszłe życie.

Młodzież szkolna brała udział w nabożeństwach urządzanych podczas uroczystości dworskich.

Dnia 15. lipca odbyło się po solennem nabożeństwie odprawionem w kościele OO. Bernardynów wspólne dla obu obrządków uroczyste zamknięcie roku szkolnego 1896 i rozdanie świadectw.

Spis kandydatów

którzy w roku 1896 złożyli egzamin dojrzałości.

1. Bełej Paweł.
2. Czajkowski Stanisław z odznaczeniem.
3. Czerwiński Józef.
4. Drzymała Włodzimierz, poprawka z historyi powszechnej.
5. Głuszkiewicz Jan, z odznaczeniem.
6. Hańkowski Bazyli, z odznaczeniem.
7. Hołubinka Mikołaj, z odznaczeniem.
8. Huminiak Jan.
9. Jaworski Stanisław, poprawka z geografii.
10. Hawran Jan, z odznaczeniem.
11. Kamiński Tadeusz, poprawka z języka niemieckiego.
12. Kliszcz Bazyli.
13. Kulczycki Dyonizy.
14. Jankowski Stanisław, z odznaczeniem.
15. Leżajski Włodzimierz.
16. Lipiński Emil.
17. Liskowski Miron, z poprawką z matematyki.
18. Klisz Michał.
19. Mahler Leon, z poprawką z matematyki.
20. Malisz Michał.
21. Medwid' Mikołaj, poprawka z języka niemieckiego.
22. Koneczny Jan z odznaczeniem.
23. Müller Józef.
24. Orzechowski Adam.
25. Perucki Antoni.
26. Konstankiewicz Emil, z odznaczeniem.

27. Sielecki Józef, poprawka z języka niemieckiego.
28. Sucharski Jan.
29. Winnicki Jan.
30. Kossak Jan, z odznaczeniem.
31. Wisłocki Jan, poprawka z języka niemieckiego.
32. Zaremba Antoni, z odznaczeniem.
33. Żerebecki Piotr.

Externiści:

1. Bryk Julian, poprawka z nauk przyrodniczych.
2. Kołczykiewicz Wanda.
3. Lewicka Antonina.
4. Złotnicka Marya, poprawka z matematyki.
5. Kasprzycka Albina.
6. Kostyszyn Piotr.

Komisye egzaminacyjne

Przy c. k. seminaryum złożyła Wysoka c. k. Rada szkolna krajowa rozporządzeniem z 19. września 1893 l. 499 komisyę egzaminacyjną dla egzaminów kwalifikacyjnych do szkół ludowych pospolitych.

Członkami c. k. Komisyi zostali zamianowani: Dyrektorem komisyi, Dyrektor c. k. seminaryum, Józef Kerekjarto; zastępcą dyrektora c. k. Komisyi ks. Herman Kulisch inspektor szkolny. Członkami i egzaminatorami: Berger Edward c. k. profesor gimnazyalny, Biłeńki Teodor nauczyciel starszy c. k. seminaryum nauczycielskiego, Głogowski Stanisław nauczyciel kursu przygotowawczego przy c. k seminaryum nauczycielskiem, Hampel Władysław c. k. inspektor okręgowy, Hawrot Jan dyrektor szkoły 6 klasowej w miejscu. Janicki Bolesław nauczyciel szkoły ludowej, Krotochwila Karol starszy nauczyciel c. k. semin. naucz., Krynicki Maksymilian, profesor gimnazyalny, Łopuszańska Konstancya, dyrektorka szkoły wydziałowej żeńskiej, Mekler Eleonora, nauczycielka szkoły wydziałowej, Dr. Petelenz Ignacy, dyrektor gimnazyalny, Rożałowski Ludwik, nauczyciel szkoły ludowej, Sielecki Jan, zastępca starszego nauczyciela przy c. k. semin., Uhma Antoni starszy naucz. przy c. k. semin. naucz.

Delegatami i egzaminatorami do egzaminów specyalnych i udzielania nauki religii zostali zamianowani: Dornwald Jan, ks. del. kons. biskup. obrz. rz. kat. Ks. Trznadel Jan, egzaminator rel. obrz. rz. kat. Ks. Kozaniewicz Leon del. kons. obrz. gr. kat. Ks. Gmitryk Hilary egz. relig. gr. kat., Landauer Jakób del. przeł. wyzn. mojżeszowego i Singer Markus nauczyciel rel. mojż. egz. rel. mojż.

Rozporządzeniem Wysokiej c. k. krajowej Rady szkolnej z 4. grudnia 1893 wyznaczony został ks. Jan Dornwald komisarzem biskupim obrz. rz. kat., ks. Leon Kozaniewicz komisarzem gr. kat. rozp. z 4. grudnia 1893. l. 2310 a. p. Sandauer Jakób rozp. z 25. listopada 1893. l. 21517 komisarzem religii mojż.

Rozporządzeniem z 15. listopada 1894. l. 26643 ustanawia Wysoka c. k. krajowa Rada szkolna c. k. Komisyę dla nauczycielek kobiecych robót ręcznych.

Rozporządzeniem Wysokiej c. k. Krajowej Rady szkolnej z 31. stycznia 1894 l. 1202 zamianowano Teodora Biłeńkiego starszego nauczyciela c. k. semin. naucz. i Jana Sieleckiego zast. starsz. naucz. członkami c. k. komisyi egzaminacyjnej.

Rozporządzeniem z 13. lutego 1895 l. 37 mianuje Wysoka c. k. Krajowa Rada szkolna Józefa Kerekjartę dyrektorem c. k. komisyi egzaminacyjnej, a Ignacego Petelenza i ks. Hermana Kulischa zastępcami dyrektora c. k. komisyi egzamin.

Rozporządzeniem z 22. listopada 1895 l. 29888 zamianowała Wysoka c. k. krajowa Rada szkolna ks. Józefa Watulewicza egzaminatorem rz. kaf. religii na miejsce ks. Jana Trznadla, który odszedł na katechetę do c. k. gimnazyum w Sanoku.

Statystyka uczniów

c. k. Seminaryum nauczycielskiego w Samborze za rok szkolny 1892/93.

	Seminaryum męskie							
	Kurs przygotow.		I		II	III	IV	Razem
	A	B	A	B	Rok			
1. Liczba.								
Z początkiem roku szkolnego . . .	55	47	55	.	.	.	.	157
Podczas roku szkolnego wstąpiło .	.	.	3	.	.	.	.	3
Podczas roku szkolnego wystąpiło .	7	.	11	.	.	.	.	18
Do końca r. szkolnego zostało .	48	47	47	.	.	.	.	142
2. Wiek.								
Z początkiem roku szkolnego liczyło lat życia								
14	12	12	.	.	.	.	.	24
15	16	8	5	.	.	.	.	29
16	7	8	12	.	.	.	.	27
17	6	6	6	.	.	.	.	18
18	5	6	12	.	.	.	.	23
19	.	2	3	.	.	.	.	5
20	4	3	2	.	.	.	.	9
21	1	2	5	.	.	.	.	8
22	.	.	2	.	.	.	.	2
23	.	.	2	.	.	.	.	2
24	1	.	1	.	.	.	.	2
25	1	.	2	.	.	.	.	3
26	.	.	.	.	.	.	.	.
27	1	.	2	.	.	.	.	3
28	.	.	2	.	.	.	.	2
29	.	.	1	.	.	.	.	1
30	.	.	1	.	.	.	.	1
Ponad 30 lat życia	1	.	.	.	.	.	.	1
Razem . .	55	47	58	.	.	.	.	160

	Seminaryum nauczycielskie męskie							
	kurs przygotow.		I		II	III	IV	Razem
	A	B	A	B	Rok			
3. Religii:								
rzymsko katol.	20	22	28	.	.	.	.	70
grecko katol.	31	20	26	.	.	.	.	77
mojżeszowej	2	5	4	.	.	.	.	13
4. Mowa ojczysta:								
polska	24	27	32	.	.	.	.	83
ruska	31	20	26	.	.	.	.	77
Razem	55	47	58	.	.	.	.	160
5. Miejsce urodzenia (kraj)								
Galicya	55	47	57	.	.	.	.	159
Bukowina	.	.	.	.	.	.	.	.
Inne kraje koronne	.	.	1	.	.	.	.	1
Razem	55	47	58	.	.	.	.	160
6. Powiat w którym mieszkają rodzice:								
1. Biała	.	.	.	.	.	.	.	.
2. Bóbrka	2	.	.	.	.	.	.	2
3. Bochunia	.	.	.	.	.	.	.	.
4. Bohorodczany	1	.	.	.	.	.	.	1
5. Borszczów	.	1	1	.	.	.	.	2
6. Brody	.	.	.	.	.	.	.	.
7. Brzesk	.	.	.	.	.	.	.	.
8. Brzeżany	.	1	1	.	.	.	.	2
9. Brzozów	.	1	.	.	.	.	.	1
10. Buczacz	1	.	.	.	.	.	.	1
11. Chrzanów	.	.	.	.	.	.	.	.
12. Cieszanów	.	.	.	.	.	.	.	.
13. Czortków	.	.	.	.	.	.	.	.
14. Dąbrowa	.	.	.	.	.	.	.	.
15. Dobromil	.	2	2	.	.	.	.	4
16. Dolina	.	1	.	.	.	.	.	1
17. Drohobycz	3	2	7	.	.	.	.	12
18. Gorlice	.	.	.	.	.	.	.	.
19. Gródek	.	.	.	.	.	.	.	.

	Seminaryum nauczycielskie męskie							
	Kurs przygotow.		I		II	III	IV	Razem
	A	B	A	B	Rok			
20. Grybów	.	.	.	.	.	.	.	.
21. Horodenka	.	.	.	.	.	.	.	.
22. Husiatyn	.	.	.	.	.	.	.	.
23. Jarosław	1	1	.	.	.	.	.	2
24. Jasło	.	.	.	.	.	.	.	.
25. Jaworów	2	1	.	.	.	.	.	3
26. Kałusz	.	1	1	.	.	.	.	2
27. Kamionka	.	.	.	.	.	.	.	1
28. Kolbuszowa	.	.	.	.	.	.	.	.
29. Kołomyja	.	1	4	.	.	.	.	5
30. Kossów	.	.	.	.	.	.	.	.
31. Kraków	.	.	.	.	.	.	.	.
32. Krosno	.	.	.	.	.	.	.	.
33. Łańcut	.	.	1	.	.	.	.	1
34. Limanowa	.	.	.	.	.	.	.	.
35. Lisko	1	.	1	.	.	.	.	2
36. Lwów	1	3	2	.	.	.	.	6
37. Mielec	.	.	.	.	.	.	.	.
38. Mościska	8	.	5	.	.	.	.	13
39. Myślenice	1	.	.	.	.	.	.	1
40. Nadwórna	.	1	1	.	.	.	.	2
41. Nisko	.	.	.	.	.	.	.	.
42. Nowy Sącz	.	1	.	.	.	.	.	1
43. Nowytarg	.	.	.	.	.	.	.	.
44. Pilzno	.	1	.	.	.	.	.	1
45. Podhajce	1	.	1	.	.	.	.	2
46. Przemyśl	3	.	3	.	.	.	.	6
47. Przemyślany	.	3	1	.	.	.	.	4
48. Rawa	.	.	.	.	.	.	.	.
49. Rohatyn	1	.	.	.	.	.	.	1
50. Rudki	1	1	2	.	.	.	.	4
51. Rzeszów	.	.	.	.	.	.	.	.
52. Sambor	21	18	8	.	.	.	.	47
53. Sanok	.	1	3	.	.	.	.	4
54. Ropczyce	.	.	.	.	.	.	.	.
55. Skałat	.	.	.	.	.	.	.	.
56. Śniatyn	.	.	1	.	.	.	.	1
57. Sokal	.	.	.	.	.	.	.	.
58. Stanisławów	.	.	2	.	.	.	.	2
59. Staremiasto	2	2	4	.	.	.	.	8

	Seminaryum nauczycielskie męskie							
	Kurs przygotow		I		II	III	IV	Razem
	A	B	A	B	Rok			
60. Stryj	4	.	5	.	.	.	.	9
61. Tarnobrzeg	.	1	.	.	.	.	.	1
62. Tarnopol	.	.	1	.	.	.	.	1
63. Tarnów	.	.	.	.	.	.	.	.
64. Tłómacz	.	.	.	.	.	.	.	.
65. Trembowla	.	.	.	.	.	.	.	.
66. Turka	.	3	.	.	.	.	.	3
67. Wadowice	.	.	.	.	.	.	.	.
68. Wieliczka	.	.	.	.	.	.	.	.
69. Zaleszczyki	.	.	1	.	.	.	.	1
70. Zbaraż	.	.	.	.	.	.	.	.
71. Złoczów	.	.	.	.	.	.	.	.
72. Żółkiew	.	.	.	.	.	.	.	.
73. Żydaczów	.	.	.	.	.	.	.	.
74. Żywiec	.	.	.	.	.	.	.	.
Razem	55	47	58	.	.	.	.	160
7. Pobierało naukę w przedmiotach nadobowiązkowych (slójdu).								
8. Wynik klasyfikacyi.								
Stopień I z odznaczeniem otrzymali	10	10	9	.	.	.	.	29
Stopień I otrzymali	32	31	27	.	.	.	.	90
Do egzaminu poprawczego przeznaczono	3	2	9	.	.	.	.	14
Stopień II otrzymali	3	4	2	.	.	.	.	9
Razem	48	47	47	.	.	.	.	142

Statystyka uczniów

c. k. Seminaryum nauczycielskiego w Samborze za rok szkolny 1893/94.

	Seminaryum nauczycielskie męskie							
	Kurs przygotow.		I		II	III	IV	Razem
	A	B	A	B	Rok			
1. Liczba:								
Z początkiem roku szkolnego	50	53	42	40	43	.	.	228
Podczas roku szkolnego wstąpiło	1	.	.	2	1	.	.	4
Podczas roku szkolnego wystąpiło	5	14	2	7	3	.	.	31
Do końca r. szkolnego zostało	46	39	40	35	41	.	.	201
2. Wiek:								
Z początkiem roku szkolnego liczyło lat życia:								
14	5	3	.	.	.	.	.	8
15	6	11	1	2	.	.	.	20
16	12	16	2	4	1	.	.	35
17	10	13	11	12	4	.	.	50
18	8	5	7	6	8	.	.	34
19	2	4	4	7	5	.	.	22
20	2	1	6	3	10	.	.	22
21	1	.	5	2	4	.	.	12
22	1	.	1	3	3	.	.	8
23	2	.	1	2	1	.	.	6
24	.	.	.	.	3	.	.	3
25	.	.	.	.	1	.	.	3
26	.	.	3	.	.	.	.	3
27	.	.	.	.	.	.	.	.
28	.	.	1	.	.	.	.	1
29	.	.	.	.	1	.	.	1
30	2	.	.	.	.	.	.	2
Ponad 30 lat życia liczyło	.	.	.	1	1	.	.	2
Razem	51	53	42	42	44	.	.	232

	Seminaryum nauczycielskie męskie							
	Kurs przygotow.		I		II	III	IV	Razem
	A	B	A	B	Rok			
3. Religii:								
rzymsko katol.	28	28	13	19	23	.	.	111
grecko katol.	23	18	27	18	19	.	.	105
mojżeszowej	.	7	2	5	2	.	.	16
4. Mowa ojczysta:								
polska	28	35	15	24	25	.	.	127
ruska	23	18	27	18	19	.	.	105
Razem	51	53	42	42	44	.	.	232
5. Miejsce urodzenia (kraj):								
Galicya	51	52	40	41	44	.	.	228
Bukowina	.	1	1	1	.	.	.	3
Inne kraje koronne	.	.	1	.	.	.	.	1
Razem	51	53	42	42	44	.	.	232
6. Powiat w którym mieszkają rodzice:								
1. Biała	.	.	.	.	.	.	.	.
2. Bóbrka	.	.	.	.	.	.	.	.
3. Bochnia	.	.	.	.	.	.	.	.
4. Bohorodczany	.	1	.	.	.	.	.	1
5. Borszczów	1	.	.	.	.	.	.	1
6. Brody	.	.	.	.	.	.	.	.
7. Brzesk	.	.	.	.	.	.	.	.
8. Brzeżany	.	.	.	.	.	.	.	.
9. Brzozów	.	2	.	.	.	.	.	2
10. Buczacz	.	.	1	1	.	.	.	2
11. Chrzanów	.	.	.	.	.	.	.	.
12. Cieszanów	1	.	2	.	.	.	.	3
13. Czortków	.	.	.	1	.	.	.	1
14. Dąbrowa	.	.	.	.	.	.	.	.
15. Dobromil	1	1	.	3	1	.	.	6
16. Dolina	.	.	.	.	.	.	.	.
17. Drohobycz	7	12	3	5	5	.	.	32
18. Gorlice	.	1	.	.	.	.	.	1
19. Gródek	.	.	.	.	.	.	.	.
20. Grybów	.	.	.	.	.	.	.	.

	Seminaryum nauczycielskie męskie							
	Kurs przygotow.		I		II	III	IV	Razem
	A	B	A	B	Rok			
21. Horodenka	1	.	.			.	.	1
22. Husiatyn	1	1	1			.		3
23. Jarosław	.	2	.	1	1	.	.	4
24. Jasło	.	.	.	.	.	.	.	.
25. Jaworów	1	.	2	1	.	.	.	4
26. Kałusz	12	4	1	2	1	.	.	20
27. Kamionka Strumiłowa	1	1	1	.	.	.	.	3
28. Kolbuszowa	.	.	.	.	.	.	.	.
29. Kołomyja	.	1	.	1	1	.	.	3
30. Kossów	.	.	.	.	.	.	.	.
31. Kraków	.	.	.	.	.	.	.	.
32. Krosno	.	.	.	.	.	.	.	.
33. Łańcut	.	.	.	.	.	.	.	.
34. Limanowa	.	.	.	.	.	.	.	.
35. Lisko	.	.	1	.	.	.	.	1
36. Lwów	1	2	.	2	1	.	.	6
37. Mielec	.	.	.	.	.	.	.	.
38. Mościska	1	2	8	1	3	.	.	15
39. Myślenice	.	.	.	.	.	.	.	.
40. Nadwórna	1	.	.	.	.	.	.	1
41. Nisko	.	.	.	.	.	.	.	.
42. Nowy Sącz	.	.	.	.	.	.	.	.
43. Nowytarg	.	.	.	.	.	.	.	.
44. Pilzno	.	.	.	1	.	.	.	1
45. Podhajce	.	.	.	.	.	.	.	.
46. Przemyśl	4	5	3	1	4	.	.	17
47. Przemyślany	1	1	1	.	1	.	.	4
48. Rawa	.	.	.	.	.	.	.	.
49. Rohatyn	.	.	.	.	1	.	.	1
50. Ropczyce	1	.	.	.	.	.	.	1
51. Rudki	1	2	1	1	1	.	.	6
52. Rzeszów	.	.	.	.	.	.	.	.
53. Sambor	12	5	8	12	7	.	.	44
54. Sanok	.	4	1	1	4	.	.	10
55. Skałat	.	1	.	.	.	.	.	1
56. Śniatyn	.	.	.	.	2	.	.	2
57. Sokal	.	.	.	.	1	.	.	1
58. Stanisławów	.	1	.	1	1	.	.	3
59. Staremiasto	.	.	2	.	2	.	.	4

	Seminaryum nauczycielskie męskie							
	Kurs przygotow.		I		II	III	IV	Razem
	A	B	A	B	Rok			
60. Stryj	.	2	2	3	3	.	.	10
61. Tarnobrzeg	.	.	.	.	1	.	.	1
62. Tarnopol	.	.	.	.	1	.	.	1
63. Tarnów	.	.	.	.	.	.	.	.
64. Tłumacz	.	.	.	.	.	.	.	.
65. Trembowla	.	.	.	.	.	.	.	.
66. Turka	1	.	2	3	1	.	.	7
67. Wadowice	.	.	.	.	.	.	.	.
68. Wieliczka	.	.	.	.	.	.	.	.
69. Zaleszczyki	.	.	.	.	1	.	.	1
70. Zbaraż	.	.	1	.	.	.	.	1
71. Złoczów	1	.	1	.	.	.	.	2
72. Żółkiew	1	2		1	.	.	.	4
73. Żydaczów	.	.	.	.	.	.	.	.
74. Żywiec	.	.	.	.	.	.	.	.
Razem	51	53	42	42	44	.	.	232
7. Pobierało naukę w przedmiotach nadobowiązkowych (slöjdu)	.	.	.	.	.	.	.	.
8. Wynik klasyfikacyi:								
Stopień I z odznaczeniem otrzymali	14	2	5	4	9	.	.	34
Stopień I otrzymali	24	28	28	26	20	.	.	126
Do egzaminu poprawczego przeznaczono	6	4	6	4	10	.	.	30
Stopień II otrzymali	2	5	1	1	2	.	.	11
Razem	46	39	40	35	41	.	.	201

Statystyka uczniów

c. k. Seminaryum nauczycielskiego w Samborze za rok szkolny 1894|95.

	Seminaryum nauczycielskie męskie							
	Kurs przygotow.		I		II	III	IV	Razem
	A	B	A	B	Rok			
1. Liczba:								
Z początkiem roku szkolnego	43	43	43	43	76	38	.	286
Podczas roku szkolnego wstąpiło	1	4	1	.	.	.	.	6
Podczas roku szkolnego wystąpiło	1	4	7	7	6	2	.	25
Do końca r. szkolnego zostało	43	39	37	36	70	36	.	261
2. Wiek:								
Z początkiem roku szkolnego liczyło lat życia:								
14	9	3	.	.	.	.	.	12
15	14	6	4	3	.	.	.	27
16	11	12	12	10	3	.	.	48
17	7	5	10	13	6	1	.	42
18	2	11	7	13	20	3	.	56
19	1	1	2	2	12	7	.	25
20	.	2	1	1	10	5	.	19
21	.	4	2	1	9	8	.	24
22	.	1	1	.	7	4	.	13
23	.	2	4	.	4	2	.	12
24	.	.	.	.	2	1	.	3
25	.	.	.	.	.	4	.	4
26	.	.	.	.	.	1	.	1
27	.	.	.	.	3	.	.	3
28	.	.	.	.	.	.	.	.
29	.	.	.	.	.	.	.	.
30	.	.	.	.	.	1	.	1
Ponad nad 30 lat życia liczyło	.	.	1	.	.	1	.	2
Razem	44	47	44	43	76	38	.	292

	Seminaryum nauczycielskie męskie							
	Kurs przygotow.		I		II	III	IV	Razem
	A	B	A	B	Rok			
3. Religii:								
rzymsko kat.	24	22	24	24	29	18	·	141
grecko kat.	20	24	19	17	43	18	·	141
mojżeszowej	·	1	1	2	4	2	·	10
4. Mowa ojczysta:								
polska	24	23	25	26	33	20	·	151
ruska	20	24	19	17	43	18	·	141
Razem	44	47	44	43	76	38	·	292
5. Miejsce urodzenia (kraj):								
Galicya	42	47	44	41	75	37	·	286
Bukowina	2	·	·	2	·	·	·	4
Inne kraje koronne	·	·	·	·	1	1	·	2
Razem	44	47	44	43	76	38	·	292
6. Powiat w którym mieszkają rodzice:								
1. Biała	·	·	·	·	·	·	·	·
2. Bóbrka	·	·	·	·	·	·	·	·
3. Bochnia	·	·	·	·	·	·	·	·
4. Bohorodczany	·	·	·	1	·	·	·	1
5. Borszczów	·	1	1	2	·	·	·	5
6. Brody	·	·	·	·	·	·	·	·
7. Brzesk	·	·	·	·	·	·	·	·
8. Brzeżany	·	·	·	·	·	·	·	·
9. Brzozów	·	·	·	·	·	·	·	·
10. Buczacz	2	2	·	·	2	·	·	6
11. Chrzanów	·	1	·	·	·	·	·	·
12. Cieszanów	1	·	1	·	2	·	·	4
13. Czortków	1	2	·	·	1	·	·	4
14. Dąbrowa	·	·	·	·	·	·	·	·
15. Dobromil	1	·	1	1	3	·	·	6
16. Dolina	1	4	·	10	·	·	·	15
17. Drohobycz	6	4	6	1	7	4	·	28
18. Gorlice	·	·	·	·	·	·	·	·
19. Gródek	·	·	·	·	·	·	·	·
20. Grybów	·	·	·	·	·	·	·	·

	Seminaryum nauczycielskie męskie							
	Kurs przygotow.		I		II	III	IV	Razem
	A	B	A	B	Rok			
21. Horodenka	·	·	1	·	·	·	·	1
22. Husiatyn	1	·	1	1	1	·	·	4
23. Jarosław	2	2	·	2	2	1	·	9
24. Jasło	1	·	·	·	·	·	·	1
25. Jaworów	·	·	1	·	1	·	·	2
26. Kałusz	2	2	10	1	3	1	·	19
27. Kamionka Strumiłowa	·	1	1	1	·	·	·	3
28. Kolbuszowa	·	·	·	·	·	·	·	·
29. Kołomyja	·	2	·	1	2	1	·	6
30. Kossów	·	·	·	·	·	·	·	·
31. Kraków	·	·	·	·	·	·	·	·
32. Krosno	·	·	·	·	·	·	·	·
33. Łańcut	·	·	·	·	·	·	·	·
34. Limanowa	·	·	·	·	·	·	·	·
35. Lisko	·	·	·	·	1	·	·	1
36. Lwów	4	1	1	2	2	1	·	11
37. Mielec	·	·	·	·	·	·	·	·
38. Mościska	2	·	1	2	3	2	·	15
39. Myślenice	·	·	·	·	·	·	·	·
40. Nadwórna	·	·	1	·	·	·	·	1
41. Nisko	·	·	·	·	·	·	·	·
42. Nowy Sącz	·	·	·	·	·	·	·	·
43. Nowytarg	·	·	·	·	·	·	·	·
44. Pilzno	·	·	·	·	1	·	·	·
45. Podhajce	·	·	·	·	·	·	·	1
46. Przemyśl	6	3	3	3	4	3	·	22
47. Przemyślany	·	2	1	1	·	·	·	4
48. Rawa	·	·	·	·	·	·	·	·
49. Rohatyn	·	·	·	·	·	·	·	·
50. Ropczyce	·	·	1	·	·	·	·	1
51. Rudki	1	1	1	2	2	·	·	7
52. Rzeszów	·	·	·	·	·	·	·	·
53. Sambor	7	6	9	5	18	7	·	52
54. Sanok	·	1	·	2	2	4	·	9
55. Skałat	1	·	·	1	·	·	·	2
56. Śniatyn	·	1	·	·	·	2	·	3
57. Sokal	·	·	·	·	·	1	·	1
58. Stanisławów	1	·	·	1	1	1	·	4
59. Staremiasto	·	2	·	·	2	1	·	6

	Seminaryum nauczycielskie męskie							
	Kurs przygotow.		I		II	III	IV	Razem
	A	B	A	B	Rok			
60. Stryj	2	2	·	2	5	3	·	14
61. Tarnobrzeg	·	·	·	·	·	1	·	1
62. Tarnopol	1	·	·	·	·	1	·	2
63. Tarnów	·	·	·	·	·	·	·	·
64. Tłómacz	·	·	·	·	·	·	·	·
65. Trembowla	·	·	·	·	·	·	·	·
66. Turka	·	1	1	·	3	1	·	6
67. Wadowice	·	·	·	·	·	·	·	·
68. Wieliczka	·	·	·	·	·	·	·	·
69. Zaleszczyki	1	·	·	·	·	1	·	2
70. Zbaraż	·	·	·	·	1	·	·	1
71. Złoczów	·	2	1	·	2	1	·	6
72. Żółkiew	·	4	1	1	·	·	·	6
73. Żydaczów	·	·	·	·	·	·	·	·
74. Żywiec	·	·	·	·	·	·	·	·
Razem	44	47	44	43	76	38	·	292
7. Pobierało naukę w przedmiotach nadobowiązkowych (slöjdu)	·	·	25	24	51	22	·	122
8. Wynik klasyfikacyi:								
Stopień I z odznaczeniem otrzymali	3	6	4	·	6	13	·	32
Stopień I otrzymali	21	20	22	26	50	18	·	157
Do egzaminu poprawczego przeznaczono	11	10	7	7	8	5	·	48
Stopień II otrzymali	8	3	4	3	6	·	·	24
Razem	43	39	37	36	70	36	·	261

Statystyka uczniów

c. k. Seminaryum nauczycielskiego w Samborze za rok szkolny 1895/96.

	Seminaryum nauczycielskie męskie							
	Kurs przygotow.		I		II	III	IV	Razem
	A	B	A	B	Rok			
1. Liczba:								
Z początkiem roku szkolnego	48	47	40	41	64	52	36	328
Podczas roku szkolnego wstąpiło	3	2	2	·	2	1	2	12
Podczas roku szkolnego wystąpiło	9	9	9	1	6	3	2	39
Do końca r. szkolnego zostało	42	40	33	40	60	50	36	301
2. Wiek:								
Z początkiem roku szkolnego liczyło lat życia:								
14	5	11	·	·	·	·	·	16
15	9	18	8	3	·	·	·	38
16	10	11	14	3	6	·	·	44
17	14	4	11	12	20	1	·	62
18	6	2	7	5	21	8	·	49
19	2	1	·	11	14	15	3	46
20	1	2	1	1	3	7	5	20
21	3	·	·	2	2	5	5	17
22	·	·	1	1	·	6	8	16
23	·	·	·	1	·	5	4	10
24	·	·	·	2	·	2	2	6
25	1	·	·	·	·	1	1	3
26	·	·	·	·	·	·	4	4
27	·	·	·	·	·	3	2	5
28	·	·	·	·	·	·	2	2
29	·	·	·	·	·	·	·	·
30	·	·	·	·	·	·	1	1
Ponad 30 lat życia liczyło	·	·	·	·	·	·	1	1
Razem	51	49	42	41	66	53	38	340

	Seminaryum nauczycielskie męskie							
	Kurs przygotow.		I		II	III	IV	Razem
	A	B	A	B	Rok			
3. Religii:								
rzymsko-katol.	22	27	22	27	31	20	17	166
grecko-katol.	29	22	20	13	33	30	19	166
mojżeszowej	.	.	.	1	2	3	2	8
Razem	51	49	42	41	66	53	38	340
4. Mowa ojczysta:								
polska	22	27	22	28	33	23	19	174
ruska	29	22	20	13	33	30	19	166
Razem	51	49	42	41	66	53	38	340
5. Miejsce urodzenia (kraj):								
Galicya	48	48	42	41	66	52	37	234
Bukowina	3	.	.	.	.	1	.	4
Inne kraje koronne	.	1	.	.	.	.	1	2
Razem	51	49	42	41	66	53	38	340
6. Powiat w którym mieszkają rodzice:								
1. Biała	.	.	.	.	.	.	.	.
2. Bóbrka	.	.	.	.	.	.	.	.
3. Bochnia	.	.	.	.	.	.	.	.
4. Bohorodczany	.	.	.	.	1	.	.	1
5. Borszczów	.	2	1	1	2	.	.	6
6. Brody	.	1	.	.	.	.	.	1
7. Brzesko	.	.	.	.	.	.	.	.
8. Brzeżany	.	.	.	.	.	.	.	.
9. Brzozów	.	.	.	.	.	.	.	.
10. Buczacz	2	7	1	2	.	6	.	18
11. Chrzanów	.	.	.	.	.	.	.	.
12. Cieszanów	1	1	1	.	1	2	.	6
13. Czortków	3	1	1	2	.	1	.	8
14. Dąbrowa	.	.	.	.	.	.	.	.
15. Dobromil	2	1	1	.	5	2	.	11
16. Dolina	.	.	1	4	6	.	.	11
17. Drohobycz	4	7	6	4	6	4	1	32
18. Gorlice	.	.	.	.	.	.	.	.
19. Gródek	.	.	.	.	.	.	.	.
20. Grybów	.	.	.	.	.	.	.	.

	Seminaryum nauczycielskie męskie							
	Kurs przygotow.		I		II	III	IV	Razem
	A	B	A	B	Rok			
21. Horodenka	2	.	.	.	1	.	.	3
22. Husiatyn	2	.	1	.	2	1	.	6
23. Jarosław	.	4	2	2	2	2	1	13
24. Jasło	.	.	1	.	.	.	.	1
25. Jaworów	2	3	.	.	1	1	.	7
26. Kałusz	1	1	2	2	8	1	1	16
27. Kamionka Strumiłowa	1	.	.	2	2	.	.	5
28. Kolbuszowa	2	.	.	.	.	.	.	2
29. Kołomyja	.	2	.	2	.	2	1	7
30. Kossów	2	.	.	.	.	.	.	2
31. Kraków	.	.	.	.	.	.	.	.
32. Krosno	.	.	.	.	.	.	.	.
33. Łańcut	.	.	.	.	.	.	.	.
34. Limanowa	.	.	.	.	.	.	.	.
35. Lisko	3	.	.	.	.	1	.	4
36. Lwów	1	.	4	1	3	.	.	9
37. Mielec	.	.	.	.	.	1	1	2
38. Mościska	.	.	2	.	2	.	.	4
39. Myślenice	.	.	.	.	.	.	.	.
40. Nadwórna	.	.	.	.	.	2	1	3
41. Nisko	.	.	.	.	.	.	.	.
42. Nowy Sącz	.	.	.	.	.	.	.	.
43. Nowy Targ	.	.	.	.	.	.	.	.
44. Pilzno	.	.	.	.	.	1	.	1
45. Podhajce	.	.	.	.	.	.	.	.
46. Przemyśl	3	4	6	3	2	2	3	23
47. Przemyślany	1	2	.	2	.	.	.	5
48. Rawa	.	.	.	.	.	.	1	1
49. Rohatyn	.	.	.	.	.	.	.	.
50. Ropczyce	.	.	.	.	.	.	.	.
51. Rudki	1	.	1	1	2	2	1	8
52. Rzeszów	.	.	.	.	.	.	.	.
53. Sambor	7	7	7	6	10	8	7	52
54. Sanok	1	.	.	1	.	2	4	8
55. Skałat	.	.	1	.	1	.	2	4
56. Śniatyn	.	.	.	1	.	.	2	3
57. Sokal	1	.	.	.	.	.	1	2
58. Stanisławów	2	.	1	.	1	1	1	6
59. Staremiasto	.	.	.	2	.	2	2	6

	Seminaryum nauczycielskie męskie							
	Kurs przygotow.		I		II	III	IV	Razem
	A	B	A	B	Rok			
60. Stryj	4	2	.	2	2	5	3	18
61. Tarnobrzeg	.	.	.	.	.	.	1	1
62. Tarnopol	.	.	1	.	.	.	1	2
63. Tarnów	.	.	.	.	.	.	.	.
64. Tłumacz	1	.	.	.	.	.	.	1
65. Trembowla	.	.	.	.	.	.	.	.
66. Turka	2	2	.	1	.	3	1	9
67. Wadowice	.	.	.	.	.	.	.	.
68. Wieliczka	.	.	.	.	.	.	.	.
69. Zaleszczyki	.	1	1	.	.	1	1	4
70. Zbaraż	.	.	.	.	1	.	1	2
71. Złoczów	.	.	.	.	2	.	.	2
72. Żółkiew	.	.	.	.	.	.	.	.
73. Żydaczów	.	1	.	.	3	.	.	4
74. Żywiec	.	.	.	.	.	.	.	.
Razem	51	49	42	41	66	53	38	340
7. Pobierało naukę:								
w przedmiotach nadobowiązkow. (slojdu)	.	.	29	22	32	33	25	141
w grze na instrumentach dętych	2	1	4	8	9	2	1	27
8. Wynik klasyfikacyjny:								
Stopień I z odznaczeniem otrzymało	7	1	2	7	4	7	12	40
Stopień I otrzymali	23	22	18	26	34	28	24	175
Do egzaminu poprawczego przeznaczono	9	9	3	5	15	9	.	50
Stopień II otrzymali	3	8	10	2	7	6	.	36
Razem	42	40	33	40	60	50	36	301

I. Do egzaminu dojrzałości przystąpiło:

uczniów prywatnych 36.

Złożyło egzamin z odznaczeniem	10
„ „ bez odznaczenia	18
Reprobowano na 3 miesiące	8
Razem	36

II. Do egzaminu dojrzałości przystąpiło:

eksternistów	6
eksternistek	4
Razem	10
Złożyło egzamin z odznaczeniem	—
„ „ bez odznaczenia:	
eksternistów	1
eksternistek	3
Reprobowano na 3 miesiące:	
eksternistów	1
eksternistek	1
Odstąpiło od egzaminu	2
Reprobowano na rok	2
Razem	10

A. Frekwencya c. k. Seminaryum nauczycielskiego w Samborze.

Od roku 1893 do 1896.

Rok szkolny	C. k. Seminaryum naucz. męskie				
	Kurs przygotowawczy	I. rok	II. rok	III. rok	IV. rok
		r o k			
1892/93	+ 95	47	—	—	—
1893/94	+ 85	+ 75	41	—	—
1894/95	+ 82	+ 73	70	36	—
1895/96	+ 82	73	60	50	36

Rok szkolny	Razem
1892/93	142
1893/94	201
1894/95	261
1895/96	301

\+ W dwóch paralelkach.

B. Wynik egzaminu dojrzałości w roku szkolnym 1895/6.

Rok szkolny	Zgłosiło się do egzaminu			Świadectwo dojrzałości otrzymali				Reprobowano						Pod przewodnictwem c. k. Inspektora kraj.
				z odznaczeniem		bez odznaczenia		na 3 miesiące		na rok		odstąpiło		
	publ.	ekstern.	Razem	publ.	ekstern.	publ.	ekstern.	publ.	ekstern.	eksternist.		eksternist.		
								Razem						
1895/6	36	10	46	10	—	18	1	3	8	2	2	2	46	Ludwika Dziedzickiego

C. Wynik egzaminów kwalifikacyjnych i na naucz. robót ręcznych kobiecych.

Rok szkolny	Egzamin kwalifikacyjny do szkół ludowych					Egzamin z robót ręcz.		
	Do egzaminu zgłosiło się	Złożyło egzamin			Reprobowano na 1 rok	Zgłosiło się	Złożyło	Na 1 rok reprobowano
		Do szkół ludowych		Razem				
		mężczyzn	kobiet					
1894/5	11	9	2	11	1	7	7	—
1895/6	27	24	3	27	—	13	13	—

D. Kwota udzielonych stypendyów.

W roku szkolnym 1892/3 . . . . . 2.000 zł.

„ „ 1893/4 . . . . . 5.500 „

„ „ 1894/5 . . . . . 10.000 „

„ „ 1895/6 . . . . . 15.000 „

Środki naukowe.

A. Biblioteka.

1) Biblioteka dla nauczycieli.

Biblioteka liczy obecnie 458 dzieł w 823 tomach i 129 zeszytach.

Zakład prenumeruje następujące pisma:

1. Muzeum.
2. Przewodnik naukowo-literacki: Dodatek do „Gazety Lwowskiej“.
3. Czasopismo pedagogiczne „Szkoła“.
4. Wędrowiec.
5. Pismo święte.

2. Biblioteka uczniów.

Biblioteka uczniów liczy z końcem roku szkolnego 1896 259 dzieł w 284 tomach i 27 zeszytach.

Książki wypożyczali uczniowie I. II. III. i IV. roku.

B. Inne środki naukowe.

1) *Gabinet historyi i geografii: a)* globów 1, *b)* atlasów geograficznych 3, c) map ściennych, historycznych i geograficznych 19, *d)* okaz okrętu 1.

2) Gabinet rysunków odręcznych posiada:
Modele i aparata 84.
Wzory 6 zbiorów z 356 wzorami.

3. Gabinet przyrodniczy: *a)* botanika — zielnik kryptogamów, *b)* mineralogia 17 minerałów.

4) Gabinet fizykalny: Zbiorek Netoliczka serya III i 22 aparatów innych.

5) Gabinet chemiczny: Zbiorek aparatów chemicznych Netoliczka serya III.

6) Gabinet do gospodarstwa: *a)* obrazów 22, *b)* modeli roślin 2, c) przyborów i sprzętów gospodarskich 84, *d)* pasiecznictwo: 4 pnie i 10 ulów próżnych.

7) Gabinet do nauki zręczności: *a)* warsztatów 5, *b)* narzędzi 145 sztuk.

8) Gabinet do muzyki: *a)* smyczkowej 21 skrzypiec, wiolonczela 1, altówki 2, kontrabas 1.

b) Organo-harmonium.

c) Instrumentów do muzyki dętej 27.

Przyrządy do boiska gimnastycznego.

C. k. Seminaryum nauczycielskie męskie w Sokalu.

Seminaryum nauczycielskie w Sokalu jest, obok krośnieńskiego, najmłodszym zakładem, gdyż zostało otwarte z początkiem roku szkolnego 1895/6. Rada gminna miasta Sokala, uznając potrzebę takiego zakładu dla północno-wschodniej połaci naszego kraju, odstąpiła w tym celu Rządowi stary budynek sokalskiej szkoły wydziałowej, wraz z przynależnym gruntem, zobowiązawszy się nadto dostarczyć na przeciąg lat pięciu potrzebnych ubikacyi dla pomieszczenia seminaryum. Równie też odstąpiła gmina jeden morg pola na użytek nowego zakładu, jako pole doświadczalne przy nauce gospodarstwa wiejskiego. Ponieważ atoli w chwili otwarcia seminaryum, budowa nowego gmachu dla miejscowej szkoły wydziałowej zaledwie się była rozpoczęła, dlatego nowy zakład pomieszczono prowizorycznie w budynku dwuklasowej szkoły ludowej na przedmieściu Zabuże, oddzielonem od Sokala rzeką Bugiem.

Uroczyste otwarcie nowego seminaryum odbyło się dnia 31. sierpnia 1895 r. Po wysłuchaniu mszy św. w kościele i cerkwi, zebrali się świeżo wpisani uczniowie w budynku szkolnym, dokąd przybyło też liczne grono gości zaproszonych przez zwierzchność miejską. Po stosownych przemowach c. k. starosty miejscowego, dyrektora seminaryum i duszpasterzy obu obrządków, zakończonych okrzykiem na cześć Najjaśniejszego Pana, odbyła się w sąsiednim budynku skromna uczta dla zaproszonych gości, urządzona kosztem gminy. Podczas uczty wysłano dziękczynne telegramy do J. E. pana Ministra Madejskiego —

który w czasie swego urzędowania doprowadził otwarcie zakładu do skutku, — do J. E. pana Namiestnika, hr. K. Badeniego i do Jaśnie Wielmożnego Prezydenta Rady szkolnej kraj. dra M. Bobrzyńskiego. J. E. pan Madejski raczył odpowiedzieć telegraficznie, życząc zakładowi pomyślnego rozwoju.

W roku szkolnym 1895/6 otworzono w seminaryum sokalskiem tylko I. rok; kursu przygotowawczego nie kreowano, gdyż wysoka Rada szkolna krajowa powodowała się nadzieją, że miejscowa szkoła wydziałowa męska, jedyny zakład tej kategoryi w całym kraju, dostarczy dostatecznej ilości młodzieży odpowiednio przygotowanej na rok Iszy. Po egzaminach wstępnych, które odbyły się dnia 2go, 3go i 4go września, rozpoczęła się regularna nauka szkolna.

Grono nauczycieli składało się w roku szkolnym 1895/6 z następujących członków:

1. Dyrektor: Jan Matijów, mianowany dekretem J. E. pana kierownika c. k. Ministerstwa wyznań i ośw. dra Rittnera z d. 11. lipca 1895 L. 15300,

2. Starszy nauczyciel: Jan Steusing, mianowany takimże dekretem z d. 14. sierpnia 1895 L. 19195,

3. Nauczyciel pomocniczy: ksiądz Antoni Kozij, miejscowy wikary gr. kat. obrządku, mianowany rozporządzeniem Wysokiej c. k. Rady szkolnej kraj. z d. 26. sierpnia 1895 L. 20745. Atoli już rozporządzeniem z d. 6. listopada 1895 L. 28517, uwolniła Wysoka Rada szkolna kraj. księdza A. Kozija od obowiązków katechety, a na jego miejsce tym samym dekretem mianowała księdza Aleksego Hrycyka, katechetę miejscowej szkoły wydziałowej męskiej.

4. Naucz. pomocn.: ksiądz Alexander Zawadzki, katecheta miejscowej szkoły wydz. męskiej, obrządku rzymsko-katol. mianowany rozporz. Wys. Rady szkolnej kraj. z dnia 15. października 1895 L. 24368.

5. Naucz. pomocn.: Kazimierz Polakiewicz, nauczyciel miejscowej szkoły wydz. męsk. mianowany rozp. Wys. Rady szkolnej kraj. z d. 8. sierpnia 1895 L. 18810.

6. Naucz. pomocn.: Erazm Starzyński, nauczyciel szkoły ludowej w miejscu, mianowany rozporz. Wysokiej Rady szkolnej kraj. z dnia 10. października 1895 L. 25371.

7. Docent hygieny i samatologii dr. Wincenty Głowiński, c. k. lekarz powiatowy, mianowany tymczasowo przez Wysoką Radę szkolną kraj. d. 22. lutego 1896 L. 2926.

W roku szkolnym 1895/6 wpisanych było na Iszy rok 50 uczniów; z tych było obrządku rz. kat. 24
„ gr. kat. 22
wyznania mojżeszowego . . . 4

Stypendya pobierało 43 uczniów, a mianowicie: 19 z funduszu krajowego w rocznej kwocie 1490 zł., 24, z funduszu państwowego w rocznej kwocie 1782 zł., łącznie pobrano więc tytułem stypendyów 3.272 zł.

W ciągu roku szkolnego wystąpiło 7 uczniów, klasyfikowano więc 43. Z tych otrzymało:

Iszy stopień z odznaczeniem	3
Iszy stopień (bez odznaczenia)	31
IIgi stopień	4
poprawkę z jednego przedmiotu . . .	5
Razem . . .	43

Do wyższej klasy postąpiło 39.

Nauka w roku szkolnym 1895/6 odbywała się jednorazowo, a to z powodu znaczniejszego oddalenia prowizorycznego budynku szkolnego od miasta. Równie też i w roku szk. 1896/7, z tych samych powodów, zaprowadzono naukę jednorazową.

Od dnia 27. do 30. czerwca odbyła się wizytacya zakładu przez Wielm. pana radcę Bolesława Baranowskiego, który przy końcowej konferencyi wyraził łaskawie swe zadowolenie ze stanu, w jakim znalazł tak cały zakład, jako też internat dla uczniów seminaryum.

Zakończenie roku szkolnego 1895/6 i rozpoczęcie 1896/7 odbyło się w terminie normalnym.

W roku szkolnym 1896/7 otwarto IIgi rok w tutejszym zakładzie. W tym roku powiększyło się grono nauczycielskie o jednego członka: mianowicie reskryptem J. E. pana Ministra Wyznań i Oświec. z d. 28. lipca 1896 L. 18051 został mianowany Adolf Pokorny prowizorycznym starszym nauczycielem przy tutejszym zakładzie.

Na I. rok wpisało się w tym roku 46 uczniów; z tych obrządku rzymsko-katol. 19, grecko-katol. 27; — na II. rok wpisało się 47; z tych obrządku rzymsko-katol. 23, grecko-katol. 22, wyznania mojżeszowego 2.

Równocześnie z otwarciem seminaryum w Sokalu, wprowadzono też w życie internat dla uczniów tegoż zakładu. Założeniem internatu zajął się komitet, złożony z reprezentantów wszystkich warstw społecznych powiatu, pod przewodnictwem p. starosty. Komitet ten zajął się gorliwie zbieraniem dobrowolnych składek w naturaliach lub gotówką na rzecz internatu. Bezpośredni zarząd internatem poruczono dyrektorowi seminaryum, któremu do pomocy dodano starszego nauczyciela seminaryum i nauczyciela przedmiejskiej szkoły ludowej, jako prefekta. Przewodniczący komitetu zwoływał od czasu do czasu posiedzenia członków, na których radzono nad sprawami internatu i kontrolowano rachunki zarządu. Internat pomieszczono na razie w tym samym budynku, gdzie mieści się seminaryum; komitet atoli dąży do tego, ażeby postarać się o własny budynek dla internatu, a nawet w bieżącym roku szkolnym otrzymał w tym celu bezpłatnie od rady miejskiej ćwierć morga gruntu, tuż obok pola doświadczalnego.

Z powodu szczupłego pomieszkania, było w ubiegłym roku szkolnym w internacie tylko 18 wychowanków, w bieżącym zaś przyjęto 24; z tych połowę bezpłatnie, połowę za małą dopłatą miesięczną. Wychowankowie otrzymują w internacie wszystko, z wyjątkiem ubrania i bielizny, bezpłatnie, za co odstępują zarządowi swe stypendya. Nadto sześciu uczniom z poza internatu daje zarząd bezpłatnie wikt, a kilku uczniom szkoły wydziałowej męskiej stałe miesięczne zapomogi.

Komitet ma nadzieję, po przeniesieniu seminaryum do miasta, znacznie internat rozszerzyć, wynajmując dla niego jakąś większą realność, zanim wzniesie się własny budynek. W małych bowiem miastach, jak Sokal, gdzie młodzież garnąca się do seminaryum jest przeważnie bardzo ubogą, gdzie uboczny zarobek lekcyami znaleźć bardzo trudno, gdzie trudno też znaleźć jako tako odpowiednią stancyę, — są internaty dla młodzieży szkolnej prawdziwem dobrodziejstwem.

Zamknięcie rachunków za pierwszy rok administracyjny internatu t. j. od 1. września 1895 do 31. sierpnia 1896, wykazuje następujący bilans:

D o c h o d y:

1) stypendya internistów	1.617 zł.	— ct.
2) dopłaty	265 „	10 „
3) datki komitetu	329 „	45 „
4) inne dochody	67 „	14 „
Razem	2.278 zł.	69 zł.

R o z c h ó d:

Sprawienie inwentarza i utrzymanie wychowanków 2.206 zł. 93 ct.

Z e s t a w i e n i e:

Dochód:	2.278 zł.	69 ct.
Rozchód:	2.206 „	93 „

Pozostałość kasowa dnia 1. września 1896: 71 zł. 76 ct.

Sokal w październiku 1896.

J. Matijów.

C. k. Seminaryum nauczycielskie męskie w Krośnie.

Aby rażącemu brakowi nauczycieli ludowych zaradzić, postanowiła wysoka c. k. Rada szkolna krajowa jeszcze w roku 1891 obok wówczas już istniejących seminaryów nauczycielskich zorganizować jeszcze jedno i to ze siedzibą w Krośnie i rozpoczęła równocześnie za pośrednictwem c. k. Starostwa w Krośnie rokowania z miastem Krosno o prestacye na rzecz tego zakładu.

Aczkolwiek reprezentacya gminna miasta Krosna od samego początku wobec tej sprawy zajęła nader przychylne stanowisko, nie szczędząc znacznych ofiar, udało się dopiero w roku 1895 WP. radcy Ludwikowi Dziedzickiemu, krajowemu inspektorowi szkół, swym osobistym wpływem wyrównać różnice między ofiarowanemi przez miasto Krosno prestacyami, a warunkami wys. Ministerstwa wyznań i oświaty o tyle, że J. E. p. minister wyznań i oświaty reskryptem z dnia 9. czerwca 1895 l. 7916 zezwolił na otwarcie c. k. Seminaryum nauczycielskiego męskiego w Krośnie od roku 1895/6 począwszy. Miasto zobowiązało się wystawić na własnym gruncie własnym kosztem budynek dla seminaryum do końca sierpnia 1897 według planów przez Ministerstwo zatwierdzić się mających, dostarczyć bezpłatnie aż do chwili oddania nowego budynku zakładowi potrzebnych ubikacyj na tymczasowe umieszczenie, złożyć 1000 zł. na pierwsze urządzenie wewnętrzne i oddać zakładowi 2 morgi pola do nauki gospodarstwa; z drugiej strony zobowiązał się rząd do płacenia gminie od chwili oddania nowego budynku tytułem czynszu z tego budynku 3% kosztorysowej kwoty.

J. E. p. minister wyznań i oświaty zamianował następnie reskryptem z d. 17. sierpnia 1895 l. 19270 p. *Jana Krawczyka*,

inspektora szkół ludowych w okręgu bialskim, dyrektorem, a p. *Kazimierza Antosiewicza*, nauczyciela szkoły ludowej w Turce, nauczycielem szkoły ćwiczeń przy tym zakładzie. Zaś wysoka c. k. Rada szkolna krajowa zamianowała reskryptem z dnia 26. sierpnia 1895 l. 447 zastępcę nauczyciela przy c. k. seminaryum nauczycielskiem w Tarnowie p. *Stanisława Wilgę* zastępcą nauczyciela starszego i poruczyła tymczasowo obowiązki nauczyciela religii rzymsko-katolickiej ks. wikaremu parafialnemu *Wojciechowi Giemzie*, naukę gry na fortepianie p. *Józefowi Żółkiewiczowi*, a później naukę somatologii i hygieny *Drowi Antoniemu Ślączce*, c. k. lekarzowi powiatowemu.

Wpisy do c. k. seminaryum na r. 1895/6 do klasy przygotowawczej i klasy I. przeprowadził na mocy rozporządzenia wysokiej c. k. Rady szkolnej krajowej inspektor szkół ludowych w okręgu krośnieńskim ks. Kazimierz Dutkiewicz, a to dlatego, że dyrektor nie mógł na czas stanąć na miejscu przeznaczenia.

Zapisało się uczniów do klasy przygotowawczej 41, zaś do I. klasy 24.

Z powodu adaptacyi w budynku na tymczasowe umieszczenie zakładu przeznaczonym, mógł się rok szkolny dopiero dnia 11. września 1895 solennem nabożeństwem rozpocząć. Po nabożeństwie dokonał ówczesny administrator parafii krośnieńskiej ks. Turkiewicz poświęcenia ubikacyi szkolnych, wyłuszczając w pięknej przemowie zgromadzonej młodzieży jej obowiązki wobec Boga i kraju.

Następnie w imieniu rządu dokonał p. starosta Ferdynand Pawlikowski otwarcia zakładu, powierzając go pieczy grona nauczycielskiego, a burmistrz miasta Dr. Feliks Czajkowski oddał budynek dyrektorowi zakładu z życzeniami zakładowi wszelkiej pomyślności i normalnego rozwoju. W końcu podziękował dyrektor wszystkim czynnikom, które się do powstania tego zakładu przyczyniły, za ich zabiegi i trudy, miastu za ofiary i rozwinął zasady, któremi się jako dyrektor zamyśla kierować, aby zakład spełnił nadzieje władzy szkolnej i kraju. Okrzykiem na cześć najłaskawiej nam panującego Monarchy i Cesarza Franciszka Józefa I. i odśpiewaniem hymnu ludu zakończono tę podniosłą aczkolwiek skromną uroczystość. Nauka regularna zaczęła się 12. września 1895, a chociaż zakład niemal żadnych środków

naukowych nie posiada, rezultat nauki przy końcu roku szkolnego okazał się wcale pomyślny.

Podnieść tutaj należy, że WP. radca Ludwik Dziedzicki, c. k. krajowy inspektor szkół, przekonawszy się naocznie w czasie pierwszej wizytacyi zakładu o jego brakach, przysłał i darował zakładowi na razie niezbędnie potrzebne książki w 64 tomach ze swej prywatnej biblioteki; że wysoka c. k. Rada szkolna krajowa otoczyła zakład całą swoją pieczołowitością, asygnując dla niego 900 złr. na środki naukowe, zaś 4000 złr. na stypendya pedagogiczne.

W r. 1896 J. E. p. Minister wyznań i oświaty zamianował pp. *Kazimierza Antosiewicza* i *Stanisława Wilgę* nauczycielami starszymi, *Wojciecha Polka* nauczycielem szkoły ćwiczeń; wys. c. k. Rada szkolna krajowa zaś zamianowała z powodu otwarcia II. klasy p. *Aleksandra Żerebeckiego* zastępcą nauczyciela, a z powodu przeniesienia ks. Wikarego Wojciecha Giemzy do parafiii w Sokołowie poruczyła zgodnie z propozycyą biskupiego ordynaryatu w Przemyślu obowiązki ks. katechety w tym zakładzie ks. wikaremu parafialnemu *Janowi Lisińskiemu*.

W czasie zapisów na rok szkolny 1896/7 był napływ młodzieży do zakładu ogromny, lecz Dyrekcya mogła z powodu szczupłych ubikacyi przyjąć tylko 50 uczniów do klasy przygotowawczej, 40 do I. klasy, a 24 do II. klasy.

Zakład ten ma z powodu bliskości miast i łatwej z niemi komunikacyi, jak Sącza, Grybowa, Gorlic, Jasła, Strzyżowa, Sanoka i Liska wszelkie warunki pomyślnego rozwoju, zwłaszcza gdy nowy budynek stanie[1]).

W Krośnie dnia 14. września 1896.

Jan Krawczyk.

[1]) W roku szkolnym 1897/8 powiększyło się grono nauczycielskie o jedną siłę a mianowicie J. E. P. Minister wyzn. i ośw. zamianował reskryptem z dnia 28. sierpnia 1897 l. 16891 głównym nauczycielem do nauki gospodarstwa p. Franciszka Dąbrowskiego, a zapisało się na kurs przygotowawczy 51, na I. rok 41, na II. rok 29, a na III. rok 15 uczniów.

Spis rzeczy.

Strona

Słowo wstępne . . . . . III.

Pogląd na rozwój seminaryów nauczycielskich w Galicyi w okresie od r. 1871—1896. Skreślił *Bolesław Baranowski* 1

C. k. Seminaryum nauczycielskie żeńskie we Lwowie. Opracował dyrektor *Mieczysław Baranowski* wespół z *gronem nauczycielskiem.*

I. Pogląd na organizacyę Seminaryów naucz. żeńskich w Galicyi. — Założenie i organizacya seminaryum żeńskiego we Lwowie 55

II. Dalsze dzieje zakładu od wprowadzenia organizacyjnego statutu seminaryów do roku 1896/7. Skreślili: *Stefania Wechslerowa* i *Dr. Józef Żuliński* . 67

III. Praktyki religijne. Skreślił ks. *Walenty Wołcz* . 106

IV. Nasze czynniki wychowawcze. Skreśliła *Antonina Machczyńska* 108

V. Praktyczne przysposabianie kandydatek do zawodu nauczycielskiego. Skreślił *Dr. Józef Żuliński* . . 119

VI. Polska szkoła wzorowa czyli t. zw. szkoła ćwiczeń. Skreśliła *Antonina Mandyburówna* 129

VII. Szkoła wzorowa z językiem wykładowym ruskim . 136

VIII. Школа вправ з языком викладовим руским Skreśliła *Barbara Lityńska* 137

IX. Kurs i ogródek Froeblowski. Skreśliła *Fryderyka Grottowa* 147

Strona

X. Frekwencya zakładu i wyniki egzaminów . . 149
XI. Zbiory środków naukowych. Skreślił *Dr. Józef Żuliński* 155
XII. Nekrologia. Skreśliła *Marya Strzelecka* . . . 163
XIII. Tysiąc uczenic naszych, które uzyskały w Zakładzie świadectwo dojrzałości. Skreśliła *Antonina Machczyńska* 187
Wykaz imienny kandydatek Seminaryum nauczycielskiego żeńskiego we Lwowie, które po ukończeniu w niem nauk otrzymały świadectwo dojrzałości. Ułożyły *Antonina Machczyńska* wespół z *Julią Lewicką* . . 191
Grono nauczycielskie w roku 1896/7 216
Wyznanie kandydatek. — Wiek kandydatek 219
Imienny spis kandydatek Seminaryum w roku 1896/7 . . 220

C. k. Seminaryum nauczycielskie żeńskie w Przemyślu. Skreślił dyrektor ks. *Józef Fałat* 223
Otwarcie Seminaryum żeńskiego w Przemyślu . . . 225
Wykaz maturzystek 267
Skład grona nauczycielskiego w roku 1896/7 . . . 276
Frekwencya uczenic 279
Imienny spis kandydatek w roku 1896/7 280

C. k. Seminaryum nauczycielskie żeńskie w Krakowie od roku 1871—1896. Opracował *Józef Dobrowolski* 283
Obraz frekwencyi Zakładu 303
Obraz wyniku egzaminu dojrzałości 304
Obraz podziału kursów na klasy równorzędne . . . 305
Obraz wpisu na rok I. 306
Obraz wyniku egzaminu na nauczycielki robót . . . 307
Stan Zakładu w roku 1896/7. Skreślił dyrektor *Roman Vimpeller* 309
Imienny spis kandydatek w roku 1896/7 313

C. k. Seminaryum nauczycielskie męskie we Lwowie Opracował *Bronisław Sokalski* 317
I. Dzieje Zakładu od roku 1871 do 1896 . . . 317
II. Wykaz grona nauczycielskiego od roku 1871—1896 324
III. Ze statystyki Zakładu w latach od 1871 do 1896 330

Strona

IV. Wykaz imienny uczniów którzy złożyli egzamin dojrzałości w Zakładzie 338
Stan Zakładu w roku 1896/7 podał dyrektor *Łucyan Tatomir* 356

C. k. Seminarynm nauczycielskie męskie w Krakowie od roku 1871 do 1896. Skreślił *Antoni Żukowski* . 361
I. Początek, pierwsze urządzenia i dalszy rozwój wewnętrzny 361
II. Pomieszczenie Zakładu 379
III. Kursa wakacyjne dla dalszego kształcenia nauczycieli ludowych 381
IV. Objawy patryotycznych i religijnych uczuć i inne zdarzenia godne pamięci 384
V. Frekwencya w Zakładzie od 1871 do 1896 . . 391
VI. Wynik egzaminów dojrzałości od 1871 do 1896 . 392
VII. Inwentarz Zakładu. — Środki naukowe . . . 393
VIII. Zmiany w gronie nauczycielskiem 394
IX. Skład grona w roku 1895/6 402
Stan Zakładu w roku szkolnym 1896/7. Skreślił dyrektor *Antoni Medard Kawecki* 405
Klasyfikacya imienna uczniów 407
Imienny spis uczniów szkoły ćwiczeń 412

C. k. Seminaryum nauczycielskie męskie w Rzeszowie. Skreślił *Roman Vimpeller* 415
Kronika Zakładu 415
Zmiany w gronie nauczycielskiem od roku 1871 do 1896 . 420
Skład grona w roku 1895/6 424
Frekwencya 426
Wykaz przedmiotów i godzin 427
Spis abituryentów którzy złożyli egzamin dojrzałości w Zakładzie 428

C. k. Seminaryum nauczycielskie męskie w Stanisławowie. Skreślił dyrektor *Julian Turczyński* . . . 441
Frekwencya w Zakładzie od roku 1871 do 1896 . . . 462
Skład grona w roku 1896/7 463

Strona

C. k. Seminaryum nauczycielskie w Tarnowie. Skreślił dyrektor *Hipolit Parasiewicz* 464
I. Historya Zakładu 464
II. Frekwencya od roku 1871 do 1896 468
III. Wynik egzaminów dojrzałości od roku 1871—1896 469
IV. Frekwencya w szkole ćwiczeń 470
V. Zmiany w gronie nauczycielskiem 471
VI. Spis nauczycieli, czynnych w Zakładzie od r. 1871 do 1896 480

C. k. Seminaryum nauczycielskie męskie w Tarnopolu od roku 1871—1896. Skreślił dyrektor *Emil Michałowski* 485
Imienny wykaz członków grona czynnych w zakładzie w czasie od 1871—1896 488
Frekwencya uczniów na kursach od r. 1871—1896 . . 492
Frekwencya w szkole ćwiczeń od r. 1871—1896 . . 493
Wykaz kandydatów którzy złożyli egzamin dojrzałości w Zakładzie od roku 1871—1896 494
Wykaz kandydatek, które złożyły w Zakładzie egzamin na nauczycielki robót ręcznych od roku 1890—1896 . 508
Środki naukowe 511

C. k. Seminaryum nauczycielskie w Samborze. Skreślił dyrektor *Józef Kerekjarto* 512
Pogląd na rozwój Zakładu 512
Ćwiczenie religijne 516
Skład grona nauczycielskiego w roku 1895|6 517
Internat dla kandydatów 523
Kronika 523
Spis kandydatów, którzy złożyli egzamin dojrzałości w roku 1895|6 529
Komisye egzaminacyjne 531
Statystyka z roku 1892|3 533
Statystyka z roku 1893|4 537
Statystyka z roku 1894|5 541
Statystyka z roku 1895|6 545
Frekwencya od roku 1893 do 1896 550

Strona

Wynik egzaminów kwalifikacyjnych 551
Środki naukowe 552

C. k. Seminaryum nauczycielskie męskie w Sokalu. Skreślił dyrektor *Jan Matijów* 554

C. k. Seminaryum nauczycielskie męskie w Krośnie. Skreślił dyrektor *Jan Krawczyk* 559

Spis rzeczy 563

UNIVERSITATIS LEOPOLIENSIS * C.R. BIBLIOTHECA